

**COMMENTARIA
IOANNIS COCHLAEI,
DE ACTIS ET
SCRIPTIS MARTINI
LUTHERI...**

Johannes Cochlaeus,
Conradus Brunus, Karl 5.>

37

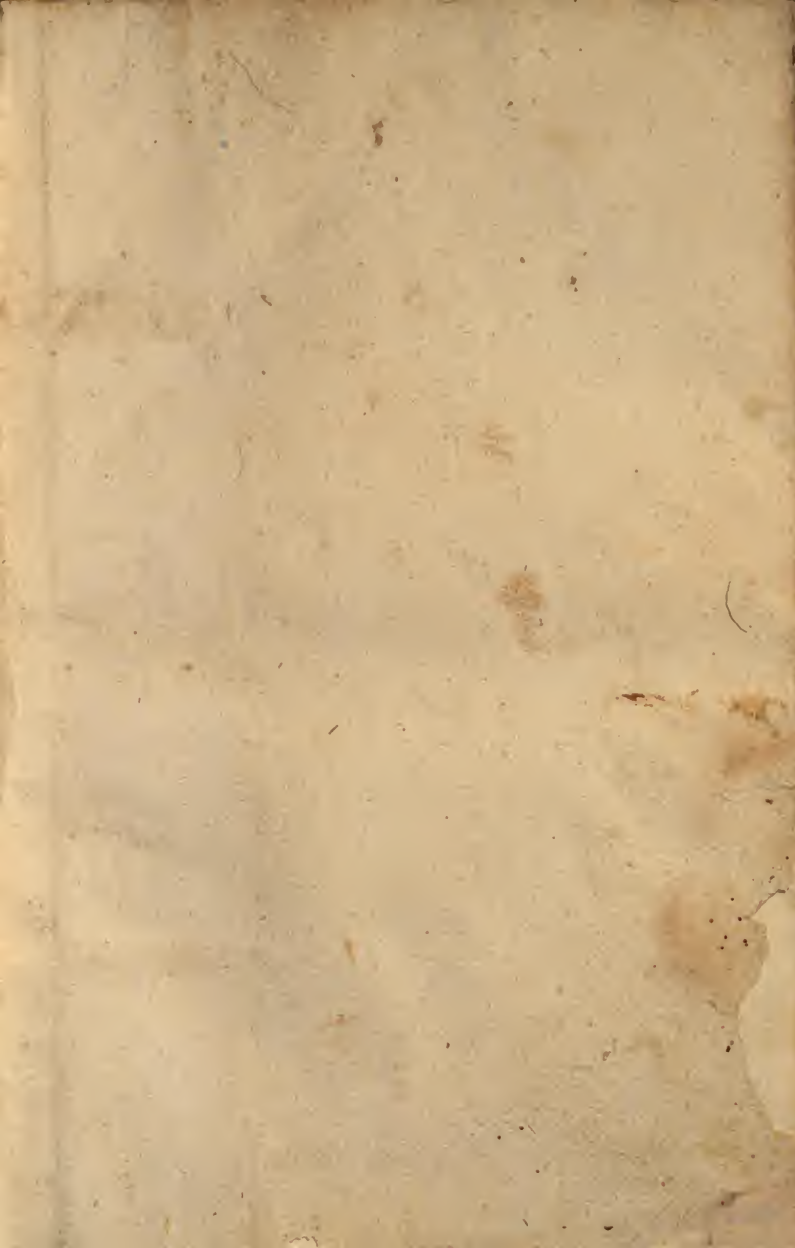
46

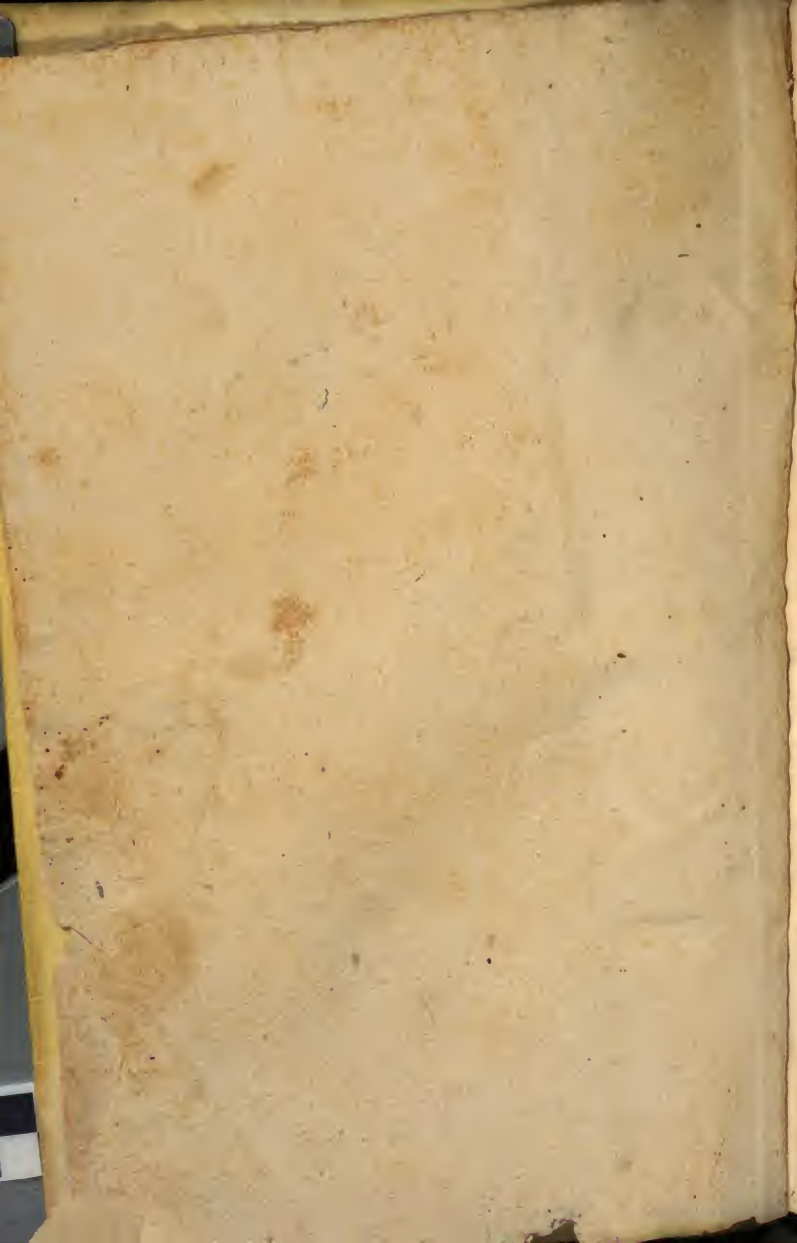
D

20

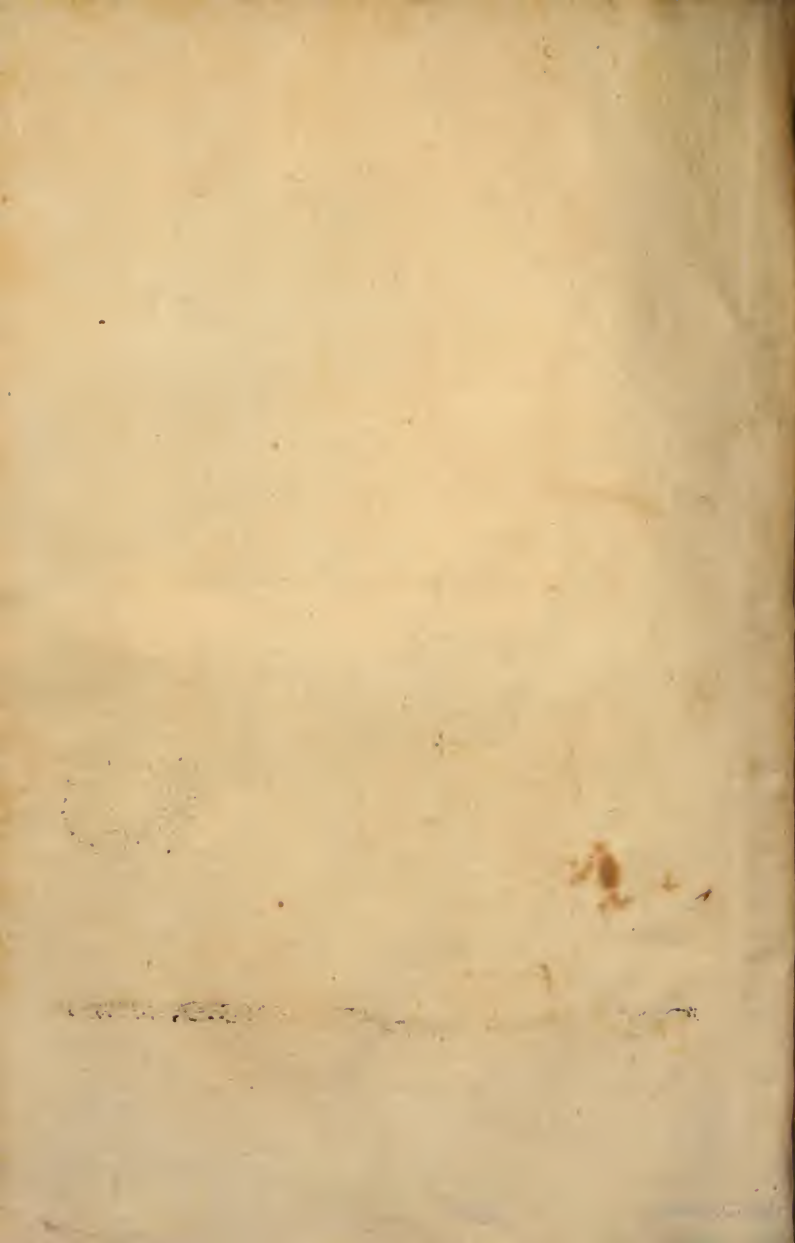

COMMENTARIA

IOANNIS XCOCHLAEI, DE ACTIS
ET SCRIPTIS MARTINI LVTHERI SAXONIS,
Chronographice, Ex ordine ab Anno Domini M. D. XVII.
usq; ad Annum M. D. XLVI. Inclusiue,
fideliter conscripta.

Adiunctis Duobus Indicibus, & Edicto Vuormaciensi.

MVLTIPLEX PRAEPARATA EST
HIC LECTORI VTILITAS, PER RERVM GESTARVM
ex fide & veritate narrationem : ut cognoscat, quanta Luthero fuerit
uis ingenij, quantaq; laborum tolerantia, quantus animi in affectibus
impetus, quanta styli scruentia: Et qualia fuerint de eius doctri-
na, Papæ, Imperatoris, Regum, Conciliorum, Epi-
scoporum, Vniuersitatum, Erasmi, &
id genus Doctissimorum quo-
rumlibet iudicia.

Pars altera, quæ est de Dogmatibus & Sermonibus Lutheri,
non potuit ad has Nundinas excudi.

Apud S. Victorem prope Moguntiam, ex officina
Francisci Behem Typographi.

M. D. XLIX.

Printed and Published by J. M. ...

GENEROSISSIMO

AC ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC

DOMINO, DOMINO HERCVLI ESTENSI, DVCI

Ferrariæ &c. Domino suo Clementissimo, Ioannes Cochlæus

Germanus, Canonicus Cathedralis Ecclesiæ

Vratislaviensis.

S. P. D.

GENEROSISSIME AC ILLV-
strissime Princeps, Domine Clementissime, Quum
ego ante annos XXXII. FERRA-
RIÆ, in ampla & pulcherrima urbe tua, eaq̃
natura & arte situs munitissima, & fertilitate soli,
ædificiorumq̃ amplitudine & ornatu, atq̃ platearum latitudine &
mundicia, hortorumq̃ amœnitate ac præterfluentis Padi, Clarissimi
Italix fluminis, commoditatibus felicissima: in studio sacrarum lite-
rarum, à Magistris Almæ facultatis Theologicæ, sub consueto
examenis rigore, Doctoratus insignia consecutus fuerim, Dum Mar-
tini Lutheri nomen, non solum Italix, sed Germanix quoq̃ prorsus ad-
huc incognitum esset: Paulo post uerò, repente nouæ doctrinæ fama &
contradicensi audacia diuulgari cœpit, et sub prætextu corrigendorū
abusuum, præsertim Romanæ Curix, Indulgentiarum, & uariarum
conquirendæ pecuniæ aduentionum, sibi fauorem Laicorum & diser-
torum hominum: Odium uerò Cleri & Monachorum, conciliauit. Cum
igitur studij mei insignia debeam, & accepta referam Clarissimæ
Vniuersitatis Ferrariensis Almæ facultati Theologicæ, non puto me
honestius aut iustius hunc laborem meum, ulli nuncupare Principi aut
Patrono posse, quàm Clarissimo Nomini tuæ Illustrissimæ Celsitu-
dinis. Quod ut clementer in bonam partem accipias, humiliter oro ac
supplico. Scripsi & pia intentione et bona fide hanc historiam, in qua
referuntur uerba propria multorum ac magnorum uirorum. Ex quibus
uaria de Lutheri doctrina, eiusq̃ audacibus cœptis, scriptisq̃ &
Actis, referuntur iudicia. De quibus lectori sententiam & censuram
relinquo. Mihi curæ fuit sub ueritatis compendio ista referre, ut &
præsens sæculum intelligat, quàm longe à scopo Euangelicæ doctrinæ,
& ab obedientiæ debito, atq̃ ab unitate Ecclesiæ, contra legem Chari-
tatis, & contra certissima Christi & Pauli eius Apostoli monita,

egerint scripserintque & predicauerint, Lutherus & complices eius,
 qui nefarijs conatibus & machinationibus suis, sine omni emendationis
 fructu, totum conturbauerunt mundum dissidijs, & dubitationibus
 scandalosissimis in fide & religione Christiana. Christus abiturus ex
 Ioh. 14. hoc mundo ad Patrem, dicebat discipulis suis. Pacem relinquo uobis:
 pacem meam do uobis. Lutherus contra minacissime dixit Summo Pon-
 tifici & uniuerso Clero. Nec uiuus, neque mortuus, pacem uobis relin-
 quam. Quod, prob dolor, nimis uere factis ipsis comprobauit haecenus
 per XXX. annos & ultra: Quandoquidem non solum Clero, sed
 Laicis quoque & toti Ro. Imperio, pacem abstulit, & periculosissimas
 Religionis & Reipub. discordias post se reliquit. Faxit Deus Opt.
 Max. ut pacem suam nobis reddat tandem, ut iterum uere dici & scri-
 bi possit: Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una. Boni
 A.G. 4. consulat, precor, Clementia tua Illustrissime Princeps, quod ausim sub
 Illust. Celsitudinis tuae nominis splendore ac patrocinio, hoc qualecunque
 ueritatis testimonium in lucem proferre: ut & ij, qui supersunt, ex his
 scriptis aut gratulentur, & Deo gratias agant, quod alieni ab hisce
 nouitatibus et dissidijs, per gratiam Dei à Catholica & Apostolica
 fide non defecerunt: Aut intelligant, atque humiliter recognoscant alij,
 qui temere, relicta Ecclesiae pace & unitate, atque sanctorum Patrum et
 maiorum nostrorum fide, nouis sectis haecenus adhuc seruit: quanta in pericula
 praecipitauerint animas suas, dum legerint ex hoc libro, quam incerta
 sint sectarum fundamenta, super quibus non solum ab Ecclesia, sed etiam
 à seipsis dissident, & se inuicem condemnant: Et pia posteritas discat
 hinc, huiusmodi nouis dissidijs in tempore ac statim resistere, & uulpe-
 culas capere, dum paruae sunt, antequam inualescant, & seditionibus
 auctae, sine magna clade aut calamitate capi non possint: Iuxta illud
 Ouidij.

Principijs obsta, sero medicina paratur.

Bene ualeat Amplissima & Illustrissima Celsitudo tua, Domine
 Clementissime, Duxque Clarissime, in Domino IESV Salvatore
 nostro.

FRAGMENTVM EX LITERIS

Theologorum Vniuersitatis Ferrariensis, super
 promotione D. Ioannis Cochleari.

*I*n diuinarum lectionum studijs dediti, & in lege Domini eruditi, sub religionis habitu præsertim contemplantes, summo fauore, ac dignitate ali, celebrariue debent, eoque benignius decet honestis suis desiderijs, ac probatissimis animi uotis obsequi, quo eorum fructibus maius commodum Ecclesia diuina consequi potest. Cum igitur Dominus Ioannes Cochleus, Nurenbergenſis, Germanus, Magister in Theologia, sic in eadem facultate hæctenus studens, diuina prouidentia profecerit, quod per ipsum laudabilibus Bibliæ & Sententiarum completis lectionibus, cæterisque actibus, ad ordinem Magisterij requisitis, se idoneum præbuit, ad recipiendum in eadem facultate Magisterij gradum, honorem, ac insignia Doctoralia. Quapropter Venerabilis ac eximius Decretorum Doctor, ac Cuius Ferrariensis, Dominus Georgius Priscianus, in spiritualibus et temporalibus Vicarius Substitutus, Reuerendissimi in Christo Patris et Domini, Domini Hippolyti Estensis, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Cardinalis Sanctæ Lucie in Silice, Episcopi Ferrariensis, necnon Florentissimi Studij Almæ urbis Ferrariensis optime meriti Cancellarij dignissimi, ad quem hæc & similia expediri pertinet: Attendens facundiam & huiusmodi facultatis scientiæ profunditatem, morum grauitatem, aliâque multiplicia dona uirtutum, quibus eiusdem Domini Ioannis dignitatem Altissimus illustrauit, ipso ornatissimo Domino, Domino Ioanne, in priuato examine iuxta morem, supradicta facultate hodie personaliter constituto, & per Reuerendissimos Dominos Doctores, & Magistros excellentissimos Almæ Vniuersitatis sacræ Theologiæ, Ciuitatis Ferrariensis, ardue et rigoroſe examinato, et ab ipsis omnibus Doctoribus unanimiter & concorditer approbato: Auctoritate præfati Domini, Domini Cardinalis, Episcopi Ferrariensis, Cancellarij prænominati, sibi in hac parte concessa, eundem Dominum Ioannem (ut dictum est) ardue examinatum, & laudabiliter approbatum, fecit, pronunciauit, & declarauit, uerum & legitimum sacræ Theologiæ Doctorem, Magistrum, ac sufficientem, habilem, et idoneum ad habendum, tractandum, & exercendum, officium & honorem Doctoratus in eadem facultate.

Mandâs præfatus Dominus Vicarius, et dictus nouiter Magistratus rogans, de prædictis omnibus & singulis me Notarium iterum publicum cõficere Instrumentum, Pontificalis Sigilli, Domini Card. Ferrariensis, appensione munitum. Actum Ferrariæ in Episcopali palatio, Anno natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, 1517. Indictione Quinta, die Vigesimo octauo Martij, præsentibus testibus uocatis et rogatis &c.

REVERENDI IN CHRISTO PATRIS,

F. AMBROSII CATHARINI LOLITI, EPISCOPI

Minorensis, ad Lectorem hortatio.

Illum Apostolicæ tubæ pronuntiationem: Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant, cum prætorum temporum historia, tum ea, quæ hæc nostra tempestate sub oculis nostris vidimus, & ueridicæ & pijs animis periuocandam esse, testantur. Nam ab ea die, qua cœperunt praua hæreticorum dogmata in Ecclesijs pululare, insurrexerunt usque, qui sese opposcentes, ueluti murum inexpugnabilem, insultantibus portis Inferi, & certamen huiusmodi fortiter obcutes, præclarâ uictoriâ, & amplissima de hostibus spolia, magna cum laude retulerunt. Quia enim ante oculos Dei probati erant, oportuit etiâ per illum præclara opera manifestari, & laborum præmijs affici, ut & exemplum alijs præberent, & per ora multorum ingenies & immortales gratiâ omnipotenti & clementissimo Patri agerentur: qui multa nostra & magna mala, sua pietate maioribus bonis, quæ inde nouit sapientissime dispensare, cõpensat. Inter eos uerò, qui nõ uulgarè in Ecclesia Dei cõsequuti sunt laudem, Dominũ Io. Coc. nõ postremũ libi uendicasse locum, ut paratissime de ipso loquar, amice Lector, non meũ solummodo, sed omnium piorum, et qui maxime ueritati cõgaudent, iudiciũ est. Quis enim illũ (modo spiritale oculus habet) in suis libris contempnans, non agnoscat in primis uirũ candidi pectoris, spectatæ fidei, sanctæ atque peregrinæ doctrinæ? Uidi enim ego illum nõ de facie, ut cupiebã, & eius uoces interioris hominis audiui, dũ nõnulla legerem ab eo exarata uolumina, quæ prorsus inoffensõ licet percurrere, hæc certè mihi uisum est: ita etiã testari possum, & libèter testarer, nisi suam et ipsa opera sibi multo lucidius auerteretur. Delector tũ & ipse præbere meũ quælecunq; testimoniũ: quanquã non me laet, eundẽ D. Cochlæũ posse dicere:

1. Cor. 5. Ego maius habeo testimoniũ Catharino. Opera quæ ipse feci, illa testimoniũ perhibet de me: Et ideo ad hæc ipsa remitto lectorẽ, ut aliquando dicat mihi, iam nõ propter tuã loquelã credo, sed uidi, et scio. Multa profecto sunt, quæ scripsit pie, succulenter, & hac quidẽ tempestate maxime opportune ac necessario, quæ præter singularem doctrinã, habent quoque historiã nostrorum temporum, unde & prudentiã liceat adipisci. Verũ, quæ ob nomen Christianũ (ut audiui) pertulit, multo etiã laudabiliora sunt, ut ex parte positi cũ Apostolo gloriari et dicere: In uigilijs multis, in itineribus sepe, in periculis latronũ, periculis ex genere, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in falsis fratribus: in labore et erũna annos ferme 30. est inimicis crucis Christi decertãs animo et corpore, pro electis Dei, ut et ipsi salutem consequatur. Hæc laus scripti nõ quidẽ rogatus. Non enim ex corũ numero ille est, qui egeat cõmendatijs literis, ac testimonijs emendicatis: sed ego ipse rogãdo positus obtinui, ut in fronte suorum operum possem præfari aliquid ad lectorem. Videor enim mihi, dũ a deo de re Christiana bene meritũ collaudo, nõnullã mihi de substantiã glorię huius partẽ capere absq; illius detrimento: quanq; nec uerè eius gloria est, cum nec qui plantat sit aliquid, neq; qui rigat: sed qui dedit incrementum, Deus optimus & Clementissimus Pater. Ipsi ergo laus, honor, & gloria sempiterna. Vale pie lector, & de multis alienis laboribus mete paratum tibi fructum ad uitam.

AD

AD LECTOREM.

NON PIGEAT TE, AMICE LECTOR, hunc percurrere Indicem, qui breui compendio multarum tibi rerum memorabilium narrationem ad memoriam reuocabit, de magna diuersorum ingeniorum uarietate & iudicio, super Actis & scriptis Martini Lutheri, aliorumq; Authorum, qui nostris scripsere temporibus. Vbi singulæ Paginæ in tres partes sunt distinctæ: quarum A primam. B mediam. C ultimam indicabit.

- A**
- absurda opinio Luth. contra Deum de lib. arb. 72. A
- Acta Vuormaciensia ab ipsomet Luth. edita 32. B
- Accusatio Luth. calumniosa, contra Capitulum Moguntinum 164. B
- Actio criminalis à Leutragio Hassie, contra D. Ottonem Pak, confisiti fœderis authorem, Accusatoribus concessa 186. B.
- Accusatio Sanctorum contra Episcopum Coloniensem 306. C
- Adulatio Luth. ad plebem, cui tribuit iudicare Concilia 93. C
- Adulatores Regis Angliæ, nocentissime Regem seducerunt 239. C
- Albertus, Archiepiscopus et Card. Moguntinus, Indulgentiarum Commissarius, Tetzelium prætulit Luthero 3. C
- Alexander, Nuncius Apostolicus, accusator Lutheri Vuormaciæ 30. B
- Alia noua hæresis, in plebibus oppidis Sueuicæ exorta 312. B
- Ambrosius Catharinus contra Luth. calumnias 23. B
- Anabaptistarum error inualescens 174. C
- Anabaptistarum historia de Monasterio in be Vestualie 269. B
- Anno 1529. gravis fuit fames, & uini uilitas, in Germania 203. C
- Antilogiarum & septicipitis Lutheri occasio 151. B
- Apparatus Vuittenbergensium ad disputationem Lypsiæ 14. B
- Apologia Cochlei pro Scetis Episcopis, contra Alestum Scotum 259. B
- Apologia D. Eekij, contra Bucerum 303. C
- Apologia Alberti Pighij, contra eundem Bucerum 304. C
- Argyrophilacki confisiti libellus de pecunijs conquirendis 148. C
- Arrogantia Licorum & mulierum per nouum Test. Lutheri 55. A
- Arnoldi Befaliensis pia carmina pro Missa. 123. B
- Articuli scditioforum Francofordiæ, quales fuerunt 116. B
- Articuli Octo absurdissimi contra ipsum Christum 173. C
- Articuli nouæ Visitationis Eribergenstis 290. B
- Articuli absurdissimi, quos Concilio proponi petijt Luth. 293. C
- Articuli conciliati in libro 302. B
- Articuli XX XXI. Theologorum Lonanienstium. 311. A
- Affertio 41. articulorum per Luth. Latine & Germanice 28. A
- Astutia Lutheranorum subrependi in alienas Cathedras 58. A
- Asylum generale Apostatarum Vuittenbergæ apud Luth. 128. A
- B**
- Bellum contra Tres Episcopos, per confisitum fœdus exuscitatum 195. C
- Bellum in Helvetijs Quing. Canonum, contra Tigurinos 228. C
- Bibliopolarum et Typbographorum studia circa libros Luth. 58. C
- Blanditiæ dolose Lutheri ad Card. S. Sixti. Legatum 9. C
- Elusiuinitæ Luth. in sanctos Dei 97. B
- Blasphemie Luth. in sacrum Canonem dõssæ 121. B
- Bobemorum schisma graniter à Luthero Lypsiæ damnatum 16. A
- Bobemorum schisma damnatum à Luth. super epistolam ad Galatas 61. B
- 4 30 iij Bobemorum

I N D E X.

- Bohemorum miseria, circa ordinationes sacerdotum 82. B
- Bohemis ingrata fuerunt Lutheri scripta 83. A
- Bugenhagenius Pomeranus seductor Ciuitatum flagitium 238. A
- Bulla & Reformatio Lutb. ad exterminandum omnes Episcopatus 53. B
- C
- Acata propheta Lutheri contra Papan 317. C
- Cesaris profectio ex Italia, splendidissima honoribus ubiq; per Comitatum Tyrolis, et per Bauariam excepta 205. B
- Cesaris aduentus & ingressus Augustæ honoratissimus 16. C
- Cesaris prouidentia Augustæ contra tumultus 207. B
- Cesaris expeditio contra Algerum 303. A
- Cesar Ducem Cleuensensem subiugauit 306. A
- Cesar Regi Francie bellum intulit 309. A
- Calumnia Lutb. in Cochleam Vuormacie conficta 39. C
- Calumnia Lutb. in Cesarem, de uiolata sibi fide publica 51. C
- Calumnia Lut. in Ioannem Fabrum, Episcopum Viennensem, de Matrimonio 75. B
- Calumnia Lutheri, contra Virginitatem et uotum celibatus 75. A
- Calumnia Lutheri in Catholicos, de Adoratione Eucharistiæ 50. C
- Calumnia Lutheri in Adrianum VI. & in S. Thomam 87. C
- Calumnia pessima Lutheri contra Erasmus, qui eam diluit 146. C
- Calumnia Lut. in Capitulum Mogunt. de interfecto prædicatore 163. B
- Calumnia Lutb. in Ducem Sax. Georgium, de confictio fædere 194. C
- Calumnia in Cesarem grauissima, de persecutione Euangelij 223. B
- Calumnia Lutheri per tres causas contra Cesarem 224. A
- Calumnia Lutb. in omnes Papistæ Dietæ Augustensis 225. C
- Calumnia Lutheri contra S. Hieronymum de Mousso 236. C
- Calumnia Lutb. in Ducem Georgium, de confictio quoddam iuramento 248. B
- Calumnia et consilia Lutb. in omnes Monachos 254. C
- Calumnia scelerata Cordati, contra Episcopum Roffensem 279. A
- Canonizatio S. Bennonis à Luthero impugnata 86. B
- Capitulum concordie inter Electorem Saxonie & Ducem Georgium de Lutb. 245. C
- Carolus à Mültitz, Nuncius Apostolicus ad Friedericum Electorem Sax. 12. C
- Carolus V. Imperator Francofordiæ electus 20. A
- Caroli Quinti Imperatoris sententia in Lutherum Vuormacie propria manu scripta 34. C
- Caroli V. Imp. gloriosus aduentus ex Hispanijs in Italiam 203. A
- Cardinalis Campegius Legatus Clementis VII. ad Germa. 89. B
- Cardinalis Augustensis, Cardinalitia dignitate sublimatus, Conuentum Vuormaciensem insigniorem reddidit 309. C
- Caroliadij a. 3. & scripta contra Lutherum Orlamunda 105. C
- Caroliadij ad instantiam Lutheri proscriptus à Ducibus Sax. 106. B
- Caroliadij & uxoris eius miseria in agricultura ibidem. C
- Carmina Polonorum in Lutherum 120. A
- Carmina Sapidi Pedotribæ impia & insipida in Nissam 122. C
- Carnalis uita Lutheranorum 162. C
- Catechismus Lutheri generalis, et Catechismus pro pueris 204. A
- Cause combustionis contra Ius Canonicum à Lutb. scripte 23. A
- Clades Vngariæ ex uictoria Turcarum Rege perempto 151. B
- Clichtoui contra Lutb. libri 77. B
- Christophorus, Episcopus Augusten. Nureberge obdormiuit 305. B
- Chronica Sebastiani Franci, pessimus liber 260. B
- Colloquium Duorum Iurifconsultorum cum Lutb. Vuormacie 40. B
- Colloquium Augustæ inter septem & septem habitum 209. C
- Colloquium illud concordia non peperit 210. B
- Colloquium Vuormaciense diu protrahum, & subito finitum 297. C
- Colloquium nouum Ratisponense super libro quodam 301. A
- Colloquium secundum Ratisponense, per literas prorogatum 313. A
- Commerciū occultum Lut. cum demonio 2. A
- Comitia Nurenbergæ habita, Cesare absente 85. A
- Concilium ad Ciuitatem Tridentinam indictum, et ad tempus suspensum 305. C
- Concordiæ

INDEX.

Concordiæ formula inter Heluetios post prælia	231. C
Concordia inter Duces Sax.	254. C
Confessio Lutheranorum, Augustæ Cæsari & Statibus exhibita	207. C
Confessio illa in quibusdam aperte mendax	208. A
Confessionis illius Confutatio per Theologos	ibidem C
Confessio Zuingliana Quatuor Ciuitatum	216. A
Confusæ Lutherani de Satisfactione per uerba Lutheri	214. B
Coniuratio Nobilium quorundam, & bellum contra Treuerensium.	90. C
Consiliū de Reformatione, Paulo III. in secreto datum	294. A
Consilium illud calumniosè interpretatum à Lutb. ibidem. C	
Contemptus sanctorum Patrum & Consiliorum	29. B
Contemptus Theologorum per nouum Test. Lutb.	56. A
Contributiones à Statibus Imperij, contra Anabaptistas Monasterij	272. C
Conuentus Imperialis, religionis causa Ratisponæ habitus	301. A
Conuentus Imperialis de ratione belli, aduersus Turcas gerendi, Nurenberge celebratus	305. B
Conuentus imp. in quo de bello defensiuo contra Turcas tractatum fuit.	303. A
Conuentus imp. Vuormacie indictus	309. B
Coniuncta Lutb. in Regem, Generosus placere non possunt	69. C
Coniuncta Lutb. Duci Georgio cum Cæsare & Rege communia	71. C
Coniuncta in Cæsarem & Principes Imperij	94. B
Criminationes Lutb. contra Legatum Cardin. Caietanum	10. B
Criminationes Lut. et Philippi Melan. in Parisiensis	46. B
Crudelitas Lutb. in sedulos & occisos rusticos	115. B
Cruenta & uictoriosa prælia Quing. contra Zuinglianos	230. A

D

Annato 41. articulorum Lutheri per Lionem X.	25. C
Defensio iudicij Cleri Colonienfis	312. C
Decretum Dietæ Imperialis Nurenberge, sine effectu	90. A

Decretum Lutheranorum Ciuitatum Spire, de scriptis Lutb.	94. C
Decretum Ratisponensè Catholicum, contra Lutherum	98. B
Decretum Heluetiorum post disputationem Baudensem	152. C
Dehortationes multorum ad Bernenses, ne permitterent disputationem	188. C
Delectus Principum, ad agendum cum Luthero Vuormacie	37. B
Delectus Principum, ad agendum cum Lutheranis Augustæ	209. B
Delectus huius prolixæ disceptationis, inter Calth. & Lutb.	210. A
Diaboli argumentis nihil credendum esse	265. A
Diaboli argumentum primum contra Missam uanissimum ib. C	
Dietæ particularis Ratisponæ à Catholicis habitæ	97. C
Dietæ Imperialis Spire habitæ, Anno 1519, fol. 197. C	
Dietæ Imperialis Augustæ celebrata, Anno 1530 fol.	204. C
Dietæ Imperialis Ratisponæ celebrata, Anno 1531 fol.	232. C
Dietæ Imperialis per Regē FERD. Hagenois habitæ	297. A
Disceptatio in Conuentu Principum, de saluo conductu Lutb.	31. A
Discidium inter Lutherū et Carolstadū	104. A
Discipuli Lutheri inbecillit. et publice iraqulitati contrarij	160. C
Discordia Colonis inter Clerū et Episc.	306. A
Discidium inter Lutb. & Antinomus Vuittenberge	292. B
Disputatio Lypsica inter Eckium & Lut. 13. B	
Disputatio Eckij cū Carolstadio de li. arb. 14. C	
Disputatio Badenfis contra Zuinglium in Heluetia	151. C
Disputationes tam scandalose de rebus fidei prohiberi debent	177. C
Disputatio Bernensis à Zuinglians instituta	198. B
Disputatio Bernensis à D. Eckio doctè reprobata	190. C
Disputatio Marpuygensis inter Lutherum & Zuinglium	199. B
Disputatio Lutheri cum Diabolo contra Missas	262. C
Disputate Vuittenberg. 30. propositiones contra Concilia	289. A
Diuortium Regis Angliæ impium & iniquum	288. B

I N D E X.

Duces Saxonie Catholici, Ernestus et Albertus, fratres	254. A	Epistola Lutheri ad Liwoniam, ad Erabantium, Hollandiam, Sabaudiensemq; Ducem, nequitur missa	124. B
Duces Saxonie Georgij, & filij eius Friderici, obitus	296. B	Epistola Luth. ad Cardinalem Moguntinum de uxore ducenda	129. C
Duces Saxonie Georgij egregium dictum	304. C	Epistola Lutheri ad Regem Anglie de precatōria	135. B
Duo libelli impij et seditiosj, Spire in Dieta discussi	148. B	Epistola Ducis Saxo. Georgij ad Hastie Laurentium Philippum, de cōsilio Principum fœdere	183. C
Duo libelli Luth. seditiosj, contra Receptum Diete Augustensis	217. C	Epistola Luth. ad Vuineilaum Lincum, de cōsilio fœdere	187. C
Duo teterrimi hostes Ecclesie, Zuinglius et Oecolampadius	232. A	Epistola illius copia, è Nurenberga Dresdam missa	194. A
Due Conciones Lutheri de obitu Electoris Sax.	239. B	Epistole Due Phil. Melancthonis Spire in Dieta scripte	198. B
Duo Conuentus Imperiales: Vnus Spire: Alter Nurenberge, celebratus	303. B	Epistola Lutheri ad Lypsenfes, contra Ducem Georgium	243. B
Duplicia uerba Luth. in actis suis Augustensibus	11. C	Epistola Senatūs Lypsenfis, ad Ducem Geor. de Luth.	244. C

E

E chius insignis & imperterritus disputator	13. B	Epistola Electoris Saxo. ad Lutherum de Duce Geor.	246. C
D. Echijs febre correptus	301. C	Epistole Due calumniosissime in Ersamum Rotterdamm	267. C
D. Echijs reprehensio Responsi Principum Luth. Iberanorum	304. A	Epistola Luth. contra Missam, pro Sacramento & cœna Domini	274. B
Edictum Regis Polonie contra Polonos, Vuitenbergæ studentes	282. C	Epistola Ioan. Cochleai ad Vuicelium scripta, à Lutheranis edita	276. C
Electōr Saxonie quomodo mortuus fuerit Auguste	240. B	Epistola cuiusdam Poloni in Cochleam propter Phil. Melan.	283. C
Emseri Epistola de disputatione Lypfica, à Luthero improbata	18. B	Epistola antiqua Nicolai I. ad Michaelē Imp.	289. A
Emserus conuicit Lutherum de seclerato quodam dicto	19. A	Epistola Card. Sadoleti, ad Ioannem Sturmium de conuictijs	295. B
Emseri noui Testamenti translatio contra Lutherum	54. C	Epithalamium Lutheri à Conrado Kollin prolixè confutatum	75. B
Emseri Epithalamium in nuptijs Lutheri	119. B	Erasmi Diatriba de libero arb. contra Lutherum edita	140. C
Emseri liber contra Lut. pro defensione Canonis sacri	122. B	Erasmus uicit Lutherum innumeris ueterum præiudicijs	141. B
Encomium Luth. de se ipso, per uerba Ioannis Hus	220. C	Erasmi purgatio à calumnijs Lutheri de fide sua	268. B
Epistola Lutheri ad Carolū V. Imp. recens electum	20. B	Erasmi iudicium, quales sint libri Lutheri ibidem.	C
Epistola Luth. ad Principes ex itinere Vuormaciam missa	41. C	Error Lutheri de Baptismo paruulorum	171. C
Epistola Regis Anglie ad Duces Saxonie	69. C	Error Campani de Trinitate ex dictis Lutheri	235. C
Epistola Ducis Saxonie ad Regem Anglie de Luthero	70. C	Error Seruati de Trinitate, & de carne Christi ibidem	
Epistola iniuriosa Lutheri ad Ducem Saxonie Georgium	72. C	Error phantastico Lutheranorum de nouissimo Die	261. C
Epistola Imperatoris ex Hispania ad Principes contra ipsorum decretum	95. C	Error Lutheri de Homouiso.	278. C

I N D E X.

Euangelium pacti, à Lut factum est: Baccina bel-
lorum 53.C
 Euangelium Luth. pessimos quosq; recipit ac to-
lerat 159.C
 Executio Edilii Caf. in Austria 99.B
 Expulso Catholicorum pastorum per Lutbera-
nos 57.B
 Exprobrat Luthero nuptias cum Moniali Rex
Anglie 137.C

F

Factio Lutherana omnium pestilentissima
70.A
 Factionis Turcice & Bohemice exempla
Ibid.C
 Fallaces Luth. blandicie in epistola Teuth. ad
Ducem Sax. Georg. 125.C
 Falso gloriationes Lutheri, quod à seditiosis pro-
texerit Papisas 222.C
 Favor Poëtarum & Rhetorum erga Lutherum
contra Theologos 7.C
 Fautores Lut. in Aula Principum 21.A
 Ferdinandi Archiducis, & locum tenentis Caf.
Mai. constitutio 125.B
 Ferocia Lutheri de sola fide, contra totum mun-
dum 120.B
 Ficta Lutheri humilitas, & querela ad Carolum
Imp. 20.C
 Ficta Lutheri captiuitas post eius dimissionem è
Vuornacia 42.B
 Finalis confessio fidei Lutheri 193.C
 Fœdus nouum ab Ottone Pak confectum falso &
seditiose 183.A
 Franciscus à Sieking bellicosus, à Lutheranis se-
ductus 90.C
 Fridericus, Dux Saxonie Elector, schole Vuit-
tenbergensis Erector 4.B
 Frobenus ab Hutten, uir nobilis & diues 92.C
 Fructus pessimi Euangelij Lutherici, quos refert
Dux Georgius in epistola ad ipsum Luth.
128.C & in prefatione no. Test. 162.B
 Fuga Duorum Decanorū Francfordie in plebis
seditioe 115.B
 Fuga Tyranni Turcarum, propter aduentum
Caesaris 237.B
 Fugitiua Lutherianorum abitio 314.B

G

Georgij Ducis Saxonie pro seruando Edi-
cto Caesaris mandatum 93.C
 Georgij huius apparatus belli contra se-
ditiosos rusticos 109.C
 Georgij Vuicelius ex Lutherismo ad Ecclesiam
reuersus 234.B
 Georgij Vuicelij scripta in Lutherum, & falso
dictum Iustum Ionam 255.B

H

Hallensis Concionator, in Sylua incerto
auctore interfectus 163.B
 Hartmannus à Croneberg, Arce &
oppido spoliatus 91.B
 Henrici V III. Regis Anglie liber in Luthe-
rum 47.B
 Henrici huius Epistola ad Duces Saxonie con-
tra Luth. 54.B
 Henrici Sudphani Apostate Martyrium apud
Tietmarshof 103.C
 Historia Ioannis Hus, Constantie combusti,
Teuthonice edita 199.C
 Historia Ione de exitu & funere Lutheri
315.C
 Homines 70. è Lypssa emigrare iusti propter
Lutherismum 250.B
 Hominum illorum seditiosa consolatio per scri-
pta Lutheri 251.B
 Horrendi errores noue secte 310.C
 Hyperaspites liber Erasmi, pro lib. arb. contra
Lutherum 144.C

I

Iacstantia Luth. de pace, quam petierit ab
eo Maximilianus 19.C
 Iacstantie Luth. contra Eckium, & Aluel-
dium 25.A
 Iacstantia Lutheri cōtra Regem Anglie 50.C
 Iacstantia Luth. de suo Euangelio, Germanis à
se tradito. 61.A
 Iacstantia Luth. à Roscio Anglo ingeniose con-
futata 66.B
 Iacstantia Luth. de se ipso, de uerbo Dei, & de
scientia linguarum 102.A
 Iacstantia Luth. de datis damnis Papæ, & toti
Cl. ro 111.C
 Iacstantia Luth. de suis quasi optimis scriptis,
de potestate seculari 249.B
 Ignominiosa comparatio Principum ad porcos
219.C
 Inconstantia Luth. circa Inuocationem sancto-
rum 241.C
 Inchoatio Cōuentus Imp. Ratisponensis 319.B
 Infœlices & perniciosi labores Lutheri 318.C
Inhibitio

I N D E X.

- Inhibitio Dietæ Spirensis per Caf. feuerifima 96. B
- Iniuriofa uerba Luth. contra Ecclefiam omnium fanctorum Vuittenberge 78. B
- Infana quorundam hominum naturalis pudoris abiectio 174. B
- Infotentia Luth. post obitum Maximiliani Caf. 12. A
- Infotentia Lutheranorum in Dieta Spirensi 147. C
- Intentio & Spes dira Luth. contra omnem Clerum 111. C
- Interpretatio improba Iusti Ione, contra epistolam Cochlei ad Vuicelium 377. B
- Interitus Lutheri 314. C
- Inuestitura Lutheri in Principes seculares 62. C
- Inuidia Lutheri in Caroli adium 105. C
- Ioannes Hus multo minus impius fuit, quam Lutherus 291. B
- Ioannes Staupitius Nobilis, Monachus astutus 4. A
- Ioannes Cochleus Vuormacie cum Luth. colloctus 39. A
- Ioannis Cochlei exilium Coloniae, & libri ibi editi 117. C
- Io. Coc. Coloniae contra Powerani epistolam ad Anglos respondit 139. C
- Io. Coc. de Christo Lutheri, ubinem inueniri queat 157. B
- Ioannis Coc. libellus de Christo Pro & contra ex scripturis ad Principes, ut eo exemplo prohibeant scilicet, passim abuti scripturis in reprobo sensu 175. B
- Io. Coc. ad Bernenses contra Disputationem, ne fieret 189. B
- Ioannis Cochlei reprobatio Reformationis Veronensis 191. A
- Ioan. Cochlei liber, dictus Lutherus Septiceps 196. C
- Io. Coc. Dialogus de bello contra Turcas, ubi Biceps est Lut. 201. B
- Io. Coc. probat ex proprijs uerbis Lutheri, quod sint seditiosi 221. B
- Io. Coc. prouocatio contra quoslibet Lutheranos ad agendum iure 222. A
- Io. Coc. Apologia pro Duce Geor. ad Electorem Sax. missa 247. C
- Io. Coc. responsio, contra mendacia Lutheri pro Duce Georgio 251. C
- Io. Coc. librum suum cum proprie manus epistola misti ad Ele. Sax. 252. C
- Io. Coc. liber de Missa et transsubstantiatione contra Chronica Franci 261. A
- Io. Coc. liber de Missa & consecratione sacrodotum contra Lut. 263. C
- Io. Coc. libellus de XX I. articulis Anabaptistarum 273. B
- Io. Coc. libellus ad Iustum Ionam, contra Epistolam Luth. de Missa 274. C
- Io. Coc. liber ad Regem Scotiae, contra Alejum & Melanch. 291. A
- Io. Coc. libelli contra Phil. Melan. propter Prolonos editi 282. C
- Ioan. Coc. libellus de Authoritate Conciliorum 289. B
- Ioan. Coc. libellus contra Catechismum Moëbani 291. A
- Io. Coc. Scopa contra Araneas Morysini Angli 292. C
- Io. Coc. libellus contra Io. Sturmium de consilio Card. 294. C
- Io. Coc. relatio compendiosa ad Regem Henrico scripta 297. B
- Io. Coc. libelli Moguntiae, fuito Vuormacie colloquio, editi 299. A
- Io. Coc. praefatio ad Archiepiscopum Coloniaensem 306. B
- Io. Coc. liber de Authoritate Ecclesiae contra Bullingerum 307. B
- Io. Coc. liber de Purgatorio igne, contra Oslantrum ibidem C.
- Ioannis Cochlei opuscula 308. C & 309. A
- Io. Coc. Epistola ad Principes & Status partis Catholicae 310. B
- Io. Cochlei libelli 312. C
- Io. Cochlei uarij libelli 319. B
- Ioachim, Marebio Brandeburg. exercitus Christiani Capitaneus constitutus fuit 303. B
- Ironia Lutheri scurrilis, contra Catholicos de Missa 219. A
- Iter Luth. ad Vuormaciam per saluum conductum Caf. 31. C
- Italorum prouerbium 318. A
- Iudicij Erasmi Roterodami de scriptis Lutheri 158. B
- Iuris Canonici publica per Lutherum commentatio 22. C

K

K Autij Zuingliani barbarici articuli Vuormacie 170. C

Kautij Duo praecipue impij articuli 171. B

Kautij error contra Baptisum paruulorum 173. B

Kautij nomen abominabile Ibid. C

Leicorum

- L
- L** Aicorum studia circa nouum Test. Luth. 55.B
 Latibulus Luth. in scita eius captiuitate 43.B
 Legati Card. Campegij constituto contra abusum Cleri 93.C
 Leges Lutheri de communi fisco seu cista 84.C
 Leuitas Lutheri in offerenda doctrine sue Palanodia 139.B
 Liber primus Lutheri, Resolutio 95. propositio- num 6.C
 Liber Lutheri ad Nobilitatem Germania contra Papam 21.C
 Liber Luth. de Captiuitate Babylonica 26.A
 Libri Luth. iussu Cesaris combusti 27.C
 Libri Lutheri pleriq; in speciem pietatis editi 29.C
 Liber Luth. ad Franciscum à Sicking de confes- sione 43.B
 Liber eiusdem contra iacobum Latomum, in quo calumniatur S. Tho. ibid. C
 Liber eiusdem De abroganda Missa priuata ib. 44.B
 Liber Luth. de notis Monasticis ibid. C
 Liber Lutheri Teuthonicus contra Bullam coe- nae Domini 49.C
 Liber Luth. Teutib. contra falso dictum statum Ecclesiasticum 52.B
 Libelli Duo Teuth. ualde scandalosi à Luthero editi 61.B
 Libri Ioannis Fiseberi, Episcopi Rossensis in Anglia 64.C
 Libri Duo Luth. ad Bohemos, Pighardos, & Hussitas 79.C
 Libri contrarij eiusdem contra eosdem 80.B
 Liber Luth. ad Iudeos de Iesu 83.B
 Libellus Teut. cuiusdam Laici contra seditiosa scripta Lutheri 226.C
 Liber Luth. Teutib. conuictiosissimus contra eum Laicum 227.B
 Libri Iudaizantis condemnatio Ratispone facta 233.C
 Libri septem Serueti contra Trinitatem 233.C
 Liber Teutib. Pomerani, dictus aduersus fures Calicis 237.C
 Liber iste egregie confutatus à Theologo Mi- chaele Veho. 238.C
 Liber Luth. in Ducem Georgium malignis- simus contra omnes Monachos 253.B
 Libellus Conradi Cordati in Cochleum, & eius confutatio 279.A
 Liber Pauli Abbatis Veteris Celle in Missina, de- nisonibus Lutheri 280.B
 Librorum Luthericorum prohibitio in regno Anglie 299.B
 Librorum Luthericorum & Zuinglianorum prohibitio in Brabantia 300.A
 Luder idem, qui postea Luther, & Lutherus 1.B
 Lutheri studia in diuersis scholis ibid.
 Luth. propter litem inter Monachos suos Ro- mam profectus 2.B
 Lutheri Doctoratus per alienam pecuniã fraude preceptã ibid.
 Lutheri doctrina contraria de securitate salutis 5.A
 Lutheri scita humilitas erga Papam Leonẽ X. 6.C
 Lutherus Romam citatus, uenit Augustam ad Card. S. Sixti 8.A
 Lutheri Appellatio Auguste à Legato ad Pa- pam 9.B
 Lutherus ad Legatum reprehendit seipsum, sed siste & in dolo 12.B
 Luth. inuitus et iratus acceptauit iudicẽ dispo- taturus 15.B
 Lutheri clamor aduim & arma contra Roma- nam Curiam 23.C
 Lutheri conuicia & calumnie in Louanienses & Colonenses Theologos 24.B
 Luth. è Vuormacia in saluo conductu dimissus 41.C
 Lut. domum reuersus, reprehendit facta suorum ex inuidia 49.A
 Lutheri censura in libros noui Test. 60.A
 Lutherus qualis bestia sit, ab Episcopo Rossens. describitur 65.A
 Lutherus stultus caeco, dimicanti cum uidente ibid. C
 Luth. calumnijs concitat in Principes populum 69.C
 Luth. contra Mercatores, & contra Principes, ut socios furum 100.A
 Lutheri scripta contra Carolstadium 107.B
 Lutherus nõ minus mendax de seditionibus suis, quam Muncerus 112.B
 Lutherus de seruo arbitrio contra Erasmus Ro- terod. 142.C
 Lutheri astute laudes, canilli & calumnie in Erasmus 143.B
 Lutheri prouocatio & iactantia, de sua doctrina contra omnes 155.B
 Lutherus absurde in plerisq; locis torquet & peruerit scripturas 175.C
 Lutherus radix amaritudinis multarum sectarũ 176.B

I N D E X.

Lutheri liber in Anabaptistas, contrarius prioribus eius scriptis	178.C	Mine Luth. contra Ecclesiasticos	216.B
Lutherus de fide paruulorū uarie semit et errat	179.B	Minotaurus Ioannis Cochlei in Lutherum	76.B
Lutheri liber secundus contra Zuinglium & Oecolampadium	192.B		77.A
Lutheri liber conuictiosus in Ducem Georgium de priuatis epistolis	195.C	Miffandi formula imperioſe à Luth. præſcripta	
Lutheri liber Teutib. de bello contra Turcas cauilloſus	200.B	Miffa Vuittenbergæ conſiſta de nuptijs Caroli ſecundij	104.B
Lutheranorum contumacia Auguſtæ, ne irent in profeſſione	206.A	Monachus Lut. Erfordie et Vuitteberge 1.C	
Lutheri libri cauilloſi & calumnioli Auguſtam iſi	213.A	Moniales Nouem una noſte rapta, & perduta à Vuittenbergam	78.C
Lutheri acerbitas contra Eccleſtaſticos de ſatisfactione	ibid.C	Monialis Nonæ, Katherina de Bore, facta uxor Luth.	79.C
Lutheri ſuperbia de ſua translatione contra Catholicos	215.C	Monialis florentina profuga, à Luth. excuſata	100.C
Lutheri Cantilena contra Papiſtas, qui bellum timent	227.C	Monasterium Ciuitas Episcopalis, urbs munitiſſima Vuerualie	270.B
Lutheranorum ſtatuum conuentus Suintfordie ſeorſum habitus	233.B	Morſus Lut. clamoli ſunt, ſed non ualidi	67.B
Lutheri contra Vuicclium perſecutio	234.B	Morſus Anglus calumniator contra Roſſenſem & Tho. Morum	292.C
Luth. proditor & Animicida ſui Patris Eleoſoris Sax.	240.C	Multiplicatio librorum Pro & Contra per ſectas	177.B
Lutherani per Amalech præfigurati ſunt, tanquam gens Bruta	252.C	Munceri tonitrua & ſeſquipedia uerba ad ſeditioſos	109.B
Lutheri liber Teutib. contra Miſſam & ſacerdotum conſecrationem	262.A	Munceri falſa iactantia de multitudine ruſſicorum	109.B
Lutherani, negâtes Tranſſubſtantiationē, Zuingliani ſunt	279.C	Murmura Lutheranorum Vnormacie contra Cef.	36.B
Lutheri criminationes cōtra Principes, tanquam rebelles Imp.	285.C	Murneri Corollaria contra ſacrilegia Zuinglianorum	154.B
Lutheranorum et Zuinglianorū concordia Vuittenbergæ attentata	287.B	Mutatus à Luth. textus Noui Teſt. in multis locis	60.C
Lutheranorum uariæ intricaciones & ambages	302.A	Mutationes temerarie totius Religionis per Luth.	160.A

M

M Agnes ferrum, non ſtannum attrahit	318.B	N icolai 1. Pape Decreta ex Gratiani decretis excerpta	288.A
Mendacium Luth. inſigne, & à Murnero coronatum	64.B	Nomen Lutheri execrabile futurum omnibus	160.C
Merde & ſtercora in ore & calamo Lutheri	67.C	Nomina Principum poſita in conſilio ſociere	194.C
Michael Vebus inſignis Theologus, contra Pomeranum	235.B	Nomen Lutheri execrabilius nomine Diaboli et Iude	264.C
Milites Lutherani Rome in omnia ſacra graſſati	167.B	Nomina Collocutorum, qui ſuper libro, à non nullis conſcripto, Raiſſione diſceptarunt	301.B
Mine Lutheri contra ſeculares Principes	63.C	Nomina quorundam Episcoporum Coloniaeſum	306.B
Mine Luth. contra Principes à ſignis & prodigijs	112.C	Nomina trium ſitorū Martini Lutheri	318.C
Mine Lutheri in Tertio ſuo de ruſſick libello	114.A	Nouum Teſtamentū Lutheri in linguam Anglicam tranſlatum	132.B
		Nouus Bohemie & Vngarie Rex FERDINANDVS	151.C

MONUM

INDEX.

- N**ouum Testamentum Emseri, cum prefatione Ducis Sax. Georgij 161. B
- N**ouorum Theologorum morbus et inconstantia 236. B
- N**ouum morem celebrandi Concilium, petunt Lutherani 257. C
- N**ugæ Lutheri de Confessione Electoris Sax. Angustie 241. B
- N**ugæ Luth. de Rutea corona in æmmate Ducum Sax. 253. C
- N**umerus Principum & Statuum, qui Angustie subscriperunt 219. A
- N**uptiæ Lutheri Anno 1535, in cõmuni luctu Germaniæ 119. A
- N**uptias uarijs rationibus prolixè suassit Luth. frustra Card. Mog. 130. B
- O
- O**bsidio ciuitatis Viuenfis in Austria terribilissima per Turcas 202. A
- O**bitus Eclij & Pighij 305. C
- O**bscurestimus liber Lutheri contra Papam et Card. 308. C
- O**ecolampadij errores & mendacia 153. C
- O**pera penitentiæ Ninivitarum 304. C
- O**puscula Ruperti Tuitiensis, Lutheranis intruersa & erepta 132. C
- O**puscula illa Coloniæ retenta et exensa 133. B
- O**puscula complura Geor. Vuicelij contra Lut. 235. A
- O**rationes Tres ad Principes Imperij Nurebergæ habitæ 89. B
- O**ratio Andræ Critij Poloni, ad Regem suum contra Lut. 119. B
- O**ratores Duo à Papa & Imp. missi ad Principes Catholicos & Lutheranos, pro celebrando Concilio 256. B
- O**tto Pak Caslic turpiter confusus, conuictus & proscriptus est 187. A
- P
- P**apæ admonitio ad Casarem scripta OS. B
- Papa manet, heretici ut aqua dilabuntur 318. A
- P**arisiensum Theologorum de doctrina Luth. iudicium 4. C
- P**assio Episcopi Roffensis, & Tho. Mori in Angliâ 284. C
- P**almos Lutheri superbe cõfissa, in qua latuit 45. A
- P**hil. Melan. egregie confusatus à Tho. Radino 121. A
- P**hil. huius iniuriæ contra Scotos 291. C
- P**œna in hereticos Hallenses modica fuit 286. A
- P**reda maxima Romæ Germani militibus perurum profuit 167. C
- P**refatio Ioannis Cochlei in Sex libros Innocentij III. de Missa 263. B
- P**rimus recubitus in cœnis Lutheri 316. C
- P**rinces seculares dicuntur à Luth. Carnifices Dei 63. A
- P**rocessio in festo Corporis Christi splendide peracta 206. B
- P**rohibitio librorum Luth. fecit libros preciosius uendi 59. B
- P**rognosticon Iuliani Episcopi Toletani, de futuro seculo. 287. C
- P**ropositiones contrariæ, de Indulgentijs inter Lut. & Tetzelum. 5. C
- P**ropositiones LXXV. Luth. contra Louanienfes 311. B
- P**rotestatio Lutheri coram Card. S. Sixti Angustie 8. C
- P**rotestatio Theologica in disputatione Lypsica 14. C
- P**ropugnatio & propagatio strenua Lutherani Euangelij 57. C
- P**rouocatio Luth. ad disputandum Vuittenbergæ 11. B
- P**ugnare contra Turcas, prohibuit Lutherus 150. C
- P**urgatorium à Lutero Lypsie confessum 16. B
- Q
- Q**ualis mors Lutheri 315. B
- Q**uales Lutheri ad Deum preces 316. A
- Q**ualis Apophthegmata Lutheri 316. C
- Q**uale Christi in animam Lutheri iudicium 317. B
- Q**uestiones Ioan. Cochlei ad luctum Ionam de Missa. 275. C
- Q**uestio ex factis, An liceat uni duas habere uxores simul 293. A
- Q**uatuor Euægela noua sectarum 176. C
- Q**uerhameri, cuius Hallensis, tabule contradictionum Lut. 296. C
- Q**uerela Lutheri contra Indulgentias ad Card. Mog. 4. C
- Q**uerela Luth. ad Spalatinum de disputatione Lypsica 17. A
- Q**uerela & accusatio Luth. contra Eckium ad Leonem X. 15. A
- Q**uerela Luth. contra Suermeros, atreos amicos suos 156. C
- Q**uerela eiusdè contra Aulæ Principi 157. A
- b * ij
- Q**uerela

I N D E X.

- Querela Lut. de Diaboli astutijs in nouis scilicet**
169. A
- Querela Ducis Georgij ad Electorem Sax. de**
Luth. 245. B
- Querela iniqua Lutheranorum contra Octo**
articulos de Concilio 257. B
- Querela Erasmi Roter. super morte Roffensis,**
& Tho Mori 255. B
- Querela Concinatorum Luth. contra Lega-**
tam 302. C
- Quinq; Cantonum Catholicorum in Heluetijs,**
Quinq; praelia prospera & uictoriosa de
Zuingliant 229. C
- Quinq; Cantonum Catholicorum laudis pra-**
conia 231. C
- R
- Recessus Dietae Augustensis à Lutheranis**
recusatus 216. C
- Reformatio Luth. Teutonice ad Nobili-**
tatem Germanicam 22. B
- Religiōsa gens Quinq; Cantonum in Heluetijs**
231. A
- Religionis mutatio in Anglia propter Regis**
diuortium 284. B
- Religionis Catholicae in Anglia restitutio**
298. C
- Responsiones Luth. Vuormaciae coram Cesare**
in publico date 33. B
- Responsum eiusdem ad delectum Principum**
ibidem de uerbo Dei 38. B
- Responsum graue et reprehensiuum Ducis Geor-**
gij, ad literas Luth. 127. C
- Responsum graue, pium, & eruditum Regis An-**
gliae, ad literas Luth. 136. B
- Responsum proteruum Luth. ad Consulem Lyo-**
nensem 245. B
- Responsum Protestantium de libro** 302. A
- Reuocatio Tauberi, ciuis Viennensis, & relapsi**
supplicium 99. C
- Rex Angliae oblatam à Luth. Palinodiam recu-**
sat 138. B
- Rex ille à Luth. laudari non uult, nec eum pro**
inimico habere ibid.
- Rex Vngariae Ludouicus bello a Turcis uictus**
interijt 150. C
- Rex Anabaptistarum Monasterij, Ioannes à Ley-**
dis 270. C
- Ridiculus libellus nomine Parisiensium confectus**
46. C
- Ridicula comparatio Lutheri, quae à principes**
lentibus confert 156. B
- Ridicula figmenta Lutheri contra Concilia**
289. C
- Roma à militibus Caesaris capta ac direpta**
166. A
- Rusticorum caedes in Franckenbusen, oppido**
Turingiae 110. C
- S
- Scriptura sacra, sola, in Concilijs non potest**
esse iudex 258. B
- Scurrilitas Luth. in libro contra Ducem**
Sax. Geor. 247. A
- Secretum Anglicorum Apostatarum uino reue-**
latum 134. B
- Secretum illud per Hermannū Rinckm, et Io.**
Cochleam praepeditum ibid.
- Secta Lutheri fixissima** 68. B
- Sectarum confusio, & querela Luth. contra**
Zuinglianos 168. C
- Seditiosa uerba Luth. ad Imp. & Reges contra**
Papam 27. B
- Seditiosus liber Luth. contra Duo Mandata**
Imperialia 93. B
- Seditiose plebis Fræcfordiae articuli 47. 115. B**
- Seditiones populares Moguntiae & Coloniae**
116. C
- Seditiones à Luth. affectate** 160. B
- Seditiose criminationes Luth. contra Principes**
seculares 250. A
- Sermo Lut. de Destructione Hierusalē** 149. C
- Seuera contra nouam sectam, in inferiore Ger-**
mania exortam, executio 311. A
- Stulta iōne Historia** 319. A
- T
- Templum S. Petri Romae Indulgentijs**
Leonis X. complendum 3. A
- Thomas Muncerus turbulentissimus ru-**
sticorum concitator 108. B
- Thomas Cranmerus Orator Anglicus Ratispo-**
næ 233. B
- Tigurinorum contra Lutherum Responsio**
312. A
- Tragica historia de uiro & uere sua Basilea**
181. C
- Translatio noui Testamenti per Luth. in Ger-**
manicum 54. C
- Tres libri Buceri ad Conuentum Ratisponensem**
310. A
- Tumulus bellicus inter Heluetios propter dis-**
cordiam in fide 193. C
- Turbatio Germaniae maxima, ubiq; seditiosis**
concessa 114. B
- V
- Vanitas minarum Lutheri** 264. A
- Varij de Lutheri obitu libelli** 315. A
- Venatio

I N D E X.

Venatio Luth. contra Capricornum Emseri 18.C	Vuicelij 44. Capitula de Euangelio Lutheri 265.C
Verba Vuicelij in Iudocum Koch, qui se dicit Iustum Ionam 235.B	Vuicelij multa opuscula contra Luth. 266.B
Verba Card. Comareni ad Io. Cochleum, de concordia 295.C	Vuicelius de raritate & contemptu grandi apud Luth. Ibid. C
Verba Cæjaris in Mandato ad Principes & Status 314.C	Vuicelij reprehensiones contra Luth. de teiu- nio & Eleemosyna 267.A
Vexatio Concionatorum Catholicorum per no. Test. Luth. 56.C	Vuicelius reprehendit Laicos Monasteria oca- cupantium Ibid.
Virginitas à Paulo presertim Matrimonio, quod negat Luth. 74.B	Z
Visitatio Saxonica à Luth. & à Philipp. eius descripta 180. B	Zinglius tergiversator & contumax contra dispu. Badensem 152.B
Vlricus Huttenus prosa & carmine ingeniosus ac uehemens 21. B	Zuinglij Antilogia per Io. Fabrum collecta 153. B
Vltima Lutheri oratio 317. A	Zuinglij accusatio per 40. conclusiones Tbo. Murneri Ibid. C
Vota libere dimitti posse docet Luth. 101. B	Zuinglianorum Confutatio per Rossensem & Cblichtoucum 170. B
Vuicelius cur Lutheranos uocat Thracas & Scordiscos 255. C	Zuinglij tristes exitus in primo Tigurinorum prelio. 229. C

CORRECTORIVM.

Pagina 4. linea 35. calamo. pag. 5. lin. 4. potui. pag. 12. lin. 2. subtraclis pag. 41. linea 34. 26.
pag. 43. lin. 17. alius eos. pag. 44. linea 10. quantilibet. pag. 46. lin. 11. natam. pag. 129. lin. 23. Lu-
thre. pag. 134. lin. 40. Dunelmensem. pag. 137. lin. 35. compressisti. pag. 139. lin. 31. si modo. pag.
145. lin. 14. Longolius. pag. 146. lin. 18. quomodo. pag. 149. lin. 20. non. uacat hec uox. p. 152. lin.
37. pueruli. pag. 153. lin. 21. recitauit. pag. 159. lin. 3. e pumice. p. 164. lin. 10. stientibus. pag. 181.
lin. 14. grauitur. pag. 182. lin. 10. marito. pag. 190. lin. 26. fraternitates. pag. 191. lin. 31. à uotis. pag.
195. lin. 36. Principibus. pag. 203. lin. 6. Millenos. pag. 209. lin. 25. Comitib. pag. 226. lin. 30. incita-
tio. pag. 230. lin. 2. subscribit. pag. 234. lin. 20. indicij. pag. 235. lin. 14. Campensem. pag. 244. lin.
27. odij. pag. 261. lin. 17. conuictorum. pag. 268. lin. 22. quietam. pag. 280. lin. 2. indica. & lin. 3. in-
dicaueritis. pag. 287. lin. 22. ferit. pag. 295. lin. 26. liberalius.

b * ij

D. BRUNI EPISTOLA
AD VNIVERSOS PIOS ET CA-
THOLICOS, SACRARVM HISTORIARVM STUDIOSES,
Conradus Brunus Iureconsultus.

Quanta ex
Historijs
utilitas.

NTER EA, QUIBVS AD

comparandam nobis Historiarum cognitionem inuitamur, præcipuum est, quod ex Historia, tanquam uitæ magistra, certas actionum humanarum formas et exempla, tum uaria consilia, deprimimus: Quibus instructi, & quæ honesta & utilia sunt sequi, & quæ turpia & noxia, deuitare possumus. Nam si scitum est, quod in Comœdia Senex ad Adolescentem ait, Periculum ex alijs facere tibi, quod ex usu fiet: Et si istuc est sapere (ut in Adelphis inquit Seruus) non quod ante pedes modo est uidere, sed etiam illa, quæ futura sunt prospicere: hanc certe sapientiam omnium maxime ex Historijs nobis comparabimus.

Speculum
rerum agē-
darum.

Historia siquidem exempla nobis exhibet & uelut ob oculos ponit, honestorū & prauorū consiliorum, tum quæ ex prauis mala, & quæ ex honestis consilijs bona fuerint consequuta, demonstrat: In quæ nos tanquam in speculum inspicientes, ex alijs nobis exemplum sumimus, & longe ante prospicimus, quæ consilia nobis amplectenda sint, quæ fugienda: & quomodo quæ honesta sunt & utilia, consequi: contra, quæ turpia & noxia, aliorum moniti exemplis, uitare possimus. Immo sunt, qui in Historijs ea tantum ponenda esse putent, quæ aut fugienda sint aut sequenda. Sed & eam commo-

Iulius Capito-
linus in tribus
Gordianis.
De futuris
conijcere.

ditatem affert Historia, quod de uarijs retroactorum temporum casibus, Historiarum scientia præditi, certius de præsentibus iudicare: immo, quæ euentura sunt, conijcere & prædicere possunt. Quare tum id quoque assequitur, ut non solum imminentium periculorum tempestates ipsi declinare, & alijs etiam, quo ab his ipsis sibi caueant, præmonere possint: sed etiam quasi Mantici quidam omnibus admirationi sint, & pro Vatis habeantur. Et ne id mirum quidem, siquidem qui bene coniectat, cum optimum

Cicero lib. 2.
de diuinatione.
Plutarchus in
libello de res-
ponis Pythia

Vatem prouerbio quoque ueteres appellarunt, ut Plutarchus & Cicero scribunt: nimirum admonentes, futurorum prædictionem, non è sortibus augurijs & constellationibus petendam esse, sed à prudentia. Siquidem qui prudens est, is ex præteritorum præsentiumque coniecturis facile, quid euenturum sit, prospicere potest. Propter quod & Aristoteles recte prudentiam atque sapientiam hominum, celerem diuinationem appellauit. At Prudentiam omnium maxime nobis ex Historiarum cognitione comparabi-

Arist. lib. Mo-
rarium Eude-
miorum li. 7.

mus.

mus. Etenim Historia nos docet, præterita præsentibus connectere, & ex his coniecturas sumere, & quid futurum sit prospicere. Ipsa enim, uelut ab alta specula, omnes hominum actiones, rationes, consilia, & euentus, longe retro aكتورum temporum contemplanda nobis demonstrat, & ex his quæ gesta sunt, quid ex quolibet rerum gerendarum consilio euenire possit, conijcere docet. Ex qua re & illud consequitur, ut qui ætate sunt non admodum pro uectæ, seniores etiam quantumlibet rerum usu expertos, tamen Historiarum ueterū ignaros (quorum ideo maior authoritas est, quia plura nosse & uidisse creduntur, ut Fabius ex Homero refert) prudentia, quam ex Historiarum lectione adepti sunt, uel sequent, uel sæpe etiam superent: et quam illi prudentiam uix longa ætate, eam hii breui temporis spacio, sed assiduo Historiarum studio consequantur. Et (ut idem Fabius ait) quantum ad rerum cognitionem pertinet, ut etiam præteritis sæculis uixisse uideantur.

Historia
parit prudentiam.

lib. 12, c. 4.
orat. iiii.

Et si autem ad omnes communiter ordines, ætates, ad omnis conditionis et fortunæ homines, summos & infimos, priuatos et Magistratus publicos gerentes, quas modo enumeravi, pertineant Historiarum utilitates: tamen maximus est, idemque optimus, fructus, quem rerum publicarum Principes, & qui publicis in Republica muneribus funguntur, ex Historiarum cognitione capiunt: ad omnes siquidem pertinet, quicquid ab his uel bene agitur uel male. Bene quidem & prudenter, si consilijs usi fuerint bonis: male & perperam, si malis. Ipsi siquidem uel summo omnium bono prudentes sunt, uel summo omnium malo stulti & insipientes. At uero ex Historijs, tanquam officiorum omnium & prudentiæ instructissimum mundo, delectum facient, eorum quæ dixi consiliorum tam bonorum quam malorum: ut illa amplectantur, hæc uero repudient atque auerlentur. Historia siquidem multiuaga uariaque, ac uberrima omnium generis exemplorum copia, innumeras ac diuersarum causarum & euentuum, consiliorumque formas, in quibuscunque negocijs, tam sacris quam prophanis: tam publicis quam priuatis: tam pacis quam belli, suppeditat. Veluti, si de sedanda plebis aduersus Magistratus seditione deliberandum sit, prudens Irenarcha, id est, qui ad tollendas discordias, & pacandos in Republica discordantium animos, præficitur, multis ex Historijs sibi propositis consilijs id sibi deliget, quod bonum & foelicem: contra uero repudiabit, quod malum & infausum, euentum habuisse animaduertit. In qua re & illud diligenter cauebit, ut quæ prudentiores probauerint, ipse quoque probet: quæ negligenda declinandaque esse putauerint,

Præcipuus
fructus Historiarum
in Magistratibus.

Mundo, id est,
ornatum armata
aut repositorio.

Exemplorum
copia
ex Historijs.

id est pacificator
seu princeps pacis.

rint, ipse quoq; negligat et declinet. Quale fere de Romanis exemplis iudicium fert Cicero. Ex exemplis (inquiens) Romanorum ea esse sequenda, quæ populus Romanus probat, non quæ condemnat.

Malum cō
filium de
admittēdis
Tribunis
plebis.
L. Florus lib.
3. c. 12.

Sic consilium Senatus Romani, quo ad sedandam plebis seditionem, in monte sacro desidentis, plebi Magistratum suum permisit, omnibus modis repudiabit prudens Irenarcha: Quia scilicet ex Historijs didicit, infortunatissimum huiusmodi consilij fuisse eventum. Quippe Tribunitia potestas, subsequētib; temporibus omnium seditionum causam excitauit: quæ spem quidem plebis tuendę, cuius in auxilium cōparata fuerat, re autem dominationē sibi acquirens studium populi, tum aduersus Senatum, tum aduersus Tribunos ipsos uarijs modis agitauit. Nam præterquam, quod Tribuni ipsi per se rerum nouandarum studiosi fuerunt, & miri seditionum concitandarū artifices: ipse etiam populus ea intumescens potestate, Tribunos, quoties libuit, in Senatum insurgere compulsi, ut iam à multitudine regi magis, quam regere ipsi uiderentur, ut inquit Linius. Quę res innumerarum prope seditionum causa fuit, ac proinde orta plebis aduersus Senatum seditione, neglecto eo, quod tam infortunatè Romanis successit, consilio, quiduis potius sustinebit Magistratus, quam ut neglecta autoritatis suę maiestāte, de Imperio suo quicquam remittat, aut in plebem transferri patiatur: quin potius tale adhibebit remedium, quo non in præsentia tantum seditio comprimitur, sed ne mox Respub. in grauiorem morbum recidat, omnis simul causa grauioris mali præcidatur.

Tit. Linius li.
3. de urb. cond.

Malum cō
filium de
hæresi extir
panda.

Trip. lib. 3.
cap. 4.

Sic ad extirpandas alicubi subortas hæreses, reconciliandamq; in religione discordantium pacem: Magistratus, tam Ecclesiastici quam sæculares, ea sibi ex Historijs consilia decerpent, quibus extinctæ olim hæreses, non quibus auctæ atq; corroboratæ fuerunt. Ac proinde neq; liberum permittent unicuiq;, quod libeat credere. Quo cōsilio Iouianus Imperator, etiamsi Catholicus Princeps, & Valens hæreticus, usi sunt. Ille quidem, ut hoc modo blandimentis & suasionē uerborum, discordantium contentiones abscinderet: Hic uero, ut pace utcunq; inter colentes facta, Arrianorum ipse interim hæresim confirmaret.

Trip. li. 9. c. 2.

Sic nec hæreticis Ecclesias dabunt, nec sacra peragere permittēt: Quod Gratianum & Valentinianum lege quoq; sanxissē, tradunt Historiæ.

Consilia de
Colloquijs
cum hæreticis
fugiēda

Sed nec colloquia inter Catholicos & hæreticos instituent, quod Principes quosdam Catholicos Augustini temporibus fecisse, ipse in Breuiculo suo, & sæpe alijs in Epistolis, testatur. Hæc (inquam)

(inquam) ueterum consilia nostri Magistratus, siue Ecclesiastici siue seculares, in extirpandis hæresibus, & componenda inter discordantes pace, minime amplectentur. Nam etsi pia & Catholica Veterum Principum fuerit intentio, nempe, ut his consilijs perturbatum hæresibus & schismatibus Ecclesiæ statum, ad concordiam & tranquillitatem reducerent: tamen, quia huiusmodi consiliorum infelicem fuisse euentum Historiarum exemplis docentur, minime imitanda erunt, sed omnibus modis, quæ tam male successerunt, reuertiendi. Contra uero deligenda erunt, quæ feliciter successerunt, & euentum habuerunt. Cuiusmodi sunt, Vt Catholici Magistratus suborientibus hæresibus in tempore occurrant: Vt Ecclesiæ Prælati à Ro. Pontifice, de admonendis conuertendisq; hæreticis, & qui ab his ipsis decepti fuerint: tum interponendis sumis precibus pro ipsis ad Deum precibus: tum damnandis & Anathematizandis ferendis his, qui pertinaciter in errore perseuerauerint, admonentur: Vt Ecclesiæ Episcopi & Prælati, quæ ad hunc modum à Ro. Pontifice mandata fuerint, quæq; iuxta paternas regulas ad eorum officium pertinent, in conuertendis hæreticis, damnandisq; & anathematizandis hæresibus, earumq; authoribus, fautoribus, & defensoribus, fideliter exequantur. Vt Imperator cæteriq; Catholici Principes, à Romano Pontifice, cæterisq; Episcopis & Prælati, admonentur, ut ipsi quoq; sanctam Dei Ecclesiam, aduersus hæreticorum insultum defendant, & quæ aduersus ipsos & eorum errores, Ecclesiastico iudicio decreta fuerint, exequantur, ac iniuriam Deo & Ecclesiæ eius per ipsos illatam, ipso etiã gladio uindice persequantur. Deniq; ut Imperator, & Catholici Principes, ad hunc modum à Prælati Ecclesiasticis admoniti, tum laicis à se quoq; legibus, tum publicis edictis dispositis, hæc omnia re ipsa exequantur.

Consilium
efficax con-
tra exortas
hæreses.

Executio
contra hæ-
reticos.

Hæc (inquam) & similia consilia, quibus ad uindicandas extirpandasq; hæreses, ueteres Ecclesiæ Principes & Magistratus, tam Ecclesiastici quam seculares, usi sunt: nostri quoq; Principes & Magistratus, quoties usu uenit, quisq; pro iniuncto sibi officio amplecti debent. Quia hæc ipsa felicem olim habuisse euentum, ex Historijs, tam sacris quam prophanis, edocentur.

Sed nec illa contemnenda Historiarum utilitas est, quod & boni per eas ipsas uirtutum suarum laudem adipiscuntur, & mali uitiorum reprehensionem patiuntur: & hoc quoq; modo bonis, quæ sequentur honorem, & quæ fugiant malorum, exempla proponuntur. Quippe Augustum, Flauium Vespasianum, Titum, Cocceium Nervam, Diuum Traianum, D. Adrianum, Pium & Marcum

Exempla
Principum
bonorum.

Exempla
malorum.

Marcum Antoninos, Seuerum Afrum, Alexandrum Seuerum, Claudium, Aurelianum, Valerianum: tamen Idolatrias, tamen omnes salutare Reipub. Principes. Constantinum item Magnum, Marcianum, Theodosios, Valentinianos, Arcadium Honorium, Iustinianum, & reliquos eorum successores, pios & Catholicos Principes. Et contra, Claudium, Neronem, Caligulam, Domitianum, Maximinos, Antoninum Caracallum, Heliogabulum, Maximinos, Gallienos, Diocletianum, Idolatrias. Constantium item, Valentem, Iulianum, Anastasium, & si qui sunt his similes alios, titulo quidem Christiani nominis insignitos: re autem ipsa Ecclesie Catholice crudelissimos persecutores. Quis (inquam) omnes hos tam bonos quam malos Principes, immo inter hos etiam monstra quaedam & portenta nosset: nisi eorum ipsorum dicta & facta, Suetonius, Cornelius Tacitus, Dion Calsius, Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Aelius Lampridius, Trebatius Pollio, Flavius, Vopiscus, Orosius, Eutropius, alijq; Historici, in literas retulissent: ac omnibus, quotquot post fuerunt, & deinceps futuri sunt, Principibus imitandi fugiendiq; exempla reliquissent.

Historici
de gestis
Principum

Possent iam innumera prope consiliorum, tam bonorum quam malorum, exempla inferioribus Magistratibus, omnibusq; adeo qui publicis in Repub. muneribus funguntur, uel imitanda uel declinanda, ex Historijs proferre: Sed quæ unusquisq; sibi, quatenus ex usu esse putabit, paucis his à nobis commonefactus, uel deliget bona, uel mala repudiabit.

Ex Cic. lib. 1.
astionum in
verum.

Fabius Quintilianus cognitionem Historiarum Oratori necessariam esse affirmat, quod abundare debet exemplorum, tum ueterum tum nouorum, copia. Veterum quidem ea fortasse ratione, quia antiquitas ipsa plurimum solet & authoritatis habere ad probandum, & iucunditatis ad audiendum, ut inquit Cicero. Sed utrumq; quia tam ueteres quam nouæ, plurimum tam ad probandum, quam ad docendum ualent: maxime in his rebus, quæ ad disciplinam publicam moresq; & ad rerum publicarum administrationem pertinent. In exemplis enim non modo res ipsas gestas, sed ipsarum etiam actionum consilia, unde exempla nata sunt, spectamus. Ego uero hunc exemplorum usum non Oratori tantum, sed omnibus etiam, qui de Repub. siue constituenda, siue prudenter gubernanda, tum de singulorum etiam Reipub. administrationum muneribus recte administrandis, certa præcepta tradunt, utilissimum esse puto: ac de me certe illud affirmare ausim, me non alia re magis in his, quæ à me hæcenus scripta sunt, utcumq; absolueudis, quam exemplorum copia esse adiutum. His enim ipsis, non solum

Quomodo
promissæ
utendæ
est exem-
plis.

solum quæ demonstranda à me suscepta sunt, probasse mihi uideor: sed etiam quæ demonstrata sunt, in certam consiliorum, præceptorum, officiorumq; formam redegisse. Id autem quam feliciter præstiterim, eorum esto iudicium & censura, qui Legationes meas (in quibus plus minus Quadringentis exemplis, ex uarijs Hebræorum, Græcorum, & Latinorum, tam sacris quam profanis Historijs depromptis, & singulis ad suum appositis, utputo, collatis locis usus sum) aliasq; lucubrationes meas, præsertim ijs, quæ nuper de Hæreticis æditæ sunt, legerunt.

Libri D.
Bruni De
Legationibus.

Iam uero ex omnibus Historijs omnium maxime eas deligendas esse censeo, quas esse uerissimas iudicabimus. Etsi enim prima lex Historiæ sit, ut nihil falsi dicat, nihil ueri dicere non audeat, & ut nulla sit in ea gratiæ suspitio; tamen eam legē non eque in omnibus Historijs ab omnibus obseruatā esse scimus, Vt Flauius Vopiscus, ipse quoq; nō contēnendus Historicus, non uereatur dicere, neminem scriptorum, quantum ad Historiam pertinet, non aliquid esse mentitū. Nā & in T. Liuiō quædā esse, quædā in Salustio, quædam in Cornelio Tacito, quædam in Trogo: quorum fides manifestis testimonijs labefactari possit. Maxime uero Græcorum Historijs non integram ubiq; fidem habendam esse, ueteres Latini existimauerunt. Quemadmodum in Satyra dicitur.

Lex Historiæ præcipua est, scribere uera.

Mendaces
Græcorum
Historiæ.

Et quicquid Græcia mendax Audet in Historia.

Iuuc. 10.

Quin tanta etiam eos in scribendis Historijs fingendi libertate usos fuisse creditum est, ut recte dixerit Fabius, Græcis Historicis præterq; Poëticæ similem esse licentiam. Sed & in cæteris rebus uniuersæ Græcorum genti parum fidei tribuit antiquitas: Veruntamen (inquit Cicero) hoc dico de toto genere Græcorum, tribuo illis literas, do multarum artium disciplinam: non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: deniq; si qua alia sibi sumunt, non repugno: testimoniorum religionem & fidem nunquam ista natio coluit. Porro inter omnes Historias iure ac merito primum sibi locum uendicat, quæ in ueteri & nouo Testamento cōtinetur, quia scilicet uerissima est: Quippe sancto Spiritu inspiratore & duce, & scripta, & tot sæculis, non sine miraculo, ab omni falsitatis nota integra & incorrupta conseruata. Post hanc, maiorem mihi fidem habere uidentur, siue sacre siue profane, quæ ab his scriptæ sunt, qui quæ narrant uel præsentibus ipsi spectarunt: aut ex eorum, qui præsentibus fuerunt, uel ore uel scriptis acceperunt. Quales fere sunt inter ueteres Ecclesiasticas, quam de persecutione Vandalarum scripsit Victor, Epistolę item Historiales

Cicero in oratione pro L. Flacco.

Basilij

Basilij magni, Augustini & Hieronymi, & quædam Origenis, Tertuliani, & Irenæi scripta. Et inter prophanas quædam Suetonij, quædã Cornelij Taciti, quædã Vellei Paterculi, & aliorum: in quibus ea narrantur, quæ authores ipsi, partim præsentibus uiderunt et audiuerunt, partim gesserunt, partim ex eorum relatione uel scriptis, qui & ipsi rerum, quæ narrantur, actionibus atq; tractatibus interfuerunt, acceperunt. In his siquidem & similibus Historijs, res certa & bona fide, & sine uerborum uel furore uel delectu, narrari & exponi uidemus. Tito Liuius illud in Historia laudi datur, quod in Concionibus, supra quam narrari possit, eloquens fuerit: sed quæ laus in Oratorem magis, quam Historicum conuenit. Orator siquidem est eloquentiæ studere: Historici uero, nullo uerborum quæsito & affectato ornato, ueritati. Orator dicendo suis etiam uerbis causæ, quam orandam suscepit, inseruire potest. Historicus rem, ut gesta est, & uerbis ad rem proprie pertinentibus narrare: quæ uero dicta scriptaue sunt, quantum fieri potest, si idem etiam uerbis referre debet. Hanc legem diligentissime quicquid Historici probati obseruarunt, ueritatis magis in scribendis Historijs, quam eloquentiæ studiosi: qui non ueriti sunt aliorum quam tumlibet etiam barbara scripta, sed res tamen, ut dictæ & gestæ fuerint, exprimentia, suis Historijs inserere. Sic Trebellius Pollio, cum Versus quidam Græci boni, in Latinam linguam translati essent non bene: nihilominus tamen Historiæ suæ etiam non bene translatos inseruit, hac subiuncta causa. Hos ego (inquit) Versus, à quodam Grammatico translatos, ira posui, ut fidem seruariem: non quo melius non potuerint transferri, sed ut fidelitas Historica seruaretur, quam ego præ cæteris custodiendam putavi: qui id quod ad eloquentiam pertinet, nihil curo. Et Flavius Vopiscus, idem ipse non paruæ inter Historicos authoritatis & fidei, eius quam dixi Historicorū legis memor, omnes, quarum copiam habere potuit, epistolas ad materiam subiectam pertinentes, Historiæ suæ inserens, inter cætera ait. Extat epistola, quam ego, ut solo fidei causa, immo ut alios annalium scriptorum fecisse uideo, inserendam putavi &c. Atq; in hoc tunc genere mihi plurimum excellere uideatur Reuerendus, & idem in omni honestarum artium atq; disciplinarum genere haud uulgariter doctus, maxime uero Historiarum omnium, tam sacrarum quam prophanarum, ueterum & recentiorū, egregie peritus, D. Io. Cochleus: qui hisce nostris temporibus duas Ecclesiasticas Historias, alteram de Hussiticis, alteram de Lutheranis rebus scripsit, eius quam dixi Historicorum legis obseruantissimus. Nam præterquam, quod homo Germanus est, & ut

toti

Differentia
inter Ora-
torem &
Historicū.

Historici
ueritatis
magis, quā
eloquentiæ
studiosi.
Trebellius

Vopiscus.

Ioan. Cochleus.

toti iam orbi notum est, integerrime & sanctissimæ tum fidei tum uitæ, quæ res ei merito cuiusque scriptis summam fidem conciliare debet: in priori illa Husitica nihil aliud narrat, quam quod certissima fide uel publicorum monumentorum, uel aliarum eius temporis authenticarum, & fide dignarum scripturarum, comprobatur. Quæ uero in posteriore de Lutheranis rebus scripsit, eo maiorẽ fidem habebunt: quia nihil eorum, quæ à Luthero & eius complis uel acta uel dicta sunt, hunc nostrum authorem latere potuit: quippe Luthero non solum contemporaneum, sed multo etiam tempore uicinum (Nam, secundum Iureperitorũ regulam, Vicinus uicini acta scire præsumitur) Noster siquidẽ auctor Dredæ, Lutherus Wuitenbergæ ad Albim fluium, altero ab altero paucis admodum miliaribus oppido distante, egerunt. Sed & eo in describendis quæ in tota hac causa acta sunt, diligentior fuit hic noster Historicus: ac tanto etiam maior illi fides habenda. Quia totã causam istã Ecclesiæ Catholicæ esse sciuit, quæ est omnis ueritatis firmamentum, quam & aduersus truculentissimum hunc Ecclesiæ hostem Lutherum, aliãque ab eo nata teterrima monstra, defendendam propugnandamque suscepit, & ob id cum ipsdem perpetuo, iam inde ab initio natæ tam funestæ factionis, cettamine confligit, & multa etiam, uelut fortissimus pugil, uerbi Dei gladio potenter euicit atque prostrauit.

Dux Historiæ eius bonæ fidei.

Postremo, utilitatem harum Historiarum, cum ex multis alijs, tum ex eo maxime metimur: quia in his propositis duorum Hæresiarum exemplis, Ioanne Hus & Martino Luthero, uelut in speculo contemplamur, quæ sit natura, & quæ causæ hæresum: qui hæreticorum mores, quæ ex his blasphemias, sacrilegia, calumnias, & iniustas persecutiones, crudelitates & immanitates, quas uarijs modis in Catholicos exercent, & innumera alia id genus mala & incommoda enascantur: Et quod omnium periculosissimum est, quam breui tempore in quantos auctus excrescant hæresum zizanias, si suborientes non statim supprimantur, atque radicitus euellantur. Horum (inquam) omnium exempla in his duabus Historijs nobis proponuntur, quibus ad ueterũ collatis Historias, haud obscure cognoscemus, primum quam nunquam non sibi similes sint hæretici, id est, quam omnes, qui unquam fuerunt, & qui futuri sunt, impij, & in Deum & Sanctos eius blasphemii sint: Dei & hominum contemptores, sacrilegi, crudeles, mendaces, fraudulenti, foedifragi, pacis & tranquillitatis publicæ perturbatores, rerum denique publicarũ corruptores & euersores. Deinde quæ in sedandis extirpandisque hæresibus consilia olim uel

Utilitas harum Historiarum.

Multa ex hæresibus mala nascuntur.

minus prosperū successum habuerint, eā similibus emergentibus
 hæresum & schismatū causis & negocijs, similem semper euentum
 sortiri. Magna certe hæc & nunquam negligenda, quæ in his Hi-
 storijis nostris ad rerum publicarū administratores redit, utilitas.
 Etenim his exemplis admoniti discunt, ut quæ maioribus nostris
 foeliciter successerint, consilia amplectantur; quæ infœliciter, multa
 animi prouisione fugiendo relinquunt.

Conclusio Hæc habui, Pij & Catholici, & Historiarū Ecclesiasticarū *stus*
ad lectores diosi Lectores, quibus uobis duas has D. Cochlæi nostri, uiri sæcu-
 lorum memoria digni, Historias commendarem. Quas ubi dili-
 genter legeritis, & eum, quem uobis ex earum ipsarum lectione
 fructum promisi, perceperitis: tum & uestris commodis
 recte inseruitum, & Authoris & meis quoq; uo-
 tis satisfactum esse, ex animo gaudebo.

Valete. Landshutæ in Bauris.

PRÆFATIO

PRÆFATIO IN

ACTA HISTORIAMQVE
LUTHERI.

PERÆ PRECIUM VIDE.

Quanta ex
Luth. schis-
mate perdi-
tio.

etur, literis ad posteros commemorare utcunq; præsens hoc Ecclesiæ dissidium, quod Martinus Lueberus suis cum complicibus, tum scribendo tum prædicando, longe lateq; in orbe Christiano excitauit, maxime uero in Germania. Tale est enim ac tantum, tamq; diuicurnum hoc malum, ut uel maximo grauissimoq; bello æquiparari, immo longe grauius perniciosiusq; existimari queat. Nullum profecto bellum orbi Christiano aut plura aut maiora intulit mala, quam dissidium istud. Vt enim animarum, quæ sensibus nostris non apparent, pericula interitusq; omittamus (licet ea damna omnium sint maxima, & nullis lachrymis satis deffenda: quandoquidem animæ, natura sua immortales, et per Baptismi gratiam ad æternam uitam consecratæ, per infelix hoc dissidium, extra Ecclesiæ gremium et unitatem pereuntes, in æternam mortem perpetuis addicuntur supplicijs) Tanta omnium rerum, omniumq; ordinum turbationes, in Christianitate dedit schisma istud, quantas sane hæresis nulla dedit unquam. Nulla quidem hæresis aut latius aut uolentius per orbem uagata atq; grassata est, quàm Arriana: Quæ potentesimos Principes, Imperatores Romanos, Constantium, Iulianumq; & Valentem, atq; etiam fortissimarum gentium Vandalorum, Ostrogothorum, & Visigothorū, Reges bellicosos, Gensericum, Trasimundum, Hunericum, Alaricum, Theodericum, Totilam etc. habuit defensores ac propugnatores. Verum tamen secta illa longe pauciores habuit in doctrina sua reprobos, & à fide Catholica dissonos articulos, quàm habet hæc secta Lutheri. Quæ usq; adeo dissonat ab Ecclesiæ Catholicæ fide & doctrina, ut non solum turbet sanam sanctorum patrum doctrinam, pijsq; ritibus & antiquas Cæremonias: Verum etiam cuncta Ecclesiæ Sacramenta, aut in peius mutet, aut penitus aboleat.

Arriana he
relis.

Secta Lut.
peior quã
Arriã.

Præcipua Arrianorum contentio contra Catholicos erat de Filio Dei, quod non esset Homousius, hoc est, consubstantialis Patri: Lutherus non solum de Homousio, tanquam de prophana uoce, contra Ecclesiam contendit: uerum etiam de septem Sacramentis, de summo Pon-

Tumulus
rusticorum

tificatu, de Missa, de Purgatorio igne, de Caremonijs, de Exequijs mortuorum, de quo autem non nouas aut male renouatas exuscitat lites? Et ultra doctrinae dissonantiam, superaddit plurima in omnem statum Ecclesiasticum conuicia: eaq; ut amarulenta, ita & plerunq; calumniosa, adeoq; seditiosa, ut per ea concitauerit Laicos quàm plurimos in publicos tumultus: eosq; tam seuos & cruentos, ut anno Domini M. D. XXV. intra tres menses in una Germania occisa fuerint supra Centum Milia hominum. Quorum sane & corpora gladio Principum, & animas æternis supplicijs, adiudicauit ipsemet Lutherus: licet illi supra modum Lutherani essent, & de Lutheri Euangelio sese iactitarent.

Damna tē-
plis et Mo-
nasterijs da-
ta.

Quanta uero fuerint per eos seditionum tumultus damna data in sacris templis ac Monasterijs, nemo satis uel explicare uel æstimare queat. Lutherus enim nouas euulgauerat Indulgentias pro cunctis hominibus, qui in hoc exponerent, atq; in periculum offerrent & corpora, & honorem, substantiamq; suam, ut Episcopatus, Collegiaq; & Monasteria funditus delerentur: Per quod sane factum mererentur, & esse et uocari ueri Christiani, ac dilecti filij Dei. Miseri igitur Agricola, pro sua simplicitate uerbis eius credentes, putabant se optimum Deo præstare obsequium, si uel maxime ac barbarissime se uident in quoslibet Ecclesiasticos, præcipue uero in Monachos ac Moniales.

Furor &
impietas tu-
sticorum.

Vnde factum est, ut in eiusmodi tum Ecclesiarum tum Monasteriorum direptionibus ac deuationibus, nulla ab insanis Lutheranis habitasit superbia, aut Reliquijs sanctorum, ne ipsi quidem Christo in Sacramento Eucharistia ueneratio: nulla locis, uasib; ac uestibus consecratis religio: nulla sacerdotibus Dei sacrif; uirgibus reuerentia.

Cōtra Prin-
cipes conui-
tia Luthi.

Quanto quisq; immanius furebat, tãto magis uidebatur Euangelicus, Deoq; maius dicebatur præstare obsequium. Neq; tamen satis fuit Luthero, tanto in Ecclesiasticos odio atq; furore accendisse per conuicia calumniasq; Laicos: In sæculares quoq; Principes stylum suum, uelut gladium ancipitem, nouaculamq; bis acutam, strinxit. Non solum propter Edictum Vuormacense, in quo eius doctrina, uelut seditiosa & heretica, immo uelut generalis omnium hæresum sentina, à Cæsare nostro, communi Principum Statuunq; sacri Romani Imperij consensu, reiecta cõdemnatãq; fuit: Verum etiam propter dissipatã quorundam Nobilium Lutheranorum coniurationem, de qua ingens fuerat Luthero spes, ac rei pro uoto suo gerendæ fiducia. Multis igitur criminationibus impropertijsq; & calumnijs, per uaria scripta sua incescit

Edictum editum
Anno 1521.

atq;

atq; eradixit Principes, ut per ea redderet illos popularibus turbis contemptibiles: crebro minitans eis illud Psalmistæ. Effudit contemptum super Principes. Cuius ab una parte graue immineret Germaniæ periculum à Turcis, ab alia parte non leuius periculum à tumultuante & in seditionem concitata iam plebe, rusticorumq; multitudine: Lutherus, ut adaugeret utrunq; periculum, multa pro Turcis, multa pro rusticis, contra Principes nostros in populos Germaniæ disseminauit. Palam enim dissuadebat Germanis, ullam contra Turcas Principibus nostris opem ferre: Quandoquidem Turca decies melior esset illis, quos contemptim & porcos & bestias uocabat, ipsumq; Cæsarem miserum dicebat saccum uermium: Et rusticorum articulos adeo iustos & æquos esse affirmabat, ut omnem Principibus fauorem gratiamq; eriperent, tam coram Deo, quam coram hominibus: Cerissimum itaq; esse, quod Deus uelit profligare atq; disperdere Principes. Verum ubi longe aliter cecidit fors, quam ipse sperabat, profligatis infelicibus rusticis, nequissime applaudens Principibus, diuissima queq; in rusticos effudit.

Nactus deinde quorundam Principum fauorem ac beneuolentiam, sectam suam nouis Ligis & confederationibus longe fecit ualidior, Catholicisq; magis formidabilem: posteaquam schisma istud non solum contra Ecclesiasticos, sed etiam contra seculares intulit. Nulla profecto gens, nulla Natio, nullus hostis, nullum bellum, nullum schisma, nulla hæresis, nulla de cælo ira aut plaga Dei: uel plura uel maiora unquam Germaniæ mala intulit, quam intulit multis iam annis, & quotidie adhuc inferre non cessat, ista Lutheri factio: Quæ ab Indulgentiis quidem Papæ exordium sumpsit, dum quereretur ille, earum prætextu ingentem pecuniam à Germania exportari. Verum centuplo, aut potius millicuplo maiorem pecuniam in Germania disperdidit & consumpsit ipsa interim factio.

Nam ut omnia illa damna, quæ animabus corporibusq; hominum, & rebus Ecclesiarum ac Monasteriorum, tum sacris tum prophanis, inestimabiliter illata sunt, obliuioni tradantur: Certe in arcibus Nobilium rustico furore atq; tumultu direptis ac dirutis, multo plus damni datum est, quam in pecunijs ullæ dederunt Romani Pontificis Indulgentiæ. Quandoquidem in una Franconia, seu Francia Orientali, haud ita magna Germaniæ parte, deuastatas esse ferunt CCXCII. arces: Quas sedato tumultu, superstites rustici suo labore atq; sumptu

Psal. 106.
Textus noster
sit. Effusa est
cōtentio super
Principes.
Luthi. scrip-
pta pro
Turcis &
pro Russi-
cis.

Mala Ger-
maniæ ex
factione
Luthi.

Arces diru-
tae.

PRÆFATIO.

Dominis suis reparare coacti sunt. Quis ergo æstimet plene ac iuste, quantum damni per eiusmodi tumultus plebrum atq; agricolarum, datum sit in alijs Germaniæ prouincijs, in Sueuia, in Alsatia, in Turingia, in tractu adiacentibusq; prouincijs Rheni: in Heluetijs, in terra Saltzeburgensi, &c? Quid essent ad tanta damna Triobolares ac spontaneæ redemptiones Indulgentiarum? Deinde si computentur in unam summam (quod tamen nemo facere potest) omnes Cæsaris nostri CAROLI V. & fratris eius Regis FERDINANDI, aliorumq; Principum ac Seatum Imperij sumptus, quos propter hanc seclam suppressendam aut eliminandam, fecerunt illi Vuormaciæ, Nurenbergæ, Spira, Augustæ, Ratisponæ, in publicis diuturnisq; ac populosis Conuentibus, & Conutijs Imperialibus: constabit profecto, eam pecuniam ibi propter hanc factionem consumptam, longe maiorem fuisse, quàm fuerunt omnes Indulgentiarum pecuniæ, quæ intra CCC. annos è Germania Romam exportatæ fuerunt.

Maximi sumptus in Dieis Imperialibus.

Pecuniæ pro libris contentiosis et noxijs

Quis præterea computet, aut in certam summam redigat omnes illas pecunias, quæ inutiliter, immo noxiæ ac perniciosæ, dilapidatæ sunt toto hoc hæresum tempore, pro contentiosis libris, tum Lutheri complicumq; eius, tum aliorum complurimorum, partim Catholicorum, partim Zuinglianorum, & Anabaptistarum, qui maxima ex parte Teuthonice scripserunt omnes, quotquot Germanicæ linguæ periti fuerunt? Quantum insuper expensum est in sacrorum Bibliorum, tum ueteris tum noui Testamenti, uarias in Teuthonicum Translationes, tum Lutheri complicumq; eius, tum Catholicorum, qui suis interpretationibus annotationes quoq; uelut antidota quædam, in Lutheranas deprauationes, superaddere sategerunt. Sed & in grandia Sermonum popularium (quos Homelias uocant) uolumina, tum Lutheri, tum aduersariorum eius, non solum Teuthonicè, uerum etiã Latine excusa, multisq; milibus exemplarium per Typographos euulgata, non modicum pecuniæ à Germanis erogatum, damnosisq; mercibus expilatum est. Sed esto, leuis sit omnis pecuniarum iactura: maximam profecto perniciem in uita & conuersatione humano generi attulit doctrina Luthericæ factionis, qua inter populos Christianos solutum est uinculum pacis & charitatis, corrupta morum disciplina, sublata religio, extinctus timor & cultus Dei, exhibita obedientia: introducta peccandi licentia ac malitiosa libertas, deprauata & in omne uitium prona reddita iuuentus, carnali concupiscentiæ omne amotum repagulum:

Quanta damna in moribus.

ablaeus

PRÆFATIO.

ablatus à sexu muliebri antiquus pudor, à populo erga Deum Divosq; devotio, à quolibet statu hominum bonorum operum pristina sedulitas.

Non tam deuotè ac diligenter per soluent nunc horas Canonicas, Missasq; celebrant sacerdotes, quàm fecerunt antea. Non tam stricte ac strenuè obseruant modos suas regulas Monachi ac Moniales, quam obseruauerunt prius. Non tam largas habent amplius manus ad ornandum & augendum cultum Dei Principes & Optimates, quam habuerunt antea & ipsi & maiores eorum. Non est ea amplius in populo, uel frequentia in Ecclesijs ad audienda sacra, uel reuerentia erga consecratos ministros Dei, uel benignitas erga pauperes, præsertim scholares fratresq; mendicantes: uel honestas, morumq; & uerborum grauitas in publico, multo minus in priuato, quæ fuit antea. Tam impudica uero & effrenis reddita est utriusq; sexus iuuentus, atq; etiam adolescentia & pueritia, tum per conuitia calumniarum Lutheri, in omnes fere status & subditorum rectores, tam sæculares quam Ecclesiasticos: tum per falsam & impudicam interpretationem huius diuinæ benedictionis. Crescite & multiplicamini: ut ludibrio iam & probro habeatur uel studium uel uotum castitatis, & suspecta sit omnis uirginitas & continentia. Sunt itaq; qui affirmant, Lutherum à spiritu immundo sub Incubi specie prognatum esse. Cuius rei afferunt testem, religiosam quandam anam, Lypsie habitantem, quæ matrem Lutheri, olim Islebij in publico balneo famulantem, nouerit, ac de adolescente, quem Incubum fuisse putat, audiuerit, à quo illa impregnata fuerit, antequam cognita esset à uiro suo, Ioanne Ludero. Nos isti affirmationi, quamuis in literas relata sit, fidem nostram non obstringimus: Sed lectori ipsius potius uerba suggerimus, quæ Germanicè de seipso scripsit hoc sensu. Oportet me aduersariorum meorum misereri, meaq; natiuitatem commemorare. Est nobilis (inquit) ac famigeratus Comitatus in Episcopatatu Halberstatensi, et Principatu Saxonie situs, qui uocatur Mansfeld, & norunt patrem meum, & me personaliter omnes fere Gratioli Domini mei, Comites, Guntherus, Ernestus, Hoierus, Gebbardus, & Albertus. Natus sum Islebij, educatus in Mansfeld: literis eruditus Magdeburgi & Ifennachi. Erfordie Magister ac Augustinianus factus, & nunc Doctor Vittenbergæ, & Bohemice in tota uita mea nunquam propinquior fui, quam Dresdæ constitutus. Hæc ille de se ipso. Nos autem non multum interesse uicamus, undecumq; secundum carnem procreatus sit, siue Luder, siue Luter, siue Lutherus, cuius mala mens, malus animus, Diabolicæ suggestioni subiectus, tot malorum

Quanta negligentia bonorum operum.

Impudicitia iuuentutis.

Lutheri parentes.

Luth. in declaratione sermo. de Eucharistia.

Verba Cæ-
saris in Edi-
cto de Lus-
thero.

Vires sectæ
Luth.

rum uel occasio uel causa existit. Certe Cæsar ipse in Edicto Vuor-
maeciensi pessima quæq; de eo suspicatur, neq; uerecur de eo ista scribere
uerba, post longum scelerum eius enumeratorum Catalogum. Et scribit
(inquit) nihil ferme aliud, nisi quod ad seditionem, schisma, bellum, cæ-
des, rapinas, incendia, atq; ad defectionem uniuersalem Christianæ fi-
dei, tendit atq; subseruit. Et ut innumere eius nequitie breuitatis gra-
tia omittantur, Vnicus iste, non homo: sed malus inimicus, sub specie
hominis, in habitu monachali, plurimorum hæreticorum iam olim dam-
natas hæreses, longoq; tempore absconditas & sepultas, in unam senti-
nam collegit, atq; aliquas ipse de nouo excogitauit. Hæc Imperator no-
ster Vormaciæ: Qui mox deinde bello Mediolanensi implicatus fuit.
Et dum procul à Germania abisset, secta Lutheri per homines factio-
sos, rerumq; nouarum cupidos, non solum longe lateq; per omnes fere
prouincias Germaniæ disseminata, uerum etiam ad exteras Nationes
propagata: maxime uero ad regiones Aquilonares, Daniæ, Suetiæ,
Prussiæ, Liuoniæ, magnisq; potentium Principum Ciuitatumq; confæ-
derationibus roborata, ita excreuit, ut nemo fuerit, uel ad contem-
nenda Potentissimi Cæsaris nostri mandata, superior atq;
ferocior Luthero: uel ad læcessendum conuulsijs et
inurijs quoslibet Principes, promior
atq; minacior.

ACTA

ACTA ET SCRIPTA

MARTINI LVTHERI, AB ANNO DO-

MINI M. D. XVII. VSQVE AD ANNUM XLVI. PER

*Ioannem Cochleum Chronice ad poste-
ros denarrata.*

Anno Domini M. D. XVII.

Artinus Lutherus, natus Islebſſ
Anno Domini 1483. in Saxonia,
sub Comitibus à Mansfeldia, pa-
rentes habuit plebeios, ex familia
Luderorū, Parentem Ioannem,
matrem Margaritam: Nomen
Martini sortitus in Baptismo, an-
tiquo & patrio more, quod X. die
Nouembris: quæ festū Diui Mar-
tini præcellerat, natus esset noctū.

Cognomē
Lutheri.

Quamuis uero multis annis anti-
qua consuetudine dictus fuerit
literis suis, etiam ad præcellentem Theologum D. Ioan. Eckium
usus est: maluit tamen postea dici Luther, quam Luder: ex eo for-
sitā, quod Luder apud Germanos parum honestum uideatur esse
uocabulum. Transcurſa igitur domi post infantiam ætate puerili,
cum esset cura parentum primis literarum elementis utcunq; in
schola oppidi illius imbutus, missus est inde Magdeburgum, ubi
uno permanſit anno. Inde Iſenacum, Turingiæ oppidum, conce-
dens, ubi gratioſiorem naſtus præceptorem, Quatuor manſit annis.
Erfordiam poſtea profeſtus, clarā & amplā Turingiæ urbem,
ubi Celebris erat Academia, in Philoſophiæ studio Magiſteriꝝ
gradum, anno ætatis ſuæ Vicceſimo adeptus eſt, & quidem inter
primos, ut ingenio ſtudioq; multos cœqualium antecellebat.

Studia Lu-
the. in ſcho-
lis.

Iuris deinde ſtadium aggreſſus, cum eſſet in campo, fulminis
iſtu territus & proſtratus, ut uulgo dicitur, aut interitu ſodalis ſui
contriſtatus, huius mundi contemptu ingreſſus eſt repente, mul-
tis admirantibus, Monasterium fratrum S. Auguſtini, qui uulgo
Heremitiæ dicuntur, factaq; ibi legitima, poſt annum probationis,
Ordinis illius profeſſione, ſtrenue in ſtudijs et exercitijs ſpirituali-
bus militauit ibi Deo annis Quatuor. Tameſi uiſus eſt fratribus,
nonnihil ſingularitatis habere, ſiue ex occulto aliquo cū Dæmone

Monacha-
tus Luth.

A commercio,

Commerciū
cū Luithe.
occultum
cū Demo-
nio.

commercio, siue ex morbo Comitalitum propter alia quædam indicia: tum præcipue, quod semel in Choro, cum in Missa legere-
tur Euangelium, de eiecto à surdo & muto Dæmonio, repente
concederet, uociferans, Non sum, Non sum. Multorum iraq; est
opinio, cum occulta usum esse familiaritate Dæmonij cuiuspiam,
Quandoquidem & ipsemet talia de se aliquando scripserit, quæ
Lectori suspicionem de huiusmodi cōmercio nefariaq; societate
ingerere possint. Ait enim in quodam ad populum habito sermo-
ne, se bene cognoscere Diabolum, & ab eo se uicissim bene cogni-
tum esse, seq; plus quàm unum frustum salis cum eo comedisse. Et
propriū deinceps ædidit Germanicè librum, de Angulari (ut
uocat) Missa, ubi Diaboli contra Missam disputationem, secum
habitam noctu, commemorat. Sunt & alia non pauca hac de re
argumenta, quod etiam corporaliter uisus quibusdam fuerit cum
eo conuersari. Anno autem Domini 1508. translatus est ex Erfor-
dia Vuittenbergam in alium eiusdem instituti Conuentum, ubi
publice prælegit Dialecticè Physicèq; Aristotelis: Nam recens
erecta ibi erat, ab Electore Saxonie Duce Friderico, Academia seu
publica studiorum Vniuersitas. Vbi autem post Triennium orra

Discordia
inter fra-
tres Aug.

esset inter fratres Ordinis sui discordia, eò quod septem Conuen-
tus à Vicario per Germaniam Generali in quibusdam dissenti-
rent. Ille à Conuentibus illis delectus in litis Procuratorem, Ro-
mam profectus est, eò quod esset acer ingenio, & ad contradi-
cendum audax ac uehemens. Ea autem lite inter partes trans-
actionibus, nescio quibus, composita & finita, ille Vuittenbergam
reuerfus, in Theologia factus est consueta celebritate Doctor, siue
iussu & procuratione Ducis Saxonie Friderici, Electoris Principis,

Pecunia
pro aula
Doctorali
fraude in-
teruersa.

siue sumptibus cuiusdā matronæ, Vicarij fraude pecunijs interuersis.
Quandoquidem illa certam pecunię summā, pro alterius fratris
ad Doctoratū promouendi subsidio, deputauerat Nurenbergæ.
Vnde factum est, ut frater ille, fraude intellecta, & pecunia illa sibi
prærepta, præ dolore & indignatione aufugerit occulte: at nemo
adhuc hodie sciat, quonam peruenierit. Lutherus aut Doctoratus
titulo decoratus, & Ordinariæ in Theologia lectioni præfectus,
cum esset acerrimus disputator, & uanę glorię cupidus, non solum
Vuittenbergæ inter Doctos præfulgere uoluit: Sed & Heidelber-
gam profectus, ingenij & eruditionis famam disputando quæsi-
uit, dum noua themata proponeret. Accidit deinde, Anno Do-
mini M.D.XVII. ut Leo Papa X. nouas diuulgaret per orbem
Indulgentias, occasione nouæ structuræ Templi S. Petri Romæ,
quam antecessor eius Iulius Papa II. sumptuosissima inceperat
magnificentiā

Acer in di-
sputando
Lutherus,

magnificentia, morte autem præuentus, tantæ magnificentiæ opus
 perficere non potuit. Extruxerat quidem templum illud (ut multa
 alia) religioso apparatu, & opere satis sumptuoso & magnifico
 Constantinus, Imperator potentissimus (quem nos Magnum,
 Antiqui Maximum, dixerunt), diuersa ingentium columnarum
 (quales ætate nostra non sunt) serie suffultum atq; conspicuum:
 Quod temporis (ut fit) diuturnitate labefactū, cum in plerisq; par-
 tibus suis dehiscere acruinam minitari uideretur, Iulius Papa II. Iulius PP.
II.
 uir magnanimus, illud non tam reparare in uetustate collapsis
 partibus, & facta tecta reficere (quod utinam maluisset) studuit,
 sed in maximā potius stupendamq; molem à nouo erigere cœpit:
 Ut est uidere adhuc hodie in iactis ab eo fundamentis, & excelsis
 absidibus testudinibusq; & columnis, altissimarum turriū instar,
 sublimatis & in æra eductis. Ea nimirū consyderatione, ut quem-
 admodum Ecclesia Romana potestate ac dignitate cunctis per
 orbem Ecclesijs, propter uerbum Christi & Principatum Petri, su-
 pereminet atq; præfulget: Ita & Templum Petri, magnitudine
 structuræ & operis magnificentia, cæteris omnibus anteferretur,
 magisq; conspicuum foret. At Leo Papa X, uir liberalis, atq; ad Leo PP. X
 erogandas (ne dicam profundendas) quàm ad corrogandas ac
 quæritandas pecunias multo pronior: cum esset tantæ structuræ
 sumptibus impar, & suis opibus tantarum impensarum opus ad
 complementum perducere non posset, ut pio subsidio multorum
 adiuuantes manus acquireret, diuulgauit Indulgentias: sicut & ante
 eum sæpius factum fuerat. Erat autem eo tempore inter Germa-
 niæ Prælatos Ecclesiasticos, eminentissimus & dignitatis apice &
 Natalium splendore, Reuerendissimus Pater & Illustrissimus
 Princeps ALBERTVS, Archiepiscopus Moguntinus & Albertus
Archiepis-
cop. Mar-
chio Bran-
deburgen-
sis.
 Magdeburgensis, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardi-
 nalis: Primas Germaniæ, & sacri Romani Imperij Princeps Ele-
 ctor: Marchio Brandeburgensis &c. Hunc igitur speciali commis-
 sione præfecit Leo Papa X. Indulgentiarū per Germaniam pub-
 licandarum negotio. Is autem, etsi multorum consilio & sententia
 assumpturus fuerat ad id negocij, Fratres Ordinis S. Augustini
 Heremitarum: qui & antea per strenuam ea in re operam, non
 solum prædicando ad populos: sed etiam scribendo & euulgando
 libros (quales sunt, uerbi gratia, Cœli fodina & eius supplementū)
 Sedi Apostolicæ nauauerant: Nisi Ioannes Tetzellius, Frater Or-
 dinis Prædicatorum, magis idoneus quibusdam uisus fuisset, eò
 quod recens esset tunc sermonum eius de Indulgentijs memoria,
 quibus amplam per Indulgentias pecuniā acquisiuerat Fratribus
Augustiniani Indul-
gentiarum
prædicato-
res.
Io. Tetzell.

Sanctę Marię, Militaris Ordinis Teuthonicorum Dominorum in Liuania, qui à Moscouitis & alijs uicinis hostibus premebantur. Id uero quàm ægerrime tulerunt fratres Augustiniani, in primis Ioannes Staupitius, uir genere nobilis, facundia & cruditione clarus, Generalis eorum per Germaniam Vicarius: & Martinus Lutherus, Theologię Doctor, Ordinarius Vuittenbergenfis, uelut præcipui Duo gregis sui Arietes, fama & autoritate celebres, & præ alijs conspicui. Erat Staupitius, non solum genere nobilis, & ea ratione Saxonię Ducibus (quibus eius cognatio subdita erat) cæteris charior & familiaritate notior: sed etiam ingenio uersatilis, et corporis forma atq; statura conspicuus, Quin etiam in rebus agendis astutus & practicus, qui fauore & gratia multum ualebat apud Illustrissimū Principem Electorem, Saxonię Ducem, Fridericum. Qui præ multis pollebat Principibus alijs, autoritate, opibus, potentia, liberalitate, ac magnificentia. Quippe recens instituerat magnis sumptibus Academiã Vuittenbergensem, ad cuius incrementum larga fundauit stipendia, & amplis salarijs accersebat undiq; Doctos & ingeniosos homines, quos fama notos habebat. Erexit item nouum Canoniorum Collegium, in quo Ionam Præpositum, Carolstadium Archidiaconum fecit: Ipsum uero templum, uocauit Ecclesiam Omnium sanctorum, In quod sane permultas undiquaq; cõgregauit sanctorum ossa, uenerabilisq; omnis generis reliquias, auro, argento, & gemmis preciosissime exornatas, quas & magnifico apparatu statis diebus publice populis ostendi curauit: ita ut summo Pontifici per quam religiofa & pia uisa fuerit eius liberalitas & magnificentia, Qui & facile concedebat petenti quæcunq; priuilegia, prærogatiuas & immunitates, tum pro noua Vniuersitate scholæ, tum pro nouo Canoniorum Collegio. Huic igitur Principi familiaris insinuauit se Staupitius, instillans eius pectori frequentes Indulgentiarum abusus, & Quæstorum atq; Commissariorum scandala, quod illi per auaritiã ueniarum & gratiarum prætextu, expilarent Germaniam, & quærerent quę sua sunt, non quę Iesu Christi. Lutherus uero ardentioris naturæ, magisq; iniuriarum impatiens, arrepto calamo, mox ad supradictum Germaniæ Primatem Albertum scripsit indignabundus epistolam. In qua sane, mox post captam præfatione beneuolentiam, in hæc prorupit uerba. Circumferuntur (inquit) Indulgentiæ Papales, sub tuo præclarissimo titulo, ad Fabricam S. Petri. In quibus non adeo accuso Prædicatorum exclamaciones, quas non audiui, sed doleo falsissimas intelligentias populi ex illis concepras, quas uulgo undiq; iactant: uidelicet,

Io. Staupitius.

Dux Saxonię Fridericus Elector.

Staupitius ex inuidia Indulgentijs detrahit. Querela Lutheri contra Indulgentias.

uidelicet, quod credunt infœlices animæ, si literas Indulgentiarum redemerint, se securas esse de salute sua. Item, Quod animæ de Purgatorio statim euolent, ubi contributionem in cistam coniecerint. Et post pauca, Idcirco tacere hæc amplius non potuit. Non enim fit homo per ullum munus Episcopi securus de salute, cū nec per gratiam Dei infusam fiat securus. Sed semper in timore & tremore iubet nos operari salutem nostram Apostolus. Et iustus (inquit Petrus) uix saluabitur. Denic̄ tam arctā est uia quæ ducit ad uitam, ut Dominus per prophetas Amos & Zachariam, saluandos appellet Torres, raptos de incendio. Et ubiçq; Dominus difficultatem salutis denunciat. Cur ergo per illas falsas ueniarum fabulas & promissiones, prædicatores earum faciunt populum securum & sine timore? Cum Indulgentiæ prorsus nihil boni conferant animabus ad salutē aut sanctitatē, sed tantūmodo pœnā exterrā, olim Canonice imponi solitā, auferāt. Hæc & id genus plura ibi Lutherus, Ex Vuittenberga, in Vigilia Omnium sanctorū, Anno Domini M. D. XVII. Quæ idcirco referimus, ut intelligat Lector, Epistola eam epistolam non tam ex animi sententia, quam ex liuido inuidiæ affectu à Luthero scriptam esse: Cum nulla aliorum doctrina, tam securum de salute, & ad bona opera pigrū negligentemq; reddiderit populum, quā fecit noua doctrina Lutheri. Qui publice scripsit in Babylico suo præludio, Tam diuitem esse hominem Christianum, ut etiam si uelit, non possit perdere salutem, nisi nolit credere: Nec ulla peccata eum damnare queant, eò quod per fidem in promissionem, quæ baptizato facta sit, mox absorbeantur ac deleantur omnia peccata, modo credat aut cogitet se baptizatum esse. Ille tamen non contentus priuatam misisse epistolam, in publicum quoq; emulgauit 95. (quaquam in prima scheda posuerit 97) propositiones, quibus communem & receptam de Indulgentijs opinionem Ecclesiæq; sententiam impugnabat. Tetzellius autem, qui Francofordiæ ad Oderam fluuium (ubi Illustrissimus Princeps Elector, IOACHIM, Marchio Brandeburgensis, nouam quoq; circa idem tempus exererat studiorum Vniuersitatem) degēbat, ubi illas uidit propositiones, Cum esset Indulgentiarū Prædicator famigeratus, & Commissarius Apostolicus, atq; etiam hereticæ prauitatis Inquisitor, ingenio ferox, & corpore robustus, indignè ferens Lutheri proteruam audaciam, ut par pari referret, Centum & Sex ædidit propositiones, quibus contrariam explicabat sententiam. Verbi gratia. Lutherus sic orsus est. Dominus & Magister noster Iesus Christus, dicendo. Pœnitentiam agite &c, omnem uitam fidelium pœnitentiā esse uoluit. Quod uerbum

At longe aliter de securitate salutis docuit Luth. in Capt. Baby. diuissis scriptis suis.

Epistola ex liuore scripta.

Animositas Tetzellij.

Propositiones de Indulgentijs.

de Sacramentali pœnitentia Confessionis & Satisfactionis, quæ sacerdotum ministerio celebratur, nō potest intelligi. Non tamen solam intendit interiorē: immo interior nulla est, nisi foris operetur uarias carnis mortificationes &c. Cōtra hanc uero eius sententiā ita exorsus est Tetzellius. Dominus noster Iesus Christus, Sacramenta nouę legis, ad quæ uoluit cunctos obligari, post suā passionē & ascensionē, uoluit etiā cunctos docere ante suā passionem, per aptissimam suam prædicationem. Quisquis ergo dicit, Christum, dum prædicauit, Pœnitentiam agite, sic docuisse pœnitentiam interiorē & exteriorē carnis mortificationem, ut non etiā docere uel cointelligere uoluerit pœnitentię Sacramentum, eiusq; partes Confessionem & Satisfactionem, tanquā obligatorias, errat: Immo nihil nunc iuuat, si interior pœna etiā operetur exteriorē mortificationem, nisi adsit factio uel uoto Confessio & Satisfactio &c. Hac itaq; diuersæ & contrarię sententię propositionum ædificatione, uisa est iam publice contestata inter hos duos Antagonistas esse lris turbulentę contentionis, quæ mox anno sequenti in apertum efflagrauit incendium: Quo pax & unitas Ecclesię, maximo cum scandalo infirmorum, & animarum detrimento, turbata ac dissoluta fuit. Confidebat ingenio & eruditioni suę Lutherus, atq; etiā potentię & gratiæ sui Protectoris Ducis Friderici Electoris, & uafriß Staupitiß sui consilijs ac practicis: Cui cedere indignum putabat Tetzellius, qui celebris erat fama Prædicationum, suffultus & sedis Apostolicę commissione atq; autoritate, atq; etiā Inquisitionis officio.

Lris de Indulgentijs inter Luth. & Tetzellium.

Acta & Scripta Lutheri Anno M.D. XVIII.

Lutherus igitur, suorum fretus consilio, Latinum ædidiß librum, cui hunc præfixit titulum. Resolutiones disputationū de Indulgentiarū uirtute &c. In quo quidem libro, 95. Conclusiones iuxta nouam opinionem suam declarabat, non sane, ut Papam aut aduersarios suos sibi reconciliaret, aut placabiles redderet, quos acerrime eo ipso in libro plerumq; impugnabat: sed ut Lectorem in partem raperet suam, miram simulans erga Romanum Pontificem humilitatem, subiectionemq; ac reuerentiam. Vnde uenabatur callide Lectoris & in se commiserationem, et in aduersarios odium. Fingebat enim se admodum reluctantem & inuitum rapi ac protrahi in publicum, improbitate illorum. Dicebat ergo in præfatione ad Leonem X. Inuitus uenio in publicum, præsertim ego indoctus, stupidus ingenio, uacuis

Ficta humilitas Luth.

cuus

tuus eruditione. Sed cogit necessitas, me anserem strepere inter olores. Itaq; quo & ipsos aduersarios mitigem, & desideria multorum explam, emitto ecce meas nugas. Et infra. Quare Beatissime Pater, prostratum me pedibus tuæ B. offero, cum omnibus quæ sum & habeo: Viuifica, occide: uoca: reuoca: approba, reproba, ut placuerit. Vocem tuam uocem Christi in te præsentis & loquentis agnoscam: Si mortem merui, mori non recusabo.

Hac itaq; calliditate, dum quereretur, se iniuste premi ab aduersarijs, & in publicum cogi: breui maximū sibi conciliauit fauorem, non modo apud simplicem populum: qui facile credit & ad omnem nouitatem aures libenter arrigit patulas ac prurientes: uerum etiam apud plerosq; graues & eruditos uiros, qui uerbis eius genuina simplicitate credentes, putabant Monachum nihil aliud querere, quam ueritatis patrocinium contra Quæstores Indulgentiarum, qui magis pecuniarum quam animarum zelatores uiderentur: sicut criminabatur eos Lutherus. Atq; ut omnē hæreseos suspicionem à se reiiceret in aduersarios, adiunxit libro, post querulas ad Staupitium & ad Leonem Papam epistolam, solennem quandam protestationem, in qua deferbat non solum sacris literis, uerum etiam sacris Canonibus decretalibusq; Pontificis & Ecclesiasticis patribus, sed & superiorum suorum iudicium in omnibus uolebat habere saluum.

Fauor calide questus.

Protestatio Lutheri.

Hinc illius misera Poëtarum Rethorumq; docta cohors, & in aduersarios eius odio accensa, impigre pro eo & lingua & calamo decertabat, causamq; eius Laicis commendabilem reddebat, ac uarijs cauillis & inuentiuis prælatos Ecclesiæ Theologosq; perstringebat: inculans eos auaritiæ, superbiæ, inuidiæ, barbarici & ignorantæ: Qui innocentem Lutherū non ob aliud persequerentur, quam ob doctrinam, quod uideretur & esset doctior eis, & liberior ad dicendam ueritatem, contra imposturas & præstigijs hypocritarum. Cunctq; ualere non solum ingenio & acrimonia, uerum etiam elegantia sermonis, siue loquendum siue scribendum esset, facile traxerunt Laicorum animos in fauorē commiserationemq; Lutheri, tanquam is propter ueritatem et iustitiam uexaretur ab Ecclesiasticis, inuidis, auarjs, & indoctis: qui in ocio luxuq; uiuentes, superstitionū adinventionibus à simplici plebe pecuniam emulgerent. Tetzellio itaq; qui antea quoq; per Indulgentiarum frequentes prædicationes pecuniarum collector fuerat, per huiusmodi querimonias criminationesq; tum Lutheri, tum Poëtarum & Rethorum, indies magis ac magis decresebat autoritas apud populum, minuebatur plebis ad Indulgentias deuotio, inuisi reddebantur Quæstores &

Poëtarum fauores Lutheri.

Commissarij, rarecebant manus largientium: Luthero autem contra augebatur autoritas, fauor, fides, existimatio, fama; quod tam liber acerq̄ uideretur ueritatis assertor, contra fraudes Quæstorum & fumos Bullarum, quas non gratis darent, sed pecunijs uenderent Indulgentiarū Commissarij. Interea Romæ ab Aduersarijs procurabatur Citatio, qua per fiscalem Papæ uocabatur in ius Lutherus, designatis ad eam causam iudicibus, Hieronymo de Genutijs, Episcopo Asculano, Auditore Cameræ, & Syluestro Prierate, Theologo, Magistro sacri Palatij. Lutherus uero conquestus de insidijs, quod nusquam tuto consisteret, & de iudicibus sibi suspectis, suamq̄ præterea obtinens paupertatem corporisq̄ imbecillitatem, per Ducem Saxonie Fridericum, Principem Electorem sollicitauit, ut causa ad partes cōmitteretur. Commissa igitur fuit Thomæ de Vio Caetano, Cardinali S. Sixti, qui eo tempore erat in Germania Sedis Apostolicæ de latere Legatus.

Quamuis uero & hic iudex Luthero uehementer displiceret, quod Thomista esset & Ordinis Prædicatorum: ne tamen omnino contumax & rebellis uideretur, comparuit coram illo Augustæ.

Uenit igitur Augustâ Mense Octobri, sumptis quidē secum litteris cōmendatijs protectoris sui, Ducis Saxonie Friderici Electoris, attamen sine Cæsaris Maximiliani fide publica, seu saluo conductu. Benigne itaq̄ in Cardinalis Legati conspectum Colloquiumq̄ admissus ac paterne admonitus, tria iussus est, ex mandato Papæ, præstare. Primum, ut ad cor rediret, erratusq̄ suos reuocaret. Secundum, ut promitteret in futurum ab eisdem abstinere. Tertium, ut ab omnibus contineret se, quibus Ecclesia perturbari possit. Ipse uero, cū nullos uellet erratus agnoscere, post multos auditos redditosq̄ sermones inter colloquendum, petijt tandem deliberandi tempus. Altero igitur die reuersus, cum adessent Quatuor uiri ex ordine Procerum & Consiliariorum Cæsaris, ut omnem hæreseos suspicionem è mentibus illorum tolleret, coram Legato personaliter protestationem suam in hæc uerba scriptam ex scheda, quam in manibus tenebat, legit ac recitauit.

Ego frater Martinus Luther Augustinianus, protestor, me colere et sequi sanctam Romanam Ecclesiam in omnibus meis dictis & factis, presentibus, præteritis, & futuris. Quod si quid contra uel aliter dictum fuit uel fuerit, pro non dicto haberi & habere uolo. Legatus uero uir doctissimus, probe sciens, illum non solum in suis resolutionibus, uerumetiam in proximo Colloquio multa protulisse de Indulgentijs & de potestate Papæ, aliter quàm sentit Rom. Ecclesia: instetit rursus, ut illa tria præstaret, quæ ex mandato Papæ pridie

Lutherus
Romam
citatus.
Luth. in ap-
pellatione sua.

Luth. in actis
Augustiensis.
Cardinalis
Augustæ
tria præce-
pit Luthe-
ro.

Protestatio
Luth. cor-
am Lega-
to.

pridie audierat. Ille uero ulterius protestabatur, se nō esse sibi con-
 scium, aliquid dixisse, quod sit cōtra sacrā scripturā, cōtra Ecclesia-
 sticos patres, cōtra Decretales Pontificū, aut cōtra rectā rationem.
 Attamen quia homo sit qui errare possit, uel se submittere iudicio
 & determinationi legitime sanctę Ecclesię, & omnibus melius sen-
 tientib; Nominatim uerō, Doctoribus insigniū Vniuersitatū Im-
 perialium, Basiliensis, Friburgensis & Louaniensis, Aut si nec id
 satis sit, etiam Parisiensis, quam dicebat studiorum parentem, &
 ab antiquo semper Christianissimam, ac in Theologia florentissi-
 manam: Quamuis paulo post longe aliter de ea & senserit & scripse-
 rit. Legato autē in priori sententia sua persistente, petijt scripti-
 lem (ut ipse loquitur) admitti responsionem: Qua admissā, multa
 corrasit argumenta contra Extrauagantem Clementis VI. de In-
 dulgentijs, contra auctoritatem Decretalium Ro. Pontificum, con-
 tra merita sanctorum, contra Indulgentiarum Thesaurum, &
 contra bonorum operum merita: de sola fide fastuose contendens.
 Ex quibus Legatus facile intelligebat, illū dare solūmodo uerba,
 mentemq; habere ad errores & opiniones suas obstinatam. Idcir-
 co dixit ei, nisi reuocet, censuris ex Papę mandato sit illigandus.
 Audierat uerō Lutherus, Legatum habere mandatum capiendi
 ac incarcerandi & ipsum, & Vicarium suum Staupitium. Hinc an-
 xietate plenus: quia uetabatur in conspectum redire illius, nisi reuo-
 caret, cepit occulte per amicos sollicitare Cæsarianos pro impe-
 trando saluo conductu. Quo impetrato, fretus consilio sui Stau-
 pitij, scripsit Appellationē, a Legato ad Papam melius informan-
 dum prouocans, quam, ubi occulte abisset Augusta, iussit affigi
 palam, ad concitandam maiorem in populo, contra Papam &
 Legatum eius, inuidiam odiumq; Laicorum. Cum tamen & Dolose
 presens ad faciem, & absens per literas, multas diceret Legato &
 laudes & blanditias, quibus bonum uirum nequiter iactabat ac lu-
 debat. Etenim abiturus Augusta, scripsit ad eum blandissime, &
 gratias agens pro exhibita in se clementia: & appellandi neces-
 sitatem expurgans, non solum quod amici ita iussissent: uerum etiam
 quod sciret, Principi suo longe gratiorem fore Appellationem
 quam Reuocationem. Addebat præterea, non uideri sibi necessa-
 riā Appellationē, cum omnia submisserit iudicio Ecclesię, nec aliud
 quam illius sententiam expectet. Domum uero reuersus, adhuc
 multo blandius rescripsit, commemorans & extollens illius cle-
 mentiam, humanitatem, et sapientiam, quod qui ui agere potuisset,
 per Staupitium agere maluerit, qui talis ac tantus sit in oculis suis,
 ut nullus sit in mūdo, cui lubentius auscultet & consentiat. Vbi &
 culpam

Dissensio
 inter Lega-
 tum & Lu-
 therum.

Dolose
 blanditię
 Lutheri ad
 Legatum.

culpam agnoscebat nimix tum uehementix tum irreuerentix suæ in Papam, proinde petebat ueniam, tanquàm pure & ex animo dolens ac pœnitens. Quod & per omnes conciones se populo annunciatum promittebat, operamq̃ daturum, ut posthac alius sit aliterq̃ loquatur quàm antea. Vnum enixe petebat, ut possit audire uocem sponsæ, quam certum est audire uocem sponsi.

Crimina-
tiones Lu-
theri in Le-
gatum.

Hæc & id genus multa honorifice scribebat ad ipsum Legatum. Ad alios uero longe aliter scripsit, non solum priuatim, sed & publice: uirum illum grauissimè accusans Tyrannidis, superbix, infidelitatis, ignorantix &c. Sic enim scripsit in Actis. Video (inquit) libellos edi, & rumores uarios spargi de actis meis Augustensibus. Quanquàm uere nihil ibi egerim, quàm quod & tempus & sumptus perdidit. Nisi id satis abunde fuerit operis, quod nouam audiui linguam Latinam: scilicet, quod ueritatem docere, idem sit, quod Ecclesiam perturbare. Adulari uero, & Christum negare, id est, Ecclesiam pacificare, & exaltare. In appellatione sua secunda ait, illum nimio factionis suæ fratribus affectum, faciem iniquitatis assumpsisse, minasq̃ diras & crudelissimas intentasse, atq̃ ouem Christi, petentem humiliter doceri ueritatem, & reduci ab errore, contempnisse. Item, in præfatione ad Galatas, Cardinalis (inquit) Caietanus passim se pro Rom. Ecclesia uendit in Germania, sub nomine illius Breuia Apostolica comminisci satis doctus. Deniq̃ in epistola sua secunda ad Leonem X. grauissimè simul & calumniosissimè illum accusans, ait, Notum esse arbitror tibi, quid mecum egerit Cardinalis S. Sixti, Legatus tuus, imprudens & infelix, immò infidelis. In cuius manu, ob tui nominis reuerentiam, cum me & omnia mea posuissem, nō hoc egit, ut pacem statueret, quam uno uerbulo potuisset facile statuere: Cum ego tum promitterem silentium, & finem causæ meæ facturum, si aduersarijs idem mandaretur. At homo gloriæ, non contentus eo pacto, cœpit aduersarios iustificare, licentiam aperire, & mihi palinodiam mandare: id quod in mandatis prorsus non habuit. Hic sane, ubi causa in optimo loco erat, illius importuna Tyrannide uenit in multo peiorem. Vnde quicquid post hæc secutum est, non Lutheri, sed Caietani tota culpa est, qui ut silerem & quiescerem, non est passus. Quod tum summis uiribus poscebam: Quid enim facere amplius debui? Ergo ut Legati quoq̃ uictor uideretur, & maiorem inde famam fidemq̃ & autoritatem sibi acquireret, scripsit in Actis suis, quod ille nullam syllabam ex sacris literis contra ipsum produxerit unquam, nec possit etiam, si quàm maxime uellet. Contra uero, ubi scripturas attulisset Lutherus, Legatus de corde suo

Iactantia
Luth. contra
Legatū

suo effinxerit glosas, iuxta longā Ro. Curiaē consuetudinem, Qua, relictis sacris literis, & acceptis traditionibus uerbisq̄ hominum, factum sit, ut Ecclesia Christi non mensura tritici pascatur, nec uerbo Christi: sed non raro temeritate & uoluntate alicuius indoctissimi adulatoris regatur, & eo profecerit nostrae infelicitatis magnitudo, ut ad reuocationem & abnegationē fidei Christianae & sacratissimae scripturae incipiant compellere. Eiusmodi querelis auxit Lutherus apud quāplurimos sibi quidem fauorem & existimationem, aduersarijs uero odium & contemptum. Ausus itaq̄ Contra In- fuit, etiam Protectoris & Principis sui autoritate, Vuittenbergam quisitores. publico scripro citare quoslibet haereticæ prauitatis Inquisitores, si Luth. in defini- qui uideantur sibi deuorare ferrū, petrasq̄ dirumpere, ut ueniant sione Sermo- illuc cum ipso disputaturi, habituri non modo saluum conductum: nis de Indu- sed etiam liberum hospitium sumptusq̄ à Principe. Haec & id ge- gentijs. nus multa iacitans, sibiq̄ scripturarum peritiam prā omnibus ar- Luth. in Actis rogans, plurimos in partē suam traxit: clamitans, non solum scho- August. lasticos Theologos, uerum etiam Papam ipsum eiusq̄ Decretales uim facere scripturis, easq̄ torquere, ac improprie & abusive intelligere. Exclamabat igitur aliquādo in tales, qui aliter q̄ ipse uellet, scripturas interpretantur, quod sint Centuplo peiores Turcis: Quoniam uerbum Dei, quod omnia sanctificat, scelerate in nihilum redigant. Simulabat quidem eo tempore blandioribus uerbis modestiam, humilitatemq̄ & obedientiā, ut partem suā & auctiorem & cōmendatiorem redderet: Cor tamen eius semper erat in mordacitatem superbiamq̄ & rebellionē erectum. Quod sane alicubi ipsemet palam fecit. Ait enim in Actis ad Lectorē. Posteriorē responsionē meam, etsi cum multa reuerentia dedi, ac uelut in arbitrium summi Pontificis reposui: Non tamen id me fecisse credas, quod de re ipsa dubitē, aut animi sententiam sim unquā mutaturus, sed quia oportuit reuerentiam seruare ei, qui uice summi Pontificis fungebatur. Dixerat autem in ea responsione, animam suam paratissimam cedere, mutare, reuocare omnia, ubi aliter intelligenda esse edocta fuerit: Quomodo autem doceri queat, qui animi sententiam mutaturus nunquā fuerat: qui non solum Legatū, summā alioqui eruditionis uirū, quem & Lutherus ipse insignibus dotibus, praesertim iudicij acrimonia donatum fateretur: sed & Pontificem Ro. Leonē X. repraehendebat, Qui Syluestrū Prieratem, sacri Palatii Magistrū, simul cum S. Thoma proteruissimē cōtēnebat: calumniās utrunq̄, quod nudis uerbis incedat, sine scriptura, sine patribus, sine Canonibus, deniq̄ sine ullis rationibus. Merigitur uerba dabat, cum reuocaturum se promitteret.

Duplicia
uerba Lu-
theri.
Luth. in Actis
August.

Luth. ad dia-
logū Syluestri

Anno

Anno M. D. XIX.

Insolentia
Luth. post
obitum
Maximi-
liani Imp.

Aterū currente iam anno Domini M. D. XIX. Posteaquam rebus humanis subractus est Maximilianus Caesar: Princeps sane & armis & pietate insignis, cœpit Lutherus indices magis ac magis insolescere. In aduersarios cōiitijs ac criminatio- nibus grauius inuechi. Summo Pōitifici maiori con-

temptu rebellare: adeo quidem ferociter, ut etiā in epistola secun- da ad Leonem X. iactaret, quod Carolus Militius, nuncius Apo- stolicus, post Caietanū multo & uario negotio cursans & recur- sans, nihilq̄ omittens, quod ad reparandum causæ statum, quem Caietanus temere & superbe turbauerat, pertineret, uix tandem etiam auxilio Illustrissimi Principis Friderici Electoris effecerit, ut semel & iterum familiariter cum ipso loqueretur. Mira profes- so insolentia & superbia in Monacho nondum excucillato, Qui cum reus ageretur apud summum Pontificem, supremum in ter- ris Iudicem suū, propter reprobā & hæretica dogmata, atq; etiam propter turbatam Ecclesiæ pacem, læsanq; Sedis Apostolicæ au- toritatem omni iure sacrosanctam: adeo, ut ipsemet Caietano pri- uatim scripserit, in hæc uerba. Reuerendissime in Christo Pa- ter, fateor, ut & alias falsus sum, me profecto nimis indiscretum, ut ipsi dicunt, uehementem & irreuerentē fuisse cōtra nomen Ponti- ficis. Et quamuis admodum uehementer ad eiusmodi irreueren- tiam lacessitus fuerim, intelligo tamen nunc, quod decuisset me, modestius, humilius, ac reuerentius istā materiam tractare, & non sic respondere stulto, ut fierem ei similis. Quod mihi omnino syn- ceriter dolet, uentamq; peto. Idem ipse tamen reus paulo post, nec absolutus nec procrastinatus, sed grauius accusatus, atq; etiam per contumaciam in urbe damnatus, tantæ fuit rebellionis & super- bix, ut perduellionis aut hostis coniurati potius & Imperatoris, quàm rei aut Monachi, personam sibi uendicaret, non petens amplius ueniam ullius delicti: sed cucullam suam Insulæ summi Pontificis æquiparans: immò præferens, tumidissime iactaret, Nuncium Apostolicum: hominem nobilem, ex Inclyta Militi- tiorum familia in terra Misnensi procreatum, multo labore cur- sitasse, ac uix tandem etiam Electoris Principis ope effecisse, ut semel ac iterum in familiare admissus fuerit colloquium, pro- pter turbatum à Caietano causæ statum. Quis uero Imperatorum, seu Græcorum seu Latinorum & Germanorū, usq; legitur tanto fastu

Reprehen- dit seipsum
Luth.

Carolus
& Militiz.

fastu à Colloquio repulisse Nuncios Apostolicos, quanto repulit (ut iactitat) Monachus iste cucullatus adhuc & reus, & qui nuper ante paucos dies, à Legato ad ipsum Dominum Apostolicum appellauerat: Iactitabat ulterius, in eo Colloquio se denuo cessisse nomini + Leonis X. quod fuerit paratus silere: acceptās etiam Iudicem uel Archiepiscopū Treurensem, uel Episcopum Numburgensem, atque ita factum & impetratum fuisse. Verum dum hæc spe bona agerentur, alterum & maiorem hostem Pontificis irruisse Eckium cum disputatione Lipsica, quam instituerat contra D. Carolstadium, ac penitus hoc consilium pacis dissipasse. Tantus iam tum uidebatur sibi Lutherus, ut grandis muneris aut beneficij loco haberet, sibiq; acceptum referri uelit, tanquam donum aliquod amplissimum, si Pontifici & nuncijs eius pacem daret & sileret. Cum uero D. Ioan. Eckius, uir planè doctissimus, cum Andræa Carolstadio Lipsiæ ex pacto disputaturus, ad suas propositiones XII. illuc disputandas, thema unum de prerogatiua & potestate Romanæ Ecclesiæ (cuius improbissimus osor & uitiligator erat Lutherus) adieciisset, Lutherus sibi per hoc iniuriam fieri arbitratus (mox enim pro hoste habet unumquemq;, qui ab ipso dissentit) sese illi disputationi ultro immiscebat nec rogatus nec prouocatus. Erant eo tempore summi amici, quanti postea facti sunt inimici, Lutherus & Carolstadius: hic Archidiaconus Vuitenbergensis: ille Ordinarius Theologiæ prælector: Vterq; sibi plurimum fidens, atq; cunctis in mundo eruditorem sese reputans, ex disputationibus famę gloriã quærebat: Eckio, Ordinario Theologiæ Professore Ingolstadiensi, qui Friburgi, Tubingę, Ingolstadtij, ac Viennæ, atq; etiam Bononiæ celebre Disputatoris nomen consequutus fuerat, laudē illam ambo inuidentes & præripere cupientes. Disputandi aut occasio sumpta fuit ex Obeliscis (hoc est, Annotationibus reprehensorijs) quibusdã, quos Eckius circa primas Lutheri de Indulgentijs propositiones apposuerat priuatim, ab amico quodã quid super ijs sentiret rogatus. Eam iniuriam uindicaturus Carolstadius, scripsit in Eckium. Ille uerò imperterritus ferocenti ferociter occurrit. Præludebatur itaq; libellorū uelitationibus, quærebat cōcinnus pugnandi cãpus ac disputandi locus: tandem ex conuentione placuit utriq; parti Lipsia (urbs & mercatu & Vniuersitate insignis quidem, sed uirtute ac integritate sui Principis, nempe Illustris. Saxonix Ducis Georgij, adhuc multo insignior) ubi ad certum Diem, utriusq; consensu præfixum, disputaturi conuenirent. Quãuis id uehementer displiceret Episcopo Merseburgensi, ut loci Ordinario, atq; Theologis Lipsensibus;

Luth. ubi
supra.

+ Pontificis.

D. Ioannes
Eckius.Andræas
Carolstadius.Lipsica Di
spatio

qui maluissent talem disputationem prohiberi atq; omitti.

Priusquam uero illuxisset dies ille, amica quædam contentio erat inter duo illa luminaria Vuittembergæ, quàm etiam libellis æditis contestabantur, in magnum sane Eckij contemptum: Dum Lutherus pro Carolstadio congregari cuperet humilitatis gratia, tanquam Eckius dignus non foret, cum quo congregaretur tantæ dignitatis & eminentiæ, uir Archidiaconus Vuittembergensis. Carolstadius uero illum sibi deposceret ad uindicandum ab Obeliscis eius Lutherum. Scribebat præterea Lectori Lutherus, Eckium Sedis Apostolicæ cōsecratorē, scripturę patrūq; uerbis uti, uelut Anaxagoræ elementis: ut iuxta Apostolum non intelligat neq; quid loquitur, neq; de quibus affirmat, Carolstadium uero, uictorem Eckiani erroris iam dudum, uenturum esse non fugitiuum militem, sed mortuum illum & à se prostratum Leonem, cum fiducia excepturū. Se uero in hac re non timere seu Papam seu nomen Papæ, multo minus pappos & puppas istas. Ad diem igitur præfixū, qui erat XXVII. Iunij, magno apparatu Lipsiam uenerunt Vuittembergenses, non solum multos comites: sed & libros subsidiarios secum afferentes, quasi Lipsiæ non essent libri, si quibus opus foret. Eckius uero, cui non solum à latronibus & raptoribus, uerū etiam à Lutheranorum in se frendentium gladijs et insidijs metuendum erat, uno tantū famulo comitatus Lipsiam uenit, ignorus ad ignotos, multo prolixius iter emensus quam illi. Quippe distat à Lipsia Ingolstadium circiter Quinquaginta Miliaria Germanica: Vuitberga uero tantūmodo septem. Excepti ergo sunt omnes & amice & honorifice, non solum à Senatu & Vniuersitate urbis, uerum etiam à Principe & Domino urbis, Saxonix Duce GEORGIO, Qui non modo Cōsiliarios suos, pro seruanda utriq; parti equitate, adhibuit, sed et in Arce sua, nequis tumultus oriretur, disputantib; locum concessit, atq; etiam personali præsentia sua disputationem honorauit: eos pro sua & grauitate & prudentia benigne admonens, ut cauerent ab omni amarulentia uerborū & scandalo infirmorum, solam ueritatem præ oculis habituri.

Primum igitur congressi sunt Eckius & Carolstadius, de libero Arbitrio hominis disputaturi: solenniter protestante ambo, quod ab Ecclesia Catholica nusquam, ne ad laicum quidem digitum, discedere uelint, nec cruditorū iudicio præire, nec Vniuersitatum autoritati præiudicare. At non inuenit ibi mortuum in Eckio Leonē Carolstadius, ut iactauerat Lutherus, sed uirū ingenio & alacritate longe magis uiuidum, quàm erat Carolstadius: memoriæ autem uiuacitate ac singulari bono, etiam Lutherum ipsum superabat,

Lutheri disputationis
excursus
satio.

1. Tim. 1.

Disputatio
Eckij cum
Carolstadio.

superabat, eruditione præterea et intellectus acuminè neutri eorum cedens. Cum quo sane Carollstadius diebus aliquot decertans, multo plus laboris quàm laudis reportauit. Erat enim D. Eckio in omnibus longe inferior. Quod ægre ferens Lutherus, in festo Apostolorum Petri & Pauli, sermonem habuit ad populum in sacello Arcis. In quo sane, cum frequens haberet auditorium, palam & acriter perstrinxit, tum Papæ autoritatem, tum clauium potestatem, non absq; offendiculo multorum. Vnde factum est, ut paulo post D. Eckius cum sermonem Lutheri (qui per Typographos quoq; euulgatus est) repræhenderit publice, dum secunda die Iulij, in festo Visitationis Mariæ, concionaretur ad populum in Parochiali Ecclesia Diui Nicolai. Carollstadio autè ex disputatione iam fesso & exhausto, successit in certamen Lutherus, die Quarta Iulij usq; in diè XIII. Longa tamen Consiliarijs Principis Georgij cum Luthero dissertatio fuit, priusquàm disputationem cum Eckio iniret. Diu enim reluctabatur, se certis submittere ludicibus; magis enim appetebat iudicium vulgi & confusæ multitudinis, quàm Doctorum in Vniuersitatibus. Cum autem nullo prætextu honeste recusare posset, consensit tandem (sed inuitus & iratus) in Iudices Parisienses & Erphordienfes facultatis Theologicæ. In hos sane, quod apud eos in literis educatus, plus notitiæ & fauoris haberet quàm Eckius: apud illos uero, quod offensos nuper in causa ^{ti a Papa} Captiouis, atq; in priuilegijs Cleri Gallicani, speraret approbaturus potius impugnatoris, q̄ propugnatoris Rom. Ecclesiæ partes: Maluisset tamen Poëtas Theologorū irrisores, & plebem Clericosorem, quàm quoslibet Theologos causæ suæ Iudices habere.

Videntes itaq; Consiliarij Ducis Georgij uultum eius iracundum, admonuerunt, ut nihil per iram, sed omnia modeste ageret, ne scandalo fieret auditoribus. Tum ille ira uictus, prorupit in apertam confessionē secreti sui pessimi, dicens. Non propter Deum hæeres cœpta est, neq; propter Deum finietur. Illi autem, ne ludibrio fieret orbi proclamata illa disputatio, hoc uerbū dissimulantes, mitigabant animum eius, ut iuxta promissum cum Eckio disputaret. Disputatum est itaq; ab illis & acriter & copiose, primum de potestate & primatu Ro. Pontificis. Deinde de Purgatorio, de Indulgētij, de Pœnitētia & de Absolutione sacerdotis. Sed longe alia tunc erat Luthero & mens (nisi omnia simulauerit) & uox de rebus illis quàm paulo post. Nam & ipse protestationem, quam alij duo præmiserant, approbat & amplectebatur, Et de Rom. Ecclesia longe reuerentius loquebatur quàm postea: adeo, ut non solum Latine, uerum etiam Teuthonice sententiam suā declarans,

B ij diceret,

*Impius hœeres
promissum*

Disputatio
Eckij cum
Luthero.
Ex actis di
spuationis
Liplicæ.

diceret. Se non impugnare, nec Christiane à quoquam impugnari posse, primatum & obedientiam Rom. Ecclesie. Nec derogare se Pontifici, quicquid tribuitur ei. Cumq; inter disputandū ex uerbis suis suspectus haberetur, tanquam fautor & patronus Bohemorum schismaticorum, Quemadmodum D. Eckius palam ei obijciebat: Ipse mox interstrependo Teuthonice iratus dixit, hoc mentum esse. Deinde maturius respondendo, id ipsum uelut grauem contumeliam à se reijciens, sic dixit. Nunq̄ mihi placuit, nec in æternum placebit, quodcunq; schisma inique faciunt Bohemi: quod se autoritate propria separant à nostra unitate, etiam si ius diuinum pro eis staret, cum supremum ius diuinum sit charitas & unitas spiritus. Petebat igitur ab Eckio, ne uelit impingere tantam contumeliam, ut eum Bohemū faceret, quia sibi semper inuisi fuissent: ideo, quia ab unitate dissentiant. Deniq; cum de Purgatorio quoq; extranea & scandalosa diceret, quasi de eo nihil habeatur in scripturis: Vnde suspectus fiebat de Græcorum & Pighardorum (qui Purgatorium negant) hæresi, Ad remouendam à se suspicionem illā, dixit publice. Ego, qui credo fortiter, inuicem ausim dicere, scio, Purgatorium esse, facile persuadeor, in scripturis de eo fieri mentionem: Quemadmodū illud Matthæi inducit Gregorius in Dialogis. Non remittitur neq; in hoc sæculo, nec in futuro: Volens peccata quædam remitti in Purgatorio. Admitto & illud Machab. 2. Sancta est & salubris cogitatio, pro defunctis exorare &c. Lassato tandem Luthero, Eckius intrepidus & infatigabilis Carolstadio rursus in arenam progredienti congressus est, die XIII. Iulij: prouocatus ab illo eadem hora, qua cessauerat Lutherus. Ut homo peregrinus, à suis tum libris, tum amicis notis longe positus in regione longinqua, si non possit argumentis uinci, saltem labore tantem & cauillorū fastidio de lassatus, ex arena cederet, ac uicū speciem præberet, Rursus igitur impetitus est de libero Arbitrio hominis. Cui paradoxū istud adiunxit aduersarius ille: Iustū in omni opere bono peccare. Sed paucorū dierum fuit ea disputatio. Mox enim cessatum est, die XV. Iulij, & tota causa Iudicibus commissa. Domum itaq; redierunt Vuittenbergenses, egregie quidem honorati Lipsie cum aduenissent, sed longe minori cum gloria quam sperauerant, Vuittenbergam redierunt. Non enim crediderant, tantum esse Eckium, quantum experti sunt. Cum ergo parum fiducia haberēt ex uiuæ uocis disputatione, ad libellos refugerūt, mox ædentes uelut uicticem censurā suam, anteq̄ scirent, quid Iudices ab utraq; parte electi iudicaturi essent: Quamuis Lipsiæ cautum fuisset, ne quid illius disputationis æderetur, antequam sciretur, quid

quid uisum foret Iudicibus. De Erphordiensibus quidem nihil in publico constat, quidnam censuerint. De Parisiensibus uero dubitare nō licet, quin pro Eckij parte iudicauerint, qui paulo post, censuræ suæ, qua Lutheri 104. propositiones damnauerunt, publica ædiderunt testimonia. Lutherus uerò irarum & querelarum plenam ædidit epistolam ad Spalatīnum suum, qui Friderici Ducis Electoris & à sacris & à secretis erat, ac pro illo multa secreto egerat. In qua sane scripsit complurima, à ueritate longe aliena, sicut in respōsione sua Eckius demonstrauit. Eius initium ita habet, Historiā famosæ huius disputationis, quam Lipsiæ habuimus, Optime Spalatine, cupis nosse. Ait eam disputationem fuisse perditionem temporis, non inquisitionem ueritatis: Et quantum in Eckio fuit, nullum fere scopum fuisse tactum. Aut si tactus sit, nō nisi notissimis & uulgo proculcatis argumentis certatum fuisse. Deinde in Lipsenses inuēcturus, ait. Non mihi, sed sibi imputabunt, si tangantur & ipsi, quos par gloriæ studium, & inueterata iamdiu inuidia coëgit, pro Eckio contra nos machinari non bonas machinas. Confitebatur tamen, optimæ illi Vniuersitati se nihil debere, quam omnem honorem & omne officium, duntaxat inuidiam quorundam displicuisse sibi. Quamuis uero laudaret ibi Ducem Georgium, quod uere Principali clementia & munificentia nihil omiserit, quod ad foelicissimum illius disputationis fructum facere possit: omnia cauens & monens, ut modeste & ueritatis quærēdæ studio ageretur, multa tamen in Cōsiliariorū eius suggillationē queribūdus adiunxit. Primo ruptū est, inquit, pactū, quo inter Eckium & nos conuenerat, ut libere disputaretur, & excepta per Notarios in publicum totius orbis iudicium egerentur. Illi autem statuerunt, ne excepta per Notarios æderentur, nisi Iudicibus nominatim & communiter electis oblata, acceperissent sententiā, Quasi orbis & cuiusq; optimi uiri iudicium parum sit. Alteram machinam fuisse ait, Cum Carolstadius libros secum attulisset, illos statuisse pro Eckij uoluntate, libros domi relinquendos esse, ac solius memoriæ & linguæ uiribus ac libertate disputandum. Cum uero sibi obijceretur, quod conuentioni non pareat, nec foedus seruet, disputationem ædens ante decretum iudicum, ita respondit. Quasi uero ullum pactum nobis unquam seruauerint ipsi: Addens, se cōuenisse, ne disputatio uulgaretur, quæ manu Notariorū excepta fuit: Verum ne præterea scriberet, se non pepigisse. Ducem tamen Georgium rursus laudans ait, illum prudentissime ambos uerberantem dixisse, Siue hoc sit iure diuino siue humano, Rom. Pontifex est & manet summus Pontifex: Ita uerè dixisse & non leuiter, inutilem

Georgius
Spalatīnus

Querelæ
Lutheri de
disputatio-
ne Lipsica.

illam disputationem ipsorum, insigni hac modestia taxasse.

Accusat
Lutherus
D. Eckium.

Lutherus igitur, qui pro summo bono habebat multitudinis applausum, cum Lipsiæ populo minus plausibilem fuisse disputationem suam sentiret, omnem iram in Eckium: qui uelut uictor, aut certe Luthero par, Carolstadioque maior, in ore omnium uersabatur: effudit, innumeris illum diuerberans conuitijs, per multos uariosque libellos, & epistolas. Ausus cum etiam ad Leonem X. grauissime palam accusare: tanquam Eckij mēdachs, simulationibus & technis, omnia ubique fuerint turbata & exulcerata. Hic est (inquit) ille hostis tuus, mi Leo, seu potius Curia tua, qui onus supra uires suscipiens, dum gloriam suam furiose capat, ignominiam Romanam in totum orbem reuelat. Huius unius exemplo discere possumus (inquit) non esse hostem adulate nocentiorē. Quid enim sua adulatione promouit, nisi malum, quod nullus Regum promouere potuisset? Fœtet enim hodie nomen Romanæ Curia in orbe, & languet Papalis autoritas, famosa inscitia male audit: Quorum nullum audiremus, si Eckius Caroli Militij & meum de pace consiliū nō turbasset. Scripsit de disputatione illa epistolam

Epistola
Emseri ad
Admini-
stratorem.
Pragensem.

quandam Hieronymus Emser: uir apprime & disertus & eruditus: ad Pragensis Ecclesie Administratorem, D. Ioan. Zackium, cum audisset, Bohemos uane gloriari, quod partes eorum defendisset Lutherus. In qua sane epistola, quam modestissime ac æquissimè rei gestæ ueritatem prosequutus, citra omnem Lutheri iniuriam atque detractionem, asseruit, illum non defendisse partes Bohemorum, sed palam contra dixisse: Eckium uero fortissimum Theologū acriter defendisse propositiones suas. Lutherus autem, siue quod nactus interim fuerat ex Bohemia libros Ioannis Hufs, cui impensius fauebat, siue ignominiam suam reputans, quod Eckius diceretur fortissimus Theologus, scripsit mox petulantissime

Venatio
Lut. in Ca-
pricornum
Emseri.

Venationē quandā in Capricornū Emseri (Hoc enim insigne pro armis à maioribus suis habebat Emser) Tot sane conuitijs exuberantem, tot scōmatis mordacem, tot calumnijs acerbam, ut Emser magis obrutus quam inuasus uideretur: Qui tamen paulo ante honorifice susceperat illum conuiuio Dresdæ. Hac sane cautela utebatur Lutherus, ut aduersarios suos mox fragosa conuictorum ingeminatione ac strepitu abstertere, & omnibus ridendos præbere studeret. Sic enim ait ad Leonem X. In hoc ipsum tanto spiritum tumultuatus, ut eos, quos mihi longissime impares esse uidebam, magnitudine & impetu tã uerborū quàm animi cōpescerem. At stratagemate hoc suo fortem Capricornū illum, neque in fugam, neque in latebras coëgit: Quin uenatorem istum robustum, Nym-

Luth. in 2. episto-
la ad Leonem X.

brotrum

brorum Saxoniciū, ita repulit ac percussit ille, tum multis alijs ei grauius obiectis, tum illo grauiissime, quod Lipsiæ inter Consiliarios Ducis Georgij cōstitutus, audierat ex ore Lutheri, Rem istam non esse propter Deum cœptam, nec propter Deum finiendam. Quo sane ictu, fama Lutheri apud bonos grauius fauciata fuit: præsertim, cum ad eum ictum Lutherus tam diu taceret, nihil reclamans, ne mulsitans quidem, sed callide dissimulans rea conscientia, per menses XX. Quamuis interea uarium ei esset, cum Emsero æditis libellis certamen. Nulli enim aduersariorum sæpius quam illi respondit. Tandem ubi sæpius propter uerbum illud ab amicis compellaretur, ut tam grauem suspicionis notam a se reijceret, scripsit Teuthonice quendam libellum, quo mendaciæ arguere conabatur Emserum, sed meris fucis & nugis, nullo argumento solido, inani exclamationum Rhetoricarum tinnitu. Mox itaq; conuicit nugas eius Emser certis testibus, Iudificationemq; futilem ipsius Chirographo ad Terzellium, alijsq; grauius obiectis repressit, & Monachum quamlibet uerbosum ibi prorsus obmutescere cœgit.

Sceleratū
dictū Lut.

Victus ab
Emsero
Lutherus.

Peracta autem disputatione, Carolus Militius, ut pacis componendæ laudem ex patria sua Romam apportaret, iterum tentauit ad silentium redigere Lutherum. Is enim de hoc ita gloriatus est ad Leonem X. Nihil (inquit) hac disputatione promouentibus nobis, nisi maiorem confusionem Romanæ causæ, iam tertio Carolus Militius patres Ordinis Capitulo congregatos adire: consilium petit componendæ causæ, quæ iam disturbatissima & periculosissima esset. Mittuntur hinc ad me, cum uiribus in me (Deo propicio) non sit spes grassandi, aliquot celebriores ex illis, qui petunt, ut saltem tuæ Beatitudinis personam honorem, & literis humilitatis excusam innocentiæ & tuam et meam. Esse adhuc rem non in extremo desperationis loco, si Leo X. pro sua innata bonitate manum admoueret. Et post pauca. Leges pacis summo Pontifici rebellis Monachus præscribere ausus, subiunxit. Porro Palinodiam ut canam, Beatissime Pater, non est quod ullus præsumat, nisi malis adhuc maiore turbine causam inuolueret. Deinde leges interpretandi uerbi Dei non patior, cum oporteat uerbū Dei esse non alligatū, quod libertatem docet omnium aliorū. His duobus saluis, nihil est quod non facere & pati possim, ac libentissime uelim: Contentiones odi, neminem prouocabo, sed prouocari rursus nolo, prouocatus autem, Christo magistro, elinguis non ero.

Iactantia
Lutheri de
Carolo à
Miltitz se-
cū tractans
te de pace.

Interea Principes Electores Francofordiæ ad Moxnum congregati, defuncto Maximiliano Cæsare, in locum eius feliciter elegerunt nepotem ipsius, multorum regnorum ac prouinciarum

Electio Ca
roli V.
Imp.

Principem potentissimum, CAROLVM V. In Hispaniarum regnis tunc procul degentem. Ad quem sanè, cum iuuenis admodum esset, circumueniendum, & in partes Lutheri trahendum, multæ quærebantur uario prætextu occasiones: adeo, ut Lutherani certissimum sibi persuaderent, Carolum totum fore Lutheranum. Iactabantur merita Ducis Saxonix, Friderici Electoris: Spargebantur criminationes in Ro. Pontificem eiusq; Legatum, quod cupientes eligi Regē Francix, & clam & palam detraxerint Carolo: Ædebantur conuitia libelliq; famosi in Papā, in quosdam Episcopos & Theologos. Tum Lutherus ipse, suorū consilio fretus, scripsit ad eundem Carolum epistolam simulata humilitate, odiosisq; in aduersarios querelis accurate depictā: Addens etiam oblationem seu protestationem, haud minus & fictam & calumniatricem: ut sibi gratiam: Papæ ac Theologis odium tum Cæsaris tum Aulicorum eius, atq; adeo totius populi conciliaret, & ditis in lucem huiusmodi libellis. Ait igitur in epistola illa, post captatam blanditijs beneuolentiam. Æditi sunt à me nonnulli libelli, quibus multorum & magnorū mihi confluui inuidiam & indignationem, ubi duplici debui præsidio tutus esse. Primum, quod inuitus in publicum ueni, nec nisi aliorū ui & insidijs proditus, scripsi quicquid scripsi: nihil unquam maioribus uotis expetens, quàm ut in angulo meo laterem. Deinde quod testor mea conscientia, ac optimorum uirorum iudicio, non nisi Euangelicam ueritatem studui euulgare, aduersus superstitiones humanæ traditionis opiniones. Propter quam tertius iam finitur ferme annus, ex quo patior sine fine iras, contumelias, pericula, & quicquid possunt mali excogitare. Frustra ueniam peto, frustra silentium offero, frustra pacis condiciones propono, frustra crudiri meliora postulo. Vnum est, quod in me paratur, tantum ut extinguar cum uniuerso Euangelio. Cum autem omnia frustra tentarim, uisum est tandem, exëplo S. Athanasij, Imperatoriā Maiestati inuocare, si forte Dominus dignetur per eam suæ causæ adesse. Et in protestatione sua. Sed ne hoc quidem promoueri (inquit) quod me sæpe numero & multiphariam obtulerim (ut filius supplex & obediens Sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, qualis, Deo Opt. Max. adiutore, mori uolo) taciturum, si per meos aduersarios liceat, omnium Vniuersitatū non suspectarum cognitionem & sententiam passurum, coram non suspectis Iudicijs, sacris & prophanis, sub fide publica, idonea & sufficienti, conductu libero, & libenter & humiliter compariturum, eorumq; cognitionem & sententiam accepturum. Multæ id genus querimonix spargebātur in uulgus, nō solum à Luthero ipso, sed etiam à com-

Epistola
Luth. ad
Carolū
V. Aug.

Ficta humi-
litas Luth.

à complicitibus eius, maxime à Poëtis & Rhetoribus plarissq̃, qui Theologis & Monachis oppido infesti erant, non solum propter Lutherū: sed etiam propter Ioannem Capnionē & Erasmi Rotterodamum: uiros sane eruditissimos, et de literis linguisq̃ magnifice meritos, quibus non nihil causæ & contentiōnis erat cum illis. Sed & Iureconfulti non pauci ac Aulici, qui opibus, autoritate & gratia pollebant, pro Luthero cōtra Ecclesiasticos multa, non tam scriptis libris quàm epistolis & sermone, tum clam ad aures Principum, tum palam ad populum agebant, ac gliscens Laicorum in Clericos odium, suis detractionibus callide adaugebant. Maxime uero incendebat animos, non modo Procerum & Nobilium, uerum etiam Ciuium & Rusticorū, Vlricus Huttenus, Eques Germanus, uir & nobilis fantiliæ, & acerrimi ingenij. Qui & antea, prius quàm Lutheri nomen orbi notum esset, multa pro libertate Germaniæ, contra pensionum quæstus & citationum uexationes, quibus Ro. Curia Germaniam grauari uidebatur, scripserat: non solū carmine, uerum etiam soluta oratione uehemens & acer. Is tum ædiderat Triadem Rom. libellū quidem paruulū: sed mire festiuū & inuentionis ingeniosæ argumento Laicis admodum plausibilem & acceptum. Quo sane effectit, ut nihil æque inuisum esset Germanis complurimis ac nomen Ro. Curia & Curtisanorum.

Factores
Lutheri.Ulricus
Huttenus.

Trias Ro.

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XX:*

Am occasionem nactus Lutherus, cœpit scribere Teuthonice Reformationem quandam, ad Carolum Quintū iam tum Cæsarem electum, & ad Christianam Nobilitatem Germaniæ. In qua sane, ut omnium mentes à Rom. Pontifice, & ab eius Curia ac Iurisdictione alienaret, quàm diligentissime recensuit pompas & abusus Ro. Curia, odiosissime traducēs quicquid ibi reprehensibile uel esset uel saltem uideretur: Superaddens præterea calumnias nec leues nec paucas in Ro. Pōtiffes, Multa insuper cōmemorabat, quæ illi cōtra Ro. Imperatores aliosq̃ Principes egissent, quod sererēt ex bellis bella, & ubiq̃ diffeminarēt inter Reges & Principes discordias, per quas ipsi suā auergerēt potentiā: Regibus bellico apparatu sumptuq̃ exhaustis, depauperatis, & ad extrema redactis. Atq̃ ut Cæsare adhuc iuuenem magis in Ro. Pontificem omnemq̃ Clerum persequendum animaret, multis ex scriptura sacra rationibus & argumentis probare

Liber Lus
theri ad
Nobilitatem Ger
maniæ.

bare satagebat, Cæsaris gladium in omnes, nō modo Laicos sed & Clericos, liberam habere absq̄ ullo impedimento potestatem. Non enim esse nisi fictitiā inter Laicos Clericosq̄ differentiam,

Baptismus facit sacerdotes & Reges mystice & spiritaliter, non realiter et eterno effectu aut officio.

præterquā in officio, cum per Baptismum omnes consecremur in sacerdotes: adeo, ut unusquisq̄, qui ex Baptismo reperit, possit iactare se iam presbyterum, Episcopum & Papam esse: licet non cuilibet conueniat, eiusmodi officium exercere. Inde audacior factus, defectiōnem à Papa suasit apertissime, dicens. Ideo potestati Papali nequaquā obtemperandum est, sed resistendum potius, corpore, substantia, ac cunctis quibus possumus uiribus. Euigilemus igitur, ô Chari Teuthones, ne rei pariter efficiamur omnium infœlicium animarum, quæ pereunt per istud sceleratum ac Diabolicum regimen Romanorum. His & id genus plurimis, quanquā atrocissime scriptis, prætendebat colorem pietatis & salutare nomē Iesus, quod singulis paginis in frōre superponebat, ut lector crederet, omnia illa à spiritu Christi suggesta esse, & ad optimum tendere finem. Primum igitur subiecit in Reformatione illa Papam & Episcopos gladio Cæsaris. Deinde ademit Papæ autoritatem, tum interpretandi scripturā sacram, tum indiceñdi Concilium generale. Quibus uario & scripturarū & rationum fuco probatis, cœpit in mores & practicas Ro. Curix acerrime inuehi: sigillatim taxans omnia, & per calumnias cuncta in maius adaugens. Exclamabat igitur, Indignum esse, ut Papa triplicem gestet coronam, cum summi Reges unicam gerant; Eum esse nō exaltati, sed Crucifixi Christi uicarium: Cardinales eius esse inuilem, immò perniciosum populū, qui Italiam & Germaniam exugit.

Qualis reformatio Luth.

Valer. Max. Non dubitauerunt sacris imperia seruire. Omnia post religionem ponenda semper Romana ciuitas duxit.

Ex familia Papæ Centesimā partem retinendam, Nonaginta nouem partes ex illa abolendas esse: tollēdas Annatas, & menses Papales: abijciendas Episcoporum confirmationes, & Archiepiscoporum Pallia. Domum Datarij esse lupanar super omnia lupanaria. Papæ nihil iuris competere ad regnū Neapolis & Siciliae, uim & prædam esse omnia quæ possidet: Romanam Excōmunicatiōnem simul cum literis & sigillis in frigidum dudendam balneum: Ius Canonicum, à prima litera usq̄ ad nouissimā, funditus delendum, præsertim uero Decretales, &c. Vbi ergo sensit, eum quoq̄ librū à laicis suis, nō solum æquis animis legi, sed etiam cum plausu excipi & audiri: factus inde audacior, facinus attentauit atq̄ etiam perpetravit audacissimum sane, & omnibus retro sæculis inauditum. Quippe sacros Canones & sanctorum patrum Decreta, totumq̄ ius Pontificium simul cum Bullis Papalibus, literisq̄ & sigillis Indulgentiarū, aliorumq̄ Indultorū Papalium, publice damnauit

Exusti à Luth. sacri Canones & Decretales &c.

uit ad ignem & combusit: At de tanto scelere sese tacitans etiam, ut latius euagaretur eius facti fama, libellum edidit, In quo causam exustionis reddere uolens, XXX. articulos ex Decretorum uolumine collectos, commemorabat, uelut absurdos & impios: Quos et per calumniam in deteriore sensum pertrahens, multis flagellabat improperijs & conuitijs, Ac tandem subiunxit hæc uerba. In his & huiusmodi articulis, quorum innumerabiliter plures sunt, omnes tamen eo tendentes, ut Papa sit & Deo & omnibus hominibus superior, et ipse solus nemini mortaliū, sed ipsi omnes, etiā Deus et Angeli, sint subiecti: Ut Papæ discipuli dicant, Papā esse rem mirabilem, nō esse Deum, & non esse hominem: fortassis Diabolum & Satanam ipsum. Et infra. Summa (inquit) summarum totius iuris Canonici hæc est. Papa est Deus in terris, superior omnibus, cœlestibus, terrenis, spiritualibus & sæcularibus, & omnia Papæ sunt propria, cui nemo audeat dicere, quid facis: At Ambros. Catharinus Italus: uir plane doctissimi, qui antea Quinq; libris, illius errores & conatus acerrime repræhenderat, in hæc uerba illi, tam grauiiter sane quære, respondit. Vere summa summarū, omnium stultitiarū tuarū hæc est, Quia non sunt nisi calumniæ & mendacia manifesta, quibus respondere stultissimum esset. Nam si hæc persuadeas, etiam citra ullam contradictionem, turbæ tuæ, nihil profecto tam absque atq; absurdum superest, quod persuadere non possis. Quis enim possit credere, quod in Decretis dicatur, Papam esse supra Deum, aut supra scripturam, aut super omnia cœlestia? Quæ istam crudelissimam blasphemiam possint recipere piæ aures, quod Papatus sit regimen Antichristi? Tot sancti igitur tam probati, in regimine Antichristi præfuerunt, Gregorius, Leo, atq; maiores, pleni scientia & spiritu Dei? O mundum uere positum in maligno, non iam in Papæ personam aut mores malos, sed in officium, Sedem, Maiestatem, à Deo positam ac immobiliter fundatam, serpens malignissimus, uenenum effundit & insultat &c. Lutherus itaq; popularis auræ securus iam, & nobiliū quorundā fauore subnixus, Rhetorumq; & Poëtarum laudibus propugnationibusq; confidens, audacissime progressus est ad quælibet facinora. Renouauit suam ad Conciliū appellationem à Papa, uelut ab Antichristo & abnegatore scripturarum. Magistrum sacri Palatii propter Epitomen editam, diris insectatus est maledictis et conuitijs, immo & ad arma publice proclamauit. Mihi uerò uidetur (inquit) si sic pergat furor Romanistarum, nullum reliquum esse remedium, quam ut Imperator, Reges & Principes, ui & armis accincti, aggrediantur has pestes orbis terrarum, remq; iam non uerbis, sed

Ambros.
suis Catharinus.

Audacior
indies ac se
uior factus
Lutherus.

Luth. contra
Epitomen Syl
uestri.

ferro

ferro decernunt. Quid enim lallant perditii homines, etiam communi sensu priuati, quam id quod Antichristus factururus prædicatur? Si fures furca, si latrones gladio, si hæreticos igne plectimus, Cur non magis hos magistrōs perditionis, hos Cardinales, hos Papas, & totam istam Romanæ Zodomæ colluuiem, quæ Ecclesiam Dei sine fine corrumpit, omnibus armis impetimus, & manus nostras in sanguine istorum lauamus? Hæc & id genus multa quam atrocissime decernebat Reus iste in iudices suos: è quibus Magister sacri Palatii Delegatus: Papa supremus erat. Cuncti Theologi Louanienſes doctrinali quadam censura aliquot Lutheri propositiones librosq; & sermones nominatim condemnasent, eosq; sequuti Colonienſes, consimilem ædidissent cõdemnationem: Lutherus mox ira percutus, grauissimis inuectus est in illos & cõuitij & calumnijs. Dicitur (inquit) Euangelium Christi apud Turcas non licere prædicari. At si istis doctrinalibus damnatoribus, sua fiducia & tanta arrogantia Bulla constiterit, quæ Tyrannis Turcarum poterit ei conferrî: Et infra, Prima igitur fiducia pronuntiandi Magistris nostris, siue ueris siue personatis, adimenda est: ostendendumq; quantis opus sit firmamentis, ut credatur ijs, qui raro pronunciauerunt bene, frequenter autem ac fere semper pronunciauerunt male. Quin cum semel malus, semper presumatur malus, iuxta iuris regulam, nusquam, nunq; in nulla re credendum erit Magistris nostris quibuslibet: Quorū iudicium constat iam à multis annis fuisse, non modo inconstans & præceps: sed & erroneum, hæreticum, temerarium, & cæcum: cui nemo debeat fidere tuto, nisi quem Deus iratus operationibus erroris mandet illudi. In cuius rei fidem adduxit & quædam exempla, nempe, quod iniuste damnauerint Vuilhelmum Occam, scholasticorum doctorū sine dubio Principem (inquit) & ingeniosissimum: Ioannem Picum, Mirandulanum Comitem: Laurentium Valkensem, quem ait Ecclesiæ primitiue uel reliquam scintillam, uel nouum fomitem: Et post hos Ioannem Reuchlin, in quo depræhenſos ait Quinq; Vniuersitatum Theologos, quid sapiant, quid cernant, quid querant. Atq; ut adhuc magis extenuaret illorum autoritatē, in alijs quoq; libellis eos saepe conuitijs & lædorijs irrit: adijciens alicubi in margine libri, si quid ineptius dictum uideretur, hæc ridicula & à se inuenta Aduerbia, Louanialiter, Colonialiter, Nostraliter &c. Vt omnem eis eriperet, per contemptum & scurrilia scommata, apud plebem & iuuentutem literarū studiosam & autoritarem, & doctrinæ existimationem: Tametsi Auguste Louanienſes uenerabiliter postulasset sibi iudices. Sed & contra

Doctrina-
lis damna-
tio contra
Luth.
Luth. contra
Louaniēses &
Colonienſes.

Louaniali-
ter.

tra D. Ioannem Eckium, & contra fratrem Augustinum Alueldium: uirum pium & eruditum, Ordinis S. Francisci de obseruantia, acerbissimos ædidi libellos Teuthonice, quibus causam suam populo cōmendatorem reddebat. In Eckium sane scribens, hoc utitur initio. Doctorem Eckium Roma rediisse, constantibus nunciatur mihi indicijs. Quorum firmissimum est, quod etsi prius in Bauaria, Sueuia, Austria, Tractu Rheni, Roma, Bononia, atq; iā etiam in Misnia & Saxonia, talis agnitus ac diffamatus est homo falsus, qui omnia mentitur & fallit, quæcunq; loquitur, scribit & agit. Quemadmodum eius Canonici indocti, & Eckius Dedolatus (Hi duo erant libelli aduersus Eckium æditi) multi præterea uiri graues demonstrarunt: Nūc tamen uoluit protectionē suam Romanam egregie declarare, ac decreuit seipsum mendacijs superare. Tales enim homines nunc dat Roma & nullos alios. Contra Alueldiū uero sic ait in præfatione. Si Lipsia tales tulit Gigantes, oportet eam terram diuitē habere fundum. Vt intelligas uero quid uelim, attende. Syluester, Caietanus, Eckius, Emserus, & iam Colonienfes atq; Louanienfes, egregia & militaria facinora sua in me ostenderunt, decus & gloriam consequuti pro merito suo, Papæ & Indulgentiarum causam sic defenderunt aduersum me, ut uellent, eis melius successisse. Tandem cogitauerunt nonnulli, aggredi me, sicut Pharisei aggressi sunt Christum &c. Papa igitur, Leo X. uir alioqui mitissimus, ut uidit Ecclesiam impijs & seditiosis Lutheri scriptis uehementer turbari undiq; dissidiumq; indies magis ac magis incrementum, ac illum, reiectis omnibus, quamlibet pijs, admonitionibus, semper in peius proficere, insurrexit tandem serio cōtra superbissimas rebellis Monachi importunitates: proponens primum doctissimis quibusdam Theologis Lutheri scripta penficulatius examināda. Deinde uocatis in Consistorium Cardinalibus, eorum fretus consilio, quando lenitate per Legatos & Nūcios nihil effecisset, ad rigorem Censuræ processit: Ea tamen moderatione, ut in promulganda sententia, recensitis 41. articulis reprobis, libros tantum damnaret; autorem uero librorum ad respiscendum paterne hortaretur. Quem ut antea Romam benignissime uocauerat, offerens ei & saluum conductum & sumptus itineris: ita & in Bulla sua præfigebat ei terminum LX. dierum, ad reuocandum errata, & rursus LX. dies adiecit, ad insinuandam Sedi Apostolicæ debitam obedientiam correctionemq; errorum: iterum saluum ei offerens plenissima fide conductum. Plurimum namq; dolebat pio Pontifici, Germanicā Nationem, à Luthero in rebellionem concitari contra Romanam Ecclesiam, quæ illam sem-

Papa Leo X. cōdemnavit Lutherū per Bullam.

Liber Lut.
De captiui-
tate Baby-
lonica.

per præ alijs Nationibus imis complexa fuerat uisceribus charita-
tis: translato in eam à Grecis Imperio Romano per Deo dilectum
Pontificem, Leonem III. qui CAROLVM cognomento
Magnum, Imperiali corona donauit Romæ, Anno à Christi Iesu
natiuitate D.CCC.I. Priusquam uero publicatam accepisset
Bullam Leonis X. Lutherus, adeptus, occultis Augustinianorum
quorundam fratrum suorum machinationibus, è Bohemia libros
Vnicelphi Angli, et Hufs Bohemi, rebellium hæreticorum, & Ro.
Ecclesiæ hostium, multa ex illis mutuatus est, quæ ad rebellionem
suam deseruire uidebantur. Adidit igitur librum contra Septem
Sacramenta, quibus Ecclesia utitur in salutem, Cui titulum inscrip-
sit. De captiuitate Babylonica Ecclesiæ, præludium Martini Lu-
theri, Et in eo Bohemos aperte iustificans, Catholicæ autem Eccle-
siæ ferocissime insultans, ait, Surgite ergo hic uniuersi adulescentes
Papæ in unum, satagite, defendite uos ab impietate, Tyrantide,
Iesæ maiestate Euangelij, iniuria fraterni opprobrij: Qui hæreticos
iactatis eos, qui nõ secundũ merũ capitis uestri somniũ, contra tam
patentes & potentes scripturas sapiunt. Si utri sunt hæretici & schis-
matici nominandi, non Bohemi, non Græci (quia Euangelij nituntur) sed uos Romani estis hæretici & impij schismatici, qui solo
uestro sigmento præsumitis, contra euidentes Dei scripturas. Elui-
te hæc uiri. Et in fine illius libri ita subiunxit. Audiũ audio, paratas
esse denuo in me Bullas & diras Papisticas, quibus ad reuocatio-
nem urgear, aut hæreticus declaret. Quæ si uera sunt, hunc libellum
uolo partem esse reuocationis meæ futuræ, ne suam Tyrannidem
frustra inflatam querantur. Reliquam partem propediem æditu-
rus sum talem, Christo propicio, qualem hæctenus non uiderit nec
audierit Romana Sedes: obedientiam meam abunde testaturus.
Adiecit denicq; carmen hoc sacrum.

*Hostis Herodes impie, Christum uenire quid times?
Non arripit mort alia, qui regna dat cælestia.*

Innuens per hoc Lectori, Romanũ Pontificem, Herodi similem,
propter terrenum Imperiũ persequi hæreticos, immo Euangelium
Christi. Reliquam uero partem, de qua ibi minabatur, ædidit po-
stea, contra Ambrosij, Catharinũ, De uisione Daniclis. In qua XII.
facies Ro. Ponti, ira appinxit, ut per eas omnẽ Dei in Ecclesia cul-
tum, in ludibrium uerteret. Postea quàm uero uidit æditam con-
tra libros suos Leonis X. Bullam, a deo exarsit mox ira, ut conui-
tandi immanitate magis furere, quàm scribere uideretur. Adidit
primo libellum, cui titulũ hunc dedit. Aduersus Execrabilem An-
tichristi

Libellus
Luth. con-
tra Bullam
Leonis X.

tichristi Bullam. Totus deinde libellus meris inundabat conuitijs & calumnijs, ad excitandam defectionem & seditionem contra Sedem Apostolicã. Ego (inquit) quisquis fuerit huius Bullę autor, cum pro Antichristo habeo. Atq; primum protestor, me dissentire toto corde damnationi huius Bullę, quam & maledico & execror, uelut hostem sacrilegam & blasphemiam Christi filij Dei. Deinde assero fiducia tota spiritus mei, articulos per eam damnatos, asserendosq; pronuncio omnibus Christianis, sub pœna æternæ maledictionis, & Antichristos habendos quicunq; Bullę consenserint, quos & his scriptis pro Ethnicis habeo & deuito. Item, Et non timetis Bullati uos Antichristi, ne saxa & ligna sanguinem su- uerba.
dent, præ horrendissimo hoc spectro impietatis uestrę & blasphemię: Vbi es nunc optime Carole Imperator? ubi estis Reges & Principes Christiani? Christo dedistis nomen in Baptismo, & has Tartareas uoces Antichristi potestis ferre? Item, Et unde illud, quod compertum habeo, esse uidelicet per Trapezitas istos (quod Bancum uocant) definitos in Germania aliquot Centenarios aureorum, + qui Lutherum conficerent? His enim rationibus & scripturis hodie pugnat, regnat, triumphat, sancta illa Apostolica Sedes, magistra fidei, & mater Ecclesiarum, iam dudum Antichristiana, & bis septies hæretica conuicta, si gladio spiritus, quod est uerbum Dei, pugnasset. Id quod non ignorat, Ideo ne quando ad id cogatur periculi, sic furit in orbe Christiano bellis, cædibus, cruoribus, mortibus, uastationibus, omnia inuoluens & perdens.

Venerat iam CAROLVS V. Imp. electus ex Hispanijs, Libri Lut. per Oceanum in Flandriam & Brabantiam, terras suas hæreditari- iussu Cęsar-
arias, Imperialia Comitata celebraturus Vuormacię, Qui ubi à ris combu-
Nuncijs Apostolicis Marino Caracciolo, & Hieronymo Aleandro accepisset, Bullam Papę Leonis X. contra Lutheri libros ædi- sti.
tam, memor Titulorum suorum, cum diceretur & esset Rex Catholicus Hispaniarum ac Imperator Romanorum, religiosę suę & pietatis & obedientię mox certissima exhibuit indicia, seuerę præcipiendo, ut M. Lutheri libri à Sede Apostolica damnati, publice comburerentur. Combusti sunt igitur per lictores & Carnifices tum in Brabantię urbibus, tum in ciuitatibus Imperij, Colonia, Moguntię, &c. Lutherus uero ira æstuans, cum non posset gladio, calamo eam iniuriam uindicare statuit. Ne autem eminentia & autoritas summorum Caputum, Papę & Imperatoris, populo Lutheri libros, si non omnino damnandos & execrabilis, saltem ambiguos & suspectos redderēt: Ipse astu serpentino il-
lorum publica & mandata & facta dissimulans, totum quod age-

batur illorum iussu, ascriptis inuidiæ Theologorum: Qui cum nihil possint contra ipsum scripturis & rationibus, falsis criminationibus Papam Imperatoremq; incitarent, ut illi cum vi & potestate opprimerent, quem iure & causa uincere non possent. Ædedit igitur Assertionem omnium articulorum suorum, quos Leo X. in Bulla sua damnauerat: Ædedit autem non solum Latine, sed etiam Teuthonice, & tanto quidem superbiæ spiritu inflatus, ut præ se uno non solum scholasticos Doctores omnes contemneret, ut antea quoq; solitus fuerat: Verum etiam Ecclesiasticis Patribus Rom. Pontificibus, & Concilijs Generalibus minus credi uolebat, quam uni sibi. Adeo impudenter sibi præ cunctis peritijs scripturarum arrogabat. In odium præterea & Papæ & Theologorum, adornabat omnia, fœdis criminationibus improperijsq; & calūnijs aures populi mentemq; & oculos lectoris præoccupatis, & quidem crebrius ferociusq; Teuthonice quam Latine. Hęc enim sunt uerba Tituli in Teuthonico. Fundamentū & ratio omnium articulorū Doctōris Martini Luth. qui per Romanam Bullam iniuste damnati sunt. Deinde amarulentis suis conuictijs præmittebat hoc dulce nomen Iesus, cū salutatione ista. Omnibus bonis Christianis, hunc libellum lecturis seu auditoris, gratiam & pacem à Deo Amen.

Laetantia
Lüth. de se
ipso tan-
quam de
propheta

Postea præfari incipiens, mox à laude Laicorum beneuolentiam, & à cæcitate Clericorum fidem & autoritatem sibi captabat, ac diuinæ tribuebat bonitati, quæ aliquos Tyrannos Christianitatis ita excæcasset, ac spiritu uertiginis erroribus inuoluisset, ut in summum dedecus suum, atq; ad iusignem ac irreuerabilem defectiōnem, ædiderint Bullam. In qua adeo manifestam ueritatem damnauerint, ut ipsi penelapides ac ligna contra ipsos clament. Item: Nō dico (inquit) me prophetā esse, Dico autē eis eo magis timendū esse, quod sim propheta, quo plus me contemnunt, ac seipsos æstimant. Si non sum propheta, attamen certus sum pro me ipso, uerbum Dei esse apud me, & non apud eos. Ego enim scripturam pro me habeo, & ipsi solum modo doctrinam suam propriam. Hęc & id genus multa in prologo, ad feroces Germaniæ populos, contra Papam & omnē Clerum concitandos. In processu uero tanta fuit illi petulantia uerborum, tanta insultandi scurrilitas, tantus in contemnendo fastus, ut uel ad lixas & lotrices ita loqui, dedecus foret. In Latino autem libro, ne doctis ira & Philautia eius modi prorsus insanire uideretur, non nihil modestiæ præ se tulit: quamuis reuera immodestissimus esset. Titulus erat. Assertio omnium Articulorum &c. Quæ sequebatur epistola ad Equitem Ger-

Qualis La-
tina est As-
sertio Lut.

manum,

manſu, in qua ſpiritu iudicij & intelligentie ſcripturarũ, adimebat Clericis, attribuebat Laicis. Addebat Deum nos in ſenſum reprobum tradidiſſe, ut Clerici ueritatem damnemus, quam Laici amplectuntur: & fiant ſacerdotes, qui ſacerdotes non ſunt: Laici, qui Laici non ſunt. Quare uiſum eſt (inquit) deinceps ad uos Laicos, nouum genus Clericorum, ſcribere &c. Poſt Epistolam Prologũ bene prolixus. In quo primum proteſtabatur, ſe prorsus nullius quantumlibet ſancti patris autoritate cogi uelle, niſi quatenus iudicio diuinæ ſcripturę fuerit probatus. Addebat poſt multa, In omnium patrum ſcriptis multos inueniri errores, ſæpe ſibi ipsis pugnare, ſæpe inuicem diſſentire, ſcripturas torquere: Auguſtinum ſæpe ſolum diſputare, nihil diſſinire: Hieronymum in commentarijs fere nihil aſſerere. Cæterum quod hæcenus à ſcholasticis Doctoribus ad Eccleſiaſticos ſemper prouocauerit, non ſic ad eos ſe prouocaſſe aiebat, ut omnia eorum uera arbitraretur: ſed quod propiora ueritati ſenſerint quàm ſcholastici, qui fere nihil ueri habeant reliquum. In proceſſu autem libri, etiam Concilia ſuperbe ac iniurioſe reiſciebat, dicẽs. Igitur ſiue Papa ſiue pars, ſiue Concilium ſic aut ſic ſentiat, nemini debet eſſe præiudicium, ſed abundet quiſq; in ſenſu ſuo, in eis rebus, quæ neceſſariæ non ſunt ad ſalutem, In libertatem enim uocati ſumus.

Contra Ec
cleſiaſticos
Doctores.

Luth. in aſſer.
dit 28. & 29.

Acta & Scripta Lutheri Anno Domini

M. D. XXI.

Necquã uero Cæſar CAROLVS V. amplifſima ac celeberrima Vuormaciæ inchoaſſet Comitia, Lutherus perquã multos edidit libros, tũ Latinos tũ Teuthonicos. In quibus ad aucupandam & eruditionis & pietatis gloriã, gratiamq; non ſolũ plebiũ: ſed & Principũ promerendam, multa bona tum exponendo ſcripturas, tum adhortando & corripiendo homines, peſſimis machinationibus ſuis admiſcebat: a deo, ut pleriq; etiam magnæ autoritatis uiri crederent, illum uero agi & zelo uirtutis et ſpiritu Dei, ad tollendos Hypocritarum abusus, ad reformãdos mores & ſtudia Clericorũ: ad erigendos in amorem & cultum Dei animos mortalium. Quales erant libri iſti. Expoſitio Decem præceptorum, De libertate Chriſtiana, Teſſaradeſcas conſolatoria, Explanatio orationis Dominicæ, Commentarius in Epistolã Pauli ad Gal. Enarrationes Epistolarũ & Euan geliorũ per Dominicas Aduẽtus, Operationes in XX, Pſalmos.

Quidam
libri Luth.
in ſpeciem
pietatis ædi
ti.

C iij Expoſitio

Articuli ex
Capti. Bas
bylo. excer
pti.

Hierony.
Aleander.

Expositio septem Psalmorum penitentialium, Item Psalmorum, Tricesimi Sexti, Sexagesimi Septimi, et Centesimi Noni, Expositio Cantici Mariæ, Magnificat. De bonis operibus ad Ducem Saxonie Ioan. fratrem Friderici Electoris, et id genus alia eius opuscula, quæ speciem & doctrinæ & pietatis præ se ferre uidebantur. Postquam uero Coniitia illa maxima Vuormaciæ cœpta, Hieronymus Aleander nuncius Apostolicus (factus postea Archiepiscopus Brundusinus, atq; etiam Cardinalis) uir admodum & disertus & linguarum peritus, cœpit Lutherum plerisque orationibus in frequentissimo Principum Prælatorumq; ac Statuum Imperij confessu, grauisime accusare, non solum inobedientiæ & hereseos: uerum etiam seditionis, rebellionis, impietatis, & blasphemix.

Cum autem plerisque uideretur magis inuidia & uindictæ libidine, quàm zelo pietatis in illum concitari, crebris quantumuis etiam uehementibus suis orationibus parum promouit aut effecit, donec tandem ex libro Lutheri de Capitiuitate Babylonica, recens tum ædito, excerpisset Articulos quosdam plus minus XL. In quibus ille non solum ritus et Sacramenta Ecclesiæ, uerum etiam leges Principum, & quaslibet constitutiones hominum reijcere, cõculcare, damnare ausus fuit. Quales sunt, Neganda esse Septem Sacramenta, et tantum tria pro tempore ponenda, Transsubstantiationem in Sacramento altaris, pro humano figmento haberi: quia nulla scriptura, nulla ratione nitatur. Manifestum ac impium errorem esse, Missam pro peccatis, pro satisfactionibus, pro defunctis, aut quibuscunq; necessitatibus suis aut aliorum offerre seu applicare. Digne communicare eos solos, qui tristes, afflictas, confusas & erroneas habent conscientias. Baptismum neminem iustificare, nec ulli prodesse: sed fidem in uerbum promissionis, cui additur Baptismus. Neq; Papam neq; Episcopũ, neq; ullum hominem habere ius unius syllabæ constituendæ super Christianum hominem, nisi id fiat eiusdem consensu. Hoc esse uere hominum seruos fieri, statutis & Tyrannicis eorum legibus subijci, Christianis nihil ullo iure posse imponi legum, nisi quantum uolunt: cum sint liberi ab omnibus &c. Hos ergo & id genus multos Lutheri articulos, impios & seditiosos, ubi ex scheda recitasset Aleander, ac oratoria ui in eos exclamasset: Principes, qui cum librum nuper æditum nondum legerant, et de Luhero nihil tale suspicabantur, uehementer exterriti atq; commoti, alter alterum intuebantur, atq; in Lutherũ eiusq; fautores murmurare cœperunt. Quod ubi sensit Dux Saxonix Fridericus, Princeps Elector, declinandæ inuidiæ gratia dixit, Eos articulos non esse Lutheri, sed in eius odium effingi ab aduersarijs,

aduersarijs. Orta itaq; contentione, dum hic negaret, ille affirmaret, Articulos Lutheri esse. Visum est Principibus, Lutherū ipsū accersendum esse, ut ore suo confiteretur, qui nam sint libri sui, & qui suppositicij. Tum uero longa consultatio difficilisque disceptatio inter Imperij Proceres exorta est, qua cautione quibusq; conditionibus, adducendus ille foret. Lutheri enim Patronis solius Cæsaris fides publica, quantumuis sancte iureiurando literisq; & sigillo firmata, non uidebatur sufficere. Timebant enim, ne forte, ubi aduenisset, ab illo traderetur in manus Romani Pontificis, aut ipse uelut hæreticum ultimo eum traderet supplicio, tanquam perfido hæretico nulla sit seruanda fides. Multis res nimium indigna uisa est, ultra Cæsaris fidem quippiam aliud desiderari, pro unius Monachi saluo conductu. Cum autem grandis ubiq; per Germaniam fere totam excitata esset, in populis per Lutheri libros in Clericos animorum commotio, ut res à tumultu & seditione parum abesse uideretur: permisit Cæsar, ut pro saluo conductu eundi ac redeundi, nonnulli Principum suam quoq; fidem cum ipso interponerent. Adiecit tamen conditionem istam, ut Lutherus in itinere neq; concionaretur usquam nec scriberet, ne populos amplius commoueret. Missus est itaq; Vuittenbergam è Vuormacia Caspar Sturmus, Fecialis Cæsareus, ut sub fide publica Lutherum educeret ac reduceret. Interim uero tractabantur alia Imperij negocia in Comitijs illis, Quæ cum essent Cæsari prima, plurimi Principum solenni more iura Feudalia ab eo, ut uero ac supremo prouinciarum domino nuper electo, splendidissimo apparatu susceperunt: debitum ei præstantes Homagium. Sturmus ubi Vuittenbergam peruenit, à Rheno scilicet ad Albin, Luthero tum publicas tum priuatas attulit literas, ex quibus plenam intelligeret securitatem: maxime sic procurante Patrono suo, cui præ omnibus fidebat, eiusq; sumptibus iter ingressurus erat. Paratur itaq; currus in modū lætitiæ umbrosus, & cōtra omnes cœli iniurias munitus: addunt Comites uiri Docti, Ionas Præpositus, Schurffus legum Ordinarius, Amsdorffius Theologus &c. Quacuncq; iter faciebant, frequens erat concursus hominum, uidendi Lutheri studio: In diversorijs multa propinatio, læta compotatio, Musices quoq; gaudia: adeo, ut Lutherus ipse alicubi sonora testudine ludens, omnium in se oculos conuerteret, uelut Orpheus quidam, sed rarus adhuc et cucullatus, eoq; mirabilior. Quamuis uero ea lege saluum conductum ei Cæsar dedisset, ut in itinere nusquam prædicaret aut scriberet: Ipse tamen insignis legum humanarum contemptor, Erfordix Dominica Quasi modo geniti, publice prædicauit, eamq; præ-

Disceptatio de saluo conductu dādo Lutherō, ut adueniret secure.

Iter Lutheri ad Vuormaciam.

Contra patra Cæsaris concionatus est Lut. Erfordix.

dicationem suam typis excudi iussit. In quo quidem sermone, admodum multa dixit contra uirtutem bonorum operum, & contra leges humanas. Ita enim ait. Vnus ædificat templa, alter peregrinatur ad S. Iacobum aut ad S. Petrum. Tertius ieiunat aut orat: Induit cappā, incedit nudipes, aut quid aliud facit. Eiusmodi opera nihil prorsus sunt, quæ & funditus destrui oportet. Quicquid enim à Papa uenit, id clamat, Da Da, Si non facis, Diaboli es. Modica res esset, si solum expilarentur homines: Hoc uero maximum est (proh dolor) malum, quod in mundo esse potest, quod homines cò diriguntur, ut opera corporalia possint saluare aut iustificare. Item. Sūt Triā Milia sacerdotum, inter quos non Quatuor inueniuntur recti, proh dolor. Et si quando habeantur recti prædicatores, Euangelium dicitur superficietenus. Deinde fabula quædam de antiquo, asino aut historia de Theoderico Veronensi. Sturmus uero, cum & ipse Lutheri partibus occulte faueret, nihil horum aut illi prohibuit, aut Cæsari manifestauit. Quid autem Vuormaciæ cum eo actum sit, ipsemet descripsit, sed fide parū integra: Quippe cum sit laudis cupidissimus, omniā in gloriam suam retulit, falsa ueris admiscens. Verum ut minus impudens uideretur sui ipsius laudator, effinxit tertiam personam loquentem & omnia recitantem. Alicubi tamen nimio laudis desiderio præoccupatus, ommissa tertiā persona, ait. Hic ego. Item. Orator Imperij dixit, me non ad rem respondisse &c. Ex quibus sane uerbis, Lector non omnino stupidus, facile intelligit, ea Acta ab ipso met cōscripta fuisse, quamuis etiam stylus & secreta ipsius colloquia, quæ ibi narrantur, id ipsum plane indicent. Venit igitur Vuormaciam die 16. Aprilis, Dies X. ibi permansit, Die XXVI. eiusdem Mensis inde discessit. Ait ergo ipsemet in Actis suis. Feria tertia post Dominicam Misericordia Domini, D. Martinus Lutherus, professione Augustinianus, Vuormaciam inuectus est, Anno post Milleimum Quingentesimum. Vigesimo Primo, uocatus à Carolo Imperatore, eius appellationis Quinto. Cum ante triēnium paradoxa quædam disputanda proposuisset Vuittenbergæ, urbe Saxonum, D. Martinus Lutherus, aduersus Tyrānidem Romani Episcopi, quæ lacerata sunt interim & exusta à multis, à nullo tamen aut scripturis aut rationibus conuicta: Cœpit res ad tumultum spectare, uulgo causam Euangelij aduersus Clericos tuente. Et ob id bonum uidebatur, instigantib. Romanis Legatis, ut accerferetur homo Feciali Cæsareo, & literis salui conductus, in hoc à Cæsare & Principibus datis. Acceritur, uenit, ac diuertit in Curiam Rhodiensium, ubi hospitio collectus est, & à multis Comitibus, Baronibus, Equitibus

Acta
Vuormac
censia ab
ipso Luth.
scripta.

Verba
ipsius dese
ipso.

auratis,

auratis, nobilibus, sacrificis & prophanis in imam usq; noctem salutatus ac requisitus. Hæc de seipso in exordio actorum suorum Lutherus. Altero die Lutherus à nobili uiro Domino Ulrico de Pappenheim, & à Sturmio supradicto, perductus post meridiem hora Quarta in conspectum Cæsareæ Maiestatis, aliorumq; Principum & ordinum sacri Ro. Imperij: commonitus est ab illis, ne quid loqueretur non quæsitum. Orator itaq; Cæsaris, Ioannes ab Eck, uir eloquens & Iuris peritus, Officialis generalis Archiepiscopi Treuerensis Principis Electoris, Lutherum primo Latine, deinde Germanice hunc in modum alloquutus est. Cæsarea Maiestas huc te Martine Luthere acciuit, his duabus de causis. Principio, ut libros hæctenus tuo nomine uulgatos, agnoscas hic coram, situi sunt. Deinde iam agnitos an omnes pro tuis haberi, an quicquam ex eis reuocare uelis. Ad hæc itineris comes Lutheri, D. Hieronymus Schurff Iurisconsultus exclamauit, Intitulētur libri, Orator ergo multos recensuit libros illius, qui Basileæ quoq; & alibi fuerunt euulgati. Ad hæc Lutherus, Libros (inquit) iam nominatos non possum non amplecti pro meis, & eorum quidem nihil unquam diffitebor. Quod autem sequitur, an asseuerem, an uero reuocem illos, cum de fide animarumq; salutē et de uerbo Dei, quo nihil maius habemus, sit quæstio, temerariū fuerit ac periculosum, me quicquā incogitatum proferre: Peto hac de causa suppliciter spacium deliberandi, ut citra diuini uerbi iniuriam & animæ meæ periculum, interrogationi satisfaciam. Ex eo Principum coepit deliberatio, quam ita reddidit Cæsaris Orator. Etsi tu Martine ex mandato Cæsareo satis intelligere potuisti, ad quid accersitus sis, eaq; de causa iam indignus, cui longior cogitandi mora detur: tamen Cæs. Maiestas ex ingenita clementia sua diem unum indulget meditationi tuæ, ut cras ad horam eandem coram compareas: ea conditione, ne scriptam sententiam tuam proponas, sed uerbis exequaris. Et his dictis redditus est hospitio suo Lutherus, Adiungit hic quædam Lutherus adhortantium se uoces, in laudem sui. Inter quas & hanc commemorat. Beatus uenter, qui te portauit. Cæterum ubi altero post die sub eandem horam reductus à Fœcili esset in prætorium, propter Principum occupationes, ad sextam usq; horam expectauit ante ianuam. Posteaquam uero Cæsar & Principes, Conclauē secretius egressi, confederunt in publico, magna circumfusa turba: Cæsaris Orator dixit Luthero, rursus Latine ac Teuthonice, Deliberationē, quam heri petiisset, habere nunc finem: Quam tamen impetrare non debuisset, cum tanto tempore sciuir ad quid fuerit uocatus, Respondeat ergo nūc, an libros à se agnitos

Io. ab Eck
Officialis
Treuerensis
fis.

Libri à Lu
the. agniti
pro suis.

Lutherus
laudis pro
prie audis

agnitos omnes tueri, an uero quicquam retractare uelit. Ad hæc Lutherus respondisse ait se suppliciter, tacite ac modeste, nō tamen sine Christiana superbia: quamuis de reuocatione nonnihil spei ex petito deliberandi spacio concepissent Aduersarij. Cum uero longis ambagibus ac proluxa oratione iā blandiens Principibus, iam terrens scripturarum exemplis de regibus Aegypti Babylonisq; & Israēl longe petitis: ad articulum præcipuum non responderet, sed intricata distinctione tria librorum suorū genera commemoraret, & iam in crepusculum uergeret dies æstiuæ, Dixit ei Orator Cæsaris, ut ad rem respondeat, ac simplex & non cornutum det responsum: An reuocare uelit nec ne. Ad hæc ita se respōditse affirmat

Respōsum Lutherus, Quū ergo S. M. uestra, Dominationesq; uestrę sim
Lut. de nō plex responsum petūt, dabo illud neq; cornutum neq; dentatū, in
reuocādo. hunc modum. Nisi conuictus fuero testimonijs scripturarum, aut ratione euidenti (nam neq; Papæ neq; Concilijs solis credo, cum constet eos & errasse sapius, & sibi ipsis contradixisse iudicatus sum scripturis à me adductis, & capta conscientia in uerbis Dei, reuocare neq; possum neq; uolo quicquam, cum contra conscientiam

Id est Deus agere neq; tutum neq; integrum sit. *Got helff mir Amen.*

adiuuet me Post hoc responsum Principes deliberando & consultando colloquentes, iusserunt Cæsaris Oratorem ista referre illi uerba. Immodestius tu Martine respondiisti, quam personam tuam deceat, Quod si eos libros recantasses, in quibus errorum tuorum magna pars est, haud dubie Cæsarea Maiestas ex ingenita Clementia, reliquorum qui boni sunt persecutionem non toleraret. Attu quæ Vniuersale Constantiense Concilium damnauit, ex uniuersa Germanica Natione congregatum, resuscitas, & per scripturam conuincis uis: In quo sane uehemēter deliras. Quid enim attinet nouam disputationem celebrare, de rebus per tot sæcula ab Ecclesia & Concilio damnatis? Lutherus autem causans captam suam conscientiam non posse ex retibus, quibus inuoluta esset, abire: dicebat se reuocare non posse. Cum ergo iam tenebræ totum auditorium haberent, discessum est è confessū, & abierunt Principes in hospitium unusquisq; suum, iussi postridie mane redire, ut Cæsaris audiant sententiam. Feria igitur sexta post Dominicam, Misericordia Domini, misit Cæsar scriptum Autographum in Senatū Imperij, in lingua Burgundica ab ipsomet exaratum, Quod Latine interpretatū hanc habet sententiam. Vobis constat, genus me ducere à Christianissimis Imperatoribus, à nobili Natione Germanica, à Catholicis Hispaniæ Regibus, ab Archiducibus Austriæ, à Burgundiæ Ducibus: Qui omnes Ecclesiæ Romanę filij ad mortem

Sententia
Cæsaris in
Luth. lata.

tem usq; fideles perstiterē, semperq; Catholicæ fidei, sacrarum Cæ-
 remoniarum, Decretorum, Ordinationum, sanctorum morum,
 pro honore Dei, pro fidei augmentatione, pro animarum salute,
 defensores extitere. Qui quidem fato sancti, nobis ex instituto na-
 turæ, iurēq; ipso hæreditario, sanctas, quas diximus, Catholicas
 obseruationes, quasi per manus traditas, reliquerunt: ut eorum secuti
 exempla uiueremus, et in ijs etiam moremur. Atq; ita nos, utpote
 qui Maiorum nostrorum ueri imitatores sumus, diuina fauente
 gratia, tenore eodem ad hanc usq; diem uiuimus. Ego itaq; hac de
 causa tueri decreui, quicquid ipsi Prædecessores mei, & quicquid
 ego huc usq; ad præsens obseruaui: Id uere præsertim & ante om-
 nia, quod per ipsos Prædecessores meos, tam in Concilio Constan-
 tiensi, quàm etiam in alijs, decretum sanctumq; est. Quoniam uerò
 constat, fratrem unum tantum, sua quadam opinione deceptum,
 hallucinari, quæ contra totius Christianismi sententiam est, tam
 eorum qui ante actò tempore nos supra Mille annos præcessere,
 quàm eorum qui nunc uiuunt. Ex cuius quidem opinionis osten-
 tatione, uniuersum Christianum nomen in errore semper uersa-
 tum esse uideretur: Ea propter deliberaui omnino, Regna omnia
 mea, Imperium, Potentatus, amicos meos, corpus & sanguinem,
 uitamq; & animam meam exponere, ne prauum hoc incœptum
 deserpat ulterius, propterea quod mihi magno dedecori cedret,
 atq; etiam uobis, qui nobilis & maxime celebrata estis Germaniæ
 Natio: Quibus id ad honorem, autoritatem & prærogatiuam ac-
 cessit ex priuilegio, ut præcipui iustitiæ obseruatores, Catholicæq;
 fidei defensores & protectores habeamur. Quod si qua nostris
 temporibus non solum hæresis, uerum etiam hæreseos suspitio, aut
 ulla Christianæ religionis imminutio, in cordibus hominum re-
 linqueretur, id successoribus nostris perpetuæ uituperationi foret.
 Audito itaq; pertinaci responso, quod hesternæ die in nostro om-
 nium conspectu Lutherus dedit, meam ego uobis sententiam te-
 statam facio, pœnitere me moræ, qui contra ipsum Lutherum &
 falsam eius doctrinam procedere tam diu distulerim, hominemq;
 quicquid dicturus sit, nolle amplius audire, omnino decreui. Man-
 doq; ut quam primum, ex modulo mandati reducatur, caueatq;
 ipse ex conditionibus in saluo conductu præscriptis, ne publicas
 conciones conuocet, neue populos falsam eam doctrinam suam
 ulterius doceat: ne demum operam ullam det, ut noui quicquam
 usquam exciteur aut motus fiat. Et sicut præfatus sum, constiuui ac-
 cingere me ad procedendum aduersus eum, ut aduersus notorium
 hæreticum æquū est procedere: Simulq; a uobis exigo, ut in huius-
 modi

modi causa tanquam boni Christiani decernatis quod debetis, & ut mihi facere promisistis. Scripta hæc manu mea, Die 19. Aprilis M. D. XXI. Hæc Imperatoris tam piij & Catholici sententia lecta est, non solum Vuormaciæ coram uniuersis Principibus & Statibus Imperij; uerum etiam Romæ postea mense proximo, Die X. Maij, in publico Consistorio, coram purpurato Cardinalium Senatu, iussu Leonis X. Papæ. Pontificatus eius anno Nono. Et ab utroq; Senatu non uulgariter collaudata est Cæsaris in fide constantia, zelusq; pietatis ac religionis uitæ in pectore iuuenili.

Murmura
Lutherano
rum cons
tra Cæsare.

Quantum uero laudabant illum uiri boni grauesq; ac piij, tantum in occulto murmurabant & criminabantur Lutherani: dicentes, cum esse puerum, qui nutu & blanditijs Papistarum & Episcoporum trahatur quocunq; uelint; Præcipue uero irascebantur minisq; & clamoribus fredebant duo ex Germanorum Poëtis, stemmate quidem auito nobiles & ingenio clari: sed animo maxime feroces, Ulricus Huttenus Francus, & Hermānus Buschius Vuestphalus: hostes sane antiqui, hic Theologorum scholasticorum & Monachorum, ille Curtisanorum ac Nunciorum Romanæ Curie. Inscribebatur itaq; ualuis noctu passim per plateas urbis: Vç terræ, cuius rex puer est. Affigebatur item ualuis Prætorij hostilis schedula, in qua singebantur CCCC. Equites Germani bellū indicere Cardinali et Archiepiscopo Moguntino: qui per Germaniam inter Imperij Principes Electores Decanus est, loco & dignitate post Imperatorem proximus: Nullius tamen Equitis nomen schedulæ adscriptum erat. Cæterum in fine comminationis apposita cernebatur seditiosa uox ista Germanica. **Buntschuch**, **Buntschuch**, **Buntschuch**, quæ significat fœdus populare, seu potius coniurationem contra superiores. Atq; ut maior incuteretur Catholicis terror, non longe aberat à Vuormacia uir nobilis ac potens Franciscus de Sicking, magnam ex militia famam nactus: Quippe qui per se bellum intulerat tum Hasiæ Lantgrauio, tum ciuitati Merensi, et utrūq; hostē grauibus affecerat damnis. Is igitur in arcibus suis, quas munitissimas habebat, ex proquinquo cōsistens, dicebatur collectum habere Equitatū manumq; militarem, expectans Lutheranae causæ exitum, cum impensissime faueret Luthero. Principes igitur & reliqui Ordines Romani Imperij, etsi Cæsaris constantiā pietatemq; laudarent, uidentes tamen et in urbe Vuormacia, ubi erant, & extra, non solum in propinquis locis: uerum etiam in longinquis Germaniæ ciuitatibus, motus & murmura plebium: atq; etiam nobilium multorū propensiores in Lutherum animos, orabant Imperatorem, ut clementer ipsis permitteret, deligere

Buntschuch

ligere quosdam ex Ordinibus Imperij, qui pertērent, an Luthero persuadere possint, ut damnatos à Sede Apostolica articulos reuocaret. Cum Luthero interim toto triduo nihil publice actum est, priuatim uero plus satis inquietorum hominum ad eum concursus & instigatio fuit. Cæsar Die Aprilis 22, respōdit Principibus & Statibus Imperij, permittere quidem se, ut cum Luthero agant aliqui ex ipsis, periculumq̄ faciant, an damnatos articulos reuocare uelit: sed ita, ut ea actio maturetur, ne ultra triduum Vuormaciæ permaneat Lutherus, Nihilofecius tamen perstare se in sententiā sua, cuius Autographum feria Sexta uiderint, quā diu Lutherus in pertinaci uoluntate sua perseuerauerit. Obtena igitur Cæsaris permissiōe, Archiepiscopus Treuerensis, Princeps Elector, aliorum consensu, misit Duos ex familia sua presbyteros ad Lutherum, feria Secunda post Dominicam Iubilate, quæ erat 22. dies Aprilis, sub horam cœnæ, ut iuberent eum feria Quarta mane hora sexta comparere in certo loco, quem indicaturus ei esset. Quo annuente, delecti sunt ex Ordinibus Imperij, qui cum illo agerent: Duo Electores, Archiepiscopus Treuerensis, & Marchio Brandeburgensis: Duo item Episcopi, Augustensis & Brandeburgensis: & Dux Saxonix Georgius, ac Magister Ordinis Teuthonici: Post hos adiūcti sunt, Comes Georgius à Vuertheim, Dominus Bock Argentoracensis, & Doctor Peutingering Augustensis. Deniq̄ qui omnium nomine loqueretur, Doctor Hieronymus Veus, Cancellarius Badensis. Die 23. Aprilis, quæ sacra erat Diuo Georgio Martyri, Imperator admodum solenne celebrauit festum, eò quod ipse quoq̄ sit, ut Reges & Principes aliq̄ pleriq̄, de societate S. Georgij. Missam cum ministris maxime solenniter celebrabat Abbas Fuldensis, uelut Capellanus Ordinarius Imperatoris, & Princeps Imperij, Dominus Hartmannus, Comes à Kirchberg: uir quidem disertissimus, sed eo tempore à subditis suis eiectus & exul: Quem postea Cæsar suis reconciliauit per annuam pensionem, ut priuatus uiueret Moguntix in suo Canonatu, permissa rerum administratione uni ex Comitibus de Henneberg. Eo igitur Die nihil in causis prophanis actum est, ob uenerationem S. Georgij. Die 24. Aprilis, quæ erat feria Quarta post Iubilate, Delectus Principum et Ordinum Imperij supra nominatorum, conuenit in Curiam & hospitium Domini Richardi Archiepiscopi Treuerensis. Aduenit & Lutherus hora præscripta, utpote sexta ante prandium. Facto igitur Principum & Ordinum consensu, Doctor Veus longa oratione Lutherum adhortari cepit (ut est uir admodum & eloquens & eruditus) ne suo sensui in-

Delectus
Principum
& Ordinū
Imperij, ad
agendum
cum Luth.

Abbas Ful
densis.

Hierony.
Veus Can-
cellarius
Badensis.

nixus, in proposito suo perseveret, neue Concilia ita criminetur & reñciat, ut coram Cæsarea Maiestate fecerat. Concilia enim non contraria, ut ipse illis imputat, statuisse, sed diuersa, pro diuersitate personarum, temporum & locorum. Ex Concilijs autem plurima cuenisse bona, opus esse legibus humanis, præcauenda esse schismatum scandala, ne dissuatur inconsutilis tunica Christi. Principes in hoc à Cæsarea Maiestate impetrasse istud cum eo colloquium, non sane ut cum ipso disputet: sed ut benigne atq; clementer exhortentur, ne pertinaciter suo sensui inhæreat, propter plurima & grauissima tum scandala tum pericula, quæ inde uentura sint, si à pertinacia sua nõ desistat. Lutherus his auditis, primū egit gratias Principibus, pro tam benigna & clementi exhortatione, qua ipse non sit dignus. Deinde respondit ad obiecta, de Cõcilijs quidem, quod non omnia reprehenderit Concilia, sed tantum Constantiense: ob hoc potissimum, quod uerbum Dei damnauerit, quod pateat in articulo hoc Ioannis Hufsi ibi damnato, Ecclesia Christi est uniuersitas prædestinatorum: hoc damnasse Concilium Constantiense, & sic hunc articulum fidei, Credo Ecclesiam sanctam Catholicam. De scandalis uero dicebat, duplex esse scandalum, unū Charitatis, alterum fidei. Charitatis quidem, quod in moribus & uita consistat: Fidei uero seu doctrinæ, quod in uerbo Dei uitari non possit. Per ipsum enim præstari non possit, ut Christus non sit petra scandali. Scire igitur se, obediendum esse magistratibus etiam male & inique uiuentibus. Scire item, cedendum proprio sensui, Tantum petere se, ne adigatur uerbum Dei negare, cetera omnia obediētissime se præstaturum. Hoc itaq; uerbi Dei prætextu, quæ admodum ab initio: ita & deinceps per omne tempus, impios & antea sæpe damnatos Vualdensium, Vuiclephistarū, & Hufsiatarum errores, Germanorum plurimis obtrusit, uendidit, inculcauit, persuasit Lutherus. Et in hoc non satis deliberate Cæsarem & Principes egisse plariq; putant, quod uocantes ad se Lutherum, nullos pariter uocauerint Theologos, qui falsos prætextus & fucos illius detegere potuissent. Certe pius et cruditus Pontifex, Ioannes Fischerus, Episcopus Roffensis in Anglia, paulo post satis clare & copiose prolixo uolumine ostendit, nullum articuloꝝ eius, quos in Bulla sua damnauerat Papa Leo X. haberi in scripturis aut esse uerbum Dei. Neq; uerum est, quod articulus iste Ioannis Hufsi (Ecclesia Christi est uniuersitas prædestinatorum) sit uerbum Dei, In eo præsertim sensu, quem hæretici prætendebant: nempe, quod prælati mali & peccatores damnandi, quamuis baptizati & Christiani, non sint de Ecclesia Christi, nec sint membra Ecclesie militantis. Quæ sane sententiã a deo non est uerbu Dei, aut in scriptura

Lutheri responsum.

Excusatio Lutheri de scandalo.

Falsus Verbi Dei prætextus.

Episcopus Roffensis.

facta, ut contrarium ex scripturis quàm latissime probari queat. Manifestissime uero ex Parabolis Christi, de Tritico & zizania in eodem agro. De sagena missa in mare, & ex omni genere piscium cōgregante. De Decem Virginibus, quarū Quinq; sunt prudentes, Quinq; fatuæ &c. Aderat tunc Vuormaciæ Ioannes Cochlæus, Ecclesiæ B. Virginis Francofordiæ ad Mœnū Decanus, qui Lutherum illac transeuntem subsequutus, uenerat eo priuatim & ultro, à nemine uocatus. Venerat uero non aliam ob causam, quàm, ut profide & honore Ecclesiæ, corpus & uitam suam in extremū, si opus foret, periculum obiectaret atq; exponeret. Magno enim urebatur zelo, & pro Sacramentis Ecclesiæ, quæ Lutherus in Babylone sua, uel reiecerat omnino, uel prophanauerat alteratione pessima: & pro religione patrum suorum, quam ab illo superbe contemni ac hostiliter impugnari dolebat. Et scripserat iam pro uenerabili Sacramento Eucharistiæ, contra Captiuitatem Babylonicam Lutheri, libros tres, quos secum ferebat. De quibus iam dudū certior factus erat Lutherus, per Vuilhelmum Nesenū Poëtam, ac Pædoritbam Francofordiensem, qui postea periit Vuittenbergæ in Albi fluuio miserrime. Cochlæus igitur Vuormaciam profectus, uno tantū comitatus puero, suo ex forore nepote, uenit primū ad Vuolfgangum Capitonem: uirū quidem eruditū et facundum, sed astutia plus quam uulpina uehementer callidum, qui tū à consilijs erat Cardinali et Archiepiscopo Mogūtino, ac Lutherismum, quem occulte in pectore fouebat, uersutissime dissimulabat: hic illum insinuauit Hieronymo Aleandro, Nuncio Leonis X, cui per literas iam tū cognitus erat. Vnde factum est, ut eo die, quo Princeps quidam seorsum cum Luthero collocturi crāt, Aleander mane hora Quarta uocauerit ad se Cochlæum: iubens, ut in Curia Archiepiscopi Treuerensis expectaret, donec uocaretur in Colloquium ad Lutherum: præcipiendo tamen præcipiebat, ne ullo pacto disputationem cum illo iniret, sed audiret solum, ut fideliter referre possit, quid cum illo ageretur. Quod ubi fecisset, incidit postea peracto prandio in priuatum colloquium cum Luthero in ipsius diuersorio, nunc disceptando, nunc familiaris & seorsum colloquendo: Quemadmodum retulit prolixè speciali de hac re libello ipse Cochlæus. Ex eo autem tempore semper infesti fuerunt Cochlæo Lutherani, non expectantes donec aliquid aduersus Lutherum æderet: sed mox uarijs tum cōuitijs & maledictis, tum strophis & calumnijs in eum undiq; insurgentes. Spargebant itaq; famam, subornatum fuisse Cochlæum à Papistis ad hoc, ut dolo induceret Lutherum ad renunciandum saluo conductui, atq; ita tra-

Ioannes
Cochlæus
quo animo
Vuormaci-
ciam uenit.

Calumniæ
Lutherano
rum in Co-
chlæum.

deret eum carnificinæ. Adebant item carmina, seu uerius crimina & conuitia, quæ & confestim in alias urbes emiserunt: adeo, ut citius peruenerint Nurenbergam ac Vuittembergam, quam redierit Francofordiam Cochleus. Quorū initium est. O uarsana Cochlea, Lutheri noua fabula, Morionum memoria, Noranda uel ignauia. Describēda uersibus, Depingenda cornibus. Perungenda fecibus, Defricanda calcibus &c. Confinxerunt insuper Teuthonica Cantica, quibus illudebant ei. Cum uero die sequenti mane ex Capitone intellexisset Cochleus, famam illam de se spargi: Ionam præpositum Vuittembergensem, sibi obuiam fortunata euntem, ea de re compellauit. Is enim colloquio interfuerat, & Capitoni sic dixerat. At negauit omnia coram Cochleæ Ionas: monuit autem eum, nequid in Lutherum æderet. Esse enim uiros XL. qui exacuturi sint in eum, si quid ædat, stylum. Ille autem respondit, non solum stylos iniuriosos, sed etiam mortem pro asserenda fide Ecclesię contemni debere. Principes Imperij, ne quid intentatum relinquerent, impetrauerūt Lutherō a Cæsare adhuc duos dies, ut cum eo ageretur amplius. Venerunt itaq; altera die, quæ erat S. Marci, ad eum Duo Doctores Iureconsulti, Peutinger & Veus: petentes ab eo, ut libros & scripta sua Cæs. Maiestati Principibusq; & Ordinibus Imperij, iudicāda submitteret. Per hoc enim optime prospectum iri & scriptis eius, ut quæ bona sunt permancant: & publicæ tranquillitati, quam iudicium illud pariturum sit. Lutherus autem omnia se facturum & passurum dicebat, si modo scripturæ sanctæ niteretur autoritate. Alioqui enim nihil minus commissurum. Nam Deum per prophetam dixisse. Nolite confidere in Principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus. Item, Maledictus qui confidit in homine. Illis uero uehementius urgentibus respondit. Nihil minus permittendum esse hominū iudicio, quam uerbum Dei. Abeuntes illi iusserunt melius deliberare, & à prandio redeuntes, petierūt, ut saltem Cōcilij futuri iudicio sua submitteret. Et hoc permisit, sed ita, ut ipso sciente aliquot extraherentur articuli, de quibus Concilium sententiam ferret, scripturæ & uerbi diuini testimonio. Cæterū Lutherus in Actis suis, quæ & Latine & Teuthonice ædita sunt, notat hic bonos & celebres uiros mendacij, quod dixerint Archiepiscopo Treuerensi, Lutherum pollicitum esse, se sua permitturum Concilio in articulis nonnullis, interimq; taciturum de iisdem. Ipse uero id nunquam dixerit, ne cogitauerit quidem. Vocatus itaq; ad ipsum Archiepiscopum, & remotis arbitris ab eo admonitus, tum de Cæsaris & Imperij, tum de Cōcilij iudicio, dixit ei, parū tuto se tantā rem illis permitturum, qui

Colloquiū
Duorum
Iurisconsul-
torum cū
Luth.

Psal. 14.
Hier. 17.

Colloquiū
Archiepif-
copi Tre-
uerensis cū
Luth.

qui sub fide publica euocatum, nouis mandatis aggressi damnafent, sententiam & Bullam Papæ approbantes. Tum Archiepiscopus petijt, ut ipsemet proponat media, quibus huic Gamaxe occurriqueat. Ille uero ait, meliora non esse quam de quibus Calixtus Act. 5. dixit. Si ex hominibus est consilium hoc aut opus, dissoluetur: Sin uero ex Deo est, dissoluere non poteritis. Ait rursus Archiepiscopus. Quid, si decerperentur articuli Concilio submittere: Respondit Lutherus, modo non sint ij, quos Concilium Constantiense damnauit. Ait Treuir, se uero timere, eos ipsos futuros, Atqui, inquit Lutherus, de eiusmodi tacere neque possum neque uolo, ut certus eius Decretis damnatum fuisse Dei uerbum. His dictis ab illo dimissus est. Hæc Lutherus ipse in Actis suis de se scripsit, pertinaciam suam ubique colorans prætextu uerbi Dei, suafque laudes immodice iactans. De Cochleæ enim scribens ait, Doctor uero Martinus, pro incredibili humanitate & probitate sua, hominem benigniter habuit. Sub fine uero libelli ait, Pater Christianissimus modestissime respondens sic cepit. Item, Deus igitur hominem penitissimum, tuendo ac docendo Euangelio natum, diuissime seruet Ecclesie suæ, unâ cum suo uerbo Amen. Cæsar itaque, ubi uidit hominem per admonitiones pias & elementes semper magis ac magis pertinacem fieri, misit ad eum, paulo post eodem die, Officialẽ Treuirem. Cancellariumque Austriæ et Secretariũ suum, ut dicerent ei, Quia tam multipliciter frustra à Cæsare, Electoribus Principibus, & Ordinibus sacri Ro. Imperij comonefactus, ad cor & unitatem redire noluerit, reliquum esse, ut Cæsar, tanquam Aduocatus fidei Catholice, procedat. Esse igitur mandatum Cæsaris, ut intra XXI. dies hinc ad securitatem suam redeat, sub conductu publico & libero, ipsi seruando, neque uel prædicando uel scribendo in itinere populũ comoueat. Ad hæc Lutherus se dixisse ait, Sicut Domino placuit, ita factum est: Sit nomen Domini benedictum. Deinde egit gratias Cæsari & Principibus, pro tam benigna & clementi audientia, proque conductu libero & seruato & seruando. Quanquam a sibi contra tium scripserit. Postridie igitur, hoc est, feria Sexta post Iubilatẽ, Die Aprilis 16. abiit Lutherus cum comitibus suis è Vuormacia, cui & Sturmus Caduceator & Fecialis Cæsaris redditus est, ut tuto perduceret eum quo uelit. Quamuis uero mandasset ei Cæsar, ne in itinere concionaretur aut scriberet: Lutherus tamen huius mandati aut immemor aut contemptor, scripsit retro ad Principes ex Fridburgo, & publice prædicauit in oppido Isennach. Scripsit uero literas bene prolixas ac blandas, ad conciliandum, sibi quidem fauorem, Cæsari autem & Clericis

Philautia
Luth.

Dimissio
Luth. sub
saluo con-
ductu.

Insidiosa
Epistola
Lutheri, ad
Principes
Imperij.

Nequis-
sima species
captiuitatis
Lutheri.

odium populare: mox enim per Chalcographos multiplicata & in populos dispersa est ea epistola, in qua repecebatur à Luthero, quicquid Vuormaciæ cum ipso actum fuerat, suæ pertinaciæ ubiq; prætexens uerbū Dei: Nihil aliud sibi reseruare promittens, quàm illud solum: cōquerens, quod obtinere nō potuerit, ut uerbū Dei esset liberum & non ligatum. Remisit & Caduceatorem seu Fecialem Cæsaris ex Fridburgo, tertio itineris die, quo & epistolam illam scripserat: Adeo nō metuebat à uiulla, sub tot nobilium protectione securus. Videbatur præterea ille occultioribus eius consilijs impedimento fore, nisi ablegaretur. Posteaquam enim peruenerat Isennacum, in oppidum Principis & protectoris sui, ubiq; publice, contra Cæsaris mandatum prædicasset in die Inventionis S. Crucis, quæ tertia Majerat, paululum ab oppido egressus, occultissimo interceptus est cōsilio ab amicis sub specie hostili, & mox longe lateq; sparsa est fama, Lutherū esse captum, sibiq; uiolatam fidem publicam, & fractū saluum conductum. Tam secretum uero erat illud malignitatis consilium, ut etiam comites itineris ignorarent, & putarent illum uere captum & hostiliter abductum esse. Mittebantur itaq; cursores multi, qui & ore & literis nunciarent per urbes Germaniæ, quàm crudeliter captus, raptus & abductus sit Lutherus in saluo conductu, atq; ut maior fieret erga eum commiseratio, & in Cæsarem ac Principes indignatio: adaugebatur fama per nuncios, adeo duriter illum fuisse uinctum manibus, & inter festinantes cursu equites ipsum pedestrem raptim tractum fuisse, ut sanguis è digitis eruperit. Et hoc sanctum Euangelium etiā Vuormaciæ annunciabatur, ut maximum oriretur murmur contra Cæsarem, non modo in populo: uerum etiā inter Principes, donec re certius comperta, intelligeretur figmentum esse nequitæ. In urbibus itaque passim fremebant Lutherani, ob interceptum Lutherum, ac dentibus in Clerum stridebant, ut Lutheri mortem (nam & interfectum fama ferebat) ulciscerentur: suspicantes à Papistis subornatos fuisse insidiatores. Sed nusquam erat magis periculum à seditiosis, quam Vuormaciæ. Nam & ipse Elector Saxonix inter amicos querebatur, indignum esse & contra Maiestatem Imperij, hominem sic intercipi sub fide publica, captumq; teneri. In uulgo autem turbulentissimæ iactabantur querelæ, cum ab alijs, tum uero amarissime ac uehementissime à Duobus Poëtis supra dictis, Vlrico Hutreno, & Hermanno Buschio: Quorum hic presens in urbe, clamoribus & querimonijs omnia complebat: Ille uero absens nō longe à Vuormaciæ, in arce Francisci Nobilis uiri, conuictiosissimā misit eo epistolam, aduersus

uersus omnes Episcopos & Clericos. Vnde siebat, ut nihil expectaretur certius, quàm grauis & cruenta contra Cæsarem omnemq; Clerũ seditio. Sed ætas bonitasq; Cæsaris, ac principum diligentia, procliuos in seditionem animos cohibuerunt. Quam primum uero in deputatum à Principe suo locum peruenit Lutherus (ferunt fuisse oppidum Turingiæ, nomine Alstat: in quo & Muncerus prædicauit postea seditionisissime) cum in arce tutus ac securus delitesceret: animo autem, qui ad seditionẽ populi cædemq; Cleri anhelabat, quiescere non posset: multos in eo secessu scripsit libros, ut animos Germanorum plene permoueret, ad defectionem à Sede Apostolica, et in odium Cleri uniuersi. Primum igitur scripsit Teuthonice ad Franciscum à Sicking librum, de Confessione secreta, An Papa illam præcipere queat. In cuius præfatione conferebat Papam, Episcopos et omnem Clerum populis Chanaanis, qui noluerunt se dedere ultro, sed expugnati sunt gladio Iosue Reges XXI. Deinde minabatur eis, si non mutarent instituta sua, fore, ut alios eos doceat, non literis & uerbis, ut Lutherus: sed factis & armis. Agebat item grauias, primum Deo, quod terror Ro. Sedis minutus sit, & Capitulum illud in Decretis, Si quis suadente Diabolo, homines non amplius incanter. Deinde ipsi Francisco, quod multipliciter ac sæpe consolatus ipsum sit, & ad multa sese obrulerit. Deniq; cõmendabat illi Vricum Huttenũ, & Martinum Bucerum, Quorum hic Apostata prædicatorum: Ille Curialium hostis erat: & eam præfationẽ scripsit prima die Iunij. Paulo post alium scripsit librum, in Doctorem Iacobum Latomũ, Theologum Louaniensem: in cuius præfatione sic ait. Sedet portentum Romæ in medio Ecclesiæ, & uenditat se pro Deo, adulantur Pontifices, obsequuntur Sophistæ, & nihil non pro eo faciunt hypocritæ: Interim Infernus dilatat animam suam, & aperit os suum absq; termino, & Indit Satan in perditione animarum. Cũq; scriberet eam præfationem ad Ionam Præpositum Vuittenbergensem, monuit, ut Decretales Antichristi pestilentissimas, quibus docendis mandatus esset, non alio studio profiteretur, quàm ut doceat dediscenda esse quæ doceat, & sciant fugienda sicut mortifera quacumq; Papa & Papiſtæ statuunt ac sentiunt. Et in fine libri ait. Ex ijs puto satis monstratum, Theologiam scholasticam esse aliud nihil, quam ignorantiam ueritatis, & scandalum iuxta scripturas positum. Meum uero consilium dixi, ut adolescẽs uitet Philosophiam & Theologiam scholasticam, ut mortem animæ suæ. Thomas multa heretica scripsit, & autor est regnantis Aristotelis, uasatoris piæ doctrinæ. Quid ad me, quod Bullarum Episcopus eum ca-

Vbi latitauit Luther.

Liber Lut. de Confessione secreta.

Liber Lut. in Latomũ

Cõtra Philosophiam & S. Thomam.

nonizauit: Ideo meo consilio qui uolet cautus sit, facio quod de-
 beo, & iterum moneo cum Apostolo. Videte ne quis uos decipiat
 per philosophiam & inanem fallaciã (hanc ego scholasticã Theo-
 logiam interpretor fortiter & cum fiducia) secundum traditiones
 hominum, secundum elementa huius mudi (hæc sunt iura Bulla-
 rum, & quicquid ultra scripturas statutum est in Ecclesia) & non
 secundum Christum. Tandem ita subiungit. Et quare uestrum ali-
 quis ad reliqua non responderet: uel tu uel Andreas Carolstadius.
 Ecquid cessat Amsdorffius? An nõ omnibus uobis pariter Euan-
 gelij gloria uindicanda est? Caput ego contriui serpentis, corpus
 cur non queatis calcare? Sed præcipua eius nequitia atq; impietas
 ibi erat, quod Diuum Hieronymum calumniabatur, uelut Arrij
 fautorẽ, quod noluerit recipere Homouision, tanquam ueneni ali-
 quid lateat ibi in literis et syllabis. Cum is non de Homouision, sed de

Liber Lut.
 de abrogã
 da Missa
 priuata.

*vtinã audisset
 hic Luth. con-
 scientiã suã ue-
 rissimas accu-
 sationes. Et nõ
 finxisset sibi
 alia uerba
 Christi, ad se
 nõquam dicta.*

Hypostasi ita scripserit. Rursus alium scripsit librum, de abro-
 ganda Missa priuata, ad fratres suos Augustinenses, Cœnobij
 Vuittenbergensis. In cuius præfatione, ut fratres illos in audacia
 sua confortaret: qui primi omnium Missas abrogauerãt, iubet eos
 fortes contra conscientie accusationem persistere. Quandoquidem
 & ipsemet qualibet potentibus ac euidentibus scripturis, consci-
 entiam suam uixdum stabilierit, ut auderet unus contradicere
 Papæ, & credere, eum esse Antichristum: Episcopos esse eius Apo-
 stolos: Academiã esse eius lupanaria. Ait sibi sæpe palpitate cor
 tremulũ, & reprehendens obiecit, Tu solus sapias: Tot ne errant
 uniuersi? Tanta sæcula ignorauerunt: Quid si tu erres, & tot tecum
 in errorem trahas damnandos æternaliter? sed addit, Christum
 tandem cõfirmasse ipsum uerbis suis certis & fidelibus. At non ex-
 primit, quibusnam uerbis ab eo confirmatus sit. Ait uero, ea certi-
 tudine & fiducia tentandum esse, quod fratres illi præstituerint, ut
 non modo totius mundi iudicia, pro folijs leuibus & summis ari-
 stis habeamus: sed & armati simus in morte, aduersus portas Infe-
 ri: Quin etiam aduersus iudicium tentantis Dei pugnare, & cum
 Iacob contra Deum proualere. Et tanquam eo libro conuulsurus
 esset orbem terræ, ait in frontispicio. Leo rugiet, quis non time-
 bit? Quartum deinde librum in eodem loco scripsit Latine ad
 parentem suum, Laicum & Idiotam, de uotis monasticis. In cuius
 prologo narrat, se anno gratis suæ XXII, Monachatum suscepisse,
 & in eo XVI. annis perdurasse. Factũ uero Monachũ, non pro-
 pria uoluntate, neq; uentris gratia: sed terrore de cœlo & agone
 mortis subite circumuallatum, coactum ac necessarium uorum
 uouisse. At patris sui testimonio probare nititur, illusionem
 fuisse

Liber Lut.
 de uotis
 Monasti-
 cis.

fuisse & præstigiū. Et in fine illius prologi hæc addit. Quid si me occidat Papa, aut damnet ultra Tartara: Occisum (inquit) non suscitabit, ut his & iterum occidat: Damnatum uero ego uolo, ut nunquam absoluat: Scripsit eum prologum XXI. die Nouembris.

Atq; ira Menses sex delituit in solitudine nō syluestri sane: sed bene munita. Quam tum arroganti exēplo nimisq; superba imitatione uocabat suam Pathmon, uelut alter Ioannes Euangelista, in insulam à Cesare nequissimo figmento relegatus: cum re uera Cesar omnino nesciret, ubinam ille delitesceret. Vocabat eam Eremū & locum peregrinationis suæ, ut etiam sceleratum captiuitatis figmentum, magnæ speciem sanctitatis præ se ferret. Eadem ueritate scripsit in eodem loco iudicium suum de Votis, ad Episcopos & Diaconos Ecclesiæ Vuittenbergensis, cum re uera nullus sit ibi tis.

Pathmos
Luth.

Iudiciū Lu
theri de uo

Episcopus: Et licet per breuis esset ille libellus, tamen in duas eum partes diuiserat. Quarū prior complectebatur propositiones 140. Posterior 139. Quas hoc annotationis interstitio diuisas uoluit.

Hæc (inquit) sic disputari uolo, ut certa & uera teneantur: Quæ sequuntur, simpliciter propono disputanda & inquirenda. Cum uero Lutherus olim & Augustæ coram Cardinale Caietano, & Lipsiæ coram Consiliarijs Ducis Georgij, expetiisset iudicium Theologorum Parisiensium, quos à Papa offensos putabat, ac dixisset, eam Vniuersitatē esse studiorū parentē, & ab antiquo Christianissimā, & in Theologia florentissimā: magno hinc desiderio expectabant Lutherani illorum iudicium. Tanta sane cum fiducia, ut nonnulli eorum Vuormacię: cum maxime ageretur causa Lutheri, affirmarent, Parisienses ex Bulla Papæ articulos Lutheri 38. approbasse, duos tantum sub dubio reliquisse. At his ipsis diebus longe contrariam, eisq; odiosam & execrabilem, publice tulerunt sententiam Theologi illi, solenniter congregati & iuramento constricti.

Vana spes
Lutheri de
Parisiensi-
bus.

Sollicitius (inquiunt) per nos examinata, ac maturius uniuersa doctrina Lutheriano ascripta nomini, et ad plenum discussa: execrandis illam erroribus scaterere certo depræhendimus & iudicauimus, fidem potissimū contingentibus & mores. Quodq; simplicis populi seductiua sit, omnibus Doctoribus iniuria, potestati Ecclesiæ & Ordini Hierarchico impie derogatiua: aperte schismatica, sacre scripturæ aduersa, & eius deprauatiua, atq; in Spiritum sanctum blasphemata: Et ideo ueluti Republicæ Christianæ perniciosam censuram omnino exterminandam, ac palam ultricibus flammis committendam, Autorem uero ad publicam abiurationem modis omnibus iuridicis compellendum. Lata fuit hæc illorum sententia Die XV. Aprilis, Lutherus autem XVI. uenit Vuormaciam, ut

Iudicium
Theologo-
rū Parisien-
sium cōtra
Luth.

nondum

nondum scire potuerint tunc Lutherani, quidnam iudicauerint Parisienses. Post aliquot uero Menses, cum in Germaniam quædam huius sententiæ exemplaria impressa peruenissent, animos mutauerunt Lutherani omnes, & cœperunt criminari eos, quos antea laudauerant. Atq; ut maior uideretur apud eos illius iudicij contemptus, Philippus Melanchton, uelut præcipuus Lutheri propugnator, ædidiit eandē illorū determinationē, cui adiecit pro Luthe-

Philippi
Melanchtonis
Apologia

ro Apologiam Latinā, cum hoc titulo. Aduersus furiosum Parisiensium Theologastrorum decretum &c. Quamuis uero scriberet, ibi pro Theologis Sophistas, pro Christianis doctoribus Calumniatores regnare, & Lutetiæ natum esse prophanam illam scholasticen: Qua admissa, nihil reliquum esse: Euangelium obscuratum, fidem extinctam, receptam operum doctrinā. Atq; etiam imputaret illis, quod scholasticam Theologiam ab illis acceperint, quasi per manus reliqua Europæ Gymnasia, ut Idolis repleretur terra, & id genus plurima eis quam acerbissime improperearet: Attamen Luthe- ro nimis leniter egisse uisus est. Ipse igitur & illorū libellum et Philippi sui Apologiam in Teuthonicum uertit, suumq; iudicium his interposuit. In quo hanc Teuthonice in Gallicos Theologos protulit sententiā, uindictæ ac rationis reddendæ gratia. Aca-

Sententia
Luth. contra
eosdem

ademia (inquit) Parisiensis in parte suprema, quæ facultas Theologiæ nuncupatur, est à uertice usq; ad plantā mera, & ut nix alba, lepra ueræ nouissimæ Antichristianæq; & Capitalis hæreseos: Mater omnium errorū in Christianitate, maxima meretrix spiritualis, quā Sol unquam uidit, & uera postica Inferni. Prophetatū est, tēporibus Antichristi omnes hæreseos, quæ unquam fuerunt, in unam Camerinam confluxuras, mundumq; perdituras. Ideo (inquit) ostendere intendo de Parisijs, Papæ ueri Antichristi maximo fornicationis cubiculo: Atq; probare, eos esse peiores Mōtanis, Ebionitis, & omnibus, quoscumq; commemorauerunt, hæreticis, Deo uolente. Ipsi sunt, quos iam pridē desiderauī. Hæc ille Teuthonice ad populum, quem contra Parisiensium sententiam animare, & in sua factione retinere satagebat. Licet nihil postea in illos ædiderit, nisi breues interdum cauillos, uelut mordax canis, qui fortio- rem se aggredi nō audens, à longe mordaciter allatrat. Cæterum complices eius, suppresso nomine suo, ridiculum ædiderunt libellum, sub nomine facultatis Theologicæ Parisiensium. In quo confictis & affectatis barbarissimis recitatur primū determinatio quædam in Apologiam Melanchtonis. Deinde ratio determinationis prioris. Demum apponuntur ineptissime quædam regulæ intelligendi scripturas. Ut eo scilicet figmento persuaderent Euangelici

Ridiculus
libellus con-
tra Parisi-
enses.

uiri

uiri, nihil in sacris literis nosse Theologos Parisienses. Aiunt itaq; post decimam & ultimam ibi regulam. Sola alma facultas elucidat omnia, primo scripturas, post hoc patres, ultimo scribentes, & non potest errare: Quia Iiripipiū & Almutium non sunt signa fallibilia. Male ergo faciunt, qui scripturas nudas sequuntur: peius, qui nudos patres: pessime, qui scribentes, quia procedunt de obscuritate in obscuritatem, donec istis omisissis, Almam facultatem audierint, & Iiripipio firmiter adhæserint, ibi est lux mundi, & regula fidei & morum infallibilis &c.

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXII.*

Um igitur Lutherus complicesq; sui præ se contemnerent omne iudicium Ecclesiasticum, rebelles non modo suis Prioribus et Ordinarijs iudicibus, uerum etiam summis Ecclesiæ uerticibus, Papæ & Imperatori, tantocq; elati essent fastu despectionis, ut ne Vniuersali quidem Concilio dogmata sua, que pro Euangelio habent, submittere uelint, & rem proxime iam ad tumultum et seditionem popularem perduxissent: miseris condolensq; Germanicæ Nationi Christiana pietate Illustrissimus Anglorum Rex HENRICVS, huius nominis Octauus, raronimis & cunctis sæculis admirando deuotionis exemplo, ex Regali fastigio in literariam descendit harenam, contra maledicum decertaturus mendicium fratrum Apostatam. Scripsit itaq; Assertionem Septem Sacramentorum, aduersus Capuitatem Babyloniam Lutheri, ad Leonem X. Papam: adeo sane diserte, erudite ac copiose, ut eo labore promeruerit, ipsius Papæ omniumq; Cardinalium iudicio, perpetuæ laudis Titulum, ut publica deinceps approbatione diceretur, fidei Catholicæ Defensor. Quanta uero sit illius Regis erga Sedem Apostolicam benignitas, quanta erga Ecclesiam deuotio, quanta in summa ingenij acrimonia raraq; eruditione modestia, quantus deniq; in aduersarium allendæ fidei zelus: ex ipsiusmet uerbis, quibus ad Lectorem præfatus est, clarissime intelligitur. Ait enim. Motus quidem fidelitate ac pietate, quanquam mihi nec eloquētia sit, nec scientiæ copia: cogor tamen, ne ingratitude maculer, Matrem meā, Christi sponsam, uinam tanta facultate, quanta cum uoluntate, defendere. Quod licet alij præstare possint uberius ac copiosius, meci tamen officij esse duxi, ut ipse quoq; quantum tenuiter cruditus, quibus rationibus possem, Ecclesiam

Liber Re-
gis Anglie
cōtra Lut.

*Neglectum est
hic illud Eccle-
siasticu. Ante
mortē ne lau-
dauis homi-
nem quenguā.*

Ecclesiam tuerer, meq; aduersus uenenata iacula hostis eam oppugnantis obijcerem. Quod ut faciam, tempus ipsum & præsens rerum status efflagitat. Nam antea, cum nemo oppugnaret, nemini propugnare necesse erat. At quò iam hostis exortus sit, quo nullus potuit exoriri malignior, qui dæmonis instinctu & charitatem prætexens, ira atq; odio stimulatus, & contra Ecclesiam & contra Catholicam fidem, uipereum uirus euomuit: Necesse est aduersus hostem communem Christianæ fidei, omnis Christi seruus, omnis ætas, omnis sexus, omnis ordo cõsurgat: ut qui uiribus non ualent, officium saltem alacri testentur adfectu. Nunc itaq; conuenit, ut duplici armatura muniamur: cœlesti scilicet ac terrestri. Cœlesti, ut qui ficta charitate & alios perdit & perit ipse, uera charitate lucrifactus, alios lucrifaciat: & qui falsa doctrina depugnat, doctrina uera uincatur. Terrestri uero, ut si tam obstinatæ malitiæ sit, ut consilia sancta spernat, & correptionem piam contemnat, merito cõerceatur supplicio, ut qui benefacere non uult, desinat malefacere, & qui nocuit uerbo malitiæ, supplicij profit exemplo. Hæc Rex ipse in Prologo. In processu uero libri, adeo densis tum rationibus tum scripturæ sacræ locis præmunit & affirmat ubiq; sensum & doctrinam Ecclesiæ, atq; aduersarij falsos prætextus fucataq; argutias tam clare detegit, & acute confutat, ut intra paucos menses liber eius à multis Chalcographis in multa milia multiplicatus, totum orbem Christianum & gaudio & admiratione repleuerit. Nec satis erat Catholicis in Germania, cum librum Latine legisse, licet in ea lingua disertissime scriptus esset: uerum etiam in Germanicam transferebatur linguam, ut etiã Laici, Latine linguæ ignari, intelligerent, nihil solidi esse in doctrina noua Lutheri. Libet itaq; pauca Regis uerba hic recitare contra inflatâ ac turgidam Lutheri argutiam quandam, contra Missæ sacrificium: quia promissio sit & non opus. Mirũ est (inquit Rex) quanto nixu parturiens, quam nihil peperit, nisi merũ uentum: Quem cum ipse tam ualidum uelit uideri, ut montes posset euertere, mihi profecto uideatur tam languidus, ut agitare non possit arundinem. Nam si uerborum tollas inuolucra, quibus rem absurdam (uelut simiam purpura) uestit, Si tollas exclamationes illas, quibus iam uelut re dilucide probata, toties in totam debachatur Ecclesiam, & nondum collata manu, tanquam ferox uictor insultat: nihil aliud restare uidebis, quam nudum & miserum sophisma. Redierat iam è Pauthmo sua nouus ille Euangelista Vuittenbergam, & quanquam publice per æditum librum collaudasset antea fratres suos, propter abrogatam Missam: attamen cum non fuisset factum iussu & auspicio

Lutherus
domum re
uersus re
præhendit
suos.

spicio suo, domum reuersus, eam rem publice pro concione ad populum reprobauit, Dominica prima Quadragesimæ. Omnes (inquit) errauerunt, quicumque cooperati sunt, & consenserunt ad abrogandam Missam, non quod bonum non fuerit: sed quod non ordinate factum est. At dicis (inquit) iustum id esse ex scriptura: Fateor & ego, sed ubi manet ordo, quia ex temeritate factum est, absque omni ordine, cum scandalo proximi: Et nisi adeo mala res esset Missa, uellem eam restituere. Scio enim uestrum propositum, et defendere non scio. A Papistis quidem & alijs insanis capitibus bene scire defendere, sed coram Diabolo sustinere non scio. Sic et alias quasdam temeritates suorum, tum barbaricas tum sceleratas & impias, quas absente ipso iuxta uerba & secundum doctrinam eius in factum deduxerant, reprehendit: Quales erant, abolitio sacrarum imaginum, abiectio religiosi habitus, atrectatio corporis Christi in Sacramento manibus prophanis &c. Quæ omnia & si libera esse uolebat, & stultis legibus Papæ ascribebat: attamen, quia attentata fuerant eo absente, reprobauit. Quamuis optaret, omnes imagines in toto mundo abolitas esse, propter earum abusum, & uellet omnes Monachos & Moniales deserere sua Monasteria, ut ea omnia in uniuerso mundo interirent, Et de uenerabili Sacramento diceret, Quanquam illud tangendo non peccauerint, neque tamen in hoc fecerunt opus bonum: Quia Deus non possit ferre iocum, sicut sancti ferunt. Si quis tamen adeo petulans sit, ut Sacramentum omnino manibus contrectare uelit, is curet illud sibi domum deferri, ibique contrectet usque ad satietatem, sed non coram multitudine. Huiusmodi itaque sermonibus liuide perstrinxit & repressit audaciam aliorum, præsertim Andreae Carolstadij: Qui & ipsi aliquid esse uolebant, ne unus Lutherus esset omnia in omnibus. Acrius autem inuectus est in Bullam Papæ Leonis X. In cœna Domini, Romæ publicatam, priusquam Vuormaciam uenisset Lutherus. Nam cum in ea iuxta consuetudinem antiquam excommunicati & anathematizati fuissent omnes hæretici, nominatim uero Gazari, Patareni, Pauperes de Lugduno, Arnoldistæ, Speronistæ, Item Vuiclephistæ, Hulsitæ, & nouissime Martinus Luther, simul cum omnibus complicibus fautoribusque suis: Ea tamen Bulla tardius uenit ad manus Lutheri. Inde factum est, ut post reditum suum parauerit in eam Teuthonicum quendam libellum, fœdissima scurrilitate refertum, quem Xenij loco pro nouo anno retribuit Sedi Apostolicæ. Sic ergo exorsus est. Martinus Lutherus sanctissimæ Sedi Romæ & toti eius Parlamento, Meam gratiâ & salutem in primis, Sanctissima Sedes crepâ & non fran-

Liber Lut.
contra Bul
lam cœnæ
Domini.

Scurrilia
uerba Lut.

gere, ob hanc nouā salutationē, in qua nomen meum primo & in supremo loco pono, osculandorumq; pedum obliuiscor &c. Deinde post recitatam Bullam, in eam responsurus ait, Ego autem dico ad Papę & Bullę huius minas istud, Qui prę minis moritur, ad eius sepulturam compulsari debet crepitibus uentris. Vbi uero uenisset ad sextum Articulum, in quo excommunicatur omnes, qui Turcis aut Sarracenis ferrum & arma bellica apportant aut uendunt, id reprehendens ait, Ad quid cōducit, corporaliter prohibere Turcam: Quid mali facit Turca: Occupat prouincias & gubernat tēporaliter: At hoc ipsum à Papa quoq; nos pati oportet, qui & corpus & uitā nobis excoriat, quod Turca nō facit, Ad hæc, permittit Turca unumquenq; in fide sua permanere, quod Papa non facit: sed cogit uniuersum mundum à fide Christi ad sua Diabolica mendacia, ut regimen Papę, in corpore, bonis & anima, decies nimirum peius sit quam Turcæ: et si Turcam expugnare uelimus, à Papa incipiendum nobis esset.

Liber Lut.
contra Re-
gē Anglię.

me contra omnem pudorem humanum inuectus est in Regem Anglię, posteaquam sensit illius libro multum exiltimationis detrahi Euangelio Lutherico, etiam apud Germanos, translato eo per Hieronymum Emserum in linguā Germanicam, Nulla sane conuitia, quę mens pessima & os maledicentissimū excogitare poterant, illi uisa sunt nimis uel iniuriosa uel scurrilia: Quicquid in buccā uenit, sine omni uerecūdia euomit: ius gentium, quo Regię dignitati deseruit, ac fas omne furiose cōtemnens, Et inter conuitia etiam prodigiosam saepe interponebat arrogantiam & contemptrum, dum falso iactaret se de uerbo Dei, Ego uero (inquit) aduersus dicta patrum, hominum, angelorum, dæmonum, pono, non antiquum usum, non multitudinem hominum: sed unius maiestatis æternę uerbum, Euangelion, quod ipsimet coguntur probare. Hic sto, hic sedeo, hic maneo, hic glorior, hic triumpho, hic insulto Papistis, Thomistis, Henricistis, Sophistis, & omnibus portis Inferi, nedum dictis hominum quantumlibet sanctorum, aut consuetudini fallaci, Dei uerbum est super omnia: Diuina Maiestas mecum facit, ut nihil curem, si mille Augustini, mille Cypriani, mille Ecclesię Henricianę, contra me starent. Deus errare & fallere non potest: Augustinus et Cyprianus, sicut omnes electi, errare potuerunt, et errauerunt. Item, Si solius Christi sumus, quis est iste stolidus Rex, qui suis mendacis nos Papę facere molitur: Nos non sumus Papę, sed Papa noster est. Nostrium est, non iudicari ab ipso, sed ipsum iudicare. Spirituales enim à nemine iudicatur, & ipse iudicat omnes: quia uerum est, Omnia uestra, etiam
Papa,

Papa, quanto magis sordes istæ & labes hominum, Thomistæ & Henrici. Item. Missam itaq; extorsimus, & triumphamus aduersus assertorem Sacramentorum. Triumphata uero Missa, puto nos totum Papatum triumphare, Nam super Missam, ceu rupem, nititur totus Papatus, cum suis Monasterijs, Episcopatibus, Collegijs, altaribus, ministerijs & doctrinis: atq; adeo cum toto uentre suo. Quæ omnia ruere necesse est, ruente Missa eorum sacrilega & abominanda. An uero impudens & monstrosa improperatio & iactantia eius non est ista: Vbi ait. Si Idolum Romanæ abominationis propter Christum conculcaui, quod se in locum Dei statuerat, magistrumq; Regum & totius mundi fecerat, Quis est iste Henricus, nouus Thomista, discipulus duntaxat tam ignaui monstri, ut uirulentas blasphemias eius honorem: Sit ipse defensor Ecclesie, sed eius Ecclesie, quam tanto libro iactat & tuetur: nempe purpuratæ meretricis & ebrice & fornicationū matris. Ego & Ecclesiam eius & defensorem ipsum pro eodem ducens, utrosq; eodem impetu inuadam, & Christo duce conficiam. Certus enim sum, dogmata mea habere me de cælo, quæ etiam aduersus eum triumphauit, qui in ungue nouissimo plus habet uirtutis & astutię, quàm omnes Papæ & Reges & Doctores, ut nihil agant, qui Bullas nominum & titulorum cōtra me iactant, & libellos sub Regijs inscriptionibus uendicant. Dogmata mea stabunt, & Papa cadet, inuitis omnibus portis Inferi, & potestatibus aëris, & terræ, & maris. Ipsi me pro-uocauerunt ad bellum, bellum igitur habebunt: pacem oblatam contempserunt, pacem igitur non habebūt, Deus uiderit, uter primo fessus defecerit, Papa an Lutherus. Instat enim mors Papatus abominabilis: urget eum ineluctabile suum fatum, & (ut Daniel ait) ad finem sui uenit, & nemo auxiliabitur ei. His omnibus & id genus alijs quàm plurimis uersanæ iactantię spumis minisq; non contentus, addidit etiam calumnias ac Sycophantias, easq; atrocissimas, non solum in Papam & Regem Angliæ: uerum etiam in Imperatorem & in Principes Germaniæ: & Germanice quidem multo ferocius quam Latine, ut scilicet plebem in Principes alacrius concitaret. Ait ergo. Apparui ego iam tertio coram eis. Deniq; Vuormaciam ingressus sum, etiam cum scirem mihi uiolatam esse à Cæsare fidem publicam. Nam didicerunt Principes Germaniæ, olim de fide laudatissimæ gentis, nunc in obsequium Idoli Romani, nihil magis quàm fidem contemnere, in perpetuam Nationis ignominiam. Item. Hæc sunt arma, quibus hæretici uincuntur hodie, ignis & furor insulsiſsimorum asinorum & Thomisticorum porcorum, Sed pergant porci illi, & si audent exurant me. Hic sum &

Iactantia
Luc. de sua
doctrina.

Defecit anno
1546. subita-
nea morte Cra-
pulosus Luth.
Papatus stat
usq; ad finem
seculi supra fir-
mam petram;
Cui portæ in-
feri preualere
non poterunt.

Calumniæ
Luth. in
Cæsarem,
& Principes
Germaniæ.

In Thomi-
stas.

In totum
Clerum.

Liber Lut.
contra sta-
tus Eccle-
siasticos

Iudicium
Lut de sua
doctrina.
1. Cor. 6.

expectabo eos: cineribus solis post mortem, etiam in mille maria
proiectis, persequar et fatigabo hoc abominabile uulgus. Summa,
Viuens Papatus hostis ero, exustus bis hostis ero. Facite porci-
Thomista, quod potestis, Lutherū habebitis ursam in uia, & lee-
nam in semita: Undi sc̄p uobis occurret & pacem habere non sinet,
donec ferreas uestras ceruices, & areas frontes contriuerit, uel in
salutem uel in perditionem. Item Teuthonice. Quanto psura scri-
bebant, inquit, tanto insanius, stultius, impudentiusq̄ mentiebantur,
donec compertum est tandem per dilucidas scripturas, Dei
gratia, Papatū, Episcopatus, Collegia, Monasteria, Academies,
simul cum omni sacerdotio, Monachatu, Monialatu, Missis, culti-
busq̄ Dei, meras esse sectas damnatas Diaboli. Populus enim iste
ad hoc intendit, ut coram Deo agat operibus, & non nuda fide:
per quod sane et Christus negatur & fides extinguitur. Item. Recte
coniungitur simul, Papa et Henricus de Anglia. Ille Papatum suum
tam bona habet conscientia, quam hic suum possidet regnum, ideo
alter alterum scalpit, sicut mulæ solent. Sed adhuc multo atrocius
magisq̄ seditiose scripsit eodem anno, in uniuersum statū Ecclesi-
asticum, sub hoc titulo. Aduersus falso nominatū Ecclesiasticorum
statum Papæ & Episcoporum. Se uero, ut cornua contra eos eri-
geret superbius, nominabat Ecclesiasten Dei gratia: Addens, si &
Euangelistā Dei gratia se nominaret, facilius hoc probare possit,
quam ullus Episcoporum possit probare titulum suum. Se uero cer-
tum esse, quod Christus ipse sic ipsum nominet, & pro tali habeat:
Qui & doctrinæ ipsius magister sit, testisq̄ futurus in die nouissi-
mo, quod scilicet ea doctrina non sit Lutheri, sed Christi purum
Euangelium. Ait igitur in prologo libri. His certiores uos facio,
inquit, me de cætero uobis non amplius cum honorē exhibiturum
esse, ut me submitterem uel uobis uel etiam ulli Angelo de cælo, ad
iudicandum aut examinandum doctrinam meam. Nam stultę hu-
militati satis factū est iam tertio Vuormaciæ, & tamen nihil pro-
dest. Sed uolo audiri, & iuxta doctrinam S. Petri, doctrinæ meæ
rationem & fundamentum ostendere coram uniuerso mundo,
eamq̄ habere iniudicatā à quolibet, etiam à cunctis Angelis. Cum
enim de ea certus sim, uolo per eam & uester et Angelorum quoq̄
(ut Paulus ait iudex esse, ut quisquis doctrinam meam non acce-
ptauerit, saluari non possit. Dei enim est, non mea: Idcirco & iudi-
cium meū, non meū, sed Dei est. Et infra. At si dixerint, timendum
esse, ne fiat seditio contra Ecclesiasticos, Respondeo, inquit, Num
ob id uerbum Dei negligi, omnisq̄ mundus perire debet: Est ne
æquum, ut omnes anime intereant eternaliter, & harum lauarum
temporalis

temporalis pompa permaneat quæta: Melius foret, ut omnes Episcopi occiderentur, omnia Collegia & Monasteria funditus eradica- rentur, quàm ut una periret anima, ne dicam, ut omnes animæ perderentur, propter inutiles laruas & puppas. Ad quid profunt, nisi ut uoluptatibus indulgeant ex aliorum sudore & labore, uerbumq; Dei impediant? Si autem nolunt audire uerbum Dei, sed insaniant ac furunt excommunicationibus, incendijs, cædibus, & omni malo: quid iustius continget eis, quàm fortis quædam seditio, quæ illos è mundo exterminet: Et ob hoc ridendum solummodo esset, si fieret: sicut ait sapientia diuina, Prouer. i. Hæc in prologo. Quantis uero cõuitijs, opprobrijs, sannis, improprijs, fœdis agnominibus, amarulentijs, calumnijs, blasphemijs & execrationibus debachatus sit in omnes Ordines Ecclesiasticos: Maxime in Episcopos, per totum librum illum Teuthonicum: nemo rectius referre aut iudicare poterit, quam liber ipse. Hic satis fuerit, eius recitare Bullam, quæ in medio fere libri ponitur, In hæc sane uerba.

Doctoris Lutheri Bulla & Reformatio. Quicumq; opem ferunt, corpus, bona, & famam in hoc impendunt, ut Episcopatus deustentur, & Episcoporum regimen extinguatur, hi sunt dilecti filij Dei, & ueri Christiani: obseruantes præcepta Dei, & repugnantes ordinationibus Diaboli. Aut si hoc non possint, regimen tamen illud saltem condemnant ac uitant. Contra uero, quicumq; manu tenent Episcoporum regimen, eisque obediunt uoluntaria obedientia: hi sunt Diaboli ministri proprii, & repugnant Dei ordinationi ac legi. Pro hac uero Bulla, populis Germaniæ persuadenda, plurimos adduxit scripturæ locos, quos in Episcopos uel traxit & re- torisit. Quos eo facilius admiserunt, & recte adductos putauerunt Laici, quo infensiores sunt abusibus & auaritijs technis, quæ uulgo tendebantur, uti quiritabatur Lutherani, in Aulis & Consistorijs Episcoporum, per Officialium Procuratorumq; rapacitates, quas bellè ibi cõmemorat Lutherus. Longe itaq; audacissimum turbulentissimumq; facinus aggressus est rixator iste, qui non solum per libellos conuictiosos, sed & per ipsum Euangelium pacis, maxime turbauit Germaniam: Quemadmodum fecit olim Iudas proditor, cui dixit Dominus. Iuda, osculo (quod pacis & amicitiaæ symbolum erat) filium hominis tradis: Sic profecto & Lutherus Euangelio pacis præcipitauit in bella & seditiones Germaniam. In qua non solum ciuitas una contra aliam, & gens aduersus gentem, prouincia aduersus prouinciã pertinaci odio insurgit: Verum etiam plebs contra Senatam in eadem ciuitate, populus aduersus Principem suum, & Princeps aduersus Imperatorem suum, bella

Bulla & re-
formatio
Lut. cõtra
Episcopos

Ex Euan-
gelio pacis
fecit Luth.
buccinam
bellorum
ac seditio-
num.

seditioneſq; meditatur. Et quanto quiſq; plus iactitat Euangelium, magiſq; præ cæteris Euangelicus uideri deſiderat, tanto ardentius aſpirat ad tumultus, Cur ita? Quia per ſuaſit Lutherus, tanto uerius Euangelium eſſe, quanto plus tumultuum parit. Nam longe antea Vuormaciæ in conſpectu Cæſaris, coram omnibus Imperij Principibus & Ordinibus, dicere palam auſus fuerat, Sibi plane omnium iucundiſſimam faciem iſtam in rebus eſſe, uidere, ob uerbum Dei ſtudia & diſſenſiones fieri. Eū quippe eſſe uerbi Dei curſum, caſum & euentum: Sicut dicit. Non ueni pacem mittere, ſed gladium.

Regis Angliæ admonitio, cōtra nouā translationē Lutheri.

Cæterum Rex Anglorum, cuius ſuperius habita eſt mentio, caute proſpiciens, quo ea machinatio tenderet: admonuit Illuſtriſſimos Principes, Saxonix Ducēs, Fridericum, Ioannē, & Georgium, fideliter quidem & amice: ſed ſero & nimis tarde, per locorum diſtantiā. Priuſquam enim literę eius redderentur, iam per uniuerſam Germaniam, longe lateq; inuulgata erat noua Lutheri translatio Teuthonica. Libet tamen hic illius Regis piā recitare admonitionem. Literas has, (inquit) obſignaturo mihi uenit in memoriam, Lutherum in ſuis aduerſum me nenijs excuſare ſe, quo minus ad reliqua reſpondeat, impediri transferēdo Biblia: Viſum eſt igitur hortari uos, ut omnium rerum maxime prouideatis, ne id permittatur facere. Nam ut bonum eſſe non negem, in quauiſ lingua legi ſcripturam ſacram: Ita certe periculofum eſt, ex eius uerſione, cuius mala fides fidem facit omnibus, id illi ſtudium eſſe, ut bene ſcripta male uertendo peruertat: Vt populus ea ſe legere putet in ſcriptura ſacra, quæ uir execrabilis ab execrandis hauſit hæreticis. Hæc Rex ille quā prudentiſſime. Quis enim ſatis enarrare queat, quātus diſſidiorū turbationūq; & ruinarū fomes et occaſio fuerit ea noui Teſtamēti translatio: In qua uir iurgiorū, data opera, cōtra ueterē & probatā Eccleſiæ lectionē, multa immutauit, multa decerpiſit, multa addidit, et in aliū ſenſum detorſit: multas adiecit in marginib. paſſim gloſſas erroneas atq; cauilloſas, et in præfationib. nihil malignitatis omiſit, ut in partes ſuas traheret lectorē. Inuenti ſunt igitur ex Germanis, qui ex ea trāſlatione admiſſos ab eo paſſim errores, & mutationes collegerunt, alij ſupra Mille, alij pauciores. Inter quos ſane Hieronymus Emſer præcipuam laudem promeruit, qui non ſolū notauit, ac populo addidit Lutheri errata in translatione: Verum etiā propriam translationē, quæ probato & recepto Eccleſiæ textui latino per omnia conſonaret, uelut Antidotum contra Lutheri uenena uulgauit, non ſine grandi Catholici populi conſolatione. Ex eo enim labore didicerunt Catholici, ubi erraſſet Lutherus, & gloriantes de ſuo Euangelio Lutheranos

Qualis translatio noui Teſt. per Luth.

theranos, poterant cum fiducia confutare. Antequam uero prodiret labor Emseri, mirū in modum multiplicabatur per Chalcographos nouum Testamentum Lutheri, ut etiam furores, & mulieres, & quilibet Idiotæ, qui Teuthonicas literas utcunq; didicerāt, nouum illud Testamentum, tanquam fontem omnis ueritatis, audivissime legerent, quicunq; Lutherani erant: illudq; sæpe legendo memorizæ commendarent, in sinu secum portantes codicem. Ex quo tantam intra paucos menses sibi doctrinā arrogabant, ut non solum cum Laicis partis Catholicæ, uerum etiam cum sacerdotibus & Monachis, atq; adeo etiam cum Magistris & sacre Theologiæ Doctoribus, disputare de fide & Euangelio nō erubescerent. Quin immo repertæ sunt mulierculæ, quæ propositis Thematis æditisq; libellis Teuthonicorum, ausæ fuerint ulro prouocare: & quidem procacissime insultantes, ignorantiamq; improperantes & contemptui habentes uiros, nō modo Laicos, atq; priuatos homines: Verum etiam quoslibet Doctores, & Licenciatos totius facultatis Theologiæ, actoras etiam Vniuersitates: Id quod de Argula, Nobili quadam muliere, compertum habetur. Eoq; audaciæ, abiecto muliebri pudore, processerunt mulieres Lutherisq;, ut etiam ius officiumq; publice in Ecclesia docendi, tametsi Paulus aperte contradiceret ac prohiberet, sibi usurparent. Nec deerant eis defensores uiri Lutherisci, qui dicerent, Paulum eatenus prohibuisse docendi munus mulieribus, quatenus adsint uiri, qui docere sciant & ualeant. Vbi uero cessent aut negligant, nesciant uel uiri, sibi optime licere mulieribus ut doceant. Et Lutherus ipse longe antea docuerat, mulieres quoq; Christianorum uere sacerdotes esse, atq; adeo quicquid è Baptismo reperit, uere Papam, Episcopum, & sacerdotem esse. Iuxta illud Petri dictum, Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta &c. Cum igitur mobile uulgus ubiq; magis intentū sit & audum, ad res nouas late diuulgandas, quàm ad res consuetas in suo statu cōseruandas: factum est, ut turba Lutheranorum longe plus operæ impenderit discendis sacris literis ita translatis, quàm impendit populus Catholicorū, ubi Laici eam curam potissime in sacerdotes & Monachos reiciebāt. Vnde contigit nonnunquam, à Laicis Lutheranis plures scripturæ locos ex tempore citari in colloquijs, quàm citarentur à presbyteris & Monachis Catholicis. At iam dudum persuaferat Lutherus turbis suis, nullis dictis habendam esse fidem, nisi quæ ex sacris literis proferrentur. Idcirco reputabatur Catholicis ab illis ignari scripturarum, etiam si eruditissimi essent Theologi. Quinetiam palam aliquādo coram multitudine contradicebant eis Laici aliqui, tanquam mera

Arrogantia Laicorū & mulierū ex nouo Test. Lut.

Luth. ad nobilitatem Ger. et in sermo. de nouo Test. 1. Pet. 2. Studia Laicorum circa nouum Test. Lut.

Cōtempti
& vexati
Theologi
à Lutherani-
nis.

pro concione dixerint mendacia aut figmenta hominum. Ace-
debant & alia incommoda. Nam cum antiqui Theologi, multis
retro annis peritiam linguarum & politiores literas neglexissent,
Lutherus mox ab initio per Philippum Melancthonem, & per
Zuinglium, Oecolampadiumq̄ & Bucerum (antequam ab eo in
nonnullis articulis dissentire cœpissent) totam uere iuuentutem,
eloquentiæ literis linguarumq̄ studio deditam, ac ingenio ex a-
cutis et expolitis ERASMI Roterodami opusculis pulcherrime
excultam, in partē suam traxit. Iuuenes uero & ingenio alacres et
laborum patientes, mox in sacris literis (quibus Lutherus unicum
tribuebat sensum, & eum solummodo literalem) ita profecerunt li-
teraliter, ut uel XXX. annorum Theologi tam prompti in citan-
dis scripturæ locis non uiderentur, quàm erant illi: Qui & de peri-
tia linguarum & de styli elegantia superbientes, mox quoslibet ue-
teris farinæ Theologos, non solum contemnere, uerum etiam pro-
uocare cœperūt, maxime, quando ad populum uerba faciebant.

Quod si quis nouitatibus eorum contradiceret, mox præten-
debant lectionem Græcam uel Hebraicam, aut aliquem ex uetustis-
simis autoribus, & confestim plenis conuictorum plaustris inuehe-
bantur in Græcarum & Hebraicarum literarum ignaros Theolo-
gos, quos odiose sophistas, asinos, porcos: animalia uentris, & in-
utilia pondera terræ uocitabant: superaddentes etiam ronchos &
cachinnos immodestissime: Ac unum Lutherū, uelut uerū Theo-
logum populo commendantes, eius aduersarios uelut ignaros, im-
mo hostes ueritatis, & ob alimoniam sibi præcisam aut imminutam
Luthero inuidentes, inuidiosissime traducebant. Ceterum si quos
Deus misericorditer præseruaret sibi, ne Saxonico huic Baal genua
sua flecterent, sed pio zelo ei resisterent, & contra eum publice uel
scriberent uel prædicarent: ij mox illud Pauli nimium uerum esse
experiebantur. Omnes qui pie uiuere uolunt in Christo Iesu, perfe-
quutionem patientur. Cum enim Lutherani dicerent populo pla-
centia, contra ignauiam auaritiãq̄ & luxuriã: Item, contra scor-
tationes & concubinatus Clericorum quiritantes, falsãq̄ iacta-
rent libertatem Christianam, qua liberi essemus ab omnibus præ-
ceptis Ecclesię, Pape, Episcoporū, & Conciliorū: Ac scripturarum
fucoprobaurent, nihil esse ieiunia, orationes, uigilias, & alia pœni-
tentię opera: Christum satis fecisse pro peccatis nostris: sufficere
solam fidem: opera nostra bona non esse meritoria, sed peccata,
etiam si optime fiant: & id genus multa, eaq̄ omnia prompte, ala-
criter & eloquenter, Catholici uero, iuxta debitum officij sui, repre-
henderent populum de peccatis: reprobaurent noua Lutheri dog-
mata:

Vexatio
Cōcionato-
rum Catho-
licorum.

1. Tim. 3

mata: iuberent obedire præceptis & ritibus Ecclesiæ: docerent ieiunandum, orandum, alijsq; bonis operibus insistendū esse, ut dignos faciamus pro peccatis nostris fructus pœnitentię. Inde profecto factum est, ut populo maxime essent plausibiles quidem Lutherani, odibiles uero Catholici Concionatores: adeo, ut in plarissq; ciuitatibus leues iuuenes, nouitijq; & aduenę homines Lutherani, etiam quorum uita libidinibus, Apostasia, et alijs sceleribus contaminata erat, non solum facile admitterentur ad prædicandum populo: uerum etiam præferrentur grauib; & maturis uiris, Pastoribus & Prioribus: qui honeste semper conuersati, fidelissime populum uerbo & exemplo docuerant. Et non raro euenit, ut ueri & legitimi Pastores (quamlibet chari ac uenerabiles antea fuerant) aut uel pellerentur tumultuante plebe, aut subsannationibus iniurijsq; quotidianis fatigati fractiq; ultro cederent, aut subtractis censibus Decimisq; & oblationibus, ad extremam redacti inopiam, aliunde sibi uictum quærere cogerentur: triumphantibus interim atq; etiam ditescensibus nouis prædicatoribus, qui sequacem populum uerbo noui Euangelij sui dicebant quo uellent: maxime uero in odium Cleri & in licentiosam omnis malitię libertatem: ita ut protinus formidabiles forent, non solum Clero, irruptionem frendentis populi anxie timenti & in horas expectanti: uerum etiam Senatui & honestissimis quibusq; ciuib; & Magistratibus: In quorum bona domosq; plebs obærata fraternam (quia essent eorum fratres in Christo, immo in cista) diuisionem meditabatur. Erat enim tempus (de quo prædixerat Apostolus) cum sanam doctrinam non sustinerent, sed ad sua desideria coaceruarent sibi magistros, prurientes auribus. Mira itaq; erat tum Lutheranis & strenuitas & industria, ad propugnandam sectam suam. Multi omissa re domestica, scribebant hijs inde amicis, ut eam rem magnopere curarent. Multi in speciem ueri Euangelij, parentes & amicos relinquebant, ut nouum proclamarent Euangelium suum: per quod sane constaret, nos esse hæcenus misere deceptos a Papiſtis, & reuera omnes æquales & fratres in Christo. Et quod perniciosissimum erat toti Germaniæ, Lutherus iactitabat & multum eo, Germanis in eam usq; diem nunquam germane ac synccriter prædicatum fuisse Euangelium: Se autem uerum proferre Euangelium, quod multis sæculis sub scamno latitasset, Siquis fidelium contra mutiret, mox tota plebeiõrum concio in eum exasperabatur, tanquam uentris gratia Euangelio resisteret. Lutherani uero se passim gratis insinuabant ultronea peregrinatione urbibus: non ob aliud sane, nisi ut Euangelium suum illis inculcarët. Et res ea, cum magnam haberet

Expulſio
Pastorum

2. Tim. 4.

Strenua
propugna
tio Luth
erani Euan
gelij
 2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

haberet speciem pietatis præ consuetis Ecclesiæ ministris, qui præfixa & certa habebant stipendia: multos profecto à uera Ecclesiæ fide auertit, qui magis perpendebant illud Christi. Gratis accepistis, gratis date, quàm istud eiusdem. Dignus est operarius mercede sua. Et illud Pauli. Quis militat stipendijs suis unquam: Item, Si nos uobis spiritualia seminauimus, magnum est, si carnalia uestra metamus: Quanquam uero Lutherani Concionatores, posteaquæ radices egissent, non minus essent in rem propriam intenti & auidi, quàm Catholici: attamen in prima plantatione, mira eis erat & industria & liberalitas. Primum nunquam, ne obijceretur eis illud Apostoli ad Romanos. Quomodo uero prædicabunt, nisi mittantur: Et illud eiusdem ad Hebræos. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui uocatur à Deo, tanquam Aaron: curabant occultis literis & nuncijs, ut ab ipsa plebe uel ab aliquo Optimatum, quem scirent suæ factioni fauere, uocarentur in urbem aliquam benemunitam & populosam: aut si non uocarentur, uel ultraneum sibi fingebant exilium, uel necessariam sibi à Tyrannica Euangelij persecutione fugam (etiam si proprijs illaqueati facinoribus profugissent) obtinebant, ut eo facilius admitterentur. Vbi uero aliquos nacti fuissent amicos in ea ciuitate, cui Euangelium suum annunciare intendebant: procurabant per illos, ut saltem semel aut iterum permitterentur, populo Christi gratis annunciare uerbum Dei. Quod si compotes uoti fierent, mox incendebant plebeni in odium Cleri: sin minus, clanculum agebant in angulis, donec quosdam in partem suam tractos, permouerent ad sollicitandos alios, qui à Magistratibus & Senatu obtinerent, siue precibus, siue minis, ut liceret eis uerbum Dei libere prædicare. Odiosum sane uidebatur optimatibus, negare aut prohibere uerbum Dei, ne gratis annunciaretur populo. Itaque licet periculosum uideretur, Lutheranos admittere: tamen periculosius uidebatur, reiicere uerbum Dei, & fraudare populum pastu Euangelico. Vnde factum est, ut in populosissimas quasque Germaniæ urbes Imperiales, Lutheri Euangelium sub eo prætextu irrepserit: exceptis perpaucis, maxime Colonia Agrippina, quam tot milia sanctorum Martyrum, qui ibidem uel passi sunt, uel religiose coluntur: ab ista lue præseruare hæcenus meruerunt. Multum præterea promouit nouum istud Euangelium Chalcographorum ac Bibliopolarum mens, industria, impensa & opera. Nam quicquid pro Luthero erat, quàm diligentissime ac emendatissime imprimebatur: Quicquid uero pro Catholicis, ignauissime ac uitiosissime. Et quæ Lutheri aut pro Luthero erant, Chalcographi suis sumptibus imprimebant, & in maximo quidem numero, ut

latissime

Astutia
subrepen-
di in alie-
nas Catho-
dras.

Rom. 10
Heb. 5

Studium
& malitia
Typogra-
phorum et
Bibliopo-
larum.

fatissime dispergerentur. Nam Apostatarum, qui relictis Monasterijs ad sæculum redierāt, infinitus iam erat numerus, qui uictum ex Lutheranis libris quæritantes, in speciem Bibliopolarum longè lateq; per Germaniæ prouincias uagabantur. Quæ uero Catholicorum erant, uelut indocta & ueteris barbarici trivialia scripta, contemebāt Chalcographi: nihil eorum imprimentes ulro, sed nonnulli ob inopiam rei familiaris compulsi, aut maxima lucri spe proposita inducti, alienisq; sumptibus & impensis adiuti, quædam ex ijs imprimenda suscipiebant: Ea tamen ita neglectim, festinanter ac uitiōse imprimebant, ut maiorem gratiam eo obsequio referrent Lutheranis, quàm Catholicis. Si qui eorum iustiore Catholicis operam impenderent, hi à cæteris in publicis mercatibus Francofordiæ, & alibi uexabantur ac ridebantur, uelut Papistæ & sacerdotum serui. Quamuis uero Cæsar, aliq; Principes ac Reges Catholici, seuerissimis Edictis prohibuissent Lutherica aut imprimi aut uenum exponi: adeo tamen non profecerunt Edictis suis, ut Lutheranis Bibliopolis plus inde lucri accresceret. Quippe cum Magistratus & Senatores, quibus inquirendi & animaduertendi cura commissâ fuerat, uel cōniuerent malitiose, uel inuitè & neglectim rem illam curarent, uelut odiosam & coram populo detractione plenam. Bibliopole harum rerum nō ignari, & ab Inquisitoribus ipsis occulte nonnunquam præmoniti, quæ Lutherica erant, reponebant in occulto, in publico præstantibus quibusdam prophanis & alterius negotij libris. Vnde fiebat, ut emptores, Lutherica quærentes, cogèrentur ea, prætextente Bibliopola metum & periculū, charius & maiori precio emere ex occulto, quàm empturi fuissent in publico.

Aberat tum procul à Germania Imperator CAROLVS V. Nouum Test. Lutheri à multis Principibus prohibitum.
 graui ac diuturno bello, quod à Rege Fræciæ indictum sibi Vuormaciæ consistenti fuerat, implicitus. Frater eius FERDINANDVS, Archidux Austriæ &c. Imperialis tum Vicarius seu locum tenens, aliq; Principes Catholici: uidentes noua Lutheri translatione populos maxime in sectam Lutheranam allici ac induci, aditis mandatis præceperūt, ut quicumq; subditorum nouum Lutheri Testamentum, aut quoslibet alios eius libros domi haberet, traderet in publicum ijs, quibus recipiendi cura esset demandata. Et in plerisq; sane locis subditi Principum, quibus dictabat conscientia, ne contra Papæ Cæsarisq; & aliorum Principum suorum Edicta & prohibitiones, uetitos domi retinerent libros, obedienter tradiderunt eiusmodi libros, qui & alicubi in unum congesti rogam, publice combusti sunt. Optimis enim quibusq; uidebatur Lutherus,

Impia cen-
sura Luth.
in libros
noui Test.

therus, nimis malitiose grassari in sacras literas noui Testamenti. Equorum Canone, audaci censura reijciebat Epistolam ad Hebræos, Epistolam Iacobi, Epistolam Iudæ, & Apocalypsim Iohannis, Quas sane & atrocibus infamabat calumnijs in suis præfationibus. In præfatione uero generali, etiam in sacratissima Euangelia audacissime manum mittebat: uolens in primis repudiandam esse uetustissimam hanc & omnibus Christianis notam ac receptam opinionem & sententiam, Esse scilicet Quatuor tantum Euangelia, totidemq; Euangelistas: reprobās per hoc etiam sacratissimas figuras, & uisiones, atq; mysteria scripturarū, quæ Quaternarium illum numerum præmonstrant in Genesi, in Ezechiele, in Apocalypsi &c. Reijciebat item diuisionem librorum noui Testamenti in Legales, Historiales, Prophetales & Sapientiales, uulgo usitatom. Iubebat præterea cauere lectorem, ne ex Euangelio, legis aut doctrinæ librum faciat: Sicut factum fuit hætenus (inquit) & quædam præfationes Hieronymi quoq; docuerunt. Euangeliū enim non requirere opera, aut præcepta præscribere, sed solum fidem in Christum docere, & dulciter consolari credentes, affirmabat.

Mutauit
multa Lu-
therus in
textu noui
Test.

Et data opera, ipse plæraq; loca scripturæ aliter uertebat, in aliumq; sensum trahebat, quàm habebat Ecclesia: Præsertim uero in ijs locis, quæ notissima cunctis uulgo erāt. Qualia sunt. Oratio Dominica, saluatio Angelica, Canticum Marię, & Canticum Zacharię: ut ex ijs populus eo facilius crederet, Ecclesiam non habuisse hætenus uerū textum Euangelicum. In oratione igitur Dominica, quæ à Matthæo cōmemoratur sexto capitulo, mox immutauit initium, dicens. Noster pater in cælo, num nomen sit sanctum. At uniuersa Ecclesia & omnis Germania hætenus sic dixit. Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum: nec Græci aliter habent. In medio aut illius orationis pro supersubstantiali posuit Quotidianum, quod Lucas dicit. In fine addit integram clausulam, quam uel antiquissima Ecclesiarū exemplaria ante annos DCC. aut DCCC. scripta nusquam habēt. Etenim ait Ecclesia. Sed libera nos à malo. Amen. Lutherus uero sic ait. Sed libera nos à malo: Quia tuum est regnū, & uirtus, & gloria in sæcula Amen. Cætera tria habentur Lucæ 1. In salutatione itaq; Angelica, ubi Ecclesia ait: Aue gratia plena, Lutherus ait: Aue gratiosa, seu amabilis. Teuthonice, du holdselige. Hoc est, digna amari. In Cantico Mariæ, quod Magnificat uulgo dicitur, ubi Ecclesia legit aut canit. Beatam me dicent omnes generationes, Lutherus ait: Beatā me glorificabunt omnes filiorum filij. Deniq; in Cantico Zachariæ, quod per omnes Matutinas legitur, ac Benedictus appellatur, ubi Ecclesia canit. In san-
ctitate

ctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Lutherus sic uertit. Quo ad uiuimus in sanctitate & iustitia, quæ ipsi placita est. Hæc exempli gratia commemorata sint. Ex quibus facile cognoscitur, Lutherum pessima intentione nouum Testamentum eo tempore in linguam uertisse Germanicam, scilicet ut conuinceret, aut saltem persuaderet populo, Ecclesiam in textu sacro sæpe errasse, & Germanos (quod postea publice iactare ausus fuit) hæcenus usq; ad prædicationem suam nunquam antea uerū & Germanum audisse Euangelium. Ipse tamen met post aliquot annos, priorem suam æditionem in plerisque locis mutauit: adeo sane, ut ex solo Matthæi Euangelio adnotauerint quidam locos XXXIII. In quibus aliter habet secunda æditio eius, quam prima, quæ posteriore Quinq; annis præcesserat. Nec his uersionibus contentus, Latinam quoq; æditionem, à propria sua Teuthonica in multis diuersam, adiecit, anno post primam æditionem septimo, scilicet, ut non solum Germanos: uerū etiam Latinos quoslibet in sacra Euangelij lectione perturbaret. Et ne ulla esset malitiæ consummatio, ædidi eodem anno & alios libellos turbulentos Teuthonice. E quibus duo ad perturbandum præcipue destinati erant: unus uitam Monasticam, alter uitam Coniugalem: Prior inscriptionem habebat. De uitandis hominum doctrinis: Posterior, De uita Coniugali. Prior multo scripturarum prætextu damnat omnia præcepta & instituta Ecclesiæ, quæ in sacris literis expressa nō sunt: Qualia sunt, Ne in Quadragesima uescamur ouis aut carnib. Item, Ut diebus Quatuor temporum, & in Vigilis Apostolorum, ex præcepto Ecclesiæ ieiunetur. Item, Quod Benedictini, & Cartusiani à carnibus abstineant. Item, Ne liceat Monacho habitum religiosum abijcere, & liberè ad sæculum redire &c. Posterior, foedissime contra naturalem pudorem loquitur de commixtione maris & foeminae: probans ex illo uerbō Dei, Crescite & multiplicamini, Necessarium esse eiusmodi commixtionem non minus, quam cibum, porum, somnum, & alia naturæ opera: Addens, Quemadmodum uir non potest mutare sexum suū, ita nec possit carere muliere: quia non sit liberum aut consilium, sed res necessaria & naturalis, ut omnem uirum oporteat habere mulierem, & omnem mulierem habere uirum. Et hoc sit magis necessarium, quam edere, bibere, scire, dormire, uigilare, &c. Ideoq; teneantur sacerdotes Monachiq; ac Moniales, sua relinquere uota, nuptijsq; operam dare. Et de impedimentis Matrimonij, gradibusq; affinitatis & consanguinitatis nihil non perturbat ac suggillat, quicquid ibi sancti Patres præter expressam scripturā constituerunt. Necq; melior erat liber eius

Luth. in Sermo. de destructione Hierusalem.

Duo scandalosi libri Teuthonici Luth.

Teuthonicus, quem de abusibus Missæ inscripsit, translatum ex Latino, De abroganda Missa. In quo sane tantum pestilentia in populum cōtra pios Ecclesiæ ritus euomuit, ut nisi inexhausta esset malitia, omne pus totius uirulentia suæ ibi egressisse uideretur.

Liber Lut.
Defeculari
potestate,
cōtra Prin-
cipes.

*Acta & scripta Martini Lutheri Anno Domini
M. D. XXIII.*

Vbi uero accepit, à Catholicis Principibus nouum Testamentū suum prohiberi, ne emeretur, ac publicis Edictis præcipi, ut emptum tradatur delectis Commissarijs aut Præfæctis: ita profecto in sæculares quoq; Principes & ira exarsit, & maledico calamo debacchatus est, ut omnes maledicæ di uires, & omnia conuitorum tela, in eos solos referuassent: In Papam uero et Episcopos nihil antea euomuisse uideri potuerit. Mox igitur post initium Noui anni subsequenti, ædidit librum Theuthonicum, De potestate seculari, ad Principem suum Ducem Saxonie Ioannem, qui tūc, fratre seniore adhuc uiuente, nondū Elector erat. Ad quem sane tāta mordacitate in Principes libere inuectus est, perinde ac si is, ad quem scribebat, aut Princeps uisus nō esset, aut ab alijs Principibus, uelut hostis, aut Apostata degener, ad ignobile uulgus defecisset. Quis enim non miretur, Principem tot retro clarissimis nobilissimisque Axijs illustrē, æquis auribus accipere potuisse hæc ignobilis ex plebeia fece Apostatae in eo libro uerba. In Misnia, inquit, in Bauaria, in Marchia, alijsq; in locis promulgauerunt Tyranni Edictum, ut noua Testamenta hinc inde in præfecturas tradantur. Hic subditi sic agant. Non foliolū, non literam unam tradant, sub periculo salutis suæ. Quisquis enim id fecerit, is tradit Christum Herodi in manus. Illi enim agunt uelut Christicidæ, sicut Herodes. Hoc autē ferre debent, si iubetur, irruptionem in domos fieri, & ut tolli siue libros siue bona: Temeritati resisti nō debet, sed ferenda est, non autē iustificanda: nec ad eam præstari obsequiū, aut sequela, aut obediētia, ne uestigio quidem aut digito uno. Tales nāq; Tyrāni agūt, sicut agere debēt Principes mūdani. Mundani Principes sunt: Mundus autem inimicus est Deo, Idcirco & ipsos quoq; facere oportet, quod Deo contrarium, mūdo autem consentaneum sit: ut scilicet non fiant infames, sed Principes mūdani permaneant. Ne mireris igitur, si cōtra Euangelium furūt, & fatue agūt: Oportet ipsos titulo nominicq; suo satisfacere. Et

Seculares
seu munda-
ni Principes.

Et scire debes, quod ab initio mundi admodum rara auis est Princeps prudens, adhuc multo rarior Princeps probus: Sunt communiter maximi fatui, aut pessimi nebulones super terram. Quapropter semper pessima quæq; ab ipsis expectanda sunt, & parū boni sperandum est: præsertim in rebus diuinis, quæ ad salutem animarum pertinent. Ipsi enim sunt lictores & carnifices Dei, quibus utitur ira diuina in ultionem malorum, et ad externam pacem conferuandam. Magnus Dominus est Deus noster, idcirco & tales, nobiles scilicet, illustres & diuites carnifices & lictores, cum habere oportet: & uult, ut habeant opes, honorem & timorē ab omnibus copiose & abunde. Placet diuinæ eius uoluntati, ut carnifices eius uocemus clementes dominos: ad pedes eorum procidamus, eisq; cū omni humilitate subiecti simus: sed catenus, quatenus artificium suum non extendant nimis longe, ut ex carnificibus pastores fieri uellent. Si Princeps prosperatur, ut sit prudens, probus aut Christianus, hoc è magnis miraculis unū est, & preciosissimum signum diuinæ gratiæ super eam prouinciam. Nam iuxta communem cursum euenit secundum illud Esaię 3. Dabo pueros Principes eorum, & effeminati dominabuntur eis. Et Osee 13. Dabo tibi regē in furore meo, & auferam in indignatione mea. Mundus nimis malus est, nec dignus, ut multos habeat Principes prudentes & probos: Oportet ranas habere Ciconias. Hęc ibi Lutherus in odium & despectum Principum secularium, ad Principem & protectorē suum,

Et adhuc multo minacius seditiosusq; paulo post in hæc uerba subiunxit. Hi sunt (inquit) Christiani Principes nostri, qui fidem asserunt, Turcamq; deuorāt: Immo uero pulchri socij, super quibus bene confidendum est, ut eiusmodi pulchra prudentia aliquid efficiant: nempe, ut præcipitio collum frangant, terrasq; & homines in clades & misérias perducant. Ego autem ex cæcatis hominibus, perq; fideliter cōsulerem, ut prospiciat sibi à quodam paruo paruo dicto, quod Psal. 106. habetur. Effundit contemptū super Principes. Ego uobis iuro per Deum, si neglexeritis, ut hoc paruum dictum super uos ueniat cum impetu, perditū estis, etiam si unusquisq; uestrum tam potens esset, quàm Turca est, & nihil proderit uobis inflari ac furere. Et iam magna eius dicti pars in effectum processit. Nam admodum pauci sunt Principes, qui non habeantur pro fatuis aut nebulonibus: Causa huius est, quia et tales sese demonstrāt, & populus communis fit intelligens: & Principum plaga, quam Deus contemptū uocat, potenter progreditur in plebe et communi populo. Et uereor, ne prohiberi non possit, nisi Principes agant, ut Principes deceat, & incipiant rursus cum ratione & modestia gu-

*Talks utiq; the
fauus fuerunt
nostro tempo-
re Rex Poloa-
nie Sigis. &
Dux Saxonie
Georgim.*

*Minæ Lut.
cōtra Prin-
cipes*

bernare. Non ferent, non possunt nec uolunt uestrā Tyrannidem petulantiamq; diu perferre, boni Principes & Domini: Secundum hoc agere sciat, Deus non uult diutius permittere. Non amplius nunc mundus est, ut olim, quando hominem sicut feras uenabimini & exagitabatis &c.

Defensio-
nes libri
Regis An-
glia.
Coronatū
mendaciū
Luth.

Interea, dum sic fureret Lutherus, quidam Germani piam ac eruditam Regis Angliæ assertionem, qua gloriose ac fortiter defendit à Lutheri Captiuitate Babylonica, Septem Ecclesiæ Sacramenta: cœperunt à Lutheranis calumnijs asserere, & mendacia in os & calumum Lutheri retorquere, D. Ioannes Eckius Latine, D. Thomas Murnerus Teuthonice. Et hic festiuissime, cum enumerasset & conuicisset Lutheri mendacia Quinquaginta, è libello uno ipsius in Regem edito, Quinquagesimo & ultimo eius mendacio appinxit in margine coronā insignem, eò quod insignissimum, & uelut rex quidam cæterorum eius mendaciorum, illud esset. Nempe dixerat in fine libri sui Lutherus, Latine quidem sic. A uirulentia et mendacijs abstinui, quibus liber Regis refertissimus est. Teuthonice uero in hūc sensum. Ego quoq; cir cum circa dimicauī, ac nullus adhuc utiq; me uilius mendaciū arguere potest. Hoc nobile eius mendacium, Murnero uisum est corona dignum, cum satis cōstet, omnes, quorquor in illum scripsere, aduersarios, quā plurimorum ipsum semper arguisse mendaciorum. Nam unus D. Io. Dietenbergius, pius & eximius Theologus, in duabus duntaxat Confutationibus, quas in eum deuotis & de Confessione scripsit, arguit & conuicit cum DCCC. & LXXIII. mendaciorum, præter alia innumera, quæ alijs in responsionibus suis illi non falso nec iniuste imputauit. Cæterum ex Anglis quoq; uiri Duo, Regem suum

Libri Ioan.
Fyscheri,
Episcopi
Roffensis.

à Lutheri obiectionibus & calumnijs defenderunt editis libris: Nempe D. Ioannes Fyscherus, Episcopus Roffensis: uir iuxta & summæ ac omnijugæ eruditionis, & integerrimæ uitæ famæq; ac pietatis, qui ut summus est Theologus & trium linguarum præcipuarum peritissimus, grauissime sane & copiosissime confutauit, Duos præcipuos & Antesignanos inter hæreticos huius temporis, Lutherum et Oecolampadium: hunc libris Quinq; De uenerabili Sacramento Eucharistiæ: Illum grandi primum uolumine, contra assertionem XLI. articulorum, quos in Bulla sua damnauerat Papa Leo X. Deinde alio libro, pro defensione Regiæ assertionis. Alio itē libro, pro defensione sacri sacerdotij. In quibus sane omnibus, & mira usus est modestia contra immodestissimum, & profunda in confutandis erroribus & mendacijs, citandisq; tum scripturæ tum ueterum autorum testimonijs, eruditione. Cuius sane
initium

inītiū in Regij libri defensione, propter insignem aduersarij malignitatem, ex iusto dolore est aliquanto acrius, quā summa uirilēitas & mansuetudo loqui cōsueuerat. Sic enim ait. Christi uox in Canticis est. Capite nobis uulpes paruulas, quæ demoluntur uineas. Quæ plane monet, hæreticos esse capiendos, antequam adulescant. Nam hi uulpinis fraudibus uineas, hoc est, Ecclesiā Christi demoliri student. Optarim igitur, ut hanc uocem audiissent hi, quibus ex officio incumbit, hæreticos, dum paruuli sunt, compræhendere. Neq̃ enim hodie tam grauis esset in Ecclesia tempestas, & rerum omnium perturbatio, si Lutherus, dum esset uulpecula, fuisset repressus. At nunc euasit in uulpem grandiusculam, annosam & ueteratricem, tot dolis, astutijs, artibus instructam, ut medium teneri difficillimum sit. Sed quid dixi, uulpem: parum est, canem dixissem rabidum, immo lupum rapacissimum, aut scuisimam quandam ursam, quæ raptis catulis, furore quodam agitur: uel magis hæc omnia simul. Multos enim hoc monstrum intra se bestias alit. Sed & eiusmodi nomenclaturis apprime gloriatur: Seipsum enim appellat ursam & legnā. Nam et utranq̃ se futurū Catholicis pollicetur. Lutherum (inquit) habebitis ursam in uia, & legnam in semita. In eiusmodi monstrum euasit ex uulpecula iam tandem Lutherus. Alter Anglorum, qui Regem suū egregie defendit, est Guilielmus Rosseus: uir acutissimi sane ingenij, ac insignis, tum eruditionis, tum eloquentiæ: Qui mira dexteritate & facete ludens & grauius obiurgans, certissimis testimonijs ita conuicit Lutherū, & in os eius improbū omnia ipsius mendacia retrusit, ut is cōtra ne hincere quidem ausus fuerit: Quemadmodum & Episcopo Rossensi, neq̃ Lutherus, neq̃ Lutheranorū quispiam, respondere unquam attentauit. Quoniā uero liber Rossei, Londini æditus, apud Germanos uulgo nō extat: operæ precium fuerit, unū aut alterum ex eo locum recitare, ex quo clarius intelligant Germani, quam nulla sit apud exteros, quibus fides aut probitas cordi est, Lutheri existimatio. Ait igitur Rosseus.

Qualis bestia Lutherus est.

Guilielmus Rosseus, Qui uero nomine fuit Thomas Moserus Anglie Cancellarius.

Vidisti lector aliquando cæcum, qui pugna se cuperet irritatus ulcisci: Verum, ut scire possit, quam in partem dirigat ictum, elicit ab aduersario uocem, quam prolatam protinus prosequitur uerbere, nisi citius alter se subduxerit, quam ut à cæco possit attingi. Hunc cæcū mihi uidetur agere Lutherus: sed ita, ut nemo unquam magis egerit ridicule. Nam cum Rex appellatus ei respondet ad dextram, ille contra ictum projicit in sinistram. Itaq̃ spectā, quæso, quā festiuiter Lutherus hunc ludit ludum. Cogita nunc uidere te illum, obcæcatis oculis intentū stare ad ingerendum colaphum.

Lutherus similis cæco dimicanti cum uidente.

Vbi estis, inquit, Domine Henrice? Hic in proximo. Adhuc inuitat, ut accedat propius, nempe, ut feriat certius. Producite, inquit, uestrum egregium contra Lutherum libellum. Produco. Adhuc propius. Quid allerit uestra Dominatio: an septem Sacramenta? Affero. Adhuc propius paululum. Quibus doctrinis? Dei an hominū? Dei. Iam ferendi certus scilicet, en quā re cēte librat ictum. Audiat, inquit, ergo Dominatio uestra. Frustra colunt me doctrinis hominum.

Spectatum admissi risum teneatis amici.

Iactantia
Lutheri,
qua glo-
riatur se de
cælo habe-
re dogma-
ta sua.

Qui uidetis hunc cæcum in scium, quā longe aberrarit in diuersam partem, sic exultare præ gaudio, ut compos non sit sui, quasi egrigium colaphum infregerit aduersario. Et infra. Verum, quis nebulonem ferre poterit talem, qui Mille uitis ostēdat se possessum, atq; agitatum à legione dæmonum, & tamen ita se iactat stolide. Sancti patres omnes errauerunt: Ecclesia tota sæpius errauit: doctrina mea non potest errare, quia certissimus sum, doctrinam meam non esse meam, sed Christi. Videlicet alludens ad illa uerba Christi, Verba mea non sunt mea, sed eius, qui misit me patris. Quid istud? Papa cadet, dogmata mea stabunt. Nonne certare uidetur cum illo Christi. Cælum & terra transibūt, unum iota nō peribit de uerbis meis: Nam cum ait. Rapuit me Dominus imprudentem in medias has turbas. Hoc plus est, quā, Tulit illum Diabolus, & statuit supra pinnaculum templi. Quod si quis respondeat, Testimonium tuum non est uerum: quia testimonium perhibes de teipso, Recurret illico ad nouam scripturam suam. Ego certus sum, dogmata mea habere me de cælo. Atq; ibi sistet, in hoc suo principio, uelut firmissimo fundamento, quod non omnes Pape, Reges, Doctores, homines, Angeli, poterunt euertere. Certus igitur, immò certissimus, dogmata sua habere se de cælo: sicut certi sunt & certissimi, qui dormiunt, omnia uera esse, quæ somniant. Immò uero certus & certissimus, mentiri se uigilantem, dogmata sua esse de cælo, quæ sua sibi murmurat conscientia, dæmonum illi præstigijs immissa. Hominibus maledicit & Angelis, quicūq; dogmatis ipsius contradicunt, & eos clamat os in cælum ponere: conspurcare sacra, blasphemare Deum, quicūq; non uerentur arguere spurcissimas ipsius blasphemias. Tantummodo clamat, Anathema sint omnes, qui impetunt dogmata mea: quia certus sum, dogmata mea habere me de cælo. Hoc igitur principio à reuerendo patre petito, & à nemine concessio, sic arguit ulterius reuerendus frater, pater, potator, Lutherus, extra Ordinem sancti Augustini fugitiuus: unus ex magistris inertibus Vuitenbergensibus, utriusq;

*Mendex &
Julia iactantia.*

utriusq; iuris Bacchanalius inforayis, & in sacra Theologia Doctor indoctus. Ego certus sum, dogmata mea habere me de celo, ergo dogmata mea sunt coelestia. Et tunc ulterius sic, Dogmata mea sunt coelestia: ergo quicumq; contradicit dogmatis meis, os ponit in caelum, & blasphemat Deum. Quoniam quidem igitur contradicunt meis dogmatibus, Pontifex, Imperator, Reges, Episcopi, sacerdotes, Laici, & omnes in summa boni: mihi licebit pro Dei mei maiestate Pontificem, Caesarem, Reges, Episcopos, sacerdotes, Laicos, omnes deniq; bonos, anathematizare, maledictis & conuictis incessere, atq; in omnium coronas & capita licebit ex ore meo lutum, coenum, stercorea, merdas expuere. Et rursus libro secundo in fine, idem Rosseus ait. Jam illud quam ridiculū, quod excusat se, ne uideatur scilicet nimis inclementer mordere Principem. Ego profecto non dubito, Regem illi facile morsus omnes condonaturum: Quippe qui uerum uideat illud esse Seneca. Raro mordet canis, qui latrat. Latratibus profecto Lutherus æquiparat Cerberum, morsu uix culicem. Verum quid ni latret strenue, uir uidelicet optimus & modestissimus, quando cum insensatis, ut ait, monstris, quæ non sentiunt, eius omnia scripta esse ipsius unius præconia optima & modestissima, id est, hæresibus & blasphemis tam inflata, quam nullum unquam uicem quisquam inflauit uento. Quæ monstra induruerūt etiam ex illius humillima submissione, qua sic se submitit fraterculus uicario Christi, quomodo Iudæi se submiterunt Christo, quum datis alapis, flexerunt genua, clamantes per ludibrium, Aue Rex Iudæorum. Verum à mendacijs & uirulentia prorsus abstinuisset se testatur ipse, cui nihil est aliud in calamo, quam calumpniæ, mendacia, sycophantiæ: Cui nihil est aliud in animo, quam uirus, tumor, inuidia. Qui nihil in capite concipit præter stultitias, furores, amentias: Qui nihil habet in ore præter latrinas, merdas, stercorea: Quibus fecdius & spurcius quam ullus unquam scurra scurratur. Quorum nemo repertus est unquam præter istū, tam stolidus plagepatida, ut sibi sterces in os conijceret, quod alij spueret in sinū. Quamobrem quū sit huiusmodi, nihil miror, si nunc indignus habeatur, quo cum quiscq; disputet.

Qualis scriptor est Lutherus.

Certe quandoquidem totum se deuouit Inferis, & obdurauit in schismate, nec unquam decreuit hæreses recantare: statueret tamen secum debet, aliquam saltem ut habeat ciuilis honestatis rationem, quo sibi potius uendiceret autoritatem dogmatistarum, quam uilis in heretico scurre. Quod si quando uolet, si disceptabit serio, si mendacia sua recantet, ac sycophantias, si abegerit stultitias, furores, & hæcenus nimium familiares furias, si merdas suas reorbeat, et sua relin-

Indignus est Lutherus, cui res spōdeatur.

gat stercora, quibus tam fœde linguam suam calamumq; conspurcat: non deerunt, qui de re graui grauiter, quod decet, differant. Verum si ad istum, quo cœpit, modum scurrari pergat, & furere, si grassari calumnia, nugari stulticia, insanire dementia, scurrilitate ludere, nec aliud in ore gestare quam sentinas, cloacas, latrinas, merdas, stercora: faciant quod uolent alij, nos ex tēpore capiemus consilium, uelimus ne sic bacchantem ex eius tractare uirtutibus, & coloribus suis depingere, an furiosum fraterculū, & latrinariū nebulonē, cum suis furijs et furoribus, cū suis merdis et stercoribus caccantē caccatūq; relinquere. Et in peroratione operis hæc quoq; adiungit. Nam is co modo rem tractat, ut plane se declaret meditari secum, immortalitatis quoddam genus absurdissimum, eaq; iam cœpisse perfrui, & totus esse, uersari, uiuere in huiusmodi sensu & titillatione gloriolæ, quod futurum præsumat post aliquot adhuc ætatum myriadas, ut recordentur & loquantur homines, fuisse olim aliquando apud sæculum prius nebulonem quendam, cui nomen Luthero fuerit, qui quum Cacodæmones impietate uicisset, ut dignis emblematis ornaret suam sectam, picas garrulitate, lenones improbitate, prostibula obscœnitate, scurras omnes scurrilitate superarit, Qui id studuerit, curarit, effecerit, ut uelut Philosophorum sectæ, ex ipsis habent uocabula: & Gnato meditatus sit, parafiti itidem, ut Gnatonici uocentur. Sic absurdissimum genus hæreticorum, impietatis, scelerum, spurcitiaq; colluuiæ, appellentur Lutherani. Hæc Rosscus.

Quam fœda sit secta
Lutherana

Epistola
Regis An-
glie ad Du-
ces Saxo-
nia.

Rex uero ipse, ubi uidisset Lutheri in Maiestati suam furorem uerius quam librum, non contra Lutherum iratus rescripsit leuiter aut contētiōse: sed grauiter cum summa et pietate & prudentia per literas admonuit periculi Saxonie Duces, Fridericum Principem Electorem, uelut senioem, & fratrem Parruelemq; eius, Ioannem & Georgium: hunc Catholicū, illum exemplo fratris Lutheranum, Itidem Saxonie Duces, Turingie Lantgrauios ac Marchiones Misne. Quas sane literas Latine scriptas, attulit eis Nuncius Regis, qui à Principibus illis tum honorifice susceptus, tum liberaliter habitus, literisq; & muneribus datis, dimissus ad Regem suum redijt. Rex autem in epistola sua, quæ sane grauissima tum uerbis tū sententijs erat, captata primum à cognatione beneuolentia, illos de multis periculis, quæ ipse prudenter præuidit, & Germania post calamitose experta est: admonuit. De quibus & Dux Georgius se honeste purgauit, eiusq; admonitioni reuerēter gratias egit. Quid uero alij Duo Principes Regi rescripserint, uulgo non compertum habetur. Verba Regis inter cætera sic habent, Quid ad uos (inquit)

Verba Re-
gis.

quit) & tam potentes, & in Christi cultu tam deuotos Principes, aut propius spectare potest, aut debet mouere uehementius, quàm cohibendæ factionis istius Lutheranæ studium: qua nullam unquam in terras nocentiorum malus inuexit Genius, aut quæ maiorem perniciem sit allatura propediem, nisi boni p̄nc̄ps omnes obstiterint, & in primis qui plurimum & possunt & debent Principes. Et infra. Quanquàm non admodum decorũ putem, ita me comparare, ut cum homine tali publice componar ac disputem: tamen cum Rex & propheta Dauid, non censuit indecorum, ante arcam fœderis nudum saltare cum quolibet: ipse certe nō eram quenquàm habiturus indignum, quo cum in gratiam religionis, pro fidei ueritate differerem. Nunc uero, cum nihil ad rem respondeat, sed rationum loco proferat mera deliria, alios cum illo congregari nec inhorror nec prohibebo. Ipse certe nō committam, ut cum insaniente insaniam. Nam quisquis & æquus lector & prudens, libellũ meum cum illius libro perleget, is profecto facile iudicabit, iam nunc Lutheri Nenijs satis superq; responsum esse. Quod si quis illi tam iniuriam faueat, ut mea uerba nō sustineat inspicere, aut tam insigniter instupescat, ut collatis utrinq; locis, non sentiat rem adhuc responso nō eger: huic nulla unquam responsione satisfacere. Et rursus. At nunc effecit hostis, ut orbi toti inlarescat alterum, nempe aut ipsum esse prorsus imbecillum, aut meas rationes admodũ ualuisse: quas contra nihil inuenire potuerit, præter insulsa scommata, & prorsus insana conuitia. Quibus si me commoueri putat, egregie profecto fallitur. Etenim quantumuis ille me uocet insanum (uocat opinor plus millies) nunquàm tamen tam insanus ero, ut ægre feram, quod insanus uocer ab insano. Itaq; aut mea me fallit opinio, aut istius in me ac Regium nomen contumeliosa spurcitia, uos haud paulo magis quàm me, uiri Clarissimi, cõmouet. Solet enim generosus animus nobilium reuerentia quadam inter se colligari, qua uel in hoste, qua oderint ac persequantur hominem, personam tamen honorent, ac reuereantur officium. Nec generosus ferè quisquàm inuenitur usquàm tam inciuilis ac barbarus, qui uel inimicij ullis adduci possit, ut scurrilem in modum, linguæ petulantia conspergat nobilem. Et infra. Nam si quid maledictis illis immiscuit, de cuius ueritate poterat, quisquis rem non nossit, aliquid fortasse dubitare: nunc in animum succurret lectoribus, nihil illius maledicentiæ credendum, cui perpetuum institutum esse uideat, de Principibus prorsus omnibus, atq; ipso etiam Cæsare mentiendi. Neq; enim istud Luthero nouum est, omnia comminisci ac fingere, quibus in odium Principum scelerate concitet, atq; extimulet populum.

Conuitia in Regem, Genosus placere non possunt.

Lutherus calumnijs populum in Principes cõcitat

Cōiuratio
Lutherana.

populum. In quod negocium promouendum, sceleratorum hominum cateruam iam dudum contraxit atq; adiunxit sibi. Ita q; nullam unq; factio fuit ita seditiosa, pestilens, nepharia, quæ sic religionem omnem tollere, leges omnes obruere, mores omnes bonos corrumpere, Republicas omnes euertere machinata sit, ut nunc ista coniuratio Lutherana, quæ & sacra omnia prophanat, & prophana contaminat. Quæ ita Christum prædicat, ut eius Sacramenta cōculet: ita Dei buccinat gratiam, ut arbitrij libertatem destruat: ita fidem extollit, ut operibus bonis detrahat, & inuehat peccandi licentiam: ita misericordiam subleuat, ut iustitiam deprimat, & malorum omnium causam inuitabilem, non in Deum aliquem malum, quod Manichæi saltem commenti sunt: sed in unicum illum uere bonum reijciat. Qui cum ad hunc modum impie diuina tractaret, uelut à cælo deiectus serpens, uirus effundit in terras, in Ecclesia commouet dissensionem, leges omnes abrogat, Magistratus omnes eneruat, Laicos in sacerdotes concitat, ut rosq; aduersus Pontificem, populos aduersus Principes: Nec aliud plane molitur, quam ut (quod omen auertant Superi) Germaniæ primum populus tanquam pro libertate bellum indicat Proceribus. Deinde ut Christiani contra Christianos, spectantibus & irridentibus Christi hostibus, pro Christi fide ac religione depugnent. Quod si quis forte non credat, ab uno homine nihili, tantum unquam periculi nasci posse: huic in mentem uelim subeat Turcica illa rabies, quæ quum nunc tot per terras & maria se diffundens, maximam ac pulcherrimam totius mundi partem occuparit, à Duobus olim nebulonibus sumpsit initium: Ut interim taceam factionem Bohemicam, quæ & ipsa quis nescit, quam exiguo uermiculo in quam insumanam Draconem, haud absq; magno Germaniæ malo, quam prope adoleuit: Ita prodiue est, malā segetem, nullo demetere, crescere: Nec ullus unq; socio caruit ad nocendum, neq; tam imbecillus est quisquā, quin securo possit ac tanq; lusurū spectanti, lethale uulnus infligere. Hæc Rex Angliæ, non minus amanter & fideliter, quam prudenter & uere. Ad quem rescribens pius & Catholicus Princeps Dux Saxonix Georg. inter cetera, quæ & grauius & copiose commemorat, sic ait. Nulla unquam sollicitudo animū meū magis torset, quam & factionis illius, cum primum suspecta uideretur, prohibendæ, & postea, cum passim grassaretur, cohibendæ coërcendæq;. Nam Quartus iam agitur annus, quod Ioanni Eckio, Luthero ac Carolstadio, primis pugnx tam infœlicis ducibus, de certis capitibus Lutheranae doctrinæ, disputandi locum, in urbe Academiaq; nostra Lipsiensi, non alio consilio dedi, quam ut utriusq; partis rationibus diligenter

Quam seditiose scribit Luth.

Attende Germaniã.

Responsum Ducis Georgij ad Regem Angliæ.

diligenter excusis, ueritas patefceret, & rebus Parisiensis Erphordienfisq; Academiæ iudiciaria autoritate compositis, omnia contentionum seminaria tollerētur. Sed Lutherus: quia ut rei progressus satis indicauit, in ludicum sententia parum spei ponebat, & perturbandi omnia libidine ardebat: anteuerit iudicij calculos, & ante uictoriam, æditis uarij generis libellis, triumphos ostentauit. Et sane si in mea manu fuisset, nequaquam libellorum post ab illo conscriptorum, æditionem Typographis impunem permisissim.

Statim enim sensi, quid homo factiosus moliretur, & quorsum ferandem, si non obstiteteret prorepturus esset. Nam cum uideret omnibus bonis hoc unice in uotis esse, ut Ecclesiastici quidam abusus ad pristinæ religionis seueritatē corrigerētur, hac uelut persona cæcus, magno spectatorū plausu, in orbis pene uniuersi Theatro, Tragœdiæ suæ Principium dedit. Verum haud ita multo post, cum ea conuellere tentaret, quæ ne moueri quidē, religione nostra salua, tuto possunt: prudētēs uiri facile sub pelle ouina latere uulpem deprehenderunt. Iam uero posteaquam inaudita hominis ipsius audacia eo profecit, ut non modo mediocres uiros, eruditionis pariter & integritatis opinione celebres, petulanti calamo inuaderet: Verum etiam, quod nemo facile expectasset, in Angliæ Regem, omnium humanorum ornamentorum laude spectatissimum, maledicentiæ suæ frenos laxaret, certissima tum perfrictæ frontis, tum maliciôsæ mentis argumenta omnibus de se dedit. At uero nullis uerbis consequi queam, quam impudētis eius libelli scriptionem inique tulerim. Continuo enim, ut de ea rescriui, & edictis, ne in ditione mea uel uēderetur uel legeretur caui, & in Bibliopolâ, qui primus hic uenum exposuerat, acerba carceris multa animaduerti. Et infra, Porro non mediocriter etiam animum meum leuat, quod cum præ cæteris Germaniæ Proceribus, in Lutheri scriptis ac concionibus nunc apertius, nunc obscurius impetat: Accidat hoc mihi commune cum Heroibus alioqui laudatissimis, Carolo Cesare, eius nominis Quinto, in cuius uerba iurasse gloriosum mihi duco: & Henrico Octauo, potentissimo Anglorū Rege: Cum quibus equidem uituperari malim, quam cū Lutherana colluue laudari. Neq; enim quo minus probi Christianiq; Principis officium facere pergam, iste ullis uel minis uel conuitijs efficiet. Et rursus post pauca. Atqui hominis scripta, perinde atq; nocentissimos hostes à ciuitatibus pariter & finibus meis, quacuncq; ratione datur, abere eo. Id quod diligenter a deo persequor, ut cum nuper, præter expectationem meam, exisset Germanica illa noui Testamenti trālatio (cuius Epistola quoque tua mentionem facit) eius libri exemplaria

Astutia Lutheri à Duce Geor- gio statim deprehēsa.

Conuictator Principum Lutherus.

Nequitiosā Translatio noui Testamenti. per Luth.

omnia,

nia, quotquot importata ac diuendita fuerant, mea ipsius pecunia, ab ijs qui emerant, redimerem. Nimirum quod iam tum animus hoc mihi dictaret, & diligentior librorum inspectio satis indicaret, ea gratia susceptum à Luthero hunc uertendi laborem, ut hac arte uniuersam scripturam suo commodo translata, ad dogmata sua confirmanda detorqueret. Nam quia uidebat fieri non posse, ut absurda illa sua Paradoxa, ueterum Theologorum: à quorum doctrina pariter & uita procul abest Lutherus, scitis astrueret, scripturæ simplicitate aliquoties in alienum atq; adeo repugnantem sensum flexibili, ad eum modum abuti instituit. Quod autem consilium callidius aptiusq; ad simpliciorum animos captandos capere potuisset, quàm ut uniuersam noui Testamenti scripturam, nouo genere, tum interpretationis, tum annotationis, in suum iudicium deflexam, uelut hamum esca tectum, uulgo porrigeret? Alioqui aut nullis, aut nō nisi stupidissimis persuaderet, ut bonorum, ita & malorum necessitatem à Deo pendere. Quod dogma cum in Philosophis suis Ethnici homines non tolerarint, nos Christiani, quibus fidei doctrina clariori ueritatis luce affulsit, in Luthero amplectemur? Quod si semel cum Luthero recipimus, omnia euenire necessario, iam sane omnis humanæ rationis uis, omne consilium, ius deniq; omne, quo uel præmiū bonis, uel pœna malis decernitur, frustra esse comperientur. Hæc & id genus multa Dux Georgius grauitè & ex animo (ut erat syncerus & sine fictione) ad Regem Angliæ. Idem Princeps, posteaquàm uidit libellum Lutheri Teuthonicum, ad Nobilem quandam Hartmannum de Croneberg æditum, in quo multis iniurijs & calumnijs ille eum publice traduxerat: cepit per literas Lutherum interrogare, an fateretur eum libellum uere suum esse. Is autem, ferox Principū contemptor, mox ferocissime illi respondit, plus fere iniuriarū ingerens in epistola, quàm fecerat prius in libello. Quamuis in Lipsica disputatione longe aliter de eo Principe sensisset, atq; etiam publice scripisset antea. His igitur uerbis exorsus est epistolam in Teuthonico. Cessare à furendo & insaniendo contra Deum & Christum eius, loco mei obsequij, in primis, Inclemens Princeps ac Domine, uestræ Illustris Inclementiæ literas simul cum libello seu epistola, quam ad Dominum Hartmannum à Croneberg scripserim, accepi, & feci mihi præcipue legi eum locum, de quo uestra Illustris Inclementia queritur, tanquàm de atrocibus iniurijs, quæ ad animam, Iusiurandum & famam spectant. Ille enim libellus antea & hic & alibi excusus est. Cum igitur scire desideret uestra Illustris Inclementia quibusnam uerbis in eo stare uelim, Breue responsum meum est, mihi tantundem

Iniuriæ Lutheri contra Ducem Georgium.

Ferox & contemptrix epist. Luth.

tantūdem ualere coram uestra Ill. Inde, ut cunq; accipiatur siue pro stando, siue pro iacendo, sedendo aut currēdo. Et post pauca. Nam si uestra Ill. Inde. non mentiretur inciuiliter, me uestram animam, honorem & bonam famam lædere, Christianam ueritatem non ita scelerate criminaretur et persequeretur. Attamē hoc non primū est, quod à uestra Ill. Inde. calumniatus ac male accusatus sum. Et in fine sic habet. Vuittenbergæ Octauo die Ioannis. XXIII. Cum hac subscriptione. Martinus Luther, Dei gratia Euangelista Vuittenbergensis. Paulo ante ædiderat Romæ insigne in Lutherum uolumen, Doctor Ioannes Fabri, Episcopi Constantiensis tunc in causis Ecclesiasticis uicarius, Quod cum admodum copiose ex scripturis & uetustissimis quibusq; autoribus, Græcis & Latinis, Potestatem Papæ, Sacramenta Ecclesie, & sacros ritus assereret: In Germania quoq; excusum est denuo, non solum Lipsiæ iussu supra dicti Principis, Ducis Georgij, uerum etiam Colonia Agrippinæ, ubi titulum istum promeruit, ut diceretur Malleus in hæresim Lutheri. In quem sanè librū nihil aliud scripsit Lutherus, quam atrocem quandam calumniam Teuthonice in præfatione sua, quam præfixit Expositioni Septimi capituli Epistolę B. Pauli, primę ad Corinthios. Ait enim. Prudentes sæculi, stultis scelestisq; scriptio nibus & clamoribus suis, contra statum Matrimonij, mundum replent, ei ab eo cunctos dehortantur: cum tamen ipsimet interim bene sentiant, atq; etiam facto satis demonstrant, se mulieribus carere non posse, tanquam ij, qui non nisi ad matrimonium creati sunt, uenantur, agitant & tractāt meretrices die noctuq;. Huius generis quoq; est nunc Archimorio ille Ioannes Faber Constantiensis, immo famosus ille fornicator, qui magnum scripsit librum, Lipsiæ nuper excusum, contra statū Matrimonij, ad dehortandum ab eo unumquēq; nihil tamen amplius dicens, nisi quam multæ molestiæ & labores in eo sint. Perinde ac si id nō sciret iam olim totus mundus, & asininum caput istud nos idipsum primo doceret, quod nemo rusticorum uel in uillis ignorat. Si essem ego ipsa Castitas, non scirem maiorem magisq; intolerabilem iniuriam & opprobrium, quam quod huiusmodi nebulones, meretricumq; uenatores et hostes castitatis, me laudarent. Nebulones sunt, non solum in cute, uerum etiam in fundo sui pectoris, qui digni non sunt, ut eis respondeatur. Et post pauca. Cum igitur Deus mulierem ita creauerit, ut debeat & cogatur esse circa uirum, satis nobis fuerit, Deum esse nobiscum: Ideoq; Matrimonium honoremus uelut diuinum nobileq; negocium. Quod si scioli isti illud inire noluerint, dimittamus eos in sua cecitate fornicari ac scortari, quā diu permiserit eis Deus.

Volumen
Ioannis Fa
bri, qui po
stea factus
est Episco
pus Vicien
sis.

Calumnia
Luth. in lo.
Fabrum de
Matrimo
nio.

Nos habemus uerbum Dei pro nobis, quod manebit, & non obstupescet coram eiusmodi crasis fabris, etiã si plures forent, quam sit arena maris. Hac impudenti calumnia totum Fabri librum, populo suspectum atq; inuisum reddere sategit Lutherus. At uir eruditissimus non cõtra Matrimonium, sed pro eo, nempe, quod recte connumeretur ab Ecclesia inter Septem Sacramenta (quod negauerat Lutherus) in eo libro scripserat, & quidem per digressi- nem, cum esset præcipua eius intentio, Confutare libellum Luthe- ri de potestate Papæ. Contra quem sane longa serie deduxit (ut u- berrimi est ingenij) responsiones CXXVI. In quem & Ioannes Eckius, uir doctissimus, tres iustos perscripsit & Parisijs ædidi- libros, quibus nec Lutherus nec Lutheranorum quispiã respondit.

Quamuis uero Paulus in eo capite, quod Lutherus prauissima expositione peruertit, in multis argumētis uirginitatem cõmendet, atq; etiam Matrimonio præferat: Quippe ubi ait. Volo autem omnes uos homines esse sicut me ipsum. Item. Dico autem non nuptis & uiduis, bonũ est illis si sic permanferint, sicut & ego. Item. De uirginibus autem præceptũ Domini non habeo: cõsiliũ autẽ do. Item. Quoniam bonum est homini sic esse. Item. Solutus es ab uxore, noli quærere uxorẽ. Et adhuc multo apertius, Volo, inquit, uos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo: Qui autẽ cũ uxore est, sollicitus est quæ sunt mudi, quomodo placeat uxori, & diuisus est. Et mulier in- nupta & uirgo, cogitat quæ domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat uiro. Item. Igitur & qui matrimonio iungit uirginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Hæc tamen omnia Pauli dicta, Lutherus impudentissime pariter & impiissime peruertit, & in sceleratæ libidinis, cui Monachi Monialesq; sacrilegas nuptias prætexunt, patrociniũ detorquet expositione sua Teuthonica, quam Epithalamion uocat. Vbi ergo Apostolus ait. Volo om- nes homines esse sicut me ipsum, sed unusquisq; proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius uero sic. Ibi Lutherus egregia expositione sua sic infert. Ex his sequitur, inquit, quam immaniter errant, qui Moniales inflant, quod status earum coram Deo præ- stantior ac melior sit Matrimonio, & fingunt ibi speciales aureo- las, & nescio, quot prærogatiuas ac dignitates, easq; uocant spon- sas Christi, quæ potius Diaboli sponsæ sunt, cum non utantur casti- tate, sicut ea uti oportet: Nempe, nõ ut coram Deo melior sit: sed ut super terrã liberiores aptioresq; reddat homines ad insistendum uerbo Dei, quam Matrimonium. Et post pauca. Cum uero hic si-

mus

Paulus uir-
ginitatem
coniugio
præfert.

Lutheri ca-
lumnia cõ-
tra sacras
Virgines.

mus in eo loco, ubi Paulus Matrimonium tam sublimiter extollit, & donum diuinum uocat, nos quoque amplius considerabimus & ostendemus, Matrimonij statum omnium maxime spiritualem esse, falsoque & inique quosdam Ordines dictos fuisse spirituales, Matrimonium uero statum secularem. Sed uice uersa, Matrimonium dici debere uere spiritualem statum, ut est: Ordines uero uere seculares status, ut sunt. Mere igitur peruersum abusum uerborum mundo intulerunt, ac omnibus imposuerunt: seducendo, ut diceretur seculare, quod spirituale erat: Spirituale uero, quod re uera seculare erat, Et infra. Vbi Paulus ait, Virginitatem à Deo præceptam non esse, non magis quam Matrimonium: hoc est, liberam omnibus esse debere, Per hoc auferat ab ea omnem honorẽ, qui ei ab altis prædicatoribus datus hætenus fuit. Vbi enim non est præceptum, ibi coram Deo nec meritum ullum est nec præmium, sed libertas quedam secundum se. Coram Deo enim tantundem ualet, siue sis siue non sis uirgo. Et sicut supra dicit, Qui uocatus est seruus, libertus est domini: Ita & hic dici potest, Quæ uocata est uirgo, mulier est coram Deo: & quæ uocata est mulier, coram Deo uirgo est. Coram Deo enim omnia æquiualent, nec ulla est distinctio personarum, nec meritum operum: sed solummodo equalis fides in omnibus & per omnia. Eum librum Latine translatum, confurauit insignis Theologus, Doctor Conradus Kollin, Ordinarius Theologiæ Professor Colonix, in Cœnobio Prædicatorum: sed ita copiose, ut prima pars Confutationis in sex haud ita breues libros extensa sit, usque adeo exquisitè ad singula illius dicta respondit. Summatim uero dicit, à Luthero per Epithalamium suum lascium, uerum Paulini textus sensum deprauatum: Pauli uirginitatem negatam (uiduum enim fuisse affirmat) patrias Germanicæ leges abrogatas: Religionum famam denigratam, continentix apud Deum & fructum & aureolam sublatam: Cleri celibatum fœdis ac uertitis nuptijs conspurcatum, Digamiam Clericis admissam: Sancta nostra prophanata, Ecclesiæ pulchritudinem deformatam: Monasterium pudicitiam in fornicum turpitudinem uersam, pia Monasticorum uota conculcata: Breuiter Christum de cordibus hominum cum omni pietate & religione pariter eiectum, Turcæ doctrinam Germanis traditam, eiq; ad occupandum uel Germaniam, quam perfidis Apostatis ille repleuit, eo libro paratam esse uiam. Ex-

Luth. præfert coniu-
gium cun-
ctis statib.
religiosorū

Luth. con-
tra Virgini-
tatem.

Confutatio
Epithalamij
per D.
Con. Kollin.

Ludicra
responsio
Lut. contra
Ioan. Coch-
leum.

quem postea in Albi misere submersum, spe miraculi, uanis immurmurationibus frustra in uitam reuocare tentauit) si pro bacchanalibus illis ineptire uideretur, ipsum Nefenū eius ineptig sibi autorem esse, & satis quidem imperiosum. Atq; ut maior appareret contemptus, septem ludendo carmina præmisit, Quorū sic habet initium.

*Arma utrumq; cano, Mogoni qui nuper ab oris,
Leucoteam, fato stolidus, Saxonaq; uenit
Littora, multum ille & furij's uexatus & æstro,
Vt scelera, memorem ratorum cladis ob iram.*

Libellus 10
annis Coc.
aduersus
Cucullarū
Minoraurum.
Huic eius libello protinus respondit Cochlæus, haud multum dissimili ludendi genere, temporis opportunitate inductus. Nam paulo ante monstrosus in propinquis Vittenbergæ finibus uisus fuerat uaccæ partus, qui caluo capite, monastico cernebatur circumdatus cucullo, ut scilicet monstrosum illum nobis portēderet Apostatam, qui cucillum suum paulo ante abiecerat: licet ipse aliter interpretari frustra conaretur. Titulus itaq; libelli sic habebat. Aduersus Cucullatum Minoraurum Vuittenbergensem Ioannes Cochlæus de Sacramentorum gratia, iterum. Initium uero libelli pro carminibus carmina reddebat in hunc modum.

Carmina
in Luth.

*Monstra bouemq; cano, Boreæ qui primus ab oris,
Teuthonicas terras profugus conspurcat, & omnem,
Sub specie monachi uiolat pacemq; fidemq;
Vi Sathanæ, sæuis furij's agitatus, & æstro
Diræ Thesiphones, uulcri Anathemate pœnas
Exposcente, fure, mugitu uastus inani
Semiuri laccro sub semibouisq; cucullo.*

Inconstans
Luth.
Cæterum Typographus Coloniensis, qui libellum in scio Cochlæo excudebat, hæc uerba, pro sui excusatione, in frontispicio præmisit. Criminationes, inquit, Lutheri, quibus ex ordine hic responderetur, particulatim singulis responsionibus ex industria præteximus, ut æquus iudex, re æqua lance expensa, cognoscat, omni Minoraurum non deesse suum Thesea. Sub finem uero libelli sic ait Cochlæus. Sed quid mirum, si hoc in libro, quantumlibet breui, ter mutaueris super una eademq; re sententiam, qui hoc idem super eadē re, ter quoq; feceris prius in uno folio tuæ assertionis? Quem igitur non tēdeat, recū, qui usq; adeo uarius mobilisq; & impudens es, disputare? Ad ea uero nihil amplius respondit, neq; Lutherus nec complicū eius quispiam. Adidit uero alium libellum Lutherus, de formula Missæ & communionis: adeo sane imperiosum, ut ar-

rogauerit sibi ius constituendorum rituum, quod ipse prius immuni superbia, nec summo Pontifici nec Generali Concilio permittere uolebat. Hoc est igitur eius libri exordium. Hactenus (inquit) libellis & sermonibus egi inter populos, ut corda primum ab impijs opinionibus caeremoniarum auocarem: Christianum & commodum arbitratus me facere, si causa fierem, ut absq; manibus contereretur abominatio, quam Sathan per hominem peccati in loco sancto statuerat. Proinde nihil ui aut imperio tentauit, nec uetera nouis mutauit. Et post pauca. Quare de formula (inquit) aliqua pia missandi (ut uocant) & communicandi agemus: ac sic agemus, ut non amplius solum uerbo doctrinae corda regamus, sed manum quoq; apponamus, & publica administratione in opus perducamus: nulli prorsus prauidicantes, ne aliam amplecti & sequi liceat &c. In hunc eius librum scripsit Propugnaculum quoddam Ecclesiae, longe clarissimus Theologus: uir & uitae innocentia, & eruditionis ubertate insignis, Iudocus Clichtoueus, Doctor Parisiensis. Qui antea Antilutherum quoq; scripserat: Ternos autem libros complectitur opus utrunq; & eos quidem tum styli facilitate, tum doctrinae multijugis copia & uarietate conspicuos. Ad quos tamen omnes, quia Latini sunt, Teuthonicus Euangelista perpetuo tacet: caute dissimulans, ne quid eorum Germanicae plebes, in quas Apostolicam sibi arrogat auctoritatem, intelligant. Hic autem breuitatis gratia suffecerit, recitare pauca ex ijs, quae uir ille ad Lutheranum respondit exordium. Seuera (inquit) dignum est censura, quod impias uocat Lutherus Caeremoniarum opiniones, in Ecclesiastico officio fieri solitarum. Nam ueteris legis ritus, in oblationibus & sacrificijs illius temporis obseruari consuetos, nemo sanae mentis impios dixerit: Cum iusserit sapissime Dominus in Exodo, Leuitico, Libro Numeri & Deuteronomio, illos diligenter & districte pro legis illius decursu custodiri. Quis igitur nisi plane improbus, & mente parum constans, Nouae legis Caeremonias, magisterio spiritus sancti institutas, & sacratorum mysteriorum significatiuas, promouentesq; populum in maiorem diuini cultus reuerentiam, appellauerit impias aut sacrilegas: Et infra. Quae obsecro nocentior posset induci pestis in Ecclesiam Dei, aut quae magis horrenda confusio, quam ut tandem nulla habeatur certa forma, celebrandi diuinum Missae mysterium? Quod omnium, quae in Ecclesiastico geruntur ordine, excellentissimum est & supremum. Cunctis uniformis fuerit ritus apud Hebraeos, immolandi atq; manducandi agnum Paschalem typicum, quam diu ueteris Synagoga decursus agebatur; nonne pudendum esset & abominandum, ipsum uerum

Liber Lut.
de formula
missandi.

Propugna
culum lu-
doct Clich
touei.

Verba Clichtouei.

De uniformi ritu celebrandi Missae.

agnum Christum immolari in altari, multiformi ritu & uario, atq; pro cuiusq; nutu permutando: Et rursus. Verum percontari nunc (inquit, id unum à Luthero uelim, in qua potestate hæc facit, et quis dedit illi hanc potestatem, ut antiquam formam celebrandi diuini mysterij immutet, & nouam fabricet? Si enim de coelo se missum contendit, aut à Dei spiritu, ad moliendum id opus, signa sui Apostolatus ostendat oportet, quibus fidem faciat, à Deo ipsum esse, quod tentat. Huiusmodi autem signa nec dum cuiquam conspecta sunt aut cognita. Hæc ille.

Inturiæ Lu-
the. contra
Ecclesiam
Omnium
Sanctorū
Vuitenbergæ.

Agerrime autem ferebat Lutherus, Vuitenbergæ coram oculis suis perdurare adhuc ueteres Cærimonias in Ecclesia Collegiata, quæ memoriæ & uenerationi Omnium sanctorū dedicata erat. Dux enim Fridericus, Elector, quamuis nimis multa Luthero contra Ecclesiam permittebat, non tamen omnem pro libitu impietatem ei passim admittebat, uti admisit postea frater eius. Nondum licebat Luthero, uiuente illo, sacrilegas inire nuptias; nondum euacuare aut spoliare personis & bonis Monasteria: uicogere aut pellere pastores Catholicos &c. At itaq; in sineistis libelli sui, quem de formula missandi addiderat. Nec uos aut quosuis alios absterreat, quod in nostra Vuitenbergæ adhuc perseuerat Topheth illa sacrilega, quæ Principum Saxoniarum impia & perdita pecunia est: Ecclesiam dico omnium Sanctorum. Nam tantū est, miserente Deo, apud nos antidoti per copiosum uerbum Dei, ut pestis illa in angulo suo languens, non nisi sibi ipsi pestilens sit. Deniq; uix tres aut Quatuor porci & uentres, sunt in ipsa illa perditionis domo, qui pecuniam illam colunt: Cæteris omnibus simul & uniuerso populo insignis nausea & abominatio est.

Nouē Mo-
niales una
nocte rap-
ta & ab-
ductæ Vuit-
enbergam

Accidit eo anno res in eum usq; diem apud Germanos inaudita, et facinus plane audacissimum, contra omnes & leges & Canones, ac maxime nefarium atq; sacrilegum. Nempe ciuis unus oppidi Torgauicæ (ubi plerumq; residere solet Dux Saxoniarum Elector) ausus fuit ex uno Monasterio Nymicensi clā abducere Vuitenbergā, Nouem uirgines sacras pariter: & quidem in tempore sacratissimo, quo omnis populus maxime occupari solet cultu Dei & deuotionis studio: In peragenda passionis Christi memoria, confitendiq; peccatis, & in sacratissima Eucharistiæ communionem. De quo sane scelere usq; adeo nihil doluit Lutherus, ut mox adito libro illud toti Germaniæ inuulgauerat: luxta illud Salomonis. Qui relinquunt iter rectum, & ambulant per uias tenebrosas: Qui lætantur cum male fecerint, & exultāt in rebus pessimis. Et secundum

Prover. 2.

Esa. 3.

illud Esaie. Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Laudans igitur impium Raptozem illum, quæ uocat Leonardum

Leonardum Koppen, ait in Teuthonico in id ædito libello.

Fecisti opus nouum, de quo prouinciæ hominesq; cantabunt & loquentur, quod multi uelut ingens incōmodum proclamabunt. Qui autem cum Deo sentiunt, uelut ingens commodum glorificabunt, ut sis certus, Deū ita ordinasse, & non esse opus aut consilium tuum proprium: ac flocci facias illorū clamorem, qui pro omnium pessimo id opere habebunt, & existimabunt neq; ordinatum neq; commissum à Deo. Vah Vah, dicent, stultus Leonardus Koppen, à damnato & hæretico Monacho circumuentus, audeat Nouem Moniales una uice abducere è Monasterio, & adiuuare, ut uota sua uitamq; Monasticam abnegēt ac deserant. At dixeris hic. Hoc uero est pulchre seruare secretum & occultare, immo prodere ac uendere, ut in me concitetur totum Cœnobium Nymicense, quando iam audiunt, me illum fuisse raptorem. Respondeo (inquit Lutherus) immo uero felicem raptorem, sicut et Christus raptor erat in mundo, quando per mortem suam Principi mundi auferebat arma & uasa sua, ipsumq; ducebat captiuum. Ita & tu has miseris animas ex carcere humanæ Tyrannidis eduxisti, & quidē opportunissimo tempore in Pascha, quo Christus suorum quoq; captiuitatem captiuam duxit. Et ne quid rationis aut pudoris ferali huic sceleris reliquum esset, Lutherus in fine illius libelli sui nominatim cōmemorat Nouem Moniales illas, nomine et cognomine unam, qua nq; proptio, quæ omnes erant genere nobiles: In perpetuum sane dedecus & opprobrium tot indytarum familiarum: quas tam insigni scelere diffamat. Atq; ut completior fieret ea iniquitas, septima miserrimarum Apostatarum illarum, Catharina de Bore, post biennium in sæculo, uaga inter scholares Academicos conuersatione Vuittenbergæ exactum, mox ut diem obierat Dux Fridericus Elector, facta est Luthero (si Dijs placet) uxor: Monacho Monialis, perfido perfida, flagitiosa flagitiosa: scilicet ut esset dignum ollæ operculum, & par pari facile coniūgeretur, & mētiretur eis Paulus, dum ait. Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Tantū uero erat odium Luthero, non modo in Papam, uerum etiam in uniuersam Ecclesiam Catholicam, ut ijs, qui manifeste foris sunt, quales sunt Pighardi & Hufsitæ, mallet coniungi, quam ad Catholicos, quibus tot antea annis communicauerat, redire. Scripsit itaq; duos libros ad eos, quos Pape inimicos putabat: Vnū quidem ad Vualdenses, quos Pighardos dicimus, per Bohemiam Morauiamq; dispersos: Alterū uero Latine ad Senatum Pragensem, tanquam ad præcipuos Hufsitæ. Quamquam ante paucos annos, utrosq; uelut hæreticos & schismaticos, etiam

Verba Lutheri de raptu illo.

Nomina Monialiu à Lut. expres sa.

^{1. Tim. 5.}
Duo libri Lut. ad Bohemos.

publicis scriptis fuerat infectatus. Etenim in Pighardos atrociter inuectus est, tum in Decem præceptis, tum in Resolutionibus suis. Hic sane in hæc uerba. Quod si etiam tempore Apostolorum, non fuisset Purgatorium, ut superbit fastidiosus Pighardus, nunquid ideo credendum est heretico, uix Quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot sæculorum falsam fuisse contendendum: maxime cum ipse nihil aliud faciat, quam quod dicit, Non credo. Et sic probauit omnia sua, & improbauit omnia nostra: Quasi nõ & lignum & lapis non credant. Illic uero sic, Verum (inquit) ne Pighardi, heretici infelices, suas partes à me adiutas confidant: Qui præ nimia ruditate nobis Teuthonicis (superbissimo fastidio indignati) imponunt, quod Sanctos Dei colamus, & Idola faciamus: & ideo contra nos acerrum uersuum scripturæ congregat. In quibus prohibetur, ne adoret quis nisi unum Deum. Simul impij peruersores scripturæ, & subdoli calumniatores pietatis nostræ. Ita enim rustici illi nos tandem docent, quod solus Deus sit adorandus, & gloriatur, ac si nos id ipsum negauerimus. Posteaquam uero miser Apostata publicum Ecclesiæ Romanæ hostem se gerere cepit: Inimicis eius, quos antea condemnauerat, pudendis blanditijs muliebriter adulatus est, ut socius eorum fieri mereretur. Ait igitur ad Vualdenses Teuthonice (quem libellum postea transtulit Ionas, adulator & interpres Lutheri) Circumfertur libellus, quem uestri Symmystæ Germanice, nunc & Bohemice, ædiderunt, ad instituendos in summa Christianismi pueros. In quo inter reliquos articulos & ille continetur, Christi corpus sub Eucharistiæ Sacramento non naturaliter contineri, neq; ibi esse adorandum. Quod dogma uestrum, nos Germanos non mediocriter commouit. Neq; enim ignoratis, quomodo uos per uestros Legatos rogauerim, ut huic articulo, de quo uos paulo obscurius disserere uidebamini, iusto super hoc libello ædito, lucem adderetis. Et infra in gratiam eorum calumniatur & conculcat omnia sacra nostra. Et tamen his (inquit) cæremonijs, hoc genere adorationis, omnia templa, monasteria, breuiter omnes anguli pleni sunt, & totus cultus Papistici regni nihil aliud fuit, quam assidua subsannatio, sub hac uoce, Aue rex Iudæorum. Cum enim tot sint templa Cathedralia, Collegiata, & plures Monachorum secte, quam auium species: tot cœnobia, tot altaria, tot sacella: tamen in his omnibus, uix inter Mille unum reperias, qui spiritali adoratione Deum honoret, omnes uero ex æquo rideant & subsannent externa hac hypocrisis. Et potissimum sic rideretur Christus & Deus, festo Paschæ & Corporis Christi in omnibus Missis, ut uocant, in pompa & processione,

Luth. in resolu
tione conclus.

Luth. De X.
præceptis c. 1.

Luth. ad Vual
denses de Eua
charistia.

Calumniæ
Luth. in Cas
tholicos de
Adoratione
Eucharis
tiz.

sione, ubi in auro & argento circumfertur Eucharistia. Ibi multum honoris externi exhibetur Deo, qui tamen nihil aliud est, quam derisio Dei, cum absit fides & spiritus sanctus. Et rursum, Nos (inquit) certi sumus, uobis per donum inenarrabile Dei contigisse puram doctrinam & magnam lucem uerbi, etiam si sit infirmitas forsan adhuc & satis erratorum in moribus & uita. Et post pauca. Quanquam apud nos necdum tam bono ordine, in externa distributione Sacramenti omnia constituta sunt, ut de uobis audio. Orate uero & uos pro nobis, ut assiduam exercitium, tum uerbi, tum etiam charitatis, & bonæ uitæ apud nos sit: præsertim, cum è luto illo Papistici regni nuper eluctati simus. Et sub finem libelli. Obtestor (inquit) uos per charitatem Christi, ne meum scriptum in eam partem accipiat, quasi uestris erratis me titillarim. Sed tamen cum sciatis, uos in toto orbe hæcenus tanquam pestilentissimos hæreticos proclamatos: hic testimonium uobis perhibere uolui, quod propius accedatis ad puritatem Euangelij, quam omnes alij, quos ego cognouerim. Quid autem de Bohemis Hulsitis olim senserit Lutherus, in Galatis suis lucide quidē declarauit. Sed cū pœniteret eum paulo post eius sententiæ, uerba illa deinceps à Typographis eius omiſsa sunt. In prima tamen æditione adhuc permanent. Etenim ubi Apostolus ait. Alter alterius onera portate. Ibi Lutherus pulcherrime declarat, non esse ab Ecclesia propter malos discedendum. Hi (inquit) hanc peruertunt doctrinam, qui uolunt sua onera portari, & solum commodis aliorum frui & uehi: Ut qui indoctos, inutiles, iracundos, ineptos, difficiles, morosos, dedignantur habere socios uitæ: sed quærunt humanos, suaues, benignos, quietos & sanctos homines: Hoc est, uolunt, non in terra, sed in paradiso: non inter peccatores, sed inter Angelos: non in mundo, sed in cælo uiuere. Quibus quoque timendum est, ne & hic recipiant mercedem suam, & in hac uita suum regnum cœlorum possederint. Nam cum sponsa nolunt esse lilium inter spinas, nec cum Hierusalem in medio gentium posita, nec cum Christo damnari in medio inimicorum. Euacuant enim crucem Christi in seipsis, & ociosam ac stertentē alijsq; humeris uectatam charitatem habent. Proinde qui fugiunt talium societatem, ut boni fiant, nihil aliud faciunt, quam ut pessimi omnium fiant. Quod tamen non credunt: quia propter charitatem fugiunt germanum officium charitatis: propter salutem fugiunt uerum compendium salutis. Ecclesia enim tunc semper fuit optima, quando agebat inter pessimos. Et post pauca. Consequens est (inquit) quod Bohemorum discidium à Romana Ecclesia nulla possit excusatione defendi, quin sit

Blanditiæ
Lutheri
Pighardi

Damnatio
Bohemorum.

Luth. in commentario ad Galatas c. 6.

Eorūdem
iustificatio.

fit impium, & Christi omnibus legibus contrarium: quia contra charitatē, in qua omnes leges summantur, perstat. Nam hoc, quod unice allegant, sese timore Dei & conscientie, defecisse, ne inter malos sacerdotes & Pontifices uiuerent: hoc eos maxime omnium accusat. At longe aliter scripsit postea, tum in Babylone sua, tum in assertionē XLI. Articulorum. Et longe post, ad Senatū Pragensem, de instituendis ministris Ecclesiæ. In quo sane libro, hunc in modum narrare cepit. Posteaquam prævalente (inquit) Sathana, Bohemiæ regnum, Episcopis & sacerdotibus (quos uocant) sublati, uastum ac solitarium relictum est, autoritate Pontificum Romanorum: misera ac dura necessitate adacti fuistis, quotannis in Italiam mittere Clericos uestros, pro Ordinibus Papiisticis emendis. Quod uicini Episcopi prorsus non dignarentur eos ordinare, cum pro obstinatis hæreticis uos haberent. Ea uero necessitas, quanta super uos inconmoda & pericula secum traxit: Et infra. Facta est tandem hac ratione copia crudelissima quibuslibet nebulonibus, Apostatis, & quos alioqui nulla pars terrarum ferre potuit, ad uestrum ministerium perueniendi, ita ut in fabulam abierit hæc misera uestra necessitas: Videlicet, quod Bohemis dignus sit sacerdos, qui apud Teuthonas laqueos & coruos meruit. Sic Bohemiam repleri oportuit insigniter sceleratis simul & indoctis pastoribus, uel lupis potius rapacibus. Hinc manat caehos illud & Babylonia confusissima in clarissimo regno uestro, dum partim necessitate habendi ministros, partim impotētia corrigendi sit, ut quisq; doceat quod uoluerit: aliud in alio loco prædicet: nonnulli ficto sacerdotis titulo, populos ludificentur: alij Parochias emant: alij ui intrudantur: successores cōtraria antecessori statuunt. Et rursus. Nunc (inquit) postquam uos Bohemos proprijs malis monitos fecimus, ut Papiisticis Ordinibus ualedicatis: addam & unam generalem causam, qua suscitemus et uobis & toti orbi naueam & Apostasiam, ab execratis illis et abominandis ordinibus. Et infra. Et plane salutis nostræ ratio cogit necessario, ab illorum execratis & dammatis ordinibus abstinere. Væ enim illis, qui huic aduersario Dei & Baal Peor, sese initiauerint iam scientes & prudentes. Verum hæc ratio præ cæteris Nationibus, uos Bohemos maxime mouere debet. Nam uobis non modo in conspectu Dei, quemadmodum cæteris, sed & turpe coram hominibus est, ordines ab hoste uestro tum petere, tum suscipere, qui Ioan. Hufs & Hieronymum Pragensem, cum multis alijs pessimo nomine exulsit: qui semper uos extinctos uoluit: qui uos hæretici nominis opprobrio, sine fine, sine modo, per orbem conspurcat: cuius pestilentibus conatibus uos tanto san

Cōtra Pa-
pam suadet
Lut. Bohem-
mis.

guine

guine restitistis. Necdum tamen illum sanguinarium Tyrannum
 luorum flagitiorum poenitet, nec reuocat sanguinis innocenter
 damnati exemplum, nec restituit sacrilegum Christiani nominis
 spoliū. Hæc & id genus multa, in Papam quidem atrocissime, &
 in sacros ordines impijissime; sed ad Bohemos omnino inaniter &
 uanè deblaterauit. Illi enim Lutheranos longe magis odio habent,
 quam Catholicos. Nam adhuc hodie perdurat Præge Ecclesia Catho-
 lica in prisca patrum ritibus, & per omnem Bohemiam est pas-
 sim reperire sacerdotes, Monachosq; Catholicos, ut nō sit dubiū,
 si Lutherus Præge deprehenderetur, grauissimas daturus esset
 poenas libri, usq; adeo impij, falsiq; et famosi. Scripta enim eius pu-
 blico Senatus Edicto ibi sunt interdicta generaliter. Nec feliciori
 auspicio scripsit & ad Iudæos Teuthonice, quod Iesus, Deus & sal-
 uator noster, natus sit uere Iudæus. Quamuis enim & in eo libello
 grauissimis Catholicos oneraret calumnijs, multisq; blandicijs ap-
 plauderet Iudæis; Iudæorum tamen nullum prorsus ad Christum
 conuertit, sed magis in Christianos exasperauit, & in Christianis si-
 dei contemptū incitatos, in Iudaica cæcitate obdurauit. Plebem
 deniq; Germanicā foedissimis adulationib. ac rudissimis scripturæ
 prætextibus cōstituit alio libello iudicem doctrinarū & decretorū,
 non modo Papæ & Episcoporū; uerū etiā Generaliū Conciliorū.
 Sic enim ait inter cætera. In huiusmodi negotio, nempe ad iudican-
 dū doctrinas, et ad instituendū ac destituendū Doctores, aut ani-
 marum curatores, nihil prorsus attendere oportet, hominū leges,
 iura, mores, usum, consuetudinem, &c. Siue à Papa, siue ab Impera-
 tore; à Principibus aut Episcopis, ita statutū sit: An mundus totus
 aut dimidijs ita tenuerit, siue uno aut Mille annis durauerit. Ani-
 mā enim hominis res æterna est, super omne quod temporale est:
 Ideo æterno duntaxat uerbo regi debet. Item. Hominum (inquit)
 uerba ac doctrinæ constituerunt & ordinauerunt, Iudicium super
 doctrinis cōmittendum esse Episcopis, Doctoribusq; & Concilijs:
 Quicquid illi concluderint, totum mūdum accipere debere pro iure
 & pro articulo fidei. Vide autem, ista gloriatio eorum, qua uni-
 uersum mundum sub iugum miserunt, quā impudenter ac stulte
 pugnet contra legem & uerbum Dei. Christus enim directe con-
 trariū statuit, auferens ab Episcopis, doctisq; & Concilijs utruq;
 Nempe ius, & potestatem iudicandi doctrinas, ac tribuens utruq;
 unicuiq; et omnibus Christianis uniuersaliter. Quando ait Ioan. 10.
 Oues meę cognoscunt uocem meam. Item. Oues meę non sequun-
 tur alienos, sed fugiunt ab eis: quia non cognoscunt uocem alieno-

Luth. ad Iu-
 dæos: In
 quos pos-
 itea inuecti-
 uas scripsit
 acerbissis
 mas.

Adulatio
 ad plebem,
 de iudican-
 da doctri-
 na.

runt

Vocem pasto-
ris audire &
sequi, non iudi-
care debēt. Vo-
cem autem alie-
norum, nec au-
dire nec sequi
debent uerē
oues Christi.
Fures & latro-
nes heretici
sunt: Non ij,
qui ordinarij
& legitimi
pastores cōsti-
tuti sunt.

rum. Item. Quorquot uenerunt, fures sunt & latrones: Oues autem illos non audiunt. Hic omnino clare uides, cuiusnam sit ius iudicandi doctrinas, Episcopus, Papa, Docti, & unusquisq; habet potestatem docendi: Oues autem iudicare debent, an illi doceant uocem Christi, an alienorū. Quæso, quid hic contradicere queant Aquarum Bullæ, quæ strepunt, Concilia Concilia, Oportet Episcopos, doctos & generalitatem audire: Puta sine uerbum Dei cedat tuo ueteri usui, consuetudini, Episcopis: Nunquam. Quis iam non uidet hic, omnes Episcopos, Collegia, Monasteria, Vniuersitates cum toto corpore suo, contra hoc clarum uerbum Christi furere: quod impudēter adimunt ouibus iudicium doctrinarum, quod sibi ipsis uendicant, per proprias constitutiones & temeritates. Idcirco & certissime pro latronibus & furibus: pro lupis et Apostaticis Christianis habendi sunt, tanquam ij, qui hic manifeste conuicti sunt, quod uerbum Dei non solum abnegant: uerum etiam contra illud statuūt aguntq;, sicut decuit Antichristū: regnūq; eius facere, iuxta prophetiam S. Pauli, 2. Thess. 2. Et infra. Seditiosa illatione concludit, uelut uictoriæ certus, quod per hoc solum abunde meruerint, ut ex Christianitate pellantur, & fugētur uelut lupi, fures & latrones, qui contra Dei uerbum & uoluntatem super nos dominantur & docent. Ipse tamen superbissime, ius ferendarum legum, quod

Leges Lut.

Liber de
Communi
fisco.

Papæ, omnibusq; Episcopis & Concilijs uult ademptum, sibi arrogauit & usurpauit, non solum in rebus Ecclesiasticis: uerum etiam in ciuilibus. Adidit enim eodem anno diuersos suarū legū libellos Teuthonicos. Vnum de formula baptizandi: Alterum de institutione cultus diuini, Tertium de communi fisco. In quem deputabat primum sane fundos, & bona omnium Monasteriorum campestrium, Ordinis Benedictini, Cisterciēsis, Coelestini &c. De quibus ait, melius fuisse, si nullum eorū fuisset unquam super terram: Cum autē iam sint, optimum fore, ut interire sinantur: aut si commode fieri queat, ut funditus & omnino tollantur. Deinde similiter ad dicebat communi fisco fundos & bona, atq; etiam oppida Episcopatum Collegiorumq; & Capitulorum, nisi forte magis placeret, seculares ex ijs Principatus facere. Et uniuersaliter omnes beneficiorum Ecclesiasticorum prouentus censusq; & bona, eidem fisco adiudicabat. Ceterum Cœnobia fratrum mendicantium, in ciuitatibus, iubebat conuerti in scholas puerorum & puellarum, aut in alios publicos usus ciuitatis. In distributione uero, prima pars Pastoris & Concionatoris erat, atq; Prepositorum fisci & custodum templi. Altera Rectoris scholæ utriusq; sexus. Tertia pro senibus & infirmis, Quarta pro Orphanis, Quinta pro plebe obærata, Sexta pro

pro mercenarijs aduenticijs, Septima pro ædificijs, Octaua pro
 coëmendâ filigine tempore fertilitatis. Cautum præterea fuit, ne
 posthac ullus admittatur Terminarius Monachus, aut Stationa-
 rius, nullus aduentitius scholaris, nullus mendicus &c. Absente
 tum procul in Hispanijs CAROLO Cæsare, celebrabantur
 Comitïa Imperialia Nureberge à Vicario Imperij, fratre eius Fer-
 dinando, Archiduce Austriæ &c. In quibus sane multus uariuscq̃
 tractatus fuit in negotio fidei. Nam & Adrianus Sextus, Roma,
 Pontifex, quendam co miserat Archiepiscopum, Franciscum Che-
 regatum, uirum disertum, cum plenissima instructione, & paterna
 oblatione: ad mitigandos animos Germanorū, ne prorsus à Sede
 Apostolica abalienarentur, Nam & ipse Germanus erat, & summa
 laude integritatis uersatus fuerat in Aula Cæsaris, cui & fidelissi-
 mus extiterat Præceptor disciplinarum, non solum apud Germa-
 nos: uerū etiam apud Hispanos, quos & rexerat, dum abesset pro-
 cul in Germanijs Hispaniarum Rex Catholicus, Cæsar. At quan-
 to benignius sese offerebat Pontifex, tanto ferocius agebant Lu-
 therani. Quippe Lutherus ipse, ubi uidisset Breue Apostolicū Adri-
 ani (quo is à Lutherismo dehortabatur Christianos, ut erat uir
 doctissimus ac summus Theologus) conuictissimum in eum ædi-
 dit libellum. Et reliqui Lutherani maxime quirabantur contra ab-
 usus Ro. Curie, de quibus tamē abolendis, Pontifex ipse benignis-
 sime omnem operam suam ultro pollicitus fuerat. Proposuerant
 quidem Imperij Principes quædā Grauamina, quibus inique gra-
 uari uideretur Natio Germanica, non solum à Curia Romana, ue-
 rum etiam ab Episcopis & Prælati Germaniæ: Et proposuerant
 ea non modo Nurenbergæ in Comitïjs, uerum etiam Vuormaciæ
 prius coram Cæsare. At Lutherani omnia ad sinistram & ini-
 micam intentionem suam detorquentes ac deprauantes, sumptis
 inde occasione, ædiderunt librum tum Latine tum Germanice, cui
 Titulum fecere, Centum Grauamina Germaniæ. In quibus sane
 recensendis non solum maligne in odium Papæ & Cleri omnia
 exaugebant, & in peiorem partem interpretabātur: Verum etiam
 impie pleriscq̃ antiquissimis Cæremonijs Ecclesiæ, quibus Episco-
 pi & Clerici in suis functionibus rite utuntur, derogabant, & ab-
 rogatas uolebant. Atq̃ ut odium in Papani adhuc magis adau-
 geretur in populo, adiunxerunt etiam summas omnium Arinata-
 rum, quas totius orbis Episcopi, loco primitiarum, summo Pontifi-
 ci, in confirmatione sui, adnumerare solent: ut longe grauisima ex-
 actio & infinita prorsus pecunia uideretur quotannis à Papa exi-
 gi inique, Cūq̃ Principes Nurenberge Imperiale promulgassent
 H Edictum,

Comitïa
 Nurenber-
 gæ habita.

Liber Cen-
 tum Gra-
 uaminum
 Germanicæ.

Edictum, ut contra nouitates Lutheranas Concionatores uterentur probatis Ecclesiæ doctoribus, & receptis Euangeliorum expositionibus, Lutherus illud friuolo commento in partem suam trahens, ædidiit libellum contra peruersores ac deprauatores Cæsarei Mandati. Ea sane ratione, eoq; doli prætextu, ut populus existimaret, Principes in Edicto stare à parte Lutheri.

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXIII.*

Canonizatio S. Ben-
nonis.

Bierati am diem Papa Adrianus Sextus: uir Germanus et uitæ priuatim integerrimæ, qui cum audisset, ac certis testimonijs comprobata accepisset, præclara & merita & miracula Beati Bennonis, Misnensis olim Episcopi: retulit cum solenniter singulari Sedis Apostolicæ autoritate, in numerum Diuorum. Cuius rei sollicitus maxime erat eiusdem Ecclesiæ, Misnensis Episcopus, Ioannes à Schleinitz, uir nobilis iuxta piusq; & eruditus, ac itinerum laborumq; toleratissimus: Qui ope et consilio prius ac maxime Orthodoxi Principis, Saxonix Ducis Georgij, ossa & reliquias Beati Patris, Bennonis iam Canonizati, uenerabiliter in maxima populi frequentia, ex terra & uersto tumulo in altum subleuauit, ac annuū eius memoriæ festum Autoritate Apostolica instituit. Ea igitur celebritas & fama pietatis antiquæ, maxime obscuratura uidebatur barbaricas Lutheri nouitates. Vnde factum est, ut ira inuidiaq; accensus, conuictiosissimum simul et impiissimum ædiderit mox libellum Lutherus, cui Teuthonice hunc dedit Titulum. Aduersus nouum Idolum, & antiquum Diabolum, qui Misne exaltandus est: Festinans nimirum, ut suo libello populos ab ea deuotione auerteret. Sed frustra pium ac Inclytum cæli incolam oppugnauit impius & infamis Terrigena. Tanta enim populi frequentia & fuit tunc, & quotannis eo die, quo S. Bennonis reliquix solenni Apotheosi sublimate sunt, esse solet, ut Deus ipse uideatur pia populi simplicitate ac deuotione, irridere ipso facto stultos & impios uersuti & uerbosi Apostatæ conatus. Nam Misna uix Decem Miliaribus distat à Vuittenberga: urbs utraq; ad ripam Albis posita, à nobilissimis Principibus claritatem accepit: hæc à Marchionibus Misnæ, quorum maximus numerus ibi sepultus requiescit: Illa à Ducibus Saxonix, ut Electori Saxonico propria sit. Ex eo itaq; opere Dei Lutherus, si non esset impia rebellionem prorsus obsecutus, merito consyderare deberet, se frustra calcitrare

Celebris
Populi cō-
cursus in
die S. Ben-
nonis.

citare contra stimulum, cum tot habeat in propinquo etiam ex rustica plebe aduersarios perpetuo. At uir temerarius, inani fiducia plenus, uane sperabat, se pestilenti conuitorum libello auersurum ab ea celebritate populum. Mille igitur mendacijs detractio- nibusq; suggillabat, non solum uitā miraculq; Bennonis: uerum etiam pium factum Papæ Adriani, ac probatissimorum retro san- ctorum pietatem, Gregorij Septimi, & Thomæ Aquinatis: non ti- mens, historiæ ueritatem ubiq; peruertere. Etenim S. Bennonem calumniabatur, quod adularus fuerit contra Cæsarem Henricum Quartum, Gregorio Papæ septimo, eiq; adhæserit inique contra ius & fas, & in omni scelere adiuuerit illum. Quid ergo (inquit) ex- altant nunc Misnenses: Multiplicem latronem & sanguinarium, causam omnis calamitatis in Germania: hostem Euangelij, ac so- cium Antichristi, cui adhæsit, eiusq; iniquitatis particeps factus est. In Gregorium uero Papam septimum, cui multa est laus in uera hi- storia, hanc ferebat ex folio Vuitenbergensi sententiam, Quod contra Imperatorem Henricum Quartum egerit, uelut proditor et nequam: quod filium contra Patrem concitauerit: quod in excom- municatione illum mori dimiserit, idq; totum fecerit propter tem- porales opes pompasq; & potentias. At satis constat ex historijs, illum Gregorium ab Imperatore inique uexatū, obsessum atq; eie- ctum fuisse, & in exilio diem obiisse, longe ante obitum Henrici Quarti: atq; etiam ante disidium, quod inter patrem & filium post in Imperio exortum fuit. Cæterum cum Adriani sexti uita sic esset apud Germanos laudibus celebrata, ut citra eorum offensam uitu- perari non posset: alijs cauillis eius autoritatem et famam labefacto- re conatus est. Ait igitur in eodem libello. Primum, ut à summo exordiamur, pulchre contigit, ut Sathan iste Misnensis exaltaretur per Papam Adrianum. Quanquam enim audio de illo Adriano, quod fuerit splendidæ ac laudatæ uitæ, fuit tamen (ut huiusmodi hypocritæ solent) pessimus hostis Dei & eius uerbi. Propter ipsum duo admisit homicidia Bruxellis duosq; martyres Christo parauit, ac eos ignorans nolensq; uere sanctos exaltauit. Et post pauca. Agi- tur hic admodum Papaliter, Quemadmodum & Constantiæ in Concilio actum fuit, ubi Ioannes Hufs et Hieronymus Pragensis, dānati & exusti sunt, uere sancti filij & martyres Dei. Contra uero Thomas Aquinas, fons & sentina omnis hēreseos, errorisq; et ex- tinctionis Euangelij (sicut indicant libri eius) exaltatus fuit: Ita & nunc facere oportet Magistrum Adrianum. Veros sanctos, Ioan- nem & Henricum, exusit Bruxellis: nunc contra exaltat Benno- nem, immo ipsummet Diabolū. Singulare Ro. Pontificū officium

Blasphē-
miæ Lut. in
sanctos
Dei.

Calumniæ
in Adrianū
VI. PP. &
in S. Tho-
mam.

est, oportet eos ita agere, ueros sanctos interficere, falsos sanctos exaltare: uerbum Dei damnare, suam propriam doctrinam confirmare, ac deinde dicere, Totum fieri in honorem Dei & sanctorum eius &c.

Dilutio Ca **luminarū.** Cæterum ad huiusmodi eius calumnias grauius ac erudite respondit Teuthonice Hieronymus Emser, qui & uitam B. Bennonis longe prius elegantissime descriperat libro Latino, antequam Lutheri nomen fuisset orbi cognitū. Et Adrianum Papam à Lutheri calumnijs uindicare poterant uerba omnium Principum, & Statuum Imperij, quæ Nurenbergæ in Comitij's responderant Nūcio Apostolico: Nempe, quod nouerint illum ex nobilissima Germanica natione originem traxisse & natum esse, eiusq; eximias ac præstantes animi & corporis dotes uirtutesq; toto fere orbe, etiam dum in minoribus fuisset, celebratas, iampridem perspicuas habeant &c.

Card. Cam **pegius Le-** **gatus Cle-** **mētis VII.** Mortuo autē Adriano Papa, post longam in conclau consultationem, electus est Iulianus de Medicis, Agnatus Leonis X. Florentinus, Cui inditum est nomen CLEMEN-

TI Septimo, Qui cum audisset, Imperialia Comitia rursus celebrari Nurenbergæ, transmisit eo insignem inter Cardinales, integritate sapientiæq; & eruditione uirum, Reuerendissimum Dominum Laurentium de Campegij's Bononiensem: Qui post obitum uxoris suæ, ex Academia Bononiensi, ubi Patri suo Clariss. Iurifconsulto, in publica Iuris professione successerat, Romam euocatus, mox Auditor Rotæ factus fuit, & breui sic inter cæteros Rotæ Auditores sciētia et probitate emicuit, ut dignus uideretur, qui in arduissimis Papæ negocijs mitteretur in Germaniam ad MAXIMILIANVM Imperatorem. Apud quem ita se gessit, ut eius fauore fieret primum Episcopus Feltrensis, deinde & Ro. Ecclesiæ Cardinalis. Is igitur non solum Papæ, uiro alioqui prudentissimo, uerum etiam toti Cardinalium cœtui, quorū iudicio nihil exactius habet orbis: aptissimus uno omnium uoto uisus est, ut mitteretur Legatus de Latere, non solum ad Germaniam, uerum etiam ad Ungariam & Bohemiam. Nam ultra eruditionem multamq; & longam rerum experientiam, habebat etiam familiarem cum plerisque Germaniæ Principibus notitiā & amicitiam. Ille ergo Romam egressus Calendis Februarij, per Italiæ urbes iter faciens, ac honorificentissime ubiq; exceptus, Bononiæ in patria sua (ubi & Episcopus erat) diebus aliquot substitit in domo paterna, & Missam solenniter in Cathedrali Ecclesia celebravit, præsentē maxima populi multitudine. Vbi uero Germaniæ fines attingisset, acceptis Principum ex Nurenberga literis, properantius ad illos perrexit. Cumq; illuc peruenisset, obuios quidem extra portā habuit omnes

fere

Aduentus
Legati ad
Comitia
Nurenber-
gæ.

fere Principes (nam unus aut alter mala ualitudine retinebatur) Germaniæ, simul cum ipso Imperatoris locum tenente, Archiduce Austriæ FERDINANDO. Verum ab illis benigne admonitus, urbem illam non eo habitu intrauit, quo solent Legati Apostolici Cardinales, propter circumfusam plebem Lutheranam, quæ assiduus concionibus à suis Prædicatoribus, concitabatur in odium & contemptum Pape totiusq; Cleri. Ne igitur in summo honore despectui, risuq; fieret per habitum sollennem, & illi populo insuetum, communi habitu, quo per sylvas & campos ierat, per mediam urbem usq; ad hospitium suum, cui nomen erat Aureæ Cruci, inter conducentes Principes processit, sine Clero & sine præuia cruce. Clerus namq; qui occursum illi, conuenerat in æde Diui Sebaldi, retentus est ibi clausis ualuibus, ita ut ne uidere quidem illum potuerit intrantem. Posteaquam datus ei fuerat Senatus & confessus Principum in Curia urbis, gemina ibi oratio habita est: Vna ab Episcopo Scarenfi, Ordinis minorum, Italo Potentino, uiro disertissimo, qui in comitatu et familia Legati erat: Altera ab ipso Legato, qui summa grauitate, post captam ex paterno Pape erga Nationem Germanicam affectu, suoq; in Germanos multiplici officio & obsequio, beneuolentiam, orabat Principes & Ordines Imperij, ut gliscenti Lutherang factioni, quæ machinaretur non modo religioni & Sedi Apostolicæ: uerum etiam uniuersæ Reipublicæ legibus bene constitutæ, ultimum exitum: fortiter obfisterent, serio contrairent, ac efficaciter Pape Cæsarisq; sententias exequerentur. Se pro antiqua erga ipsos beneuolentia & diuturna cum Germanis familiaritate, præstiturum omnia pollicebatur, quicquid honeste à Sede Apostolica impetrari possit: maxime quantum ad Nationis grauamina spectaret, modo darent ipsi operam, ut extincta hæresi Lutherana, crudelissimis Turcarum conatibus bellisq; & irruptionibus potenter obuiari queat. Post paucos deinde dies, aduenerunt item à Rege Vngariæ & Bohemiæ LVDOVICO, cui nupta erat soror Cæsaris Maria, Oratores, qui in publico Principum Legatq; Apostolici consellu, eruditam quidem, sed seibilem ac supplicem habuere Orationem: qua lachrymabiliter orabant & obsecrabant Principes & Ordines Imperij, ut Regi Regnoq; Vngariæ in extremo periculo constituto, contra Turcarum impræssiones, opem ferrent. Quia Vngari diuturnis bellis fatigati et exhausti, non sufficerent amplius suis tantummodo uiribus, tam potenti hosti resistere. Post habitas orationes multa deliberatio Principum, uariq; tractatus, totum Quadragesime tempus sibi desumpserunt. Tandem uero decretum est cõmuni Prin-

Dux orationes ad Principes

Tertia ad eosdẽ per Oratores Regis Vngariæ.

cipum Statuumq; Imperij consensu, ut per intercessionem Cardé-
 nalis Legati, consentiente item Cæsare, summus Pontifex quàm-
 primum indicat liberum et Generale Concilium in Germania cele-
 brandum, per quod dissensio Lutherana sopiatur, radicitusq; tol-
 latur: Interim uero, ut scire posset unusquisq;, quid agere aut credere
 debeat, alia indicerentur Comitia, mox post festū S. Martini Spire
 habenda, propter quæ, ut eo efficacius salubriusq; in illis agi ac de-
 cerni posset, unusquisq; Principum ac Statuum Imperij, doctis in
 sua ditione uiris id curæ & negocij committeret: ut ex Lutheri libris
 alijsq; nouis doctrinis, bonum à malo seligerent, ne bonum cum
 malo pariter supprimeretur, atq; etiam grauamina Germanicæ
 Nationis, quæ inferuntur eorum à Sede Romana, tum ab Ecclesia-
 sticis Germaniæ, quàm diligentissime expenderent, atq; ad tolera-
 bilem modum redigerent. Cuncq; instructio Cæsaris, quàm Ora-
 tori suo Ioanni Hannardo inter Secretarios suos supremo, ad
 Principes & Status perferendam tradiderat, instanter deposceret,
 ut Ediçtum Vuormaciense, quod cōsensu omnium cōmuni promul-
 gatum fuerat, efficaciter demandaretur executioni, factisq; appro-
 baretur, non solū uerbis: Additū est in Decreto Nurenbergensi, ut
 omnes Principes ac Status Imperij, Ediçtū illud, quātū eis possibile
 sit, exequerentur, eiq; & obedirent & conformarent sese. Præterea
 de ope Regi Vngariæ contra Turcas ferenda, cum summa & ine-
 uitabilis posceret necessitas, ut Turcæ conatibus in tempore, &
 quàm primum potenti manu resisteretur: decretum fuit, ut iuxta
 notulam cōtributionis generalis, unusquisq; Principum & Statu-
 um, cum quoq; articulū summa deliberatione expenderet, ut de eo
 pariter concludi ac efficaciter in proxime futuris Comitij Spiræ
 decerni possit. Dum uero Nurenbergæ consisterent Principes
 & Status Imperij, grauis & periculosa facta est in Germania No-
 bilium coniuratio, autore Francisco de Sicking, quem ad res nouas
 impellebāt seditiosis suggestionibus Apostata, præsertim Oecolā-
 padius & Bucerus, Monachi uxorati & excucullati, ut sub Euāgelij
 defendandi prætextu, Ecclesiasticorum principatus & bona occuparet.
 Indixit itaq; bellum Archiepiscopo Treuerēsi, sed ita, ut mox post
 missas ad eum literas hostiles, armato exercitu subsequeretur, atq;
 unum ex oppidis eius inuaderet, quo capto, protinus ad mœnia
 Treueris, ciuitatis Metropolitanæ, exercitum recia duxit & admo-
 uit. Et nisi Archiepiscopus ipse opportunè in ea tum urbe fuisset,
 & sua industria (ut erat uir prudens, ac laborum tolerans) omnes
 illi aditus præclusisset, actum fuisset, non modo de ciuitate illa: ue-
 rum etiam de toto illo Archiepiscopatu: immo de omnibus (ut mul-
 torum

Cōiuratio
 Nobilium
 per Francif-
 cum de Sicking.

Obsidio
 Treueris.

torum erat metus) Episcopatibus Collegijsq; & Monasterijs Germaniæ. Nam ex urbis illius direptione, totus eius exercitus ditari potuisset, ac mox innumera seditionum turba, ad illius famę odorem se illi coniunctura fuisset: haud secus, atq; solent corui & uultures ad cæsa congregari cadauera. Cæterum ubi primus irrupentis impetus est fortiter ab Archiepiscopo repressus, additus est obfessis animus & propugnandi alacritas, ut nulla deinceps obsidentibus esset spes urbis potiundę. Intra paucos itaq; dies, dum frustra obsideret urbem, & uicinarum Principum auxilia metueret Franciscus, obsidionē soluit, exercitumq; in gloriosius dimisit. Archiepiscopus uero, cū fœdus iniisset cum Duce Bauarię Ludouico, Comite Palatino Rheni, Principe Electore, & cū Principe Philippo Langrauiio Hasiæ, quorum uterq; non cōtemnendis pollebat uiribus opibusq;, & cæteris ad bellum necessarijs rebus: ut eam ulcisceretur iniuriam, opem illorum implorauit. Tres itaq; Principes isti, coniunctis in unum uiribus, primum profecti sunt per Francofordiam, urbem Imperialem (quæ super Mogonum fluuium pontem habet lapideum, operose constructum) aduersus Hartmannum à Croneberg. Cuius munitissima arx, in ædito colle sita, cum subiecto oppido eiusdem nominis, nempe Croneberg, non multum ultra Germanicū miliare unum, à Francofordia distabat. Is enim Hartmannus, uir pulcher, fortisq; & opibus florens, quum literis libellisq; à Luthero illēctus in sectā; sanguine item & familiaritate Frãncisco cōiunctus, aduersus Archiepiscopū Treuerensē palā auxiliatus illi fuisset: dignus uisus est, qui primus daret pœnas. Verum ubi uidit Principes illos magno cum apparatu belli, cum curribus & equitibus peditatuq;, & magnis Bombardis aduentare, relicto in arce ualido p̄sidio, clam aufugit. Principes igitur admotis machinis & Bombardis, cœperunt horribili fragore ferreos globos eiaculari è Bombardis magnis & oblongis, quibus ualidissime quatiebantur & muri & petra: adeo, ut sonitus ille etiam Francofordiæ in ædibus ciuium exaudiretur. Obsessi autem, uidentes se necq; uiribus resistere, nec uim fragoris & oppugnationis diu sustinere posse, pacti uitam, tradiderunt arcem, qua tradita, incolumes dimissi sunt. Per eum ergo modum pulcherrima est exutus possessione honorū auctorum Hartmannus ille, quam Hasiæ Langrauius in hodiernum usq; diem obtinet. Cæterum iñdem tres Principes impetum belli conuersuri erant in Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinum, non quod ille ullam bello causam per sese dedisset: sed quod Nobiles nonnulli, qui officiales & stipendiarij eius erant, Franciscum adiuuissent contra Treuerensē. Ne ta-

Oppressus bello & arce sua exutus Hartmannus à Croneberg,

Tractatus de pace Triū Principum, cū Cardinale Moguntino

men temere bellum ei inferri uideretur, conuentum est utrinq̄, ut Francofordiæ prius res per colloquium discuteretur. In quo sane tractatu, excusata quidem fuit etiam ab aduersarijs ipsius Cardinalis persona, tanquam per sese innocens ab omni culpa. Verum inculcati fuerunt Nobiles aliquot: utpote Frobenus ab Hutten, Curix Archiepiscopalis Prefectus, Casparus Lerchus Marefcalcus, & quidam alij. Quin etiam de Capitulo Maioris Ecclesiæ Moguntinæ nonnulli Canonici habebantur suspecti, quod consilio & auxilio Franciscum illum adiuuissent. Nisi igitur Cardinalis & Archiepiscopus Moguntinus reos illos dederet, trium Principum arbitrio puniendos, fore dicebant, ut ei bellum inferretur. Dum autem super ea re consultaret Cardinalis & Franciscus, qui nondum profligatus, sed adhuc potens erat, magna polliceretur auxilia: Quemadmodum & alij Nobiles, atq̄ etiam frater eius Germanus, Dominus IOACHIM, Marchio Brandeburgensis, Princeps Elector &c. Qui omnes suadebant, bellum potius suscipiendum esse, quam faciendum iuxta uoluntatem illorum trium Principum: ipse Cardinalis, qui pacem maxime amabat, ut humani sanguinis effusionem præcaueret, maluit uel innocens pecuniaria pœna mulctari, quam bello experiri fortunam. Conuentum est igitur post uarias interloquutiones, ut propter damna, per Franciscum auxilatoresq̄ eius Treuerensium Archiepiscopo illata, Cardinalis numeraret XXV. Milia aureorum, Nobilesq̄ eius & ueniam peterent, de auxilio iam præstito, & bona fide promitterent, se de cetero nullum Franciscum aduersus Treuerensem, consilium auxiliumue præstituros. Quod cum recusarent facere illi, relictum sunt arbitrio suo. Ceterum Cardinalis non poterat eos contra pacis pacta retinere apud se. Alij uero Principes habuerunt illos pro hostibus. Itaq̄ Lantgrauius Halsiæ in itinere, quo domum reuertebatur, uel occupauit arces & oppida Domini Frobeni ab Hutten, Equitis Aurati, Magistri Curix Moguntinensis: uiri alioqui prudentissimi, ac magnæ tum autoritatis, tum opulentix: Qui postea in tumultu rusticorum, multa enituit uirtute, ac bona sua recuperauit. Instabat autem iam hyems, quæ sua asperitate prohibebat, uel castra metari in campo, uel obsidere arces aut oppida. Tres itaq̄ Principes aduersus Franciscum confœderati, dimisso exercitu, domum redierunt, ut primo Vere rursus in arma conuenirent. Fauerat gratiose Franciscum Princeps Elector, Palatinus Rheni, multis retro annis: Atq̄ etiam interposuit se, uelut sequestrum & arbitrum pacis, inter Archiepiscopum Treuerensem, & Franciscum illum. Verum ubi uidit Franciscum æquas pacis conditiones recusare, suisq̄ uiribus auxilijsq̄ nobilium confidere plus æquo

æquo, relicto eo, cœpit adiutare partes Archiepiscopi. Cœpit igitur inde labare fortuna Francisci, qui ad eam usq; diem multis successibus bellicis clarus habebatur. Nam grauissima intulerat damna Gesta Fran-
cisci de Sic-
king. Hafsia Langrauiò, dum puer esset ille, patre adhuc infans orbus: & urbem Metensem obsidens, florentissimam ciuitatem ad dispēdiosas pacis conditiones coëgerat, multisq; alijs formidabilis extiterat. De quo scripserat occulte ad Vlticum Huttenum suum Lutherus, se plus confidentiæ erga illum gerere, maioremq; in eo spem habere, quàm habeat in ullo sub cœlo Principe. Dolens ergo Lutherus Francisci aliorumq; Nobilium, qui maxime Euan- Seditiosa
scripta Lu-
the, in Prin-
cipes. gelici dicebantur, casum: nactus ex Decreto Nurenbergenſi cauillandi occasionem, furiosissimis conuitijs in Principes, uindictæ libidine, debacchatus est. Etenim ædidi libellum Teuthonicum, cui hunc in frõtispectio dedit titulum. Duo Cæsarea mandata, discordia & contraria ad Lutherum spectantia. Intus uero in libello premissit Epistolam ad omnes Christianos Germaniæ, & eã usq; adeo atrocē, ut in modum rabidi canis, irasci ac lethaliter (si Deus permisisset) mordere uideretur. Postquam, ceu præfationem quandam, subiunxit Edictum Vuormaciense, cui mox adiunxit Mandatum Nurenbergenſe, quod scriptum fuit ad Comites à Mansfeld. Ad cuius finem rursus euomuit in Principes, quicquid in præfatione reliquum iræ suæ fecerat. Ait igitur in præfatione. Hæc Duo Luth. cõtra
duo Mans-
data Impe-
rialia. Imperialia Mandata imprimi curauit, ex magna compassione super nos miseros Germanos, si forte Deus per hoc Principes quosdam & alios tangere dignetur, ut palpare ac sentire possint (non enim opus est uidere, porci & asini uidere possent) quàm cæcè ac obstinate agant. Turpe quidem est, Cæsarem & Principes manifeste mendacijs niti: at turpius est, eos simul ac semel contraria ædere mandata, sicut hic uidetis, ubi præcipitur, ut mecum agatur iuxta Edictum Vuormaciense: contrarium nihilominus mandatum recipiatur, ut in futuro Conuentu Spirensi primū tractetur, quidnam boni & mali sit in doctrina mea. Hos certe oportet esse ebrios ac uæsanos Principes. Et infra. Boni Principes (inquit) & domini, uos nimium festinatis mecū, homine paupere et unico, ad mortem: & ubi hoc factum fuerit, iam uicistis. Si autem haberetis aures, quæ audirēt, aliquid rari uobis dicturus esē. Quid si Lutheri uita apud Deum tanti æstimeretur, ut nisi uiueret, nullus uestrum uitæ aut domini sui certus foret, eiusq; mors omnium uestrū calamita siceret: non iocandum est cum Deo. Pergite modo alacriter, occidite & exurite, ego non cedam, si Deus uult: hic sum, & uos perquam amice rogo, cum occideritis me, ne me suscitetis iterum, ac denuo occi-

clatis;

datis. Deus dedit mihi, ut uideo, negocium non cum rationalibus hominibus, sed Germanicæ bestię debent me occidere, si dignus sim, perinde ac si lupi aut porci me dilaniarēt. Item, Et si occiderint me, talem facturi sunt necem, quam nec ipsi, nec filij eorum, superare poterunt. De quo eos mallem præmonitos, et certe eis non opto, sed nihil prodest. Deus excecauit & obstinauit eos. Et rursum. Vere uere præ manibus est infortunium quoddam, & ira Dei inualefcit, quam uos non effugietis, si sic perrexeritis. Quid uultis boni Domini: Deus uobis nimis prudēs est, statim effecerit uos stultos. Nimis itē potēs est, statim uos interfecerit. Pars una eius Dicterij dicitur. Deposuit potentes de sede. Hoc & uobis nunc dictum sit, boni domini, si non attenderitis. Hęc ille in sua præfatione. In peroratione uero adhuc uehementius seditiosusq; in illos inuectus est. In fine (inquit) oro omnes pios Christianos, dignētur simul precari Deū pro eiusmodi miseris & excæcatis Principibus, quibus nos Deus tribulauit in magna procul dubio ira: Ne sequamur eos, ad proficiscendum aut ad contribuendum contra Turcas. Quandoquidem Turca decies & prudentior & probior est Principibus nostris, Quid huiusmodi fatuis contra Turcā prospere succedat, qui Deum tam alte tentant & blasphemant: Hic enim uides, ut miser mortalis uermium seu tarniorum saccus, Imperator, qui uiuē suę nec uno ictu oculi certus est, impudenter se iactitat uerum et supremum Catholicę fidei defensore. Et infra. De his conqueror ex imo corde cunctis probis Christianis, ut mecum commiserentur super eiusmodi stolidos, fatuos, insanos, furiosos & amentes Moriones. Aliquis decies potius mortuus esse deberet, quam tales blasphemias & contumelias Diuinę Maiestatis audire. Immo promeritū est præmiū, quod persequuntur uerbum Dei: ideo debent sic palpabili cæcitate puniri ac impingere. Deus nos ab ipsis liberet, aliosq; nobis ex gratia det Regentes Amē. Hęc est irati Lutheri conclusio. Lutheranis autē ciuitabus non adeo displicebat Nurembergense Decretū. Nam cum multos haberent Concionatores disertos, linguarumq; peritos, sperabant, ubi res in examen deduceretur, eos scripturis præualituros esse. Mense igitur Iulio congregati Spirę Oratores Imperialium ciuitatum, quorum magna pars Lutheranę erat sectę: Decretum illum explanando, sic inter sese decreuerunt, ut liberę ac Imperiales ciuitates: eę præsertim, quę apud se haberent sacrę scripturę honestas, doctas, expertas ac intelligētes personas, ipsis summa diligentia cōmittant, ut super punctis & articulis, nostram sanctam fidem Christianā tangentibus: & ipsę præcipue, qui summe ad malū intellectu disputabiles sunt: fideliter ac cū diligētia cōsidentes debeant

Cōuita in
Principes.

Cōuitum
in Cæsarē.

Decretum
ciuitatum
Lutherana
rum Spire.

debite **perpendant**, suamq; consultationem in scriptis offerant Senatui, qui eam suis Oratoribus ad futurum conuētum Imperiale destinandis tradat, ubi omnibus omnium ciuitatum consultationibus in unum collatis, una ex omnibus communis fiat consultatio, qua ibi utantur. Hinc operosa scripturientium Apostatarum diligentia, suas in urbibus passim iactabat lucubrationes, per quas uincendi essent Papisæ indocti. Interim tamen & Principes, iuxta Decreti tenorē, suis Theologis præcipiebant, ut Luthericos libros diligenter examinarent. Hinc illi Quingenti articuli, quos Ioannes Cochleus ex 36. sermonibus Lutheri excerptos confurauit, ut breui opusculo illo Principibus indicaret, quanta foret damnabilium articulorū sylua, si ex omnibus Lutheri scriptis, rigido examine, in unū uolumen colligi deberēt: Cum tantus numerus corū, ex paucis breuibuscq; & popularibus sermonibus collectus sit, & iuste reprobatus. At uero Imperator CAROLVS, in Hispanijs tunc degens, ubi accepisset Decreti Nurenbergensis exemplar, suoq; consilio prudentissimo cuncta mature ac diligenter expendisset: mox rescripsit Principibus & Statibus Imperij Epistolam, bene quidem longam: sed multo acerrimam, grauitatisq; & autoritatis plenissimam. Qua non modo Decreti formam reprobauit & reiecit, uerum etiam conuentum Spire habendum, modumq; tractandi, seuerissime inhiabit. Sic enim inter cætera ibi ait.

Cunq; nos in proximis Vuormacię habitis Comitijs, in Principum Electorum aliorumq; Principum, & omnium Ordinum sacri Romani Imperij, generali congregatione, unanimi illorum consilio, scitu et consensu, Lutheranam doctrinam ac hallucinationem, uelut hæreticam, malignam ac uenenosam, sub magnis grauibuscq; mæltis & pœnis, publice denunciari ac interdici, omnesq; præterea scripturas librosq; Luthericos, posteaquam à Sanctitate Apostolica iure ac ordine Christiano legitime reprobati ac dānati fuissent, deleri atq; comburi curauimus: Vos & cōmunes Status in nouissimis Nurenbergæ actis Comitijs, solum propter iniuriosos & conuictios Lutheri libellos, indecorasq; Impressiones & picturas, ordinationē proposuistis atq; dedistis, eam unicuiq; quantum ei obseruare possibile sit, imposuistis: Quasi nos in priorib. nostris Mandatis & Edictis aliquid noui, onerosi, aut iniqui proposuerimus ac constituerimus, & non facilius equiusq; foret, in prioribus antiquis, laudabilibus Catholiciscq; ritibus & ordinationibus permanere, quàm ita alienos ac inauditos abusus acceptare ac tenere. Et infra. Quod autem uos & Status pariter, tanquam pro uobis ipsis proposuistis, ac decreuistis ad proxime futurum diem S. Martini,

Epistola
Caroli Imp
pe. ad Prin
cipes cōtra
Decretum
Nurenber
gensē.

Inhibitio
Dietæ Spi-
rensis.

Martini, in nostra & Imperij urbe Spira, generalem ac uniuersalem Germanicæ Nationis conuentum celebrare, atq; in eo uias, media, et ordinationes cōsyderare ac proponere, qualiter, quibusq; modis & formis, cum cultu diuino, alijsq; Ecclesiasticis officijs & Ordinationibus, constitutionibusq; & consuetudinibus agendum seruandumq; sit, usq; ad futurum generale Concilium: Vt interea periti sacrarum literarum, aliæq; cruditæ personæ, quicquid fidei non consonum, sed contrarium uideatur, in scriptis compræhendant, dubiaq; & alia pro uiribus determinent. Talia nos neq; possumus neq; uolumus ullo pacto uel admittere uel permittere. Sed sicut nos, tanquam defensorem ac Protectorem Sedis Apostolicæ, in primis decet ac conuenit, maxime præcauere, ne Dei omnipotentis ac sanctitatis Apostolicæ iram & indignationem per hoc in nos concitemus. Quanta enim iniuria, contumeliæq; & dedecus sanctæ, diuinæ ac Catholicæ Ecclesiæ irrogaretur, si pius Dei timor & obediētia eo modo læderetur ac minueretur, ut Germanica Natio sola, quæ hætenus timoratissima iudicata est: quæ & Catholicæ Ecclesiæ mandata, constitutionesq; obediēter continue obseruauit, tale quid præsumeret ac moliretur, quod omnes alij Principes Christiani, simul cum ipso Papa, neq; incipere neq; intendere audent: ut diuinas ac laudabiles Catholicas ordinationes, consuetudines, constitutiones ac ritus, qui tot annis hætenus in tota Christianitate, in solatium omnium fidelium animarum & hominum, perfecte ac sine contradicōne obseruati sunt, reijceret ac aboleret: A quibus sane nullus unquam recessit, quem iustū Dei iudicium ob hoc non grauiter punierit. Quamuis inhumanus & impius Lutherus illis præsumat solus obstistere, ac dulci suo ueneno, quantum queat, inficere, atq; in anima & corpore perdere mortales, seq; per suam astutam malitiam coram hominibus magnum & conspicuum reddere. Et rursus. Cum igitur nos (inquit) ex supra-memoratis alijsq; bene fundatis rationibus, cuiusmodi uestram & communium Statuum intentionem, actionemq; uelut iniquam cognoscamus, comperiamusq; nisi id in tempore præueniremus ac prospiceremus, quantū damni, abusionum, turbationum, seditionumq; in uniuersa Christianitate, præsertim uero in Germanica Natione, inde sequi possit: petimus à uobis, & iniūgimus uobis, sub iuramento, quo uos nobis ac sacro Imperio estis obstricti, & sub uitando crimine læsæ Maiestatis: sub nostro & Imperij Banno ac Rebanno: sub priuatione item ac destitutione omnium gratiarum ac priuilegiorum, quæ ab Antecessoribus nostris Romanis Imperatoribus ac Regibus, à nobis quoq; & sacro Imperio obtinuistis:

Grauis-
sima prohibi-
tio.

Ad

Ad hæc, sub pœnis, in nostro Imperiali Edicto propter hoc Vuor
 maciæ ædito, contentis: Ex Imperiali potestate serio mandantes, ut
 uos ab illo nostro Mandato & Edicto nulla uia aut forma disces
 datis, nihilq; contra illud agatis aut faciatis, sed illud, quantū pos
 sibile ad uos spectat & attinet, omnino ac simpliciter obseruetis &
 exequamini: Præsertim uero in prædicta Statuum intentione, de
 Concilio alijsq; disputationibus, declarationibus & interpretatio
 nibus, quæ Catholicâ fidem concernunt, ne quid ullo pacto, absq;
 Apostolicæ Sanctitatis nostraq; aut Generalis Concilij autoritate,
 ordinatione ac admisione, attentetis, agatis, aut peragatis: sed id
 rotū in proximū generale Conciliū, quod sanctissimi Patris nostri
 Pape autoritate et consensu, ut dictū est supra, indici debet ac indi
 cetur, differatis, atq; in his omnibus uos exhibeatis obedientes:
 Quemadmodum iuxta conscientiam obligationemq; uestram,
 Deo Omnipotenti, Sanctæ Catholicæ Ecclesiæ, Apostolicæ San
 ctitati & nobis, tanquam uestris, à diuina prouidentia præordina
 tis, Superioribus capitibusq; facere tenemini, et quàm charum uos
 bis est, nostram & Imperij grauem indignationem ac supra dictas
 multas & pœnas euitare. Hæc serio dicta uolumus. Data in ur
 be nostra Burgis in Castilia. XV. Die Iulij, Anno &c. XXIII,
 Imperij nostri Romani Sexto. Hæc Cæsar Teuthonice,

Cum autem dissoluto Conuentu Imperiali Nurenberge, Legatus
 Apostolicus ob securitatem cū Sereniss. Principe et infante Hispa
 niæ, Austria Archiduce &c. FERDINANDO, fratre & locum
 tenente Cæsaris, in de abiisset Stutgardiam, ibi ambo commu
 nicatis consilijs, particulare quorundam Principum Conuentum
 Ratisponæ celebrandum instituerunt ad certum diem, nempe Na
 talem Ioannis Baptistæ. Conuenerunt itaq; illuc die præfixo:
 personaliter quidem Cardinalis Campegius, Legatus de Latere,
 cum Archiduce & locum tenente prædicto. Item Matthæus Car
 dinalis et Archiepiscopus Saltzburgensis, Duces utriusq; Bauarię
 Illustriss. Principes, Vviihelmus et Ludouicus: Bernardus Episcopus
 Tridentinus, Ioannes Administrator Ecclesiæ Ratisponensis:
 Natalibus Palatinus Rheni, & Dux Bauarię. Per Oratores uero
 & Consiliarios suos, pleno mandato instructos, comparuerunt hi
 Episcopi. Vvii Gandus Bambergensis, Georgius Spirensis, Vvii
 helmus Argentinenis, Christophorus Augustensis, Hugo Cons
 tantiensis, Christophorus Basiliensis, Philippus Frisingensis, Se
 bastianus Brixinensis, & Ernestus Administrator Patauiensis, su
 prædictorum Ducum, Vvii helmi & Ludouici frater Germanus.
 Hi sane omnes pio fidei Catholicæ zelo accens, ut Lutherana fa

Dieta parti
 cularis Ra
 tispone.

ctiōni efficacius resistere possint, ultronea cōfœderatione sese con-
strinxerunt atq; etiā corroborauerunt. Antequam igitur acre
illud Cæsaris Rescriptum in Germaniam uenisset, immo & ante-
quā factū fuisset, Principes isti ultro concluderunt ac decreuerūt,
ante omnia, ut Cæsaris Edicto Vuormaciensi obediretur. Deinde,
ut Euangelium interpretaretur iuxta eorum, qui ab Ecclesia pro-
bati & recepti sunt, expositionem patrum: Vt cōcionari nemini li-
ceat in Ecclesia, nisi ei qui ab Ordinario loci, aut eius Vicario seu
Officiali, examinatus prius sit et admissus: Vt in sacratissima Missa
Sacramentorumq; administratione, & uniuersaliter in Catholice
Ecclesie Ceremonijs, leuijs, Orationibus, oblationibus, ceterisq;
ritibus antiquis, nihil immutetur: Vt sacerdotū Monasticorumq;
illicita coniugia prohibeantur & puniantur, Vt Typographi nihil
excudent, nisi rite prius examinatum ac probatum. Atq; inter alia
multa, insigni prouidentia & seueritate constituerunt, ut filij sub-
ditorum suorum, qui Vuitenbergæ literis operam darent, intra
tres Menses inde auocarentur, & studendi gratia illuc non redirēt,
sub pœna amissionis omnium beneficiorum & hereditatum: Nec
ad ullum deinceps beneficium Ecclesiasticum, in terris suis ullum
Vuitenbergæ Studentem admitterent, neq; in Gymnasijs suis ulli
lectioni præficerent. Item, Ne quis Lutheranum, quem aliquis eor-
um ob excessus & demerita proscripsit, in terris suis recipiat: sed
proscriptus ab uno, a b omnibus habeatur proscrip̄tus. Deniq;
ut si quis eorum ob ista ullam a subditis suis rebellionem aut sedi-
tionem pateretur, reliqui ei forent auxilio & consilio.

Decretum
Ratispo-
nense Ca-
tholicum.

Cōstitutio
Legati, pro
reformatio-
ne Cleri.

Legatus præterea Apostolicus, cum intelligeret Laicorum ani-
mos grauitè offendi improbis Clericorum abusus & perditis
moribus, heresimq; Lutheranam non paruam inde habuisse occa-
sionem: egit cum Principibus illis, ut ex Consiliarijs suis delectu
quodam deputarent uiros expertos, qui articulati consignarent
excessus & defectus, scandala item et abusus Clericorum Germa-
nię. Ipse quoq; ex suis in eum delectum deputauit Ioannem Coch-
læum, quo & interprete utebatur in ijs, quæ Germanice propo-
nebantur. Insignem itaq; ex oblati per Delectum articulis, fecit ac
promulgauit Cōstitutionē, qua remoueret abusus, uitāque refor-
maret Clericorum, q̄ & reliqui Principes gratā ratamq; habuere.

Edictum
Ducis Sa-
xonie Ge-
orgij.

Dux insuper Saxonie Georgius, Princeps per omnia Catho-
licus, cum accepisset Mandatum Cæsaris signatum, simul cum Es-
dicto Vuormaciensi, publicauit utrunq; per omnem ditionem su-
am: seuerissime præcipiens cunctis subditis suis, ut Cæsaris Edicto
& Mandato in omnibus punctis & articulis parerent: atq; etiā
acerrime

acerrime comminans, se omnem ibi transgressionem ulturum esse. Est enim Princeps, non modo pius & religiosus, uerum etiam Cæsaris & amantissimus pariter & obseruantissimus, Exemplo gloriosæ memoriæ Patris sui, Ducis Saxonix ALBERTI, quo non alius fuit Maximiliano Cæsari, huius Cæsaris auo, in bellis aut utilior aut fidelior: maxime in prima illius iuuenta, quando filio suo unigenito, Principi Phillippo, Imperatoris nostri parenti, adhuc paruulo armis recuperaret prouincias auitas, quas Francorum Rex, mortuo clarissimo ac bellicosissimo Principe CAROLO, Duce Burgundix, materno eius auo, Cæsarisq; nostri Proauo, inique occupauerat: priusquam nuptias cum filia eius unica, MARIA celebrasset Maximilianus ille, Friderici III. Imp. filius.

Dux Saxo-
nix Alber-
tus.

Cæterum soluto Conuentu Ratisponensi, frater Cæsaris, Princeps Ferdinandus, & Legatus Apostolicus, per Danubium secundo flumine descenderunt inde in Austriam: Viennæ aliquandiu residentes, ubi Princeps longe ultra iuueniles annos maturus & seuerus, disertus item et ingeniosus, fratris sui, Cæsaris, Edictum quam animosissime est exequutus: In duobus præsertim hæreticis, Iacobo Peregrino, presbytero Patauiensis Diocesis, & Casparo Taubero, ciue Viënnensi: Quorum utrunq; de hæresi Lutherana suspectum, conuictum et confessum, ac legitimo iuris processu condemnatum, per uiros eruditos, tum Theologos tum Iureconsultos, ad reuocationem & pœnitentiam clementer induxit. Vbi uero ciuis ille in hæresim, quam publice abiurauerat, recidisset, ultimo affectus est supplicio. His enim uerbis reuocationem suam ipse Teuthonice concluderat.

Executio
Edicti in
hæreticos
Viennæ.

Cum igitur ego, Casparus Tauber, aliquos libros à damnato hæretico Martino Lutero æditos, contra Imperiale Edictum, & Caspari cōtra Clementissimū Principis mei Domini Ferdinandi mandatiū retinuerim, atque etiam proprios ipse tractatus perscripserim, & in hæc multas iniurias & scandala, multiplicesq; hæreses & errores damnatos complexus fuerim: Quibus & ego & alij Christi fideles, sub Euangelij colore, ab omni obedientia, tum diuina tum alia, ad omnis generis mala & temeritates, contra Deum animarumq; nostrarum salutem seducti fuimus: uoueo & promitto, me de cætero, quo ad uixerō, eiusmodi damnatos libros, seu magnos seu paruos, nunquā lecturum aut retenturū, nec supradictos errores, omnesq; damnatas hæreses prædicaturum, disseminaturum, defensurum aut asserturum esse. Si uero ista transgressus fuero, tunc iuxta formam iuris, ego à sæculari potestate, tanquam conuictus hæreticus, puniar. Hoc totum confiteor in conspectu Ecclesiæ

Reuocatio
Caspari
Tauberi.

Luth. cōtra
Mercatores.

his literis, quas ego manu propria subscripsi. Lutherus autem, ut alia quoque ratione plebē et sibi conciliaret, & Principibus insensam redderet, scripsit Teuthonice libellū, De negotiatione & usura. In quo sane, per multa recensuit grauamina Germaniā à nimia Mercatorum auaritia, ut uideretur plebi & patriā amantissimus, & publicæ utilitatis erga populum comunem studiosissimus: Sed eo tendebat popularis auræ captator, & seditionum machinator nequissimus, quo plebem egenam fortius in Principes, propter Mercatorum grauamina, tanquam in socios furum & lucrorum iniquorum participes, concitaret. Sic enim ibi inter multa alia decernit. Reges (inquit) & Principes deberent hic attendere, & secundum ius strictum talia prohibere. Sed audio eos habere ibi & caput & partem. Atque euenit iuxta dictum Esaia 1. Principes tui facti sunt socij furum. Interim uero fures, qui florenum unum aut dimidium furati fuerint, suspendunt, & negociantur cum illis, qui totum mundum spoliant, & plus furantur, quam omnes alij: Ut uerbum illud permaneat uerum. Magni fures, paruos fures suspendunt: Et sicut Romanus Senator Cato dicebat. Priuati fures iacent in turribus & carceribus: Publici uero fures incedunt in auro & serico. Quid autem Deus ad hæc tandem dicet? Ipse faciet sicut per Ezechielem dicit. Principes et Mercatores, unum furem cum altero conflabit in unum, sicut plumbū & æs: Quemadmodum comburitur urbs aliqua, ut neque Principes neque Mercatores amplius sint, Sicut timeo, iam ante fores esse, &c. Rursus ubi alia ei daretur

Cōtra Prin
cipes.

Ezech. 17.

Lut. de qua
dā Monia
li profuga.

Isleben patria
Luth.

ocasio, quantumuis impudens leuiscque & inhonesta, alium ædidit libellum Teuthonicū, Cui iste erat titulus. Factum quoddam, quomodo Deus quandam honestam Monialem eripuit: Cum epistola quadam M. Lutheri ad Comites à Mansfelt. Contigerat sane in oppido illorum Comitum, cui nomē est Isleben, ubi admodum insigne erat sacrarum uirginum Monasterium, ut quædam Florentina, Lutherico fermento infecta, respiceret retro in mundum, diceretque occulte uni ex cognatis suis, se nolle diutius in Monasterio degere: quia status ille naturæ conditionisque suæ contrarius esset. Illa rem ad Abbatissam detulit: Abbatissa uero multis admonitionibus eam crudiens, cum nihil proficeret, posuit eam captiuam. Cum uero altera, quæ captiuæ curam agebat, semel ianuæ claudendæ oblita fuisset, Florentina clam se proripuit e Monasterio, atque ad Lutherum confugit. Cum autem Abbatissa & uerbis & literis quereretur, illam esse periuram, profugamque ac uoti fracti ream: Lutherus ædidit libellum, quo probaret, maximum fuisse miraculum Dei, per quod illa esset ex Inferno crepta. Hæc sane sunt eius uerba,

in

in Epistola præliminari ad Comites, sub quibus & ipse natus erat. Non dubito (inquit) incredulos, ubi de hac Florentina audierint, eam mirabiliter a Deo ereptã esse ex faucibus Diaboli: Quosdam, qui Monialium statum existimant bonum, dicturos esse, Diabolus iuuit eam, ut exiret: Alios, qui nec Deum, nec Diabolum multifaciunt, dicturos esse, Ecce, nunquid miraculum est, ut Monialis aliqua excurrat è Monasterio: Ita euenire oportet. Quando autẽ tumultuans quispiam spiritus peregrinationem aliquam institueret, faceretq; unum ex miraculis, de quibus Paulus ait 2. Thess. 2. Homo peccati per falsa signa & prodigia ueniet. Aut quando Diabolus sineret se cruciari aqua benedicta, & fingeret se in ea magnam pati angustiam: Quemadmodum nuper hoc anno quodam in loco factum est: hoc oporteret esse miraculum Dei. Nos autẽ, qui Euangelium iam scimus, & ueritatem agnoscimus gratia Dei: neq; debemus, neq; audemus eiusmodi miracula, quæ ad confirmandum Euangelium fiunt, illudq; promouent, sic dimittere. Et infra.

Miraculũ
Luthericũ,
si Monialis
excurrat,

Quid facitis? inquit uos Principes & Domini, ut homines ad Deum compellatis absq; eorũ uoluntate: tamen hoc non est uestri uel officij uel potestatis ad faciendum. Ad externam probitatem compellere debetis: Sinite uota uota esse, Sinite præcepta præcepta esse: At tamen Deus ea non uult, nisi uoluntate & cum iocunditate obseruentur. Ipse dicit, Nemo uenit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Nonne hoc satis clarum est, Bone Deus: Patrem trahere oportet, & homo uult compellere. Quod Deus non conatur, id miser uermis uult conari, idq; per quendam alium inuitum facere, quod ipsemet facere non potest. Non uultis cogi ad Euangelium nostrũ, quare ergo nos compellitis ad uestrũ: Cum insuper omnes scholæ, tum uniuersales tum particulares, ut uocantur, per Lutheri Euangelium in Germania euacuantur, ac fœda imminutione & solitudine sua ingens ubiq; in urbibus dedecus parerent: male audire ceperunt ob id Lutherani: Quorũ nonnulli eo demeritiæ prolapsi fuerant, ut uellent, solum Hebraica Germanicq; lingua utendum esse, eliminatis Græcis & Latinis. Quidam uero & illas contemneret, afflaum sancti spiritus sibi arrogantes: Lutherus, ut eam inuidiam à se suisq; in Vniuersitates & in Monachos retruderet, scripsit Teuthonice libellum generaliter ad omnes Senatores, omnium Ciuitatũ Germaniæ, pro erigendis scholis Christianis. In quo sane libello mox à principio multis laudibus iactat, suos conatus suamq; doctrinam ubiq; præualere & increfcere, inuitis & frustra repugnantibus Tyrannis, ut omnes intelligant Dei opus esse, non Lutheri. Inter cætera enim multa uanæ

In Principes pro re-
fugis.

Sacra scriptura,
Canonessq;
& leges iubet
seruare uota,
Quis est Lu-
therus, ut pro-
hibeat?

Solitudo
in scholis/

Iactantia Lu-
theri de ses-
ipso.

gloriæ uerba, sic ait. Sim ego qualiscunq; uere tamen coram Deo cum uera conscientia gloriari possum, quod in hoc non quæ mea sunt quæro, quæ tacendo possem multo melius acquirere: sed ex corde fideliter intendo & uestrum & totius Germaniæ bonum: In quod me destinauit Deus, siue credat siue non credat quisquis uelit, idq; charitati uestræ libere ac confidenter dixerim. Quisquis obediens mihi, is procul dubio non mihi, sed Christo obedit. Et qui mihi non obediens, is non me, sed Christum contemnit. Ego enim scio utiq; & certus sum, quid & quorsum ego loquor aut doceo. Vnusquisq; item bene per se sentiet, si doctrinā meā recte uoluerit

Calūnia in
Vniuersita-
tes.

intueri. Et infra. Nonne præ oculis est (inquit) quod nunc intra triennium sic institui potest puer quispiam, ut in XV. aut XVIII. ætatis suæ anno plus sciat, quam hætenus omnes Vniuersitates & omnia Monasteria sciuerunt? Immo quid didicerunt hætenus in publicis Gymnasijs & Cenobijs, quam ut fierent asini, stipites & trunci? Quispiam XX. aut XL. annis studuit, & tamen nec Latine nec Teuthonice loqui sciuit, ut taceam turpem ac sceleratam uitam, in qua nobilis iuuentus tam miserabiliter perclita est. Verum quidem est, antequam uelim Vniuersitates & Monasteria permanere, sicut hætenus fuerunt, ut non alius modus docendi ac uiuendi pro iuuentute acceptaretur: mallem omnem puerum esse mutum, ac nihil unquam discere. Seria enim intētio precatioq; ac petitio mea est, ut hæc Asinorum stabula, ac dæmonum Gymnasia, uel in abyssum demergantur, uel in Christianas scholas commutentur. Et post pauca. Inspiciamus (inquit) priorem miseriam nostram &

Iactantia de
uerbo Dei.
Verbū Dei nō
reueritur ut
cum. Esai. 55.
verbū Luthe-
ri omnem fru-
ctum bonū eua-
cuat.

tenebras, in quibus fuimus. Arbitror Germaniam nunquam antea tantum de uerbo Dei audisse, quantum nunc. Certe in historijs nullum de hoc reperitur uestigium. Quod si illud sic sine gratia & honore transire sinimus, uerendum est, ne adhuc horrendiores tenebras plagasq; patiamur. Chari Teuthones, emite, dum præ foribus sunt nundinæ: Colligite, dum lucidum est cælum & aura serena: Utimini gratia & uerbo Dei, dum adest. Hoc enim scire debetis, uerbū gratiamq; Dei esse Imbrem transitorium, qui non reuertitur, ubi semel fuit. Neq; nos (inquit) impedire debet, quod aliqui gloriantur de spiritu, et scripturas parui faciūt. Aliqui etiam,

Iactantia de
spiritu.

ut fratres Vualdenses, linguas non existimant utiles. Sed bone amice, spiritus huc spiritus illuc, Ego quoq; fui in spiritu, atq; etiam uidi spiritus (si omnino de proprijs gloriandū est) forte plus quam illi ipsi adhuc intra annum uidebunt, quantumcunq; etiam glorientur. Et spiritus meus etiam in aliquo se ostendit, cum tamen spiritus eorū in angulo sit tacitus, & nō multo plus faciat, quam ut gloriam suam

suam iactitet. Eadem de re ad Rigenses quoque Lituaniae populos scripsit, grauisime conquestus de Germanorum socordia, quod non dent iusta nouae suae doctrinae praedicatoribus stipendia, qui antea Papistis tam larga & ampla dederint perniciosae doctrinae salaria. Nunc uero, quando Deus nobis mittit, bonos fidosque & doctos homines, qui ad disciplinam castitatemque & uerbo & opere promouent, & per diuinum coniugium fornicationem minuunt: Ad haec, omni studio nobis & in corpore & in anima seruiunt, ueramque nobis ad caelum uiam demonstrant, illos relinquimus: & quos omnibus impensis a finibus mundi adducere deberemus, eos tractamus in eum fere modum, quo diues homo pauperem Lazarum tractabat. Vbi uero accepisset, Henricum Sudphanum, Apostatam Ordinis Augustiniani: qui quondam in Cenobio sui Ordinis Antuerpiae Prior fuerat, & ad Bremenses propter relapsum & perfidiam profugus uenerat: a Diedmaris (alij Thietmarfos uocant) Daniae uicinis populis exustum esse, Lamentabilem scripsit Epistolam ad Bremenses, qui ab illo peruersi, a suo in fide & religione deficiebant Archiepiscopo, & toto ciuitatis suae Clero, Hitoriam uero in haec uerba exorsus est.

Querela
de paruis
stipendijs,

Hērici Sud
phani A-
postatae ex
itus.

Anno Domini M. D. XXII. Henricus Sudphanus Bremam uenit, non ut ibi concionatorem ageret: sed quod in animo habebat Vuittembergam proficisci, tanquam Antuerpiae a Tyrannis propter Euangelium expulsus &c. Sed tam uere descripsit eam passionem Lutherus, quam uere ille beatus Martyr est: homo Apostata, uir inutilis, immo perniciosus, qui ore peruerso gradiens, omni tempore iurgia feminabat, inter Laicos et Clericos: primum Antuerpiae, Deinde Bremae, nouissime Meldorphae apud Thietmarfos, ubi tandem uoti fracti, perfidiaque & periurij sui penas iusto Dei iudicio dedit. Antuerpig enim, propter haeresim Lutheranam comprahensus, eam publice & reuocauerat & abiurauerat, ac paulo post relapsus, ultimo afficiendus erat supplicio, nisi effraeto carcere aufugisset. Nam & reliquos Cenobij sui fratres ita infecerat Lutherico fermento, ut nulla esset remedij spes: Vnde & solo aequatum esse ferunt totum illud Monasterium.

Vera His-
toria de il-
lo Hērico,

Dissidium
inter Luth.
& Carolsta-
dium.

Ruperat iam in apertas inimicitias dissimulata
 æmulatio inter Lutherum & Carolstadiū: Quo-
 rum hicaliquid, ille totū esse uolebat, uterq; uanæ
 gloriæ cupidus ex æquo. Præstabat ingenio, fa-
 cundia, styloq; Lutherus: Carolstadius rudē inge-
 nium suum, uelut cotem duram, multo studio atq;
 labore sic excoluerat, ut Luthero ipsi semper uisus sit magnus &
 eruditus Theologus, antequam in quibusdam aduersari cõpisset.
 Etenim tantus apud Vuittembergenses erat, priusquam aduersare-
 tur, ut uctitas & sacrilegas nuptias eius summo studio ac maxima
 celebritate promouerint ac decorauerint. De quibus & propriam
 confingebant Missam, quam & in lucem ædere non sunt ueriti,
 Cuius sane Introitus sic habet.

Dixit Dominus Deus, non est bonum, hominem esse solum:
 faciamus ei adiutorium, simile sui.

Versus.

Adhærebit homo uxori suæ, & erunt duo in carne una.

Oratio uero seu Collecta sic.

Deus qui post tam longam & impiam sacerdotum tuorum ce-
 citatem, Beatum Andræam Carolstadium ea gratia donare
 dignatus es, ut primus, nulla habita Papistici iuris ratione, uxorem
 ducere ausus fuerit: Da quæsumus, ut omnes sacerdotes, recepta
 sana mente, eius uestigia sequentes, eiectis concubinis aut eisdem
 ductis, ad legitimum consortium thori conuertantur. Per dominum
 nostrum Iesum &c.

Beatum quo
nihil miserius
paulo post ui-
sum est.

Prosa item seu Sequentia sic.

Prosa de
Andræa
Carolsta-
dio.

Deus in tua uirtute Andræas Carolstadius gaudet & lætatur
 thalamo copulatus.

Fornicato-
res seu seruos
fornicationum

Piscatio Episcopi ipse primum factus piscator est uxorum.
 Sacerdotes Pornolatras diu ad normam reduxit matrimonij.
 Is legibus ius Romanum tuis Deus uictor strenuus subiugauit.
 Consilium Pauli tui sequens, & iam bonum se ostentans con-
 iugem.

Mirantibus inuitisq; Papistis, uxorem quæsitam ædibus nuper
 suis intulit.

Atq; magno decore sacerdos inscripsit titulos coniugatus
 Domine.

Illum sacerdotem uere tuum credimus.

Christi

Christi filij tui atq; fraterculum.

Nos ergo concubinis nostris grauari te Deus poscimus,

Vt illius, qui patres nostros sectatus antiquos tibi placet;

Nos imitatione gaudeamus in æternum.

Item Secreta sic.

Sacrificium nostrum quæsumus Domine benignus suscipias, ut quod tuæ Maiestati in Andree Carolstadij nuptialibus primitijs deuote offerimus, eius efficacia à cunctis scortationis defendamur periculis. Per D. N.

Postremo Complenda sic.

Sint nobis Domine auxilio sumpti Sacramenti mysteria, & sicut Andree Carolstadij cõnubiali celebritate lætamur: Ita fac quæsumus, sacerdotum coniugia toto orbe fœliciter auspicientur, fœlicius succedant, & quàm fœlicissime finiantur. Per Dominum nostrum Iesum &c.

Quam uana uero spes & nefaria precatio illorum, & quam infœlix fuerit earũ nuptiarum auspiciũ, ex subsequẽtibus planius intelligetur. Ferunt illum à uicino quodam Principe carnes ferinas ad nuptiarum celebritatem petiisse, qui mittere statuerit ei carnes asininas pro ceruinis, mactato & excoriato asino molitoris, cuius partes in frustra dissecte, atq; uasi inclusæ, pro ceruinis comederentur, donec aures & ungule asini in medio uasis reperirentur.

Cæterum absente in Pathmo cõficta Luthero, Carolstadius Vuitenbergæ nitebatur re exequi quæcunq; uerbo doceret Lutherus. Sciebat itaq; in sanctorum Imagines, & in priscum Missæ ritum, undemagnam nactus famam, ipsi Luthero pene par esse uidebatur. Lutherus aut ex Pathmo sua domum reuersus, inuidia tactus, ut famam illius obscuraret, facta eius publice pro concione reprobaui, illumq; in conspectu populi palam redarguit: Eo sane pretextu, nõ quod facta secundum se mala essent, sed quod non fuissent Principis autoritate attentata. Ille, cum esset facundia impar Luthero, coram populo confusus, eam iniuriam alta mente reposuit, nec unquam postea ex animo Luthero fauit. Cum autem Vuitenbergæ, obstante Luthero, nõ posset opiniones suas uulgo communicare, abiit tandem illinc Orlamundam: Quod sane oppidum ad Salam fluuium situm, eiusdem erat Principis, cuius & Vuitenbergæ. Nactus ibi ex fauore populi scribendi libertatem, aperte reprehendit Lutherum, non modo de Missa & de Imaginibus: uerum etiam de Sacramento Eucharistiæ. Lutherus id ægre ferens, Domi quidem per Vniuersitatem: In aula uero Principis per Georgium Spalatinum A secretis satagebat, ut Vuitenbergam reuo-

Inuidia Lu
theri in Ca
rolstadium

Gesta Cap
rolstadij.

caretur

caretur Carolstadius, per iuramentum Vniuersitati præstitum, ut prædicaret, prælegeret ac disputaret, iuxta officium suum, sicut fecerat prius. Vbi uero ille cunctaretur, & per literas populi excusaretur, missus est ipse Lutherus ad oppida Principis sui ad Salam sita, ut concionando auerteret à Carolstadianis opinionibus eos popu-

Proser-
picio in cū
per Luth-
erum procu-
rata.

Hic Princeps
factus postea

Electus, à Cæs-
arolo Cæsari-
us et captus
est Anno 1547

Reditus
eius in Sax-
oniam.

los. Cum aut̄ parū proficeret, & multi ex plebe quoq; in faciem ei resisterent, et contra Imagines ex ueteri Testamento scripturas obijcerent: ipse per Iuniorē Principem, Ioannem Fridericum, qui erat filius fratris Friderici Electoris, effecit tandē, ut cunctis Ducum Saxonie oppidis & finibus interdiceretur Carolstadio. Ille itaq; proscriptus, miserrime cum infelicissima & illegitima uxore sua, inter turbas & seditiones tumultuantium in Franconia rusticorum uagatus, nunc Rorenburgi ad Tauberum fluuium latitabat, nunc ad maternos lares Carolstadium, Franconie oppidum Mogono adiacens, confugiebat, nusquam tuto consistens. Tandem uero cæcis ubiq; seditionis rusticis, cum pessime audiret ac suspectus haberetur infelix Carolstadius, tanquam autor seditionum, tumultuumq; inceptor, & rusticorum ductor, eo necessitatis & miserie redactus est, ut inimici sui infensissimi Lutheri opem implorare coactus fuerit. Qui sane, aucupandę hinc glorie occasionem nactus, ut non solum uerbo: sed & facto maxime Evangelicus uideretur, preces inimici sui exaudiuit, eiusq; excusationem Teuthonicam per Typographos euulgauit, cui adiecit ipse præfationem. In qua non solum gloriabatur se suo summo inferuire inimico, sicut Christus docuit, uerum etiam petebat, ut illius excusationi acquiescerent, tum Principes, tum populi: licet ipsemet eum antea æditis libris de seditione maxime suspectum reddidisset. Effecit præterea, ut pateret illi reditus in Saxoniam: Ea tamen lege, ut is suas contra Lutherum opiniones, neq; uerbo neq; scripto, publice assereret. Ille igitur Vuittenbergam reuersus, cum præ pudore conspectus eorum hominum, apud quos antea opibus honoribusq; & dignitate florisset, ferre non posset: secessit in gloriosum in proximū oppidulum atq; in circumiacentes uillas: Vbi aliquandiu uitam miserrime sustinuit, factus ex Theologie Doctore & Archidiacono Vuittenbergensi, miser agricola & rusticus indoctus, qui arare nesciēs, per inopiam arare cogebatur: equos habens indociles, quorū unus hac, alter illac ante aratrum pergebat, aut procedente uno, stabat aut retrocedebat alter, ut cunctis risui atq; etiam commiserationi esset arator uicinis.

Miseria Ca-
rolstadij.

Miseria
eius uxoris

Quibus & uxor eius merito miserabilis uidebatur, ut quę ex Nobili familia orta ac nobiliter educata, pessimo exemplo et infelicis auspicio nupsisset, contra ius & phas, sacerdoti: homini ignobili & alienigenę,

alienigenę, tot deinde modis infami, proſcripto, inopi et abiecto, apud quem ne ruſtico quidem aut cibario pane ſaciari poſſet: Cuius maritum falſum falſo in nuptijs beatum dixerant Vuittenbergenſes, & præ omnibus grauiffime accuſauerat eum ſeditionis Lutherus, non ſolum priuatim per literas: uerum etiam publice per duos bene prolixos libros. In quorum priore ſic ait.

*Luth. contra
ceceſtes præ
phetas lib. 1.*

Etiamsi iam uerum eſſet, & me credere oporteret, Doctorem Carolſtadium non intendere neq; cædes neq; ſeditiones: at tamen dicere me oportet, eum habere ſpiritum ſeditioſum atq; auidum cædis, ſicut Alſtetenſis: quamdiu in uiolenta imaginum demolitione perſeuerat, temerariumque uulguſ ad ſe allicit. Et poſt pauca. At dixeris, Non erit ſic obſtinatus, ſinet ſe doceri, & ab huiusmodi coꝑtis deſiſtet. Quis? Doctor Carolſtadius? Verba quidem pulchre ſcit dicere, et ſcriptis euulgare, quod uelit doceri, ac melioribus acquieſcere. Si autem ſerio intendit, ego aureus ſum. Quando audiuit aut ceſſit ulli: Quoties monuit eum Philippus Vuittenberge,

*Carolſtadius ſæpe
monitus
audire non
luit.*

ne ſic tumultuaretur cum Moyſe, cum imaginibus, cum Miſſa & cum Confefſione: Cumq; ego redirem, & contra eius Iconomachiam & Miſſam prædicarem, quare non deſiſtit, nec auſcultauit: Item. Quando Doctor Iuſtus Ionas, & Dominus Theodericus de Bila, inter nos traſtarent, quam pulchre cedebat, ſeq; moneri ſinebaſ: ut me etiam ad extremum citaret iudicium ſuper Miſſa tumultuantium. Et infra. Iſta quoq; cauſa non leuis eſt, quod cum

*Id eſt. Munc
riſſa.*

coeleſtibus conuerſatur Prophetis, e quibus Alſtetenſis ſpiritus prouenit, ut conſtat: ab his diſcit, ad hos coniungitur: hi occulte ſerpunt in terra uagantes, & congregantur in unum ad Salam, ubi nidificare intendunt. Impotens Diabolus nuſquam uult proficiſci, niſi ad loca noſtra, ubi nos prius per Euangelium ſpacium & ſecuritatem paruimus, et noſtrum ſolummodo nidum uult defœdare ac perdere, ſicut upa cum merula ludit &c. Et in Epiftola Teuthonica ad Argentiniſes. Quod me (inquit) criminatur D. Carolſtadius, quod expulerim eum, ferre poſſem, rem ita habere: uelle & bene, Deo uolente, excuſare. Gaudeo autem, eum abiſſe ex terra noſtra: Opto quoq; ut apud uos non eſſet, eiq; conſulendum fuiſſet, ut ab euſmodi querela abſtinuiſſet. Vereor enim ne mea excuſatio eum perquam duriter ſit accuſatura. Cauet a fallaci illo ſpiritu, quiſquis poteſt, hoc ſuadeo: hic nihil ſub eſt boni. Mihi ipſi ſane propemodum perſuaſiſſet ſhens, propter quandam ſcripturam, ut eius ſpiritum non commiſcerem cum ſpiritu Alſtetenſi illo ſeditioſo ac cædium auido. At, ubi uenirem Orlamundam, ad

*Cauendum
a ſpiritu
Carolſtadij.*

Chriſtianos eius, Principum iuſſu: bene comperi, quid ſeminis ipſe

ibi seminauerit, ut gauderem me non lapidibus & stercoreibus eie-
ctum fuisse. Vbi nonnulli ex eis talem mihi dabant benedictionem,
Abscede in Mille Diabolorum nomine, ut collum frangas prius
quam oppidum exieris &c.

Furor &
immanitas
Tho. Munceri.

Turbulentissima uero fax belli seditionisq; fuit Thomas Muncerus presbyter, qui maiori uasania quam Carolstadius, Lutheri uerba in opus deducere parabat. Quippe nō solum imagines sanctorum, sed etiam ipsa Tempia et Monasteria diruere, Sacramenta penitus abolere, Episcopos, presbyteros & Monachos occidere, atq; etiam Principibus omnem gubernandi potestatem eripere, conabatur: Homo sane inquietissimus iuxta & audacissimus, qui nullo defatigatus labore, nullo absterritus periculo, longe lateq; discurrendo seminabat discordiarum zizania: populum undiq; concitās primo in Clerū, deinde & in Principes. Aperuit primum ipsi Luthero sua consilia Vuittenbergæ, quæ cum ille nō probaret (ut affirmabat) alio conuersus, omnia tentauit, donec simpliciores

Luth. in episto
la ad Duces Sa
xonie.

Muncerus
e uarijs op-
pidis cie-
ctus fuit.

Turingiæ populos in omnem pertraxit calamitatem. Antea ta-
men longe per multas discurrens prouincias, plebem concitauit,
ubicunq; ad concionandum fuisset admissus. In plæriscq; autem lo-
cis, mox ut notabatur eius intentio pessima, eiectus fuit, antequam
occulta seditioſe machinationis scintilla in apertū prorumperet in-
cendium. Sic eiectus fuit ex Praga Bohemiæ, sic ex Gutterbach op-
pido Marchiæ, sic ex Zuiecauia oppido Electoris Saxonie, sic ex
Hallis in Alpibus oppido Comitatus Tyrolis, sic ex Alstet, ubi ficta
fuerat Lutheri Pathmos. Nam cum ibi pastorale sibi usurpasset
officium, Lutherus uehementer incusabat eius conatus, per Episto-
lam Teuthonicam ad duos fratres Saxonie Duces, atq; effecit tan-
dem, ut inde pelleretur. Pulsus aut peruenit Mulhusen, oppidum
Imperiale Turingiæ, atq; ibi & in circumiacentibus pagis & castel-
lis, tam ciues quā rusticos ad nefandissimas quasq; impietates con-
cionando pertraxit: Nempe, ut abolerent omnem cultū diuinum,
eijcerent Clericos & Monachos, spoliarent templa & Monaste-
ria: diffringerent Imagines, Ciboria & Baptisteria: conculcarent
diuina Sacramenta, aliāq; id genus multa committerent dictū ne-
fanda & pñs auribus abominabilia. Nec hęc facinoribus & sacri-
legijs contenti, processerunt ultra ad opprimendas Potestates ſec-
ulares, ad rapienda bona aliena: ad subiugādos sibi Comites à Stol-
berg, à Suartzeburg, à Honsteyn, à Mäsfelt &c. ad opprimendos
Nobiles, ad diruendas arces &c. Operæ precium sane fuerit

Gesta Mū-
ceri in Mul-
husen.

Tonitrua
& ſesquipe-
dalia uerba
Munceri.

ipsiusmet impulsoris apponere tonantia ac ſesquipedalia uerba. Sic
ergo scripsit Teuthonice ex Mulhusē ad rusticos Turingiæ, Purus
timor

timor Dei in primis, Chari fratres, quam diu dormitis: Quam diu uoluntati Dei nō astipulamini, eō quod uobis uideatur deseruisse uos: Ah quoties uobis dixi, quomodo esse oporteat, Deus nequit se diutius manifestare, stare uos oportet. Et post pauca. Cauete igitur, ne sitis meticulosi, negligentes: Nolite adulari diutius perueris fauuis, impijs Nebulonibus: Incipite et bellate bellū Domini, tēpus est ualde: Instruite omnes fratres uestros, ne diuinum irrideant testimonium, alioqui omnes peribitis. Tota Germania, Gallia, & Italia in motu est: Magister incepturus est ludum, Nebulones perire oportet. Fuldæ in hebdomada Paschali Quatuor Monachorum Collegia deuastata sunt, Rustici in Klegau, Hegau, & Nigrasylua sunt in armis, Trecenta Milia, & cumulus sit indies maior ac maior. Id unum timeo, ne stulti homines consentiant in falsam aliquam concordiam. Et infra. Supra modum summe summe necessarium est, Pergite Pergite Pergite. Nolite misereri, si bona uerba uobis Esau proponat, Genesis 33. Nolite respicere calamitatem impiorum. Ita uobis supplicabunt benigne, stebunt, obsecrabunt, sicut pueri: Nolite misereri, Quemadmodum Deus per Moysen Deut. 7. mandauit, atq; id ipsum manifesta uit & nobis, Sollicitate in Pagis & oppidis, præsertim Metallarios, aliosq; bonos compotores pariter, qui ad ista ualebūt. Non oportet nos diutius dormire, &c.

Mendacia eius.

Crudelitas animi.

Imperiosissime præterea & iniuriosissime scripsit quibusdam Comitibus de Mansfelt, seq; iactabat seruum Dei cum gladio Gedeonis contra impios. Fiebant ista Quarra hebdomada Paschæ, quo tempore diem sibi ultimum clausit Dux Saxonie Fridericus Elector. Cæterum frater eius Dux Ioannes, ad tanta facinora uelut dissimulans aut desperans, cunctabatur. Patruelis autem eius, Dux GEORGIVS, quam primum de tantis malis certior factus est, mox facinorosis turbis obuiam iturus, conscripsit exercitum, Equites & Pedites, actormentorum bellicorum uim ingeritum. Vocauit insuper in auxilium quosdam Principes, Generum suum, Philippum Hafsie Lantgrauium, Ducem Henricum Brunswicensem, atq; etiam Duos Electores, Moguntinum & Brandenburgensem, fratres Germanos. His omnibus ultimum imminabat exitium, nisi cōiunctis uiribus, festinanter seditiosas turbas aggrederentur. Nam & eorum rustici in rebellionē & motu erant.

Apparatus belli cōtra rusticos.

Venerat Muncerus ex Mulhusen in Franckenhufen, ubi collecti erant seditiosi, quos a deo iactanter confortabat in scelere, ut diceret, se omnes Bombardarum globos excepturū esse sine damno in manica sua. Verū longe aliter accidit. Principes enim quam primum uenerunt in conspectum seditiosorum, ita terruerunt eos,

Iactantia Munceri.

ut mox literas deprecatorias ab eis missas acceperint, In hæc uerba.

Literæ ru-
sticorū ad
Principes
& illorum
responsum

Nos confitemur Iesum Christum. Non sumus hic, ut noccamus cuiquam, sed propter diuinam iustitiam conseruandam. Nec sumus hic, ad effundendum sanguinem. Si uos quoq; uultis id ipsum, nihil mali faciemus uobis. Secundum hæc sciat unusquisq; quid agat. Quibus ita responsum est à Principibus. Cum uos ex deliberata iniquitate, ac seductoria doctrina falsi uestri Euangelij, multipliciter contra Redemptorem nostrum, Iesum Christum, cædibus, incendijs, uarijsq; in Deum impietatibus, præsertim in uenerabile Sacramentum, alijsq; blasphemjs uos contaminetis: Ideo nos, tanquam ij, quibus à Deo gladius commissus est, hic congregati sumus, ad puniendum uos, tanquam blasphematores Dei. Nihilominus autem, cum arbitremur, pleroseq; miseros homines male ad hæc seductos esse, ex Christiana charitate decreuimus, si tradideritis nobis falsum prophetam, Thomam Muncerū, simul cum complicitibus suis, uiuum foras, uosq; dederitis & clementiæ & indignationi nostræ, nos in hunc modum uos recipiemus, & ita geremus nos erga uos, ut iuxta qualitatem causæ, clementiam nostram intellecturi sitis. De his uestrum petimus responsum festinanter.

Cædes ru-
sticorū in
Francken-
hufen.

Rustici uero Muncerū tradere nolentes, cum præoccupassent collem extra oppidum, tormentorum ictibus inde pulsi, ad oppidum confugiebant. Principes autem insequuti ac simul irrumpentes, oppidum ceperunt, trucidatis supra sex milia rusticis, & alijs seditionis in eo prælio. Infœlix autem Muncerus, post prælium in lecto simulata ægritudine repertus, uenit in manus Principum, missusq; in propinquam eamq; munitissimam arcem, Helderung, traditus est in custodiam Domino Ernesto, Comiti de Mansfelt: uiro pio & Catholico, cui miser minacissime paulo ante scripserat intra triduum. Principes autem belli reliquias persecuturi, duxerunt copias ad Mulhufen: quibus post prælium & Dux Saxonie Ioannes iam Elector, fratre mortuo, se cõiunxit. Ciues autem, uidentes se uiribus longe impares, emiserunt Oratores, qui impetrata uenia, urbem dederent. Principes uero non statim ueniam aut impunitatem polliciti sunt, sed uoluerunt ciues habere suæ clementiæ & indignationi obnoxios, iuxta qualitatem causæ singulorum.

Exitus Mü-
ceri & Fi-
stulatoris.

Quod audiens Munceri socius, Monachus Apostata, cui nomen erat Fistulator, noctu clam cum socijs 400, aufugit. Verum circa Isennacum compræhensus, reductus est unde fugerat. Muncerus ramen longe melius clausit diem suum, quam Fistulator. Hic enim Apostatice obduratus, sine confessione & contritione, tanquam bestia

bestia mortē ictū gladij suscepit. Ille uero magna fertur fuisse ductus poenitentia, summa deuotione & errores reuocauisse, & uenerabile Sacramentū p̄grua confessione ritu Catholico, sub una specie accepisse, priusquam ictū gladij subiret. Hic est Munceri exitus, & hæc præmia seditionum in Turingia. Lutherus ubi ista Vuittenbergæ accepisset, mox ædidi libellum Teuthonicum, cum isto titulo. Terribile factum & iudicium Dei in Thomam Muncerum, in quo Deus manifeste illius spiritum mendacj arguit ac damnat. Et in præfatione sic ait. Hic uides, quomodo iste cædiuini spiritus sese iactat, Deum loqui & agere per ipsum, eiusq; esse uoluntatem: & agit, perinde ac si omnia cum ipso sint uictoria. Et antequam circumspicit, iacet cum aliquot milibus in luto. At si Deus per eum loquutus fuisset, id non contigisset, Deus enim non mentitur, sed firmiter tenet uerbum suum. Cum igitur Thomas Muncerus fallat: constat, eum sub Dei nomine per Diabolum, & locutum esse, & egisse. Hæc quidem uera est sententia, sed non minus in Lutherum, quam in Muncerum competit. Nam & Lutherus multa falso prophetauit, ac seipsum multosq; alios fefellit. Et ne longe diuertamur, in hoc ipso negotio tumultuum & seditionum, perixpe inuentus est falsus uates & Pseudopropheta. Nam in ea epistola Teuthonica, quam inscripsit, Fidelem admonitionem ad omnes Christianos, pro seditione & rebellionē præcauenda, sic ait. Quanquam non inuite audio, Ecclesiasticos in eo stare timore & sollicitudine: Videor mihi tamen certus esse, nec ullus mihi metus est, de ullo tumultu aut seditione futura, ea præsertim, quæ penetret ac totam urbem inuadat. Et infra. Inspice (inquit) facta mea. Nonne ego Papæ, Episcopis, presbyteris & Monachis, solo ore absq; omni ictū gladij, plus adueni, quam illi hætenus omnes Imperatores, Regesq; & Principes, cum tota potentia sua ademerunt: Quia Daniel s. cap. dicit, Hunc regem absq; manibus conterendum esse. Et Paulus. Iste destruetur ore Christi. Ego utiq; certus sum, uerba mea non esse mea, sed uerba Christi. Oportet igitur & os meum illius esse, cuius uerba loquitur. Idcirco non opus est, petere corporalem seditionem, Christus ipse iam quandam incepit ore suo, quæ Papæ nimis grauis erit. Vide igitur, ut exerceas, & promoueas sanctum Euangelium: doce, loquere, scribe, & prædica, quomodo leges humanæ nihil sunt. Prohibe & dissuade, ne quis fiat sacerdos, Monachus, aut Monialis, & quisquis in eo statu sit, ut exeat: nō præbe amplius pecunias pro Bullis, candelis, campanis, tabulis, templis: Sed dic, uitam Christianam consistere in fide & charitate, & sine, nos ista duos adhuc annos agita-

Verba
Lutheri in
Mücerum
iam inter
fectum.

Lutherus
sepe falsum
propheta
fuit.

laçiantia
Lutheri de
datis dānis.

Intentio ac
dura spes
Lutheri cō
tra Eccles.

retunc uidebis, ubi Papa, Episcopus, Cardinales, presbyter, Monachus, Monialis, cāpana, turris, Missa, Vigilia, cuculla, cappa, rasura, regula, statura, & totū examen ac cōgeries Papalis regiminis maneat. Tanq̄ fumus euanesceat. Hæc ibi. Sed falsus est uates iste. lampridem enim abiit biennium, posteaquā ista scripsit, & per gratiam ac misericordiam Dei, manent illa adhuc omnia, ut ex proprio Lutheri iudicio intelligamus, os eius non esse (ut iactat) os Christi, qui uera loquitur & ueritas ipsa est: sed potius os Diaboli, qui mendax est & pater eius, Ioan. viij. Quod autē de corporali quoq; seditione mentitus sit, ipse met uerba dedarant, quibus in funere sui Principis Friderici Electoris usus fuit. Sic enim ait. Communis querela omnium nostrum est, quod bonum Principem perdidimus. Omnium uero pessimum est, quod caput hoc decedit, nunc præsertim his grauib; admirandisq; temporibus, quando tota Germania in seditione est: ut timendum sit, nisi Deus præueniat, totam Germaniam deuastatum iri &c. Sic & in primo libello de seditione rusticorum Sueuiæ, ait per calumniam ad Principes. Primum, inquit, nemini super terram possumus acceptam referre hanc calamitatem & seditionem, quā uobis Principibus & dominis: præsertim uobis cæcis Episcopis, stolidisq; presbyteris, & Monachis. Et quæmadmodum falso prophetauit sibi uictoriam Muncerus: ita falso quoq; prophetauit rusticis uictoriam: Principibus cædenti, Episcopis & Clericis exterminium Lutherus. Ait igitur in iam dicto libello, quem falso inscripsit, Exhortationem ad pacem, super XII. Articulis rusticorum Sueuiæ: cum re uera esset potius dehortatio à pace ad bellum, & confortatio seditionum in scelerato proposito. Gladius (inquit) uobis Principibus super collum iam imminet, adhuc tamen putatis tam firmiter sedere uos in sella, ut nemo uos excutere possit. Hæc securitas & obstinata præsumptio, franget uobis collum, hoc uidebitis. Ego uobis antea persæpe prædixi, ut caueretis ab illo dicto Psal. 104. Effundit contemptum super Principes: Vos ad hoc luctamini, & uultus super caput percuti, contra quod nulla iuuat admonitio nec ulla exhortatio. Cum sitis igitur causa huius iræ Dei, in uos procul dubio exundabit, si nondum uos cum tempore emendaueritis. Signa in cælo, & prodigia in terra destinantur uobis, boni domini, nihil boni uobis portendunt, nullum quoq; bonum uobis contiget. Et paulo post. Hoc enim sciatis, boni domini, Deus ita procurat, ut non possint, nec uelint, nec debeant, uestram Tyrānidem diutius ferre. Oportet uos alteros fieri, & uerbo Dei cedere. Si non feceritis amico uoluntarioq; modo, facere oportebit uos per uolentiam perniciosamq;

Querela
Lut. de seditione.

Nō minus
mēdax propheta fuit
Lut. quam
Muncerus

Minæ Lut.
à signis &
prodigijs.

perniciosamq; deordinationem. Si non fecerint rustici isti, oportebit alios facere. Et si omnes occideretis, adhuc tamen innocisi sunt, Deus alios exuscitabit. Vult enim uos percutere, & percutiet: Non sunt rustici, boni domini, qui se uobis opponunt, Deus ipse est, qui se opponit contra uos, ad uisitandam uestram Tyrānidem, &c. Hæc neq; minora, neq; uaniora sunt, quàm quæ iactauerat Muncerus. De signis cæli prodigijsquæ terræ contra Principes, nihil dixit Muncerus, nec usquàm dixit. Non rustici sunt, sed Deus ipse est, qui se opponit contra uos, ad uisitandam uestram Tyrannidem. Quis ergo credat Luthero, iactanti se certum esse, quod uerba sua sint uerba Christi, & os suum os Christi: Sed adhuc multo impudentius egit paulo post, quando rusticos ubiq; succumbere audiuit. Protinus enim contrarium ædedit in eos libellum, cui titulum hunc fecit Teuthonice. Contra latrocinantes, tumultuantes ac homicidales rusticos, qui sub prætextu sancti Euangelij, fallaciter contra omnes superiores resistunt & insurgunt. Et in ipso libello inter alia multa sic ait. Debet igitur hic percutere, occidere, perfodere, seu clam seu palam, quisquis potest, & cogitare, nihil esse uenenosius, nocentius magisue Diabolicum homine seditioso. Perinde atq; si rabidus canis interficiendus sit. Si non feris eum, ferit te & totam prouinciam tecum. Et infra. Arbitror (inquit) nullum esse amplius in Inferno Diabolum, sed omnes prorsus in rusticos ascendisse. Nam infania ista omnem & modum & mensuram excedit. Et rursus. Rustici non amplius iam pro Euangelio pugnant, sed palam facti sunt perfidi, periuri, rebelles, seditiosi, latrones, raptores, blasphematores. Item. Tam admiranda nunc sunt tempora, ut Princeps aliquis sanguinis effusione cælum promereri queat, melius quam alij orationibus &c. Cui sane libello respondit protinus Ioannes Cochleus, omnia in Lutherum ipsum retorquens ex proprijs eius scriptis, quæcunq; rusticis ille imputauit, qui cuncta ex libris eius didicerant, quæcunq; iniuste attentabant.

Cum autem propter eam asperitatem & libellum usq; adeo sæuum & cruentum, male à plerisq; audiret Lutherus: tertium quoq; de rusticis ædedit libellum. In quo mox obrendit minas, ut & ij pro seditiosis haberi debeant, quicunq; dixerint, priorẽ suum libellum nimis esse durum, aut quibus ulla sit erga occisos rusticos commiseratio, quibus Deus ipse nolit misereri. Iubebat igitur cauere unumquenq;, ne quid mulsitaret contra, alioqui mox in corde suo seditiosus haberetur, & capite plectendus esset. Pugno (inquit) eiusmodi, blateronibus respondendum est, ut cruor è naribus prorumpat. Nihil hic neq; audire neq; scire uolo, de misericordia, sed consyde-

Crudelitas
Lutheri in
miserẽ se
ductos &
occisos ru-
sticos.

rare, quid uelit uerbum Dei. Idcirco oportet libellum meū & esse & manere iustum, etiam si totus Mundus in eo scandalizaretur. Quid mea refert, si tibi displiceat, quando placet Deo? Ipse enim uult iram & nō misericordiam. Quid tu igitur agis cum misericordia? Nonne Saul peccauit misericordia erga Amelec, quod non exequatur iram Dei, sicut ei mandatum fuerat? Et in fine. Velim (inquit) in pace dimitti: in me nemo lucrabitur, & rectum permanere oportet quicquid ego & doceo & scribo, etiā si totus mundus ob id dirumperecur. Quod si omnino mirabiles esse uolunt, ego quoq; mirabilis ero, & uidebo, uter tandem recte sentiat. Mira profecto & miserabilis erat tunc Germaniæ superioris facies, inaudita & irrecuperabilis calamitas, terror et tremor maximus, quando uno eodemq; tempore omnium fere Principum (qui Lutherico fermento nunus caute ac nimis leniter & negligenter obstiterant, subditi, uel apertam intendebant uim, uel occultam in corde rebellionem fouebāt. Multa igitur Milia rusticorū insurrexerunt in Sueuia, multa in Alsatia, multa in Franconia, multa in ripa Rheni, multa in Turingia, profligato uno cuneo, mox obijciebat alius,

Quāta turbatio tunc in Germania fuit.

+ Seu Francia Orientali.

Antequam uero iustos conscriberent exercitus Principes, à tumultuantibus turbis grauissima passim & undiq; illata fuerunt damna, in diripiendis diruendisq; Monasterijs, templisq; & arcibus. Et intra unū mensem Maium, maiores clades cædesq; & uastitates passa est superior Germania, quam Decennali bello tum à Gallis & Hispanis passa sit Italia. Scribit enim D. Conradus Vuimpinaz uir grauis & cruditus, homo senex & Francus, in una Franconia deuastrata esse Monasteria & Arces 153. Et unus Lothoringie Dux Antonius, in una Alsatia supra 26. Milia rusticorum occidit. Quot aut occidit Liga Sueuica multis in Sueuia & Franconia prælijs & conflictibus? Quot Elector Palatinus? Quot Marchio Casymirus? Quot alij? Nam longe aliud erat hic pugnae genus, quam in iustis bellis esse solet, ubi rex cōtra regē, aut Princeps contra Principē instructis ordinibus et aciebus pugnare solet. Hic enim rustica turba, rei militaris ignara, inermis & inordinata prouens, aut in globū sese agglomerans metu, non tam pugnam quam cædem instructis Principum exercitibus obrulit. Vnde factum est, ut quam plurimi rusticorum cæsi fuerint: ex parte autem Principum perquam paucissimi. Quia neq; dimicare, neq; stare in prælio sciebant rustici.

Seditiones in ciuitatibus.

Et non solum in rure, uerum etiam in ciuitatibus multæ eo tempore oriebantur seditiones, ubi plebs in Clerum atq; etiam in Senatū cōsurrexit: sed ita, ut non cædibus & armis ac uastationibus defauiret, sicut defauiebant rustici, sed impijs ac fatuis legibus, in gratiam

gratiã noui Euãgelij, suam exerceret temeritatẽ & insaniam. Verbi gratia, Francofordiẽ ad Mœnum seu Mogonũ, plebs, quam duo precipue seditionis dũctores: quorũ unus erat sartor, alter sutor: ad seditionem excitabant, in ferijs Paschalibus magno impetu insurrexit: undiq; ad arma concurrens, quando audiebat, non longe abesse rusticorum contra Archiepiscopatum Moguntinum insurgentium cuneos, ut eo maiorem incuteret metum & terrorem tum Clero, tum Senatui. Primus itaq; seditionis concursus & impetus fuit in Monasterium Prædicatorũ, citra tamen direptionem ac deuastationem ullam: uinum duntaxat ad bibendum imperiose postulatum est. Duo Decani, Fridericus Martorff ad S. Bartholomæum, & Ioannes Cochlæus ad B. Virginem, haud ignorant, quam insensam in se precipue haberent plebem: hic quidem quod in Lutherũ quædam scripserat: ille uero, quod in Parochiali Ecclesia nouos Lutheranorũ ritus nõ admitteret: aufugerũt priusquam clauderẽtur portę. Plebs ubi in apertam seditionem transiit, mox clausis portis, nutu suo agebat omnia: Senatus non minus metuebat uim & bonorum direptionem, quam Clerus. In maximo autem periculo fuissent duo Decani, si remansissent. Facto igitur in domos eorum impetu, ubi eos non repererunt seditiosi, in solum uinum ira transiit, & Cochlæo quidem minus damni fuit illatum, eo quod mater eius decrepita, domi cum sua ex filia nepte sola derelicta, commiserationem promeruit anili eiulatu. Deinde regimen sibi plebs arrogans, potestate Senatui abrogata, nouam constituit Curiam, in Aedibus & Curia S. Antonij. In qua XXIII. ex plebe delecti, summam potestatem ac ius omne totius ciuitatis sibi usurpauerũt. Conscripserũt itaq; XLVII. Articulos, quos pro legibus haberi uolebãt, nec a minis & terroribus destiterũt, donec et a Clero & a Senatu consensum uniuersalem extorquerent. Sed &

Fuga elapsi Duo Decani Francofordiæ.

absentibus Decanis, minaciter scripserunt, ni consentirent & redirent intra proximum mensem, sua amissuri essent sacerdotia, alijs qui consentirent conferenda. Quibus sane minis, ab altero, cui frater Germanus in Senatu erat, & quidem uir optimus, extortus est tandem cõsensus. Cochlæus uero rescripsit, se consentire non posse absque superiorum suorum consilio & uoluntate. Petebat igitur longiores inducias: nõ sane quod consentire unquam intenderet, sed ut iratę plebis animos a ui & spoliatione suspenderet, donec Deus aliter prouideret. Quod & paulo post factum est.

Minæ seditionis in illos Decanos.

Compressa seditio plebis Francofordiæ.

uocatis & cassatis cunctis temeritatibus, quas uane attentauerat: discisis item literis & sigillis, quas à Clericis inique per minas extorserat. Ex eo tamen die Cochlaeus Francofordiæ nunquam refedit amplius, sed exulans aliquandiu Colonix, post annum aliud, beneficio Pape, sacerdotium obtinuit Moguntix ad S. Victorem, ubi refedit pacificè, donec mortuo Emsero, in locum eius euocatus fuit in Misniam, à Pio & Catholico Principe, Saxonix Duce Georgio.

Seditiosi autem ex plebe Francofordiensi, ut suo exemplo alias quoq; plebes commouerent, descriptos suos articulos transmiserunt, non solum ad uicinam Moguntix plebem, uerum etiam ad longius distantem Colonix populum: pium alioqui & religiosum: Vbi & per Typographos in multa exemplaria, ut disseminarentur latius, multiplicati sunt egregij illi articuli. Inter quos sane isti quoque habebantur uelut præcipui: Nempe, ut de cætero potestas eligendi & instituendi Pastores & Plebanos, esset apud Senatum a plebem, qui purum uerbum Dei & Euangelium sine humanis additionibus docerent. Item, Ut omnes Clerici cuncta portent onera ciuilia, in angarijs, uigilijs, custodijs, uectigalibus &c. Item. Ut nulli Monachi amplius permittantur mendicare, prædicare, aut confessions audire. Item, Ut de cætero, neq; Monachus neq; Monialis ulla, in eorum Monasteria ibi admittatur aut recipiatur. Qui uero intus essent, exire possent quodcumq; uellent. Item. Ut omnes census, de quibus non extent certæ literæ & sigilla, aboleantur, & possessorio nomine nemo amplius obligatus sit. Item. Ut Ecclesiastica beneficia post hac, non externis aut Curtisanis, sed solis ciuium filijs conferantur: & quæ ex ijs necessaria non sunt, ut census & decimæ eorum tradantur in communem cistam, pro sustentatione pauperum ciuium, ne quis mendicet. Itē. Ut omnes donationes ex testamētis, & aliæ Eleemosynæ, in cōmunem cistā conferantur: abolicis cunctis Anniuersarijs, Fraternitatibus, & Exequijs mortuorū in Ecclesijs &c. Eiusmodi ergo articuli, quos à Vuitenbergensibus didicerant seditiosi, mox & Moguntix in Clerū concitauerūt plebem, quæ in die S. Marci, per acta solenni processione, simili tumultu portas urbis clausit, & Clero extrema quæq; comminabatur, & ex carceribus tres ui eripiebat sacerdotes Lutheranos. Cuncq; toto triduo clausis portis tumultuaretur, ac stans in armis plebs tonitruis Bombardarū Clerū territaret, atq; minaces iniret tractatus cum Canonicis Maioris Ecclesie: tandem illorū Decanus, Dominus Laurentius Truchses, pacē iniquissimis conditionibus à plebe præscriptā, totius nomine Cleri acceptauit. At paulo post, cæsis rusticis, illæ quoq; literæ & pollicitationes

Articuli
47. plebis
Francofordi-
ensis.

Seditio ple-
bis Mogun-
tix.

tationes cassatæ sunt & reuocatæ, capitibus seditiosorum eiectis ac perpetuo proscriptis. Nam & rustici Rincauiæ in proximo rure tunc tumultuabantur, & opulentissimum ibi Monasterium Erbacense, plurimis uexabant deprædationibus. In quo sane perquam grande ac memorabile habetur uas, quod continere potest uini plaustrâ s. l. Illud ergo tunc plenum rustici aggressi, sic ebiberunt, ut tantû triginta in eo relinqueret plaustra, a quibus deterruit eos superueniens à Liga Sueuica Capitaneus, Frobenus ab Hutten, qui & graubus multis eam seditionem, tum in ciuitate tum in rure, ultus est. Cæterum uas illud hodie uacuum manet, non sine graui Monasterij damno. Nec multo post Coloniae quoq; in ferijs Pentecostes in surri exerunt artifices, ut tam Senatam quàm Clerum, ad conditiones pacis iniquas terroribus & minis compellerent. Erant itaq; in armis circiter XIII. dies, Archiepiscopus Colonien- sis, Princeps Elector, per Consiliarios suos eum tumultum sedauit & composuit, sed non sine graui totius Cleri dispendio, cui multæ immunitates & libertates in sex annos fuerunt per eam pacem ademptæ. Cæterum ex ductoribus seditiosorum paulo post à Senatu comprehensitres plexi capite, publice cæteris in exemplum potnas dederunt. Nec unquam potuerunt ullis practicis efficere Luthera- ni, ut eis liceret ibi publice concionari. In plerisque præterea ciuitati- bus Imperij, ne Senatus à plebe consimili audacia opprimeretur, magnis impensis oportuit à Senatu conducimilites in sui præsidium, ad reprimendos motus noui Euangelij in plebe. Exulans tunc Cochleus, qui primo Francofordiam, deinde Moguntiam, propter se- ditiones reliquerat, Coloniae hospes erat. Ad quem & D. Ioannes Eckius uenit, dum in Angliam tenderet, eiq; de stragibus rustico- rum multas nouitates impertitus est, quas ille ibi cum reliquis qui- busdam libellis suis adidit, qui ad rem pro temporis qualitate face- re uiderentur. Adidit autem Quatuor libros, De Petro & Roma contra Velenum, Breues item confutationes, contra Quingentos articulos Lutheri ex 36. sermonibus eius excerptos, Cõmentarium quoq; breuem in libellum Lutheri, quo infœlices Agricolas gladio Infernoq; deuouit ac tradidit is ipse, à quo maxime seducti fuerat. Et Catalogum seditionum, per diuersas Germaniæ prouincias exor- tarum: quæ terram sanguine miserorum repleuerant. Quamuis uero Lutherus per scripta sua uere esset omnium eiusmodi malorum mi- seriarumq; & calamitatum causa, aut saltem origo & occasio, usq; adeo tamen non condoluit, nec ullum compansionis iudicium, ne ad oculum quidem, exhibuit, ut Erynni quadam percitus, de com- munis patriæ malis exultare, & de occisis rusticis triumphare, atq;

Maximum uas uini in Rincauia.

Seditio plebis Coloniae exorta.

Nuptiæ Luth.

de Principis sui morte lætari uideretur. Nam paulo post, ubi ille mortuus, & rustici occisi essent, ac tota Germania in luctu confusio-
neq; & mœrore misere conficeretur: ipse omnia ista dissimulans,
Monialem duxit uxorem, ac lætas celebrauit publice nuprias, ince-
stu & uotifragio sacrilegas, ac tot milibus occisorum funestatas.

Epithala-
mum Em-
seri in nu-
ptias Lu-
theri.

In quas sane nuprias satis elegans (ut amœni erat uir ingenij) ædi-
dit carmen Hieronymus Emserus. Quod & Quatuor uocum con-
centu decorauit. Inter cætera sane, personam agens Lutheranorum sic ait.

His magistris licet nobis omne nephas, licet probis, omnibus obistere. Cum iubilo.
Conculcare iura, leges: insamare licet Reges, Papamq; cum Cesare. Cum iubilo.
Sed & ipsos irridemus, Christi sanctos, & delemus eorum imagines. Cum iubilo.
At Priapum Lampfacenum, Veneramur & Sylenum, Bacchumq; cum Venere. Cum iubilo.
Hi sunt ueteres Coloni, nostri ordinis patroui, quibus ille militat. Cum iubilo.
Septa claustri dissipamus, sacra uasa compilamus, sumptus unde suppetat, Cum iubilo,
I Cuculla, uale Cappa, uale Prior, Custos, Abba, cum obedientia. Cum iubilo,
Ite uota, preces, horæ, uale timor cum pudore, uale conscientia. Cum iubilo.
Io Io Io Gaudeamus cum iubilo Dulces Lutheriaci. Cum iubilo.

Et in alio Carmine,

Vos etiam scurræ, Lurcones & Parasiti,
Quos male delectant populi ieiunia Christi,
Vos quoq; Lenones, periuri, sacrilegq;
Virginitas quibus est flocci, uotumq; sacrumq;
Denuq; Thraiones, linguaces Ardelliones,
Quiq; diu accisi Christumq; Fidemq; negastis.
Impuri, quorum deprauat lingua sodales,
Perfida, & in sensum reprobum, quos crimina ducunt.
Tu quoq; sex uulgi, cui sunt nunc dura supernæ
Frena potestatis, iuga quæ furibunda resoluis.
Cuncti Legifragi celebrate Hymenea magistri,
Cuius uos faciunt uotis documenta potiri.
Tu noua nupta tuo uelum deponere marito.
Rumpe pudicitie zonam uocumq; fidemq;
Tam bene, q̄ Christo uestrum sacrauit uterq;
Conspurate torum, mentemq; & corpora uestra
Sacrilego incestu: per uos generabitur illa
Pernicies mundi, certissimus Antichristus.

Hæc pius Emserus, in quem multi iuuenes Poëtæ Vuittebergen-
ses iam pridem frustra conspirauerant. In mortem enim usq; con-
stantissime uir ille piam patrum religionem contra eos defendit:
Eo item tempore multos Coloniae libros euulgauit insignes Egre-
gius

gius cuius, Typographus Coloniensis, Petrus Quentel, Quos summi duo Theologi, eruditione iuxta ac integritate celeberrimi, Ioannes Fischerus, Episcopus Roffensis in Anglia, et Iudocus Chlichtoueus, Doctor Parisiensis in Gallia: in Lutherum grauissime pariter & solidissime scripserant atq; etiam ædiderant. At Lutherus cuncta eorum scripta dissimulans, neutri eorum ullo unquam uerbo respondit, eò quod solidior sit eorum doctrina, quam ut sophisticis Lutheri fucis labefactari queat: & eorum uita longe probatior bonisq; omnibus notior & cõmendatior, quam ut ullis illius conuictis aut calumnijs denigrari aut suggillari possit sine lectoris offensa. Neq; uero respondit quicquam ad grauem & eruditam, licet breuem, orationem Andræ Critij, Episcopi Premisliensis in Polonia (qui postea Plocensis Episcopus, ac tandem Archiepiscopus Gnesnensis factus est) ad Regem Poloniae Sigisfinundum habitam, atq; in lucẽ æditam. Cuius hoc sane initium est. Qui res Ecclesiasticas memoriæ prodiderunt, Maxime & Sapientissime Rex, innumeros hæreticos & Apostatas recensent: Qui sensu suo & spiritu superbiæ transuersum acti, Ecclesiam Dei deuia & pertinaci doctrina scindere ac turbare consueuerunt. Quorum monstrorum, cum semper Romana Ecclesia domitrix, ceu claua Herculis, extitisset, in eam potissimum hæc Dæmoniorum zizania ferebantur, atq; hi turbines, hi fluctus eam cum primis nauiculam obruere nitentur. Et infra. Inter tot autem actam uarios, qui hæc ueni fuerunt, hæreticos, nemo fuit, qui non ex Euangelio basim doctrinæ suæ statuisset, non uerbi Dei prætextum et illicem ueneni sui fecisset.

Opuscula
Roffensis
& Chlichto
ueti Colo-
nię excusa.

Andræas
Critius Po-
lonus.

Sicut in præsens agit, noui sui anguli numen, Lutherus. Quod ita humiliter, ita caste, ita mansuete & pacifice, iuxta doctrinam Christi & Apostolorum, tractat, ut nihil arrogantius, nihil impudentius, nihil seditiosius ac uirulentius, dici uel excogitari possit: Ut qui necdum Reges carnifices, scurras & nebulones: Pontifices Antichristos, Lenones & Idola uocet, sed & sanctos atq; adeo ipsam Deiparam uirginem, lingua sacerrima, ut ex plerisque eius argumentis constat, uilipendit ac eleuat. Et in fine. Interim (inquit) Inuictissime Rex, quia tibi curæ esse intelligo, ut eam labem in uicina serpentem, à regno & dominijs tuis arceas: hæc præludia quoquo modo in præsens effudi, quæ dum alia nostra & aliorum adornantur, benigno animo suscipe, & quod facis, rem Christianam, non solum à Turcis & Tartaris alijsq; Ethnicis, sed etiam à Domesticis hostibus Apostatis & hæreticis tuare. Huic orationi, dum æderetur, uaria multorum adiecta erant carmina Polonorum, & quidem ingeniosa & acria, Quorum primum erat in Imaginem Lutheri, Cuius initium sic habet,

Quale Eu-
angelium
Lutheri.

Ille Lutherus ego, toto iam notus in orbe,
Cui vulgi improbitas nomina tanta dedit.
Quicquid enim dictum damnatumq; exitit ante,
Nunc renouans iactor spiritus esse Det.
Concilijs, patribus, mori contraria scribo,
Actus & huc, consto non ego saepe mihi.
Mystica scripta uolo, cum res mea postulat, esse:
Nuda eadem, cum res exigite, esse uolo.
Nil credens, seruantq; nihil, Christi effero leges,
Prætextu quarum carpere cuncta licet. &c.

Deinde aliud carmen in conditiones Lutheranorum.

Dic male sacrificis, Superos contemne, probatis
Moribus obrecta, ieiunia sacra preceq;
Ride, Concilijs obsta, Patrumq; relictis
Ritibus illude, ac Venias, Anathemata, Vota,
Non assis facias, absit confessio culpæ.
Absit religio, cedant delubra popinis.
Plus persuade tibi de te, q̄ sit deceatq;
Pontifices, Reges præ te ceu stercora pendas.
Scripturasq; sacras, ut uis, intellige, priscos
Doctores, leges, sanctorum & gesta negato.
Sis bonus impostor, Sis ad conuitia doctus.
Præfectos traduc populo, retinacula rumpe.
Ordinis & fidei, cieasq; per omnia turbas.
Sic age sectator, qui uis probus esse Luthero. &c.

Et aliud item in monstrum Cucullatum ex uacca.

Vacca cucullatum produxit Saxica foetum,
Designans monstrum, terra quod illa fouet.
Saxe miser uigila, monstrumq; hoc confice, semper
Exitium terris monstra tulere suis.

Et rursum aliud in eius conuitia.

Stercora cum præ se ducat quoscunq; Lutherus,
Oreq; spurciloquo nil nisi stercurus habet,
Non, rogo, stercoreum dices hunc esse prophetam?
Qualia uerba urri, talis & ipse uir est.

Ad hæc & id genus multa Polonorū carmina, mirum fuit silen-
tium Lutheranorum & Poëtarum Vuitenbergensium, qui antea
non solum respondere & talionem irritati reddere: sed saepe ultro
incessere

incessere & petulanter prouocare solebāt, forsitan exemplo infortunato deterriti. Nam cum doctissimus eorum, Philippus Melanchton, antea respondisset Accusationi, quā Thomas Radinus Todeſco Placentinus, uir eloquens ac Theologus, grauissime simul & eruditissime in Lutherum, ad Principes Germaniæ scripsit: Ille autem falso putasset à Hieronymo Emsero scriptam fuisse, à Radino illo ita repulsus est altera oratione, ut contra ne mutire quidē auderet. Misere enim fuerat suo de autore iudicio deceptus, & statu causæ maxime prægrauatus, tacere maluit, quam dedecora sua dedecorosis in literas referre aut defendere. Lutheri autem cum uideret se ab exteris tam ualide impeti, tot eruditis libris urgeri, tot argumentis ueris conuinci ac traduci: omnia eorum scripta serpentina astu dissimulans, ad ea, uelut ad carmina sapienter incantantium, tanquam a spīs sūrda, nō modo aures suas obturauit, ne forte audiens illorum uoces, & contradicere nesciens, uictus uideretur: Verum etiam linguam procacem stylumq; petulantem ita cohibuit, ut illos aduersarios suos externos, usq; adeo acres & ualidos, ne nominare quidem unquam ad populum ausus fuerit.

Phil. Melanchton misere confutatus à Radino.

Silentium Lutheri ad scripta Latina.

Cumq; premeretur graui apud Germanos quoq; inuidia, propter tot seditiones exdesq; & calamitates, ex eius Euangelio nuper natas, statuit se nouo contra Clerū libello Teuthonico egregie uindicare. Validissimo igitur furoris & iræ impetu insurgens, titulum libello dedit, De Abominatione Canonis Missæ. Deinde longum præmittens prologum, sic orsus est. Ego multum ac sæpe iam prædicauī & scripsī, de Papiſticis sceleratis Missis, quomodo conandum sit, ut ab ea abominatione liberaremur. At oportet nos à Dominis nostris Papiſtis audire, quod culpā tribuunt nobis: conquereutes, nos intendere seditiones suscitare. Sed & hoc transeat, sine eos & istud in nos mētiri, bene plura quàm istud mētiri sunt. Cum enim ausint diuinam Maiestatem impudenter omni hora blasphemare, ac uiolare suis abominabilibus Missis & Idolatrijs, quid nocet, si nos pauperem hominē arguunt mendaciq; Et post pauca. Hæc toties prædicauimus & inculcauimus, ut unusquisq; scire & inde concludere queat, omnia opera nostra, quæ intenduntur ad agendam pro peccatis pœnitentiam, morremq; effugiendam, esse blasphemam, quæ Deum abnegāt, ac sacrificiū Christi uiolant eiusq; sanguinē. Quia id facere uolūt, quod solum sanguinē Christi facere oportet. Hæc & id genus multa, impie ac seditiose scripsit in prologo. Ceterū in libelli processu totū recitat Canonē Teuthonicū, eumq; non solum impie peruertit, sed et scurriliter multis calumnijs falsiq; expositionibus, impietatis & blasphemix accusat, ut mirari

Liber Lutheri contra Canonem Missæ.

Scurrilitas Lutheri in Canonem Missæ.

L licet,

liceat, quomodo possit cor humanum, quod illis sacris à puero as-
suetum, atq; etiã usu & actione sacra XV. annis imbutum, exer-
citatumq; & mansuefactum fuit, tanta malignitate depruari, ut
sciens uolensq; tam scurriliter in res sacratissimas & in maxime
tremenda mysteria inuchi nõ uereatur. Verbi gratia, ut dicere sic
ausit. Debemus ne Deo buccellam panis et uini offerre, ut acceptet
pro Christianitate: ac præterea dicere, esse sanctum & immacula-
tum sacrificium: Nonne tãtundem est dicere, ut Deus pane & uino
placetur, quod tamẽ nihil amplius est, quam alius panis, quo unuf-
quisq; uestitur. Item. Tu ne pro iustis Christianis ores, cum sis ipse
nebulo & blasphemator Dei: Et nihil agis amplius, quam quod
buccellã simplicis panis et uini offers. Siquis recte aperiret oculos,
atq; abominabilem Dei blasphemiam intueretur, quã quotidie fit
in toto mundo, cor certe disiliiret ei. Tantundem enim est, ac si di-
cerent Deo, Tu mentiris in os, Nos opitulari oportet Christiani-
tati pane & uino, & tu dicis, solum filij tui sanguinẽ id facere oportere.
Hæc nos (inquit) ferre oportet, ac quotidie audire atq; uidere
&c. Huic incredibili eius malitiã, ac nunquam prius auditã ca-

Quantum
hic distat à
Zuinglio
Lutherus?

Liber Em-
seri pro sa-
cro Cano-
ne Missæ
cõtra Lut.

calũniã, acriter atq; intrepide respondit Teuthonice Hieronymus
Emserus, inter aduersarios eius uicinitate loci illi proximus. Qui &
antea eundem sacrum Canonẽ fortiter asseruerat, Latine quidem
contra Vlricum Zuinglium Tigurinum in Heluetijs: Teuthonice
uero, contra Duos Præpositos Nurenbergenses, Partitus est itaq;
responsionem suam in partes Duas: In quarum priore, seditionum
autorem demonstraui Lutherum, ex quam plurimis ipsius libris
uarijsq; scriptis, Et adeo clare ex ipsiusmet Lutheri uerbis ostendit
ac deduxit Emserus, ut hætenus nemo diluere attẽtauerit. In altera
autem libelli parte, confutauit paucis omnes Lutheri calumnias,
quas ille in Canonem euomuit: Nam pluribus eundem antea de-
fenderat contra Lutheri complices. Eo enim audaciã & impietatis
progressi iam fuerant pleriq;, ut nihil magis quam Missam &
cœlestia religionis nostræ mysteria cõtemnerent ac detestarentur.

Inspida &
impia car-
mina Sapi-
di contra
Missam.

Ausus itaq; fuit Argentinã quidã Patotriba, Sapidus: Poëta
profecto nimis inspidus, ac ferali sacrorum contemptu impius:
carmina ex meris conuitijs & blasphemijs in Missæ monumen-
tum, uelut in sepulturam & exequias eius, contexere. Quorum sane
initium sic habet.

Missã malum, peius quo sæcula nulla tulerunt

Istud propudium, Dedecus exitium.

Fel, odium, sacrilegium, monstrum, scelus, uicium.

Prostitulum,

Proſtitulum, uirus, excidium, barathrum.
 Spectrum, ſtagitium, tormentum, nauſea, labes,
 Quisquilix, tenebræ, carnificina, metus.
 Naufragium, latrocinium, uis, præda, Tyrannis,
 Clades, pœna, dolor, mors, furor, horror, onus.
 Nequitia, inſidiæ, impoſtura, infamia, terror,
 Illuues, faues, merda, cloaca, putor.
 Larua, ſuperſtitio, impietas, iniuria, nullo
 Miſſa unq̄ inuiſo nomine nota ſatis.
 Nec cruce, nec ferro, nec peſte, nec igne, nec unda:
 Sed ſola Chriſti uoce perempta iacet.

Hæc criminofa & impia Sapidi carmina, in laudem & uictoriam Miſſæ, conuertit uir Doctiſſimus ac trium linguarum peritiſſimus Theologus ac Philoſophus inſignis, Arnoldus Beſalienſis Coloniae. In hunc ſane modum.

Miſſa bonum, melius quo ſæcula nulla tulerunt.

Miſſa Decus populi, uita, medela, ſalus.

Fellis homo plenus, nebulo, peculator & oſor,

Et meretrix, Miſſam dilacerare ſolent.

Crimina Miſſa fugat, labem, tormenta repellit,

Quisquilias, tenebras diſſicit atq̄ metus.

Hanc latro inſequitur, prædo fugit atq̄ Tyrannus,

Clades, pœna, dolor, mors, furor, horror abeſt.

Absunt inſidiæ, impoſtura, inſania, terror:

Candor, mundities & decor omnis adeſt.

Religio, pietas, ueri cuſtodia & æqui,

Miſſa triumphanti nomine nota ſatis.

Quam crux, quam ferrum, quam peſtis & ignis & unda,

Suſpiciunt, Chriſto quo ſtabilita uiget.

Circumfertur inſuper & Dialogus quidam Teuthonicus, de ægritudine & obitu Miſſæ, quo nihil infulſius, nihil impudentius habet orbis. Quare hæc una in tremenda Miſſæ myſteria impietas Lutheranorum, tam execrabilis merito & uidetur & eſt, ut ſi tota Germania cœleſti ultione intereat funditus, reliquæ Nationes iuſtum Dei iudicium cum timore ac tremore, & agnoſcere & collaudare poſſint: iuxta illud Moyſi Deut. 29. Et dicent omnes gentes. Quare ſic fecit Dominus terræ huic? Quæ eſt hæc ira furoris eius immenſa? Et respondebunt. Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum &c. Quod forſitan iam

Carmina
 pia Arnoldi
 Beſalienſis
 pro
 Miſſa.

Quantum
 piaculum
 Germaniæ
 contra
 Miſſam.

1 Reg. 19. pridem contigisset, nisi superessent adhuc plures in ea quam septem
 Gen. 18. Milia, qui genua sua isti Baal Saxonico non flexerunt. Pro quibus Abraham orans, ac stans coram Domino ait. Nunquid perdes iustum cum impio: Cui respondeat (ut sperandum est) Dominus. Si inuenero Quinquaginta iustos in medio Germaniæ, dimittam omni loco propter eos, scilicet, ut superexaltet misericordia iudicium. Lutherani uero, ad propagandam sectam suam calidi ac seduli, ubicunq; sciebant ullos esse factioni suæ fauentes, literis & nuncijs accurate sollicitabant ac satagebant, ut iacto fundamento ibi nidificarent: maxime uero in regionibus Aquilonis.

Epistola
 Lutheri &
 Pomerani
 ad Liouones

Quippe uno eodemq; tempore Vuitenbergæ & scripserunt & per Typographos adiderunt tres epistolas, in Liuoniam destinandas, Martinus Lutherus, Ioannes Pomeranus, & Melchior Hofmannus, & quidem Germanice, non solum ad confortandos Liouones: Verum etiam ad glorificandum apud Germanos de latitudine sectæ suæ. Et tamen tertius ex ijs postea contra Pomeranum disputauit in Flensborg, Carolstadianam sectam amplexus. Pomeranus autem Latinam quoq; scripsit epistolam ad Sanctos (ut habet titulus) qui sunt in Anglis. Cui Coloniae respondit Ioannes Cochlaus. Et Lutherus itidem Latine scripsit ad Ducem Sabaudia CAROLVM; Principem sane Catholicum ac multo in literis eruditorem, quam ut à Luthero tam facile subuerti aut seduci queat. Satis tamen astute, secundum morem serpentis antiqui,

Epistola
 Lutheri ad
 Ducem Sa
 baudia.

ad captandam beneuolentiam, ait ueterator. In primis ueniam abs tua Clementia peto, Illustris, Princeps, quod ego sex hominum, neq; iussus neq; uocatus, ad tuam Celsitudinem audeo scribere prior. Facit id gloria Euangelij Christi, in qua & ego glorior & gaudeo, ubi ubi illam uidero & audiero clarere aut surgere. Dabit igitur tua Celsitudo id Euangelij causæ, quod præ gaudio tuam Dominationem Illustrissimam saluto prior. Peruenit enim ad nos fama, eamq; confirmauit Annemundus Coctus, Eques auratus Gallus, incredibiliter feruens in gloriam Euangelij: Esse scilicet Ducem Sabaudiae synceræ pietatis uehementer studiosum, rarissimo certe inter Principes dono Dei &c. Sed usq; a deo nihil effecit astu illo adulatorio Lutherus, ut eo nihil foret miserius, si in illius Principis manus ueniret, cum sit nouis ijsce sectis insensissimus.

Epistola
 Lutheri ad
 Brabandi
 nos & ad
 Hollandos

Et simili astutia scripsit ad Antuerpienses quoq; Epistolam, & alterā item ad Christianos, qui sunt in Hollandia, Brabantiaq; & Flandria, ut saltē Saxones credant, Lutherū Euangelio suo totū pene mundum replessē, latius etiam, quam S. Paulus repleuit, qui ait se ab Hierusalem usq; in Illyricum replessē Euangelium. Satis
 autem

autem constat Lutheri Euangelio, nusquam publice patere locum in cunctis iam dictis prouincijs, nisi quantum furtiue ac raptim fit per audaces Apostatas in angulis. Et tamen Lutherus callide dissimulans, Euangelium suum ibi publice interdictū & proscriptum esse: scribit amplo & generali titulo, perinde ac si tota Hollandia Brabantiaq; & Flandria suarū essent partiū, cum nihil sint minus.

Frater Cæsaris, Archidux Austriae Ferdinandus, tanq̄ locum tenens Imperij, indixerat Imperialem Conuentum Augustæ celebrandum, sub Festum S. Martini. Quem, cum pauci ex Principibus per sese comparuissent, cito dissoluit, alium Conuentum Spiræ, in primum diem Maij indicens: Ea sane spe proposita Principibus, ut Cæsar ipse illuc eo tempore uenturus esset. Quantum uero ad religionem attinet, præcepit, ut Concionatores, absq; scandalo & seditione interpretarentur Euangelium & scripturam, iuxta sanum sensum approbatorum Ecclesiæ Doctorum. Deinde constituit, ut omnes Principes & Status, essent præparati armis & præsidijs, si quis nouus oriretur tumultus. Deniq; temperauit iuris rigorem circa seditiosos, ne n̄, qui à Superioribus suis in gratiam recepti, propter seditionē præteritam, in iudicijs pro infamibus habeantur;

Constitutiones Ferdinandi locū tenentis Cæsaris Maieſtatis.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini

M. D. XXVI.

Lutherus, ubi uidit se contra Principes nec minis nec conuitijs, neq; etiam excitatis tumultibus & seditionibus ita præualere, ut eius Euangelium acciperent, aut saltem tolerarent: cepit serpentino astu aliam excogitare decipiendiuiam, nempe, ut pro minis preces & deprecationes, pro conuitijs laudes et blanditias, et pro seditionis irritamētis et uirulentijs dulces & tranquillās admonitiones scribendo proponeret, ac mitteret priuatim & clandestine, ad eos maxime Principes, quos omnium grauisime offenderat ac publice traduxerat. Cū igitur non ignoraret, in Aula Ducis Saxonie Georgij, haud ita paucos existerē, qui occulte, contra Principis sui mentem & decretum, Lutherico

Astutia Lut. in blanditijs ad Principes.

D. Otto Pak.

quem Tyrannū & mendacem prius dixerat, scripsit, si forte blandi-

L iij ditijs

ditijs muliebriter euincere ac expugnare possit fortem animum, ac robustæ constantiæ uirile pectus: Quema dmodum à Dalila meretricie fortissimo Samsoni factum fuisse legerat, Quod minis calumnijsq; & conuitijs antea non poterat. Sic ergo inter cætera Teuthonice scripsit.

Blanda uer
ba Lut. ad
Ducem
Georgiū.

Venio nunc, & procido cum corde ad Illustrissimę Clementiæ uestræ pedes, & oro perquam humillime, ut Ill. Cle. uestra adhuc desistere dignetur ab inclementi proposito, ad persequendum doctrinam meam: Non quod mihi multum damni fieri queat per Ill. Cle. uestræ persequutionem. Non plus amittere habeo, quam hunc miserum saccum uermium, qui tamen quotidie nunc ad sepulchrum properat. Habeo item bene maiorem hostem, nempe Diabolum cum omnibus angelis suis: Attamen Deus hætenus cum mihi dedit animum (quamuis miser fragilissq; peccator sim) ut ab illo tutus permanerem. Et si meum quærere deberem cōmodum, non potest mihi melius cōtingere, nisi ut grauius persecutionibus impetar. Quam insigniter enim hætenus mihi profuerit persequutio, commemorare non possum, ut propter hoc hostibus meis merito gratias agere debeam. Quod si mihi gratū foret Ill. Cle. uestræ infortunium, ego Ill. Cle. uestram ulterius quoq; irritare, atq; optare uelim, ut me semper continue persequeretur. At satis fuit, Ill. Cle.

Iactantia
Lutheri de
sua doctri-
na.

uestra bene sese ostendit. Nunc tēpus est aliter agendi. Quamuis enim Ill. Cle. uestra non uelit credere, doctrinā meam esse uerbum Dei (Tunc enim seipsam bene informare sciret, & admonitione mea non egeret) Cum autem ego sciam & certus sim, oportet me sub animæ meæ periculo, pro Ill. Cle. uestræ anima curam gerere, orare, obsecrare, atq; exhortari, an aliquid efficere queam. Ill. Cle. uestra non intueatur modicam personam meam: Deus enim semel per asinam quoq; locutus est. Increpat item in Psalmo XIII. eos, qui consilium inopis contemnunt. Neq; tamen Ill. Cle. uestra nec ullus hominum, doctrinā meam extinguet aut impedit: oportet eam progredi, sicut & hætenus fecit. Non enim mea est. Id unum doleo, quod uidere debeam, quomodo Ill. Cle. uestra tam horrende impingat in lapidem Angularem Christū: Cum Deus alioqui Ill. Cle. uestræ multas bonas uirtutes & proprietates alijs in rebus dederit. Det Deus omnipotens, ut bona hora uenerim, ac scriptura mea gratiosum inueniat locum in Ill. Cle. uestræ corde. Si enim Ill. Cle. uestra (quod Deus auertat) eiusmodi meam humilem ac cordialem admonitionem non acceptaret, oporteret me Deo committere. Volo autem his conscientiam meam & coram Deo & coram Ill. Cle. uestra, excusatā habere, quod fecerim quan-
tum

tum in me est, & ad faciendum ac omittendum omnia uoluntaria ac præsto sim, quicquid scire Ill. Cle. uestra beneplacere: Excepta doctrina mea. Eam deserere nõ possum apud conscientiam meam. Aliã uero oro & subijcio me, ac gratiam quæro, ubicunq; offendi Ill. Cle. uestram, siue scriptis siue uerbis. Remitto item ex corde omnia, quæcunq; Ill. Cle. uestra contra me egit. Rogabo præterea & certissime impetrabo remissionem apud dominum meum Iesum Christum super omnibus, quæcunq; Ill. Cle. uestra contra uerbum eius facit ac fecit: Solummodo emolliri se sinat Ill. Cle. uestra in hoc uno articulo: Et omnia sunt plana, ut uerbum Christi, quod per me in lucem uenit, liberum sit. De quo absq; dubio gaudebunt omnes angeli in cælo super Ill. Cle. uestra. Hæc Lutherus. Cui fortis, pius, & grauitate uirili semper constans, Princeps in hæc uerba respondit.

Literæ tuæ aduenerunt nobis die Natalis Christi, Cuius gratiam & pacẽ nos tibi opramus, quemadmodum tu nobis, & tui ipsius insuper agnitionem. Et primum quidem id pactum uolumus, ac scimus quoq; nos coram Deo redemptore nostro in conscientia nostra liberos, nos, dum à te nunc scriptis prouocamur, respõsionem nostram non facere animo in fensio, sed uoluntate propensa, ad reducendum te in tui ipsius agnitionem, idq; absq; omni adulatione: Quando quidem tibi suspecti sumus, tanquam adulationibus circumdati ac repleti. Et hoc tibi damus symbolum, si hac in respõsione nostra tibi adulati fuerimus, dicito liberè, Vinum nostrum à uase odorem contraxisse: At si non fecerimus, tu adultores querito ijs in locis, ubi te uocant Prophetam, Danielem, Apostolum Germanorum, Euangelistam. Hic certe adulatorum non reperies. Et post pauca. Quod autem nos asperere, contra institutum diuinæ & Euangelicæ legis in uaseris, uerum dicis. Scis enim quomodo Deus tibi dixerit, quid agas, si quid aduersus proximum tuum habes. Tu uero nos mendaciter, in tergum, & nominatim ad Hartmannum à Cronberg (cuius acta eo tempore quam laudabilia fuerint, satis cõpertum est) inculcasti, uelut Tyrannum & hostem Euangelij, cõtumeliosis agnominiibus personæ nostræ: detestationibus & corporis & animi nostri, multisq; uerbis probrosis & argutis, quæ necq; in Euangelio, necq; in scriptura, cui eiusmodi cõuitia tua æquiparas, usquam inuenisti. Nos ad te iuxta qualitatem causæ satis clementer scripsimus, ad intelligendam tuam siue culpam siue innocentiam: ac longe potius innocentiam, quam aliud comperire uoluissimus. Tu uero, ex furore & inciuilitate tua, adeo uehementer nobis dedisti respõsum, ac pluribus insuper mendacijs nos inua-

Respõsum
Ducis Ges
orgij ad
Luth.

Iniuriæ Lu-
the. contra
Ducẽ Ges
orgium.

Iniuriæ in
Cæsarem.

Asylum ge-
nerale A-
postatarū.

Pessimi
fructus
Euangelij
Lutherani.

sisti, ac tanquam inclementem tibi dominum nos acceptasti: tamen si nos ad ea tibi nullam dederimus causam, neq; simplici scripto nostro, neq; ulla re alia. Et infra. Vt autē tibi, quod Clementissimum Dominum nostrum, Romanum Imperatorem, cui fide & iure iurando obstricti sumus, tā cōtumeliose ac scelerate criminariis, eiusq; mandatum tam procaciter contemnis, clemens dominus esse debeamus, quo pacto id nos deceat: Ad hæc, Vuittenbergē quoddam instituisti Asylum, ut omnes Monachi ac Moniales, qui nobis Tempia ac Monasteria nostra deprædantur furtis & direptionibus, apud te habeant refugium ac receptaculum: Perinde ac si Vuittenberga foret ciuilitate nominanda, Arx quædam Communis omnium Apostatarū prouinciæ nostræ. Nec ullum nobis dubium est, Sanctissimum patrem nostrum Papam, nunquam ulla dedisse Indulgentias, quas maioris feceris tu, quam eas, quas tui Vuittenbergenses promererentur raptu Monialium, quæ ex Monasterijs nostris ad te perductæ sunt. In quâ uero calamitatē miseriamq; damnabilem tu eas redegeris, & quomodo tractentur, & ad quid, satis constat. Vt Diabolus ob hæc tibi inimicus existat, non credimus sane. Si enim ob ea tibi mali aliquid faceret, nisi permissio- ne ac potestate Dei facere cogeretur: posset incusari, quod id tibi præmij daret, quod licet solet suo ministro. Quodq; ista tibi nostram conciliant clementiam, non est. Nam si minimo rusticorum ex terris nostris uel uacca abigeretur, nobis displiceret: Multo minus, cum simus seruus Christi, tolerare possumus, ut proprius grex eius, & corpore & anima pariter abalienetur. Et rursus. Affirmare item possumus, nobis Euangelium tuum curæ parum esse, cum sit à Caputibus Christianitatis pro reprobo iudicatū. Id unum curauimus, ut, ne à nostris acceptaretur, pro uirili præcaueremus.

Ad hoc nobis causas dedere mali fructus, inde producti. Neq; enim tu, nec alius quispiam, uere dicere potest aliud, quam blasphemiam sancti uenerabilis Sacramenti, sanctissimæ Dei Genitricis, omniumq; sanctorū, ex tua doctrina originē habere. Ex tua enim tuorumq; discipulorum doctrina, omnes antiquæ ac reprobatae hæreses renouantur: omnis Dei cultus honestus oboletur. Quod sane à temporibus usq; Sergij tam late nūquam factū est. Quando plura facta sunt sacrilegia Deo consecratarum personarum, quam post productum Euangelium tuum: Quando plures, rogo, factæ sunt rebelliones contra Superiores, quam factæ sunt ex Euangelio tuo: Quando plures factæ sunt deprædationes sacrarū domuum: Quando plures factæ sunt rapinæ ac furta: Quando plures fuerūt Vuittenbergæ excucullati Apostatae Monachi, ac Moniales, quam

nunc

nunc sunt? Quādo maritis ademptæ sunt uxores alijsq; traditæ, q̄ quod nunc in tuo reperitur Euangelio? Quando plura facta sunt adulteria, nisi posteaq̄ tu scripsisti, si mulier à uiro suo fecundari nequeat, ut ad alium transeat, à quo fecundetur, & uir factū illum alere teneatur? & contra, uir itidem quoq; faciat? Hæc tuum Euangelium, quod sub scamno latens produxisti, attulit. Et rectum quidem ei nomen imponis, quod sub scamno latens produxeris. Bonum profecto foret, illud adhuc sub scamno latere. Nam si adhuc alterum tale produxeris, nos nullum conseruabimus rusticum. Si Christus tale uoluisset Euangelium, non tam sæpe dixisset, Pax uobis. Petrus & Paulus non dixissent, Superioribus obediendum esse. Idcirco illi ipsi fructus nobis ingentem & nauseam & horrorem faciunt tuæ doctrinæ tuicq; Euangelij. Euangelio Christi nos, uolente Deo, assistemus corpore, anima, substantia ac dignitate: Id quod nos sua adiuuet gratia. Tu nos admones mortis, cuius certi sumus. Quid autem heret, si tuum amplexi Euangelium moreremur? Nonne Deus dicere posset. Vnde hic, qui nouum Euangelium cum tot fructibus malis secum affert? Nonne dixi tibi, ut arborē ex fructibus cognoscas? Si diceremus, Lutherus dicebat, esse Euangelium, quod sub scamno latebat: Deus autē diceret. At aliter tibi dixit Ecclesia Catholica. Cum igitur quotidie dicas, te credere Ecclesiam Catholicam: Quare ergo Luthero credis, & nō Ecclesiam? Nequaquā Luthero. Serua tu Euangelium tuum, quod sub scamno latens produxisti. Nos permanebimus apud Euangelium Christi, sicut recepit illud Ecclesia Catholica, ac seruat: Id quod Deus nos adiuuet, &c.

Euangelium
Lutheri de
subtus scā-
no pro-
ductum.

Lutherani
corā Deo
inexcusabi-
biles.

Lutherus, ubi hanc tulisset repulsam, aliam tentandi uiam, multo maligniorem ingressus, blandissime scripsit ad Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinū ac Magdaburgensem: Principem Electorem, Dominum ALBERTVM Natalibus Marchionem Brandeburgensem. Cui multis argumentis persuadere nitentur, ut abiecto celibatu duceret uxorem, & Archiepiscopatus suos in seculares conuerteret Principatus, alijsq; Episcopis & Prelatis esset exemplo, ad funditus tollendum ē medio Statum Ecclesiasticum. In hunc igitur modum exorsus est Teuthonice.

Gratiam & pacem à Deo patre & Domino nostro Iesu Christo. Illustrissime ac Generosissime Princeps, Clementissime Domine, Ego aliquoties Illustriss. Dominationi uestre scriptis hætenus molestus fui propter alios: Nunc cogor propter ipsammet Illustriss. D. V. scribere. Et rogo admodum subiectè, Illustriss. D. V. ita acceptare dignetur in bonum, sicut fideliter ego intendo. Inter cæteras curas ac sollicitudines, cum me perturbet hæc quoq; infesta

Epistola
Lutheri ad
Card. Mo-
guntinum.

infesta & horrenda seditio, ut sedetur, quæ per Sathanâ, tanquam plaga Dei excitatur, uenit in mentem, ut Ill. D. V. exhorter ac implorem, magna sane spe atq; fiducia, quod Ill. D. V. possit sciatur, modo uelit, multifariam auxilio esse, simul cum deuota ad Deum prece, ut res melius habeat. Et hic breuiter est scopus, ut Ill. D. V. dedat sese in statum Matrimonij, atq; Episcopatum in sæcularem Principatum conuertat, ac falsum nomen prætextumq; Ecclesiasticum status abijciat ac dimittat. Et hæc sunt rationes meæ. Primum, ut per hoc ultio diuina præueniatur, ac Sathanæ eripiatur causa seditionum. Nunc enim luce clarius est, Statum Ecclesiasticum manifeste contra Deum eiusq; honorẽ esse. Idcirco simpliciter nullo pacto sperandum est, Deum ab ira ultioneq; cessaturũ esse, quamdiu à tam manifesta abominatione contumeliæq; sui sancti nominis non cessatur. Domine Deus. Si uos Episcopi ac Principes in tempore rem adiuuissetis, atq; Euangelio spacium dedissetis, ac incepissetis mutare id, quod manifesta est abominatio: quàm pulchre ac tranquille hoc per ordinatam potestatem legitime foret institutum atq; erectum, quod nunc Diabolus cum furore confundit. Quum autem neq; uidere neq; audire uellent, sed cum temeritate manifestam abominationem sustinere conarentur, dimisit illud Deus nihilominus cadere funditus cum indignatione, ut ostendat, uerbum suum potentius esse cunctis rebus, ac progredi oportere, etiam si millies amplior esset mundus. Deinde, quod communis populus nunc eo usq; eruditus est, ut intelligat iam, Ecclesiasticum statum nihil esse: Sicut id satis superq; ostendunt tam uaria Cantica, dicteriaq; & scõmata derisoria. Vbi in omnibus parietibus, in omniuarijs schedulis, postremo etiam in Chartiludio, Presbyteri Monachiq; depinguntur, & uelut ludibrium ac portentum habetur, ubicunq; Ecclesiastica persona uidetur auditurue. Quid ergo conducit, contra fluminis impetũ pugnare, ac tenere, quod neq; uult neq; potest teneri? Hoc certe uel palpari potest, Cum Ecclesiasticus status ex cordibus hominum abierit, ac usq; a deo contemptus sit: non esse sperandum, ullam fore uel requiem uel cessationem, nisi ex oculis quoq; abeat. Sed quanto magis tenetur ac reputatur, tanto plus irridetur ac paruipenditur. Quid ergo prodest, tali pertinacia homines eo magis incitare, ac irritare contra seipsum: præsertim, cum Deus ipse sententiam ultionemq; urgeat, Ecclesiasticos eradicaturus. Sicut ait Psal. X. Perdis impios, ut etiam nomen eorum in æternum pereat. Actum est, Ecclesiasticus status permanere non potest, multo minus ad honorem redire, Deus tetigit eum, oportet ipsum interire, Hoc, & non aliud.

Hæc

Scopus totius Epistolæ, ut Episcopus ducat uxorẽ,

Pseudo propheta.

Hæc potest Ill. D. V. præuenire, ac per seipsam auxilio esse, ut ultero aboleatur. Et spes est, Deum affore, rem quoq; cū gratia peragendam esse, ne cogatur cum indignatione hanc ad rem Diabolo uti. Et Ill. D. V. grandem ad hoc præ cæteris habet causam: Quandoquidem ipsa in Deum præuaricata, ad manutenendum statum Ecclesiasticum, magnas contulit impensas, ut confortaretur. Quod si homines aliud iam uiderent, cor quoq; eorum pulchre conuerteretur. At si Ill. D. V. adhuc restiterit, aut rem suspendiderit, uerendum est, nō diu posse perdurare. Corda enim nō desistunt, quemadmodum nec ira Dei desistit. Et habet Ill. D. V. pulchrum exemplum, Magnum Magistrum Prusiæ, quā pulchre ac gratiose Deus talem immutationem disposuerit, quæ ante Decem annos, neq; speranda neq; credenda fuisset, etiamsi Esaias aut Paulus annunciaffet. Quum uero ille Euangelio & spacium & honorem daret, ipsum ei multo plus gloriæ atq; honoris reddidit, quā optare fuisset ausus. At longe maius exemplum foret Ill. D. V. Quæ in medio Germaniæ, ex maximis Capitibus unum quoq; existit, hic multos homines tranquillos redderet atq; lucraretur, aliosq; Episcopos subsequenter alliceret. Tunc & Deus se uidentem præberet in gloria, dum se Ill. D. V. erga eum humiliaret, eiusq; Euangelio et nomini cederet, locumq; daret: Sicut promittit ipse Ioan. 5. Qui honorificauerit me, hunc honorificabo & ego. Qui autem inhonorauerit me, inhonorabitur & ille. Super eiusmodi tam potenti consolatoriæq; promissione attendet alacriter Ill. D. V. eripiatq; se ex scelesto impioq; statu, in beatum diuinumq; statum Matrimonij, ubi Deus propiciū se faciet inueniri. Quod si tanta uilitas publica Germaniæ (quam ego magnifacio, opusq; ualde piū est) Ill. D. V. non permoueat: hoc tamen uel solum sufficeret, quod Ill. D. V. comperit ac fateri cogitur, se à Deo uirilem personam factam esse. Iam uero utiq; opus ac uoluntas Dei est, ut uir habeat mulierem, Gen. 1. Non est bonum (inquit Deus) uirum esse solum, faciam ei adiutricem, quæ circa eum sit. Vbi igitur Deus non facit miraculum, Angelum ex homine faciens, non possum uidere, quomodo uir queat, absq; ira indignationeq; Dei, solus ac sine muliere manere &c. Hæc serpens antiquus per Lutherum.

Rationes
malesuad.

Exemplum
à magistro
Prusiæ.

Suasio ex
creatione.

Cæterum Princeps ille hominis improbam leuitatē audaciamq; Constantia
& uanitatem contemnens, ad eas literas dissimulando prudenter Card. con-
tacuit: licet in publicū ædiderit eas Lutherus. Ad quas sane respon- tra tentas-
surus fuisset Ioannes Cochleus, Moguntiæ tunc degens, nisi tar- tores.
dius æquo uenissent in manus eius, quando iam sopita & elanguida erat illarum fama, quam & Principis illius grauitas & constan-
tia

ria ultro contemptibilem reddebant. Eiusmodi enim Syrenas iam pridem audierat multas, & quidem nobilitate conspicuas. Equibus bona pars erant in occulto, tum Principes tum Comites & Barones, qui eius lenitate ac mansuetudine freti, familiari admonitione rem uxoriā tanto Pontifici suggerere clam non sunt ueriti. Quibus sane temeritatibus effectum est, ut uulgus Lutheranorum uana spe delusum, sæpe mendacem cōfinxerit famam, Principem illum, abiectō Pontificatu, duxisse uxorem. Sed multo adhuc impudentiori audacia Lutherus aggressus est Regem Angliæ, HENRICUM VIII. Quem publice prius tot probris lædorijs, fannis, atq; calumnijs, ad populos & Nationes traduxerat. Ipse quidem affirmabat se illectū fuisse à Rege Danię Christierno (qui è regnis suis profugus, exul, per Germaniam uagabatur) ut ad ipsum scriberet Regem Angliæ. Verum Duo Angli Apostatæ, qui aliquandiu fuerant Vuittembergæ, non solum quærebant subuertere Mercatores suos, qui eos occulte in exilio fouebant & alebant: Verum etiam cunctos Angliæ populos, uolente nolente Rege, breui per nouum Lutheri Testamentum, quod in Anglicanam traduxerāt linguam, Lutheranos fore sperabant. Venerāt iam Coloniām Agrippinam, ut Testamentum sic traductum, per Typographos in multa Milia multiplicatum, occulte sub alijs mercibus deueherēt inde in Angliam. Tanta enim eis erat reibene gerendæ fiducia, ut primo aggressu peterent à Typographis, Sex Milia sub prælum dari. Illi autem subuerentes, ne grauisimo afficerentur damno, si quid aduersi accideret, tantum Tria Milia sub prælum miserunt: Quæ si foeliciter uenderentur, facile possent imprimi denuo. Iam literas ad Sanctos, qui sunt in Anglis, præmiserat Pomeranus, & ad Regē quoq; scripserat ipse Lutherus. Cuncq; nouū Testamentum mox subsequiturum crederetur, tanta ex ea spe lætitia Lutheranos inuasit, ac uanæ fiduciæ uēto inflauit, ut gaudio distenti, ante diem ruperint secretum uanis iactationibus. Exulabat eo tempore Coloniæ Ioannes Cochlaus, Decanus Ecclesiæ B. Virginis Francofordiensis, Qui per hospitem suum, Georgium Lauer, Canonicum ad Apostolos, Abbati Tuitiensi redditus familiariter notus, ubi audisset opera quædam Ruperti Tuitiensis quondam Abbatis, mittenda esse Nurenbergam, ut à Lutheranis æderentur in publicum: cœpit summo studio eam rem & dissuadere & impedire. Nam Lutherani in eum usq; diem, cum omnes Bibliothecas antiquas diligentissime exquisiuisent ac discussissent, nullum prorsus autorem ex cunctis tot sæculorum Doctoribus Ecclesiæ inuenire potuerunt, qui Lutheri dogmata comprobasset. Inuentum tandem

Alia tentā
di uia ad
Angliam.

Nouum
Test. Luth.
in lingua
Anglicana

Opuscula
Ruperti
Abbatis
Tuitiensis
tunc ædita.

dem illius Ruperti, qui ante 400. annos uixerat, opusculum, cui titulus erat, De Victbria uerbi Dei, mox Nurenberge a Lutheranis euulgatum est. Quod suo titulo ita mox placuit omnibus Lutheranis, ut nihil uideretur eo autore desiderabilius. Interim ex Tritemio intelligebāt, illum cōplura scripsisse opuscula, sed duo tantum paruula inuenerant: Quorum unum de potentia, alterum de uoluntate Dei inscriptum erat. In eorum æditione multa Lutherice apposuerat Osiander, uxoratus presbyter & prædicator, quibus pium autorem impiæ sectæ patronum facere tentabat. Et iam dudum egerant cum ipso Abbate Tuitiensi: ut reliqua Ruperti Opera Nurenbergam excudenda, transmitteret. Ille uero, ut à Cochlæo audiuit, quantum periculi foret ea in re, si pium autorem traderet in manus impiorum, qui eum non solum impijs præfationibus, & annotationibus fæde contaminaturi essent: Verum etiam integros & sanos illius sensus deprauaturi, ex Catholico antiquo facturi essent hreticum nouum, qui uideretur cūcta Lutheri dogmata ante annos 400. approbasse. Abbas igitur ille, uir bonus, mutata sententia, uolumina iam in grandem fascem compacta, uelut Nurenbergam transmittenda, apud se retinuit. In quo sane fascie erant XIII. libri in Euangeliū Ioannis, XII. libri in Apocalypsim eiusdem, & XII. libri, de Diuinis Officijs. Cum autem Monachi quieturi non essent, nisi æderentur opera illa: Cochlæus Petro Quentellio, & Arnoldo Berckmanno sedulo suasisit, ut communibus inter se impensis & lucris ea opera susciperent ædenda. Persuadere tamen non potuit, donec tandem omnem suam operam ad æditionem illam eis pollicitus esset. Cuncq; æditio illa satis questuosa eis existeret, non egebant amplius impulsore Cochlæo, sed ipsimet ultro plura illius opuscula desiderabant: rogantes nunc Abbatem, nunc Cochlæum, ut undecuncq; plura cōquirerent. Abbas itaq; ex uetustis S. Benedicti Monasterijs perquisiuit XXXII. libros in XII. prophetas minores, & VII. libros in Canticum Cantorum. Cochlæus uero inuenit Coloniae in Bibliotheca Maioris Ecclesie IX. libros, De glorificatione Trinitatis, & processione Spiritus sancti. Et in scholis Artium grande uolumen, quod de operibus Trinitatis inscriptum, XLII. cōplectebatur libros. E quibus in Genesim erāt IX. In Exodum IIII. &c. Cuncq; sciret Rupertum olim Leodij ad S. Laurētium fuisse Monachū, scripsit Theoderico Hezio, Canonico Leodiensi, quem Romæ post obitū Adriani VI. (cuius ille à Secretis intimus extiterat) familiaris cognouerat, obsecrans, ut is in eo Monasterio perquireret, quidnam ex Ruperti libris extaret. Ille ergo reperit maxime desideratum opus, XIII. libros in

Opuscula
illius Colo
niæ retenta
& excusa.

Plura eiusdem
opuscula post
inuenta.

Mattheum, de Gloria & honore filij hominis, Verum transmittere Coloniam non potuit Archetypum, nisi ipse cum duobus alijs Canonicis, pro restituendo exemplari, cuncta bona sua in hypothecā Monachis obligarēt. Ea igitur uolumina uniuersa Cochleus, Moguntiam euocatus, secum detulit, atq; ibi residens, ad ædificationem præparauit, Coloniaq; edenda remisit. Hinc Typographis

Secretum Anglicorū Apostatarum uino reuelatum.

Coloniensibus notior ac familiarior factus, audiuit eos aliquando inter pocula fiducialiter iactitare, Velint Nolint Rex & Cardinalis Angliæ, totam Angliam breui fore Lutheranam. Audiuit item, duos ibi latitare Anglos, eruditos linguarumq; peritos et disertos, quos tamen uidere aut alloqui nunquam potuit. Vocatis itaq; in hospitium suum quibusdam Typographis, posteaquam mero incaluisse, unus eorum in secretiori colloquio reuelauit illi arcanum, quo ad Lutheri partes trahenda esset Anglia, Nempe uersari sub prælo Tria Milia Exemplarium Noui Testamenti Lutherani, in Anglicanam linguam translati, ac processum esse iam usq; ad literam Alphabeti K, in ordine Quaternionum, Impensas abunde suppeti à Mercatoribus Anglicis, qui opus excusum clam inuecturi per totā Angliam latenter dispergere uellent, antequam Rex aut Cardinalis rescire aut prohibere possit. Cochleus intra se metu & admiratione uarie affectus, foris mirabundus maxorem dissimulabat. Altero autem die, periculi magnitudinē tristis secum expendens, cogitabat, quo nam pacto possit comode pessimis

Hermanus Rinus Coloniensis Patricius.

illis conatibus obsistere. Abijt igitur clam ad Hermanum Rinck, Patricium Coloniensem, ac Militem Auratum, qui & Cæsari & Regi Angliæ familiaris erat & Consiliarius, eiq; rem omnem, ut acceperat uini beneficio, indicauit. Ille, ut certius omnia constarent, alium misit exploratū in eam domum, ubi opus excudebatur iuxta indicium Cochlæi. Cūq; ab illo accepisset rem ita habere, & ingentem Papyri copiam ibi existere: adijt Senatū, atq; effecit, ut Typographis interdiceretur, ne ultra progredere in eo opere. Duo Apostatę Angli, arreptis secum Quaternionibus impressis, aufugerunt, nauigio per Rhenum ascendentes Vuormaciam, ubi plebs pleno furore Lutherizabat, ut ibi per alium Typographum ceptum perficerent opus. Rinus uero & Cochleus de his mox admonuerunt literis suis Regem, Cardinalemq; & Episcopum Roffensem, ut quāmdiligentissime præcauerent in omnibus Angliæ portibus, ne merx illa perniciosissima inuheretur. Ferunt Dominum Cuthbertum Tunstallum, uirum disertissimum, Episcopum tunc Londinensem, nunc Dunelinensem, cum adeptus fuisset unum ex illis exemplaribus, in maxima concione ad populū

Londini

Londini publice affirmasse, supra duo Milia deprauationum atq; peruersitatum se in uno opere illo deprehendisse. Dum hæc agerentur, peruenit tandem in manus Regis Angliæ epistola Lutheri, quam is anno superiore scripserat Vuittenbergæ, prima die Septembris. Eam itaq; præmissa salutatione in huc modum exorsus est.

Quamquam uereri merito debuerim, Serenissime Rex Illustrissimeq; Princeps, literis Maiestatem tuam tentare, ut qui mihi conscius maxime sum, grauissime offensam esse Maiestatem tuam libello meo, quem non meo genio, sed incitantibus ijs, qui Maiestati tuæ parum fauebant, stultus & præceps ædidi. Tamen spes & ausum mihi facit, non modo Regia illa tua Clementia, sic mihi literis & uerbis indies cātata à quàm plurimis, ut cum mortalem sese nouerit, immortales inimicitias seruatorum esse non credam: Verum etiam, quod fide dignis testibus didici, libellum sub Maiestatis tuæ nomine in me æditum, non esse Regis Angliæ, ut uideri uolebant subdoli Sophistæ, qui Maiestatis tuæ titulo abusi, non senserunt, quantum sibipsum periculum in regia ignominia pararent: præsertim illud monstrum & publicum odium Dei, & hominum, Cardinalis Eboracensis, pestis illa Regni tui: Ita, ut uehementer nunc pudefactus, metuam oculos coram Maiestate tua leuare, qui passus sum leuitate ista me moueri in talem tantumq; Regem, per malignos illos operarios, præsertim, cum sim fex & uermis, quem solo contemptu oportuit uictum aut neglectum esse. Accidit ad hæc, quod me serio cōpulis, quantum uis abiectum scribere, Maiestatem tuam cœpisse fauere Euangelio, & non parum tædere istius generis hominum perditorum. Hoc sane nuncium fuit uere Euangelion, id est, lætum nuncium, cordi meo. Quare his literis proster no me pedibus Maiestatis tuæ, quantum possum humillime, & per Christi crucem & gloriam oro & obsecro, Maiestas tua dignetur sese submittere, & ueniam donare, in quibuscunq; Maiestatem tuam læsi, sicut Christus orauit, & dimittere debita nos quoq; inuicem iusit.

Deinde si Maiestati tuæ Serenissimæ nō uidebitur contempnendum, ut alio libello publico Palinodiam cantem, & nomen Maiestatis tuæ rursus honorem: Det mihi clementem aliquam significationem, Tum in me mora non erit ulla, faciã illud libentissime &c. Rursus sub finem sic ait, Quid mirum uero, si Cæsar & aliquot Principes in me sauiunt: Nonne, ut Psalmus secundus dicit, aduersus Dominum & Christum suum fremunt gentes: meditantur populi, conspirant reges terræ, & conueniunt Principes: ut mirandum potius sit, si aliquis Principum ac Regum Euangelio faueat. Huic miraculo in Maiestate tua, quam opto ex totis medullis aliquando

Epistola
Lutheri ad
Regem Angliæ de
precatia.

Offert Re-
gi Palino-
diam Luth.

gratulari. Et ipse dominus (quo præsente & uolente hæc scribo) cooperetur uerbis meis, ut Rex Angliæ breui fiat perfectus discipulus Christi, Euangelijq; professor, tum Lutheri Clementissimus Dominus Amen. Responsum, si uisum fuerit Maiestati tuæ, expecto clemens & benignum, Vuittenberge prima Septembris anni Domini M. D. XXV.

Responso
Regis Angliæ
cōtra
Luth.

Huic epistolæ Rex ille extemplo respondit, cum satis olfaceret, quo tenderet subdola eius oratio. Cæterum cum responso illa bene prolixa eruditionisq; & grauitatis plena sit, multis modis ac uicibus est per Typographos euulgata, atq; etiam per Emserum & Cochläum in Germanicam linguam uersa: Hic satis fuerit, pauca in memoriam reduxisse. Primum igitur ita respondit Rex, Quod ais, libri te tui pudere, nescio quàm tu istud uere dicas. Verum hoc unum scio, satis esse causæ, cur debeat non illius modo libri pudere te, sed tuorum etiam ferme omnium. Quippe, qui nihil pene complectantur aliud, quàm errores turpissimos, & insanissimas hæreses, nec ratione fulcitas, nec eruditione subnixas: sed quas asserit & offirmit tantum pertinax impudentia, dum tantus autor haberi postulas, quantus nec hodie quisquam sit, nec antehac usquam fuerit. Nec satis uideo, qui uerum sit, ut ad ædendum in me libellum tuum sis ab ijs incitatus, qui parum fauebant mihi: Cum res ipsa doceat, ab ijs incitatum potius, qui parum fauebant tibi. Quippe quum liber tuus sit eiusmodi, ut nec aliud quicquam, quàm probrum conciliare possit auctori, & librum honestet meum. Cui tuus declarat ne uerbum quidem sani capitis ullum repperisse, quod aliquando possis opponere. Quæ res satis, ut opinor, indicat, uter

Libet Responso
Regis de Sacramentis.

nostrum causam habeat meliorem. Iam quantumuis te fingas credere, æditum à me libellum non esse meum, sed meo nomine subornatum à Sophistis subdolis: Tamen & meum esse, multi maiore fide digni, quàm sunt tui illi fide digni testes, cognoscunt. Et ego, quanto tibi minus placet, tanto magis libenter agnosco. Nam quod cum mihi scribis ignominiam parere, nemo certe non intelligit, quantumlibet tu dissimules, quàm ægre habet animum tuum, quod libellus meus tanto honorum & doctorum omnium consensu comprobatus est. Tum eius Sedis honorifico calculo: Quæ ut tuas condemnauit hæreses, ita sanctissimo uiro Hieronymo tantæ fuit autoritatis, ut satis esse duceret, si suam illi Sedi fidem approba-

Card. Eboracensis.

ret. Et post pauca. Iam, quod pestilente (inquit) lingua scurraris in Reuerendissimum in Christo Patrem, Cardinalem Eboracensem, Primarium Consiliarium nostrum, & Angliæ Cancellarium: magis perspectam habeo singularē eius prudentiam, quàm

ut

ut eum quicquam commoueri credam scurrilibus eius linguæ conu-
 uitijs, quæ in totam scurratur Ecclesiam, quæ sanctissimos proscin-
 dit patres, quæ blasphemat Diuos, Christiçq; contemnit
 Apostolos, quæ sanctissimam Christi matrem inhonorat, quæ
 Deum ipsum, uelut scelerum fontem, autorem, impulsoremq; blas-
 phemat. Quæ blasphemiarum tuarum detestanda colluuius, nul-
 quam nõ euidenter patet, tum ex omni parte perniciosorum ope-
 rum, quæ tanto Christiani populi damno conscripsisti: tum ex his,
 quæ passim in Germania tam furiose patrant, tuis hæresibus effe-
 rati rustici. Itaq; Reuerēdissimus ille Pater, quanquam nobis iam-
 diu fuit, propter eximias eius uirtutes, charissimus: idem tamen est,
 eritq; indies tanto nobis charior, quanto illum tibi tuiq; similibus
 magis uidemus inuisum. Nam quod eum Regni mei pestem ap-
 pellas, non est consilium fraterculo rationem reddere, ex eius uiri
 singulari prudentia, fide, labore, studio, & salubri diligentia, Nos
 regnumq; nostrum quanta consequamur commoda. Verum ut
 omittam cætera, uel hoc satis indicio est, quàm toti terræ nostræ
 salutaris sit, Quod ex animi nostri sententia demandatum, sibi mu-
 nus perquam diligenter exequitur, & ditionem nostram sedulo
 purgans, hæresum uestrarū pestilente contagio: Quibus interdum
 intrant Angliam, quidam uehementer ægroti: Nempe ex ijs ue-
 niētes plagis, quas insalubris oris tui noxius infecit affatus. Quos
 tamen ipsos diligenti inquisitione compertos, eiusmodi Reueren-
 dissimi Patris salubri diligentia, non solum arcuimus, ne quid ad
 nostrum eius lepræ serperet: Verum etiam tractatos commode, &
 magna cum charitate curatos, fidei integritati reddidimus. Et in-
 fra. Scribis Luthere uehementer pudere te, oculos in nos attollere,
 quod te tam leuiter passus sis per operarios iniquitatis, ut ais, ad-
 uersus nos moueri: Verum ego profecto non paulo magis ad-
 miror, quod te non pudet serio, leuare palpebras, & uel in Deum
 uel hominem quenquam probum oculos intendere, qui te pas-
 sus sis, instigante Diabolo, in eam ingenij leuitatem cadere, ut
 ob carnis ineptias & obscænas libidines, quum frater Augusti-
 nianus esses, Monacham Deo dicatam, scelerato compressu uio-
 laris. Quid, quod non repressisti solum. Quale flagitium si desi-
 gnasses olim apud Romanos Ethnicos, & illa terram uiua sub-
 iisset, & tu ad mortē usq; uerberibus esses multatus: Verum etiam,
 quod nimio est execrabilius, publice pro uxore nuptijs incestissi-
 mis traduxisti, atq; ita palam summo cum totius mundi stupore,
 summo per orbem totum opprobrio uestro, summo cum sacro-
 sancti coniugij contemptu, summā cum sanctissimorum uotorum

Diligēs in-
 quisitio in
 Anglia cō-
 tra Luthes-
 ranos.

Exprobrat
 Luthero
 Rex cum
 ptias cum
 Moniali
 initas.

contumelia, per nephas abuteris in quotidianum prostibulum. Deniq; quod omnium est maxime detestandum, quum te deberet tam execrandi facinoris pudor & dolor obruere, pœnitentiæ loco prætefers miser impudentem gloriam, tam longe fugiens implorationem ueniæ, ut etiam in tui sceleris exemplum, passim per pseudoreligiosos alios literis ac libris prouoces. Et post multa,

Rex Luth.
laudes recusat: quod turpe sit, à tali laudari.

Iam quod honoris tantum, scilicet tam ciuilitè offers nobis, ut si mihi placitum sentias, alium librum non graueris ædere, quo de me largiter meras laudes prædices; simul ea reuocans ac retexens omnia, quæ dudum in diuersum scripseras, Hoc te labore toto, Luthere, oppido quàm libens libero. Neq; enim sic Incendor gloriæ ieiunio, ut tuos libros in meas laudes ambiam, sed opto potius, quod magis in rem sit tuam? Nempe, ut agnitis erroribus & recantatis hæresibus, resipiscens tandem & reuersus ad fidem, sic eam scriptis probes & operibus bonis, ut inde laudem possis & gloriam dare Deo. Alioqui si ad istum, quo cœpisti, modum, in hæresibus impijs, & improba uita perrexeris, me profecto laudare nō potes impensius, quàm si uituperes: Nec ediuerso magis odiose traducere, quàm si quàm maxime potes, extollas: Si uerum est, ut est profecto, quod legitur apud Senecam, Tam turpe tibi sit laudari à

Rex Luth.
rū pro inimico habere dignū non putat.

turpibus, quàm si lauderis ob turpiā. Quamobrem cum scribis, libri tui in me æditi uehementer te pūdere, culpam transferens in alios, nescio quos, quorum instigationi parueris, & pedibus meis aduolutus suppliciter oras ueniam: sperans, quum me mortalem meminerim, quod immortales inimicitias nolim gerere. Profecto Luthere, tametsi tu magnifice & sublimiter de teipso sentiens, pro uiro tanto semper habuisti te, ut non puduerit, scriptis etiam tuis profiteri, non esse solum te, sed & futurū semper, ne uiuum modo, sed præterea mortuum, immo exustis etiam cineribus, & in mille proiectis maria, perpetuum tamen hostem & inimicum Pontifici (cuius fastigio non nescio quàm longo Reges interuallo sunt impares) Ego te nunquàm tamen æstimauī tanti, ut unquàm sim dignatus, esse inimicus tibi: tametsi hæreses tuas habeam, quantum alius quisquàm, exosas. Sed nec eorum conuictiorum quicquàm, quibus in me scurriliter debacchatus es, tam ualde me commouit, ut non prece multo minore nobis possis, quàm quæ nunc es usus, abunde satisfacere, si tibi res ex animo et sincere satis ageretur &c.

Prefatio cuiusdam Angli in despectum Lutheri.

In has duas Epistolas sic scripsit in prologo suo quidam Anglus. Regis ingenium & prudentiam ostendunt uel æditi ab eo libri, quibus insana atq; impia dogmata Martini Lutheri sic confutauit, sic Lutherum ipsum omni consilio contra disserendi denuclauit,

dicit, ut omni rationis loco sublato, ad meretricia iurgia, & scurrilia cōiuitia duntaxat Lutherus cōfugerit. Quod Rex prudentissimus, atq; idē eruditissimus, cū sensisset, nō est dignatus, cum scurrāte impuro nebulone cōnugari: Sed pro magnitudine animi, ea omnia blateramēta nugalia, & frigidi fraterculi scommata, ta nq̄ cachinnantis morionis inconditos gestus contempsit. Nunc uero, quum ausus Lutherus est, tam stolide fauorem eius ambire, quo illius nomine abuti liceat, ad commendandum factionem suam, haud committendum putauit, quin significaret omnibus, nō tam leuem esse se, uti fatui fraterculi leuibus blanditijs inescari aut capi uellet: Nec ita inconstantem, ut ab eo quod uerū & rectum nosset, deduciullo pacto posset. Et Ioannes Cochlaeus, Si Catholicus es Leuitas
Lutheri. (inquit) Lector, minime profecto displicere tibi poterit responsio Regis, cum tantam præ se ferat ubiq; honestatem, eruditionemq; ac pietatem. Sin uero Lutheranus, displicebit forsitan, sic depingi tibi Lutherum. Considera tamen paulisper, dum priorem legis Epistolam, an docerat, eum, qui haberi uult Euangelista, Propheta, Ecclesiastes, Vir Dei, Apostolus Germaniæ &c. tanta uti leuitate, ut & seipsum leuitatis condemnet aduersario: Et quod prius maxime scrio scripsit, tantaq; cum certitudine (si ipsi credas) asseruit, ut eorum illud se de celo habere iactauerit: nunc muliebriter blandiendo, ad emendicandam gratiam ab aduersario, quem tam ferociter ac superbe, contra bonos mores, atq; a deo & contra Euangelicam charitatem ac mansuetudinē, infectatus fuerat, reuocare, ac publico libello Palinodiam cantare libenter uellet, modo id illi placitum esse uel leui indicio intelligat: Non curans, quid Principes ac Politia, sapientissimiq; illi homines, quos partium suarum esse gloriatur, dicturi sint, quod ipsos tam nequiter deceperit, ac summo nunc cum rubore eorum recantare uelit, ut eis tandem idem reddat præmium, quod antea Rusticis nequissime seductis ac miserabiliter occisis, reddidit, si modo externum aliquem queat defensorem inuenire &c. Idem Cochlaeus in Bugenhagij Pomerani, Plebani Vuittenbergensis, Epistolam ad Anglos scriptā respondens, dum ille diceret, Se mirari, cur sacrum Christi Euangelium quidam isthic uerētur suscipere, propterea, quod de Lutheranis mala dicuntur, ignorantes, quod oportet filium hominis reprobare à mundo, & stultitiam haberi prædicationem crucis. Ad hæc ita respondit Cochlaeus. Nisi Rex Anglorum uere Christiano animo mansuetus ac clemens esset, magisq; ad donandas propter Christum, quàm ad ulciscendas gladio ultore iniurias inclinatus: lampridem profecto nidum uestrum, simul cum omnibus coruis

Verba
Cochlæi
contra Po-
meranum,

& upupis eius, euertisset funditus. Hoc enim illi haud difficile factum fuisset, cum polleat tantis & uiribus opibusq; & amicis. Quod si gens illa, non minus sane ferox & bellicosa, quam celebris & opulenta, non esset tam longe naturæ terminis à spelunca uestra disiuncta: haud dubium est, quin egregie uindictura esset, & suas & Regis sui, quas euouistis ex antro illo, teterrimi Caci, iniurias.

Iniuria in
Anglos.

An uero iniuriosum non est, scribere, esse quosdam in gente illa religiosissima uereq; Christiana, qui sacrum Christi Euangelium suscipere uerentur: Quod rogo Euangelium Christi, an Matthæi: an Marci: an Lucæ: an Ioannis: At hæc Quatuor susceperunt Angli, semperq; religiose tenuerunt apud se Nongentos (uti ex Gregorio dictum est) annos, quando nidus uester informis adhuc erat sylua. Nec plura recipit Euangelia Sedes Petri aut Ecclesia Christi, Quid igitur calumniaris religiosam gentē, de nō suscepto Euāgelio Christi: Quis det tibi, libros uestros tot hæresibus fœdos, recte dici sacrum Euangelium Christi: Quis deinde æquus auribus accipiat, Quicquid in uos hæreticos dicitur, in filium hominis continuo dicit: Filium certe hominis gens illa utiq; agnoscit, ac reueretur religiosissime: Vos autem, ut nouos Hulsitas & Vuiclephos, ac uelut labes & maculas fidei religionisq; nostræ fœdissimas, Angli omnes, cum Papa Regeq; suo, & uniuersa Ecclesia Christi, merito uitant, exhorrent ac detestantur. Vocem enim aliorum non audiunt oues Christi, sed fugiunt ab eis.

Diatriba
Erasmi de
lib. arbitrio

Vbi uero Erasmus Roterodamus, uir summæ eloquentiæ eruditionisq; & autoritatis in Germania, de libero arbitrio edidisset libellum, quem modeste Diatribam seu Collationem inscripsit: multis profecto Lutheri dogmata reddidit suspecta, quibus antea uidebantur Euangelica. Sic enim ait in præfatione, Nihil aliud præfabor in præsentia, quam id quod res est, me nunquam iurasse in uerba Lutheri. Proinde nemini uideri debebat indignum, sicubi palam dissentirem ab illo. Nimirum; ut nihil aliud, homo ab homine: tantum abest, ut nefas sit, de illius aliquo dogmate ambigere, multo minus, si quis ueritatis eliciendæ studio moderata disputatione cum illo cōgrediatur. Certe Lutherum ipsum non arbitrari indigne laturum, sicubi quis ab ipso dissentiat, quum ipse sibi permittat, non solum ab omnium Ecclesiæ doctorum, uerum etiam ab omnium Gymnasiorum, Conciliorum, Pontificum Decretis appellare. Quod quum ipse palam & ingenue profiteatur, mihi nō debet apud illius amicos esse fraudi, si repeto. Proinde ne quis hanc pugnam interpretetur, qualis solet esse inter commissos gladiatores, cum unico illius dogmate conficiabor, non in aliud, nisi ut, si fieri queat, hac collisione scripturarum & argumentorum,

gumentorum, fiat euidentior ueritas: cuius indagatio semper fuit honestissima studiosis. Res sine conuictis agetur, siue quia sic magis decet Christianos: siue quia sic certius inuenitur ueritas, quæ saepenumero nimium altercando amittitur. Et infra. Iam quando Lutherus non recipit auctoritatem ullius scriptoris, quantumuis approbati, sed tantum audit scripturas Canonicas: sane quam libens complectar hoc laboris compendium. Quum enim, tum apud Græcos, tum apud Latinos innumeri sint, qui uel ex professo, uel per occasionem tractant de libero arbitrio: Non mediocris negocij fuerit, ex omnibus colligere, quid quisque pro libero arbitrio, aut contra liberum arbitrium, dixerit, Et in explicandis singulorum dictorum sensibus, aut diluendis confirmandisque illorum argumentis, prolixam ac molestam operam sumere, apud Lutherum & huius amicos etiam inane: Præsertim cum illi non solum inter se uariant, uerum etiam ipsi sibi non satis constant aliquoties. Et tamen illud interim Lectorem admonitum uelim, si scripturæ diuinæ testimonijs ac solidis rationibus uidebimur cum Luthero paria facere, ut tum denique sibi ponat ob oculos tam numerosam seriem eruditissimorum uirorum, quos in hunc usque diem tot seculorum consensus approbavit. Quorum pluresque præter admirabilem sacrarum literarum peritiam, uitæ quoque pietas commendat: Quidam etiam doctrinæ Christi, quam scriptis defenderant, sanguine suo testimonium reddiderunt. Et rursus. Si ergo Lector uiderit meæ disputationis apparatus ex æquo pugnare cum parte diuersa, tum illud secum expendat, utrum plus tribuendum esse iudicet, tot eruditorum, tot Orthodoxorum, tot Sanctorum, tot Martyrum, tot ueterum ac recentium Theologorum: tot Academiarum, tot Conciliorum, tot Episcoporum, & summorum Pontificum præiudicijs: an unius aut alterius priuato iudicio. Non quod, ut fit in humanis consensibus, ex numero suffragiorum, aut ex dignitate dicentium metiar sententiam. Scio frequenter usu uenire, ut maior pars uincat meliorem: scio non semper esse optima, quæ plurimis probantur: scio nunquam defuturum in indagatione ueri, quod superiorum adijciatur industria. Fateor par esse, ut sola diuinæ scripturæ auctoritas superet omnia mortalium omnium suffragia. Verum hic de scripturis non est controuersia, utraque pars eandem scripturam amplectitur ac ueneratur: De sensu scripturæ pugna est. In cuius interpretatione, si quid tribuitur ingenio & eruditioni, quid Græcorum ingenijs acutius aut perspicacius: Quid in literis sacris exercitatus: Nec Latinis defuit ingenium, nec literarum sacrarum peritia, Qui si naturæ felicitate cesserunt. Græcis, certe monumentis illorum adiuti,

Lutherus
contemnit
Ecclesiasticos
patres.

Præiudiciū
pro sententia
Erasmi.

Hic non de
scripturis,
sed de earum
expositione contro-
uersia est.

adiuti, potuerunt Græcorum industriam æquare. Quod si in hoc iudicio magis spectatur uitæ sanctimonia, quàm eruditio, uides, quales uiros habeat hæc pars, quæ statuit liberum arbitrium: facer-
 fat odiosa (quod aiunt Iureconsulti) comparatio. Nolim enim quosdam istos noui Euangelij præcones cum ueteribus illis confer-
 re. Et iterum. Vnde igitur explorabimus spiritus? Ex eruditio-
 ne? utrinq; Rabini sunt. Ex uita? utrinq; peccatores. In altera to-
 tus sanctorum chorus, qui statuunt liberum arbitrium. Verum aiunt,
 sed homines erant. At ego iam homines confero cum hominibus,
 non homines cum Deo. Audio. Quid multitudo facit ad sensum
 spiritus? Respondeo. Quid facit paucitas? Audio. Quid facit mitra
 ad intellectum scripturæ diuinæ? Respondeo. Quid facit sagum aut
 cuculla? Audio. Quid facit cognitio Philosophiæ ad cognitionem
 sacrarum literarum? Respondeo. Quid facit inscitia? Audio. Quid
 facit ad intellectum scripturæ cōgregata Synodus, in qua fieri po-
 test, ut nullus habeat spiritum? Respondeo. Quid faciunt conuenti-
 cula priuata paucorum, in quibus uerisimilius est neminem esse, qui
 habeat spiritum. Paulus clamat. An experimentum queritis inha-
 bitantis in me Christi? Non credebatur Apostolis, nisi miracula fi-
 dem adstruxissent doctrinæ. Nūc quilibet sibi postulat credi, quod
 affirmet se habere spiritum Euāgelicum. Apostoli, quoniam excu-
 tiebant uiperas, sanabant ægrotos, excitabant mortuos, imposita
 manu dabant donum linguarum: ita demum creditum est, & uix
 creditum est illis Paradoxa docentibus. Nunc quum iuxta cōmunem
 opinionem adferant pene Paradoxotera, nullus illorū ad-
 huc exitit, qui uel equum claudum sanare potuerit. Ad eum ue-
 ro libellum diu tacuit Lutherus, cum Latine scripsisset Erasmus, nō
 ad indoctam plebem Germanicam, cui maxime incubabat Lutherus.
 Multorum autem querelis excitatus, tandem, maxime ubi in Ger-
 manicam quoq; linguam ab Emsero & Cochleæo uersus esset libel-
 lus Erasmi, assumptis in auxilium socijs, ædedit librum, de Seruo ar-
 bitrio. In quo Erasmi, ut ei & scientiæ famam & autoritatem ad-
 meret, grauissime onerauit calumnijs, à quibus ille se mox uindica-
 uit in Hyperaspiste suo. Inter conuitia tamen & calumnias, multas
 interim & laudes ac blanditias immiscuit, præter morem suum, siue
 quod adiutores & Consiliarij eius, Ionas & Melancthon, ita uel-
 lent: siue quod Erasmus Principibus & Theologis magis redde-
 ret suspectum, uelut amicū Lutheri occultū, propter metū ab Ortho-
 doxis Principibus & Regibus, quos ille Erasmo clemētes ac beni-
 gnos nō nesciebat. In hæc igitur uerba suū de seruo Arbitrio exor-
 sus est librum. Quod tardius Diatribæ tuæ de libero Arbitrio re-
 spondeo,

Dilutio ar-
 gutiarum
 Lutherica-
 rum.

Lib. Luth.
 de seruo
 arbitrio.

Venerabilis Erasme, præter spem omnium, præterq̄ morē meum accidit, qui hætenus huiusmodi occasiones scribendi, non solum libenter apprehendisse, sed ultro etiam quæsisse uisus sum. Mirabitur forte quispiam nouam illam & insolitam, uel patientiam uel fortitudinem Lutheri. Quem nec tot iactatæ uoces & literæ ad uersariorū excitatū, Erasmo uictoriam cōgratulantes, & loquaces cantantes: Scilicet Maccabæus ille & peruiacissimus assertor, inuenit tandem dignum Antagonistam, contra quem hūcere non audeat. Verum illos non modo non accuso, sed ipsemet tibi palmam concedo, qualem nulli antea concessi, non solum quod uiribus eloquentiæ & ingenio me longissimè superas, qualem nos omnes merito tibi concedimus: quanto magis ego barbarus in barbariæ semper uersatus. Sed quod & spiritum meum & impetum remoratus es, & languidum ante pugnam reddidisti, idēq̄ duabus rationibus. Primum, arte, quod mirabili scilicet & perpetua modestia causam hanc agis, qua mihi obstitisti, ne possem in te accendi. Deinde fortuna, uel casu uel fato, quod in tanta re nihil dicis, quod non dictum sit prius: atq̄ a deo minus dicis, & plus tribuis libero arbitrio, q̄ hætenus Sophistæ dixerunt & tribuerunt (de quo latius dicam infra) Ut etiam superuacuum uideretur, respondere istis argumentis tuis, antea à me quoq̄ toties confutatis: Conculcatis uero & prorsus prostratis; per Philippi Melancthonis de locis Theologicis inuictum libellum, meo iudicio non solum immortalitate, sed Canone quoq̄ Ecclesiastico dignum. Cui tuus libellus comparatus, ita mihi fordui ac uiluit, ut tibi uehementer compaterer, qui pulcherrimam tuam & ingeniosam dictionem in istis sordibus pollueres: ac materiæ indignissimæ indignarer, quæ tam preciosis eloquentiæ ornamentis ueheretur, tanquam si quisquilæ uel stercora aureis argenteisq̄ uasis portarentur. Et infra. Summa, hæc tua uerba hoc sonant, apud te nihil referre, quicquid à quolibet ubiq̄ credatur, modo pax mundi constet, licetq̄ ob periculum uitæ, famæ, rerum, fauoris, illum imitari, qui dixit. Aiunt aīo: Negant nego. Et habere dogmata Christiana nihilo meliora, quam Philosophorum & hominum opiniones, pro quibus stultissimum est rixari, pugnare, asserere, quod inde nihil nisi cōtentio & turbatio pacis externæ ueniunt: Quæ supra nos, nihil ad nos. Ita dirempturus nostros conflictus, uenis medius, ut utrosq̄ suspendas, & persuaideas, de stultis ac inutilibus rebus nō digladiari. Sic, inquam, sonant tua uerba, et quid hic premam, puto te intelligere, mi Erasme. Sed, ut dixi, uerba cant, cor tuum interim excuso, modo tu non prodas latius, ac metue spiritum Dei, qui scrutatur renes

Fraudulenter laudat Erasmm Lutherus.

Quem laudauit, mox cōtemnit, etiam plus quam Sophistas.

Nequitiosa in Erasmm calumniā.

renes & corda, nec fallitur compositis uerbis. Dixi enim hæc ideo, ut deinceps desinas nostram causam arguere pertinaciæ & perniciaciæ. Nam hoc consilio aliud nihil facis, quàm quod significas te in corde Lucianum, aut alium quendam, de grege Epicuri porcum alere, qui cum ipse nihil credat esse Deum, rideat occulte omnes, qui credunt & confitentur. Et rursus. Sed illud magis est intolerabile, quod causam hanc liberi arbitrii inter ea numeras, quæ sunt inutilia, & non necessaria: & loco eius nobis recenseres, quæ ad pietatem Christianam satis esse iudices. Qualem formam certe describeret facile quilibet Iudæus aut Gentilis, Christi prorsus ignarus. Nam Christi ne una quidem iota mentionem facis, ac si sentias, Christianam pietatem sine Christo esse posse, tantum si Deus natura clementissimus totis uiribus colatur. Quid hic dicam Erasme? Totus Lucianum spiras, & inhalas mihi grandem Epicuri crapulam. Si tu hanc causam non necessariam ducis Christianis, cede quæso ex harena, nihil tibi & nobis: Nos necessariam ducimus. Si est irreligiosum, si est curiosum, si superuacuum, ut tu dicis, scire, an Deus contingenter præsciat aliquid: an uoluntas nostra aliquid agat in his, quæ pertinent ad æternam salutem, uel tantum patiat ab agente gratia: an quicquid boni uel mali facimus, mera necessitate faciamus uel patiamur potius, Quid rogo erit tum religiosum, quid graue, quid utile scitu? Hoc prorsus nihil ualet, Erasme, Das ist zuviel. Difficile est hoc tribuere ignorantie tuæ, ut qui iam senex & inter Christianos uersatus, & sacras literas diu meditatus, non relinquis locum, quo te excusemus, aut bene de te cogitemus. Et tamen hæc portenta tibi ignoscunt Papistæ, & ferunt, ea gratia, quod in Lutherum scribis, alioqui te dentibus laceraturi, si Lutherus abesset, & talia scriberes. Eum igitur librum Lutheri, ubi uidit Erasmus, mira celeritate scripsit Hyperaspisten, hoc est, Defensorem Diatribæ suæ, ut ipsius indicant uerba ad Lectorem. Prodiit (inquit) Seruum arbitrium, titulo Martini Lutheri, sed elaboratum à multis, multo tempore. Nam ante annum liber excudi cœperat, ut narrabant, qui prædicabant se uidisse paginas aliquot, summaç cura, quod ipsa res indicat, liber mihi sero redditus est, idç casu. Nam ipsi celabant, ut saltem ad menses aliquot triumphum agerent, nō solum additi Luthero, uerum etiam utriç inimici, mihi quidem ob bonas literas: illi uero ob improbata dogmata. Temporis spacium, quod dari poterat tum relegendæ Diatribæ, tum perlegendo Lutheri libro, non tam prolixo quàm loquaci: tum responsioni meæ, non erat longius Diebus Decem. Deinde ad ipsum Lutherum conuersus, ait, Quam multa

Adhuc
grauior ca-
lumnia in
eundem.

Hoc est nimis.

Hyperaspi-
stes Erasmi
cōtra Luth.

Qualis li-
ber Luth.
de seruo ar-
bitrio.

multa sunt in isto tuo libro prorsus Aprosdyonysa, quàm multa superuacanea, quot in locis cõmunibus moræ, quantũ conuitorũ, quàm multa manifestæ uanitatis, quantũ stropharũ, quantum figurati morfus, q̃ multa parũ pudenter detorta ac deprauata, & ex deprauatis Tragicæ conclusiones, rursus ex his uociferationes in immerentem. In his, quoniam tibi uisum est bonas horas collocare male, cogor & ipse in refellendo nonnullam aquæ meę porcionem consumere. Primum igitur demiror, quum mea Diatriba nihil habeat, nisi moderatam de re disputationem, quumq; è propinquo allatret Hieronymus Emserus, è longinquo Ioannes Cochlaeus adiuret: ex Anglia, præter Roseum & alios, Ioannes Episcopus Rossensis iustis uoluminibus te lacessat, è Gallia Iodocus Clichtoueus Lutherum oppugnet Antiluthero, ex Italia Christophorus Longelius elaboratam orationem in te torserit. Deniq; cum hic habeas ex tuæ sodalitatıs Coryphæis, qui tibi sedulo facessant negocium, quorum Ulrichus Zuinglius ædito libello nequaquam, ut ferunt, edentulo, dogma tuum, sed ex parte cum Ecclesia, commune, de Eucharistia oppugnat: quum idem fecerit Capito, & Ioannes Oecolampadius, nullis quidem conuitijs, sed crebrioribus & acrioribus machinis. Hæc inquam, quum ita sint, demiror quo consilio ad omnes obmutescens, nostræ Diatribæ respondendum puraris. Et post pauca. Verum hic obsequutus es fratribus, inter quos scio permultos esse, quorum mores procul ab Euan-gelio, cuius titulo sese uenditant. Horum cupiditatibus, Luhere, te plus satis obsequentem præbes, non sine graui detrimento causæ, quam sustines. Non enim me clam est, in cuius gratiam ad istũ modum scripseris in Cochlaum, & in regem Angliæ. Is nimirũ erat, in quo duas personas Comicas posses agnoscere, stupidissimum ac gloriosissimũ Thraonem, & adulantissimũ Gnathonẽ. Certe indignus erat, cuius hortatu uel epistolam scribere debueris in tam arduo tamq; periculoso negotio. Quin illud potius erat tibi reputandũ, quam personã suscepisses: Videlicet, qui se profiteretur, Euangelium iam plus mille Quingentis annis sepultum & obrutum, reuocaturũ in lucem, & abrogata Pontificũ, Conciliorũ, Episcoporum & Scholarũ autoritate, promitteret orbi certã ueramq; uia salutis, quam hætenus mundus ignorasset. Quam uero nõ congruebat, ut qui tam arduo negotio, uelut Atlas cælo suppositisset humeros (iam enim tecum sic ago, quasi uera sint omnia, quæ tibi arrogas) perinde quasi in re ludicra, dicterijs, sannis, salibus, & cachinnis, in quoscunq; lubitũ fuerit, ludat, & ex Vuilheyli cuiuspiã arbitrio, stylum uel stringat uel moderetur in quenq;, non dicam in regem.

Repræhen-
dit leuitatẽ
Luth. in re-
tam ardua,

Is erat, Vuila-
helmus Nese-
nus, qui uuitẽ
berge in Albi-
suffocatus pen-
rijt.

Luth. con-
temnit om-
nes uelut
indoctos,
qui ei con-
traducunt.

Et infra. Porro, quod tibi cum Paulo uindicas scientiam, utinam id uere posses, simulq; prestares spiritum Euangelicū, qui fragrat in scriptis Pauli, quū in tuis obstrepat alius spiritus. Aut quæ tandem contumelia est, si tu mihi derogas scientiam: quum eandē iam dudum detrahas & Concilijs Vniuersalibus, & Pontificibus, & Episcopis omnibus, & priscis pariter ac recētib; Ecclesiæ doctoribus, deniq; scholis omnibus: Quis unquam sapuit, qui uel latum, ut aiunt, digitum, dissensit à tuis dogmatibus: Omnes quamlibet antea docti, prorsus ut tibi contradicere cœperint, patiuntur hanc Metamorphosim, ex Lynceis uertuntur in Talpas, ex hominibus in fungos, Et rursus. Cæterum quis illud absq; risu leget, quod scribis, mea modestia te segiorem redditum ad pugnam, quum ista fortitudo tua, me frustra reuocante, iam orbem uniuersum exitiabilibus dissidijs concusserit. An equo sic currenti erant subdenudata calcaria? Habemus fructum tui spiritus, res usq; ad cruentam stragem progressa est, & metuinus atrociora, ni Deus propiciatus auerterit. Dices, hanc esse naturam uerbi: Ego non nihil arbitror referre, quam prædicetur uerbum Dei, Ut iam Dei uerbū sit, quod doces, Non agnoscis hosce seditiosos, opinor, sed illi te agnoscunt. Et iam compertum est, multos, qui se iactabāt Euangelij nomine, fuisse seditionis crudelissimæ instigatores. Quorum conatus si successisset, fortassis extiuissent qui probarent, quod nunc re male gesta derestantur. Tu quidem libello in agricolas sæuissimo suspicionem abs te depulisti: Nec tamen effidis, quo minus credant homines, per tuos libellos, præsertim Germanice scriptos, in oleatos & rafos, in Monachos, in Episcopos, pro libertate Euangelica, contra Tyrannidem humanam, hisce tumultibus fuisse datam occasionem. Et iterum. Deinde, quū me toties facias Lucianū Atheon, qui dicam in corde meo, Non est Deus: Quum me facias Epicuri de grege porcum, quasi credam, aut nullum esse Deum, aut si quis est, ei non esse curę res mortalium. Hæc, inquam, quum impingas, quibus ne fingi quidē quicquam potest atrocius, tamen addis hyperbolā, me scire, quid hic premas. Hic erat locus in te debacchandi, si calami tui petulantiam imitari uellem. Nihil erat opus tam impudentibus commentis, poteram ex aliorum sententijs aperire, quod monstrum tu celes in corde: Et quem spiritum tua scripta nobis inhalent. Etenim si tibi ius facis, quidlibet in me iaculari, uel ex tuorum Veredariorum delationibus, uel ex fratrum literis, uel ex animi tui diuinatione: Quanto iustius ego possem idem ex Cæsaris ac Pontificum Diplomatum; ex grauium uirorū libris in te proditis: Et in fine. In salutis negotio non aliunde flagito præfidium,

Retorquet
Erasmus
calūniam
in Luth.

dium, quàm à misericordia Domini, neq; secundum Deum, ulla in re, plus habeo uel spei uel solatiij, quàm in sacris literis. Et quem admodum in lucubrationibus meis, non nego, potuisse fieri, ut alicubi scripturæ Germanum sensum non attigerim: Ita sanctissime deierare possum, me scientem, nec in gratiam hominis, nec ob metum hominis, usquàm docuisse secus, quàm sentire, saltè opinione probabili. Qui mecum domesticam habuerunt consuetudinem, si non sanctimonix, quam desidero potius quàm habeo, certe huius animi possunt esse testes: Qui nunquàm effutiuit uerbum uel ioco uel serio, quod saperet Lucianum, Epicurum, aut Porphyrium. Ineptum erat, hæc testificari scripto, nisi Lutherus Euangelij uindex, accurato libro talibus facetijs uoluisset in Erasmus amicum ludere. Nunc si quis malet habere fidem illius impudentissimæ criminatio- ni, qui me nō nouit, quam meæ testificationi, suo periculo faciet: me liberabit hæc animi mei declaratio. Hæc Erasmus.

Purgat se
à calumniâ
Erasmus.

Eo anno iussu Cæsaris uocati sunt Spiram Principes, & Status Imperij, ad celebranda Comitia, atq; ad consultandum in cōmune, tum de pace & religionis negotio, tum de subsidio Vngaris contra Turcas ferendo. Cæsar bellis implicitus, in propria persona adesse nō poterat. Fratri autem suo, qui uices eius in Imperio agebat, adiunxit Quatuor Commissarios, magnæ autoritatis uiros, ut pleniori uigore omnia expedirentur. Vocati sunt & Lutherani Principes, Dux Saxonix Ioannes, Princeps Elector, qui defuncto Fratri Duci Friderico, in Electoria dignitate recēs successerat: & Lantgrauius Halsix Philippus, qui post occisos rusticos, à Lutheranis tandem persuasus, in eorum sectam transijt, frustra reclamante tum focero suo Duce Saxonix Georgio, tum pientissima eius matre, quæ in mortem usq; Catholica permansit. Hi ergo adducentes secum suos Concionatores, & noui ritus sacrificulos, petebant sibi addici templum aliquod, in quo suis & sacris & concionibus uti libere possint. Episcopus autem Spirensis, Georgius, qui Natalibus erat Dux Bauariæ, & Comes Palatinus Rheni, fortiter interdixit eis, ne ulla in templo noua sacra aut suas conciones peragerent. Cum ergo de sacris aut sacrificijs parum curæ haberent, iusserunt suos Concionatores in atrijs ædium suarum quotidie ad populum concionari. Ingens itaq; fuit ad eorum sermones concursus plebis & rusticorum, non tam discendi gratia, quàm propter nouitatem loci, modumq; insuetum, ad audienda in Clericos & Papam conuitia. Atq; ut complures allicerentur ad eorum sectam, data opera in ferulis portabantur carnes coctæ in Sextis ferijs, alijsq; diebus ieiunij, aperte, in conspectu totius auditorij, per atrium ad mensam

Dieta Spi-
rensis.

Luthericæ
conciones.

factantia
Luthera-
norum de
uerbo Do-
mini.

Principum & Aulicorum, in Ecclesiæ & Catholicorum publicum despectum. Parrabantur & alia id genus multa parum Euangelice ab Euangelicis ibi hominibus. Ministri eorum, Equites & stabularij, Idioræ, petulanter factabant uerbum Domini, & in dextram uestimenti gerebant has literas V. D. M. I. A. Hoc est, Verbum Domini manet in ætérno. Cæteri Principes & Episcopi, simul cum fratre Cæsaris, intererant sacro publico Diebus festis in templo maiore: quod insigne est opus Cæsarium Henricorum, ubi & monumenta eorum uisuntur. Lutherani uero eodem tempore domi suos audiebant Concionatores, per quos & populum à sacris auertebant. Ad huiusmodi temeritates & ausus conuiuere cogebantur Catholici, non solum propter saluum conductum, & fidem publicam illis promissam: uerum etiam propter iniquitatem & difficultatem pessimi temporis. Nam Germaniæ populi Lutherico fermento inescati, sacerdotumq; ac Monachorum bonis inhiantes, ad tumultus & seditiones erant inclinati, & in externis quoque Nationibus grauissimi erant motus. De Italia enim diuturno bello contendebant Cæsar, & Rex Franciæ: Ungari autem, infestissimo exercitu & maximis Copijs imminerebat in propria persona Imperator Turcarum. Circumferabantur item libri Lutherani uenales, per totam ciuitatem, maxime uero duo libelli, paruuli quidem mole, sed uirulentia perquam grandes. Quorū alter erat Sermo Lutheri Teuthonicus, de Destructione Hierusalem: Alter uero, amarulenta Epistola cuiusdam nebulonis, qui se confictio nomine dicebat Argyrophylacem, Teuthonice Thesaurarium: ut uocabulo redderet suspectū Principis FERDINANDI Thesaurarium, uelut Lutheranum, & eius nomine Epistolam Principibus, ac Statibus Imperij, cōmendabiliorem redderet. Cūq; breuis esset Epistola, & lectu facilis, atq; non solum Latine, uerū etiam Teuthonice impressa: perquam plurima uendebantur Exemplaria. Quæ sane diuulgatio, nocentissima erat contra Ecclesiasticos practica, dolus & malignitas, non solum quod oratio compositis uerbis ad commendandam Lutheri doctrinam uasre adornata erat: Verum etiam quod Reipub. utilitatem uideretur intendere, ac indicare ademptione priuilegiorum, quibus donati sunt Ecclesiastici. Ait ergo. Sæpe mecum mirari soleo, Illustrissimi Potentissimiq; Germanorū Principes, quod nōnulli uestrum, tam atrociter in eos, quos hæreticos uocant, sauiant: Ut propter quæstiones opinionesq; quasdam de religione, in homines alioqui innocentes, & Reip. commodos, exilijs, bonorum direptionibus, gladio, aqua, & igni, animaduertere nō reformident. Si autem in uos

Duo libelli
pestilentes
in illa Dic-
ta.

Verba Ar-
gyrophyl-
laci ad
Principes.

aut in Remp. uestram peccarent, iustiore certe titulo punirentur. Modo cum eiusmodi asserant & doceant, quæ in maximum Ditionum uestrarum Rerum publicarumque commodum uergant (quo nomine & a uobis præmium accipere debebant) mirū, immo stupendum miserandumque, quod talia citra rationem modumque de eis supplicia sumantur. Egetis fortasse pecunia in Reipub. usus necessaria? en maximum uobis thesaurum ostendo. Sinite monachos & monachas (si qui uelint) libere abire, & uictū laborando quærere. Eos uero, quibus in suis fornicibus delitescere lubet, frugaliter alite, & ne quis huiuscemodi ignauū uitæ genus posthac sectetur, cauetote: Tum quicquid opum illis superest, in necessarios pauperum, Reip. ususque uestros uertite. Experimenti (procul dubio) intra paucos menses, quot centena aureorum Milia, unius exiguæ ditionis uestræ monachi & id genus homines possideant. Neque hoc meum consilium quispiam aut seditiosum aut impium iudicet. Tam enim pium esse (si opus foret) ostendere possem, ut plane impij censendi sint Principes, qui hoc nō exequantur, malinque ab agricolis, uinitoribus, opificibus, ciuibus, aliisque sibi subiectis tributa extorquere, quàm Reip. suaque ipsorum bona à tam malæ fidei possessoribus non auferre &c. Sic & Lutheri sermo, suum cōmendans Euangelium, cuncta mala, atque adeo totius Germaniæ interitum denunciabat, nisi ei obediretur: Quemadmodum Iudæis contigit, qui Christū audire noluerunt. Nunc esset tempus (inquit) ut bonum nostrum agnosceremus, & Euangelium cum gaudio acciperemus. Nunc enim offertur nobis gratia, per quam pacifici esse possimus. At nō accipimus corde, arbitramur nos esse tuos, et non uidemus magnam cladem, quæ iam contigit: Non uidemus, quod Deus nos tam grauius punit Pseudoprophetas & Sectis, quos nobis undique immittit, qui tam secure prædicant, ac si spiritū sanctum prorsus deuorauerint. Quos pro optimis habuimus, ij populum in errores mittunt, ut nesciant pene homines, quid faciant aut quid omittant. Est igitur nunc tempus gratiæ præ foribus: nos autem cōtemnimus & resicimus in Ventum: hoc Deus neque uult, neque potest nobis ignoscere. Quod ergo uerbum eius ita cōtemnimus, ultione dignum est, & ulciscetur, etiam si Centum annos differatur ultio: at tam diu non differetur. Et quanto clarius est uerbum, tanto grauior erit ultio: Vereor, ne tota Germania peritura sit. Deus hanc nequitiam inultam dimittere non potest, nec diu conniuebit. Euangelium enim tam copiose prædicatum est, ut tam clarum non fuerit tempore Apostolorum. Tota igitur Germania peribit, ut uereor, oportet eam interire funditus. Principes solo gladio rem

Modus colligendi pecunias. *Quis hodie magis eget, quam egent illi, qui maxima perpetrarunt sacrilegia? iuxta illud Prouerb. ii. cap. Alij diuidit propria, et ditiores sunt: Alij rapuit non sua, & semper in egestate sunt.*

Sermo Lutheri de destructione Hierusalē.

Minæ in Germaniā.

peragere uolunt, Deo nimis ferociter barbam uellicant. Ipse igitur eos in os percutiet. Et infra. Iudaei eandem pretendebant causam, quam nunc nostri. Libenter quidem acceperemus Euangelium, si non subesset periculum & corporis & substantiæ, si non perderentur uxores & filij. Et non considerauerunt magnam ac diuitem promissionem à Deo factam, ubi ait. Reddam tibi centuplum hic, & illicitam æternam. Dimitte uxorem & liberos, ego bene enutriam, ego tibi reddam: aude modo alacriter super me, putasne me non scire tibi aliam ædificare domum? an tam uilem me habes. Ego tibi dabo cælum, an non audebis igitur super me? Si auferantur tibi bona, bene tibi, cælum & terra mea sunt, ego utiq; tibi redditurus sum &c.

Decretum
Spirense.

Eiusmodi itaq; libellis, non solum plebs & rustica turba, uerum etiam plærîq; Optimatum & Nobilium traherentur in fauorem noui Euangelij, atq; in odium antiquæ religionis & Cleri. Vnde quum absq; seditione & tumultu nouitas illa prohiberi aut tolli non posset: Principes & ordines Imperij concluderunt suspensiuæ, ut quisq; in causa religionis ita se gereret, & in terris suis ageret, sicut consideret iustificare ac respondere coram Deo, & coram Cæsarea Maiestate. Hinc, suspensis in hunc modum omnium a nimis, cum nulla esset certa pax aut securitas: factū est, ut nemo Germaniæ Principum opem tulerit Regi Vngariæ & Bohemiæ, L V D O V I C O. In cuius fines Turcarum Imperator maximis copijs iam ingressus erat. Nam & domi nihil erat securum à feditiosis subditorum animis, & omnis miles à Luthero inuoluntarius iam pridem redditus fuerat, ad proficiscendum contra Turcas. Scripserat enim ille, quod præliari aduersus Turcas, sit repugnare Deo, uisitanti iniquitates nostras per illos. Scripserat, nos hæctenus nihil habuisse prosperum aduersus Turcam, & uires eius atq; imperium nostris bellis aucta esse in immensum.

Vngari à
Germaniis
derelicti
per Luth.

In assertione
art. 14.

De bello con-
tra Turcas.
Contra duo
mandata Im-
perialia.

Scripserat, non licere Christianis bellare, sed uim & iniurias pati. Scripserat deniq; Turcam esse decies probiorem ac prudentiorem Principibus nostris: Ideo nihil prosperitatis à nostris expectandum esse, nec quicquam esse contribuendum contra Turcas &c.

Fatum Lu-
douici Re-
gis Vnga-
riæ in bello
cōtra Tur-
cas.

Derelictus itaq; ab omnibus Germaniæ Principibus, pius, Innocens, ac Indytus Rex Ludouicus, Cæsaris nostri Sororius, cū accepisset minacissimas à Turca ex Belgrado literas, & audiret illius crudelissime scire in deuictos atq; etiā in deditos, nec ullā ulli seruare fidem; ex subditis suis cōscripsit quantū potuit exercitū, uocauit in auxilium Bohemos, & Ioānem Vuaiouodam, Comitem Ciliæ, atq; ex regno Vngariæ congregauit ad se satis iustum exercitum, si ex fide cum eo actū fuisset. Nam fertur in Equitatu habuisse circiter X X X. Milia. Vbi ergo intellexerat, quanta scruitia &

immanitate debacchatus esset in ciuitatem QuinqueEcclesiensem Turca, ex Buda processit cum exercitu obuiam hosti. Verum cum non adessent in tempore Bohemi & Vuaiouoda, & in exercitu quoq; suo nonnullos haberet proditores: mox, ubi eius tormēta bellica male excussa, Turcæ aut tormenta optime in hostem directa fuissent, magnamq; stragem dedissent, inito prælio fusi sunt Vngari. Rex acceptis aliquot uulneribus, in fugam cum paucis conuersus, fugiendi in lacu quodam perijt. Fuit ea clades non solum exitialis opulentissimo Vngariæ regno, quod Turcarum Tyrannidi supra CC. annos fortissime restiterat: Verum etiam patefecit hostibus Christi aditus ad Germaniam. Ferunt enim Turcam pio Regi in literis suis cōminatam fuisse, quod non solum Regem ac Proceres eius esset assaturus, palocq; transfixurus: uerum etiam religionem & Crucifixum illorum uellet omnino delere, et in silentium redigere. Fuso igitur Rege, maximam egit prædam, præsertim in Bombardis, curribusq; & nauib. Abstulisse sane fertur maximas Bōbardas LXXX. Minores Quinquies Mille, Minimarum Decem Milia: Curruum Quatuor Milia, Nauium Quinq; Milia. Peruenit ad Budam, ac omnia diripuit, Regina, Soror Cesaris Domina MARIA, omnibus exuta, etiam mundo mulieris spoliata, uix fuga clapsa, Viennam miserabilis peruenit. In Regis defuncti locū primo à Bohemis electus est Princeps FERDINANDVS: Quem & Vngari postea elegerunt, ad quem regni iura ex antiquo tractatu ac fœdere pertinere non ignorabant. At Ioannes Ciliæ Comes, quamprimū abscesserat Turca, in Regis successorem à quibusdam electus, legitimo Regi Ferdinādo plurimū negocij ac molestiæ peperit, Nam non solum factione, sed & armis de regno cum illo cōtendere perrexit: nec destitit, donec grauissimis malis afflictum iam antea regnum rursus inuolueret.

Turcarum
crudelitas
& præda.

Nouus Bo
hemie &
Vngariæ
Rex Ferd.

Eodem anno percelebris fuit Disputatio in Baden, Heluetiorum oppido habita, inter Catholicos ac Lucheranos. Nam magister Vlricus Zuinglius, & Doctor Ioannes Oecolampadius, uiri docti, linguarumq; Græcæ & Hebraicæ periti, religiosam & Catholicam gentem Heluetiorum ex parte peruerterant iam, & non mediocre in religione dissidium per nouam Lutheri doctrinam suscitauerant. Vt igitur dissensio turbatioq; illa tolleretur, communi XII. Cantonum (sic uocant XII. distincta Dominia confœderatæ gentis) consensu instituta est illa Disputatio, ad quam uocati sunt è Catholicis Præclari uiri, D. Ioannes Faber, Consiliarius Sereniss. Principis Ferdinandi, qui iampridem grande contra Lutheri errores uolumen ædiderat: D. Ioannes Eckius, qui ante VII.

Disputatio
Badensis
in Ergauiā
apud Hel
uetios.

N iij annos

Oratores
III. Episco-
porum.

annos cum ipso Luthero Lipsiæ cum laude omnium publice disputa-
tauerat: D. Thomas Murnerus. Hi tres præcipue ad disputandum
parati erant, aduersus Zuinglium & Oecolampadium. Ad
quam sane disputationem, suos miserunt Oratores Quatuor uici-
ni Episcopi, ad quorum Dioceses gens Heluetiorum pertinet. Epi-
scopus namq; Constantiensis, Hugo, misit Claros uiros, D. Mel-
chiorum suum Suffraganeum, eximium Theologum. D. Ochma-
rum Luscinium, uirum Disertiss. P. Antonium Pyratam, Concio-
natorem Maioris Ecclesiæ facundissimum, & quosdam alios Pre-
latos & Parochos non incelebres uiros. Basiliensis uero Episcopus,
Christophorus, misit D. Augustinum Marium, Suffraganeum
Frisingensem: D. Iacobum Lemp, Ordinarium Theologiæ in
Academia Tubingensi, & aliquot alios doctos uiros. Episcopus
Lausanensis, Sebastianus, misit D. Conradum Tregarium, Pro-
uincialem Augustinianorum, & Ludouicum Loblium, Decanum
Bernensem. Episcopus deniq; Curienfis, misit D. Petrum Speise-
rum, cum aliquot Canonicis Curiensibus. Aderat præterea magna
eruditorū hominū frequentia. Cæterum Zuinglius, reiecta omni

Zuinglius
Tergiuer
fator.

fide publica saluoq; conductu, qui ei multifariam offerebatur: nullo
pacto ad eam disputationem uenire uoluit. At D. Eckius multis
diebus, sub Notariorum exceptione disputauit, nunc cum Oeco-
lampadio, nunc cum Iacobo Imeli, nunc cum Berchtoldo Hallero,
atq; etiam cū Ulrico Studerio: tum de alijs rebus religionis nostræ,
tum præcipue de Venerabili Sacramento Eucharistiæ. Quanto
autem illis omnibus superior solidiorq; fuerit D. Eckius, publico
declaratum fuit Heluetiorum Decreto. In quo Catholicorū obser-
uationes, Eckijq; propositiones, comprobataq; plene scueritatis
edicto confirmatae fuerunt. Quarum sane iste fuit tenor.

D. Eckius
Victor.

- I Verum Christi corpus eiusq; sanguis, præsentia sunt in Sacra-
mento altaris.
- II Quæ & uere offeruntur in officio Missæ, pro uiuis & defunctis.
- III Virgo Maria, alijsq; sancti Cocicolæ, inuocandi sunt ut inter-
cessores.
- III Domini nostri Iesu Christi, eiusq; sanctorum Imagines, de-
lenda non sunt.
- V Post hanc uitam Purgatorius est ignis.
- VI Pueri etiam Christianorum in peccato Originali nascuntur.
- VII Baptismus Christi, non Ioannis, tollit Originale peccatum.

Decretum
Heluet. cō
ira Luth.

His ergo conformis facta est publici Decreti sententia. Qua &
Lutheri doctrina, uelut peruersa, multisq; iudicijs solenniter con-
demnata, per Leonem Papam X. per Carolum Augustum, V.

per

per præclaras Vniuersitates, Parisiensem, Louaniensem, Coloniensem &c. Helueticorum plebibus interdicta est, & antiqua Catholicæ fidei obseruatio approbata atq; præcepta, Ne quid temere immutaretur, de sacra Missa, de Sacramentorum administratione: de sacris ritibus Cæremoniarum, Ieiuniorum, Orationum, Confessionum, Feriarum, Oblationum, Inuocationum, Exequiarumq; pro defunctis. Vt igitur hæc omnia firmitus tenerentur, additum fuit in fine Decreti, certos constitui debere Aduigilatores, qui una cum Magistratibus & Officialibus publicis, diligenter huic causæ inuigilent, ac præuaricatores denuncient, cuiuscumq; status fuerint, ut iuxta demerita sua puniantur. Adeo sane, ut reus in uno Cantone, ab omnibus alijs Cantonibus reus itidem extorrisq; habeatur, nec usquam liceat profugis euadere pœnas. D. Ioannes Faber, cum per absentiam & contumaciam Zuinglij, disputare cum eo non posset uerbis: scriptis pro uelit multa, quæ illi obiecturus fuerat, si comparuisset. Ingentem enim Antilogiarum illius numerum coaceruauit in uolumen unum, quibus ille foedi sume & sibi ipsi contra dixit, & suam Lutheriq; doctrinam destruxit. Sed nimis longum foret omnia commemorare, quæ uir ille Doctissimus multijugæq; lectionis, & inexhausti laboris, ex libris Zuinglij recitauit atq; redarguit, partim tanquam sibi ipsi contraria: partim tanquam fidei Catholicæ aduersa, & secundum se impia, absurda, & a uero aliena. Recensuit item supra CL. mendacia ex scriptis Oecolampadij, quibus ille populum fallaciter decipiebat: asserens, antiquos Doctores Ecclesiæ itidem sensisse de Eucharistiæ Sacramento, quod ipse sentiebat. Contra quem & piissimus atq; doctissimus uir, Ioannes Fycherus, Episcopus Rossensis in Anglia, Quinq; egregios scripsit libros, errores & mendacia illius exacte reprobans. At D. Thomas Murnerus, qui Lucernæ ijs temporibus uerbum Dei Catholicè prædicabat: longe atrocissime in Zuinglium est inuectus, quem multipliciter per XL. Conclusiones infamem, propter scelera & sacrilegia commissa, declarauit. E quibus unam, quæ in ordine septima est, hic exempli gratia recitasse satis fuerit: licet breuitatis ratione, ne ipsa qui dem tota recitabitur. Ait igitur Murnerus. Famosus est, qui census & reditus, cultui diuino ex pijs causis deputatos, in prophanos u sus temerabit commutare, & cum alterius detrimento ac iniuria alium facere loquutionem, conariq; plus iuris in alium transferre, quàm habuit ipse. Hanc conclusionem probat ex legibus multis, tum Constantini Magni, tum Iustiniiani Augusti. Et addit, quo d' annui reditus inter immobilia bona computatur, L. i. l. ubi emus. C. de sacrosanctis Ecclesijs;

Antilogia
contra
Zuing.

Mendacia
Oecolampadij.

Acta D.
Thomæ
Murneri
contra
Zuing.

Ecclesijs: Quæ neq̄ alienari neq̄ auferri debent. Qui autem hoc fecerit, puniri debet, non solum faciens, sed & Oeconomus Ecclesie, & scriba, qui eiusmodi contractum scribit, & Iudex hoc admittens, ea. L. §. Oeconomus. Auditis ista uos Ecclesiarum fures: Ideo nihil uobis aliud expectandum restat, quàm ut calceis exutis ad patibulum proficiscamini. Et infra. Hinc primo consequitur. Infamè esse quilibet, qui Ecclesijs & religiosis, suas per uim aufert hypothecas, et ab illis eos uì depellit & iniuria. L. Prator ait. §. Nequid. ff. de uì & uì armata. Lege Iulia publicorū iudiciorū plectendum. Consequitur secundo, Duplìciter infamè esse, duplicemq̄ furē, qui cum reictis hypothecis etiam capitalia detinet bona. Consequitur tertio, Hūc tripliciter esse famosum, qui ultra hypothecas, & bona capitalia, etiā eorūdem literas et sigilla furatur. L. Nec interest. ff. ad legem Iul. de uì priuata. Consequitur quarto, Quatrupliciter infamem esse, qui ultra hæc tria, homines uì cogit sibi census & redditus afferre, cū ci ne obulum quidem debeant. L. lege Iulia. ff. ad legem Iuliam peculatus. O uos (inquit) tam multipliciter infames, Evangelici nequam, criminosi ac scandalosi Ecclesiarum fures, quibus eiusmodi cum ueritate obijciuntur. O quæ scandala, quas infamias pio natali solo nostro irrogatis, uestrisq̄ parentibus in terra sepultis. Pertingant obsecro hæc lamenta in Thronū diuinæ Maiestatis, ad uestras tandem iniurias ulciscendas. Hæc & id genus plurima Murnerus, quæ referre longum foret. Cum autem Zuïngliani falso iactarent, Erasmus quoq̄ Roterodamum (qui Basileæ tum degebat) circa Eucharistiam ipsis consentire: Erasmus eam calumniam scriptis ad Heluetios literis constantissime confutauit. Neq̄ tamen cessauit per eam disputationem dissensio: Altius enim in cordibus multorum radices egerat error, quàm ut ullis rationibus euelli possit. Et ipsi Lutherani, Zuïnglius & Occolampadius, iam etiam contra ipsum Lutherum scribere cœperunt. Quorum contentio in hodiernum usq̄ diem perdurat.

Contra fa-
cilegos
Correlaria
Murneri

Erasmi cō-
tra Luth.
& Zuïng-
protestatio

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini**M. D. XXVII.*

Vtherus ad grauem ac eruditam Regis Angliæ
Epistolam perpetuo tacuisset, nisi in Germani-
cum translata, fuisset à uicino suo, Hieronymo
Emsero in lucem ædita. Ne igitur populus Teu-
thonicus, quem sibi uelut peculium & heredita-
tem suam, ut olim Deus populum Israël, uindica-

Libellus
Lut. contra
Regē Ang-
liæ.

bat: tam forti ac lucida confutatione reuocaretur ad fidem anti-
quam, scripsit ille breuem libellum Teuthonicum. In quo suæ do-
ctrinæ firmitatem iactitabat, ac ferocissime prouocabat contra se,
nō solum Papiſtas (ut uocat Catholicos) & Principes, uerū etiam
Suermeros, suos paulo ante socios & amicos aureos. De Doctrinā
quippe mox ab initio libelli, gloriabatur in hæc uerba contra Re-
gem Angliæ. Incessit (inquit) conuitijs & libellum meum, con-
tra liberum Arbitrium scriptum. Quem tamen Erasmus Rotero-
damus, Regis illius optimorum amicorum unus, coactus est di-
mittere inta cūm, atq; adhuc inta cūm relinquer: quamuis plus sci-
entiæ ingenijq; uno in digito habeat, quam Rex Angliæ habet
cum omnibus sciolis suis. Et Trotz non solum regi & Erasmo, ue-
rum etiā corū Deo, omnibusq; Diabolis, ne eum libellū mihi recte
iusteq; reprehendāt &c. Deinde in Principes ita scurratur. Bone
Deus (inquit) quam diligenter subtilibusq; modis quærunt me.
An non sum ego precioſus ac nobilis uir? Immo certe, in Mille an-
nis uix nobilior fuit sanguis, quam Lutherus. Cur ita: cōſiſe tu ipse.
Tres iam Pontifices Romani, Tot Cardinales, Reges, Principes,
Episcopi, Presbyteri, Monachi, magniq; Ioannes, eruditi, totusq;
mundus: Hi omnes super sanguine Lutheri proditores, latrones
atq; carnifices sunt, aut certe libenter esse uellent. Sed & Diabolus
cum suis, Vah te, Ego ipse sanguinem meum odi, quando hæc
cogito, Quod ego tales Magnificos ac præstantes carnifices ac la-
trones habere debeam. Turcarum Imperatori deberet talis exhibe-
ri honor, non eiusmodi pauperi mendico, qualis ego sum. Et infra.
Coram mundo ipse quoq; probus esse uolo, & sum: adeo, ut non
sint digni mihi calciamenti corrigiam soluere, neq; cum ueritate
me conuincere, quod coram mundo ulli hominum scandalose
uiuam & agam, sicut ipsos bene conuincam. Breuiter, nemi-
ni sum nimis humilis, nemini nimis superbus: Quemadmodum
Paulus ait. Scio superbire, scio & humiliari: scio egere, scio &
abundare. Quantum ad doctrinam meam attinet, sum ego Dia-

Troz, non
est contemptus
& prouocatio
nis, quasi nec
ansine nec poss
sint.

Scurrilitas
Lutheri in
Principes;

Vxoratus Mo-
nachus cū sua
Moniali uiuit
sine scandalo,
ſi ei creditur
Philip. 4.

bolis,

Contem-
ptus Luth.
in Princi-
pis.

bolis, Cæsari, Regibus, Principibus, totiꝫ mundo multo multo multo nimis proteruus, firmus ac superbus. Quantum uero ad uitam meam atinet, sum etiam cuilibet puero humilis atq; subiectus. Qui hoc ante nesciuit, is nunc audiat. Et rursus. Quantum ad officium doctrinamq; meam, & quo ad uita mea illi conformis est, nemo ullam à me uel patientiã uel humilitatem expectet: præsertim Tyranni, & persecutores Euangelij. Hic enim debent me pro uiuo sancto habere, hinc aliud nõ fiet: Si non uolunt, oportet, quamdiu ego illi adhæsero. Quod me Deus a diuuet, usq; in finem, alioqui res perdita est. Quod si doctrina mea non alios haberet inimicos, quam Regē Angliæ, Ducem Georgium, Papam, & socios eorum, miseris bullas aquæ, iam pridem consuluissem causã cum una particula de Pater noster. Cum autem alij adsint, reputo tales inimicos, uelut recentes lendes, quæ priusquam inde pediculi nascuntur, inanes aridæq; sunt pelliculæ.

Ridicula
compara-
tio Princi-
pum ad len-
des,

Ego autem eiusmodi lendibus bene faueo, ut interim glorientur & cantent. Hic residemus nos lendes super caput nobilissimi animalis in terra, in crinibus eius. Non sumus uilis profapiæ, pediculi sunt nostri parêtes, magni illi gigantes, qui etiam Romanum Imperatorem Syllam interfecerunt, multosq; alios. Quid ergo ad nos, sit Lutherus mēdicus? Verum est, lendes estis, pediculi autem nondum estis facti. Ah quid tamen est mundus ad Deum, & ad Dei uerbum? exiguus puluis est, inquit Iesaiã: hoc adhuc minus est, quam lendes. Et infra. Sed quid ego ulterius irascor Papis, qui mihi publici ac ex indiciõ hostes existunt, & quicquid in me perpetrant, secundum ius hostilitatis faciunt, sicut decet. At isti primum mihi sunt uere noxi, tenelli filioli mei, fraterculi mei, aurei amiculi mei, seditiosi spiritus ac Suermeri, qui, ut mihi uidetur, neq; de Christo neq; de Euangelio, aliquid præclari sciuisent, si non prius scripisset Lutherus, & per suam nimirũ scientiã ex Pape Tyrannide in talem libertatē lucemq; difficulter se asseruissent: Aut si facere potuissent, nõ tamen fuissent ausi rem aggredi & attentare. Et iterũ. Ego (inquit) hætenus omnifariam fere aduersa expertus ac perpeffus fuerã: At meus Absalom, puer meus dilectus, patrē suum Dauid nondum effuguerat, ignominiaq; affecerat. Meus Iudas, qui discipulos Christi perterrebat, ac dominum suum prodebat, quod suum erat in me nondum compleuerat, & hoc quoq; nunc in actu est.

Contra au-
las Princi-
pum.

Hunc Lutheri libellum Ioannes Cochlæus in Latinum uertit, ut Angli & Erasmus intelligerent, quidnã respondeat miser homo ad graues & elaboratos ipsorum libros: Cuncq; in eodem libello suo hæc quoq; uerba cæteris uanitatibus suis adnexuisset, Quid ego

ego (inquit) fumosus Cinerarius in Aulis Regum Principumque quærito: ubi scio, Diabolum supremo residere loco, summumque ibi eius esse thronum. Ego Diabolum probum reddere paro absque ipsius uoluntate, et apud eum inuenire Christum: merito ergo tale mihi redditur premium. Redi bone Luthere, & adhuc semel quære Ioannem Baptistam in Aulis Regum, ubi mollibus uestiuntur: Inuenies eum ibi opinor. Ouis sum, & ouis maneo, quod tam facile credo, ac me sic duci dirigique permitto, ad ludendum seu blandiendum eiusmodi Domicellis, & non multo potius meum sequor sensum: Ita, ut si Tyranno cuiquam aut sublimiter docto unum ictum dedissem, ipsique ob id irascerentur, ego Triginta ictus subinde adderem, in contritionem ac poenitentiam. Sic scirent, quomodo ego reuoco doctrinam meam. Ad hæc Cochlaus ita respondit. Quando Lutherus in Episcopos inuehebatur, erant ei tunc Aulae Principum uelut sanctissima Monasteria, ubi Christus supremo absidebat loco. Nunc uero dum irascitur Regi Angliæ, Ducique Georgio: Aule Principum sunt eidem throni Diabolici, ubi Diabulus supremo residet loco. Quemadmodum & Erasmus erat ei doctissimus ac maximus Theologus, quam diu sperabat eum suarum fore partium. Quam primum uero uidit, eum alterius esse opinionis, mox bonus Erasmus reddebatur omnibus etiam Sophistis indoctior. Itidem & Carolstadius plenus erat spiritu Dei, quam diu Luthero consentiebat: mox uero, ubi uel uno in articulo ab eo dissenfit, factus est Diabolorum, spirituumque seditiosorum plenissimus. Attamen libenter audire uelim, ubinam Lutherus Christum tandem inuenire intendat. Certe iam pridem eripuit eum Papæ, Cardinalibus, Episcopis, presbyterisque & Monachis, eumque ex omnibus Episcoporum Curiarum Monasterisque effugauit. Neque uero apud rusticos eum relinquere potest: scribit enim eos Diabolis esse repletos. Quod si uera sunt & ea, quæ de Mercatoribus scripsit: non poterit profecto ne ibi quidem uerum inuenire Christum. Existimabat autem aliquandiu, quod apud Poetas Græculosque suos cum inuenturus esset, dum domestici ipsius aureique essent amici. Quum uero nunc non omni quaque consentiant ei, facti sunt Suermeri, ac seditiosi spiritus, ac magis perdidere Christum, quam Papistæ. Vbi igitur bonum Christum tandem inueniet aut relinquet: Nusquam profecto alibi, quantum conijcere licet, quam apud Montiales Excucullatas, quas ipse profugas domi suo in monasterio recepat ac retinet: Quæ & ipsius uoluntati omni quaque subseruiunt, nec ulla in re prorsus aduersantur ei. In his ergo habitat Christus Lutheri, in his operatur miracula: Quemadmodum Lutherus ipse de quadam illarum

O elegentem

Verba Cochlaei contra Lut. de eius inconstantia.

Christus Lutheri ubi manet.

elegantem libellum, quomodo illi Christus suus è monasterio ab-
eundi auxilium tam miraculose præbuerit, finxit ac ædedit.

Liber Eras-
mi Tertius
de libero ar-
bitrio.

Erasmus uero, ubi acceperat Lutherum in isto suo libello uane
gloriarì, quod Erasmus quoq; de libero arbitrio nihil posset ei re-
spondere, crebris præterea literis amicorum rogaretur, ut quam
in Hyperaspista responsionem pleniorẽ pollicitus fuerat, eam ali-
quando præstaret ac æderet: Insignem ac bene prolixum ædedit
librum. In quo sane cūcta Lutheri de Seruo arbitrio argumenta,
tam neruose ac dilucide dissoluit, ut neq; Lutherus, neq; aliarum se-
ctarum quispiã, hætenus attentauerit illi respondere. In eo igitur
libro inter cætera multa, hanc generalem in Lutheri libros senten-
tiam tulit.

Qualis feri-
ptor Luth.

Videor (inquit) hoc mihi in Lutheri scriptis a nimaduertisse. Nõ
semper est intentus ijs, quæ scribit: Nec id fieri potest, ut hominis
animus, perpetuo sit intentus. alicui negotio, semper tamen illi
currit calamus. Itaq; quo crescat uolumen, plurima incidunt, quæ
nihil aliud quàm chartas explent. Nunc repetit plus decies dicta,
cõmutatis tantum uerbis: Nunc concionatur, uersans in locis com-
munibus: Nunc asseuerationibus explet chartas: Nunc ineptis sali-
bus & infacetis factijs eximit tempus: Nunc quicquid offertur aue
succurrit animo, quocunq; modo detorquet ad causam suam, ac
præter conuitia, quibus natura scætet, habet uerba quædam ueluti
magica, quæ non ratione, sed uehementia quadam afficiant lecto-
ris animum, uel imbecillum, uel parum eruditum. In quibus quo-
niam imaginatio plurimum ualet, iuxta Physicos, adeo, ut frequen-
ter morbos graueis & mortem pariant: sit, ut quodammodo affien-
tur spiritu, utinam sancto. Irenæus tradit, arte simili plurimis

Qualia uer-
ba Valen-
tini & Mar-
tionis.

imposuisse Valentinum ac Martionem, non mulierculis tantum,
sed & iudicibus. Habebant uerba quædam barbara, incognita, ue-
hementia, imperiosa: Ea mira fiducia pronũciantes, territabant iu-
dices, & infirmos rapiabant in suam sententiam. Mulieribus etiam
prophetiæ spiritum dabant, iterum atq; iterum iubentes, præcipien-
tes, imperantes, ut tantum aperirent os: asseuerantes, prophetiam
fore quicquid dicerent. Quid quæris: incalecebant magicis uerbis
imbecilles animi, & afflabantur, non aliter quàm qui cõmenticijs
uocibus adiurati, intumescunt fremuntq;, perinde quasi ueris Exor-
cismi uerbis premantur. Huiusmodi uocibus quum omnes Lu-
theri libri, tũ hic præcipue scætet: Addit æris Dodonæi loquacitatẽ,
aut si quid illo est loquacius, ut lector, quamuis sanus & integer,
tamen. hoc tædio delassetur. Et infra. Quid autem stultius, quàm
cum eo disputare, qui nihil admittit, nisi scripturæ uerba: sed harum
interpretationem

Loquaci-
tas Luthi.

Interpretationem uni sibi referuans : Immo qui sibi permittit comminisci, quoties commodum est, quod non magis è scripturis elici potest, quàm è punice lac. Et tamen sibi uidetur mirificus disputator: Atq; ita re gesta, sibi canit Encomium. Et post multa. Quod testimonium habeat in mundo, norunt omnes. Si mihi presuasum esset, illum Dei causam agere, nullus est in orbem tam potens Monarcha, qui me perpelleret, ut uel tria uerba scriberem aduersus eum, citius abirem in ignem. Et fieri potest, ut ego, uel ob eruditionis inopiam, uel ob ingenij tarditatem, parum subtiliter iudicem de dogmatibus. Verum hoc me docet certe sensus communis, fieri non posse, ut syncero pectore causam Dei tractet, qui concitatis tantis in orbe tumultibus, ludit ac deliciatur sanis ac dieterijs, nec unquam expletur. Nec stultitia carere potest tanta insolentia, quantam adhuc in alio uidimus nemine. Nec cum Apostolico spiritu congruit tam scurrilis petulantia : Immo hoc ipsum est Dei causam negligenter agere, ineptis dieterijs irritare Principes ac doctos indecora uoce Trotz. Ista diligentia summa fuit negligentia. Si uere diligens esse cupiebat in opere Dei, Paulum oportuit imitari, qui quum esset in omnibus liber, omnium se seruum fecit, qui omnia fiebat omnibus, qui per omnia placebat omnibus : qui non quærebat quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi: qui non sequebatur quod licebat, sed quod expediebat : qui abstinere iubet ab omni specie mala, horrians, ut Christianorum modestia nota sit omnibus hominibus. Et post pauca. Quale est Euangelium, quod recipit tales, quales nimium multos nouimus, quod agnoscit decoctorem, scortis, alea, comestationibus, ocio luxuq; perditum, nihilq; sibi non permittentem, modo sibi nomen Equitis possit affingere, & huius tituli ius esse putat, deludere creditorem. Et si repetat mutuuum, pro hoste ducere : Et quoties urget inopia, huic aut illi, unde spes est prædæ, bellum indicere, publicumq; latrocinium belli nomine fucare. Principi ius non est indicere bellum, nisi consilio adhibito, & is qui pedem ubi ponat non habet, bellum indicit cui libet. Ac talibus est locus in nouo Euangelio, quibus apud Ethnicos in ciuitate moderata locus non esset. Hoc satis est, approbat mea dogmata. Quid refert de factis, modo adsit fides? Fateor olim & tales recipiebat Euangelium, sed resipiscentes, sed transformatos. Nunc quidam adeo non corriguntur per Euangelium, ut potius uideantur deteriores. Nec fit, ut peccare desinant, sed ut peccent impunitius. Iam si quid erat corrigendum in moribus, aut immutandum in ritibus, id agendum erat ex autoritate magnatum, aut certe ex consensu plurimorum, deniq; paulatim: Neq; quicquam

Causam
Dei non
tractat syn-
cere Luth;

Euangelium
Luth. pesti-
mos quos-
quæ recipit

Temeraria
rerum mu-
tatio.

quam submouendum, ni prius paratum esset melius aliquid, quod in illius locum succederet. Nunc quidam sic rem aggrediuntur, quasi possint repente nouum orbem derepente condere. Nihil non displicet, constitutiones, Ordines Ecclesie, oleum, rasura, Missa, cantus, templa, imagines, uestes, scholæ, Caremonia, studia, literæ. Quid autem pulchri uidimus succedere? Nunquam tam bene fuit actum cum rebus humanis, nec unquam agetur in hoc sæculo, quin multa sint digna correctione. Verum ad quædam præstat conuiuere, quædam condonanda sunt simplicium affectibus. Que ferri non possunt, aut tolerari debent, si plus habitura uideatur discriminis tæta curatio, quam habet ipse morbus, aut arte sensimq; corrigenda: sic, ut non abijci, sed meliorum successione protrudi uideantur. Hanc moderationem si Lutherus adhibuisset, habuisset & Principes & Episcopos, & ex Monachis ac Theologis, quos nunc habet insensissimos, optimum quæq; sibi fauentem.

Luth. seditionem affectasse uideatur.

Hæc loquor, fingens causam esse per omnia talem, qualem uideri uult Lutherus. Profitebatur enim sese Ecclesie collapsos mores, ac nonnulla dogmata magis ad commoditates hominum, quam ad Christi gloriam facientia, reuocaturum ad synceritatem. Hoc negotium iam olim suspirabant optimi quicq;: Sed quoniã perspiciebant, nisi Deus afflasset animos Principum, sine graui publicæ tranquillitatis concussione tentari non posse: oprabant potius quam sperabant. Quod summo quidem orbis applausu Lutherus aggressus est, sed ira se gessit, quasi seditionem, quam in primis uitatam oportuit, affectasse uideatur. Nunc non libet commemorare, quales habeat pluresq; discipulos. Illi satis est, quales quales sunt, quod approbant ipsius dogmata. At Paulus ne cibum quidem capi uult cum fratre, qui nominatur auarus, aut scortator, aut maledicus. Certe istorum multi ad publicam tranquillitatem adeo sunt inutiles, ut Turca quoq; feratur Lutheranorum nomen execrari, seditionis odio, quum Christianos toleret, ab ipsius dogmatibus alienos. Quid hic commemorem, quanta inter Euangelistas (sic enim ipsi se uocant) dissensio, quam atrox odium, quam amarulenta contentio, immo quanta inconstantia, quum ipse Lutherus toties mutarit sua placita: Et subinde noua Paradoxa suppullulent. Promittit sibi mirificam apud posteros memoriam. At ego potius auguror futurum, ut nullum nomen sub Sole fuerit unquam execrabilius Lutheri nomine, & apud Papistas & apud Antipapistas. Mundi Principes, huic mundo deditos irritauit, causam emendandæ disciplinæ Ecclesiasticæ, cui fauebant optimi quicq;: sic exulcerauit, ut & aduersariorum uires auxerit, & malum reddiderit

Quales discipuli Lutheri.

Execrabile nomen Lutheri.

reddiderit immedicabile. Quod, ni Deus uelut è machina succurrerit, nunquam sopietur, nisi maxima Christiani sanguinis effusione. Primitias iam uidimus in rusticis, Et hoc statu rerum ille ludit diſterijs, in quos lubitum est. Hęc & id genus multa Erasmus. Ad quæ sane omnia sic obmutuit Lutherus, ut nullo deinceps uerbo
 † Erasmus amplius irritare fuerit ausus, licet audacissimus alioqui
 extiterit.

† multis annis
 Nouum
 Testamentum
 Luth.

Cum autem nouum Testamentum, a Luthero in Germanicam linguam uersum, ac multis in locis deprauatum; & per falsas Annotationes ad confirmandas hæreses eius adornatum, multisquæ milibus exemplarium per Chalcographos adactum & euulgatum, ubiq; circumferretur uenale: & Indytus ac maxime Catholicus Princeps, Dux Saxonie Georgius, constantissime illud non solum reijceret priuatim, sed & publicis Edictis interdiceret subditis suis, per omnem suam in Turingia Misniaq; & Saxonia ditionem: atq; ex hoc grauem inuidiam, odiumq; & obreſtationem à Lutheranis pateretur, tanquam is, qui Tyrannice opprimeret uerbum Dei, & persequeretur Euangelium Christi. Hinc factum est, ut illi fidelis ac deuotus Capellanus, Hieronymus Emserus, qui iam pridem ædiderat Annotationes in Lutheri Testamentum nouum, ac de multis eum erroribus palam conuicerat: Nouum Testamentum, ex recepta & approbata per totam Ecclesiam translatione Latina, uerterit in Teuthonicum quam fidelissime, iussu & petitione prædicti Principis, qui & præfatione sua opus illud maxime cõmendabile bonis ac pijs omnibus reddidit. Vnde factum est, ut illius æditiõne frequenti, Lutheri Testamentum, & nomen & autoritatem magna ex parte apud Germanos perdiderit. Inter cætera enim Princeps ille sic ait in prologo Teuthonico.

Nouum
 Testamentum
 Emseri.

Ea propter nos maturo ac deliberato consilio, atq; etiam ex mandato & commissione Romanæ Cæsareæ Maiestatis, CAROL I. V. Domini nostri omnium Clementissimi, dicta Lutheri interpretationem ac nouum Testamentum, dilectis fidelibusq; nostris subditis, ad euitandas pœnas & damna, tum corporis tum animæ, intentione prorsus paterna debitæq; ac bona, interdiximus, atq; etiam è manibus eripuimus: Id quod Lutherus cum nonnullis complicitibus suis nobis pessime imputantes, criminati sunt nos, uelut Tyrannum ac persecutorem & hostem sancti Euangelij ac uerbi Dei, qui illud liberè legi ac prædicari in terris nostris non permittamus. In quo sane iniquissime nobis molesti sunt. Speramus enim in Domino, omnes, qui nos recte cognoscunt, non aliter percepisse unquam, quam nos Euangelium ac uerbum Dei,

Verba Ducis
 Georgij
 in Prologo
 No. Telt.

quomodo ab Ecclesia Catholica receptū est, libenter audiisse. Vt-
nam & factō illud sequuti simus, quod tamen facere, quantum
gratiæ nobis contulit Deus, studuimus, ac de cætero studebimus
pro uirili. Neq; igitur uerum Euangeliū, neq; uerum uerbum Dei,
sed duntaxat Lutheri, aliorumq; pseudo Euangelicorum Concio-
natorum, fallaces doctrinas, sermonesq; & scripturas, in terris no-
stris suppressere intendimus. In quo sane proposito constanter,
Deo uolente, per diuinam gratiam, usq; in finem perseuerabimus.

Fructus
Euangelij
Luth.

Speramus item & cōfidimus, eos quoq; quibus ignoti sumus,
& qui post nos uenturi sunt, ex subsequenti commemoratione fru-
ctuum, qui ex Lutheri aliorumq; Suermerorum doctrinis enati
sunt: nos facile excusatos in hoc habituros esse. Quamuis enim Lu-
therus rem primo sub pretextu cuiusdam Reformationis & emen-
dationis abusuum, qui apud & Ecclesiasticos & sæculares radices
egerunt, inceperit: uerbis tamen ac factis mox indicauit, sese non
intendere rem emendare, sed prorsus euertere. Quemadmodum
sæpe gloriatur, eo se rem perducturum esse (neq; item ulli ad hoc
labori pepercit, & de hoc maxime proteruiuit) ut intra paucos an-
nos nullum Templum, Collegium, sacellum aut Monasterium:
nullus presbyter, Monachus, aut Monialis: nullus itē Episcopus,
aut Princeps, sub cælo permanere debeat. Neq; in his contentus,
uerum etiam totam Ecclesiam Catholicam, ac sanctam fidem no-
stram, partim per seipsum, partim per suos sequaces Suermeros, ac
pseudo Euangelistas, penitus extinguere. Et non modo Diuos, ue-
rum etiam Christum ipsum è cælo propellere, conatus est: Quem-
admodum & factō unum post alterum adorti, primum Doctores
Scholasticos, deinde & ueteres sanctos Doctores, quos Ecclesiasti-
cos uocant: Quorum scripta, Canones & Decreta (quæ ad edifica-
tionem Ecclesiæ à spiritu sancto eis indita fuerunt) ignibus publi-
ce combusserunt: sanctorum imagines & crucifixi statuas, quæ non
pro Idolis, sed pro memoria duntaxat ad plebis excitandam de-
uotionem, erectæ sunt, destruxerunt ac disseuerunt, non modo in
uijs publicis, uerum etiam in Templis. Omnia bona opera, qualia
sunt, Virginalis castitas, ieiunia, orationes, festa, uisitationes Eccle-
siarum, processiones, lætantiæ, Matutinae, Vesperæ, ac aliæ horæ
Canonicæ: Ad hæc, Vigiliæ, Missæ pro defunctis, Exequiæ, Ty-
cesimi, Anniuersarij, & quicquid ab Ecclesia in suffragium pijs ani-
mabus peragitur, simul cum omnibus antiquis obseruatis ritibus
& Cæremonijs, non solum scelerate floccifecerunt: uerum etiam
prorsus abrogarunt & omiserunt. Præterea usq; adeo carnales ac
feri facti sunt, ut etiam sacris Sextis ferijs, alijsq; ieiunij præcepti
diebus,

Carnalis
bestialitas
Lutherano
rum.

diebus non ex necessitate, sed ex mera petulantia, & in Ecclesie respectu, carnibus cibent & uescantur. Rogant insuper ac desiderant, ut post mortem non in locum sacratum, sed in prophanum, sicut aliud animal irrationale, sepeliantur: nec aliquid boni pro eis fiat; neque etiam pro ipsis orctur. Atque ut in his omnibus impuniti permaneant, Conciliorum quoque & Ecclesie potestatem omnem prostrauerunt, ac uulgari populo id potestatis tradiderunt, non solum super scripturis & Concilijs: uerum etiam super utraque superioritate, tum Ecclesiastica, tum seculari, ad iudicandum ac puniendum. Ac deinceps temere aggressi sunt, non solum Cereemonias & Sacramentalia: Qualia sunt, benedictio aquae, salis, herbarum, candelarum, & id genus aliorum, quae (ut Paulus ait) per orationem & uerbum Dei, in templo sanctificantur: abrogare, Verum etiam ipsa Sacramenta arroganter inuaserunt. Quorum aliqua prorsus reiecerunt, ut pro nullo habeant Sacramento, ueluti Confirmationem, Extremam unctionem, sacros Ordines, Confessionemque cum poenitentia & satisfactione: Caetera uero uarijs multisque modis ac formis immutant ac peruertunt &c. Aedidit anno illo Lutherus Teuthonicam consolationem, ad populum Hallensem in Saxonia, super interitu Cōcionatoris eorum, Georgij, qui Asciburgium euocatus à Principe suo, in reditu fuit à quibusdam Equitibus, dum per uastam syluam iter faceret, repetite interfectus. Nec satis constat, quam ob causam, nisi quod crebrior fama erat, illum occulte cōtraxisse coniugium, cum opulenta quadam & nobili muliere uetula, cuius Consanguinei, tum propter illicitum coniugium, tum propter mulieris bona, quae presbyter ille coniugij praetextu ambebat, illius iter obseruantes, eum sic interfecerint: non latrocinandum, sed uindicandum aut scandali praecauendi studio. Mox enim ut interfecerunt, aufugerunt per auia loca, nihil praedae aut pecuniae rapientes sibi. Lutherus uero eam necem imputabat Dominis Capitularibus, Metropolitanis Ecclesiae Moguntinae, tanquam eorum machinatione paratae fuerint Georgio illi (qui tamen nihil ad eos pertinebat) insidiae. Inter caetera enim sic ait. Prima igitur pars consolationis nostrae est, quod scimus, quisnam sit Iatro, qui dilectum fratrem nostrum, Georgium, interfecit, nempe Diabolus: Quamuis scire non possimus, quinam sint Domicelli, qui istud iusserint, aut quatenam fuerint manus aut arma, quae perfecerunt. Audio enim Episcopum Moguntinum uehementer excusari uelut innocentem: Quod & ex corde opto, atque ita esse sino. Cunctis plures nouerim Episcopos, qui bene agerent aliter, si eis per sui Capituli Tyrannos liceret: propensior profectio mihi est animus, si utrum

Liber Lut.
de interfe-
cto cōcio-
natore Hal-
lensi.

Calumniæ
Lut. in Ca-
nonicos
Capituli
Moguntini.

crendum sit, ut credam potius, Capituli Moguntini Tyrannos, eiusmodi homicidium in dominum Georgium subornasse. Nam haud ita diu longe maiorem cædem intendebant, quando homicidali consilio suo, per nobilem sanguinem, Cæsarem Carolum, Germaniæ Principes contra se inuicem cõcitare, atq; Germaniam sanguinis diluuiò inundare, studuerunt: ut suas meretrices, suosq; uentres libidinosos, in pace ac uoluptate secure fouere queant. Qui totam prouinciã in cædem ac sanguinem adigere intendit, is pro leui nimirum habet, si unum interficiat uirum. Deus autem homicidalibus & sanguinẽ sentientibus canibus illis, malitiã eam tunc prohibuit. Hi sunt ergo Ecclesiastici sancti homines, qui Misis & orationibus Christianitatem sustentant, ac antiquo præterea homicidæ, deo suo, Diabolo, totum mundum proditiõibus ac homicidijs offerre intendunt ac desiderant &c.

Excusatio
Capituli
per Io. Coch-
chlæum.

Hicce Lutheri calumnijs Ioannes Cochlæus, dum Moguntiaegeret, confestim ædito libello itidem Teuthonico respondit, atq; præter alia scelera, quæ illi obiicit & commemorat plurima, quibus in Archiepiscopum & eius Capitulum malitiosissimè machinatus fuerat, sic ait. Quamlibet uehementer furit, mentitur ac criminatur mendax Monachus: attamen nihil prorsus inhonesti aut reprehensibilis est in eo consilio, in quod ipse tam furibunde conuertiatur & clamor. Vnusquisq; enim potest superiores suos pro consilio & auxilio implorare, ad manutenendum quæ sua sunt, suumq; ius conseruandum, absq; cuiuslibet præiudicio ac detrimento. Atqui malitiosus Monachus plus uoluptatis habet in excitandis ac dandis malis, uno post alterum, magisq; laudat eos, qui Collegijs, Monasterijsq; & Ecclesijs debitos census, redditusq; & decimas denegant, adimunt, alienant, atq; uic contra Deum & contra phas et ius omne rapiunt, sibiq; usurpant: quàm illos, qui nemini quod suum est auferre conantur, sua autem conseruare desiderant.

De rebus
Ecclesiasti-
cis non alie-
nandis.

Cumq; Ecclesiasticis in utroq; iure multiphariã interdictum sit, ne bonã sua redditusq; & census uendant aut alienent: Lutherus uocat eos homicidas ac proditores, dum nolunt pati aut permittere, ut bona Ecclesiastica, quæ à pijs hominibus ad cultum Dei donata sunt, ab alijs rapiantur, alienentur, & à cultu diuino ad mundanam superbiam, ad scortationes, ad comestationes transferantur. Cum igitur ipsis & eiusmodi bona non liceat uendere nec donare, quomodo taceant aut conniueant, si alijs ea contra ius, uic rapere, detinere, aut alienare, moliantur? O egregium igitur legislatorem, Moyseñq; Teuthonicũ, Lutherum. Quando autem suã timebat cuti, & propterea Principibus adulabatur, ac rusticos criminabatur,

criminabatur, ita tum scripsit. Rustici nostri uolunt aliorum bona facere cōmunia, & sua sibi propria retinere: Pulchri sane Christiani. Arbitror (inquit) nullum Diabolum esse in Inferno, sed omnes euolasse in rusticos: furor iste supra omnem & modum & mensurā est &c. Non inique quidem loquitur hic Lutherus, quamuis iniquissime talia rusticos antea docuerit: Quemadmodum ego clare ex scriptis eius ostendi, quando eius in rusticos libello respondi. Arbitror uero longe iniquius esse, quod aliqui bona sua propria retinent, & Ecclesiarum quoq; bona rapiunt, sibiq; uelut propria retinent, qui Luthero in hoc maxime placent: Quum tamen longe tolerabilius foret, & à uitio auaritiæ alienius, si Ecclesiastica bona, non in propriā, sed in communem (sicut rustici uolebant) utilitatem, si ab alienanda aut rapienda essent, uertentur. Sed utrunq; contra Deum est, & contra omne ius. Nam in uero Euangelio ait Christus. Date Deo quæ Dei sunt, & Cæsari quæ Cæsaris sunt. At non ait. Rapite ea quæ Dei sunt, & date Cæsari aut mundanis Principibus. Qui ergo uerus uult esse Christianus, nulli hominum, multo minus Deo, quod suum est rapere aut furari debet, sed potius dare, quam auferre. Et infra. Ait falsus & mendax accusator. Certum ergo est, Sathanam id fecisse: Capitulum Moguntinum non scio pro certo accusare &c. Quis iudicium ex huiusmodi accusatione contra bonos Dominos, Venerabilis Capituli Moguntini, sententiam laturus est, in tam magna causa Capitali, quæ corpus & uitam, honorem & substantiam tangit: Cum ius commune dicat, quod in eiusmodi causis probationes debeant esse luce meridiana clariores: Si ergo Lutherus non scit dictum Capitulum pro certo accusare, quomodo audet eos appellare Tyrannos & Sicarios: An satis probationis est, quod ait, Sicut audio, non scio pro certo, sic informatus sum: Immo (inquit) uocauerunt eum ex aliena Diocesi, ut Magdaburgensi: in aliam, ut Moguntinam, ad cuius tamen Iurisdictionem non pertinebat. Ad hæc, cum etiam interficiunt occulte ac proditorie in itinere. Ita enim informatus sum &c. Quomodo autem sciet aut poterit Lutherus probare, Capitulum Moguntinū euocasse Georgium illum Asciburgium: Quid negocij habet Capitulum Moguntinum cum Magdaburgo aut Hallis, & cum illarum ciuitatum Concionatoribus: Lutherus uero est, ut ait, informatus, illum per Episcopi literas euocatum fuisse. O nequissimum os conuictorum, quod Principes & dominos tam cito Sicarios & occultos latrones nominare audet, cum non possit, neq; maximum neq; minimum punctum, nec primum nec ultimū articulum, tam sæuè accusationis probare &c.

Verba Lutheri cōtra rusticos.

Temerarius et mendax accusator Luth.

Fuit

Vrbs Roma à Cæsare primis Dominæ rerum, & Capiti Imperij, urbi Romæ, grauis & exercitu ca exitialis. Nam ubi Papa, omisso Cæsare, cum Rege Franciæ, & cum pra. Venetis ac Florentinis, fœdus iniuisset: Capitaneus Cæsaris, Dux Borboniæ, qui Italico præerat exercitui, cœpit infestus esse castellis, atq; etiam vicis & urbibus Papæ. Verum ut uidit se hostium coniunctis uiribus imparē, suisq; & commeatum & pecuniam deficere: decreuit ultimā experiri fortunā. Subito igitur duxit exercitū suum ex agro Bononiensi, uersus Romam ipsam, quo et citius peruenit, quā suspicabatur: & mox, ut ad mœnia peruenit Quinta die Maij, quæ erat Dominica tertia Paschæ, misit Fœcialē in urbem, ut peteret transitum tutum & commeatum, quo denegato, rursus misit, ut peteret urbem dedit Cæsari. Verum à Capiteano Papæ reiectus & contemptus, rediit ad Ducem, qui mox inito cum suis consilio, statuit, primo diluculo urbem Leoninam, quæ Burgum dicitur, oppugnare. Nec defuit audentibus fortuna: Statim enim Hispani conscenderunt in muros, & Germani perfregunt portam, quæ Hospitali sancti spiritus proximior erat. Veruntamen Dux ipse, uictoriæ autor, uictoria diu potiri non potuit. Ictu enim Bombardæ in oppugnatione mœnium percussus, mox in hora illa periit uictor. Milites autem, qui sciebant nullam sibi superesse salutem, ni fortissime cœptam uictoriam prosequerentur (Nam soris Dux Urbini grandem in eos ducebat exercitum Venetorum & Gallorum, & intus non pauci, tum equites tum pedites, stabant à parte Papæ & Romanorum) irrumpentes uel glomeratim, ferro ad omnia sibi aditum parabant, cæsis obujs quibusq; Papæ & ijs, qui cum eo erant in Palatio, uix dabatur effugiendi in Molem Adriani (quam Castellum S. Angeli uocant) spaciū. Milites itaq; Germani & Hispani, in ea pugna nullum habentes sacrorum respectum, plurimos occiderunt, non solum in atrio & porticu Basilicæ S. Petri, uerum etiam in ipso templo: atq; adeo & circa sacratissima altaria, & circa memorias & monumenta Apostolorum, aliorumq; Diuorum, plurimum sanguinis effuderunt. Deuastato itaq; Burgo, mox in eam Romæ partem, quæ trans Tyberim dicitur, irruerunt, in prædam omnia rapientes, & uitæ redemptionem à quibuslibet extorqueutes. Cunctis itaq; subito & inopinato terrore percussis, eodem uictoriæ impetu, eodem die irruerunt & in magnam Romam, per pontem Sixtinum, ubi multo minus cædis quā in Burgo, sed longe plus prædæ fuit & pecuniæ. Quia propulso in Castellum Papa, nemo uictori exercitui arma impune opponeretur: Plus itaq; deditiois, quā prælij fuit. Roma ergo sic

Interitus
 Ducis Bor
 bonij.

Cædes in
 urbe capta.

sic obtenta, captaq; ac peruasa, miles absq; Duce ferrox & effrenis, in prædam omnia usurpauit, sacra iuxta atq; prophana. Neminem à direptione militari saluauit deditio, neminem facer locus, neminem Cæsaris aut Nationis nomen aut fauor. Omnes incolæ, siue Romani essent, siue Hispani aut Germani, amissis rebus omnibus, corpora quoq; propria & uitam, iuxta æstimationem ab irato & insultante uictore taxatam, redimere coacti sunt: pars in tormentis & immanissimo cruciatu defecit, uitam simul cum pecunijs relinquēs: pars semel redempta, ne rursus æstimaretur, abiit ultro relictiis omnibus. Nam contigit haud ita raro, eundem seu ciuem seu incolam, aut Curialem, nunc ab Hispanis, nunc à Germanis capi, torqueri, æstimari ac ære mutuato redimi. Irrepererat in eum exercitum per quosdam Germanos lues Lutherana: qua sane milites infecti, omnia sacra despectui habebant, Sacros calices haud secus quàm prophanos atrectabāt ac diripiebant: Venerabile Sacramentū abijcientes, pixides & Monstrantias argēteas rapiebant sibi: sacras uestes, in ludibrium religionis nostræ, prophanis induebant Lixis & Calonibus: Venerādas Diuorū reliquias, uelut ossa canum rejiciebant, abrepto argento: Sacras item uirgines, haud secus atq; meretrices ad stuprum rapiebāt. Quidam Lutheranus, eam historiam Teuthonice describens, affirmat, Germanū quendam militē, qui dicebatur uiridis sylua, uerso ad Castellum S. Angeli ore, proclamasse, in uoto sibi esse, ut ex corpore Papæ frustum deuoret, quod Lutherus nunciare posset, eò quod Papa uerbum Dei hætenus impedierit. Addit, milites ex ueteri Capella Papæ, in qua eius Cantores quotidie Missam & horas Canonicas cantare solebant, fecisse stabulum equorum, quibus Bullas ac literas Papales substrauerint. Addit, milites Papæ ac Cardinalium uestes ac pileos, in eoru mopprobrium induisse, fictumq; creasse Papam ex Landesknechto, qui dixerit in ficto suorum Cardinalium coetu & consistorio, se donare Papatum Lutherus, quisquis militum id approbet, dextram in alium tollat: milites itaq; leuasse manum, ac exclamasse, Lutherus Papa, Lutherus Papa. At hæc omnia ignorante Cæsare perpetrata fuerunt, nec ea unquam approbauit aut rata habuit, quæcunq; milites illi ui ac metu à Papa & Cardinalibus extorserunt. Quamuis uero ea præda omnium opulentissima fuerit, quanta sane Germano militi intra CC. aut CCC. annos, nunquam ex ulla oppugnatione & pugna obuenit: attamen per pauci militum Germanorum ex tantis opibus ditati sunt; bona pars omnia sua ludendo perdidit, magna pars peste aut caumate periit, pars ictu Bombardarum uitam cum præda reliquit, Maximum

Præda & direptio crudelitæq; militum.

Milites Lutherani.

Pauci ex præda illa ditati sunt milites Germani.

num uero damnū, quod cruditi præcipue deplorāt, datū est à barbaris militibus in Bibliotheca Vaticani ad S. Petrū, ubi preciosissimus erat librōrū thesaurus, quos magna ex parte furor barbaricus disperdidit, dissecuit, aut uilissime distraxit. Papa insuper in castello diu obsessus, grauisissimis tandem conditionibus pacem à militibus illis redemit. Verum Cæsar nihil eorum ratum aut gratum habuit, sed Papam, quàm primum potuit, in pristinam libertatem restituit, dolentibus ac frementibus Lutheranis, quod isto Euangelij sui fructu diutius gaudere ac frui non possent. Erat tum Romæ Italus quidam, sacco indutus, qui ante captā urbem sæpe prædicauerat, graue imminere urbi exitium, nisi homines prauam uitam corrigerent, ac poenitentiam agentes, iram Dei precibus auerterent. Cunctis id sæpe fecisset magnis clamoribus in publico, comprehensus, & in carcerem coniectus, ibique detentus fuit, donec Deus re ipsa comprobauit, quod ille prædixerat. Dimissus uero è carcere à militibus, eis quoque prædixit, breue fore eorum gaudium ex illa præda. Cum igitur euenirent ea, quæ prædixerat, creditus est prophetiæ habere spiritum, quem & uitæ austeritate probauit, Ioannis Baptistæ nomen habens, & uitæ institutum sequens.

Confusio
sectarum
in Germa-
nia.

Interim uero Germania forde cōfundeatur funestis sectarum dissensionibus. Ad quas sane opprimendas, non solum Catholici Principes & Doctores, uerum etiam Lutherani plerique adnuebantur. Nam & Saxonie Dux Elector, in Sacramentarios & in Anabaptistas, publice animaduertebat carcere, multa, supplicio. Et Lutherus ipse in Zuinglium & Oecolampadium, aliosque nouos Uiclephistas, bene prolixū ædedit librum Teuthonicum, cui hunc inscripsit titulum. Quod hæc uerba Christi: Hoc est corpus meum &c. adhuc firmiter stent, contra Suermericos spiritus. Multa igitur de Suermeris eo in libro queritur, suæ interim iactantiæ minime oblitus aut dissimulans. Sic enim ait. Nunc temporibus nostris, quum uideremus scripturam sub scamno iacere, ac Diabolum mero stramine ac feno humanorum præceptorum nos tenere captiuos atque illudere: Voluimus per gratiam Dei huic rei consulere: & profecto cum ingenti ac difficili labore reduximus in lucem scripturam, humanisque præceptis ualediximus, nosque liberos fecimus, & Diabolum effugimus, quamuis egregie restiterit atque adhuc resistat. Attamen artis suæ non obliuiscitur, & inter nos quoque aliquid seminis sui occulte immiscuit. At circa hoc non subsistet, sed incipit à minimis, nempe à Sacramentis. Quamuis ea in re scripturam in Decem ferme foramina atque effugia iam lacerauerit, ut ego turpiorum hæresim legerim nunquam, quæ in initio tot inter sese capita,

Verba Lu-
theri cōtra
Zuingliū
& Oecolā-
padium.

tot sectas habuerit: Etiã si in principali causa, utpote, in persecuendo Christum, unanimes existant. At ulterius procedet, pluresq̃ aggre-
dientur articulos: Quemãdmodum iam oculis scintillat, Baptis-
mum, Originale peccatum atq̃ Christum nihil esse. Hic rursus Querela
Luth. contra
astutias
Diaboli.
erit in scriptura tumultus, ac tanta discordia, tot sectæ, ut cum Pau-
lo bene possimus dicere, mysteriũ iniquitatis iam operatur, quod
multæ post eum sectæ essent futuræ. Et post pauca. Video hac in
causa nihil aliud, quàm iram Dei, qui Diabolo frena relaxat, ad ex-
citandos huiusmodi adeo crassos rudesq̃ errores, ac tenebras pal-
pabiles: ut puniat turpem nostram ingratiudinem, qui sanctum
Euangelium tam uile atq̃ contemptum habuimus, ut iniquitati, si-
cut Paulus ait, credamus, eo quod charitatẽ ueritatis nõ recepimus.

Necq̃ deest Suermeritati huic quicquã, nisi quod noua est. Nos Nouitas
grata plebi,
enim Germani tales socij sumus. Quicquid nouum est, arripimus,
eicq̃ adhaeremus uelut fatui. Si quis prohibet, is nos ad hoc furẽtio-
res reddit: Sin nemo prohibeat, nos ipsi statim exatiamur & fasti-
dimus: inhiantes subinde ad aliud nouum quid. Diabolus uero id
prærogatiuæ habet, ut nulla doctrinã nullumq̃ somnium tam in-
eptum exoriri porest, quin ad illud reperiat discipulos, & quanto
ineptius, tanto citius. At solum uerbum Dei manet in æternum:
Errores circa ipsum semper oriuntur, & occidunt. Et infra post
multa. Super hunc sermohem alios forsitan Suermeros acqui-
ram, qui me capiant, & dicant: Si Christi corpus in omni loco est, Crimina-
tur Luthes-
rus barba-
riem Ger-
manorum,
ergo illud deuorabo, & potabo in omnibus tabernis, ex omnibus
scutellis, uitrīs & cantharis. Et sic nulla erit differentia inter meã &
Domini mensam. Huiusquam egregie eum deuorabimus. Tam tur-
pes enim porci sumus nos infelices ac perditī Germani maiori ex
parte, ut necq̃ disciplinam, necq̃ rationem habeamus: & quando de
Deo quicquam audimus, reputamus perinde ac si essent histrio-
num fabulæ. Talia nunc & dicta & facta contra Sacramentum
istud reperiuntur, in plebe quæ per Suermerorum doctrinam se-
ducta est, ut potius mori quis debeat, quam uel unum ad eos scri-
bere sermonẽ. Nã mox prouũt, quando audiunt, nihil esse, & uo-
lunt in illud cacare, ac nates ex eo tergere. Sæcularis potestas de-
beret eiusmodi blasphematores punire: impudentia est & audax
temeritas. Cum prorsus nihil de eo sciant, & tamen hunc in mo-
dum blasphemant. Et nouit Deus, me huiusmodi altas res inuite
scribere, quando oportet talibus projici canibus & porcis. At quid
faciam? Suermeri de hoc rationem reddent, qui ad hæc me cog-
nunt. Audisne iam porce aut Suermere, aut quisquis es irrationa-
lis Asine, Etiam si Christi corpus ubiq̃ sit, illud tamen propterea

non statim deorabis, nec potabis, nec palpabis. Neque ego tecum de istis rebus loquor, uade in tuum stabulum porce, aut in tuum sterquilinum &c. Tale igitur erat tum Lutheri de Germanis iudicium, quando plurimos a sua secta ad nouos Sumeros transire uidebat. Quibus tamen paucos ante annos, dum sibi adhereret, ultero tradebat facultatem iudicandi de omni doctrina, ac de omnibus, etiam Papæ & Generalium Conciliorum Decretis. Contra eum uero librum eius mox ad Principes eius, Electorem Saxonie, & Habsig Langrauium, alios scripserunt Teuthonice libros, Ulricus Zuinglius, & Ioannes Oecolampadius, qui Carolstadii opinionem de Venerabili Sacramento tuebantur. Qui & semper, quoad uixerunt, aduersabantur ei, nec paucos habebant complices, præsertim Argentinae, Basileae, Constantiae, Ulmae, Augstæ, Turegi ac Bernæ. Quos tamen omnès euidentissime confutauit & conuicit Reuerendus Pater Ioannes Fyscherus, Episcopus Roffensis in Anglia, libris Quinq;: & Iodocus Clichtoueus, Theologus eximius in Gallia, libris duobus, quibus nemo eorum hæcenus respondit. Transtulit quidem Fyscheri Quinq; prologos in Teuthonicum Ioannes Cochlaus: Verum tanta est dementatæ plebis peruersitas & pertinax adhesio, ut nihil in contrarium uel audire uel legere dignentur, ne de opinione semel concepta, uacillare aut dubitare quicquid uideantur. Nouus præterea insurrexit pseudopropheta Vuormaciae, Iacobus Kautius, cui nomen est Germanicum à Bubone, de quo ait Ouidius.

Ignauus Bubo dirum mortalibus omen.

Hic quum esset Germanicè facundus Concionator, traxit populum sequacem aurium pruritus in quemlibet errorem, quocumque uolebat. Unde factum est, ut breui sic inualuerit ibi non solum contra Lutheranos, uerum etiam contra Senatuum: ut ne uicinum quidem Principem, licet potentissimum, Ducem Ludouicum, Comitem Palatinum Rheni, Imperijque Electorem, illius urbis protectorem, reuereretur. His enim uerbis in publica Concione contra eum inuehebatur. Non expelles me, inquit, nec permittam me à te expelli. Ratio, quia me non recepisti: Immo si uelis expellere me, quem non recepisti, non permissurus sum ego, etiam si Mille Capita propter hoc perire debeant. At dicis, Me nihil aliud, nisi quod ad seditionem potestatumque oppressione tendat, prædicasse ac docuisse: Ob id nimirum, quod dico tibi, Regimen ac potestatem tuam esse contra Verbum Dei, & non ex Deo, sed ex uiuo Diabolo esse. Non igitur expelles me hinc, nisi prius hæc regio tota, ac regna insuper aliquot, propterea deuaſtentur. Dico tibi, quia huc à Domi-

Secta
Zuinglij.

Libri contra
Zuinglianos.

Iacobus
Kautius.

Verba
Kautij contra
Palatinum
Electorem.

no destinatus sum ad te docendum. Hæc Kautius, qui & ante biennium rusticis tumultuantibus, & conscius & consiliarius fuisse dicitur. Quum uero reclamarent fortiter ex publico suggestu ad suos Lutherani duo, Kautius septem articulos publice affixit, quos coram plebe contra illos disputaturum se pollicebatur: Quibus & illi totidem articulos publice opponebant, ut parum abesse uideretur ea contentio à seditione. Palatinus uero Elector, tantum effecit, ut paulo post utriq; aduersarij ex urbe illa pellerentur. Inter Kautianos igitur articulos duo erant præcipui, Tertius & Quartus; quia impietate præ cæteris insignes. Tertius enim ita habebat, Baptismus paruulorum à Deo prorsus non est, sed directe contra Deum, & cõtra Dei doctrinam, quæ nobis per Christũ Iesum filium eius prolata est. Quartus uero sic. In Sacramento seu cœna Domini, necq; est substantiale corpus aut sanguis Christi, necq; usus illius hic unquam rite est celebratus. Hos ergo articulos ubi Moguntia uidisset Cochleus, mox ædidit libellum Teuthonicum ad Senatum Vuormaciensem, uelut uicinus officiosus, reprobans utriusq; partis articulos breuiter, & pro Baptismo paruulorum, elegantem Cypriani Epistolam ad Fidum Episcopum scriptam Germanice recitans: ut intelligerent, paruulorum Baptismum semper in Ecclesia Christi fuisse. Ad articulos uero breuiter in hunc modum respondit. In tertio (inquit) articulo Kautius omnino Paganus est: nusquam enim prohibitum est baptizari paruulos, & semper in Ecclesia fuit paruulorum Baptismus. Id quod insignis martyr Diuus Cyprianus libro 3. Epistola s. ad Fidum, multis demonstratũ scripturis tũ rationibus. Sed & palam aduersatur et ipsi Christo & sacratissimæ eius doctrine, uetare, ne paruuli baptizentur. Christus enim iubet baptizare omnes gẽtes; neminẽ excipiens, necq; senem necq; iuuenem. Et dicit. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei, Ioh. 3. Quinimmo speciatim expressit paruulos, dicens Matth. 19. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere uenire ad me: talium est enim regnum cœlorum. At Kautius facit hic, sicut alibi fecit occulte Lutherus, qui primo peccatum posuit in paruulis post Baptisma, ac deinde fatebatur, nisi pueri habeant fidem propriam, eos baptizari non debere. Nos autem baptizamus paruulos in fide sanctæ matris Ecclesie, atq; ita tollitur ab eis omne peccatum per Baptismum. In Quarto uero articulo, Kautius incredulus est Iudæus. Æquum proinde foret, ut ei contineret sicut sæpe contigit Iudæis, tum in Germania, tum alibi: Qui Venerabile Sacramentum acubus compunxerunt, ad explorandum, an sanguis ibi cõtineretur. Et ante CCCC.

Duo barbarici articuli Kautij.

Error Lutheri de paruulorũ Baptismo.

annos, reuocauit hunc articulum Betsengarius hæreticus, contra quem multi tunc præclari scripti sunt libri. Sed & his nostris temporibus Rex Angliæ, Episcopus item Rossensis, alijsq; nonnulli, Lutherum, qui sacram conuersionem seu Transsubstantiationem in hoc abnegat Sacramento: grauiter ac potenter ex scripturis redarguerunt. Sequeretur enim ex ea abnegatione, quod corpus & sanguis Christi non essent ibi substantialiter, sicuti non assunt ante uerba cõsecrationis prolata. Vtraq; igitur pars iampridem digna esset, ut in honorem Venerabilis Sacramenti, proscriberetur in extremos fines terræ. Hæc ibi Cochleus. In epistola uero ad Senatum

Verba Co
chlæi ad
Vuorma-
cienses.

ista quoq; adiunxit. Christus pro suis rogauit patrem suum cœlestem in monte Oliueti, ut sint unū, sicut & ipse cum patre unum est, Ioan. xviij. Quum igitur tot sectę & Lutheri doctrina orientur, facile sane intelligitis, eam ex Deo non esse, sicut est doctrina & institutio sanctorum patrum Ecclesiæ Catholice: sed ex patre potius mendaciorum discordiarumq; , uti cunctę alię fuerunt ex eo hæreses & schismata. Quum ergo huiusmodi doctrina, quam Lutherani proponunt, non solum ante Centum annos, per Vniuersale Concilium Constantiense, atq; in plæriscq; alijs antea Concilijs: Verum etiã nostris temporibus à tribus summis Pontificibus, ab omnibus totius Christianitatis Vniuersitatibus: immò & à Cæsarea Maiestate, atq; a deo à toto Romano Imperio, apud uos in urbe uestra, ante sex annos damnata sit, & nunc post tantas calamitates, ac post tantum fusi sanguinis, per proprias discordias articulosq; contrarios damnet seipsam: Non poterit profectio ullum uobis dari consilium melius, quod uobis, & in anima & in corpore, uel utilius uel honestius existat, quàm ut semel omnem eorum discordiam à uobis ablegetis, atq; errorem unū simul cum altero ex urbe uestra pellatis, & sic rursus in antiquam tranquillitatem Catholicamq; unitatē redeatis. At si permiseritis eis, unū super alium librum contra se inuicem scribere, ac quotidie in concionibus se inuicem lacerare, nunquàm profectio peruenietis ad pacem. Eiusmodi enim scriptio contentioq; finem nullum habet, Ecclesiastes xij. Neq; uestrum est, in eiusmodi causis, quæ ad totam spectant Christianitatem, absq; consilio conscientiaq; superiorum uestrorū, tum Ecclesiasticorū tum sæcularium, ullam ferre sententiam, finalemq; cognitionem uobis arrogare. Cunctq; articulos illos uertisset in Latinum, his in præfatione ad Robertū Ridlæum, insignem Angliæ Theologum, usus est uerbis. Ne omnino inciuilis atq; ingratus tibi uidear, mitto ad te aliquot articulos nouorum Vuormaciæ Euangelistarū, quos his diebus Teuthonice magno super-

cilio

Verba Co
chlæi ad
Robertum
Ridlæum
Anglum.

cilio & publice affixerunt ualuis, & stentoreis concionibus ebuccinauerunt ex suggesto. Mitto igitur eos ad te in Latinum uersos: Non sane ut munusculum (Quis enim rem tam absurdam, adeoq; barbarice impiam, uice muneris dignam existimet?) sed uelut nouum quid, quale antea forsitan, neq; uidisti neq; audiuisti. Videbis enim, in his aperte prohiberi Baptismum paruulorum, quæ antea nemo Lutheranorū (quod sciam) prohibuit. Varijs quidem impietatibus Baptismo iniurius exciuit Lutherus, nusquam tamen iussit rebaptizare, nusquam prohibuit (aperte saltem) paruulis Baptismum impendi: licet ego ex alijs causis de Baptismo paruulorū satis longum, ut puto, in eum scripserim librum. Ut igitur & reliqui eius impietatū socij, aliquid agere uideantur, cōminiscūtur die noctuq; aliquid noui, unde & ipsi nomen acquirant. Sciunt enim Lutherū non nisi ex impietatibus nomen grande sibi parasse: Quum antea tam obscuri fuerit nominis, ut ne uicinis quidē Dresdæ aut Lipsiæ notus extiterit. Quinimmodō neq; parentibus eius notum fuit antea nomen istud Lutherus. Non enim Lutherus, sed Luder à parentibus dicebatur, & ipse sub initium huius Tragediæ, nominabatur à seipso, nunc Ludder, nunc Luter: Sed augustius tandem uisum est nomen LV THER V S, ut pro amplianda & prophetæ & Euangelistæ Germanici Maiestate, sacrū istud nomen ubiq; grandioribus describeretur literis. Simili nimirum auspicio, patricij omine prorumpit nunc Kautius: Cui nomen Teuthonicum ab aue, reliquis auib; maxime inuisa, inditum existit. Ego Deum precor, ut omen auerrat. Mihi certe longe abominabilius uideretur nomen Kautij, quàm Lutheri. Quandoquidem hic in septem duntaxat articulis plus impietatis proferat, quàm protulerit olim Lutherus in Conclusionibus XCV. à principio. Quid igitur futurum putemus, si tot euomat libros Kautius, post hos septem articulos, quot post illas Conclusiones euomuit Lutherus? Quanto forent nobis tolerabiliores Poëticiæ illæ Harpyiæ, quæ obscæno uolatu foedabant mensam Aeneæ, quàm sit Kautius iste, qui non communem mensam, dapesq; humanas, sed mensam Domini, cibūq; uere coelestem ac diuinū, garritu nimis diro atq; abominabili conspurcat &c. Circumferebantur & alij noui quorundam articuli, Octo ex Saxonia, ac totidem ex Morauia: Hos Anabaptistæ in Nickelspurgo: Illos quidam Apostata Præmonstratensis Magdaburgi se disputaturum pollicebatur. Vericq; uero tanta in Christum ipsum impietate insaniebāt, ut uel Imperator Iulianus, qui ex Christianismo ad Paganissimum Apostatice transiuerat, tam foedis & absurdis erroribus uix fuerit obnoxius. Sic enim ait Præmonstra-

Kautius nomen abominabile.

Octo Articuli impij contra Christum.

tenſis ille. Infernus non eſt: Chriſtus non deſcendit ad Inferna: Sancti Patriarchæ & propheta, non fuerunt in Inferno: Chriſtus cum hanc uocẽ dixiſſet, Heli Heli Lamazabathani, damnatus fuit: quia deſperauit &c. Morauī autem illi dicebant, Chriſtum non fuiſſe uerum Deum, ſed prophetam. Nec prædicandum eſſe eius Euangelium publice in Eccleſijs, ſed ſolum priuatim in domibus & in aures. Inter Chriſtianos nullam Potēſtatem aut Magiſtratum eſſe: Chriſtianiſ omnia eſſe inter ſe cōmunia. Diem extremi Iudicij

Mira quorundam infania.

poſt biennium futurum eſſe &c. Fuerunt & alij homines, numero CCC. qui prope Apocellam in Heluetijs, in arditum aſcendebant montem, uelut aſſumendi illinc in cœlum cum corpore ſimul & anima. Quibus Cacodæmones ita omnem eripuerant intellectum, ut abiecto omni pudore humano, in brutorum modum congregederentur, ac neceſſarium eſſe crederent, ut commiſcerentur: ita, ut ne uirgines quidem à tali congreſſu ſibi abſtinendum putarent. Qualia & in ora Saxonix circa Bremam, ex Lutheri doctrina & prædicata & practicata fuiſſe dicuntur. Scripſerat enim Lutherus, uirum muliere, & mulierem uiro, minus carere poſſe, quàm cibo, potu & ſomno: niſi ad eſſet alta, rara & miraculoſa quædam gratia. Et in Sueuia capius quidã facerdos dixerat, finẽ iam Chriſtianiæ fidei ad eſſe, aliamq; legem tradendam eſſe. Nam ſicut lex Moyſi M. D. annis durauerit: ita & lex Chriſti totidem annis iam durauit: ideo tempus iam eſſe, ut alia tradatur hominibus lex, aliaq;

Luth. in lib. de uita coniugali.

fides. Cum hæc & id genus alia impia & abſurda, paſſim audirentur ac fierent: Plurimq; Principes rerum indignitate commoti, cuiuſmodi homines non ſolum in uincula coniecerũt, uerum etiam extremo alicubi affecerunt ſupplicio. Nam Rotenburgi ad Neccarum fluuium ex Anabapitiſtis comprehenſi cōplures, tum uiri tum mulieres, quicunq; reuocare & errores ſuos abiurare noluerunt, ultimo affecti ſunt ſupplicio. Exuſti quidem igne uiri Nouem: Aquis uero ſubmerſæ mulieres Decem. Cæterum doctor & dux eorum Michaël Sellarius, Monachus Apoſtata, qui longe grauius peccauerat: eam in iudicio publico ſententiã accepit, ut à carnifice primum excidatur ei lingua blaſphema. Deinde ſuper currum alligato, candentibus forcipibus, ex carne eius bis dilacerentur fruſta in foro: deinde adhuc Quinquies in uia ſic lanietur, ac tandem in cineres exuratur. Quod & factum eſt die 17. Maij. Grauiſter enim populum ſeduxerat, docens, nõ eſſe in Sacramento corpus & ſanguinem Chriſti: Non eſſe baptizandos pueros: Non eſſe præſtandum iuramentum ſuperioribus: Non eſſe reſiſtendum Turcis: Non eſſe inuocandos ſanctos &c. Sic & in arce Palatini Electoris,

Supplicio affecti Anabapitiſte.

Michael Sellarius.

quæ

quæ Alcea dicitur, multi ex ea secta homines diu fuere detenti, multisq; iudicijs producti, donec tandem aut reuocarent errores, aut subirent secundum leges supplicia. Sic & in Bauaria Salisburgi & Monaci: Sic in Austria Viennæ: Sic in Turingia Yfennaci: Sic & Augustæ & Vuornaciæ, alijsq; in ciuitatibus nonnullis Imperij, pleriq; in carceribus detenti, aut supplicijs, aut reuocationibus, ac publicis pœnitentijs emendati sunt. Cochleus ubi Morauorum uidit articulos, ut Principibus ad oculum ostenderet, nihil tam impium aut absurdum excogitari posse, cui non queat aliquis ex magna scripturarum sylua fucus & probationis color prætexi, si sic liceat unicuiq; scripturas nouo modo ad libitum interpretari: Scripsit pro & contra, ex meris scripturis, An Christus sit uere Deus, non solum argumenta, uerum etiam solutiones in utranq; partem. Et hæc quoq; uerba inter alia multa adiecit. Quod si ego (inquit) reluctante fide mea, tremente conscientia, pilisq; simul cum mente inhorrescentibus, contra Deum & saluatorem meum, tot scripturæ sacræ loca, intra paucas unius diei horas, colligere, ac in reprobum impijsq; sensum detorquere potui: Quid obsecro posse putetis istos Suermeros, qui per hæresim iusto Dei iudicio in reprobum sensum traditi, scripturi sunt, ut sentiunt, ut credunt, ut erronea fides cōscientiaq; eis dicitur. Idq; facient serio, ac minime inuiti, sed omni conatu totisq; uiribus, non solum uno aut altero die, sed omni tempore, quoad uicturi sunt, nitentur hunc suum articulum quoquo fuso persuadere atq; defendere. Adiungent etiam colores Rhetoricos, afferent tropos, simulabunt item ac dissimulabunt plurima. Inferent deniq; uim scripturis, ut uel inuitè trahantur ac subseruiant eorum intentioni: Id quod maxime solent omnes, quos nouerim, Lutherani, præsertim uero ipse Lutherus. Sic enim allegabat contra gratiam Sacramentorum, in primo articulo suæ assertionis. Scriptura dicit (inquit) Rom. 1. Abacuc 2. Heb. 10. Iustus ex fide sua uiuet: Non dicit, Iustus ex Sacramentis uiuet. Mar. ult. Qui crediderit & baptizatus fuerit. Et Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam: Rom. 4. ex Gen. 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ecce quot sunt hic scripturæ loca, per fucum & fumum attracta, quæ quidem de fide loquuntur, sed articulus loquitur de Sacramentis, Quasi uero contraria sint fides & Sacramenta, perinde atq; album & nigrum, quum nihil sint minus. Et in 500. articulis eius, ita habet septimus. Quia sicut minime Christus non est Christus, ita non potest Monachus aut sacerdos Christianus esse: quia dominus dicit. Nō ueni mittere pacē, sed gladiū. Quod si ego iam extranea, tamq; falso ac uiolento sensu uelim citare scripturas,

Dispersio
Anabapti-
starum.

Libellus
Cochlei de
Christo.

Lutherus
uim scriptu-
ris sepe
fert.

ad persuadendū, quod Christus non sit Deus: non puto equidem difficile mihi fore, uel uno die plus q̄ DC. loca scripturarū afferre, quæ meliorē possent habere fucū probationis, q̄ habeant iam dicta loca Lutheri. Sed siue ego (quod absit) siue Suermerorū quispiam alleget ex scripturis uel Decies Centena Milia locorū, cōtra Deitātē Christi: nihilominus manet re uera manebitq̄ in æternū Christus uere Deus. Ad quod sane credendum satis nobis est, contra omnes hæreticorum fucos & argutias, uel unicum illud, quamlibet breue, dictum Euangelistæ. Et Deus erat uerbum. Et rursus,

Lutherus
radix ama-
ritudinis
sectarum
multarum.

Drut. 19.

Heb. 12.

Esa 14.

Luth. contra
Epistolam Re-
giz Angliæ.

Quid prodest, occidere Suermeros rusticosq̄ Lutheranos, si perstite librosq̄ disseminante Lutheri? Ipse est enim radix, germinans (ut Moyses ait) fel & amaritudinem. Ipse est radix amaritudinis, uti Apostolus uocat, sursum germinans, per quam inquinantur multi. Ipse est radix colubri, de qua egrediuntur reguli, quorum nunc sibilos blasphemos nimium exhorrescimus. Frustra igitur, O Principes, ramos surculosq̄ malæ huius arboris exciditis, si radicem ipsam, nouo semper foetu amaritudinis sursum germinare sinatis. Excisa autem radice, rami surculiq̄ mox ultro marcescerent. Id enim & ipse fatetur ac iacitat. Papistæ purant (inquit) quod & ego propemodum credo, si non esset Lutherus, Suermeros quàm cutissime tenues fore; atq̄ in abditum abrepturos. Quamuis igitur uerbis nunc uehementer contra suos contendat Suermeros: re tamen ipsa nihil minus, immo longe plus nocet ipse, quàm Suermeri. Ex eius enim doctrina pullulant illorum articuli. Etenim in Kautianis articulis nos maxime (ut æquum ac pium est) detestamur ac execramur eos, qui baptizari paruulos uentant, & in Eucharistia corpus & sanguinem Christi negant. His autem impietatibus ansam dedit iam olim Lutherus, quando in paruulis baptizatis peccatum post Baptismum: In Eucharistia panem & uinum, post consecrationem remanere docebat. Hæc est illa radix amaritudinis, quam in Kautio nunc sero damnamus, quam ante sex annos damnauit Sedes Apostolica, uosq̄ cum ea in Luthero. In articulis autem, qui nuper in Morauia euulgati sunt, nihil quidem non maxime detestandum ac execrandum reperio: attamen & illi magna ex parte germen habent à Lutherica radice. Et iterum. O præclarū igitur Lutheranorū Euangelium, Quod secundū Lutherum nō est liber legis & doctrinæ Christi, nec requirit bona opera nostra, immo damnat ea. Secundum Ottonē uero Brunfelsium, non habet præcepta aut præceptiones Christi, sed manuductiones tantum, neq̄ in scripturas censerī debet, quum sit mera relatio Cabalistica, & surda sine spiritu narratio. Secundum Kautium autem, prohibet

Quale Euā-
gelium no-
uum.

prohibet baptizare infantes, & adultos rebaptizat, omnemq; potestatem ac regimen Principum ex uiuo Diabolo, non ex Deo esse docet. Secundū alios deniq; Suermeros, aut omnino nihil est, aut in aures tantum atq; in priuatis domibus prædicari debet.

En uobis Principes, Quatuor Euangelia Lutheranorum, sic quidem diuersa atq; pugnātia, ut neq; inter sese, neq; cum nostris conuenire aut uelint aut possint: Quæ nūc simplici plebi, pro Quatuor Euāgelijis nostris, non minus malitioso, quàm seditioso perniciosoq; studio, ab Apostatis ingeruntur, ut omnis fides, paxq; & disciplina Ecclesiastica dissoluatur, funditusq; intereat tandē: longe maiore nimirū cum clade ac pernicie, quàm ante biennium passi sumus. Et infra.

Quod si hæc, uelut uetera, minus mouent animos uestros, moueant saltem ea, quæ nunc quotidie fiunt. Quot enim libros epistolasq; & sermones, de Venerabili Sacramento Eucharistiæ, contra Ecclesiæ fidem antiquam scripsit his annis Lutherus? Quot contra eum uiri Ecclesiastici? Quot hodie & contra eum, & contra Ecclesiam, Zuinglius & Oecolampadius? Quot alij? Ait enim Lutherus, eam hæresim plus quàm in Decem sectas iam diuisam esse. Quot item contra Oecolampadiū Zuingliumq; uiri Catholici? Quot Lutherus complicesq; eius? Quid proficitur tot libris? Quis contentionum finis? An non multo incertior infirmiorq; est circa illud Sacramentum nunc fides, reuerentia, deuotioq; populi hodie, quàm ante X. annos fuit? Lōge igitur, ut tutius & securius: ita & melius atq; salubrius fuisset, in antiqua Ecclesiæ fide simpliciter permanisse, quàm sic nouam disputationem contra Ecclesiæ fidem Luthero permisisse. Ex qua nunc tot errores dubiaq; male succreuisse uidemus. At de Sacramento Eucharistiæ longe minus habetur in scripturis, quàm de Christo.

Christus enim scopus est & argumentum, totius & ueteris & noui Testamenti scripturæ. Sic enim dicebat ipse Apostolis. Quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moyse, & Prophetis, & Psalmis de me. Tanto igitur plures in diuersos sensus de Christo poterunt scribi, tum ab hæreticis tum a Catholicis libri, quanto plus de Christo, quàm de Eucharistiæ Sacramento habetur in scripturis. Quid autem uel turpius uel irreligiosius nobis esse queat, quàm cum ipsum iam demum in dubium disputationemq; uocare, a quo tota salus nostra dependet? Non est (inquit S. Petrus) in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo, datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Quid de decorosius nobis ad Turcas & Iudæos contingere queat, quàm si nunc tandem in nouissimis diebus, de Christo nostro, quæ non ut prophetā, sed ut uerum

Deum

Quatuor
noua Euā-
gelia secta-
rum.

Multitudo
cōtentioso-
rum libro-
rum, pro et
contra.

Non debēt
admitti tam
scandalosæ
disputatio-
nes de re-
bus fidei
nostræ.

Luc. 14.

Act. 4.

Deum & saluatorem nostrum unicum colimus, disputando dubitemus, ac dubitando disputemus: à quo Mille iam Quingentisq; annis in uniuerso mundo dicti sunt Christiani. Vbi quæso Turcis de Mahumeto suo sic disputare licet: ubi de Moyse Iudæis: Et tamen non habent pro Deo Moysen, nec ab eo nomen habent Iudæi. Cunctiq; gladij potestatem nusquam habeant, sed ubiq; seruiliter subiecti, tributa pendant, atq; alterius religionis potestatibus subiaceant: ea tamen & reuerentia & diligentia, legem seniorumq; traditiones obseruant, ut inquietis malisq; & superbis eorum legisperitis, nusquam liceat, ne latum quidem digitum, uel à Moyse, uel à seniorum traditionibus discedere &c.

*Acta & Scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXVIII.*

Liber Lut.
cōtra Ana-
baptistas.

Quanta
bona habemus à Pa-
patu.

Lutherus autem, ut uidit tam graues inualefcere sectas, propter quas male audiebat, tanquam prima radix & scaturigo fuerit ipse omnibus sectis istæ adeo barbaris: ipse quoq; in Anabaptistas scripsit Teuthonice. In quo sane libro primum queritur, Principem Anabaptistarum, Doctorem Balthasarum Pacimontanum, iniuste fecisse mentionem Lutheri in libello suo, quasi & ipse consentiat in stultam eius opinionem. Deinde queritur contra Diabolum, quod Decem ora aperiat, ubi unum claudat Lutherus. Tertio, Catholicis, quos Papistas uocat, imputat istud malum, quod non admittunt Euangelium, quia sub sui Principis ditione nulli sint rebaptizatores: Sed mentitur improbus Calūniator, quia Ysennaci sub illo Principe multi fuerunt deprehensi & mulctati. Quarto, repræhendit Principes, qui morte fauunt in rebaptizatores. Ait ergo, unicuiq; liberum esse debere, credere ut uelit. Nam si male credat quis, satis pœnarum ei fore in Inferno æternaliter: Ideo non debeat temporaliter quoq; puniri. Sed nescit aut dissimulat Lutherus, publicis quoq; legibus in rebaptizatores antiquitus animaduersum esse. Quinto, commemorat bona, quæ à Papatu habemus, ne omnia reiiciantur propter odium Papæ. Nos fatemur (inquit) sub Papatu multa esse bona Christiana, immo omnia bona Christiana, atq; etiã inde ad nos defluxisse: Nempe cōfitemur, in Papatu uerã esse scripturã sacram, uerum Baptismũ, uerũ Sacramentũ altaris, ueras clauas ad remittenda peccata, uerũ prædicandi officium, uerũ Catechismũ, ueluti Orationẽ dominicam, ac X. præcepta & articulos fidei. Quemadmodũ & ipse
econtrario

econtrario fateatur, apud nos (quamuis nos tanquam hæreticos
 damnat) & apud omnes hæreticos esse sacram scripturam, Baptis-
 mum, clauis, Catechismum &c. Sexto deinceps contra Reba- Contra
 prizatores agit toto usq; ad finem libello, probans, non tam fidei Anabapti-
 baptizantis aut baptizati aut patrinorū fidendum esse, quam pro- stas.
 missionibus Christi & susceptioni Baptismi: Fidem enim esse in-
 certam, Sacramentū autem certum. Cuncq; rebaptizatores dicant,
 nusquam haberi in scripturis, quod paruuli habeant fidem pro-
 priam, aut quod baptizari debeant: ipse in hunc modum respon-
 det. Quod paruuli credant, nullo scripturæ loco demonstrare pos-
 sumus, qui clare his aut similibus uerbis dicat. Paruulos baptizate,
 nam & ipsi credūt. Si quis nos urgeat ad demonstrandā eiusmodi
 literam, huic nos cedere oportet, & uictoriam dare, nusquam scri-
 ptam inuenimus. Boni autem & ratione præditi Christiani, tale à
 nobis nō exigunt: Contentiosi & Ceruicosi sectarum duces, id fa-
 ciunt. At contra, neq; ipsi ullam afferent literam, quæ dicat. Adul-
 tos baptizate, & nullos paruulos. Hæc ibi Lutherus. Verunta- Verba Lu-
 men longe aliam scripserat sententiā ea de re ante aliquot annos. theri pro
 Nam dum scriberet ad Vualdenses seu Pighardos Bohemiæ, inter Anabapti-
 ea, quæ in eis reprehendebat: hunc quoq; articulum cōmemorabat, stis.
 quod paruulos baptizant ad futuram fidem, quam adulti conse-
 quuturi sint. Ait igitur præstare, prorsus omittere Baptismum in
 paruulis, quàm baptizare sine fide. Quia Sacramenta neq; debeant;
 neq; possint sine fide accipi. Si uero sine fide accipias Sacramētum,
 magno tuo malo accipias. Huic uestræ (inquit) doctrinæ opponi-
 mus nos uerbum Christi. Qui crediderit & baptizatus fuerit, sal-
 uus erit &c. Sic & in Cochlæum scribens ait. Non negamus,
 paruulos esse baptizandos, nec asserimus eos Baptismum accipere
 sine fide: sed dicimus, ad Baptismum eos credere per uim uerbi, quo
 exorcizantur, & per fidem Ecclesiæ eos offerētis, & eis fidem ora-
 tionibus suis impetrātis: Alioquin mera & intolerabilia essent men-
 dacia, quando baptizans à paruulo quærit, an credat? non bapti-
 zaturus, nisi uice eius respondeatur, Credo. Vt quid interrogat an
 credat, si certum est, eos non credere, ut Cochlæus contendit: Esto,
 Augustinus sic aliquando dicat, sed Cochlæo satis sit, esse sic ab ho-
 mine dictum: Nos uolumus hoc dictum diuinis testimonijs pro-
 batum, Quin asserimus, Paruulos prorsus non esse baptizandos, si
 uerum est, eos in Baptismo non credere, ne illudatur Maiestatis
 Sacramentum & uerbum. Hæc in Cochlæum. In isto autem li-
 bro contra Rebaptizatores sic ait. Ego & gratias ago Deo &
 gaudeo, me paruulum esse baptizatum. Ibi enim feci, quod Deus
 præcepit.

Lut. cōtra-
rius sibi pfi
de fide par
uulorum.

Visitatio
Saxonica.

Verba
Phil. Melā.
de uisitatio
ne.

præcepit. Siue ergo crediderim, siue non, sum tamen baptizatus super mandatum Dei. Baptismus uerus & certus est, siue fides mea adhuc hodie certa sit, siue incerta, possum curare, ut adhuc credam ac certus fiam. In Baptismo nihil deficit: In fide semper est defectus. Satis enim laboris habemus, ad discendam fidem toto tēpore uitæ. Hæc Lutherus contra seipsum. Quemadmodum in Septicipite postea ad longum uarijs argumentis, ex ipsius uerbis ostendit Cochlæus. At Dux Saxonix, Princeps Elector, quum audiret, in terris quoq; suis fieri plurima nimis barbarice cōtra religionem: destinauit Quatuor Visitatores. Quorum duo erāt Nobiles, Dominus Ioannes à Plaunitz, & Erasmus ab Haubitz: & duo ex eruditis, Doctor legum Hieronymus Schurff, & Magister artiū Philippus Melanchton. Qui circumeuntes de oppido in oppidū, Pastores & Concionatores ubiq; examinabant, eisq; nouam & pacscendi & docendi normam tradebant, mediam ferme inter Catholicam & Lutheranam: de utraq; enim aliquid mutua bantur. In eam igitur cogebant Catholicos, aut reluctātes expellebant, & nimis ferociētes Lutheranos ad suæ normæ temperiem castigabant ac moderabantur: Splendide illis sumptum suppeditare cogebantur Communitates, ad quas diuertebant. Et ij quidem aliquanto moderatius agebant. Verum post eos constitui alij, adeo imperiose ac sumptuose gesserunt se, ut eiusmodi Visitatio cunctis retro Synodis Episcoporum, & Archidiaconorum Communitatibus, grauior intolerabiliortq; uideretur. Eā Visitationem primū Latine Philippus Melanchton, post Teuthonice Lutherus descripsit. Hic uerbosius ac imperiosius: Ille succinctius ac moderatius. Philippus igitur præscripsit XX. articulos, erga Curatos per Visitatores examinandos, hoc sane usus exordio. Pastores (inquit) debent exemplum Christi sequi: Qui quoniam pœnitentiam & remissionem peccatorum docuit, debent & ista Pastores tradere Ecclesijs. Nunc uulgare est, uociferari de fide, & tamen intelligi quid sit fides non potest, nisi prædicata pœnitentia. Plane uinum nouū in utres ueteres infundunt, qui fidem sine pœnitentia, sine doctrina timoris Dei, sine doctrina legis prædicant, & ad carnalem quandam securitatem assuefaciunt uulgus: Ea securitas est deterior, quàm omnes errores antea sub Papa fuerūt. Et infra. Si largientur (inquit) elemosynas, Deus augebit nostrā rem familiarem, dabit publice annonam uberiorem, pacem & similia bona: Non quia facimus nos, sed quia talia ipse promisit facientibus. In primis largi erga sacerdotes esse debēt. Quia scriptum est: Duplici honore digni sunt. Item. Volo etiam (inquit) non nihil de libero arbitrio ascribere, quomodo

quomodo doceri debeat: De quo plerique ualde incommode lo- De libero
quuntur. Et quia clamitant, omnino nos nihil facere posse, aliud arbitrio.
nihil docent, quam diffidentiam, quæ multa peccata parit in uul-
go. Voluntas humana est uis libera, ut facere possit iusticiam car-
nis, seu iusticiam ciuilem, ubi lege & ui cogitur: Ut, non furari, non
occidere, non mœchari. Paulus enim cum iusticiam carnis uocat,
docet esse quandam iusticiæ partem, quam caro coacta, suis uiri-
bus faciat. Ro. 2. Gentes natura faciunt quæ legis sunt. Quid aut
faciunt, nisi ciuilem iusticiam? Exigit autem Deus iusticiam hanc
1. Timoth. 1. Lex est iniustus posita. Vult Deus coherceri rudes &
imperitos doctrinæ legis. Propterea doceant, In nostra manu, si
cogatur ui, esse, carnem frenare, & ciuilem iusticiam præstare: &
hortentur diligenter ad recte uiuendum. Quia Deus hanc quoque
iusticiam exigit, & grauiter puniet illos, qui a deo negligenter ui-
uunt, & somniant, hanc iusticiam non esse in nostra manu, si ex-
torqueatur. Et sicut alijs donis Dei bene uti debemus: ita etiam uiri-
bus, quas Deus naturæ tribuit, bene uti debemus. Hæc Philippus
ille ibi, & id genus multa subdola moderatione præscribebat, que
minus absurdam redderent Lutheri doctrinam, quam fecerant
priora, tum sua, tum illius scripta. Quibus & Lutherus ipse in Teu-
thonica uisitandi formula consentiebat. Hinc data est Catholi-
cis ansa, colligendi plurimas è scriptis Lutheri contradictiones &
Antilogias, quibus docuerunt, Lutherum iuxta Pauli Apostoli
sententiam, proprio iudicio condemnatum, & uelut seruum ne-
quam in Euangelio ex ore suo iudicatū. Hinc monstruosus ille Ger-
manicæ partus, Lutherus Septiceps, quem & Latine & Teuthonice
ædidit Cochlæus: Vbi fœdo aspectu ex una cuculla septem diuersa,
& habitu & figura, prominent capita, quæ fœdissima super diuersis
rebus uerborū contentione inter sese rixantur. Accidit eodem
anno mira & horrēda Tragœdia Basileæ, quam scripsit priuatum
ERASMVS Roterodamus, uir Doctiss. ad Io. Cochlæum, In
hæc sane uerba. Superioribus hisce diebus, Quarto die Augusti,
is erat Dominicus, accidit Basileæ quiddam uere Tragicum, ac
propemodum cum Thyestea cœna conferendum. Ciuis quidam
honestus ac diues, Christophorus Bomgartnerus, uxorem suam
Elisabetham, prædiuitis negotiatoris filiam, nomine Henrici Da-
uidis, suspectam habebat, quod furtiuam consuetudinem haberet
cum famulo, nomine Angelo: Zelotypia tantum erat, nullis certis
argumentis nixa. Ea per occasionem incruduit. Quum famulus
abesset, à domino iussus colligere à certis debitoribus pecuniam:
uir ingressus est illius cubiculum, ueniens, opinor, argumentum,
Q
quo

quo quod suspicabatur conuinceret. Reperit in famuli indusio ligulas aliquot sericas. Mox accersitam uxorem perconatur, agnosceret ne eas ligulas: Vnde, inquit, has nactus est: nam meae sunt. Confessa est a se donatas. Tum maritus, ut uerum extorqueret metu, pugionis mucronē intentauit in uentrem uxoris, promittens nihil futurum mali, si uerum profiteretur: mortem praesentem minitans, nisi profiteretur. Quoq; magis illam proliceret ad confessionem, ipse prior fassus est, se commisisse adulterium: Idem de uxore suspicari, nec aliud tamen quam suspicari. Illa primum inficiari, tandē urgente merito, confessa est & ipsa. Et confestim maritus dimisit. Illa territa cōfugit ad sororē in pagum nomine Prætelē. Actum est per affines & propinquos de reditu in gratiam. Maritus se placabilem exhibuit. Rediit mulier sabbato 3. die Augusti, deducuntibus eam aliquot cognatis & propinquis, quos maritus accepit hilari compositiuncula. Discessum est cum gratulatione: Et, ut aiunt, ea nocte fuit uiro & uxori lectus communis, ne quid offensionis uestigium residere uideretur. Postridie, qui dies erat Dominicus, simili familiaritate unā pransi sunt. Rumor addidit & cognatos aliquot eodem acceptos conuiuio, quo peractō, egit illis gratias: rogans, ut adesse uellent in coena, se paulo lautius illos accepturum. Verum is rumor incerta est fide: Illud certum, mox à prandio ablegauit famulam ad concionem: liberos ex priore coniuge susceptos, ad emenda pira. Ita nactus solitudinem, obdit pessulum ianuae: grauidam uxorem transfodit, mox filiolum uix Quadrimam. His peractis, ipse scripsit epistolam ad Senatium. Confestim in summam ædium partem conscendit, ac ter in clamato nomine Iesu, se præcipitem dedit: adeo, ut cerebro disperse-rit uiam, iuxta Comiti dictum, sed nimum Tragicè. Caligis unā ligularum alligarat epistolam, de quo modo dixi. Qua continebatur, quid, quo consilio fecisset, ac facturus esset. Occidit adulteram confessam, illa poenam commeruerat: Occidit filiam, ne quis in posterum illi maternum paternumq; crimen opprobraret. Sibi fuit carnifex, ne longo cruciati periret: Damnaus iudicium sententijs. Nam in corpus læuitum est, fractis ossibus, impositum est sublimi rotæ. Deinde inclusum ligneo culeo, demissum est in Rhenum. Quid acciderit animæ nouit Deus. Facinus tam atrox & inopinatum, focerum uxoris patrem ita perculit, ut totus factus sit attonitus. Frater mariti, Iacobus Bomgartnerus, præ dolore sibi excidit, ut iam sit in uinculis. Exemplum quamuis impium, non inutile fuerit, ad deterrendum ab adulterio, quod iam inter Euangelicos quoq; cœperat esse iocus. Accidit & alia eodem anno ingeniosæ malignitatis

inalignitatis Tragœdia, ex nouis Lutheranæ factionis adinventionibus, quæ sic habet. Otto Pak, legum Doctor, homo nobilis, occultus Lutheri discipulus, cum esset Consiliarius iuratus Pij atq; Catholici Principis GEORGII, Ducis Saxonix: grãde ac plane magistro suo dignum, hoc est, bene Luthericum facinus scelerato aggressus est consilio. Nam effinxit formulam cuiusdam fœderis, sub nomine quorundam Principum Catholicorum, aduersus Electorem Saxonix & Hasię Lantgrauium conceptã, per quam nitebatur occulte Lutheranos ad arma concitare: Quod & effecit. Namq; dum Cancellarij uices ageret, nactus ea occasione secretum Principis sigillum, appressit illud formulæ cõficti fœderis, ac Hasię Lantgrauio uelut grande munus tradidit. Is uiso Principis sigillo, statim credidit, rem ita esse. Et communicato consilio cum Electore Saxonix, magno studio ualidum comparauerunt ambo exercitum. Quem ubi in publicum eduxerunt, nec quisquam aliorum Principum sciret, quemnam tanto cum apparatu belli inuasuri essent: Lantgrauius copiam fœderis focero suo, Duci Saxonix Georgio, transmisit, multa cum prece, ut tali fœderi renunciare ultro uelit, ac promittere, ut neq; ipsi neq; Electori Saxonix arma sit illaturus. Dux autem Georgius, mox eodem die (nempe in festo Ascensionis Domini) quo illius scripta recepit, per literas respondit Teuthonice, In hæc sane uerba.

Sceleratũ
facinus D.
Otonis
Pak.

Exercitus
Lutherano
rum cõtra
Episcopos

Generose Princeps, Benigne dilecteq; Cognate ac fili, hodie à Dilectione uestra scriptum recepi, in quo Dilectio uestra indicat, quodnam fœdus contra Patruelem meum, Electorem Saxonix editum sit, ac deinde contra uos. In quo & ego compræhendar, id quod Dilectioni uestræ ex animo doleat, & malletis membrum aliquod de corpore uestro perdidisse, quàm rem talem de me rescire: Addita prece benignissima ac humillima propter Deum, ut Dilectioni uestræ dem responsum, in quo abrenunciem isti fœderi, & contra Patruelem meum, & uos nihil faciam, iuxta latiorẽ literarum tenorem perlegi. Et super hoc Dilectioni uestræ notum facio, Quãuis simplex sim & ineptus, ea tamẽ animi fortitudine me esse credat D. V. ut si quid uere in hac causa à me factum esset aut actũ, nollem id coram Dilectione uestra, aut coram maiore, quem merito plus timerem quàm uos, negare. Quoniam uero hæc fictam esse copiam fœderis prætensi.

Responsio
Ducis Ge-
orgij ad li-
teras Lant-
grauij.

Fictam esse
copiam fœ-
deris præ-
tensi.

Q ij modi

Vt indices
tur Nebu-
lo, autor
cōficii fœ-
deris.

modii n̄ fundatis, falsis, mēdacibusq; nugis seduci, & in seditionem concitari: Vnde Dilectioni uestræ coniugiq; & liberis uestris, ter-
risq; & subditis uestris, perditio calamitasq; exoriri possit. Dico
igitur & scribo adhuc, eum, qui Dilectioni uestræ dixit, se uidisse
Originales literas, quibus additum sit Chirographum ac sigillum
meū, aut quod Originales illas legerit audierit: esse desperatum,
infamem ac periurum Nebulonem. Hoc constāter coram quibus-
libet affirmabo. Volo item Dilectionem uestram amice, & (quem-
admodum D. V.) propter Deum rogatam habere, D. V. uelit ne-
gocia sua meliori deliberatione, quā hic factum est, incipere: nec
uelit incitari ad eam uenationem, ubi merito alius præueniretur.
Velit item D. V. ostendere mihi mendacem uirum illum, ut & ego,
& quilibet ab eo cauere sibi sciat. Nisi enim id à D. V. fiat, moueri
possem ad suspicandum, quod D. V. ipsamet effinxerit illud, atq;
ita uelit captare occasionem, uestram inimicam uoluntatem con-
tra me miserum senem inchoandi. Neq; item prætermittam scri-
bere ihs, qui compræhenduntur in copia fœderis, quod Vratisla-
uiæ factum sit, eamq; illis transmittere: Nihil dubitans, eos & se &
me sufficienter excusatuos esse. Satis enim scio, pluresq; eorum
neq; affuisse, neq; missos ibi habuisse Oratores suos. De nullo igi-
tur fœdere mihi sum conscius, neq; unquam id doceri potest, quod
de ipso sciam aliquid. Ea enim, quæ de alijs in eiusmodi copia re-
censita sunt, utiq; manifesta sunt mendacia. Quicquid autē me tan-
git, prorsus ementitum est. Existimo igitur iam, si D. V. ob id ali-
quod de corpore suo membrum tradidisset, eius facti nunc pœni-
teret eam, quod omnino frustra & pro nihilo factum esset. Neque
opus est, ut ab eo, quod in seipso nihil est, desistā aut abrenunciem.
Geram me, Deo dante, erga D. V. & erga quoslibet ita, ut sciam
cum honore coram Deo superioribusq; meis, & coram toto mun-
do respondere. Hoc tanquam responsum Dilectionem uestram
celare nō uolui: Cui inseruire paratus sum. Data festinatē Dresdæ
in die Ascensionis Christi, Anno Domini 1528. Neq; omittam
scribere agnato meo, ut ista significem. Ex quibus Dilectio eius me
bene excusatum habebit. Georgius Dux Saxoniz &c.

Initium for-
mulæ con-
ficii fœde-
ris.

Nomina autem aliorum Principum, ex tenore conficii fœderis
cognoscuntur. Cuius sane initium sic habet. Dei gratia Nos Fer-
dinandus Rex Bohemiz, Rom. Cæs. Maiestatis locum tenens,
Archidux Austriæ, Dux Burgundiz & Vuirtembergæ, Comes
Tyroli &c. Et Nos Albertus S. R. E. Tiruli S. Petri ad uincula,
Presbyter Cardinalis, Archiepiscopus Moguntinus & Magda-
burgensis, sacri Rom. Imperij Archicancellarius per Germaniam;
Princeps

Princeps Elector & Primas, Administrator Halberstatensis. Et nos Ioachim, sacri Rom. Imperij Archicamerarius, & Princeps Elector: Ambo Marchiones Brandeburgenses, Duces Steriniæ, Pomeraniæ, Cassabiorum & Vuandalorum: Burgrauij Nurembergenses, & Principes Rugiæ. Et nos Mathæus S. R. E. Tituli S. Angeli Presbyter Cardinalis, Archiepiscopus Saltzburgensis, Apostolicæ sanctitatis & sedis Romanæ Legatus natus &c. Nos Vuigandus, Episcopus Bambergensis. Et nos Conradus, Episcopus Herbipolensis, & Dux Franconiæ. Et eadem gratia nos Georgius Dux Saxonix, Lantgrauus Turingiæ, & Marchio Misniæ. Nos Vuilhelmus & Ludouicus fratres, Duces superioris & inferioris Bauariæ, Palatini Rheni. Fatemur & notum facimus, uirtute harum literarum palam, Posteaquàm in hoc periculoso & aduerso rerū statu, quem Deus omnipotens super genus humanum, propter iniquitates & peccata permittit, multæ in Deum blasphemix & iniuriæ, ac scandala proximorū exoriuntur. Ita, quod Deus non solum in suis Sacramentis, quæ ipse super terrā, tum ad emendationem nostri, tum ad confortationem infirmæ conscientix nostræ instituit: Verum etiam in sua ipsius omnipotentia ac Deitate, iniurijs cōtumelijsq; afficitur. In eò sane, quod Tempia & Monasteria diripiuntur ac deuantantur: Deo sacratæ personæ ab eius cultu expelluntur, ad loca inhonesta protruduntur, suisq; censibus & prouentibus ui spoliantur & priuantur. Et quod omnium horrendissimum est, sacræ Missæ officium nō solum aboletur, sed & Idolatriæ & peccato ascribitur. Nobis tanquàm Catholicis, Regi, Principibus Electoribus, Archiepiscopis, Episcopis & Principibus, propter uotum & promissionem, quam Deo creatori nostro fecimus (Cui nos tanquàm creaturas suo creatori absq; omni medio subdere, ac sacris pedibus eius substernere debemus) similiter etiam propter iuramenta & fidelitates, quas partim Apostolicæ sanctitati, ac omnes nos Ro. Cæs. Maiestati, Domino nostro omnium Clementissimo, præstitimus (Quibus tanquàm superioribus nostris debitam obedientiam exhibere debemus & tenemur) nihil aliud conuenit, quàm eiusmodi superscriptis blasphemijs (quantum nobis, uelut hominibus, mediante auxilio diuino, possibile est) occurrere, eas auertere ac in melius conuertere &c.

Quonquàm uero cuncti Principes & Episcopi illi, sigillatim per Tres Episcopi propria scripta & sigilla negarent, se tale scelus percussisse: non tamen potuerunt uiciniores Tres Episcopi periculum euadere belli, nisi persoluerent Centum Milia aureorum. Imperatis enim ac in-
copi redemerūt pacē à Lutheranis Centū Milibus auro-
 rorum.

tus exercitus. Quamuis igitur essent immunes ab eo foedere, maluerunt tamen redimere pacem, quam iniustum sustinere bellum. Numerauerunt itaque Archiepiscopus Moguntinus XL. Milia aureorum, totidem Episcopus Herbipolensis, & XX. Milia Episcopus Bambergensis. Quid facerent aliud? longe aberat Cæsar in Hispanijs, & Liga Sueuica tam subito non poterat ferre auxilium. Subditorum autem corda, magna ex parte Lutheri fermento erant infecta. Maluerunt itaque Episcopi in pecunijs, quam in damnis subditorum, agrorumque populationibus, aut oppidorum expugnationibus, iacturam facere. Quia metus erat, ne speciosus uerbi Dei prætectus, Evangelijque defendendi titulus (quem Lutherani ubique iactitant) totam Germaniam in tumultum excitaret. Ne autem Habsiæ Lantgrauis uideretur foedus illud ultro effinxisse, indicauit autorem, supradictum Ottonem Pak, eumque in custodia tenuit, ut de factiore isto responderet aduersarijs. Scripsit igitur ac certum præfixit diem Regi Ferdinando, Electori Brandeburgensi, & Duci Saxonie Georgio, ad agendum iure contra dictum Pak, si quid aduersus eum haberent. Illi missis Oratoribus iusserunt illum accusari, tanquam eum læsæ Maiestatis. Feria igitur secunda post festum Diuæ Margarethæ, cõuenerunt Oratores in oppidum Cassel, ubi Lantgrauis publicam exhibuit audientiam. Antequam uero accusaretur ab illis Pak, iussit eum à suo Cancellario coram illis interrogari de tribus articulis. Primo, an de foedere illo dixerit Lantgrauio, quod Vratislauræ factum sit. Secundo, an Copiam illius sigillatam annulo Ducis Georgij, tradiderit eidem Dresdæ. Tercio, an per multa scripta promiserit, etiam Originales tradere illius foederis literas. Pak ergo hæc omnia confessus est palam. Deinde datus est Oratoribus locus accusandi illum. Cœpit itaque Cancellarius Ducis Georgij, Doctor Simon Pistorius, clarissimus ac disertissimus Iurisconsultus, hominem accusare multorum criminum: De quibus eum certissimis documentis conuicit, tum per propria eius Chirographa, tum per aliorum authenticas literas. Etenim Pak, cum esset superbus & sumptuosus, multo plura decoxerat, quam in tota substantia sua haberet. Varijs igitur figmentis calide circumueniebat pluresque, ut sibi in mutuum darent. Effinxit sane diuersas epistolas, quas annulo Ducis Georgij, dum Cancellarij uices ageret, sigillabat, ut per eas pecuniam undecumque acquireret. Finxit & scripsit, se octo Milia aureorum dedisse Duci Georgio, pro Præfectura oppidi Vucissensche, ad dies uite suæ. Finxit credentiales literas, pro se ad pluresque, annulo Ducis signatas. Finxit literas, quibus fateretur Dux, ei debere Quinq;

Milia

Actio contra D. Pak
Castriæ instituta.

De multis criminibus
accusatus
est D. Pak.

Milia florentorum. Et cum à Duce missus fuisset, uelut Consiliarius, ad Lantgrauium Hafsiae, ille peruerso itinere profectus est occulte, ad Ioannem Vuaiuodam Vngariae: hostem Regis Ferdinandi. Et Vratislauriae aliam confinxit multorum Principum, aduersus Regem Ferdinandum, confederationem, In qua nominatim recensuit non solum reges Franciae, Angliae, Daniae, & Scotiae, ac Venetos: Verum etiam quosdam Germaniae Principes, utpote Duces Gelriae, Pomeraniae, Electorem Saxoniae, Lantgrauium Hafsiae, & Archiepiscopum Treuerensem. Denique sub figmento & praetextu conficti foederis, quod contra Electorem Saxoniae Lantgrauiumque Hafsiae initum asserebat, à Lantgrauio Quatuor Milia aureorum in donum recepit, ut Creditoribus eius ex ea pecunia satisficeret: Neque tamen omnibus satisfieri potuit. Cum igitur ad tot sibi obiecta crimina, non posset nec auderet respondere immoto pede: omnes Oratores consurrexerunt, eique in faciem dixerunt, quod sit infamis, perfidus, periurus ac sceleratus nebulo, & ex stirpe nequam, qui Principes & Dominos eorum nequissima calumnia traduxerit: reus crimine & falsi & laesae Maiestatis. Protestabantur itaque & rogabant Lantgrauium omnesque circumstantes, ut illum pro tali haberent, donec demonstraret, foedus illud à Dominis eorum factum esse. Pak uero misere confusus ac dehonestatus, mortis quidem supplicium euasit, gratia & benignitate Lantgrauij: profugus tamen & exul factus, nusquam in terris Lantgrauij & Electoris Saxoniae, aliorumque Principum, quos diffamauerat, tuto pedem sistere potuit. Vagus igitur ac profugus factus super terram, uelut alter Cain, per diuersa latibula ad urbem stagnales sese proripuit: Atque in hunc modum restituta est Germania pax. Quantum uero doluerit id Luthero, uel ex ea constat epistola, quam paulo post scripsit ad sodalem suum, Apostatam Augustinianum, In haec sane uerba. Optimo pariter ac pio uiro, Vuincilao Lincio, seruo Christi in Euangelio Nurenbergae, fratri suo, Gratiam & pacem. Noua plura tu nosti, quam ego scribere possim. Foedus illud Principum impiorum, quod ipsi negant, uides quantos motus mouerit. Sed ego Ducis Georgij frigidissimam excusationem fere pro confessione interpretor, Sed negent, excusent, fingant: Ego sciens scio, non esse foedus istud merum nihil aut Chimera, licet monstrum sit monstruosum satis. Deinde orbis nouit, illos animo, factio, edicto, studio pertinacissimo hactenus talia publice tentasse & fecisse, & adhuc facere. Extinctum enim uolunt Euangelium, quod negare nemo potest. Sed quid haec ad te, qui absque dubio certus de his omnibus es, Tantum ut scias, neque

D. Pak misere confusus & conuictus est publice.

Tandem comprehensus Anuerpiae Anno 1536. post diuturnum carcerem, post longam iuris dispositionem, post serualia quaedam tormentorum tormenta, capite plexus & in Quartas diuisus est. Anno 1537. mensis Februarii. Epistola Luth. ad Vuencelium Lincium.

nos istis credere impijs, licet pacem offeramus, optemus, demus. Deus confundet istum *μαρότατον μάζορ*. Qui sicut Moab plus audeat quam possit, & non secundum vires suas superbit, sicut semper fecit. Orabimus contra istos homicidas, atq; hæcenus sit eis indultum. Si denuo aliquid moliti fuerint, orabimus Deum: Dein demouebimus Principes, ut absq; misericordia perdantur. Quandoquidem sanguisugæ insatiabiles quiescere nolunt, nisi sanguine Germaniam madere sentiant. Vale & ora pro nobis, Dominica post Barnabæ 1538.

Martinus Luther.

Disputatio
Bernensis.

Sub initium eiusdem anni, famosa ac scandalosa habita est Disputatio apud Helucios in oppido Berna, quam procurauerunt Zuinglius, Oecolampadiusq; & eorum complices, Vuolfgangus Capito, Martinus Bucerus, qui Argentinx in secta Zuinglij præualebant: Et duo scelerati Apostatae, Berchtoldus Haller, & Franciscus Kolb, qui potentem ac bellicosum populum Bernensem, in fide peruerterunt. Cum igitur formula ad disputandum à Bernensi Senatu præscripta atq; euulgata, Catholicis aperte præiudicialis ac iniqua esset, Zuinglianis uero plausibilis nimiumq; alludens: factum est, ut è Catholicis nemo Doctorum Theologorum ibi disputauerit, ne comparuerit quidem, nisi Prouincialis Augustinianus, D. Conradus Tregarius: Neq; ullus Episcoporum ad eam suos miserit Oratores, sicut miserant ante biennium, ad disputationem Badensem. Articuli enim X, quos disputandos proponebant, aperte erant impij & erronei, contra Ecclesiam, contra ueritatem Eucharistiae Missæq; & aliorum Sacramentorum: contra merita uenerationemq; sanctorum, contra exequias defunctorum: breuiter contra receptos & approbatos Ecclesiae ritus, ceremoniasq; fere omnes. Et ipsa formula sicerat imperiosa, & fastu quodam turgida, ut Quatuor Episcopos personaliter ita citaret ad comparandum, ut nisi comparerent simulcum doctis uiris, sacram literarum peritis, omnem Iurisdictionē Episcopalem in terris Bernensibus perdituri essent. Euulgata autem ea formula, multiplex dissuasio ac dehortatio Bernensibus per scripta ab alijs facta est. In primis à Regimine Imperiali, nomine Cæsareæ Maiestatis, è Spira interdictum est Bernensibus serio, ne disputationem illam admitteret. Deinde à Quatuor Episcopis multis rationibus prolixè probatum est, non expedire, ut fieret ea disputatio. Et adhuc multo copiosius dissuaserunt eandem Octo Heluciorum Cantones Catholici: Inter quos Lucernenses primas tenebant partes. Quorum sane admonitio a deo pia erat & fidelis, ut eorum uerba ex imis uisceribus ac intimis cordis penetrabilibus, absq; omni fuco, procedere

Pia dehortatio de illa disputatio-
ne per viij.
Cantones,

procedere uiderentur. Admonebant eos disputationis Badensis, quam inter XII. Cantones ipsi Bernenses præcipue & expetierant & comprobauerant. Admonebant eos fœderum, promissionum, literarum sigillatarum, recessuum (ut uocant) publicorū, iuramentorum, & multorum aliorum monumentorū: quæ omnia per impiam disputationem istam uiolanda erant. Dicebant eiusmodi disputationem fore, non solum contra disputationem Badensem, intra biennium prius cōmuni eorum consensu & approbatione habitam: Verum etiam contra iusiurandum, quod & ciuitas Bernensis & eorum territoria præstiterant, & contra sigillatos recessus. Item contra ipsorum fœdera, & contra Catholicæ Ecclesiæ ordinationes. Vnde exoritura sint plurima ipsis mala, magna detrimenta, scandala, damna, seditiones, tumultus, & quid non? Sed & Ioannes Cochleus, qui tum Moguntia degebat, cum sero uidisset eam disputandi formulam publico Bernensium Edicto præscriptam: cōfestim collegit dissuadendi rationes quàm plurimas, quas per proprium nuncium per tanta terrarum interualla Bernam transmisit, quo tempore iam coeptum erat disputari. Admonuit eos legis diuinæ, autoritatis Ecclesiæ, Sedis Apostolicæ, legum Imperialium: ne tot sæculis probatos ac receptos fidei nostræ articulos, per infaustam illam disputationem in dubium reuocarent. Maxime uero reprobauit modum iudicandi super disputatis, quod reiecta omni Ecclesiæ Doctorū expositione, sola Biblica scriptura debeat inter partes discernere ac iudicare: Quandoquidē ipsa secundum se sit res inanimata, quæ eloqui non possit, nec iudicare, utra partium ipsam rectius intelligat aut exponat. Neque clamare possit, Ohe aut Vg, contra eos, qui ei uim faciunt, aut retortā uelut per capillos in deuium sensum trahunt. At ipsi Bernenses temere sibi iudicandi autoritatem sumpturi sint, ad pronuncandum, utri scripturam rectius intelligant, Catholici ne, an hæretici. Et proculdubio hæreticis palmam daturi sint, quorum instinctu & disputandi formula & impij articuli fuerint promulgati. Lex autem diuina nequaquam talem statuit disquirendi modum: sed iussit, si quid ambiguum fuerit, ut illud proponatur summo sacerdoti, qui pro tempore fuerit, ut eius steter iudicio, & qui acquiescere illi noluerit, morte moriatur, Deut. 17. Denique ne nudæ scripturæ nimium considerent, reiecta doctorum Ecclesiæ expositione, proposuit eis tria Themata secundū se se ut falsissima, ita & absurdissima. Quorum primum erat, Christum non esse uerum Deum. Secundum, Deum debere obedire Diabolo. Tertium, Mariam Dei genitricem, non permanisse perpetuo uirginem, Primum erat error quorundam

Scriptum
Cochlæi.
ad Bernen
ses.

Triā The
mata absur
da et impia

rundam Anabaptistarū, & antiquorum Hebionitarū, Secundum Ioannis Vuiclephi. Tertium Heluidij. Hæc tria in utranq; partem è locis uarijs scripturæ probauit, nunc argumētando, nunc soluendo: ut ijsce exemplis declararet, quàm non sit difficile, ex tanta scripturarum sylua excerpere diuersa loca, per quæ secundum fucum & exterium corticem literæ, quodlibet thema & probari & reprobari queat. Nisi igitur stetur autoritati Ecclesiæ, Cōciliorumq; Generalium, & sanctorum patrum expositioni, qui per spiritum sanctum locuti sunt, uelut per certum ueritatis magistrum: per corticem literæ omnia ab hæreticis in dubium uocari ac peruerti possent. Bernenses uero his omnibus contemptis, prosequuti sunt disputationē suam: Disputantes à Diē septimo, usq; ad Vicesimum sextum Ianuarij. Postea iudicarunt X. articulos recte probatos, & in scripturis fundatos esse. Mox igitur nouam instituerunt Reformationem, in qua præceperūt primo, Vt ab omnibus subditis suis approbentur X. articuli, Deinde, Vt subditi ipsorum, nulli è Quatuor Episcopis, amplius obediant in rebus Ecclesiasticis: non in causis Matrimonialibus: non in excommunicationibus & absolutionibus: non in perceptione Chrismatis: non in oblationibus decimisq; & frugum primitijs &c. Deinde absoluerunt à iuramentis Episcopo præstitis Decanos, Camerarios, Pastores, Concionatores, & quoslibet Ecclesiæ ministros. Postea cum ipsi in urbe sua iam demoliti essent altaria, atq; Imagines, ubiq; in tēplis suis, Missasq; penitus aboleuissent: præceperūt subditis, ut per omne territorium suum itidem facerent. Deinde abrogarunt omnes Missas, & exequias, anniuersariasq; memorias defunctorum, fraternitatis uiuentium: Dedicaciones templorū, habitus Monachorum ac Monialium, usum sacrarum uestium: Diēs ieiuniorū, festa sanctorum, & quid non? Permiserūt autem sacerdotibus uxores, nouas nuptas Monachis, sacrilegos maritos Monialibus. In fine tamen, ut fidei suæ incertitudinem conscientiarq; palpitationem ac metum proderent: adiecerunt, sese, ubi meliora docti fuerint, ea libenter amplexuros esse, & eam Reformationem uelle uel augere uel minuere.

Noua Reformatio Bernensiu.

D. Eckius disputationem. Cochleus Reformationem confutauit.

Quoniam uero tam in Badensi, quàm in Bernensi disputatione, coram Laicis Teuthonice & loquendū & scribendum fuit: Teuthonice quoq; reprobauerūt, D. Io. Eckius Disputationem, D. Io. Cochleus Reformationem Bernensium, Eckius prolixius ac subtilius: Cochleus breuius ac simplicius, pro captu Laicorum, Eckius ultra X. articulos disputationis, cōmemorauit adhuc XXV. articulos erroneos, quos in Disputatione illa admiserunt. X. item articulos contradictorios sibijpsis, & XV. locos scripturæ, quos falsificauerunt

uerunt inter disputandum. Cochlaus priusquam articulatim Reformationem reprobaret, obiecit Bernensibus contemptum & negligentiam circa uiros doctos, quos ad disputationem suam uocare debuissent, præsertim D. Eckium. Deinde exprobrauit incivilitatem, quæ male tractatus fuit in ea disputatione D. Conradus Tregarius, Prouincialis Augustinianus, Heluetius natus. Postea respondit articulatim ad Reformationis Capita. E quorum Tricesimo pauca, exempli gratia, retulisse operæ præcium fuerit.

Tricesimo (inquit) conceditis Monasticis personis, deserere Monasteria, & inire connubia: Atque ut eas ad hoc prouocetis, uultis eis bona, quæ intulerunt, restituere. Quæ si nimis modica sint, uultis plus addere, modo exeant, siue connubia ineani siue non. O boni Domini, quam inimicus est & honori uestro & animarum uestrarum salutem, autor huiusmodi Reformationis. Quomodo potestis (obsecro) usque adeo obliuisci omnis scripturæ, omnis legis & iuris, omnis disciplinæ & honestatis? Quomodo potest licere uobis, qui iuramento foederati estis, iuramenta & uota Deo præstita, tam turpiter ac scelestè soluere, & concedere id, quod in uestra potestate minime consistit? Honestas iuris etiam apud Gentiles & Romanos antiquos exigit, ut iuramenta & pacta etiam hosti seruentur: Vos autem ea ne Deo quidem seruari uultis.

Quomodo possitis, quæso, maiores aut uehementiores uos exhibere hostes Dei & Ecclesiæ, quam hic facitis? Considerate uos ipsi. Quomodo enim potest alicui maior aut dolor aut iniuria inferri, quam si sponsa aut uxor eius abducatur aut rapiatur? Aut si filius aut filia eius, amisso honore, ad ignominiam redigatur publicè coram toto mundo? Iam sponsæ & uxores Christi, Dei & Domini nostri, Moniales sunt, Can. 4. Ioan. 3. 2. Cor. 11. Ephe. 5. Apoc. 21. Sunt & filiæ sanctæ matris Ecclesiæ, Gal. 4. 1. Corinth. 4. Psal. 44. & 47. Can. 3. 1. Pet. 3. Quomodo igitur præsumitis eas contra omnem ius, contra omnem scripturam & honestatem, & uotis suis absoluere? lubete, quæso, Apostatas uestros omnem perscrutari tum scripturam tum historiam, an inuenire queant, quod in ulla per orbem terrarum prouincia, intra M. D. annos, usquam concessum fuerit Monachis & Monialibus, Matrimonia inire, aut è Monasterijs in mundum redire. Est enim manifestè contra Deum, sic irrita facere uota. Num. 30. Deut. 23. Psal. 65. Eccle. 5. Contra Christum Matth. 5. & 19. Luc. 9. & 14. Contra Paulum 1. Tim. 5. ubi damnantur ij, qui primam fidem (uotum scilicet) irritam faciunt. Quid autem sacra Concilia, sanctique Pontifices & Catholici Doctores, contra scelus istud scripserint atque statuerint, recitare hic nimis longum foret, atque etiam apud

Contra nupias Monachorum & Monialium.

Hostes Dei Bernenses.

c. de Epif. &
Cle. l. Raptio-
res.
Liber secū-
dus Lutheri
contra
Zuingliū
et Oecolā-
padium.

apud uos irritum & inutile, qui talia cuncta contemnitis. Recitabo autem uobis legem Imperialem ex Codice, ut ex ea intelligatis, quid hic meremini &c. Lutherus, ut uidit Zuinglium Oecolampadiumq̄ inualescere indies magis ac magis: scripsit rursus contra eos bene prolixum librum Teuthonice, Cui titulus est. De cœna Christi confessio Lutheri. In prima eius parte exagitat ac reprehendit Zuinglium. In secunda Oecolampadium. In tertia deniq̄ fidei suæ confessionem, quam pro certa & ultima suæ mentis sententia, tam in uita quam post mortem, haberi iubet. In prima multa obiicit Zuinglio eiusq̄ complicibus, quæ Catholici prius longe iustius obiecerāt ipsi Luthero: Nempe, Quod eiusmodi dissensio & diuisio inter ipsos non est à spiritu sancto, sed à Sathana: Quod spiritus ille uertiginis contradicit sibiipsi: Quod libere concludendum est, Diabolum omnis dissensionis patrem, esse eorum doctorem: Quod dissensio in intellectu & sermone, ex Diabolo est &c. In secunda contradicit sibiipsi, dum negat in cœna Christi remanere uinum, eò quod Christus dixerat. Non bibam de genimine uitis &c. Quod antea sæpe affirmauerat, cum alibi, tum in Babylonica sua captiuitate, ubi derisit Transsubstantiationem & accidentia sine subiecto. Affirmat item ibi Christum, non solum dedisse calicē discipulis, sed & ipsummet bibisse. Quod prius negauerat in libro de abroganda Missa, ubi docebat, quod sacerdos alijs dare debet Sacramentum, non ipse sumere: quoniam & Christus ita fecerit. In tertia autem parte inter articulos fidei suæ ponit, quod non sit credendum liberum arbitrium. Reijcō (inquit) hic simul ac damno, uelut meros errores, omnem doctrinam, quæ liberum arbitrium nostrum iacuit. Item affirmo, Quod Vigilæ, Missæ ac Anniuersarij dies pro defunctis, sint inutiles, ac nundinæ Diaboli. Item, Quod sancti inuocandi non sint. Item, Quod extrema unctio, Matrimonium & Ordo sacerdotalis, Sacramenta non sint. Super omnes uero abominaciones teneo (inquit) esse Missam, quæ pro sacrificio ac bono opere prædicatur ac uenditur, super quam nunc omnia Ecclesiarū Collegia Monasteriaq̄ consistunt: At, Deo dante, cito iacebunt. Quamuis enim magnus, grauis turpissq̄ peccator fuerim, atq̄ iuuentam meā damnabiliter consumpserim ac perdidim: ea tamen sunt maxima peccata mea, quod tam sanctus Monachus fui, ac tot Missis ultra XV. annos dilectum dominum meum tam horrende offendi, martyrioq̄ ac tribulationibus affeci. Hic in illo libro Lutherus, Adidit & alium librum Teuthonicum eodem anno contra Papistas (ut uocat Catholicos) de communionē sub

utraq̄

Finalis cō-
fessio fidei
Lutheri.

utraq; specie. In quo miris cauillis ludit, scurratur ac mordet, dum iactitat quantum sua doctrina profecerit etiam apud Papistas, qui reuera Lutheranioreſ ſint ipſomet Luthero. Quoniam Canonici, alijq; ſacerdotes ac Monachi, pulchre didicerint omittere ac neglectui habere horas Canonicas: ita fortes in conſcientia, ut Papæ diſpenſatione non amplius indigeant. Epiſcopi autem ſciant nunc diſſimulare Interdictum & excōmunicationem, quando Papam tenebat Cæſar captiuum, quod ante Lutheri doctrinam minime paſſi fuiſſent. Principes deniq; qui odio perſequuntur Lutherum, ſint Lutheranioreſ quàm ij, qui Lutherum fouent, dum ab Eccleſijs & Monafterijs tollant, & ad ſe rapiāt paratam pecuniam, precioſa clenodia & ornamenta, inſidienturq; nihilominus & bonis immobilibus eorum, ac multas eis imponant exactiones: Aduerſus Lutheranos uero Principes, quarant proditorias conſultationes ac fœdera, de quibus ipſimet poſtea erubeſcant &c. Excerpſit ex eo libro Ioannes Cochleus Calumnias CXLIII. & ſannas L, quas breuib; reſponſiunculis conſutauiſſet Latine; maxime propter Epiſcopum Roſſenſem, à quo petebat, ut denuo aliquid in illum aſſeret, propter Germanos, qui præ omnibus Lutheri aduerſarijs ei plurimum (& merito quidem) tribuerent. Volebam (inquit in præſatione) R. Dignationi tuæ ex uno eius libello Teuthonico in unum colligere faſcieulum, ipſius aduerſum nos calumnias, ſannas, uanitates, iactantias, peruerſitates, impietateſq; & blaſphemias. Et iam percurrendo libellum omnes in margine mihi designaueram certis notulis: Sed inter reſpondendum tanto affectus ſum tædio, ut uix potuerit anima mea tantam ſuſtinere nauſeam & moleſtiani, donec ad calumnias ſannasq; eius breues adiecerim reſponſiunculas. Cuius ſane laboris gemina mihi ad te R. P. cauſa fuit. Vna, ut ſcias, quanta ſit eius in lingua patriâ improbitas: Altera, ut adhuc ſemel ſcribas, non ſane ad eum, ſed ad Proceres Imperij, ad nobilitateſ Germaniæ, ut uel ſero perpendant, quonam tendant omnes nouarum ſectarum conatus &c.

Alius liber
Luth. cōtra
Concomi
tantiam.

Hoc calumnia
ſum eſt in Cæ
ſarem ſignens
tum.

Cōſutatio
eius libri
per Io. Coch
leum.

Epistola
Luth. è Nurenberga
Dresdam
peruenit.

Calumnia
Lut. in Du
cem Geor
giū de fœ
dere.

Purgatio
Ducis de
illo fœdere

Um autem è Nurenberga peruenisset Dresdam exemplar epistolæ Lutheri ad Lincum scriptæ, cuius tenor recitatus est supra: Dux Illustriss. Saxonie Georgius, misit ad Lutherum illius copiam, sciscitans per literas ab eo, an fateretur, eam epistolam à se scriptam ac datam. At Lutherus proterue respondens & ambigue, petijt, ut Dux cum talibus schedis & literarum exemplis patientiam ipsius non tentet. Dux ubi ex responso Lutheri certior fieri non posset (Quandoquidem neq; negabat, neq; agnoscebat eam epistolam Lutherus) misit quandam è Secretarijs suis Vuenceslaum Lincum, an re uera ad ipsum à Luthero data fuerit. Ille autem interrogatus, Senatui aperte confessus est, Lutheri esse epistolam. A se tamen quibusdam amicis communicatam fuisse, simplici animo & citra dolum malum, non studio insimulandi aut offendendi, nec Ducem Georgium, nec quemuis alium. Quod autem excripta latiusq; propagata fuerit, id factum esse infcio se & inuito. Vidit ibi Secretarius per quandam amicū ipsas literas Originales, quarum exemplum recepit: Quod Dresdam allatum, cum priore concordabat. Cum igitur iam certus esset Dux, eam epistolam à Luthero scriptam fuisse, & ab illo publicam quoq; nimisq; odiosam & suspicacē, immò plane asseruiam mentionem de fœdere Principum (quod seditiosum proditoriumq; uocabat) in eo factam sciret libello, quem is contra Episcopum Misnensem, de utraq; specie ædiderat: Purgauit & excusauit se bonus Princeps denuo per publicas literas de conficto illo fœdere, quod D. Otto Pak Hasiæ Lantgrauio primū suggesserat. Idq; fecit Dux multo exactius pluribusque rationibus, quàm fecerat prius ad Lantgrauium, tum propter iniquas suspiciones, quas pariebant scripta Lutheri: tum propter D. Pak, qui iam dudum crimine falsi multipliciter conuictus in Cassel fuerat. Operæ precium itaq; fuerit, quædam Principis uerba, è Teuthonico in Latinum trāsata, hic recitare. Nos (inquit) certi de hoc sumus (Deo sit gloria) hoc omne, de quo insimulati sumus, manifestissimum mendacium esse, & neq; Lutherū, neq; quenquam sectatorū eius, ullum uel leuissimū argumentū proferre posse, è quo probabiliter conijci, æstimari aut probari possit, nos his de rebus, quas confictum hoc fœdus cōtinet, unquā deliberasse, agitalle, aut omnino etiam cogitalle.

tasse. Nihilominus homo iste Euangelicus, tam audax impudensq; est, ut non dubitet tam splendidum mandacium, non solum ac si id auditum haberet: sed præterquam quod omnes, quos hoc commentum insinulauit, una uoce negando sese purgarunt: tamen pro comperta etiam ueritate prædicare, ac in uulgus spargere, & nominatim de nobis in hæc uerba scribere, Ducis Georgij frigidissimam excusationē fere pro confessione interpretor. Quam frigida fuerit excusatio nostra, ipsa uerba indicant. Nec adhuc uidemus, qua uehementiore ardentioreque pernegatione, talem accusationem reuellerē debuissēmus. Quod si tam frigida, & consimilis confessioni fuisset, quam arguit Lutherus, nunquam certe nomen Indicis expressisset. Quapropter illa adhuc plus feruoris habet, quam Lutheri, Pakij, & omnium aliorum accusatio &c. Attulit deinde præter alias de falso & ficto fœdere rationes, etiam ex ipso stylo & uerborum tenore Octo probationes, quibus ostendit autorem figmenti errasse, tum in titulis Principum, tum in quibusdam alijs rebus. Quod autem Lutherus scripserat, se scientem scire, quod fœdus illud non fuerit omnino nihil aut Chimera, Princeps pulchre in eum retorsit: Nempe, quod ideo sciens sciat, quia ipse forsitan aliqua ex parte parauerit, aut consilium dederit, ad parandum tale commentum. A qua sane suspitione non uult eum liberum esse, nisi certę suæ scientiæ probabiles afferat rationes. Scripsit igitur & Patrueli suo, Duci Ioāni, Principi Electori Saxonix, sub cuius umbra & protectione Lutherus degebat, ut is saltem ex eo perquireret, unde sciret, fœdus illud nō esse fictum. Sed necq; per eam uia quicq; exquirere potuit. Cæterum Lutherus, uelut crabbro irritatus, ædidit Teuthonice libellum, cui titulum fecit, De priuatis & furto surreptis literis. In quo sane usq; adeo scurriliter ac petulanter in honestissimum Principem debacchatus est, ut etiam Lutheranis non paucis displiceret tam indecora scurrilitas. Itaq; Ioannes Cochlaus, indignitate eius rei motus, in Lutherum Teuthonice scripsit libellum. In quo præter mēdacia, multos etiam lapsus Lutheri, tum in Psalmi expositione, tum circa linguam Hebraicam (quam olim Romæ ex Helix Iudæi in formatione degustauerat modicum) indicauit: inscribens eum Generosis ac Illustribus Principibus ac Dominis, Ioanni & Friderico, filijs Ducis Georgij. In cuius præfatione sic ait inter cætera. Et sane merito graue molestumq; auditu est, hunc extreme malitiosum, & iam pridem condemnatum deploratumq; & infamem Apostatam, sub potentissima laudatissimaq; domo Saxonix tantum audere, ut quenquam bonum uirum in ditione Saxonica degentem. Taceo tam

Certę rationes, quæ probant, fœdus esse falsum & fictū.

Liber Lut. de priuatis Epistolis contra Duce Georgium. Apologia Cochlai pro Duce Georgio.

inculpatum, ac omnibus modis laudatum Principem, tot mendacijs, scommatibus, cōuitijs, & omnis generis iniurijs, palam coram toto mundo impetere atq; exagitare sustineat, & obiter aspergere seditiosa mendacia atq; maledicta, etiā de multis alijs Principibus, atq; adeo de negocijs publicorum Imperij Conuentuum. Scribens uidelicet, Vuornacienſe Edictū (quo pro obstinato hæretico damnatus est) sine optimorum & summorum quorumq; Imperij Ordinum consensu, promulgatum fuisse: Cum tamen Cæsarea Maiestas in eo ipſo Edicto, palam testetur, id de sua & omnium sacri Imperij Electorum Principum, reliquorumq; Ordinum tum congregatorum, sententia & consilio factum esse. Et id quidem in eodem Edicto testetur ter, sicq; ter à Luthero mendacijs arguatur.

Contemnē
da Lutheri
conuitia.

Cum igitur nemo nesciat, quam impudēter hic Monachus omnis generis mendacia, & simul multas uanissimas nugas, petulantissimacq; scominata in scriptis suis congerere, inq; ijs nullius plane hominis rationem habere soleat, non aliter ac exercitissimus aliquis scurra, aut ira incensa læna: Non est quod Celsitudines uestræ illius contumelijs magnopere commoueantur, Quemadmodum nec Pater uester commouetur. Qui dicere solet, se non magis commoueri, si Lutherus sibi conuitium faciat, atq; olim commoueri solitus sit, cum sibi Morio suus, cui Pastori nomen erat, conuitium fecisset &c.

Septiceps
Lutherus.

Ædidit sub idem tempus idem Cochleus Latine haud ita breuem librum, qui inscriptus est, Septiceps Lutherus. Quem ob duas potissimum causas ex diuersis Lutheri opusculis, tum Latinis tum Teuthonicis, in unum collegit. Nempe & propter Concionatores Catholicos, ut ijs quouis proposito Themate, Lutheranos facile per propria scripta Lutheri, absq; longæ disquisitionis labore ac tædio, reprobare atq; confundere possint. Et propter externas Nationes, ut uiri Docti, linguam Germanicam non callentes, in futuro Concilio haberent breue compendium, ex quo intellexerēt, qualia Teuthonice scripserit Lutherus, atq; eo facilius eum uelut seruum nequam, de ore proprio iudicarent. In præfatione autem eius libri, ubi admonuisset lectorem, quomodo eum librum cum fructu aliquo legeret, ita subiunxit.

Instabili
Luthero
adherendū
non esse.

Cogita, quæso lector, quam periculosum sit, illi firmiter adhærere, & ab illius parte stare, qui tam instabilis ubiq; est in seipſo: Aut ei plus quàm toti Ecclesiæ credere, qui toties contradicit, & non credit sibi ipsi, ac sese proprio iudicio condemnat, & mendacem reddit. Ipse quidem Sacramentarijs Suermeris, nūc aduersarijs, paulo ante dilectissimis fratellis, filioliſq; & aureis amiculis suis, triumphabundus obijcit, Ibi mera esse & mendacia & dæmonia, ubi tāta reperiaturs eorum de re una diuersitas,

diuersitas, utpote circa Eucharistiæ Sacramentum. Quanto, obsecro, iustius nos id ipsum obijcimus ei: Qui cum sit in substantia indiuiduum unum, seipsum in septem capita contrarijs assertionibus diuisit? Multa quidem peperit olim monstra Aphrica, sed mirabiliora nunc parit monstra Germania. Quid enim monstruosus, quam in uno cucullo residere tot capita, inter sese tam cōtraria atq; dissimilia? Quid ad hæc Janus Bifrons? Quid Geryon Triceps? Quid Cerberus Trifaux; fabulæ sunt Poëtarū & iocosa figmenta. At Septiceps cucullus, immo cucullatus Draco iste noster, nimium uere ac serio septem capitibus Germaniam confundit, ac pessimis uenenis lethaliter afflat atq; corrumpit. Quis antea uidit, quæso, tale usquam portentum? Mirum quidem est, & supra omnem sensum atq; intellectum sublime ac uenerabile, Maiestatemq; plenum mysterium, quod in una Deitate sunt tres, & hi tres unum sunt: Vnum in substantia, tres in personis. At in uno unius Lutheri cucullo sunt Septem, & hi septem non modo unum sunt in substantia, sed & unus in persona. Mira profecto Theologia, non modo Iudæis & Gētibus, sed & Christianis prius inaudita. In ueteri Christianismo multitudinis credentium, erat cor unum & anima una: In nouo autem Euangelio Lutheri, disseccatur cor & caro una in corda & capita multa: Vt nō solum diuersi diuersa sentiant, sed & unus arroget sibi sensus & capita multa. Nos quidem breuiter septem eliciuimus, qui inuite ac graui cum tædio nauseaq; Lutheri libros legimus. At si quis plura in eis desideret siue monstra siue capita, modo excutiat ac perlustret paulo diligentius, inueniet procul dubio multa & plura et mirabilia: & ea quidem usq; adeo absurda, impia, blasphema, ut homo pius ac timoratus, neq; lingua eloqui, neq; mente cogitare atq; reuoluere sustineat. Fuit eo anno rursus Spire celebratus Conuentus Principum, aliorumq; Ordinum ac Statuum Sacri Rom. Imperij, ex eisdem sane causis, ex quibus ante Triennium ibidem celebratus fuerat: nisi quod maior necessitas maioratq; pericula imminere uidebantur. Nam & Turcarum Tyrānus potentior iam erat, subacta Vngaria, captaq; Buda, quam antea, & maiori cum exercitu in Germaniā tendere dicebatur: & in religione Christiana indices magis ac magis gliscebant dissensio, dum sectæ ita inualescerent, ut non solum Catholicis, sed & sibi ipsis inter sese formidabiles essent. Zuingliana enim factio, & apud Heluetios, & apud plerasq; urbes Imperiales, Argentinam, Constantiam, Vlmam, Augustam &c. Lutheranorum secte iam praeualebat, & Anabaptistæ occultis per diuersa loca conspirationibus, non minus utriq; sectæ, quam ipsis Catholicis de uo-

Mirabile
monstrum
Septiceps
Monachus

Conuentus
Imperialis
Spire habi-
tus.

lenta eruptione ac terribili scuitia suspecti erant. At tantundem effectum est in eo Conuentu, quantum in priori. Rex Ferdinandus, qui & de occupata Vngaria dolebat, & de amittendis prouincijs auitis, Austria, Styria, Carinithia &c. anxie timebat; nulla potuit à scētis auxilia impetrare, nisi pacifice ac secure agere in opinionibus suis eas permitteret. Necessitate igitur cogente, consensit in publicum decretum, quo unicuique, quantum ad fidem & religionem atineret, liceret sic agere ac statuere, ut de factis suis sciret & Deo & Cæsari rationem reddere, atq; ita discessum est soluto Conuentu.

Epistolæ
Dux Phil.
Melan.

Philippus Melancton, quem Illustris. Princeps Elector, Dux Saxonie Ioannes, secum Spiram adduxerat: duas scripsit Spiræ epistolas, quas euulgauit. Vnam ad Regem Ferdinandum, cui titulum fecit. Præfatio in Danicem: fuit tamen præfatio sine libro. Captata autē beneuolentia à laude tum ipsius Regis, tum aui eius Maximiliani Imperatoris, cœpit suum commendare Lutherum, atq; in odium trahere scriptores Catholicos. Magno in odio (inquit) multorum sunt hoc tempore nonnulli, qui sacras literas pure tractant. Aduersus hos cum Sycophantæ quidam ubiq; Principes concitent, nullum hoc tempore grauius est crimen, quàm genuinam religionis doctrinam amplecti &c. Alteram ad Ioannem Oecolampadium, qui simul cum Zuinglio multis libris etiam aduersus Lutherum contendebat. A qua sane contentione cum, us ueterem amicum, dehortabatur. Rogo te (inquit) ut consyderes, quantam rem, quàmq; periculosam susceperis. Verum illud est, nimium altercando amitti ueritatem: atq; hæc multo magis periclitatur in his tam uiolentis concertationibus. Video causam uestram præsidij ingeniorum niti, & uos habere studia Theatri, non tantum manifesta, sed occulta etiam, quæ haud scio, an efficacius uobis suffragentur, quàm manifesta &c. Erat autem apud Heluetios tam feruida atroxq; cōtentio, de fide ac religione, per Zuinglium & Oecolampadium præcipue excitata, ut à uerbis ad arma peruentum sit. Tigurini enim seu Turegenses atq; Bernenses, qui Zuinglianæ scētæ maxime addicti erant, assumptis in auxilium Basiliensibus, alijsq; non paucis populis Heluetiorum, armati processerunt in campum, aduersus Quinq; Cantones Catholicos, Lucernenses, Suitenses, Subsyluanos, Vrienses & Zugeses. Et magna utiq; strages edita fuisset, nisi alij Cantones, nempe Glareani, Solathernij, Friburgenses, Schafhusenses, & Appellenenses, pro ineunda concordia uices suas interposuissent. Maiores erant uires Tigurinorum & Bernensium, proinde magis ferociebant, atq; ad pugnandum anhelabant. Verum mediatores persuaserunt utiq;

pari

Tumultus
bellicus
apud Hel-
uetios pro-
pter discor-
diam in re-
ligione.

parti certas conditiones pacis, ut de cætero nemo ex utraq; parte propter religionem infestaretur. Articuli pacis & concordie fuere permulti, Catholicis minus æqui quàm Zuinglianis, Iussi sunt enim Catholici mox, antequàm è campo abirent, tradere in manus Sequestrorũ literas sigillatas foederis, quod cum Rege Ferdinando inierant: ut ruptis sigillis scissisq; membranis, foedus illud prorsus emortuum ac irritum esset. Decretum est item, ut à Regibus & Principibus nulla deinceps munera aut stipendia ulli reciperent Heluetij, Vtq; Bernensibus Tigurinisque & eorum compli-

Articuli
pacis.

cibus, pacta sua inter sese inita, firma permanerent. Neq; ad restituendum quispiam teneretur, neq; in ius uocaretur, qui Imagines aut altaria demolitus fuisset, aut sacras uestes, aliãq; Ecclesiarum ornamenta rapuisset &c. Illustris Princeps, Dominus Philippus, Habsiæ Lantgrauius, ægre ferens inimicam illam inter Lutherum Zuingliumq; & Oecolampadium contentionem & discordiam, conuocauit eos in urbem suam Marpurgum, ut ibi amica disceptatione finiretur contentio. Conuenerunt quidem illi, & multi complices eorum: Atq; ut aliquid effectus uideretur, conscripserunt ac ædiderunt aliquot articulos, in quibus contra Catholicam Ecclesiam consentiebant inter sese, uelut Herodes & Pilatus contra Christũ. Verũ in Principali articulo, de Venerabili Sacramento Eucharistie, de quo precipue contenderant semper, hæsit ac permansit inter eos discordia. Zuingliani circumferebãt CCC.

Disputatio
Marpurgẽ
sis in Habsiã.

argumenta, quæ dicebant à Zuinglio fuisse obiecta Luthero. Re igitur infecta discessum est. Socius autem & amicus Lutheri, Ioannes Agricola Islebiensis, Poëticus Theologus & sacerdos, non unctus (ut ipsemet gloriatur) nec consecratus: ut in Catholicos ma-

Historia
Ioan. Hus
Teuthonice ædita.

ius conflaret Germanicæ plebis odium, ædidi quædam Acta Concilij Constantiensis super Ioanne Hus Bohemo, qui ut hæreticus ibi damnatus atq; combustus fuit. Affirmabat eam historiam (ut uocat) fuisse conscriptam Latine à nescio quo autore, qui præsens omnia uiderit, audieritq; & expertus sit. Et ad imitationem sancti Ioannis Apostoli & Euangelistæ subdit. Et scimus, quia uerum est testimonium eius. Sic autem præfatur. Adeptus sum (inquit) librum Latine scriptum, quomodo probus ille amicus Dei, Ioannes Hus, Constantie, propter doctrinam Euangelij, à Synagoga Antichristi, combustus est. Repertus est autem is liber in Bibliotheca cuiusdam Doctoris Medicinæ, Pauli Rockenbach Citicensis, ac per bonum amicum meum, Nicolaum Kropmarch, Teuthonice interpretatus. In quo sane reperies, quomodo Ioannes Hus, absque omni ope & consolatione humana, solus contra maximas duas

Præfatio
Agricolæ
Islebiensis.

potestates super terram, nempe Cæsarem & Papam, contra sacros Ecclesiasticos & Doctores, stetit ac uicit. Hęc ille Agricola. Verū tamen ea historia Lutheranis parum cōducit. Nam eos articulos, quos ipsi maxime affirmāt, Ioānes Hus, & in Ecclesia Constantiēsi ante degradationem sui, & foris in campo circa supplicij sui locū, publice coram omnibus negasse refertur in historia illa. Non est igitur, quod de ea historia glorientur Lutherani. Sub idem tempus, cum immineret Germaniæ Turcarum Tyrannus, librū Teuthonicum ædidiit Lutherus, cui titulum inscripsit. De bello contra Turcas. In quo sane ita suadet bellandum esse contra Turcas, ut magis abstergere ab eo bello Christianos uideatur, quàm ad illud incitare. Etenim multis ibi uerbis ac folijs queritur, inique damnatum fuisse à Papa Leone X. illum articulum suum, Præliari aduersus Turcas, est repugnare Deo, uisitanti iniquitates nostras per illos. Inter multa sane alia sic ait. Interrogetur rerum experientia, quàm prosperum nobis hætenus fuerit, bellum cum Turcis gerere, quando tanquàm Christiani & sub nomine Christi pugnaui-mus, donec tandem Rhodon totamq̃ pene Vngariam, ad hæc multam Germaniæ partem amisimus. Atq̃ ut sentire ac palpare possimus, Deum non esse nobiscum ad bellandum contra Turcas: nunquàm adhuc dedit Principibus nostris tantum animi aut spiritus in mentem, ut uel semel potuerint serio de Turcico tractare bello, quamuis pleriq̃ aut pene omnes Conuentus Imperiales, eam ob causam fuerint indicti ac celebrati. Nusquàm enim uult res disponi aut conduci, ut appareat Deū irridere Conuentus eiusmodi, ac sinere, ut Diabolus eos impediat ac gubernet, donec Turca opportuno tempore adrepat, Germaniamq̃ absq̃ labore ac resistentia disperdat. Quare fit hoc? Propterea nimirum, ut meus articulus, quem Leo Papa damnauit, indemnatus efficaciq̃ permaneat &c. Multis præterea propositionibus incessit & criminatur atq̃ calumniatur ibi, Papam, Imperatorem, Reges, Principes, Episcopos, maxime uero Curiam Romanā. E quibus CXXXVI. extraxit Ioannes Cochlæus, sed nimis longum foret omnes recensere: satis ergo fuerit, exempli causa, unam aut alteram referre. Cæsar (inquit) nō est Caput Christianitatis, neq̃ Defensor Euangelij aut fidei. Oportet sane Ecclesiā fidemq̃ aliū habere defensorem, q̃ Cæsar & Reges sunt. Isti enim sunt serme pessimi hostes Christianitatis & fidei, sicut Psalmus secundus ait, & Ecclesia omni ex parte queritur. Item, si dixeris, Tam malus est Papa q̃ Turca, quemadmodū tu ipse eum uocas Antichristū cum Ecclesiasticis & adhæso-ribus suis. Et è conuerso, tam bonus est Turca quàm Papa, Confi-
teur

Liber Lut.
de bello cō-
tra Turcas

Cauillose
propositio-
nes Luthe-
ri contra
Principes.

Collatio
Papæ ad
Turcā.

tetur enim Quatuor Euangelia Moysenq; & Prophetas. Si ergo contra Turcam bellandum sit, & contra Papam quocq; bellandum erit. Respondeo, Negare non possum, Turcam tenere Quatuor Euangelia, tanquam diuina & recta, sicuti & Prophetas tenet. Multum praterea iactitat & Christum & matrem eius: Veruntamen credit suum Mahumetum esse supra Christum. Sed Deus & Turcam & Papam simili percutit cecitate, ut fiat eis, quod Paulus Ro. 1. dicit de peccatis contra naturam. Tam ceci enim ac furiosi sunt ambo, Papatus & Turca, ut ambo committant peccata mura absq; pudore, uelut rem honestam atq; laudabilem. Hæc & id genus multa, exprobrat ibi Lutherus inuidiosissime per improbissimas calumnias omni Stauui superiorum. Quapropter addit in eum Ioannes Cochleus Dialogum quendam. In quo Lutherum Bicipitem facit, eò quod de bello Turcico per multas propositiones sibipsis contrarias, in diuersis addidit libris. Colloquuntur aut ibi tres personæ, Orator Regis Ferdinandi, Lutherus & Palinodus per L. Capitula. In quoru Vndecimo sic habent. ORA. Lutherus tuus ait, Nos hæcenus nihil habuisse prosperum aduersus Turcam. Quo sane uerbo auertere & absterere cupit animos nostros, ne Turcis resistamus. Ait enim, Qui habet aures audiendi audiat, & à bello Turcico abstineat, donec nomen Papæ sub celo ualeat. Quid autem hoc aliud est, quam Patriam Turcis prodere, ac suadere nobis, ut aduenienti aperiamus portas, dedamusq; nos ultros: PAL. Ad hoc præcipue mouit eum (uti mihi dixit) quod sub Christiano proponebatur, non ipe bellum contra Turcam, Tanquam populus noster uocari deberet exercitus Christianoru, contra Turcas ceu contra hostes Christi. Quod est directe contra doctrinam nomenq; Christi. Contra doctrinam quidem, quæ dicit, Christianos non debere malo resistere, non bellare, non contendere, non uindicare, nec litigare. Contra nomen uero eius est, Quod in eiusmodi exercitu uix quinq; forsitan Christiani sunt, ac deteriores forte coram Deo homines, quam Turcæ sunt: Et tamen omnes uolunt ferre nomen Christi. Quod sane omnium maximu est peccatum, quale Turcarum nemo facit. ORA. Sicine recantibus fucis & ambagibus irretire populum. Certe tu ipse eiusmodi sermonem supra indicasti sediciosum atq; intolerabilem: Atq; ex Paulo probasti, Magistratus nostros gladio belloq; debere Turcas arcere, uimq; à subditis propulsare. Neq; Christus prohibuit usquam, immanitatem Tyrannidemq; Turcicam repellere. Turcas uero esse hostes Christi, tu quoq; cõfessus es supra ex ipsorum

*Hæc scandalosa
sunt & nefaria
dicta.*

*Dialogus
Cochlei de
bello Tur-
cico.
In assertione
art. 34.*

*In lib. de bello
citra Turcas.*

*In lib. de visita
tione Saxonicæ*

Rom. 13.

rum

Grauis ob
sidio & op
pugnatio
Viennæ
per Tur-
cas.

rum Alcorano. Et in facto ipso id tam euidentis est, ut insanissimum simul & uanissimum sit negare. Cæterum annus iste maxime insignis memorabilisq; fuit, & Turcico bello in Austria, obsidioneq; Viennensi, & Cæsaris nostri CAROLI .V. Augusti profectio prima in Italiam, eiusq; coronatione à Ro. Pontifice Clemente VII. Bononiæ facta. Etenim Turcarum Tyrannus, Solimanus, uastata Vngaria, Viennam, Austriæ Caput, uenit Die XXI. Septembris: habens in exercitu suo CCCC. Milia militum, circumdans urbem XVI. castris per circuitum, quæ ad Tria aut Quatuor Milia extendebantur: occupans præterea & pontem Danubij & suburbia. Ciuibus & præsidio militum nihil relinquebat præter urbem. Iussi fuerant urbem excedere Mulieres, pueri, sacerdotes, Monachi & omnis imbellis turba, quæ magna ex parte in manus hostium incidit, apud quos summa crudelitas, nulla erat misericordia. Infantes dissecuerunt medios: Mulieres ac senes, quos in seruitutem abducere uolebant, perfoderunt palis, transfixerunt ueribus, discederunt gladijs. Fecerunt præterea longissimas excursiones ad X. aut XII. Milia Germanica, omnia uastantes, nulli parcentes ordini, sexui aut ætati. Rex Ferdinandus fortissimo munierat urbem præsidio. In quo sane lectissimi erant milites, quorum supremus Capitaneus erat Illustrissimus Dux Bauariæ, Rhenicq; Palatinus, PHILIPPVS. Inuexerat præterea tormenta bellica maxima & optima quæq;, quorum præcia uix duo regna (uti nonnulli dicunt) æquare possent. Hostes qui Bombardas magnas non aduexerant (quia urbem subito occupare intendebant præueniendo imparatos) maxima urbi præsidioq; pericula intentabant cuniculis antrisq; subterraneis, quibus urbem uelut pensilem faciebant, & imposito puluere tormentario, eoque incenso, terribilissimis fragoribus rupturisq; muros demoliebantur. Vrbe magna ex parte muris nudata, fecerunt creberrimas oppugnationes, sed inuictum præsidij robur semper cum damno eos repulit: adeo, ut Turcæ tandem, quamuis fustibus gladijsq; à suo Tyranno ad oppugnandum adigerentur, statim tamen retrocesserint. Interea Rex Ferdinandus, qui in oppido Lintz, uelut in specula, ad Danubium morabatur, magna undiq; conciebat auxilia, ut obfessis opem ferret, quorū magna pars in prociū iam erat. Quod ubi animaduertit Turcæ, soluit obsidionem incensis castris suis die XVI. Octobris, & inglorius Constantinopolim reuersus est, magnis acceptis in terris & aquis per inedialem & frigidam incōmodis, non solum in rebus & machinis, sed etiam in hominibus Camelisq; & equis. At Pissimus Cæsar noster CAROLVS longe optatius, felicius,

Fœlicius, gloriosusq; in Italiam ex Hispanijs nauigauit. Non exegit à subditis uiolenter pecunias, uti Turca à suis per omnes prouincias exegerat: sed tanta erat Hispanorum erga eum dilectio, ut offerrent ultro longe plures, & milites & pecunias, quàm alius uiminisq; extorquere potuisset. Etenim uiri Mille Quingenti, sua sponte obtulerunt sùe Maiestati singuli Milleuos Ducatos aureos in Quatuor annos; absq; omni Interesse (ut uocant) aut lucro. Multi ex Principibus obtulerunt: Vnus C. equites, CCC. pedites: Alius plures, alius pauciores, quos die & anno suis impensis & stipendijs Cæsari militare ac seruire iusserunt. Priusquam uero ex Hispanijs Cæsar abiret, Rex Franciæ per mulieres, per matrē scilicet suam, & per amitam Cæsaris, pacem & concordiam ab eo impetrauit, relicta tota Italia, numeratisq; pro filiorum liberatione, qui uice sua obsides & captiui tenebantur in Hispanijs, Vicies Centenis Milibus aureorum. Vbi uero in Italiam Cæsar peruenit, totam aduentu suo pacatam reddidit, excepta una urbe Florentia, quæ reiecto Cæsaris arbitrio, nolebat ad instantiam Papæ, Indlytam familiam de Medicis in urbem recipere, quàm uiolenter expulerat. Propter eam igitur cõtumaciam Cæsariani Milites urbem illam obsederunt, & post grauissima incommoda ad deditiõnem compulerunt. Recepto autem in gratiam Francisco Sfortia, Duce Mediolani, per intercessionem Ro. Pontificis, eoq; in Ducatum illum restituto: geminam à summo Pontifice coronam, prius ferream, deinde auream, Bononiæ consuetis Cærentonijs, magna cum laude, gloria, triumpho, omniumq; gratia & læticia suscepit.

Germanis autem fuit annus ille grauis & molestus, non solum à metu & periculo belli Turcici, & à sectarum importunis contentiõibus: Verum etiam à duobus malis fatalibus. Quorum alterũ fames erat, & omnium rerum penuria, quanta in hominum memoria nunquam fuerat: Alterum pestis quædam, quæ sudor Anglicanus dicebatur. Malum sane adeo uehemens & lethale, ut intra XXIII. horas homini sano uitam eriperet, nisi diligentissima cura sudorem illum quibuslibet fomentis euinceret. Non erat ea pestis Germanis prius cognita, itaq; obierunt multi, priusquam Medici curandi modum adinuenerint. Vinum uero ita fuit acerbum eo anno, ut præ acredine sua, bibi non facile posset, adeoq; uile ac inspidum cum tempore factum est, ut necq; acrum ex eo fieret, sed ad omnia prorsus inutile, in uanum effundebatur.

Acta

*Acta & Scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXX.*

Catechis-
mus Luth.

Vtherus, quanquam suis complicitibus, quomodo docere ac prædicare deberent, multa præscripserat, uelut legislator quidam & nouus Moyses, Tū in Postilla sua, Tum in Visitatione Saxonica: Attamen tanta permanit inter cōcionatores suæ sectæ uarietas & discordia, ut necessarium ei uisum

fuerit, aliam rursus præscribere docendi formulam, quam Catechismum inscripsit. In quo sane libro & X. præcepta Dei & Orationem Dominicam, Symbolumq; Apostolorum longe aliter exposuit in plerisque locis, quam ante X. annos fecerat. Præscripsit item & fidem & usum duorum Sacramentorum, Baptismi scilicet & Eucharistiæ nouo modo, nec plura Sacramēta agnoscit. Quamuis enim ad confessionē ibi exhortetur populum: eam tamen longe aliam facit, quam instituit sancta Mater Ecclesia. Permittit enim contententi, dicere non omnia quæ scit se peccasse, sed ea quæ uult: ut à sacerdote consilium consolationemq; & absolutionem recipiat. Eius postea exemplum sequuti alij nonnulli, qui se aliquid esse existimant, multos ædidere Catechismos: Sed ita, ut nullus cū alio per omnia concordet. Eo autem modo pueris puellisq; & primæ adolescentiæ, nituntur sua dogmata sic instillare per conciunculas uespertinas, uelut cum lacte imbibita, ut actis in teneris pectoribus firmis radicibus, per omnem ætatem infixæ maneant, nec ulla uipersuasionē eue eradici queant. Pro pueris itaq; Catechismos suos præcipue conscribunt.

Dieta Imperialis ad
Augustam
indicta.

Cæsar, cum adhuc in Italia esset, publico Edicto indixit Principibus, alijsq; sacri Ro. Imperij Statibus, Conuentum Imperialem Augustæ apud Vindelicos celebrandum, in diem Octauam Aprilis, propter duas præsertim causas: Nempe, ut & discordia in religione aboleretur, & contra Turcas certa bel-landi ratio, quæ duratura esset, communi consilio inueniretur. Mitissime igitur inuitauit eo Edicto omnes Imperij Ordines, ut in causa religionis liceret unicuiq; parti suam proponere opinionem, explosisq; discordijs, una omnium fides, sinceraq; religio, stabili deinceps cōcordia seruaretur. Atq; ut omnis abesset metus, ac doli periculiq; suspicio, addixit omnibus securitatem ac fidem publicam, seu saluum conductum. Vnde factum est, ut frequentissimus celeberrimusq; fuerit ille Ordinum Imperij Conuentus. In quo non solum Lutheranis, sed etiam Zuinglianis libere ac secure licuit, suæ fidei confessionem publice coram Cæsarea Maiestate, omnibusq;

omnibusq; Imperij Statibus, ex scripto recitare. Cæsaris enim aduentus, eiusq; nota clementia & publicus amor, omnes alliciebat.

Inter primos igitur, qui Augustam conuenerunt, fuit Illustris. Dux Saxoniae Ioannes. In cuius comitatu erant Princeps Elector, Dux Saxoniae Ioannes. In cuius comitatu erant & alij nonnulli Principes, nempe filius eius Dux Ioannes Fredericus. Duo fratres Duces Luneburgenses, Ernestus & Franciscus: Princeps ab Anhalt Vuolfgangus. Splendida praeterea Nobilitas, & cum ijs doctrinae Lutheranae Antesignani: quorum praecipuus erat Philippus Melanchton. Adduxerat & Lutherum ipsum per bonam itineris partem, Ad Augustam tamen usq; non perduxit, eo quod esset à Cæsare in Edicto Vuormaciensi pro haeretico notorio damnatus & proscriptus. Volebat eum sub saluo conductu referuari in quadam urbe Imperiali propinqua, sed responsum est ei à Senatu, non licere sibi cōtra Cæsarem assecurare quenquam. Itaq; reliquit eū in munitissima arce sua Koburg. Cæsaris autem aduentus fuit aliquanto tardior, propter magnos honores & pompam apparatus, quibus honorificentissime excipiebatur ubiq; per terras Venetorum, per terras auitas comitatus Tyroli. In quibus occurrebat & excipiebat eum summo & gaudio & splendore, frater suus Rex Ferdinandus, eiusq; populus Suacienfis, qui nominatissimas habet fodinas argenteas, donauit eum nummo uno argenteo, qui Mille ac DCC. aureos precio aequabat, omnia Cæsaris stemmata uenustissime representans. Et per terras Ducum Bauariae, qui in pulcherrima urbe sua, quae Monacum dicitur, nullo non exhibito honoris genere, illum Quatriduo retinuerunt, simul cum Regē Ferdinando, & Cardinale Campegio sedis Apostolicae Legato. Die autem XV. Iunii, in profesto corporis Christi, cum Cæsar appropinquasset urbi Augustae: occurrerunt ei obuiam omnes Principes & Status Imperij, quorum omnium nomine Reuerendissimus & Illustrissimus Dominus ALBERTVS, Cardinalis & Archiepiscopus Moguntinus ac Magdaburgensis, Princeps Elector, uelut Archicancellarius Imperij per Germaniam, decentissima oratione eum excepit: Verum tamen priusquam adirent, omnes ab equis descenderunt in occursum ad L. aut LX. passus. Sed & Cæsar ipse una cum fratre suo, ut uiderunt, mox ab equis descenderunt honoris gratia. Facti autem urbi propinquiore, excepti sunt supplici deuotione à Senatu populoq; Augustensi, qui pedestres procedebant: habebant tamen & Equites aliquot accuratissime exornatos, & cohortes Quatuor ad Duo Milia peditum. In ipsa autem urbe expectabat aduentum eius Reuerendissimus Dominus, Christophorus à Stadio, Episcopus Augustensis,

Dux Saxoniae Ioan. Princeps Elector.

Iter Cæsaris ex Italia in Germaniam.

Aduentus Cæsaris ad Augustam

Lutherani
recusarunt
in proces-
sione Cor-
poris Chri-
sti ire cum
Cæsare.

Processio
splendida.

Cæsaris ira
placata coe-
ptū est agi
publice.

gustensis, cum omni Clero suo, qui Cæsarem sub Tensa deduxerunt in Ecclesiam Cathedralem, peractisq; ibi ab Episcopo benedictionum Cæremonijs, decantatoq; hymno, Te Deum laudamus: Cæsar in Episcopi Curiam, quæ Palatina dicitur, uelut in hospitium suum concessit, alijsq; omnes in sua redierunt diuersoria, uespere iam in crepusculū inclinato. Cæsar & illo uespere adhas, & altero die mane per suos egit cū Electore Saxonie, alijsq; Principibus Lutheranæ factioni adherentibus, ut antiquo more irent simul cū Maiestate ipsius, alijsq; cum Principibus ac Statibus Imperij, in processione publica, qua deportaretur Venerabile Sacramentum corporis Christi. Illis autem excusantibus sese, & multa obrendentibus, quæ circa eam rem suæ obsisterent fidei: petijt tandem, ut si nollent propter honorem Dei comitari, facerent saltem propter ipsum Cæsarem, ut Vasalli & Principes Imperij. At nec ea ratione persuaderi potuerunt. Vnde factum est, ut processiois tempus usq; in meridiem protrahitum fuerit. Cæsar uero nihilominus una cum alijs Principibus ac Statibus Imperij, suisq; cum Proceribus Hispanicis Burgundijsq;, eam processionem deuotissime simul & splendidissime peregit. Venerabile Sacramentum portabat Primas Germaniæ, Cardinalis & Archiepiscopus Moguntinus, quem deducebant Rex Ferdinandus à dextris, & Marchio Brandeburgensis Elector Imperij Ioachimus, Domini Moguntini frater Germanus, à sinistris. Ante ipsum Sacramentū procedebant sæculares Principes, ante eos Magistri Curia, Caduceatores, Heroldi, Buccinatores tum Cæsaris tum Regis, ante quos præcedebant Proceres utriusq; Curia totusq; Clerus. At pone Sacramentum sequebatur ipse Cæsar nudo semper capite, quamuis in ardentissimo sole, qua drifidam in manu facem ardentem gestans: Post eum omnes Archiepiscopi & Episcopi. Iussu autem & prouidentia Cæsaris, omnes tum Principes & Proceres gestabant quadrifidas faces ardentes in cera albara: tum longissima processione diuersi generis Musici decantabant in laudem Dei, et Tensam, sub qua portabatur Sacramentum, semper alternatis uicibus gestabant seni Principes sæculares. Lutheranorum uero contumaciā Cæsar ægerime ferens, uoluit, ut mox altera die cum saluo conductu abirent domum. Alij autem Principes, pacis & concordia uidi, supplicarunt eius Maieitati, ut sedata ira, daret eis publicam audientiam, iuxta tenorem Edicti, per quod uocati fuerant. Quorū petitioni acquiescens Imperator, Die XX. Iunii incepturus Acta publica, iussit omnes Principes ac Status Imperij adesse in Ecclesia Cathedrali. Vbi Missam quidē celebrabat Primas Germaniæ supra-

dictus

dictus: Orationem uero Latinam disertissime habuit ad Principes R. D. Vuicentius Pimpinella, Archiepiscopus Rossanus, Nuncius Apostolicus. Cardinalis namq; Campegius, summi Pontificis Legatus de latere, Podagra & articulari morbo præpeditus, publicis actibus raro interesse potuit. Aderant & Lutherani Principes, tum in Missa tum in Concione: Quibus peractis, ad publicum in Prætorio confessum ex Ecclesia solenni more processum est: Elector Saxonix ante Cæsarem de more equitans, gladium euaginatum gestabat. In confesso autem publico, generalis facta est rerum agendarum propositio. Ne qua uero seditio in tanta hominum multitudinem, ac linguarum religionumq; diuersitate oriretur: Cæsar Mille conduxit pedites, qui & portarum custodias & nocturnum uigilias seruarent. Publico præterea Edicto cauit, ac per omnia Platearum capita promulgauit, sub grauissima pœna, ne fierent publicæ conciones ad populum, nisi in Ecclesia Cathedrali ab eo, qui ordinarius ibi erat Concionator. Id enim necessariū uidebatur mandatum: Quandoquidem ante Cæsaris aduentum, in multis locis diuersæ habebantur conciones æmulatione quadam, dum unusquisq; turbam ad se trahere conaretur: Hic Lutherani, istic Zuingliani, alibi Catholici concionabantur. Maximus uero erat populi concursus ad Monasterium fratrum Minorum, in cuius æde amplissima cõcionabatur Apostata quidam Zuinglianus, homo facundus & ad cõcitandum populum idoneus & acer. Qui librum Iosue tunc ad populum declamabat, ea sane ratione, ut omnia aduersa, quæ regibus terræ Canaan ibi contigisse memorantur, homo ille in Cæsarem Principesq; nostros minaciter contorqueret, sectæ suæ homines filijs Israëli, populo Dei, assimilans: ut eo commento confortaret illos in hæresi sua, ne metu Cæsaris ad Catholicam redirent Ecclesiam. Cæterū Cæsar antiquo Romanorū exemplo, ac laudabili religiosiq; Maiorum instituto, causam religionis omnibus alijs causis necessitatibusq; præferens: In proximo confesso publico audientiam dedit Lutheranis Principibus, qui ex scripto fecerunt recitari fidei suæ confessionem Teuthonice, per D. Christannum Beyer: quam et Latinam exhibuerunt, cuius Architectus præcipuus fuerat Philippus Melancthon. In qua sane post exordium cõmemorantur XXI. Articuli de fide ipsorum. Deinde annectuntur alij articuli, in quibus recensentur abusus (ut aiunt) mutati, quorum Tituli sunt. De utraq; specie, De coniugio sacerdotum, De Missa, De confessione, De discrimine ciborum, De uotis Monasticis, & De potestate Ecclesiastica. In articulis de fide multa dissimulabant, quæ antea aliter docuerant. In articulis de abusibus

Prouidentia
Cæsaris cõ
tra tumultus.

Concionator
seditio
sus.

Confessio
fidei Luth
ranorū reci
tata.

Aperta mē poterat astutus ille Architectus uel manifestorum arguimenda-
dacia in cō ciorum. Ait enim, falso accusantur Ecclesiæ nostræ, quod Missam
fessione illa aboleant. Retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentiæ
 celebratur: seruantur & usitata Cæremoniæ fere omnes, præter-
 quam quod Latinis cantionibus admisceantur alicubi Germanicę.
 At manifestū erat omnibus, Lutherū multis antea annis & librum
 de abroganda Missa priuata scripsisse, & sacrum Canonem tam
 maiorem quam minorem explosisse: Ipsumq; sacrificium, tum La-
 tine in libro de captiuitate Babylonica, tum Teuthonice in sermō-
 ne de nouo Testamento, sustulisse ac abnegasse. Atq; etiam postea
 rursus cōtra Missam plurima scripsit, quæ pijs auribus abominan-
 da sunt, non solum in eo libro Teuthonico, quem de Missa angu-
 lari & sacerdotum consecratione inscripsit: Sed etiam in quadam
 epistola optat, ut apud omnes homines tanta foret inter Missam
 & Sacramentum differentia, quanta est inter tenebras & lucem,
 immo inter Diabolum & Deū. Optat item omnibus bonis Chri-
 stianis tale cor, ut quando audierint hanc uocem Missa, exterrean-
 tur, seq; benedictione muniant, tanquam contra Diaboli abomi-
 nationem. Sic & De confessione ait in mēdaci confessione sua Phi-
 lippus. Confessio in Ecclesijs apud nos non est abolita. Non enim
 solet porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis & absolutis. At
 constabat plane, nullum Lutheranorū intra X. annos rite sua pec-
 cata occulta confessum fuisse. Cęsar pro innata sua clementia ac
 bonitate, omnia ad finem usq; patienter audiuit, acceptoq; exem-
 plari ceterum dimisit: profunda enim iam erat uespera. Examinandę
 autem & confutandę illius confessionis curā negociumq; Theo-
 logis Catholicorum Principum demandauit. Qui cum intra pau-
 cos dies bene ac rē copiosamq; responsionem adornassent (in qua
 non solum quæ erronea erant, scripturis & rationibus confutarū:
 Verum etiam circa ea quę recta erant, ostenderunt Lutherum suis
 cum complicitibus antea longe aliter docuisse atq; scripsisse) exhibue-
 runt eam Cęsari: Cęsar Principibus Catholicis. Quoniam uero
 auidi pacis & concordie omnes erant, uisum est eis, lenius respon-
 dendum, atq; omittendum, quicquid illorum concionatores antea
 docuissent aut scripsissent aliter, quàm eorum habebat confessio.
 Dum autem mutaretur confutandi modus, abierunt dies aliquot.
 Exhibitus deinde breuior modus, iterum cōsultatione Principum
 in disquisitionem uenit, sub quam persona recitari deberet ipsa
 confutatio. Ea Principum disceptatio, uariatq; confutationis tran-
 scriptio, rem ultra tres Septimanas extraxit. Interea gloriabantur
 Lutherani, non solum Augustæ in colloquijs apud quoslibet, sed
 etiam

etiam per literas ad diuersas ciuitates, Papistas obmutuisse ad ipsorum Confessionem. Quando uero in publico Cæsaris & omnium Principum confessu recitata fuit per Alexandrum quendam Cæsaris à secretis Teuthonice, multi è Lutheranis inepte cachinnabantur, alij scripturæ citatos locos scripto excipiebant, ut postea repræhenderent. Vbi aut perlecta fuit usq; ad finem, approbauerunt eam Cæsar, & omnes cum eo Principes Catholici, atq; à Lutheranis Principibus petierunt, ut ipsi quoq; eam acceptarent & comprobarent. At illi petebant sibi exemplar confutationis tradi, Quod Cæsar ex iustis causis tradere noluit, nisi sub certis conditionibus: Nempe, ut seruariet apud sese, & non communicarent alijs, antequam Cæsar iuberet. Illi eo pacto recipere noluerunt. Atq; ita discessum est è confessu. Cæsar non æquo ferebat animo eorum contumaciam: Illi sub publica fide tuti, non magnopere timebant.

Alij Principes & Status Imperij, uerentes, ne Cæsar propter obstinatam illorum indurationem, grauius commoueretur, ac de seuerioribus cogitaret remedijs: suas interposuere partes, Cæsariq; supplicarunt, ut sineret cum illis amplius tractari de concordia circa religionem. Vbi consensit Cæsar, fecerunt delectum certarum personarum ex omni ordine et Statu Imperij numero XVII. ut eo facilius rem expedirent, ubi non esset opus, omnium totius Imperialis confessus personarū uota sigillatim exquirere. Delecti sunt igitur Duo Principes Electiores, Moguntinus & Brandenburgensis: Quibus additi sunt Tres Oratores aliorum trium Electorum, Colonienſis, Treuerensis, & Comites Palatini Rheni, & Georgius Truchses à Vualburg Baro, nomine Domus Austriae. Tres item Episcopi, nempe Saltzburgerſis, Spirensis & Argentinensis. Tres præterea Duces, Georgius Saxoniae, Henricus Brunſuicensis, & Albertus Meckelburgerſis: Et insuper Abbas Vineæ, Comes Martinus ab Ottingen, Cancellarius Badensis, Orator Ratisponensis, & Orator Iuliacensis. Iste igitur delectus petijt à Lutheranis, ut ad colloquium cum eis uenirent in domum Capitularē Maioris Ecclesiae Augustensis, die Dominica, quæ erat Septima Augusti, festa Diuæ Afræ: Illi haud grauatim uenerunt. Facto autem confessu, Marchio Brædeburgerſis Princeps Elector, uir facūdissimus nomine Delectus cœpit illos exhortari lōga ac benigna oratione, ut uelint acquiescere uoluntati Cæsaris, & cōcordiam in fide & religione cū ipso et alijs Imperij Principibus ac Statibus redintegrare. Verendum enim esse, nisi ita fecerint, grandia inde mala exortura esse, bella seditionesq; & uastationes prouinciarū. Hęc est summa orationis. Illi post bidui deliberationē responderunt per D.

Delectus
Principum
qui cū Lu-
theranis a-
gerent de
concordia.

Colloquiū
cū Luthe-
ranis habi-
tum.

Gregorium Bruck, uirū egregie disertū, qui in omnibus fere *Tra-*
ctatibus cōmune os & organū eorum fuit. Primum igitur inique
 ferebant, in admonitione adiunctas esse minas. Deinde respon-
 sum in *Quatuor* extēderunt articulos. In quorū Primo causaban-
 tur, se nō sufficiēter auditos esse à Cæsare, iuxta tenorē *Edicti* cita-
 torij. In Secundo, quod exemplar confutationis non sit eis libere
 absq̃ cōditionibus aggrauantibus traditum. In Tertio, quod non
 possent absq̃ conscientiarum suarum grauamine, confutationem
 non plene uisam approbare. In Quarto, quod in proximo *Con-*
uentu Imperiali, Spiræ habito, promissio conclusioq̃ facta sit de
 celebrando Concilio, & nihil sit effectum. Et hoc responsum in
 scripto tradiderunt, quod & ore iam recitatum fuerat. Delectus
 uero Principum ac Statuū Imperij, rursus per *Marchionē* Bran-
 denburgensem Eleciōrem responderunt: protestantes primum, sese
 omnia amica ac fideli intentione, tanquam erga cognatos affi-
 nesq̃ & amicos suos, agere, nihil animo offendendi aut minandi
 dixisse aut dicturos esse. Quæ autem de malis superuenturis dixe-
 runt, eò referenda esse, quod metus sit, si absq̃ concordia & deter-
 minatione discederetur ex isto *Cōuentu*: multitudinem plebis rur-
 sus in seditiones & tumultus excitatū iri, unde ipsis & toti Nationi
 Germanicę grauisissima possint oriri incommoda. Deinde re-
 sponderunt ad *Quatuor* articulos. Ad primum sane, Quoniam
 Cæsar clementissime audierit eorū confessionem, & ore & scripto
 propositā, iusseritq̃, ut si plura adhuc proponenda haberent, pro-
 ponerent, ut super omnibus una fieret consultatio & responso,
 admiseritq̃, ut post datam à sua Cæsarea Maiestate responsonem,
 per Principes & Satus Imperij, amice cum ipsis ulterius tractaretur
 de concordia. Non esse igitur causandum contra Cæsarē, tan-
 quam non satisfecerit suo *Edicto*. Ad secundum uero, Non
 uideri iniquas fuisse condiciones, quibus Cæsar Confutationis ex-
 emplar tradere uoluit, quoniā ipsimet sciant ac meminisse possint,
 quomodo *Edictum* Vuormaciense fuerit ab eorum Concionato-
 ribus publice ac palam derisum, despectū & peruersum: In oppro-
 brium, contemptum, & irrisionem, tum Cæsareæ Maiestatis, tum
 omnium aliorum Principum Statuumq̃ Imperij. Voluit igitur
 Cæsarea Maieestas, ut ista sua Responso non cōmunicaretur alijs
 ante tempus, ne quid simile contingeret: Cum non ignorēt, legi-
 bus quoq̃ sub pœna capitis prohibitum esse, ne publice adunatis
 turbis de fide disceptetur. Ad tertium autem responderunt cura
 uenix p̃fatione, Quod illi uideantur sibi facere conscientiam, ubi
 non est opus: Vbi uero maxime opus esset, ibi nullam faciant. Ma-
 xime

Responso
 Delectus
 ad Qua-
 tuor artic-
 los Luth-
 ranorum.

Cōscientia

xime enim timere deberent suis conscientijs, quod ab Ecclesiæ unitate recedunt, quod Apostatis plus credunt, quàm Ro. Ecclesiæ, quàm sanctis patribus, Generalibusq; Concilijs: quod illis contra leges & Canones, multa permittunt in subuersionem multorum. Hoc saltem consyderare uelint, quàm sint illi diuersi & contrarij inter sese, quàm multas in sectas discindantur, quàm malos pepererit eorum noua doctrina fructus. Longe igitur tutius fore ipsorum conscientijs, Cæsari ac toti Ecclesiæ contentire, quàm talibus Apostatis suas credere animas. Ad Quartum deniq; articulum respondentes excusauerunt Cæsarem, quod propter grauissima duo bella, quorum alterum aduersus regem Franciæ eiusq; fœderatos, alterum aduersus Turcas Viennam obsidentes, gerebatur: non potuerit celebrari Concilium, quodq; non ignorarēt ipsi, Lutherum Vuormaciæ nihili fecisse Concilia, nec ad hoc persuaderi à Principibus ac Satibus Imperij potuisse, ut causam suam futuri Concilij determinationi submitteret, cumq; interim scripsisset multa aduersus Concilia, quibus eorum autoritatē populo uulgari contemptibilem fecit. Rogabant igitur, ut his omnibus perpensis, mallent in concordiam cum Cæsarea Maiestate & cum tota Ecclesia redire, quàm cum periculo suarū animarū in schismate permanere. Quod si scirent ipsi aliam concordandi uiam, proponerent, ut ad Cæsaream Maiestatem de ea referri possit. Cum autem Lutherani hanc responsionē iniquius ferrēt, quod uideretur tangere eorum animas, honorem, conscientiam ac obedientiam Cæsari debitam: petierunt tempus deliberandi, ut accuratius respondere possint. Hoc eis facile concessum est: Marchio tamen publice interrogauit omnes, qui in delectu erant, An non omne, quod ipse dixit ac recensuit, communi omnium consilio decretum fuerit: Et omnes confessi sunt, ita esse. Lutherani ergo in sua responsione multo uerborum exquisitorum furore sese ab obiectis excusarūt, maxime negantes, quod separauerint se à generali Ecclesia, aut quod Cæsari ullam culpam ascribant, aut quod Edictum eius irriserint, quod uero Concilijs non debitum tribuerint honorem. Quod uero alij scripserint aut fecerint, id sibi imputari non debere. Cæterum de alia uia concordandi id dederunt consilij, ut ex utraq; parte in pari, attamen paruo, numero, quædam personæ, quæ & rem intelligerent, & ad pacem concordiamq; inclinatæ essent, deligerentur: ut super contentiosis articulis inter se inuicem benigne & amice tractarent, si quo modo possint concordiam inuenire. Vnde factum est, ut minor delectus ex utraq; parte factus sit. Catholici sane delegerunt septem duntaxat personas, nempe Duos Principes, Duos Iure-

Concilium

Delectus minor, inter Septem & Septem.

cōsultos, & tres Theologos: Vtpote Episcopū Augustensem Christophorum, Ducem Brunsvicensē Henricum (& post eius iussū Cæsaris abitionem, Ducem Saxoniae Georgium) Cancellarium Archiepiscopi Coloniensis, Cancellarium Marchionis Badensis, D. Io. Eckium, D. Conradum Vimpinam, & D. Io. Cochlæum. Totidem personas delegerunt quoq̃ Lutherani, atq̃ etiam in tali differentia: Nempe Duos Principes, Ioannem Fridericum filium Electoris Saxonie, & Marchionē Brandeburgensem Georgium: Duos Iureconsultos, D. Gregorium Bruck, & D. Heller, Tresq̃ Theologos, Doctoratu tamen Theologiae non insignitos, Philippum Melanctonem, Ioannem Brenium, & Io. Schneppium.

Tractatus
corum.

Isti ergo sic delecti, Die XVI. Augusti, peracto prandio, conuenerunt in Exedra quadam Prætorij, ubi præmissis uarijs proxijs & consultationibus, ubi confessum fuit, proposita est Lutheranorum Confessio, ut illa examinaretur articulatim. In primo igitur confessu illo, concordauerunt mutuis ac benignis uerborum interpretationibus in XI. Articulis, confedentes usq̃ in extremam uesperā: Altero die iterum confederunt & ante & post prandium. Vnde factum est, ut circa XXI. articulos illius Confessionis, quæ ad fidem pertinent, concordarint in XV. In tribus ex parte discordia mansit, & Tres ad posteriorem Confessionis partem remissi sunt. Cæterum circa septem articulos, quos de abusibus inscripserant, durius diutiusq̃ laboratum est: Neq̃ in ullo ad plenum concordia reperta est, quamuis strenuè ab utraq̃ parte inuigilatum fuerit. Die itaq̃ XXII. Augusti, fecerunt Catholici eiusmodi actorum relationem in publico confessu ad omnes Principes Statusq̃ Imperij. Qui ubi intellexerunt, rem in pluribus ad concordiam spectare, & in paucioribus (quæ utiq̃ in concordiam reduci possent abscedente pertinacia) hæere discordiam: Vt res citius perageretur, adhuc minorem fecere delectum. Delegerunt sane Tres tantum, Duos Iureconsultos supra dictos Cancellarios, & Vnum Theologum. D. Io. Eckium. Quibus mandatum est, ut cum totidem personis ex altera parte delectis, Duobus Iureconsultis, & Philippo Melanctone, agerēt super ijs, quæ hætenus concordata non erant. Attentauerunt quidem illi rem aliquot uicibus: Nihil tamen efficere potuerunt. Et iam festinabat ad abeundum Elector Saxonie, qui ultra III. Menses Augustæ cum suis fuerat. Cunctiq̃ Catholici intellexissent, Lutheranis displicere, quod illi tractatui nullus interesset Princeps: decreuerunt, ut denuo confederent illi septem & septem, qui prius delecti fuerant. Elector aut Saxonie longioris moræ impatiens, petijt à Cæsare missionem:

&

Delectus
adhuc mi-
nor, inter
Tres &
Tres.

Discessum
est sine con-
cordia.

& abijt cum suis. Interea dum hæc agerentur Augustæ, Lutherus uarios ædidit libellos Teuthonice, quibus & Cæsarem Germanis, & Episcopos plebi ac Nobilitati odiosos reddere studebat, & ij libri, non solum per diuersas Germaniæ urbes spargebantur; sed & Augustam mittebantur, atq; etiã palam prope curiam Electoris Saxoniz interdum uendebantur. Quorũ unus erat quædam epistola ad Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinum. In qua declarabat Psalmum secundum: Quare fremuerũt gentes, Quasi conuenissent Principes Augustam aduersus Christum & Euangelium eius. Et in fine illius epistolę, tanquam zelans Germaniæ defensionem, odiosissime in Papam inuectus, Cæsarem quoq; perstrinxit, quod Coronam Imperialem a Papa receperit, absq; Germanorum Principum præsentia: Adiecta hac Ironia, iuxta tenorem Bullæ, in hæc tandem uerba concludens, Non possum non sollicitus esse pro paupere, misera, derelicta, contempta, prodita ac uendita Germania, Cui nihil mali, sed omne bonum faueo, ut deo dilectæ patriæ meæ. Ex Eremono, feria Quarta post Visitationis, Anno 1530. Alium uero librum scripsit ad omnes Ecclesiæ Prælatos in genere, quem inscripsit, Admonitionem ad Ecclesiasticos Augustæ, in Dieta Imperiali congregatos. In quo sane tanta est & suæ doctrinæ, nouæq; institutionis Ecclesiasticæ commendatio, & Episcoporum omniumq; Ecclesiæ Ceremoniarum & obseruationum reprehensio, ut nihil possit ad concitandum in Clerũ Laicorum odium scribi uehementius; & tamen omnem illam amarulentiam suam uestiuit prætextu bonæ intentionis consilijsq; ad pacem; Ad longum ibi commemorat suæ doctrinæ beneficia, quibus purgauerit ab erroribus & abusus Ecclesiã, & Episcopos liberauerit a Papæ Tyrannide, & a Monachorum importunitatibus. Et ea sic magnificat atq; gloriatur super ijs in malitia sua, ut nullus Regum aut Imperatorum ea prestare potuisset. Recenset item articulatim abusus, De Indulgentijs, De Confessionalibus, De Confessione, De Pœnitentia. Vbi ait sentina in ipsiusmet Inferni esse, adeo, ut si Episcopis omnis alia abominatio ignosceretur ac condonaretur: ista tamen nunquam ignosci queat, quæ & Infernum repleuerit, regnumq; Christi crudelius deuastauerit, quàm Turca aut totus mundus unquam facere possit. Docuistis enim nos (inquit) satisfaciendum esse per nostra opera pro peccatis, etiam erga Deum, & hoc dicitur, pœnitentiam agere pro peccatis. Quid iam hoc aliud est dicere, Oportet te pro peccatis tuis satisfacere, quàm istud. Oportet te Christum negare, Baptisma tuum reuocare, Euangelium blasphemare, Deũ mendacij arguere, remissionẽ peccatorum

Libri Lutheri calumniosi tunc æditi.

Liber contra Ecclesiasticos.

Verba Lutheri de satisfactione pœnitentiã

Quid non at-
sit calumniari
ac blasphemari
re Lutherus,
quod tot scriptu-
re locos de a-
ge nuda pro pec-
catis poeniten-
tia rejici: &
condemnat?

peccatorum non credere, sanguinem ac mortem Christi pedibus calcare: Spiritum sanctum uiolare, per te ipsum eiusmodi uirtutibus in cœlum ascendere: Ah quæ linguæ ac uoces hæc de re sufficienter loqui possunt: Quid hæc igitur fides aliud est, quam Turcarum Gentiumq; & Iudæorum fides? Qui omnes quoq; per opera sua satisfacere uolunt. Ex hac (inquit) abominatione omnes aliæ uenerunt, easq; necessario inde uenire oportuit: Nempe, tot Monasteriorum Collegiatarumq; Ecclesiarum sanctitatem propriam, cum suis cultibus diuinis, Missarum sacrificia, Purgatorium, Vigilias, Fraternitates, Peregrinationes, Indulgentias, Ieiunia, Cultum sanctorum, Reliquias, Spiritus tumultuantes, totamq; processio- nem Infernalis ambitus. Hæc & id genus multa ibi exprobrat.

Verba Lu-
th. pro satis-
factione.

At uero in tractatu Colloquij, quod erat inter septē & septem, circa XII, articulum Lutheranicæ confessionis, ubi cum hēsisset discor- dia, propter satisfactionem, quam dicimus tertiam poenitentię par- tem: dictum est primo uespere illo, Cochlæo & Philippo, ut altero die mane ea de re quicquam pro concordia afferrent. Attulit itaq;

Septiceps c. 31.

Cochlæus locum unum ex Septicipite, quem Lutherus contra In- dulgentias in assertionem XLI, articulorum (quos Leo Papa X. in Bulla publice damnauerat) circa Quintum scripserat, In hæc sane uerba. Ecclesia mater, pio affectu præuentura manum Dei, casti- gat filios suos satisfationibus quibusdã, ne incurrant flagella Dei: Sicut Niniuite operibus suis spontaneis præuenerunt iudicium Dei. Hæc poena arbitraria est (inquit) non in totum, ut illi uolunt, sed tamen necessaria. Nam aut nos, aut homines, aut Deus punit pec- cata, quod illi per Indulgentias tollunt omnino. Cum si essent piij pastores, potius imponerēt poenas, & Ecclesiæ exemplo præueni- rent Deum, sicut Moyses cum præuenit, occidendo filios Israël, propter peccatum uituli aurei. Optimum autem fuerit, si nos ipsos puniremus, Hæc ibi Lutherus. Quæ cum in confesso essent à

Confusi ru-
bore Lu-
therani per
ea uerba.

D. Io. Eckio ex scheda recitata, Septem Lutherani, se inuicem in- tuentes, paululum tacebant: Philippus proxime absidens, suffuso rubore uultu dicebat, Scio hæc scripsisse Lutherum. Cuiq; nihil ad- deret amplius, Dux Ioannes Fridericus dicebat, Quando scripsit hæc: forsitan ante X. annos. Dicebant Catholici, Quid tum? satis est nobis, hanc ipsiusmet sententiam esse, Tunc ira commoti Bren- tius & Sneppius, dicebant, Se non adesse, ut Lutheri scripta defen- derent, sed ut suam assererent confessionem. Missa ergo facienda esse ea Lutheri scripta. Hinc, ut ulterius procederetur, hanc sua ma- nu scripsit sententiam Philippus. Non recusamus Tres partes poe- nitentiæ ponere, scilicet Contritionem, quæ significat terrores in-

Verba Phi-
lipp. Mel.

culsos

cussos conscientiae agnito peccato. Confessionem, sed in hac oportet respicere ad absolutionem, & illi credere. Non enim remittitur peccatum, nisi credatur, quod propter meritum passionis Christi remittatur. Tertia pars est Satisfactio, uidelicet digni fructus penitentiae: Sed propter satisfactiones concorditer sentimus, non remitti peccata quo ad culpam. Verum de hoc nondum conuenit, utrum necessariae sint satisfactiones ad remissionem peccati quo ad poenam. His ita scriptis à Philippo, ad ulteriora processum est.

Cum in eodem Tractatu circa Quartum articulum, Catholici nolent admittere, Nos sola fide iustificari, quandoquidē & Iacobus Apostolus id non admittit: Ita concordatum fuit, ut dicatur quidem, nos fide iustificari, sed non sola fide. Quia id nulla scriptura habet, sed potius contrarium. Et D. Io. Eckius addidit iocum, ut hæc uox, Sola, remittatur ad Calcearios, qui probe intelligant, quid Teuthonice sola sit, & sciant sola commode uti. Ommissa igitur hæc uoce, Sola, concordatum est, quod Iustificatio seu Remissio peccatorum, fiat per gratiam gratum facientem & fidem formaliter: Per uerbum uero & Sacramenta instrumentaliter. At Lutherus cum esset eodem anno interrogatus à quodam amico, Cur in Paulo ad Rom. 3. diceret in Teuthonico, hominem iustificari sola fide: Cum id Paulus nō diceret, Et per hoc daret Papistis ansam calumniandi Teuthonicam eius translationem. Ipse superbissime magno cum contemptu Papistarum illi respondit. Primum ut ita diceret Papistis. Si Lutherus certo scire potuisset, omnes Papistas in unum coniunctos, ita habiles existere, ut uel unum Capitulum in scriptura nossent recte ac bene in Teuthonicum uertere, quod ea uoluisset esse humilitate, ut eos orasset pro ope & adiutorio ad uertendum nouum Testamentum. Deinde, ut eis diceret. Lutherum uertisse nouum Testamentum in Teuthonicum, iuxta summam diligentiam facultatemque suam, & per hoc neminē coegisse ut legat. Suum itaque esse Testamentum, suamque Interpretationem, si errauerit ibi, nolit super hac iudices pati Papistas: quia habeat adhuc nimis longas ad hoc aures, & eorū Ika Ika sit nimis debile, ad iudicandum super Interpretatione ex Latino in Teuthonicum. Ipsum quidem scire probe, eos uero minus scire quam animal molitoris, quid artis, diligentiae, rationis & intelligentiae requiratur ad bonam Interpretationem: Quia non sunt experti. Qui si duo prima uerba Matth. 1. Liber generationis, interpretari deberent, nullus eorum sciisset ad hoc dicere Gack, & iudicant mihi nūc totum opus, pulchri sane socij. Si ergo (inquit) Papista tuus multa uult garrere de hac uoce, Sola, ci confestim dicito sic, Doctor Martinus Luther

De sola fide
de iocus
D. Eckij.

Superba
cessura Lu
the. contra
Papistas.

uult

Confessio
Zuinglia-
na Quas-
tuor Ciuita-
tum.

uult sic habere, & dicit. Papistam & asinum esse rem unam: Sic uolo, sic iubeo, sit pro ratione uoluntas. Nolumus enim Papistarum scholares aut discipuli esse, sed magistri ac iudices. Hæc & id genus ibi multa cõtempnim & superbe Lutherus. Augustæ uero post Lutheranos, aliã fidei Confessionẽ exhibuerunt Cæsari Oratores Quatuor Ciuitatum Imperialium, Argentinensis, Constantiensis, Memmingensis, & Lindauiensis, qui sectam sequebantur Zuinglij. Quamuis uero Catholicis exosa esset ea secta, maxime, quod negabant ueritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, Missamq; prorsus abolebant, & demoliebantur altaria, Ciboria, Imagines sacras, & alia Ecclesiarum ornamenta: Iuxta tenorem tamen Edicti Citatorij, concessa est illis publica audientia. In qua coram omnibus Imperij Statibus, recitata est eorũ Confessio: Adeo sane astute compitis uerbis adornata, ut simplicioribus, uelut per omnia probabilis, facile imponere posset, adeo bene fucatam habebat speciem pietatis, Quam Cæsar per eosdem Theologos, qui Lutheranam confutauerant Confessionem, confutari iussit, quorum confutatio publice itidem recitata est. Cæsar itaq; serio ab illis petijt, ut dimissis erroribus cum Maiestate sua, atq; cum alijs Imperij Principibus ac Statibus, in fide & religione consentirent. Illi uero respondebant, se ad hoc non habere mandatum aut commissionem à suis ciuitatibus. Petebant autem exemplar confutationis, ut suis exhibere possint. Quod Cæsar iustis rationibus denegauit, quamuis uellet permittere, ut eis bis aut ter aut sæpius recitaretur, si audire uelint. At illi pertinaces in opinione sua perstiterunt. Cæsar discessurus Lutheranis certos proposuit articulos in publico recessu: Nempe, ut intra XV. diem Aprilis proxime futuri darent sigillatum responsum, An per omnia cū sua Maiestate, & cum alijs Principibus Statibusq; Catholicis, in fide conuenire uelint necne. Item, Vt interea temporis nihil noui in causa fidei sinerent in terris suis ædi aut uenundari. Item, Vt aliorum subditos non allicerent (sicut hæcenus factum fuerat) ad suam sectam, nec ab antiqua fide abducerent. Et si qui adhuc essent in terris eorum, qui fidem tenerent Catholicam, ne cogere eos in sectam suam, neq; ab antiquis ritibus arcerent. Item, Vt aduersus Zuinglianos & Anabaptistas cum Catholicis conuenirent, ad consulendum, quid contra eos agendum sit. Verum illi eiusmodi articulos recipere noluerunt, & sine concordia discesserunt. Cæsar autem nihilominus postea cum omnibus alijs Electoribus Statibusq;, & alijs Principibus in generali recessu (ut uocant) firmiter conclusit, ut omnes constantissime in prisca Maiorum suorum religione

Recessus à
Cæsare Lu-
theranis da-
tus.

Generalis
Recessus.

ligione ac fide permanerent. Hæc acta sunt Augustæ & ab omnibus sigillatim subscripta Die XIX. Nouembris. Deinde discesserunt omnes, Cæsar & Rex, frater eius, & multi cum eis Principes, descenderunt uersus Coloniam: Alij domum, reuerſi sunt. Cæterum Lutheranorum Confessio per Typographos diuulgata fuit & typis excusa Augustam uenit, antequam solueretur Principum conuentus. Cæsar quoq; commiserat quibusdam Theologis, ut Confutationem illius Augustæ Typographo alicui excudendam traderent. Cuncq; ea de re Cochlaus iam cum Alexandro Vuiffenhorn Typographo, qui aliquot eius opuscula iam antea excuderat, egisset: abijt Illustris. Princeps, Dux Saxonie Georgius, clementissimus Dominus & Patronus eius, cum quo & illum abire oportuit, propter uiarum pericula: Alij alijs occupati negocijs, ædificationem Confutationis omiserunt. Atque inde factum est, ut in hanc usque diem ædita non fuerit ea Confutatio, luce alioqui non indigna.

Cōfutatio
cur non est
typis excusa.
sa.

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXXI.*

Um Cæsar alijsq; Principes ac Status Imperij, in generali Recessu constanter conclusissent, permanendum esse in antiqua fide ac religione patrum, nihilq; innouandum aut mutandum, ante Generalis Concilij determinationē: Lutherus, qui probe sciebat, quàm fortiter essent Electori Saxonie confederati aliquot Principes ac Ciuitates sectæ suæ, cepit ferocissime proteruire, edens Teuthonice libellos duos. Quorū unum inscripsit, Glosam in Pretensum Edictum Imperiale: alterum, Premonitionem ad Germanos suos dilectos. In utroq; sane protestatur nequissime, se non suadere ad bellum aut seditionem, cum interim nihil faceret studiosius aut uehementius, diffamando atq; criminando, non solum Papam & omnes Ecclesiasticos Prælatos: Verum etiam Cæsarem, omnesq; Principes Catholicos, quos uocat proditores ac sceleratos nequam, mendacesq; nebulones &c.

Duo seditioni
libelli
Luth. contra
Cæs.

In Glosa uult omnibus persuasum esse, conscriptū fuisse sub nomine Cæsaris recessum Augustensem, quem Edictum uocat. Contra quem sic scripsit Cochlaus Teuthonice. Quis es tu, infamis intestabilisq; ac damnate hæretice, ut ausis, publicum ac legitime constitutum, atq; unanimiter conclusum recessum totius Ro. Imperij, hoc est, Generale Decretum Imperiale, dicere prætensum uel putatum

Mendaciū
Lut. de Recessu seu
Decreto
Imperiali
Augustæ
facto.

Numerus
Principum
ac Statuū
Imperij.

tuum Edictum Cæsareum: Cum manifestum sit, & negari non possit, quod illi Reccessui & decreto, non solum proprijs manibus subscripserunt Cæsar ipse, Electores item aliqui, Principesq; alij & Prælati, Comites ac Barones permulti, Qui personaliter præsentés fuerunt. Sed & alij non pauci Principes, Prælati, Comitesq; & Barones: Ciuitates item tum liberæ tum Imperiales, per suos legitimos ac plenum habentes mandatū, Procuratores missosq; Oratores, itidem subscripserunt absentes, tanquā præsentés (Etenim in calce illius recessus, cōmemorantur subscripsisse, siue per seipos, siue per legitimos Procuratores aut Oratores suos, Quinq; Electores, Principes alij: Ecclesiastici quidem XXX, Sæculares uero XXIII, Abbates XXII, Comites & Barones XXXII, Ciuitates deniq; liberæ ac Imperiales XXXIX.) Verum etiam plenum robur addiderunt, appensis sigillis, tum ipsius Cæsareæ Majestatis, tum quorundam Electorum aliorumq; Principum ac Dominorum, loco omnium aliorum. Desperato igitur Apostata in eiusmodi libris nihil prorsus fidendum aut credendum est, qui non erubescit, tot Principum ac Statuum Imperij, ipsiusq; Cæsaris subscriptiones, sigilla item & literas rejicere, calumniari, reprobare. Vbi mendacium eius, usq; adeo manifestum, potest per literas & sigilla in os eius retorqueri uisibiliter atq; etiam palpabiliter: Ita, ut facile suffocaretur, si omnia ea sigilla faucibus eius intruderentur. Hęc ille, contra inscriptionē ac protestationē Lutheri. At liber ipse nihilo melior aut uerior est ipsa inscriptione, aut protestatione eius. Etenim circa principium uehementer conuitiatur, quod in Reccessu scriptum est, Lutheranorum confessionem fuisse per sacras literas, iustasq; rationes confutatam. Vocat autem ipsam confutationem (eò quod Lutheranis in manus tradita non fuit, nec ædita) Notuam ac Vespertilionem, quæ lucem fugiat, ut nō ausint eam Catholici in lucem dare. De utraq; autem specie agens, præsupponit iam omnibus persuasum est, Christum in Euangelio præcepisse, ut Laicis detur utraq; species: Hoc usus fundamento, miris conuitijs Iudibrjsq; & criminationibus infectatur quedā uerba Edicti, nempe, quod Ecclesia instinctu spiritus sancti, bonisq; rationibus, salubriter instituerit, ut extra Missam una tantum species porrigatur. Hic meretricem uocat Ecclesiā Papæ, hic alias iacitat Ecclesias sub utraq; specie Laicos communicantes, hic Ecclesiam & peccare & errare affirmat: hic queritur Christum à Papis mendacem fieri, hic Ecclesiæ uiolentiā iniuriāq; à Papis illatam incusat: hic docet, Ecclesiæ neq; credendum neq; obediendum esse, si præter & extra uerbum Christi loquatur aut instituat aliquid: Hic peccant

Cōuitia et
criminationes
Luth.

cant in spiritum sanctum Papistę, & impęnitentes descendunt ad Inferos. At tandem post multa folia libri, sic minando concludit. Confidenter (inquit) blasphemate Papistici Asini, dū tempus haberis, Breui aliter fiet: Interim Edictū huiusmodi nemo seruet, nisi filij Diaboli. De Missa scribens ibi, multis primum Ironijs irridet uerbum Cardinalis Campegij, de latere Legati, qui ad Cæsarem dixisse fertur, Se malle in frustra discerpi, quàm permittere, ut Missa aboleatur aut mutetur. Deinde irridet uerba Euedicti, quę iubent utrunq; seruare in Missa Canonē, aliasq; consuetas Cæremōnias. Ait ergo Ironice. Quoniam per instinctum spiritus sancti & per Euangelia, confutata est nostra confessio: oportet in Euangelijs reperiri utrunq; Canonem, Casulas & calices, rasuras & Cappas: uendere Missas sex nummis, animabus in Purgatorio, nauis in mari, mercatoribus in terra, ægrotis in domo, & omnibus in quibuslibet causis: In summa, nundinas & negociationes ex Missa facere. Ita mi frater, quid uidetur tibi de his magistris: Multa dicuntur, quod Aquilę Lyncesq; acute uideant: At collatę ad hos magistros, prorsus cęcę sunt. Qui in Euangelijs uidere possunt ambos Canones, uestes, ac omnis generis nundinationes Missę. Hi possunt profecto acuti uocari Doctores, qui alicubi altius quàm inter Gallinas sederunt. Post multa uero ad amarulentias calumniasq; reuersus ait. Sed quid multa aduersus procaces blasphematores & impęnitētes Papę Asinos disputem: Est, ut dixit Episcopus Saltzburgerensis, Ah quid uultis reformare nos sacerdotes, qui nunquam boni fuimus. Estote igitur non boni, ac manete non boni in Dei uestri, Diaboli nomine. Quid ergo conamini reformare nos, quos confitemini bonos esse, iustamq; habere causam: Non fatis est, uos nebulones ac Dei proditores esse, quemadmodum inuerecunde iactitatis uosmetipsos: &c. De libero arbitrio, quum in Edicto diceretur error ille non humanus, sed pecuinus ac blasphemia Dei: Ibi post longam criminationem, ignominiosam affert similitudinem de porcis, dicēs. Perinde atq; si doctū & illustre pecus, Porci, in Imperiali Conuentu suo concluderent. Nos porci præcipimus, ne quis teneat Muscatam esse preciosam speciem aromaticā: Quid uero sit, nos nescimus. Arbitramur autem, aliqui quod sint siliquę: Nonnulli, quod sint fursura: aliqui, quod sint brasię folia: aliqui, quod sint preciosa opipera rusticorum sub sepibus. Sic & nostri docti ac Illustres Porci Augustę tam sapienter agunt, & interea blasphemant ueritatem Dei, uelut rem pecuinam ac blasphemam. De sola fide, cū in Edicto præciperetur, ne doceatur post hac, nudam fidem solam, absq; charitate ac bonis operibus, iusti-

Ironia Lut.
contra Mis-
sam.

Conuitia

Ignominio-
sa compara-
tio Principi-
pū ad por-
cos.

Calumnio-
sa irrissio
Lut. in Pa-
pistas.

T ñ

ficare;

ficare: Ibi magno cum contemptu ait Lutherus, Quid boni Porcini Doctores eiusmodi intelligant de hoc sublimi ac sacro articulo, cum ne humiles quidem articulos ferre queant. Veluti, Quod uir possit habere uxorem, & mulier maritum: Quod homo possit edere ac bibere, quicquid ei Deus dederit ac procurauerit: Quod Christianus possit utranq; speciem Sacramēti sumere, et id genus plura. Indignum foret, ut tam stolidum pecus foediq; porci hanc Muscaram olfacere deberent, tacco edere ac uesci. Sine eos docere atq; credere, cum peccare mortaliter, qui in suppellicio pedit, & cum esse damnatum, qui in altari Ventum emittit. Veruntamen quum uideam (inquit) quod hunc præcipuum articulum Diabolus semper blasphematur per suos Porcinos Doctores; necq; quiescere aut cessare potest: Dico ego Doctor Martinus Lutherus, Domini nostri Iesu Christi indignus Euangelista, quod hunc articulum (Fides sola, absq; omni opere, iustificat cor a Deo) firmū atq; inconcussū permittere debet Romanus Imperator, Turcicus Imperator, Tartaricus Imperator, Persarum Imperator, Papa, omnes Cardinales, Episcopi, Sacerdotes, Monachi, Moniales, Reges, Principes, Domini, totus mundus simul cum omnibus dæmonijs, & debent insuper habere ignem Infernalem super capita sua, & nullam gratiarum actionem. Hic esto meus Doctoris Lutheri Instinctus a spiritu sancto, uerumq; ac sanctum Euangelium. Hæc & id genus multa impudenter iactitat nunc minando & terrendo, nunc gloriando & insultando, sæpissimēq; calumniando Lutherus, De celibatu sacerdotum, de Euangelio suo, de bonis Ecclesiasticorum, alijsq; rebus. Tandem sub finem libri; gloriosum de seipso canit Encomiū & Epiniciū, Ego (inquit) Doctor Martinus uocatus atq; coactus in hoc fui, ut fierem Doctor, absq; mea uoluntate, ex mera obedientia. Ibi oportuit me Doctoris officium suscipere, & Charissimæ meæ scripturæ sacræ iurare ac uouere, ut ipsam fideliter ac pure prædicarem ac docerem. Inter docendam ergo cecidit mihi in uiam Papatus, uoluitq; me prohibere: Id successit ei, sicut præ oculis est, & adhuc semper peius succedet. Ego in Dei nomine atq; uocatione, super leonem & serpentē ambulabo, & super catulum leonis atq; Draconis calcabo, idq; in uita mea debet inceptum, & post mortem meam perfectum esse. Sanctus Ioannes Hus de me prophetizauit, quando ex carcere Constantiæ in Bohemiam literas misit. Nunc assabunt quendam anserem (Hus enim anserem dicunt) At post Centū annos, audient cantare quendam Cygnum, quem pati debent. Hæc tibi Lutherus. In altero autem libello, quem Præmonitionem inscripsit, adhuc multo uanior est mentiendo,

Ferocia
Lutheri de
sola fide.

Encomiū
Luthi. de se
ipso.

endo, gloriosior iactando, terribilior minando, maligniorq; calumniando. Certe Cochlaeus mox è primis duobus Duernionibus illius libri, excerptis & confutauit XV. minas & mendacia. Quorum ultima duo sic habent. De cætero (inquit) non unum aut alterum Papistam, sed totum Papatum super me oneratum uolo, quousq; iudex in cælo signum faciat. Neq; uolo, neq; possum mihi timere à talibus Dei hostibus. Eorum proteruita, est mea animositas: eorum ira, meus risus. Item, Nolo hominum cōscientias dimittere oneratas hoc periculo ac metu, tanquam seditiosa sit eorum repugnatio. In tali enim casu nomen istud nimis est & malum & graue. Oportet aliud habere nomen, quod iura bene inuenient. Non oportet omne id seditiosum esse, quod cruenti canes seditiosum criminantur. Ad hæc ita respondit Cochlaeus Teuthonice, Magnifica quidem uerba Lutheri non desunt, sed re ipsa nihil habent in se præter peccatū, nequitiam, miseriam, cladem, damnūq; tum temporale, tum sempiternum miseræ plebis, quam ille per iniquam rapinam suos aut suum populum uocat. Quid enim infortunatum hoc Diabolicum caput effecit hæctenus, nisi calamitatem unam post aliam: Profecto iudex in cælo sat signorum iam pridem fecit, si credere uelimus. Multi ex nobilitate per has Lutheri machinationes iuerunt in ruinam. Multi prætere cruditi, multo adhuc plures agricolæ, neq; item pauci ex ciuibus, uel cæsi in prælijs, uel morti in iudicijs publicis adiudicati sunt. Et uehementer timendum est, ne in altero sæculo adhuc multo peius accepti sint. Maior namq; pars eorum, uelut hæretici, perfidi, rebelles, atq; Apostatici Christiani hinc decesserūt. Quos illic iudex Christus, pro suis agnoscere non potest: Quoniam ab illo & ab eius Ecclesia Catholica ad Apostatam quandam Monachum defecerunt, qui uelut alter Nemros uolentus ac potēs uenator, dicere audeat. Ego & mei: Suos uocans, quos nullo iure acquisiuit. At sceleratus ludas iste, suos proditorie tradit, non solū Diabolo (sicut agricolas tradidit) per defectiōnem, per schisma, per antiquas hæreses: Verum etiam Cæsari ac Papæ, quibus per uerba propria suos in manus ad supplicia ultro tradit, uelut nequissimus ac scelestissimus proditor. Quid ita? Quia ait sic, Seditio non est, quando quis contra ius agit: Alioqui omnis transgressio iuris diceretur seditio. Verum is dicitur seditiosus, qui Magistratum & ius ferre non uult, sed inuadit atq; impugnat ea, & uult ea opprimere, ac per seipsum dominari, iusq; cōstituere &c. Hinc ergo sequitur, quod Lutheranorum repugnatio plane seditiosa sit, Cur ita? Quia Magistratum & ius ferre non uolunt. Quod si quis eorum id mihi neget aut inficias eat: huic publice his

Verba Lutheri.

Falsa de seditione excusatio.

Responsum Cochlaei.

Luth. proditor suorum

Prouoca-
tio Coch-
læi contra
Luthera-
nos quosli-
bet.

Lutherus et
sui, ius et lu-
dicem ferre nõ
possunt neq;
uolunt: quia
manifeste et
notorie here-
tici sunt et se-
ditiosi, contra
omnia iura, di-
uina et huma-
na.

Falsæ glo-
riationes
Luth.

scriptis nunc oblatum à me uolo & ius & Magistratum, sub peri-
culo corporis & uitæ, ad experiendum cum eo super doctrinis &
actis Lutheri: ad standum secum iuri coram Magistratu, usq; ad
determinationē causæ: ad sistendū pedem pedi, atq; etiā ad iacendū
in carcere aut captiuitate, usq; ad definitiuam sententiam iudi-
cis. Quis eorum hic animosus est: Hic sane uidebo, an Lutherus se-
rio dixerit tam turgida ac ferocia uerba. Non est noua hæc mea ani-
mositas & prouocatio: Dixi eam Luthero ipsi Vuormaciæ in fa-
ciem, & in publicis scriptis eandem persæpe repetiui, & in ea adhuc
semper firmiterq; persisto, quo diutius, eo constantius. Neq; fugio
lucem: Non subrepto in angulum, quando res serio agitur. Quem-
admodum Lutherus fecit, & pridem post Comitia Vuormacien-
sia proditorie, & nuper sub Augustana Comitia meticuloſe. Palam
ac manifeste comparui in Comitij Imperialibus Vuormaciæ,
Nurenbergæ, Spiræ atq; Augustæ, quando hisce de rebus ageba-
tur. Et frustra expectaui, an ullus Lutheranorum ibi propter eius-
modi uerba uellet me conuenire, aut iudicio mecum experiiri. At in
hanc usq; diem nullus eorum uenit, ut periculum de me faceret. Hoc
tamen nequaquam mihi laudi esse uolo, quasi ego tantæ sim erudi-
tionis. Agnosco enim me pro omnium minimo, quantum ad eru-
ditionem ingeniumq; attinet: Sed cupio hunc honorē tribui, tum
Christo Domino, cuius promissis, Ecclesiæ ab eo factis, usq; adeo
nitor & confido: Tum sponsæ eius, sanctæ matri Ecclesiæ, quam
Diuus Paulus, 1. Timoth. 3. uocat columnam ac firmamentum ue-
ritatis. Hæc ibi Cochlæus. Cæterum nimis longum foret, cuncta
Lutheri mendacia tumidaq; uanæ gloriæ iactantias, ex uno illo
eius libro recensere, dum gloriatur de pacificis fidelibusq; suis ad
Ecclesiasticos editis admonitionibus, ac de tranquilla sua doctrina,
deq; ualidis suis ac suorum ad Deum precibus pro Papistis: & de
suis protectionibus, quibus solis à seditionum ui conseruati sint
Papistæ. Et quod omnium impudentissimum, uanissimumq; ac
nequissimum est, sæpe iactitat, Papistas probe scire ac ultro confi-
teri, Lutheri doctrinam uerum ac merum esse Euangelium: Neq;
tamen desistere à persequendo illud cōtra proprias ipsorum con-
scientias. Cunctq; eo in libro toto nihil potius quærat, quàm ut Cæ-
sari alijsq; Principibus Catholicis rebelles atq; infensos reddat
eorum subditos: at tamen perfricta fronte protestatur, se non sua-
dere, ut subditi mandatis aut uiolentijs eorum resistent. Atq; inter
atrocissimas iniurias, criminationesq; & calumnias, quas in Cæ-
sarem aliosq; pios Principes ei aculatur creberrime, Cæsarem interdū
laudando, parti suæ gratiam quærit. Hæc sane sunt uerba
eius.

eius. Hoc est fidele consilium meum. Si Cæsar uocauerit subditos ad
 arma, & parti nostræ, propter causam Papæ, aut propter doctri-
 nam nostram, bellum inferre uoluerit: Quemadmodum Papistæ
 nunc horrendè gloriantur ac ferociunt (ego autem id de Cæsare
 nondum credo) Ut in eo casu nullus hominum in hoc uel usum sui
 præbeat uel Cæsari obediat, sed certus sit unusquisq; sibi à Deo id
 uehementur prohibitum esse, ne Cæsari tali in casu obediat. Qui-
 cumq; uero ei obedierit, is sciat, se Deo inobedientem esse, corpusq;
 & animam æternaliter eo bello perdere. Cæsar enim tunc agit, non
 solum contra Deum & ius diuinū, uerum etiam contra proprium
 ius suum Imperiale, contra iusurandum, obligationemq; suam, &
 contra sigilla literasq; suas. Aduersus eiusmodi calūnias scripsit
 Cochleus Teuthonice libellum, ad Doctorē Gregoriū Bruck, qui
 præcipuum fuerat os Lutheranorum Augustæ. Inter multa alia
 sic dicens. Nosti Augustæ multum ac serio tractatum fuisse de
 causa fidei, ac huius insimulationis contra Cæsarem, nunquam fa-
 ctam à parte uestra mentionem, sed utranq; partē adduxisse Euan-
 gelium sacrasq; literas: At uero in intellectu tantum & interpreta-
 tione scripturarum fuisse discordiam. Quamuis uero cunctis actio-
 nibus interfueris, atq; loquendo & scribendo multum ex parte ue-
 stra feceris: nunquam tamen intellexi, quod uos Cæsaream Maie-
 statem tam impiæ ac Tyrannicæ intentionis argueritis, tanquam
 Euangelium bello persequi uelit. Si enim Cæsar talis esset Ty-
 rannus atq; Apostata, qui bello Euangelium (quod est uirtus Dei
 in salutem omni credenti, Ro. 1.) insectari uel intenderet uel cona-
 retur: esset profecto imperiali corona, officioq; ac dignitate pror-
 sus indignus, ac perderet per hoc omnem autoritatem ac iurisdi-
 ctionem in Imperio: omnem subiectionem Homagiumq; Princi-
 pum aliorumq; Dominorum, qui feuda atq; Regalia ab eo susci-
 piunt, nobisq; uilior peiorq; esse deberet quouis Pagano, Iudæoq;
 & Turca. Quemadmodum diuina scriptura iusq; utranq;, Ecce-
 siasticum scilicet & Ciuile, præscribunt ac definiunt. Iam inter
 omnes retro Cæsares, à magno & primo Constantino illo usque
 ad hunc CAROLVM Quintum, nullus omnino tantæ impie-
 tatis insimulatus fuit: quantumuis multa ac magna scelera, persecu-
 tionesq; & Tyrannides, pleriq; eorum alioqui exercuerunt, Excep-
 to uno Apostata, Cæsare Juliano, qui à Christo ad Idola defecit, Iulianus
 Euangeliumq; persecutus est: Non tamen bello sanguinisq; effu-
 sione (quemadmodum Lutherus nostro pio, Catholico, ac reli-
 gioso Imperatori non ueretur imputare) sed edictis tantum & in-
 terdictis, ne prædicaretur Euangelium publice, De quo Eutropius,

Verba Lu-
 th. ne subdi-
 ti obediant
 Cæsari con-
 tra Luthera-
 nos,

Verba Co-
 chleæ cōtra
 calūnias
 Lutheri in
 Cæsarem
 scriptas.

qui cum eo aduersus Parthos ac Persas militauit, sic scribit. Nihil religionis Christianæ infectator, perinde tamen, ut cruore abstereret. Hæc & id genus ibi multa Cochlaus. Lutherus autem in sua Præmonitione Tres præcipue causas recenset, propter quas Cæsari ad bellum contra Lutheranos gerendum, nemo subditorum obedire debeat, easq; magnis ampliationibus odiosisq; & concitatis criminationibus extendit. Prima (inquit) causa, quod Cæsari obedire ac militare nõ debeat in tali casu, hæc est. Quoniam tu (quemadmodum & Cæsar ipse) in Baptismo iurasti, Euangelium Christi seruare, non persequi nec impugnare. Iam uero nosti probe, Cæsarem in hoc casu per Papam incitari ac decipi, ad belligerandum contra Euangelium Christi: Quandoquidem doctrina nostra palam inuenta est Augusti, quod sit uerum Euangelium ac sacra scriptura. Idcirco ad Cæsarem aut Principem tuum, te ad bellum tale uocãtem, sic dicit. Bone Cæsar, bone Princeps, quando seruas iuramentum promissumq; tuum, quod in Baptismo iurasti, charus es mihi Dominus, eroq; tibi obediens ad bellandum quandocunq; uolueris: Sin minus, alium tibi quære, qui obediat. Ego propter te nolo Deum meum blasphemare, uerbumq; eius infectari, ac tecum tam animose in abyssum Inferni currere ac delirare. Hæc (inquit) causa prima, multas alias easq; magnas ac horribiles causas in se compræhendit. Quisquis enim contra Euangelium pugnat, hunc pariter pugnare oportet contra Deum, contra Iesum Christum, contra spiritum sanctum, contra preciosum sanguinem Christi, contra eius mortem, contra uerbum Dei, contra omnes articulos fidei, contra omnia Sacramenta &c. Turca sane ram insanus non est, ut contra suum Mahumetum, aut contra suum Alcoranum pugnet aut insaniat, sicut faciunt Diaboli nostri, Papistæ, qui contra proprium suum Euangelium, quod pro uero agnoscunt, furunt atq; insaniunt: Atque per hoc faciunt Turcam purum sanctum, se uero meros ac ueros Diabolos. Secunda causa est (inquit) Etiam si doctrina nostra non esset uera (Cum tamen ipsi omnes aliter sciant) hoc saltem te absterrere maxime deberet, Quod tali bello onerares te, atq; participem te faceres coram Deo omnium abominationum, quæ in toto Papatu, & contigerunt prius, & deinceps contingent. Hæc causa compræhendit in se innumeras abominationes & omnem malitiam, omne peccatum & scandalum, breuiter, est ipsamet abyssus Infernalis cum omnibus peccatis: Quorum omnium te participem esse oportet, si Cæsari obedieris in hoc casu. Hic horrendis criminationibus enumerat Lutherus peccata, scandala & scelera omnium statuum

Tres causæ
Luth. cõtra
Cæsarem.

Manifestũ
mendaciũ.

Gravis casus
lumnia,

num Ecclesiasticorum, maxime Papæ atque Cardinalium, quibus nefandissima quæcūq; imputat, tanquam pro eorum scelerebus manutendis pugnandum foret Cæsaris mandato. Et ultra crimina uitæ, commemorat abusus circa Indulgentias, circa Purgatorium, circa Missas, circa Venerationes sanctorum, circa Confessiones auriculares, circa Excommunicationes &c. Summa (inquit) est, Omne quod docet ac faciunt, eo tendit, ut nos a Christo ad sua ac nostra opera ducant. Et nulla est literula tam parua in eorum doctrina, nec ullum opus adeo modicum, ut non abneget ac blasphemet Christum, uioletq; fidem in ipsum, ducatq; misera corda tum ad impossibilia, tum ad desperationem: Quemadmodum & uerus Antichristus facere debet. Tertia causa est (inquit) quod si in tali bello Cæsari obedieris, non solum omnia eorum mala in te suscipere ac defendere: Verū etiam optima quæcūq; quæ per Euangelium recuperata sunt atq; instituta, abolere ac exterminare te oportebit. Hęc quoq; causa in se multa comprehendit: Euangelium enim nostrum multa ac magna bona effecit. Nemo antea sciuit, quid sit Euangelium, quid Christus, quid Baptismus, quid Confessio, quid Sacramentum &c. Summa, Nihil prorsus sciuius, quod Christianus scire debet. Omnia sunt per Papæ Asinos obscurata & oppressa: Sunt utiq; Asini, & quidem magni, rudes & indocti Asini, in negocijs Christianis. Nam & ego unus corum fui, & scio, me hic ueritatē dicere. Et infra. Hic oportebit te cooperari, ut omnes Teuthonici libri, Noū Testamētum, Psalterium, Orationalia, Cantualia, & quæcūq; nos scripsimus de multis rebus bonis (quod ipsimet fatentur) comburātur. Oportebit te cooperari, ut nemo sciat X. præcepta, Pater noster, & Credo: Ita enim prius fuit. Oportebit te cooperari, ut nemo de Baptismo, de Sacramēto, de fide, de potestatibus, de statu matrimonij, nec de Euangelio quicquam discat. Hęc & id genus plurima ibi, ad concitandos plebis seducte affectus, artificiosa calliditate grandisonisq; ampliationibus commemorat Teuthonicus Rhetor iste. Sed & in ipsum Conuentum Imperialem dire alicubi exclamat, dicens. O infelices omnes, qui ex parte Papæ Augustæ fuistis. Pudori eritis cunctis successoribus ac posteris uestris, qui non poterunt iucunde audire nomina uestra, quod habuerint tam infelices maiores. O turpem Dietam Imperialem, qualis nunquam uel celebrata uel audita fuit, nec unquam celebrabitur audieturq; propter tam turpem actionem: Quam oportet cunctis Principibus, totiq; Imperio sempiternam esse maculam, quæ nos Germanos omnes & coram Deo, & coram toto mundo rubore confundit. Quid ad hæc dicet

Graves eriminationes contra Papistas.

Falsa facta-
tia Luth. de
suo Euang-
gelio.

Exclama-
tiones Lut.
cōtra Prin-
cipes Ger-
manicæ.

Turca

Turca totumq; Imperium eius, quando tam inauditam tractationem de hoc nostro Imperio audierit: Quid dicent Tartari ac Moscovitæ: Quis de cetero sub toto cælo timebit sibi à nobis Germanis, aut aliquam de nobis existimationem habebit, quando audierint, quod sinimus, maledictum Papam cum laruis suis sic facere ex nobis fatuos, stultos, pueros, immo trūcos ac stipites: ut propter eorū secleratam, Sodomiticam, turpemq; & doctinam & uitam, tam turpiter, immo plus quàm turpiter, in publicis Comitij Imperij, cōtra iustitiam & ueritatē, agamus: Merito pōniteret unumquēq; Germanum, se & Germanum natum esse, & Germanum dici. Miras præterea minas interdum profert. Satis diu uixi (inquit) mortem bene merui, ac Dominum meum Christum de Patu egregie uindicare cœpi. Ipsi post mortem meam, Lutherum primo recte sentient: Quamuis & nunc, si in Papali ac sacerdotali seditione interfectus fuero, mecum recipiam agmen quoddam Episcoporum, Presbyterorum ac Monachorum, ut omnes dicūri sint, Doctōrē Martinum magna cum processione ad sepulturam deductum esse. Est enim magnus Doctōr supra omnes Episcopos, Presbyterosq; & Monachos: Idcirco & ipsos oportebit cum eo ad sepulturam ire super dorsa, ut de hoc & cantica & confabulationes fiant. Atq; ita peragemus ultima uice peregrinationem quādam simul. Ipsi quidem Papistæ in abyssum Inferni deorsum, ad suum Deum mendacij ac homicidij, cui mentiendo ac interficiendo seruerūt: Ego uero ad Dominum meum Iesum Christum, cui in ueritate ac pace seruiui. Aduersus hunc librum Lutheri, usq; adeo malignum contumeliosumq; prodijt Dresda libellus quidam paruulus, à Laico quodam Teuthonice scriptus, Cuius ita habet initium. Lutherus iam rursus libellum quendam ædidi, quem uocat Præmonitionem ad dilectos suos Germanos. Verum iustus uocaretur Seductio, atq; incitato ad rebellionem atq; seditionem: Quandoquidem re ipsa nihil aliud in eo quærit, quàm ut nos Germanos faciat & à Cæsare deficere, & omnibus potestatibus rebellare. Quam insidiosis dolis, mendacijs, clamoribus atq; præstigijs id faciat, ac quoties Diabolij nomine ad hoc utatur, uiderint ac responderint illi, qui semper dicūt, cum esse uirum sanctum, & cum eo esse spiritum Dei. Primum igitur scribit, Eorum, qui Lutherani non sunt, intentionem stare super uim, eosq; causam suam constituere super dextras. Idcirco euenire inde oporteat uel seditionem uel bellum: Vtrum horum cōtingat, Lutheranos fore innocentes, qui neq; consilium, neq; causam ad hoc dederint. Quàm uerum aut sit istud, probe testari sciunt ij, qui quotidie uident atq; audiunt,

Minæ Lut.
contra Epi
scopos &
Clericos;

Libellus
cuiusdam
Laici cōtra
Luth.

audiunt, quæ conspirationes, qui apparatus belli, quæ militum conductiones, quæ equitum congregationes, quæ confœderationes, apud Lutheranos, toto isto tempore atētata atq; institutæ fuerint. Et qui contra sciunt, nihil horum apud Cæsarem Cæsarianosq; fieri: Immò ipsum Cæsarem, uelut benignissimū ac mansuetissimum dominum, multo magis curare semperq; curasse, ut causam hanc componat atq; ad pacem redigat. Hæc & id genus multa Laicus ille.

Contra quem conuictiosissime scripsit Lutherus libellum, cui titulus est. Contra Sicarium Dresdæ. In quo post sui excusationem sic ait. Hic uide, bone lector, an Lutherus sit mentitus in duobus suis libellis, ubi criminatus est Papistas, Proditores, homicidas, Nebulones, & proh dolor non satis criminatus est. Iste Archinebulo uult nos docere uirtutes Papistarum: Nempe, ut subditi nequaquam sint inobedientes suis superioribus, ubi uelint contra Deum & iustitiã effundere sanguinem innocentem. Et infra. Quoniam uero Papistæ, per hunc Sicarium indicant sese arbitrari, quod Lutherani sint in apparatu belli militumq; conductione: Id ego ex corde libenter audio, placeatq; mihi, Papistas in tali opinione ac sollicitudine existere, ac credere, tale Lutheranorum propositum esse uerum. Quod si possem, uellem libetèr eiusmodi opinionem sollicitudinemq; eorum confortare, donec præ timore morerentur. Ac uelim huiusmodi cantilenam de ipsis cantare, Domicele Cain scis interimere fratrem tuum Abel: habe ergo & præmium tuū, ut tremas ac pau eas, ne te interimat quisquis tibi sit obuiam, ac nunquam sis securus, terreatq; te etiã solū sonitus. Sciunt Domini Hannas & Caiphas persequi Christum: habeant & ipsi præmium suum, ut timeant sibi à plebe, & dicant, O he, o he, ne fiat seditio in populo. Sic & homicidæ nostri, qui tantum innocentis sanguinis fuderunt, hanc debent habere plagam, ut uereri ac time re debeant, ne fiat Seditio. Atq; etiã si Lutherani nullum facerent belli apparatus, ipsi tamen metuere debeant, Germaniam esse ple nam armatis Lutheranis: nec aliter cogitare, quàm hoc anno nul lam arborem producturã esse folia, sed pro folijs Lutheranos Cataphractos ac Scelopetarios. Hoc habere debēt, sic orauit ego & adhuc oro, sicut scriptum est, Fugit impius nemine persequente. Et infra. Quoniam igitur luce clarius est, Papistas ipsos fateri & uerbis & factis, sese nobis esse inimicos & contrarios: Hoc Doctoris Martini uerax esto iudicium, tum in scripturis fundatum, tum ex fructibus eorum demonstratum, Certissime proposuisse in animo iūo Papistas, die noctuq; excogitare, insidiari ac practicare, quomodo nos perdant atq; exterminent. Hoc de ipsis uniusquisq; nostrum,

Conuictia
Luth. in
Laicū illū.

Cantilena
Luth. con
tra Papist.

Lutheri las
dicium de
cogitatio
nibus Papi
starum.

strum, & nihil melius, de ipsis sperare potest, nec ullū est dubium: Quicquid ipsi præterea uel amice uel pacifice prætendunt, id totum esse oportet proditorium atq; osculum Iudæ: Aut oportet eos ex timore aut metu facere, quod nondum possunt id, quod libenter facerēt. Hoc iudicium uolo nostris uniuersq; mundo constituisse, ut secundum hoc sciat sibi prospicere quicumq; uoluerit: Scio, me non mentiri, nisi falsa sit scriptura. Idcirco Sicarius iste duplex est Nebulo, qui hoc totum in corde suo probe nouit, & nihilominus cruentos canes suos nobis proponit, tanquam bonos ac pacificos, apud quos plures sint fructus fidei, quam apud nos. Et iterū.

Gloriatio
Lutheri de
maledicen
tia sua.

Nihil (inquit) curo, quod queritur, nominari in meo libro fere mera maledicta atq; Diabolo: Hoc debet esse mea gloriæ meusq; honor. Sic & habere uolo, ut deinceps dicatur de me, quod plenus sim maledicentiæ criminationisq; & execrationis in Papiſtas. Volo & de cætero me aduersus nebulones istos exercitare execrationibus ac maledictis, usq; ad sepulturā meam, nec ullum uerbum bonum amplius ex me audient: Ego meis tonitruis ac fulminationibus sic

Bellum à
Quinq;
Cātonibus
Heluetio-
rum Tigu-
rinis indi-
ctum.

Pro eisdem ac-
cipe, Tiguri-
nos, Turicen-
ses & Turre-
genses ex oppi-
do Zurig.

Causæ
belli.

eis ad sepulturam compulſabo. Dum hæc in Saxonia fierent, ac grande ad Lutheranae sectæ defensionem conſlaretur coniurationis fœdus quorundam Principum, Comitumq; & ciuitatum: Cæsar uero in Germania Inferiore (ubi multas habet prouincias hereditarias) occupatus esset, Apud Helucios multis iniurijs tribulationibusq; uexabantur Catholici, maxime à Bernensibus & Tigurinīs, qui cæteris erant potentiores, opibusq; & armis magis instructi. Unde factū est, ut Quinq; Cantones Catholici, nempe, Lucernenses, Vrienses, Suitenses, Subsyluani atq; Zugeses, communi decreto bellum Tigurinīs indixerint: Causas belli recensentes ad longum in literis denunciatorijs. Quoniam longo (inquiunt) tempore nos omnes ac singuli, satis superq; obtulimus nos ad standum iuri & æquitati: Vos autem contra iurata fœdera, contra pacem publicam, contra Christianam disciplinam & concordiam, contra confœderatorū fidem charitatemq; & amicitiam, atq; etiam contra omne ius naturale, & cōtra omnem æquitatem, subditos nostros nobis subtrahitis ac rebelles facitis, ut facti iam sint erga nos perfidi atq; periuri: nostram recusantes Iurisdictionem, in Capitaneatu S. Galli, & in præfectura uallis Rhenanæ, alijsq; in locis non paucis: Quos defenditis, & nos ipsos multis dolis uersutisq; inter nos discordes reddere paratis, ut eo periculo nos ab antiqua & indubitata fide nostra Catholica depellatis. Et dicitis, nos nolle audire uerbum Dei, neq; sinere Nouum ac Vetus Testamentum legi, atq; propterea criminati nos estis, tanquam

impios

impios ac malignos proditores, ac proditorios nebulones. Cum igitur nouæ ac fictæ fidei uestræ non adhæreamus, denegatis nobis Victualia, publicumq; mercatum, ut compellatis nos hac ratione ad famem, ad perdendum non solum nos, uerum etiam infantulos innocentes, qui adhuc in materno gestantur utero. Nobis autem omne ius denegetur, nec quisquam ad iustitiam cōsequendam nobis opem ullam ferat, nosq; longo tempore eiusmodi angustiam, uim, superbiamq; & iniquitatem tulerimus, nec ullus sit iniuriarum finis: Cogimur itaq; hæc omnia Deo suæq; Genitrici, præclaræ ac uniuersæ Curie cœlesti, cunctisq; probis hominibus, quibus ius & æquitas placent, conqueri. Et uolumus, si Deus nobis gratiam uirtutemq; ac fortitudinem concesserit, ista potenter manu ac facto de uobis uindicare: Id quod uobis omnibusq; adiutoribus & adhæsoribus uestris clare hisce literis denunciamus, nostrumq; honorem per hoc erga uos pro nobis ac nostris adiutoribus assertum esse uolumus. In fidem & testimonium harum literarum, appendimus sigillum fidelium nostrorum confœderatorum Zugenium, omnium nostrum nomine. Datum feria Quarta, Die Quarta Octobris, Anno à natiuitate Christi 1531.

Indignio
belli.

Mox igitur hac denunciatione facta, ad pugnandum sese ex utraq; parte parauerunt. Die itaq; XI. Octobris, Tigurini, præmissis eorum Capitaneo cum cohorte una, ac sex Bombardis rotatis, ipsi cum optimo quoq; milite ac XX. Bombardis grandibus subsequuti, transensio Albi monte, prope Monasteriū, quod Capella dicitur, tres Cātiones Catholicorū, nempe, Suitenses, Zugeses, & Subsylvanos, aggressi sunt. Catholici autē positis insidijs, statim post cōgressum retrocesserūt, fugā simulātes. Mox uero ualido cum agmine prorūpentes, Tigurinos in fugā uerterunt. Cæsi sunt igitur omnes, quotquot magnū præcesserāt uexillū, & creptæ sunt eis omnes Bombardæ atq; munitiones. Numerus cæsorū fuit M.D. Repertus fuit in ea strage Zuinglius, omnis perfidiæ discordiæq; inter Heluetios autor, à duobus Catholicis, pronus in facie adhuc spirans, quem illi non cognoscentes interrogarunt, an uellet confiteri: At ille tacuit uelut mortuus. Superueniens autem alius, qui eum cognouit, lethale infixit uulnus, Capitaneisq; protinus indicauit. Qui iusserunt eum sisti publico iudicio, in quo sane iudicatus est ut proditor, atq; combustus ut hereticus. Ferūt autem, quosdam Tigurinos asportasse inde cineres, domumq; retulisse. Cæsi autem sunt & alij Apostatæ insignes, nempe Abbas & Prior Capellæ, Commendator Risnacensis, Antonius Vualdner, Cantor & Canonicus Turicensis, Henricus Vtinger, Custos & Canonicus

Primum
prælium et
cædes Ti-
gurinorū.

Zuinglij
exitus.

- nicus ibidem; Et ex ciuibus fortissimi quicq̃. Capti præterea Duo insignes uiri, Præfectus quidam & subscribo Turicensis. Alterum deinde prælium commissum est Die XVII. Octobris, iterum Catholicis secundum, hæreticisq̃ aduersum. Nam Tigurini seu Turicenses, post acceptam cladem, uocauerunt in auxilium Bernenses, collectoq̃ exercitu circiter XXX. Milia pedium, processerunt in campum, partitoq̃ exercitu in duo agmina, Turicenses uersus Zugam; Bernenses uersus Lucernam profecti sunt. Quinq̃ autem Cantones Catholici, cõiunctis uiribus ad XVIII. Milia pedium habuerunt, congressisq̃ cum Bernensibus circa fluuium quendam, compulerunt eos in fugam. In fluuio autem perierunt D. & cæsi sunt in prælio DCC. Altero die proreperunt ex uepribus aliqui Turgauicenses, quos Catholici clementer ac benigne tractarunt, quicunq̃ uenerabile Sacramentum percipiebant. Rursus præliatum est Die XXIII. Octobris, Tigurini enim ac Bernenses uindictæ cupidi, accerserunt in auxilium Basilienses quoq̃ & Schaffhusenses, uolebantq̃ noctu in hostes imparatos irruere. Catholici non omnes erant simul: Lucernenses enim propter Bernenses seorsum habebant exercitum. Alij autem Quatuor Cantones, intellecto hæreticorum proposito, albas camisas super arma sua induerunt, ut noctu inter sese cognitionis signum haberent. Inito igitur prælio, primum certamen a deo asperum atq̃ cruentum fuit, ut Catholici circa principia ad Quintum usq̃ membrum seu ordinem cæderentur. Deo autem adiutore, uicerunt tandem, atq̃ hæreticos in fugam compulerunt, cæsis sex Milibus eorum. Neq̃ tamen quieuit ira hostiũ. Ultimo enim die Octobris, in Vigilia omnium sanctorum, rursus congressi sunt Turicenses contra Quinq̃ Cantones Catholicos, sed nihilo fœlicius quàm prius. Nam Catholici secunda hora noctis sex milibus inuaserunt illorum castra, cæsisq̃ Quinq̃ milibus hostium, reliquos qui non aufugerant, ceperunt: fuerant autem in ijsce castris VIII. Milia. Ceterum apud Heluetios admodũ religiosum ac uenerabile, miraculisq̃ clarum est templum, Deiparæ uirgini Mariæ sacrum, quod Heremus dicitur. Ad quod sane publicam processionem instituerunt Quinq̃ Cantones Catholici, à senibus, puerisq̃ & mulieribus, uirginibusq̃ ac omni turba imbelli peragendam. Id quod Turicenses, Zuinglij peruersa doctrina inbuti, ægerrime ferebant. Decreuerunt itaq̃ facta expeditione templum illud deuastare, atq̃ Imaginem Diuæ uirginis Mariæ minutatim discindere atq̃ comburere. Quod ubi perceperunt Quinq̃ Cantones, festinanter illuc profecti sunt, atq̃ indutis rursus super arma albis indusijs, in montis planitie duriter exceperunt hæreticos, interfectis plus minus Quinq̃ Milibus, ra-

Secundum
prælium.

Tertium
prælium.

Quartum
prælium.

Templum
Heremitium.

Quintum
prælium.

ptisq; vexillis Quatuor, Quorum unum Turicensium, Alterum
 Basiliensium, Tertium Schaffhusensium, Quartum Mulhusensium
 fuisse dicitur. Erant quidem hæretici opibus auxilijsq; & nume- Religiosa
 ro militum atq; armorum & Bombardarum apparatu longe ua- gēs Quin-
 lentiores quàm Catholicici. At Catholicici fide, pietate, religione, bo- que Can-
 naq; conscientia atq; recta in Deum & sanctos eius fiducia egregie tonum;
 armati, feliciter uicerunt semper. Toto enim expeditionis tempore,
 obseruarunt religiose pristinam suam deuotionem, secumq; habue-
 runt suos sacerdotes, ut interessent eorum sacrificijs in quotidianis
 Missis, serio ac religiose flexis genibus ad Deum orâtes, tum ante
 prælium, tum peracto prælio. Constituerunt præterea XVIII. ui-
 duas in territorio Suitensium, quæ alternatis uicibus senæ iugiter
 in templo Beatæ Virginis Heremitico, pro exercitu Deo supplica-
 bant die noctuq;. Merito igitur uicerunt eos, qui superis contem-
 ptis, confidebant in hominibus, ac ponebant carnem brachium
 suum. Vnde non iniuria comparari possunt Quinq; Cantones illi
 Indytis Machabæis, qui dicebât. Facile est concludi multos in ma- i. Machab. 3.
 nu paucorum. Et non est differentia in conspectu Dei, liberare in
 multis & in paucis: Quoniam non in multitudine exercitus uictoria
 belli, sed de celo fortitudo est. Hæretici igitur toties uicti at-
 que fugati, petierunt ac inierunt tandem, intercedentibus multarum Post prælia
 ciuitatum Imperialium Oratoribus, concordiam cum Catholicis pax & con-
 Quinq; Cantonibus. Turicenses quidem Die XVI. Nouembris: cordia facta
 Bernenses uero Die XXIII. eiusdem mensis. Operę precit̃ ergo est;
 fuerit, recitare primi articuli uerba, ex Teuthonica concordie for-
 mula, quæ de fide (propter quam præcipua discordia & belli occa-
 sio erat) per arbitros concepta fuit. Primum igitur debemus ac
 uolumus nos Turicenses nostros fideles confœderatos de Quinq;
 Cantonibus, similiter & dilectos eorum cõciues ac prouinciales de
 Vuallis, atq; omnes eorum adhæsores, siue Ecclesiastici sint siue sæ-
 culares, circa ueram, indubitam, Catholicam fidem suam, nunc &
 deinceps in suis proprijs ciuitatibus, territorijs, præfecturis & do-
 minijs, absque redargutione ac disputatione, quietos dimittere:
 Cunctis malis adinventionibus, exceptionibus, circumuentioni-
 bus dolisq; uitatis atq; remotis. Econuerso debemus nos Quinq;
 Cantones nostros confœderatos Turicenses, ac proprios eorum
 adhæsores circa fidem eorum quietos dimittere. Atq; eadem hæc
 uerborum forma circa primum concordie articulum, cum Bernen-
 sibus quoq; est obseruata. De qua sane merito gaudet, & Quinq;
 Cantonibus illis cõgratulantur omnes per orbem terrarū Catho- Laus
 lici, quod non dubitarunt pro fide Catholica uiriliter asserenda, sua Quinq;
Cantonū;

corpora, suas uxores, liberosq; ac totā patriā suam in ultimū exponere discrimen. Vnde et Deus pro ea pietate gloriosos eis retribuit de hereticis triumphos, ut cogentur ipsimet fateri, a nūq̄ Quinq; Cantonum fidem esse uerā atq; indubitātam. Merentur & aliam laudem Quinq; Cantones illi, quam nulla posteritas reticere debet, quod eorum strenuitate & opera sublati sunt de medio duo acerrimi deterrimiq; hostes Ecclesiæ, Vlricus Zuinglius, & Ioannes Oecolampadius. Quorum prior in primo statim prælio cæsus & exustus est: Posterior uero non longe post tanto mœrore animi confectus est Basileæ, ut scortū suum (quod ipse Monachus Apostata pro uxore habebat) inuenerit eum manē mortuum in lecto suo. De quorum interitu, sic rescripsit ad Ioannem Cochleum ex Anglia Clariss. uir Thomas Morus, supremus Regni Cancellarius. Postquam Georgius in Angliam redijt, cōplures diuersis temporibus epistolas abste accepit. Postrema ea fuit, quam de Zuinglio & Oecolampadio scriptam misisti: Quorum nunciata mors lætitiā mihi attulit. Quanquam enim dolendi causas reliquere nobis heu nimium graues, propter multa, quæ neq; sine horrore eloqui possum, & nemini sunt ignota: neq; audire homines p̄j sine profundo gemitu debent. Sublatos tamen è medio esse tam immanes fidei Christianæ hostes, tam accinctos ad Ecclesiæ excidium, tam intentos ubiq; in omnem perimendā pietatis occasionem, iure gaudere possumus.

Thomas Morus, qui postea propter ueritatē martyrium suscepit, anno 1535. Sicut & Episcopus Rossensis.

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXXII.*

Dietā Imperialis Ratisponæ celebrata.

Æsar, ut eiusmodi motus conpirationesq; & discordias Sectarum in Germania, incruentis consilij reprimeret atq; compesceret: indicēbat Dietam (ut uocant) Imperialem, Spiræ celebrandam. Verum ubi intellexit maximum Turcarum apparatus & exercitum appropinquare, ad inuadendam Vngariam atq; Germaniam, transtulit eam Dietā non Spiræ, sed Ratisponæ celebrandam, ut esset ipse Cæsar propinquior ita hosti Christiani nominis, eiq; citius resistere possit. Conuocauit igitur omnes Principes ac Status sacri Ro. Imperij, in supra dictam ciuitatem Imperialem, Ratisponam, quam Danubius præterfluit in Bauaria. Inter Principes autem Electores personaliter comparuerunt, post Imperatorem Carolum, & Regem Romanorum, Vngariæq; & Bohemiæ Ferdinandum, Albertus Cardinalis & Archiepi-

Archiepiscopus Moguntinus, Ludouicus Comes Palatinus Rheni,
 Dux Bavarix: & Ioachim Marchio Brandeburgensis, Dux Ste-
 ting &c. Ex Episcopis, Saltzburgeris & Tridentinis Cardinales,
 itē Bambergensis, Herbipolensis, Spirēsis, Augustensis, Patauien-
 sis, Ratisponensis, Mindenensis, Vienenensis. Ex alijs Principibus, Du-
 ces Bavarix Comitescq; Palatini Rheni, Fridericus, Vuilhelmus,
 Ludouicus, Otto Hēricus, & Philippus: Dux item Saxonix Geor-
 gius, Dux Brunsvicensis Henricus, Langrauius Leuchtēbergen-
 sis Georgius: Comites præterea & Barones non pauci, Abbates
 item & alij Prælati. Multi aut per suos Oratores comparuerunt,
 quemadmodum & ciuitates liberæ atq; Imperiales. At Luth- Conuērus
 rani Principes cum confœderatis suis seorsum conuenerūt Suein- Lutherano
 fordix in Franconia: Ad quos Cæsaris cōsensu profecti sunt Duo rum Suein-
 Electores, Moguntinus & Palatinus Rheni, ut cum ipsis tracta- fordix.
 rent de maturaudo aduersus Turcas (qui iam cum maximis copijs
 in Vngariam peruenerāt) auxilio, quod in Augustensi Dieta pro-
 missum fuerat. Quantum uero apud eos profecerint, non est uul-
 go cognitum: Retulerunt autem Cæsari Ratisponæ. Vbi & alio-
 rum Regum ac Dominorum Oratores erant, Curiam sequentes
 Cæsaris. Inter quos erat Thomas Cranmerus, Orator Regis Tho. Crā-
 Angliæ, qui secum ex Anglia attulerat librum, in quo accuratissi- merus An-
 me probabatur Regis Angliæ & diuortium & nouum Matrimo- glus.
 nium. Quem cū tradidisset uidentum Ioanni Cochlæo, is breuissi-
 me ad omnes Rhetoricas argutiarum amplificationes, illi respon-
 dit priuatim. Et quanquam Anglus ille acutus ac eruditus erat
 Theologus & Sacerdos, ad scripta tamen Cochlæi non respondit:
 Qui tum familiariter sæpe cum illo colloquebatur. Erant præ- Condēna-
 terea in eadem Dieta R. D. Cardinalis Campegius, Legatus de tio cuiusdā
 latere, & D. Hieronymus Aleander, Archiepiscopus Brūdufinus, libri iuda-
 Nuncius Apostolicus. Ad quos delatus fuit liber quidam hominis zantis.
 eruditi, qui Lutheranos cum Catholicis concordare in doctrina
 nitebatur. Verum dum abrogaret multa Catholicis, iamdiu obser-
 uata, repertus est in multis iudaizare. Liber itaq; eius, iussu & Car-
 dinalis legati, & Aleandri Nuncij Apostolici, à quibusdam Theo-
 logis Hispanis (quibus additus erat Cochlæus) examinatus, eorum
 iudicio reiectus fuit, uelut iudaizans: Quandoquidem & autor
 eius ex Iudaismo ad Christi religionem conuersus fuerat. At Liber Ser-
 longe peiorem reperit ibi publice uenalem librum Cochlæus, cum ueti contra
 hac inscriptione. De Trinitatis erroribus, libri VII. Michaëlis Ser- Trinitatem
 ueti Hispani. Quem cum attulisset ad D. Io. Quintanam, Theo- personarū.
 logum eximium, ac Cæsareæ Maiestatis A confessionibus, uirum

Hispanū is ægerrime tulit indignitatē eius rei, tum quod autor Hispanus esset (quē & de facie se nosse dicebat) tum quod impiissimę atq; inaudite in eo libro essent hæreses. Mox itaq; curauit, pestilentissimū illū librum suppressi, ne amplius uenderetur. Verum eodem tempore insurrexit aduersus Ecclesiam quidam Germanus ex terra Juliacensi, Ioannes Campanus, qui Lutheri discipulus per biennium fuerat Vuittenbergæ. Is eosdem fere errores de Trinitate asseuerauit: Cui etiam Lutherani & Lutherus ipse restiterunt, ut non possit hæresis illa ullas acquirere uires. At uero Georgius Vuicelius Germanus, ex oppido Vach (quod Langrauius Helsingorum paret) oriundus, qui X. annis misere Lutherizauerat, ex lectione ueterum Theologorum sanctorumq; patrum, respicere cœpit, ut non omnia probaret amplius, quæ docebat Lutherus. Quod ubi percepit Lutherus cum suis, effecit, ut ille à Nymeco (quod oppidum tribus distat Miliaribus à Vuittenbergā) ui abduceretur captiuus Vuittenbergā, turriq; inclusus aliquandiu detinebatur in carcere, haud secus atq; malefactor aut hæreticus.

Ioannes
Cāpanus.

Georgius
Vuicelius
ex Lutheri
mo ad Ec-
clesiam re-
uerfus.

Lutheri cō-
tra Vuice-
lium inqui-
sitiō.

Iussit itaq; mox inquiri Lutherus ac discuti omnes Vuicelij libros chartasq; & epistolas, si forte inuenire ibi posset aliquid, in quo ille iuste accusaretur: Maxime uero cupiebat reperire nonnihil iudicij de Campano illo, qui mensē unū Nymeci apud Vuicelium fuerat. Cum uero excussis omnibus angulis nihil prorsus accusatione dignum inueniretur, dimissus est liber Vuicelius. Qui domum reuersus, ac ægre ferens eam captiuitatis ignominiam, accepit literas à patre suo à Vach, quibus reuocabatur in patriam. Ne autem clam aufugere uideretur, petijt missionem à Principe Electore Saxonie, qua concessa, redijt in patriā. Verum Lutherus & sui metuētes doctrinæ suæ ab illo, ceperunt cum & clandestinis & manife-

Erfordia.

stis criminationibus insectari, cum alibi, tum maxime Erfordie, ubi is olim Philosophiæ operam dederat in publica Academia, in qua iam profiteri bonas literas intendebat. Ne igitur ullum ibi uel concionandi ad populum, uel docendi in scholis locum obtineret, enixè curauerunt Lutherani, Iudocus Cocus, qui se Iustum Ionam uocat, sacerdos uxoratus, ac Duo Apostata Monachi, Langus & Egidius. Quibus ille cedens, redijt ad patrem. Cum uero sibi tutum non esset, eo in loco contra Lutheranos uel agere uel scribere, aliunde sibi Patronum quæsiuit. Quem & optimum inuenit, uirum pium, religiosum atq; potentem, Dominum Hoygerum, Generosum Comitē à Mansfelt, qui uel in medio Lutheranorum egregie tuebatur eum Islebij. Vbi uir ille: cum sit ingeniosus, acutus, disertus, linguarumq; Græcæ & Hebræicæ insigniter peritus,

Patronus
Vuicelij.

iuuenis

Iuuenis præterea ætate & laborum tolerantissimus: Multa in Lutheranam sectam atq; doctrinam scribit æditq; opuscula, quibus Germanos à perniciosissima secta illa absterre, in uiam reuocare, satagit, atq; id facit non paruo cum profectu multorum. Multa quidem Lutheri dogmata impugnat, sed nullum uehementius copiosius uè aut crebrius, quàm illud, quod reiectis honorũ operum studijs ac meritis, solã fidem extollit. Aduersus criminationes Lutheranorum, ædidiit quandam Apologiam Teuthonice, & Confutationem quandam Latine, aduersus maledicum calumniatorem, Iustum Ionam, quem rectius Iudocum Koch seu Cocum uocat. In eundem scripsit postea & alium librum Teuthonice, quem de Catholica Ecclesia inscripsit. Ex quo pauca (est enim bene prolixus) hic recitabo, quantum ad Trinitarium pertinet hæreticum, Io. Campanũ seu Campensim. Ait ergo. Idcirco mentiris, Coce, quod Campanus sectam suam apud nos Nymeci effuderit. Testis est Deus, Campanum illum nemini ullum uerbum de proposito suo Nymeci dixisse: sed id unum egit (propter quod aduenerat) ut Orthodoxorum patrũ libros perscrutaretur, nescimus uero quam ob causam. Mecum sane raro uel conuersatus uel colloquutus est. Neq; ego ex omni eius sermone unquam considerare potui, quod Trinitarius fieri uellet. Id uero statim percepi, quod non esset amplius Lutheranus. Quapropter id quoq; mentiris, quod is apud nos occulte latuerit: Nihil ibi factum est in occulto aut suspecto, neq; quicquam impie aut inhoneste. Id de quo testor omnes Iulias illius oppidi. Sed esto, sit Archiblasphemator Christi Campanus, Vbi, quæso, aut à quo didicit: Apud nos fuit septimanas Quatuor, apud uos annos Duos. Et non nos, sed uos docuistis eum. At nec uos illud eum docuistis. Esto ita: At quis reclusit ei ianuam ad illum errorem tam abominabilem atq; horrendum: Ego an uos? Hic sane apparebit, quisnam sit Campanicæ hæreseos reus, Quandoquidem ille tam diu Vuitenbergæ permansit atq; nidificauit. In quo sane nido adhuc incubat Struthio Camelus, uir ille, qui modicum tenet de hoc uerbo Homouision, atq; palam scripsit, sibi hæc uocem, Trinitas, in Teuthonico non placere. An non potuit etiam Campanus ex tali primum ouo prorepere: Hæc ibi Vuicelius.

Cæterum Hispanus ille, Michaël Serueti, aliàs Reues ab Aragonia, ultra VII. libros supradictos, Duos eodem anno Dialogos ædidiit. In quibus argute & acute ex scripturarum diuersis locis, nouam de Christi carne Theologiam docet: Nempe, quod Christus tam iuxta carnem, quàm iuxta spiritum habeat substantiam æternam, & quod in eadem substantia, in qua tam iuxta carnem,

Opuscula
Vuicelij.Verba eius
in Iustum
Ionã, Iodo
cum KochError Cã.
pani de
Trinitate
ex Luth,Luth. in lib.
contra Iacobũ
Latomum.Alius er-
ror Serueti.

quàm iuxta spiritum nunc est, fuerit antea in cœlo creator. In præfatione uero ad lectorem sic ait. Quæ nuper contra recepiam de Trinitate sententiam, septem libris scripsi, omnia nunc, candide lector, retracto: Non quia falsa sint, sed quia imperfecta, & tanquã à paruulo paruulis scripta. Precor tamen, ut ex illis ea teneas, quæ ad dicendorum intelligentiam te poterunt iuuare. Hæc ille, homo nimirum acris ac uehementis ingenij, qui Græcæ quoq; ac Hebraicę linguæ peritus uidebatur. Sed hic est cõmunis omnium fere nouorum Theologorũ morbus, ut linguarum peritiã tumidi, ac literali scripturæ sensui, quem non ex probatis doctoribus, sed ex capite suo sibi effingunt, innitentes, contemptis & sanis patrum expositionibus, & solidis scholasticorum Theologorum informationibus, suæ confidunt prudentiæ: sed pro mobilitate ingenij instabiles, ut facili momento per nouam adinventionem, priorem sententiã suã, quam primo inuentionis calore laudauerant, mutant, uariant, augeant aut minuant: luxta illud Iacobi Apostoli, Vir duplex animo, inconstans est in omnibus uijs suis. Sic & Lutherus nimis uehemens plerunq; in contentionibus, multa, torrentis in modũ, currenti committit calamo, quæ si maturius considerasset, non tot tamq; horrendis aliorũ erroribus a nsam & originem præbisset. Quæ enim supra ex Vuicelio recitata sunt, ea & Cochlaus Philippo Melanchtoni obiecit. Hæc enim sunt uerba Lutheri in D. Iacobum Latomum olim ædita. Nec est (inquit) quod mihi Homouision illud obiectes, aduersus Arrianos receptũ: Non fuit receptum à multis, ihsdem præclarissimis, Quod & Hieronymus optauit aboleri, Adeoq; non effugerunt periculum hoc inuenio uocabulo, ut Hieronymus queratur nescire, quid ueneni lateat in syllabis & literis. Quod si odit anima mea uocẽ Homouision, & nolim ea uti, nõ ero hæreticus, Quis enim me cogit uti? &c.

Morbus
nouorum
Theologo
rum.

Lutherus
multos hæ
reticos erra
re facit.

Calumnia
Luth. in S.
Hieron.

At Cochlaus quodam in libro acriter ab hac calumnia Hieronymum defendit, Lutherumq; de falso conuicit. Non enim de Homouision, sed de Hypostasi dubitabat Hieronymus in sua ad Damasum Papam Epistola, in qua eum per Homouision Trinitatẽ orabat, ut responderet. Qua autem ratione Lutherus oppugnat Homouision, eadem oppugnari posset & hæc uox, Trinitas. Quia & ipsa in sacris literis nõ est expressa: Quemadmodum nec ista, Tres personæ. Stultissime igitur pariter & impiissime quidã ex ijs Poëtici Theologis, dixit Tres personas Tres Chimeras, Qui Lutheri de Homouision audaciam imitatus est. Lutherus enim Arrianos in hoc iustificare ausus fuit, quod noluerunt Homouision (quam uocat prophanam uocem) recipere. Interea, dum Cæsar Ratisponæ simul

simul cum Rege fratre, alijsq; Principibus ac Statibus Imperij, de rerum summa, & de salute Germaniæ consultat: Turcarū Tyrannus maximis cum copijs per Vngariā uersus Austriam, ut Viennā rursus obsideret, contendebat. At Cæsar, misso illuc ualido præsidio, festinatū & iam pridem Auguste promissum, à Principibus & Statibus Imperij auxiliū exigēs, è Burgundia quoq; & ex Inferiori Germania egregium acceperunt Equitatū. Accurrerūt itaq; plurimi undiq; è Germania milites uersus Viennam: Quorum omnium Dux & Imperator per sese uoluit esse Cæsar, qui Turcarū Tyranno iam denūciauerat suum aduentū, ad ineundū cum eo prælium. At Turca, qui totis uiribus cum uniuersis copijs suis paruū circa fines Austrig oppidū, nomine Gynsam, oppugnabat multis diebus: cum expugnare nō posset, miratus præsidij uirtutē, euocauit in colloquium oppidī Præfectum, uirum strenuissimum ac Regi Ferdinando fidelissimum, qui uulneribus, laboribusq; & uigilijs confectus (nam die noctuq; oppugnatum fuerat oppidum) animi uirtute Turcis admirationi spectaculoq; fuit. Vbi uero accepit Turca, aduenisse iam ipsum Cæsarem (qui Ratispona serius discessit propter afflictū casu equi crus, quod fomentis Thermanum curabatur) Viennā usq; (à qua IX. Miliaribus distabat oppidum Gynsa) immemor addicti prælij, soluta obsidione, turpi fuga retro abiit, cum esset alioqui bellicæ gloriæ audissimus. Ne tamen impune aufugeret, Cæsar XVII. Milia Turcarum, qui populando moram fecerant, allecutus, internicioni eos dedit. Dimisso deinde exercitu, quem sane pulcherrimū ualidissimumq; habebat, adeo, ut multis sæculis Germania maiorem atq; instructiorem non uiderit: relicta Germania, in Italiam redijt. Eodem anno scripsit Teuthonice aduersus Catholicos Ioannes Bugenhagius Pomernus, Apostata, quem pastorem & Episcopum suum uocāt Vuittenbergenfes, librū maledictis mendacijsq; & odiosis calumnijs plenum, Cui titulum fecit. Aduersus fures Calicis. Reprobat in eo acerbissime & communicationem Laicorum sub una specie, & sacrificium Missæ, quod pro uiuis atq; defunctis offertur. Ut autem Laicos & in fauorem sui & in odium Cleri totius concitet, excusat Laicos, tanquam per ignorantiam fecerint, & iniuriam à furibus Calicis (hoc est ab Episcopis & Clericis) passi fuerint. Episcopos uero mox grauiter accusat, dicens, Episcopi uero, qui Christi mandatum neq; uidere neq; audire uolunt, neq; curant, quod Apostolus utranq; speciem docuerunt &c. Hæc Apostata ille pestilentissimus, qui uelut Emissarius ac equus hinniens, sæpe abiit ad tempus è Vuittenberga, ad magnas & opulentas urbes Maritimas (quæ Stagnales

Grādis ex
ercitus Cæ
saris cōtra
Turcas.

Gynsa con
tra Turcas
fortiter de
fensa.

Fuga Tur
carum.

Liber Po
merani cō
tra fures ca
licis.

Accusat o
diose Epis
copos.

Stagnales uulgo dicuntur) nunc Lubecum, nunc Hamburgum, nunc Flensburgum, nunc alio, ad disseminandum ibi non sine seditionis tumultibus Lutherismum, donec ex uarijs ciuium donationibus locupletatus, secure nunc Vuitenbergæ opibus illis fruitur.

Cæterum grauius ac crudite respondit Teuthonice libro eius eximius quidam Theologus, Ordinis Prædicatorum, Doctor Michaël Vchus, quem ob probitatem & cruditionem in Præpositum Hallensis Ecclesiæ in Saxonia assumpsit, sibiq; in Consiliarium asciuit R. & Illustris. Dominus, Cardinalis & Archiepiscopus Moguntinus ac Magdeburgensis. Quoniam uero prolixus est liber ille, hic ex eius Principio tantum pauca, uelut gustum quendam propinantes, recitabimus. Vulgarum est (inquit) pro-
 Verba Verbi contra Pomeranũ uerbum. Qui malam habet causam, is eo magis maledictis proteruit: Et cui deficit ueritas, is nititur mēdacijs. Iuxta hoc prouerbum agit autor iste in toto hoc libro suo, qui in principio, medijsq; & fine, eandem ubiq; cantat cantilenā: Hoc est, undiq; refertus est proteruis criminationibus, contumelijs, maledictis & mendacijs. Quæ si à ueritate, quæ reliqua est, separarentur, admodū exiguus foret libellus. Qui si calumniandi gratia scriptus est, satis artificiosum habet initium: si uero propter ueritatem declarandam atq; inquirendam scriptus est, autor merito rem aliter aggressus esset. Etenim in omni causa optimum fundamentum est ueritas, at hanc omisit ille, & librum à mendacijs inceptit. Calumnias igitur eius domū remitemus, donec sua probet mendacia. Quod si nesciat, quid probare debeat, nos haud grauatim id eum docebimus. Primum sane probare debet, quod Calix ex mandato Christi sit omnibus Christianis ad salutem necessarius. Hoc ipse cum suis hætenus non fecit, nec unquam facere poterit. Hæc enim uerba Christi, Bibite ex eo omnes; Non omnes tangunt Christianos. Quemadmodum nos & alij ex Euangelio, tum Marci tum Lucæ, efficaciter probauimus. At esto, sint hæc uerba Christi ad omnes dicta, probare tamen debet, ea esse necessarium præceptum. Quod si hic suos consuluerit, inueniet præcipuos sectæ suæ id negare, atq; dicere, quod Christus neq; alteram, neque utranq; speciem præceperit, eò quod dixerit, Quotiescunq; feceritis. Deinde, concessio & isto, quod ea uerba sint necessarium præceptum, probare debet, quod ad singulos in specie dicta sint, & non ad omnes in genere: sicut dictū est illud. Crescite & multiplicamini. Rursus, hoc quoq; concessio, quod ad singulos in specie dicta sint, probare ulterius debet, omnia huius mandati uerba ad singulos pertinere: Sunt enim hic multa, consecrare, offerre, edere, bibere, in memoriam eius facere. Atqui nunquam probabit

Verba Verbi contra Pomeranũ

Quantum deest à probatione sui propositi Pomeranus.

Mat. 14.
Luc. 22.

probabit hoc, nisi uelit unicuique rusticorum consecrandi munus imponere. Denique concessio & isto, adhuc tamen ulterius probare debebit, quod Christus Deus & Dominus noster, in casu necessitatis et periculi, non reliquerit nobis mandatū istud liberū, quodque Ecclesia in tali casu nō habeat potestatem faciendi ordinationem, qua tale periculum euitetur. At ne hoc quidem probare poterit: Nos autem contrariū ex sacra scriptura postea probabimus. Hæc in principio libri sui Velus contra Pomeranum. Dum uero Cesar contra Turcas præliari molitur, moritur non longe à Vuittenberga in loco uenationis Indlytus Dux Saxonix Ioannes, Princeps Elector. In cuius funere duas ad populum conciones habuit, ac scriptas in lucem ædidiit Teuthonice Lutherus. In quarū priorē Thema ex Pauli prima ad Thessal. In posteriore ex prima ad Corinthios Epistola mutauit ac declarauit. Cæterum in utranque scripsit breuem Postillam (ut uocant) Teuthonice Cochlæus ad Illustrem Principem, Dominum Ioannem ab Anhalt, qui tum non leui in periculo uersabatur, dum Lutherus per Nicolaum Hausman, quem pro concionatore Dessauiani ad illum mittebat, cum à Catholica fide subuertere, ac in sectam suam, uelut in Nassam, allicere quæreret. Ostendit ergo breuiter, & quàm uagus ac phanaticus in priorē, & quàm lubricus atque inconstans fuerit in posteriorē illa concione Lutherus: Ita, ut nemo secure ei uel adhærere, uel credere quicquàm possit. Verbi gratia. Lutherus ait, Quid contristamur de morte aliorum, uel etiã de nostra? Nam homo tantum moritur, neque tamen totus homo, sed altera pars tantum, nempe corpus. In morte autem Christi est ipsemet filius Dei, & moritur Dominus omnium creaturarum. Respondet Cochlæus. Quid hic uult agere Lutherus? Nunquid in Christo plus mortuū fuit, quàm in nobis hominibus moritur? In nobis moritur tantum corpus, ait Lutherus: fateor, Quid autem in Christo amplius mortuum fuit, quàm corpus? Nunquid & anima eius, immortalis & impeccabilis, mortua fuit? Aut mortua est eius impassibilis & omnipotens diuinitas? Quemadmodum igitur nō moritur totus homo: ita nec totus Christus est mortuus. Rursum ait Lutherus. Deus cogitat & te & omnes alios, quicumque baptizati sunt & in Christo dormierunt, ducere secum: quia inuoluit eos in morte Christi, & in eius resurrectione cōprehendit, non dimissurus eos sub terra. Respondit Cochlæus. Dico adhuc, ut supra. Quoniam Lutherus nō potest scire cogitationes Dei, neque consiliarius eius unquam fuit, sicut dicit Esaias. Hoc quidem uerum est, quod Deus non dimittet sub terra neque Christianos, neque Paganos, Turcas aut Iudæos, Oportet enim

Obitus Electoris Saxonix, Dux conciones Luth. ^{1. Thess. 4.} ^{1. Cor. 15.}

Postilla Cochlæi cōtra duas illas conciones.

Esai. 40.

1. Corinth. 5. enim omnes procedere, ac stare ante Tribunal Christi, in nouis-
Matth. 16. simo die, ut recipiat unusquisque iuxta opera sua. Quod autem Chri-
Apo. 1. stus secum ducturus sit omnes baptizatos, hoc nusquam scriptum
Luc. 19. habetur. Multi enim ab ea innocentia excidunt, & nō sunt memo-
 res unde exciderint: Dumque non retinent quod habent, auferetur
Matth. 22. ab eis & illud quod habet, ac dabitur alteri. Christus quidem mor-
Ro. 6. tuus est pro toto mundo. Cum autem peccent multi, scilicet mortis
 Christi indignos faciant: non inuoluuntur in morte Christi, ut lal-
 lat somniansque Lutherus, sed non habentes uestem nuptialem, eij-
 cientur in tenebras exteriores. Christus quidem nos omnes per Ba-
 ptismum in morte sua inuoluit. Qui uero per subsequentia peccata
 se iterum euoluunt, & non agunt poenitentiam, si perpetuo foris
 permancbunt, ac durius punientur quam alii, qui eam gratiam non
 degustarunt, ut ait Paulus. Non oportet sic ex proprio coniectare
Heb. 6. capite: Deus enim iudicat unumquemque iuxta opera eius. Am-
Psal. 61. plius ait Lutherus. Omnes enim scitis, quomodo Caput nostrum,
Matth. 25. Princeps Elector, secundum Christum, Augustæ ante biennium
 mortuus ac ueram mortem passus est, non pro seipso tantum, sed
Quomo- do Elector Sax. mor- tuus fuit Augustæ. pro nobis omnibus. Respondet Cochlaus. Hæc uerba uirulentus
 Apostata sepe repetit multum odiose, aduersus Cæsarem omnesque
 alios Principes Catholicos: Neque tamen scit stolidus blaterator,
 quoniam tendant ea uerba, Elector enim Augustæ utique in corpo-
 re mortuus non fuit. At mors animæ longe grauior est, quam cor-
 poris, sicut & ipse fatetur Lutherus. Si ergo in anima ibi mortuus
 est, quid laudis aut gloriæ inde accepit: Nonne per talem mortem
 excidit à Deo? Non enim est Deus mortuorum, sed uiuentium: Eorum
Matth. 22. inquam, qui in anima uiuunt, etiamsi corpore mortui sint, ut Deus
Exod. 3. Abraham, Isaac & Iacob. Quod si Princeps Elector, ueram ibi
 mortem passus est, ut ait Lutherus, non in corpore, sed in anima:
 non recte comparat eum Christo, qui utique in corpore, non in ani-
 ma mortuus fuit. Et multo ineptius ait, quod Elector ille, non pro
 seipso tantum, sed pro nobis omnibus mortem Augustæ passus sit,
1. Timoth. 1. quasi alter Christus. At Paulus contra ait. Unus est Deus, unus &
 mediator Dei, et hominum homo Christus Iesus, qui dedit redem-
 ptionem semetipsum pro omnibus. Delirat ulterius Lutherus,
 dum ait. Ibi oportuit eum omnes malas offas atque aconita siue cicu-
 tas exedere, quas propinauit ei Diabolus. Illud uero est uera & hor-
 renda mors, qua Diabolus aliquē interimit. Respondet Cochlaus.
 Ecce quæ terribiliter excæcat Deus superbū Apostatā, ut etiam con-
 tra proprium patronū & Principem suū, factus sit palam proditor
 & anemicida. Quæ ait omnes malas offas atque aconita exedisse &c.
 O quam

Luth. pro-
 ditor &
 anemicida
 sui Princi-
 pis.

O quam ualidum & efficax est illud uerbum Apostoli de homine hæretico: Proprio iudicio condemnatus. Quales ibi dicit offas & cicutas: Nunquid corporales? At non est ibi corporaliter mortuus ille Princeps. Dicit igitur spirituales, quæ sunt, falsæ doctrinæ, hæreses, schismata, superbia, inobedientia &c. per quas sane pestes Diabolus miseris interimit animas. Vtinam uero dissimulasset ibi quoq; ut antea, ille Princeps, & non subscripisset ibi palam Confessioni Lutheranæ (quæ utiq; malis offis atq; aconitis plena est) nec finaliter in illa, contra utranq; potestatem ac Maioritatē suam, perseverasset. Rursus ait Lutherus. Ibi confessus fuit dilectus noster Princeps Elector Christi mortem, ac resurrectionem publice coram toto mundo, atq; in ea perstitit, & pro ea in periculum exposuit prouincias & homines, immo & proprium corpus atq; uitam. Ea sane confessio transcendit atq; absorbet multitudinem peccatorū, sicut mare magnum scintillam ignis. Respondet Cochlaus. O inanes fabulas putridosq; pisces. Quis obsecro impugnavit Augustæ mortē & resurrectionē Christi: Quis Principem Electorem ab ea confitenda deterrere aut depellere uoluit: Inspiciatur, quæso, tum Cæsaris, aliorumq; Principum ac Statuum Imperij responsio, super Tertium Lutheranorum confessionis articulum: Tum Traçtatus per delectum inter septem & septem ibi habitus. Clarissime profecto comperietur, in nullo unquam uerbo fuisse ibi dissensionem de morte et resurrectione Christi. Quomodo potest plebs ulla tam stolidam atq; insanam esse, ut tam aperta & incredibilia nugonis mendacia, uel audire uel credere queat: Confitemur sane quotidie in Symbolo Apostolorum, Christum mortuum esse atq; resurrexisse: Et Lutherus per hoc uult Patronū suum sic extollere, ut Martyrē ex eo faciat, quod coram Christiano Cæsare, alijsq; Christianis Principibus, Christi mortē ac resurrectionē confessus est, perinde ac si stetit corā Nerone, Decio aut Diocletiano. Hæc obiter ex Postilla in priorem Lutheri funebre concionem recitata sint. In posteriore cōcione acrius arguitur inconstantia Lutherus, circa uenerationem sanctorum. Nam quando primum scribere ac in lucem ædere libros cepit, acriter inuectus fuit in Thaboritas & Vualdenses Bohemicos, propter cultum & uenerationem sanctorum. Etenim in libro de Decem præceptis sic ait, Verum ne Pighardi, infœlices hæretici, suas partes à me adiutas confidant, qui præ nimia ruditate nobis Teuthonicis (superbissimo fastidio indignati) imponunt, quod sanctos Dei colamus, & Idola faciamus, & ideo contra nos aceruum uersuum scripturæ congregant, in quibus prohibetur, ne adoret quis nisi unum Deum.

Tit. 1.

Nugæ Lutheri de Confessione Augustæ facta.

Inconstantia Luth. circa Inuocationē sanctorum.

Et ut nobis apud suos iustissimā inuidiam conflare uideantur, infidiosissime omittunt, quod scribitur Rex Dauid & Salomon & multi alij adorati: Simul impij peruersores scripturæ, & subdoli calumniatores pietatis nostræ. Ita enim rustici illi nos tandem docēt, quod solus Deus sit adorandus, et gloriantur ac si nos id ipsum negauerimus unquam. Item, In eodē libro ait. Omnes sancti omnia possunt, & tantum per eos tibi à Deo datur, quantum credis te accepturum. Quid enim aliud sunt sancti, nisi uelut guttule roris, siue

Can. 5. guttæ noctium, in cincinnis & capite sponsæ. Sic & in sermone de Preparatione ad mortem docebat ægrotū, ut inuocaret omnes sanctos Angelos, præcipue angelum suum, Dei genitricem: omnes Apostolos aliosq; sanctos, eos præsertim, ad quos Deus ei specialem indiderit deuotionem. Verum posteaquam superbia atq; inobediencia cum in furorē concitauerunt, longe aliter de sanctis & scripsit & concionatus est, ut uix ullus Suermerorum & Phana-ticorum esset ei par. Tunc enim Dei genitrix MARIA nihilo erat uel melior uel maior Luthero: Tunc uicinus eius poterat tam

Impia dis-
cra Luth.
contra
sanctos.

Luth. in ser.
de natiuit. Ma-
rie: De sancta
cruce, &c.

Iconoma-
chi.

Rursus be-
nigna de
sanctis in
cælo opi-
nio.

bene iuuare eum, quàm illa: Tunc oratio sua tam bona erat, quàm illius: Tunc è tabulis puerorūm eni oportebat Aue Maria: Tunc impia erant cantica, Salue regina, & Regina cæli. Itē sancti Apo-stoli, Petrus & Paulus, nihil amplius poterant, quàm Lutherus. Et qui mendico dabat florenū unum, melius faciebat ac plus merebatur, quàm si Beato Petro aureum tēplum ædificaret. Item sancti in terra adhuc uiuentes erant ut gemmæ: Mortui uero (uti eos appellabat, quos nos in cælis eū Deo uiuere credimus) ut ligna erant: Immo mera erant Idola, & quicunq; eos uenerabatur. Hinc in-surrexerunt seditiosi propheta, qui omnes sanctorum Imagines atq; etiam ipsius saluatoris, è templis eiecerūt tam tumultuose quàm impie: Ita, ut is melior magisq; pius habebatur, qui pluribus aut maioribus cōtumelijs Imagines afficere nosset: neq; mitiores erant erga ossa & quaslibet reliquias atq; exuuias Diuorum, & in calices Monstrantiasq; deauratas, donec furentes tandem rustici superuenirent, qui templa quoq; ac Monasteria deualtarunt, tanta cum insania atq; impietate, ut Lutherus ipse & gladio temporali & æter-næ damnationi eos adiudicauerit. In ista uero concione funebri rursus cōmendare sanctos cœpit, in gratiam nimirum sui patroni, quem & Martyrem & sanctum Dormitorem facere parabat. Idcirco de sanctis persuadere cœpit, quàm digna ac preciosa sit in conspectu Dei mors sanctorum, quanto plus æstimet sanctos de-functos, quàm adhuc in carne uiuentes: quāto minus curet sanctos in terra, quos infirmos ac miseros relinquat, perinde ac si nō uideat

cos:

eos: quàm eos, qui morte ablati è conspectu hominum, ac sub terra
 tacentes, tunc primum preciosi coram Deo fieri incipiant. Hæc
 omnia eo refert, ut plebi persuadeat, Principem Electorem, quem
 Caput suum uocat, à conspectu mortalium ablatum, preciosum esse
 in conspectu Dei, & in requiem receptum, ubi tutus sit ab omni-
 bus Diabolis & inimicis, eiusq; memoria sine perditione & obli-
 uione in æternum permaneat. Hæc idcirco retulit Cochleus Prin-
 cipi Anhaltino, ut ostenderet ei, quàm uentosa & instabilis sit do-
 ctrina Lutheri, quæ ad omnem uentum, uelut arundo, uertitur ac
 mutatur. A qua cauere nos iussit, & Christus in Euangelio, & Pau-
 lus in Epistola ad Ephesios.

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
 M. D. XXXIII.*

Necera noua oritur Lipsiæ (quæ urbs & celebri Noua con-
 Academia & insigni Emporio clara, Duci Saxo- tentio inter
 niæ Georgio, per omnia Catholico Principi par- Luth. & Li-
 ret) iurgandi occasio: Dum multi è plebe diebus penses ac
 Dominicis excurrerent in propinquum pagum, Ducem
 nomine Holtzhausen, qui ad ditionem Electoris Georgi;

Saxonix spectat. Vbi prædicabat homo Lutheranus, populumq;
 sub utraq; specie cõmunicabat, quem aliqui Diaconum, aliqui pu-
 rum Laicum ac lini textorem fuisse dicunt. Hæc ubi resciauit Dux
 Georgius, prohibuit Lipsensibus, ne amplius illuc exirent. Cum ue-
 ro multi iam infecti essent ab illo, & occulte Lutherizarent: Pius
 Princeps, ut morbidas pecudes à sanis ouibus discernere possit,
 iussit certa dari symbola, in modum nummi procusa, quæ sacerdo-
 tes confitentibus atq; communicantibus tempore paschali darent,
 & illi redderent Senatui, cum professione nominis quisq; sui. Hæc
 quidam è ciuibus, qui Lutherizabant, ægre ferentes, iramq; Prin-
 cipis timentes: scripserunt ad Lutherũ pro consilio, num metu Prin-
 cipis sui possint salua conscientia sub una specie cõmunicare. Qui-
 bus ille (quoniam Vuittenberga septeni duntaxat Militaribus à
 Lipsia distat) statim respondit in hæc uerba Teuthonice,

Epistola Lutheri ad Lipsenses.

Honorabilibus ac prouidis bonis amicis meis Lipsiæ, quos Dux Detractio-
 Georgius, hostis Euangelij, nunc proseribit: Gratiam & pacem in nes Luth.
 Christo, qui apud uos patitur ac mori debet, & certissime resurget cõtra Du-
 atq; uos reget. Intellexi chari amici, quosdã è uobis procurasse in- cẽ Georg;

Cōuita in
Principē,
quæ subdi-
tos docet
Luth.

cipere queant, sub eo prætextu, ac si utranq; speciem acceperint, ut hoc modo pacata redderetur uestra Superioritas. Quoniam uero nullum è uobis nosco, neq; scio, quomodo se habeat cor & conscientia uestra, hæc mihi optima uidetur esse sententia. Quisquis hæc de re instructus, in conscientia sua pro Dei uerbo atq; ordinatione tenet, quod utraq; species recte detur: is sub corporis & animæ periculo, contra eiusmodi conscientiam suam, hoc est, contra Deum ipsum, non agat. Iam uero quoniam Dux Georgius nititur etiam secreta conscientia explorare, dignus omnino esset, ut deciperetur, ueluti Sathanæ Apostolus, quacunq; id ratione fieri queat. Non enim habet neq; ius ullum, neq; opportunitatē, tale quid postulandi, & peccat in Deum ac spiritum sanctum. Verum quum nos considerare debeamus, non quid alij faciant homines mali, siue homicidæ sint, siue raptores, sed quid nos deceat pati ac facere: In hoc sane casu optimum fuerit, ut ferociter dicatur in faciem huic homicidæ atq; raptori, Hoc nolo facere: Si rapueris mihi propter hoc seu corpus seu substantiā meam, alteri rapuisti, cui exacte persoluas oportet. Sicut Petrus ait. Iesus Christus paratus est iudicare uiuos & mortuos. Vade igitur bone raptor, Quod tu uis, id nolo ego. Quod autē ego uolo, id Deus quoq; propediem uolet. Id experiemini: Oportet enim Diabolo crucem in faciem impingere, & non multum uel applaudere uel blandiri, sic sciet, cum quonam sibi res est. Christus Dominus noster uos confortet ac sit uobiscum Amen. Datum Vuitenbergæ in magna sexta feria 1533.

Doctor Martinus Luther manu propria.

Senatus
Lipsensis.

Hæc epistola, ut Lipsiam uenit, sacratissimis Paschæ diebus, quando populus maxime deuotus unanimesq; esse deberet: odia discordiaq; faces in animis ciuium accendit, hinc inde circumlata inter ciues ac multiphariam exscripta. Quod ubi Senatus accepit, ad præcauendam seditionem, confestim ad Dresdam (quæ XIII. Militaribus à Lipsia distat, ubi Curia est Principis) misit nuncium, cum hac in Teuthonico Epistola.

Epistola
Luth. dicta
tur mole-
stū scriptū.

Illustrissime ac Generosiss. Princeps: Principali Clementia uestræ, in primis nostra deuota, promptaq; omnino & officiosa obsequia sunt studiose omni tempore parata. Clemens Domine, paucis iam elapsis diebus comperimus, exemplar molesti cuiusdam scripti (quod Doctor Martinus Luther ad quosdam huc scripsisse fertur) hinc inde per ciuitatem circumlatum esse: Quæ admodum & nobis duo illius exempla in manus tradita sunt. Super quo sane nos multam diligentemq; inquisitionem atq; explorationem fecimus, illius Epistolæ acquirendæ gratia, atq; etiam ad rescieundum, quisnam

quisnam eam impetrauerit, ad quem scripta sit, & quisnam eam apud se habeat. Tandem uero post multam nauatam operam, hodie rem certo comperimus, hoc sane modo. Est hic insignis & ingeniosus Gemmarum sculptor atq; Aurifaber, Stephanus Steinber dictus, qui è Nurenberga huc se recepit. Huic res hæc nota esse ferebatur. Cuncq; ex dicto magistro Stephano scire omnino uellemus, ubinam ea esset epistola, promisit ille, daturum se operam, ut eam ad manus nostras afferret: Quemadmodum & fecit demum, eam Consuli nostro tradens. Quam nos Illustriss. Clementiæ uestre his literis inclusam transmittimus. Curauimus præterea, ut prædictus Gemmarū sculptor seu Aurifaber, adhibitis fideiussoribus promiserit, se intra Quatuor Septimanas hinc discessurum non esse, quousq; res ista suum attingat finem. Hæc Illust. Clementiæ uestræ, deuota intentione nō potuimus non denunciare, Cui sane omni cum subiectione ac obedientia, seruire semper paratissimi sumus. Datum sub nostræ Ciuitatis sigillo, Sabbato post Quasi modo geniti, Anno Domini M. D. XXXIII.

Senatus Lipsensis.

His lectis, Dux Georgius scripsit Principi Electori Saxonix, Ioanni Friderico, qui Patri suo in regimine ac dignitate successit: conquerens de hac Lutheri iniuriosa Epistola, per quam ille non solum grauiter lęserit nomen & existimationem personæ eius: Verum etiam subditos eius rebelles facere attentauerit. Atq; per hoc uiolauerit pacta, quæ pater Electoris cum Duce Georgio per utriusq; partis Consiliarios anno Domini 1527. iniuerat. Petebat igitur à filio, Electore nouo, ut propter hanc malignā attentionem uelit ita se gerere in Lutherum, ut manifeste appareret, eam sibi displicere, curaretq; iniurijs eadem ab illo finē imponi. Caput autem concordie, quod hic citat Dux Georgius, ita habet in Teuthonico de uerbo ad uerbum. Quod ad Lutherum attinet, Clementiss. Dominus noster Princeps Elector Saxonix, debet Luthero, eo quod is in terris & Principatibus eius degat, denunciare per suos, significatum esse Clementiæ suæ, quod minaciã scripta intenderet, ex quibus conijcere liceat, ipsum in animo habere, contra Illustriss. Clementiæ suæ Cognatum, Ducem Saxonix Georgiū, eiusq; terras & subditos, seditionem ac rebellionem excitare, atq; etiam famosis & conuitiolis uti libellis. Et quamuis Illust. Cle. sua nolit suspicari, quod intentio eius sit, uel contra Clementiæ suæ Cognatum, uel contra quemcunq; alium, ad seditionem acitire. Id quod non minus Illust. Clemētix suæ, quam suo Cognato intolerabile foret: Velit tamen Illust. Cle. sua serio illi mandasse, Cum ipsemet sciret,

Querela
Ducis Ge-
orgij ad
Electorem
Sax.

Capitulū
quoddam
concordiæ
inter Prin-
cipes de
Luthero:

X iij seditionem

seditionem & iniuriarum irrogationem diuinæ scripturæ atq; Euangelio contrariam esse, ut in hoc seipsum admoneat, & ab his omnibus abstineat. Et post pauca. Debet præterea Clementissimus Dominus noster serio præcipere Luthero, ut neq; ab ipso, neq; ab ullo sibi adhaerente, in terris Ducis Georgij, quouis modo aut prætextu quicquam attentetur, prædicetur, proponatur aut agatur. Hæc ibi.

Epistola
Consulis
Lipſen. ad
Luth.

Interea Consul Lipsensis, Vuolfgangus Vuideman, propter uarias suspiciones de Epistola illa in populo, scripsit ad ipsum Lutherum, adiuncto Epistolæ exemplo: Benigne rogās, ut darū det responsum, an ea Epistola ab ipso sit isto modo emissa, & ad quem sit scripta, aut quomodo res aliter se habeat: Quoniam plurimi homines Lipsiæ ob eam habeantur suspecti. Velit igitur suo responso prospicere, ut homines illi, quibus cum ea Epistola nihil negocij est, & nihilominus in susoicione tenentur: à concepta suspicione liberentur ac dimittantur. Huic autem Lutherus ita respondit.

Respōsum
Luth.

Honorabilis prudensq; ac dilectæ Domine & amice, scripta uestra recepi, & eorum sententiam admodum probe intellexi. Et ad uestram precationem atq; petitionem, est uicissim precatio & petitio mea, dignemini indicare mihi, quisnam uos iusserit aut incitauerit, huiusmodi literas ad me scribere. An fecerit hoc Plebanus in Collen, an Sicarius in Dresden, an uero Domicellus uester Dux Georgius. Tunc sane acquiretis responsum, mensuram plenam, referam, coagitatam & supereffluentē, Deo uolente. Nam ad seruiendum uobis promptus sum. Datum Vuittenbergæ Dominica post 8, Georgij 1533.

Martinus Luther, Doctōr &c.

Liber Lut.
contra Du
cem Geor
gium.

Hoc proteruum Lutheri responsum, ubi Consul Lipsensis Duci Georgio Dresdā misisset: Ille rursus scripsit Duci Electōri, Agnato suo, adiungens utriusq; Epistolæ & Consulis & Lutheri exēplum, addens & minas Lutheri, nuncio Consulis factas, si de cætero tali cum Epistola ad ipsum rediret. Rogauit igitur benigne, ut ea in re faciat, quemadmodum sibi fieri uelit. Inde nactus criminandi occasionem nouam Lutherus, ædidit librum, cui titulem fecit. Confutationem imputatæ sibi à Duce Georgio seditionis, & literas consolatorias ad Christianos, ab eo è Lipsia sine causa expulsos: In cuius sane libri exordio recitat quædam Electōris uerba ad se scripta, In hunc sensum Teuthonice.

Verba Ele
ctoris ad
Luth.

Quod si hæc uestra esset intētio, cōcitandi homines nostri Agnati, aut alios per scripta uestra ad ullam seditionem: id nobis nullo pacto à uobis tollerandum esset. Ac facile possētis consicere, nos
non

non internissuros, quin dignam sumeremus de uobis pœnam: At putare uolumus, non esse ad hoc animum uestrum. Quapropter uestrum erit, de tali inculcatione atq; imputatione pro necessitate uestra, ut uestra intelligatur innocentia, uos per scripta uestra defendere: Ne nos quoq; si talis defensio non fieret, existimare oporteat, tanquam harum rerū sitis reus. Hæc Elector iuuenis, qui Lutherum uehementius amare ac magnificare uidebatur. Eius igitur potentia protectioneq; & iussu fretus Lutherus, pleno conuictiandi ac malignandi impetu, in Ducē Georgium inuectus est. Primum igitur impudentem præmittit Pij Principis præ se contemptū, dicens Teuthonice. Iam nolo Ducem Georgium, tanq̃ meum meiq; Euangelij hostē, eo afficere uel honore uel obsequio, ut fateri uelim, eam epistolam esse meam, etiamsi & manus mea & sigillum meum a desset, quandoquidem secreta est Epistola, quam eum habere nō licet, multo minus super eam agere aut proteruire: Veruntamen, cum propter eam irascatur atq; proteruiat, meq; coram Clementissimo Domino & Principe meo uult accusare, uendicabo mihi eam epistolam, & debet mea esse atq; uocari, ad experiendum, an & eiusmodi epistolam aduersus tam altam & acutam artem Ducis Georgij defendere queam: Iate sperans, Deum ad hoc gratiam mihi concessurum esse. Deinde uane protestatur, se nihil dicturum in personam aut statum Ducis Georgij, quem admodum nec unquam dixerit aut scripserit antea. Et de sua glorians prudentia subiungit. Ego semper (inquit) uerba mea sic posui ac antea ponderaui, quod bene uolo ad ius prouocare, ac proteruire cōtra Ducem Georgium, & omnes eius Papistas in unum, ut non possint cum ueritate ex illis facere ullam seditionem, aut hæresim, aut conuicia, aut famosos libellos. Audacter itaq; prouocat Ducem Georgium, ut si bonus ac uerax sit Christianus, procedat scriptaq; sua probet: In quibus eum coram Electore accusauit, quod ei subditos suos rebelles atq; inobedientes faciat &c. Quem sane librum, ubi uidit Cochlaus, magno accensus zelo, scripsit Apologiam pro Pijssimo Patrono suo, Duce Georgio. In qua liberè commemorauit multa, quæ ægre tulit postea Elector Saxonix, ad quem ille librum suum, quamprimū excusus fuit, per proprium nuncium misit: quemadmodum in Apologia illa sua publice promiserat. Recitat enim ibi rei gestæ seriem, & omnes supra dictas Epistolas. Deinde admiratur, quod Elector cum Consiliarijs suis nouis perspicere nō potuerit, talem Lutheri Epistolam esse & pactis antiquis contrariam, & plane seditiosam: Cum in ea apertis uerbis scriptum sit, quod optimum sit, ferociter homicidæ ac raptori in faciem dicere,

Scurrilitas
Lut. in Du
cem Geor
gium.

laetantia
Lut. de sua
prudentia.

Apologia
Cochlari
pro Duce
Georgio.

Nolo id facere. Quis enim bonum potest uel gerere uel concipere animum erga homicidam et raptorem: aut erga hostem Euangelij Apostolumq; Diaboli? Præsertim uero, quod addit ibidem Lutherus, dignum esse Ducem Georgium, ut decipiatur, quacunq; id ratione fieri queat. Quid enim aliud intendit seditionis machinator, quam ut decipiat qualibet arte aut ratione suum Principem aut Magistratum? Obicit eam quoq; impudentiam, qua sibi uult Lutherus liberum esse, tum ad confitendum, tum ad negandum, quod ea Epistola sit sua: Cum alioqui foedissime confusa atq; redarguta sit persæpe eius inconstantia atq; contrarietas, etiam Augustæ coram ipso Electore. Et aduersus excusationem Lutheri, quas suas contrarietates excusare nititur, affert idem Cochlaus sex rationes, quibus omnem excusandi uiam præcludit. Cum autem Lutherus Duci Georgio rursus obiceret confictum foedus quorundam Principum: Cochlaus Quinq; rationibus acriter eam calumniam confutauit, ac in Lutherum retorfit, ut non minus ipse, quam D. Pak, proscriptione dignus esset, propter seditiosum illud figmentum. Confutauit & aliam calumniam recens excogitatam, de quadam iurandi formula, secundum quam cogeret (ut asserbat Lutherus) Dux Georgius subditos suos, Lutheranam abiurare hæresim. Dicebat ergo Lutherus, Si ars est, uenenose interpretari ac malitiose peruertere alicui uerba sua: uellem et ego Duci Georgio bene interpretari iuramentū, quod Lipsiæ subditis suis imponit, & eos iurare cogit, ut iuuare uelint dānare ac persequi doctrinā Lutheranā. Velim ergo dicere, His uerbis uibrat gladium Dux Georgius, & in campum proficiscitur contra Electorē, Langrauiumq; & eorum confederatos. Et post pauca subdit. Nihilominus cum res ipsa doceat, Ducem Georgium non esse composē sui, Diabolusq; sit in mundo undiq; nequam: uelim, ut eius Nobilitas prouincialisq; populus ludum hunc attenderent, atq; etiam uicini Principes. Non intelligo iuramentum istud, scio tamen probe, Diabolum nihil boni intendere, & ex contemptibili scintilla grande incendium nasci posse. Ego nolim accipere omnia bona mundi, quod epistola mea tam seditiose sonaret, quam sonat iuramentum à Duce Georgio impositum: Oporteret me in hoc ictu oculi præ dolore mori. Aduersus hanc calumniam produxit Cochlaus publicum testimonium Senatus Lipsensis, qui in sua ad Ducem Georgium Epistola, sic respondit. Nos ad scripta Illustris Clementiæ uestræ, quibus indicat, Lutherum scribere de quodam iuramento hic quibusdam proposito, ad damnandum & persequendum Lutheranam sectam: Tres Ordines Senatus congregauimus, quibus ea perlegimus,

Duplex calumnia Lutheri in Duce Georg.

Testimonium Senatus Lipsensis, contra Lutheri iuramentum.

perlegimus, & interrogauimus. Qui omnes unanimiter dixerunt, se nihil scire neque de tali propositione, neque de ipso iuramento: Quemadmodum & nos nescimus, illud cuiquam hic propositum fuisse, neque id nobis ab Illustri Clementia uestra mandatum fuit. Quare scire non possumus, quidnam Lutherus per hoc intendat. Hæc Senatus. Veruntamen postea nactus est Dux Georgius duo exempla conficti iuramenti, quod ad excitandam & constandam ei inuidiam, à Nebulonibus quibusdam in terris Lutheranis alicubi publice affixum fuerat. Et satis quidem ingeniose confictum fuit, ut facile crederetur esse uerum. Nam secundum communem formam Iuris, de abiuranda quauis hæresi, uerba sonabant. Odiosa tamen uerba illa, ad damnandum ac persequendum doctrinam Lutheranam, in ea formula non habebantur. Affinxit autem ea Lutherus, ut eo grauius odium in bonum Principem concitaret.

Id uero omnium ægerrime ferre uidebatur, quod Dux Georgius diceret, cum seditiose scripsisse. Dicebat ergo. Si qua gratia de maledicto ac scelesto mundo promerenda esset, & ego D. Martinus, nihil aliud boni docuisssem aut fecisssem, nisi quod secularem gubernationem atque potestatem sic illustraui atque exornauit: propter unum hoc saltem deberent mihi & gratias agere & fauere. Talem enim gloriam & honorem habeo, per gratiam Dei, de hoc (siue gaudeat siue doleat Diabolus cum omnibus squamis suis) quod à tempore Apostolorum nullus Doctor aut scriptor, nullus Theologus aut Iuriconsultus, tam insigniter ac clare conscientias secularium statuum confirmauit, instruxit & consolatus est, sicut ego feci, per singularem gratiam Dei, hoc pro certo scio. Quoniam neque Augustinus, neque Ambrosius (qui tamen hac in re optimi sunt) mihi in hoc æquales sunt &c. Contra hanc eius iactantiam ita respondit

Cochlæus. Ait Sapiens, Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Ego profecto hæcenus nunquam audiui,

Prouerb. 17.

hanc Luthero laudem à cordatis tribui hominibus, qui eius scripta legerunt. Iactitat quidem & multa alia de se suaque doctrina, quæ mera sunt mendacia: Gloriatur enim, Euangelium suum lucidius

Cōfutatō huius iactantæ.

clariusque esse, quàm fuerit temporibus Apostolorum, & Germanos ante doctrinam suam nunquam uerum habuisse Euangelium.

Luth. in sermone de definitione Hierusalem.

At huiusmodi gloriationes tam stolidæ ac monstruosæ, apud ueteres graueque autores nusquam reperiuntur. Iactitat forsitan hic liberum suum (cui titulus est, De seculari potestate) usque adeo gloriose super omnes doctores. Quisquis autem cum perlegerit librum, inueniet procul dubio, nullum esse librum uel seditiosiorē, uel conscientijs secularium potestatum grauiorem. Deinde commemorat

Seditiosus liber Luth. de seculari potestate.

idem

idem Cochleus XX. articulos ex eo libro, uelut exempli gratia. Inter quos sane hæc quoque uerba habentur. Sæculares Domini deberent prouincias hominesque gubernare extrinsecus: Hoc omitunt, non plus scientes, quam excoriare ac deglubere, unum uectigal super aliud, unum tributum super aliud imponere: hic uersum, illic lupum emittere: Ad hæc, nullam fidem aut ueritatem apud se retinere. Agunt itaque peius, quam prædones ac Nebulones agerent. Et sæculare eorum regimen tam profunde iacet, quam iacet Ecclesiasticorum Tyrannorum regimen. Quapropter Deus tradidit eos in reprobum sensum, ut agant peruerse, uolentes spiritualiter dominari super animas: Quemadmodum illi uolunt dominari sæculariter, ut confidenter alienis sese onerent peccatis, Deique & omnium hominum odio, donec intereant simul cum Episcopis, presbyteris ac monachis, unus nebulo cum altero. Hæc ibi Lutherus, & adhuc multo grauiora magisque seditiosa, paulo ante rusticorum tumultus ædidit. Cum autem Dux Georgius deprehendisset circiter LXX.

LXX. homines Lutherani de Lipsia discedere iussi

homines, qui Lutheri dogmata sectantes, noluerunt sub una specie Sacramenti Eucharistiæ communicare: præfixit eis terminum à Pascha usque ad Pentecosten, si forte interim deliberarent, Ecclesiæ potius usum, quam Lutheri noua præscripta sequi & amplecti. Quod si nollent, uenderent ædes suas atque emigrarent. Illi per astutum Rhetorem Germanicum (omnia enim hæc Germanice & dicta & scripta fuerunt) confinxerunt supplicationem bene prolixam. In qua sane simulata deuotione, offerebant sese ad omnem obedientiam, quam salua conscientia præstare possent, & argute multas recitabant sui propositi probationes, ut ea supplicatione plebem Lipsensem in odium Principis, & in misericordiam sui concitarent. Cum autem inter cætera scripissent, se libenter parituros, si quis eos aliter doceret, ut recte possent sub una specie communicare: Pius Princeps rogauit Episcopum Merseburgensem, tanquam Ordinarium loci, ut eos ab erronea conscientia reuocaret sanis admonitionibus. Id quod ille fidelissime fecit, assumptis aliquot secum Prælati & Doctores. Quoniam uero reuens adhuc seruebat discelsio, mentesque hominum titillabat uana gloriatio, quod uiderentur & sibi & alijs Lutheranis persequutionem pati propter uerbum Dei, Et maior pars eorum hominum iam alibi apud Lutheranos in propinquis oppidis domos ad inhabitandum conduxerat, pars uero eorum, qui iuuenes erant soluti & artifices, locum mutare poterat facile: Inde factum est, ut ex toto eorum numero uix duo potuerint sanis admonitionibus reuocari, quamuis dicebatur quibusdam sigillatim, quibusdam collectim, si gloriarentur de uerbo Dei,

Cur sana doctrina non habuit locum apud eos homines,

certum

certum & clarum haberent uerbum Dei, quo Christus expresse iubet, audire Ecclesiam: At nullum haberent uerbum Dei, quo expresse iubeat Christus, Laicis dare utraq; speciem Sacramenti. Sed pudor uidebatur eis & dedecus, à cœpto resilire, persecutionisq; famam (quæ rudes animos titillabat quasi martyres essent) amittere. Maluerunt itaq; abire quàm remanere. Potuisset quidem Princeps de iure seuerius aduersus eos agere, sed noluit: Id unum quærens, ut separaret oues morbidas à sanis. Nihil aliud igitur aduersus eos constituit, quàm ut personaliter Lipsiæ non habitarent: Permisit tamen, ut retinerent ibi non solum domos & bona sua, uerum etiam uxores liberosq; cum familia. Quin & ipsis ter in anno tempore Nundinarū Lipsiam reuifere liceret, sicut alijs mercatoribus. Cæterum neminem eorum uel in minimo mulctauit obulo. Lutherus autem, dum scriberet ad illos literas consolatorias, rebellionem & discessionem illorum maximis extulit præconijs, per multas rationes Rhetoricis persuasionibus fucatas. Quarum Tertia sic habet. Tertia (inquit) consolatio fortis ac potens est, si consideretis causam, propter quam patimini ac expellimini. Diabolus quidem & Dux Georgius simul cum Contyrannis suis, prætentunt apparenter, uos expelli, propter unicū articulum de utraq; specie Sacramenti. At sub eo articulo est eorum intentio (quam & factis demonstrant) ut debeatis abnegare totā doctrinam nostri Euangelij, omnesq; Papæ abominations adorare. Hic merito debet gaudere cor uestrū, quod ex ea urbe & illa prouincia existitis: In qua præcipitur, ut abnegetur ac infestetur uerbum gratiæ & remissionis peccatorum, & quomodo per solum Christum, absq; meritis, iustificamur ac saluamur. Hic est enim principalis articulus, ex quo omnis nostra fluxit doctrina, & tã dare in lucē prodijt, quod etiam Augustæ coram Cæsare confessa & cognita fuit, quomodo in scripturis sit fundata: & Aduersarij ipsi coacti sunt fateri, quod per sacram scripturam confutari non queat. Cui igitur non fiat nausea: Cui non inhorrescant pilæ: Cui non tremat in uisceribus cor: (si Christianus esse uelit) ut in ea habitaret urbe, in qua Euangelij, Sanctus Paulus, ac tota scriptura sacra prohibetur atq; damnatur: Et ut abnegetur atq; infestetur, præcipitur atq; iuratur. Deberet sane aliquis nudus potius ex ea currere, & ne uno quidē ic̄tu oculi in ea remanere. Hæc & id genus plurima ibi Lutherus conuictiosissime simul & calumniosissime, quibus in odium p̄j Principis populos concitare nitēbatur. Aduersus ea specialem ædidi librum Cochlaus, plurima in eo Lutheri mendacia redarguens, suumq; Patronū pium Principem excusans. Vbi inter alia sic ait.

Clemens
Principis
contra eos
sententia.

Cōsolatio
Luth. ad
expulso.

Mendacia
& calūniæ
Luth. im-
pudētiss.

Responsio
Cochlæi.

Ægre

Ægre quidem fert Lutherus, quod Dux Georgius causam fidei tam strenue tutatur, & dicit, Episcopis cōcionatoribusq̄ dimittendum esse regimen Confessionis &c. At nequitiosus monachus probe scit, Lutheranos nihil prorsus deferre Ecclesiasticæ potestati, sed omnem ei obedientiam subtrahere, absq̄ omni timore ac uerecundia. Scit item, Ducem Georgium non mittere manum suam in Confessionem & in secreta conscientiarū, sed extrinsecus duntaxat (ubi opus fuerit) inquirere, siue per signa siue per alium modum, quifnam suorum confiteatur & communicet, sicut Ecclesia instituit atq̄ præcepit. Qui sane id facit, ex nulla uel Tyrannide uel te meritate: sed ex debita obedientia, quæ eius conscientia sub animæ suæ salute iniuncta est, tanquam Christiano Principi, tum à Deo ipso, tum ab utroq̄ iure, uti supra ostensum est. Væ autem ei, si

Tenantur
Principes
seculares
hæreticis
resistere.

1. Reg. 15.

C. de Episcopa
li aud. l. Statui
mus.

Per Ama-
lech maxi-
me Luthe-
rani signifi-
cantur.

istud non fecerit, sed ex timore humano tam seria Dei ac utriusq̄ iuris mandata neglexerit aut præuaricatus fuerit. Timendum enim foret ei, ne sibi contingeret, sicut contigit olim bellicoso ac uictorioso Regi Saul, quem Deus reprobauit destituitq̄ & à regno proiecit, ex nulla alia causa, nisi quod gentem Amalech non penitus deleuit, sicut ei Deus per Samuelem prophetam præceperat: sed cepit ac reseruauit Agag regem, ac permisit populo de ouibus & armentis meliora quædam ad immolandum domino. Sic & Dux Georgius contra Deū peccaturus esset, si non pro uirili sua (quemadmodum ius Imperiale ei sub iureiurando iniungit) cunctis hæresibus in terris suis resisteret. Quamuis autem omnes hæretici generaliter per Amalech designantur, qui contra Ecclesiā pugnant, sicut pugnauit Amalech contra filios Israël: Præcipue tamen Lutherani per Amalech intelligi possunt. Amalech enim interpretatur gens bruta, siue lambens populus, qui secundum carnem sensumq̄ animalē uiuit, sicut uiuunt nunc Lutherani: In primis uero Idolum eorum, Monachus iste cum Moniali sua. Idcirco tenetur unusquisq̄ Princeps Christianus Rom. subditus Imperio, sub iureiurando, nullam in terris suis hæresim tolerare, atq̄ Ecclesiasticæ potestati (quæ ab hæreticis hoc tempore maxime contemnitur) assistere, ut Christiani ritus ordinationesq̄ & Cæremonia in terris suis conferuentur.

Liber Co-
chlæi ad
Electorem
Sax. ab eo
missus, ut
Lutherum
iudicio si-
steret.

Cæterū ad ipsum Principem Electorē Saxonix, misit Cochlaus librum suū (sicut in ipso publice promiserat) cum quadam Epistola manu sua scripta. In qua humiliter petebat ab eo, ut Lutherum, iuxta propriam ipsius prouocationem ad ius, adigeret ad standum iuri, atq̄ ad experiendum in iudicio cum ipso Cochlaro, qui sub periculo corporis & uitæ offerret sese ultro ad probandum sufficienter,

ter, quod Lutherus sit hæreticus atq; seditiosus: Id quod Lutherus nunquam probari posse scripserat. Elector ille receptis ac lectis libro & Epistola Cochlæi, nihil respondit. At Cancellarius eius dedit nuncio scripturam, quæ testificabatur & librum & Epistolam Principi Electori à nuncio traditam esse, adiecta indignatione minaci, quod Elector paterq; eius in eo libro essent iniurijs affecti, quæ memori mente reponerentur. Verum dum liber Cochlæi Dredæ excuderetur, Iurisperitus quidam Vuitenbergensis, cui nomen est Benedicto Pauli, à Typographo fallaciter per mediam personam sex Quaterniones eius libri adeptus est, data fide; quod redditurus esset antequam Dredam egrederetur: sed uir Euangelicus, qui fidem in ore semper habet, calcata fide data, non redditis Quaternionibus abiit. Lutherus itaq; mox alium scripsit librū, cui titulum fecit. Paruum responsum Lutheri, ad proximum librum Ducis Georgij: Vt ad eandem nundinas Lipsenses parata esset responsio in librū Cochlæi, qui eodem tempore iam primum æditus erat. Quam malignus uero in Ducem Georgium, quam superbus in Cochlæum, & quam impius in uota uitamq; Monasticorū, in eo fuerit libro Lutherus, non facile enarrari queat. Etenim Duci Georgio imputauit ibi librum Cochlæi, tanquam auctori, eod quod Typographus in frontispicio libri, ad decorem aspectus, appresserat arma Ducis. Ait igitur. Ducem Georgium habui quidem pro uiro superbo & iracundo: At tam rudem ac inconsideratum non putauit, ut paterna arma sua, Nobilem ac preciosam Coronam ruteam, summum suum decus super terram, deberet fatuo in eius narium excrementa illuuiemq; apprimere, ac sinere, ut sic circumferretur in terra. Maius dedecus nobili coronæ ruteæ nunquam accidit, Quam tot memorabiles Imperatores, Principesq; ac Domini, tanto tempore, hæctenus in summo honore, atq; adhuc, circumuulerunt, ac tot egregia facinora uirtutesq; sub eius uexillo, tum in bellis tum in pace ædiderunt &c. Ad hæc ita respondit Cochlæus. Corona rutea per Typographum ultro apposita est: Id quod ei neq; à Duce Georgio, neq; à meipso mandatum fuit, Quemadmodum ipsemet fatetur, ac fateri uult, ubicunq; ea de re rationem postulatus fuerit: Quandoquidem illam antea ultra XX. annos plæriscq; libris à se exculis appresserat. Neq; immèrito stat laudabile illud stemma circa ueritatem, quæ meo in libello, per gratiam Dei, asserta, confirmata & in lucem prodita est euidenter, contra uarias nugas præsumptuosasq; mendacia Lutheri.

Quod autem Lutherus acri exclamatione ait. O si uiueret Dux Albertus, nobilis ille Heros, & uideret sic degenerasse filium suum:

Liber Luti
malignus
in Ducem
Georgiū.

De rutea
corona.

Dux Saxo
niæ, Alber
tus Pater
Ducis Ge
orgij.

Y Ah

Ah multo libentius est mortuus &c. Hoc est Rhetoricū quoddam præstigiū, quo ex musca facit Elephantem Lutherus. Profecto si hæctenus uixisset laudatissimus ac fortissimus Princeps ille, nequaquam permisisset, ut Apostaticus Monachus (quem Papa, Cæsar, omnesq; Status Ro. Imperij, multæ præterea Vniuersitates, atq; externæ Nationes Christianitatis, publice ut hæreticum condemnauerunt) deberet sub protectione præclarissimæ domus Saxonix, tantum schisma, tãtamq; turbationem in Generali Christianitate, tantumq; damni, calamitatis, cædiumq; & sanguinis effusi in Germania, per mendacia hæreticaq; & seditiosa scripta excitare atq; procurare, ipsumq; stemma Ducum Saxonix, ruteam Coronam, tam graui ac indelibili nota cõmaculare. Neq; dubito, si gloriosus Princeps Elector Dux Ernestus, cum suis Catholicis progenitoribus, à mortuis resurgerent, atq; uiderent, quid in Catholicis eorū prouincijs Lutherus intra XII. annos instituerit: Quin ipsi ignitis forcipibus facerent dilaniari, atq; in puluerem comburi, suumq; nepotem ac patruelem, Ducem Georgium, summis laudibus prosecuturi essent, quod prouincias suas, non solū strenue in Catholica fide antiquisq; Cæremonijs (sicut ipsi post se reliquerant) conseruauit: Verum etiam temporalium rerum incrementis, multisq; præclaris ædificijs, per prouidam accuratamq; regendi solertiam suam ita extulerit atq; ditauerit, ut meliores antea nunq; fuerint. Hæc ibi Cochlaus. Cæterum quantæ sint calumnix impietatesq; Lutheri eo in libro suo, cõtra omnem statum Monasticum: Integro declarauit idem Cochlaus libro. Sed nimis longa foret omnium recitatio. In summa uocat ibi Lutherus omnes Monachos perfidos, abnegatos, Apostaticosq; Christianos, atq; etiam blasphematores ac nouos Crucifixores redemptoris sui Iesu Christi, criminatoresq; eius passionis ac sanguinis. Ideoq; suadet ibi populo, ut assuescat per Monachum nihil aliud intelligere, quàm abnegatum Christianum, Apostatam a fide Christi, confõderatū Diabolo aut Magū &c. Erat itaq; grauis inter agnatos Principes, Ducem Electorē, et Ducē Georgiū, dissensio, non solum in causa fidei & religionis: uerum etiam in quibusdā alijs rebus, quæ ad temporale regimen spectabant. Quontam uero inter Ducem Electorē Ernestū, huius Electoris auum, & inter Ducē Albertum, Ducis Georgij patrem (qui erāt fratres Germani) ita mixtim facta fuit terrarum diuisio, ut alter alteri bellum inferre, absq; propria terrarum suarum iactura, non posset: Ideo ex utraq; parte factus est delectus Consiliariorum insigniumq; uirorum, qui in unū conuenientes, uelut arbitri, in quos uterq; Princeps compromiserat, ita composuerunt

Dux Sax.
Ernestus
olim Prin-
ceps Ele.

Cõuicia Lu-
the. in Mo-
nachos.

Cõcordia
inter Ele-
ctorem &
Ducē Ge-
orgiū facta

composuerunt fœliciter omnes disfidiorum causas, ut tam Luthero quàm Cochlæo alijsq; interdictum sit, ne de cætero suis de religione contentionibus intermisceant nomina causasq; Principum istorum aut earum ciuitatum. Interea cœperunt, non sine laude multorum, legi opuscula Georgij Vuicelij, qui X. annis Lutheranus fuerat: Resipiscens autem, Lutheri dogmata docte acriterq; impugnabat. Lutherus quidem longe superbior erat, quàm ut dignaretur illi respondere: Ionas autem & Cordatus ac Raidenus quidam, partim Latine partim Teuthonice, criminationū & conuictiorum plaustra plena in eum effuderunt, Quibus ille intrepide respondit. Ionæ quidem inter multa alia sic obuiat. Atq; adeo tu ipse (inquit) Iona fassus es Balthassari Phacho, uiro incorrupto, ante quatrīduū, quàm isthinc discederem, immitius mecum actum fuisse. Vbi nunc laqueus præfocator, à quo nō longe abfui: Immo, ubi est frons tua Iona: O sanctum uirum, cui ex corde imo dolet, quod non iam diu in crucem subactus, coruos pasco. Parum erat, me Cethegum factum, nisi & Verrem faceret, & post fidefragum, uirtutis omnis hostem, mente praua natū, carnificem furiosum &c. O linguam recte Euangelicam, probe saluificam. Vellem autem Iona, tui nominis tuæq; sectæ aliquam habuisses rationem, in ista tua perturbatione, quæ te, quātus quantus es, totū absorptū, adeoq; dementatum, per tot conuictiorum ac mendaciorū præcipitia agitauit &c. Maxime uero ægre tulerunt, quod Vuicelius omnem tumultuum calamitatumq; culpam & originem Luthero imputauit: sic enim scripsit in eodem libro. Qui fax & origo totius calamitatis exiit, is in summū cacumen euectus, rerum belle potitur: Vere Leo (nam ita uolunt prædicatū) in cubili suo accubans, qui sibi catulisq; suis sufficienter cepit. Quare rugitu suo misera animalcula perterrefacit, ut ne mutire quidem contra audeant, & attrahit pauperem, ut attractum deuoret. Dic mihi, ad quem fecit in Conuentu Vuormaciensi Secretarius Badensis hæc uerba. Ingentes motus excitaturi sunt libri tui: An fefellit eum opinio: Quis primum scripsit, Verbum Christi annunciare Tyrannis tumultum: Quis suasisit, ut quisquis possit et uelit, discindat atq; aboleat Bullas, immò in cinerē uertat ualuas, quibus fixæ eæ sint: Quis suasisit, Monasteria solo æquanda esse, ut Diaboli lupanaria: Et fat esse causæ dixit, cur Ecclesiæ Collegiæ, una cum Monasterijs & facellis eradicerentur. Quis cecinit Dorium hocce, Episcopos commeritos, ut è Christianismo, ceu lupi, fures, & latrones expellantur: Quis scripsit de lotione manuum in sanguine Cleri Rom. Ecclesiæ: O Thraces, O Scordisci, qui adeo humano sanguine delectamini.

Georgius
Vuicelius
defector
Lutherismi

Verba eius
in lustum
lonam.

Fax & origo
seditio
nū fuit Lu
therus.

Mirum, quod non ex ossibus capitum magis bibere libet, quam e cyphis auratis. Taceo hic Bohemicum exemplum, quod minatur Aematodipfas ille. Quem refert Epistola ad Lyncum, in qua absq; misericordia perdantur Papistæ: Hæc & id genus seditiosa scripta non pauca obiecit ex Lutheri libris Lutheranis Vuicelius.

Prefatio
Lut. contra
Vuicelium

Ad quæ sane nihil respondit Lutherus, nisi quod in Raideni librū scripsit prefationem Teuthonicam. In qua magno fastu & contemptu ait, Manifesta mendacia responso digna non esse: Vuicelij aut impudens & os & cor, contra propriam suam conscientiam, adeo manifeste mentiri, ut etiam eius Papistæ palpare queant, etiamsi cæci essent: Ideo non esse dignum leuem illum nebulonem, ad cuius scripta respondere debeat. Hac Lutherus calumnia, soluit, iudice se & cæco uulgo suo, cuncta Vuicelij argumenta. Verum apud cordatiores, cœpit indies suspectior fieri Lutheri doctrina, dum uiderent ab ea deficere doctos & disertos quosdam uiros, qui & stylo & ingenio ualent. Inter quos sane præcipue Doctorem Ioannem Groum & hunc Vuicelium, criminatur & odit Lutherus cum suis. Eodem anno missi fuerunt in Germaniam Ora-

Duo Ora-
tores, unus
Papæ, alter
Cæsaris,
propter
Concilium
generale
ad Princi-
pes missi.

tores duo. Vnus à Papa Clemente VII. alter à Cæsare Augusto Carolo V. Qui Principibus ac Statibus Ro. Imperij annūciarent futuri Concilij Generalis celebrationem. Quæ qualiter agenda esset, Octo declarabatur articulis: Qui ubi propofiti fuisset Electori Saxonix, is petijt dilationem ad respondendum, donec super ea re cum cæteris sibi adhærentibus consultaret in Conuentu Smaltdiensi, sub finem Iunij mensis habendo. Facta igitur ibi deliberatione, scripserunt responsum, in quo ubiq; prætulerunt summo Pontifici (tâquam ei nihil obedientix debeant) Ro. Imperatorem, quem pro domino suo agnoscebant. Quauis igitur in proponēdo & subscribendo uidissent ubiq; primas partes datas fuisse Nuncio Apostolico, R. Domino Hugoni de Rangonibus, Comiti, & Episcopo Regiensi, qui & Principem se subscripserat. Post quem Cæsaris Orator absq; omni additione subscripserat simpliciter, Lambertus à Briaerde: Ipsi tamen in responso suo, hoc usi sunt initio.

Responsum
Lutherano
rum.

Salutem plurimam & officia nostra. Magnifice & Réuerende in domino, amice singularis, et Domini obseruandi. Cum nuper nobiscum die secundo Iunij essetis, in oppido nostro Vuimaria, in Turingia, postquam nobis deliberata quædam Inuictissimi Imperatoris Caroli Quinti, Cæsaris Augusti, Domini nostri Clemētissimi, et Ro. Pontificis Clemētis, de Concilio exposuistis, et Nuncius Pontificius exhibuit nobis quosdam articulos de Concilio scriptos: Respondimus uobis, nos collocuturos esse de hac re

cum

cum alijs Principibus, Comitibus ac Ciuitatibus, nobiscū sentientibus de religione &c. Quoniam uero primus articulus ita habebat. Quod Vniuersale hoc Concilium, quod indicendum & celebrandum proponitur, liberum sit, & iuxta morem Ecclesiæ consuetum, atq; multis ante sæculis ab initio usq; Vniuersalium Conciliorum ad hæc tempora obseruatū, celebretur, Secundus uero sic. Quod si, qui Concilio interesse habebunt, eius decretis stare & inuolabiliter parere, profiteantur & promittant. Et sextus locum in Italia Concilio præfigebat, unam ex his tribus ciuitatibus, Mantuam, Bononiam, Placentiam. Quarum unaquæq; cum tuta, capax, fertilis, & salubris sit; uicinitate etiam situs, Germaniæ magis, quàm ceteris omnibus Transalpinis Nationibus esset accommoda.

Articuli de
Concilio
futuro.

Lutherani in responso suo de ijs maxime conquirebantur articulis, tanquàm prorsus dissentientibus à deliberationibus Principum, quæ in Conuentibus Imperialibus habitæ atq; conclusæ fuerant. Etsi enim in primo (inquiunt) articulo uocat liberum Concilium, tamen aliud agitur re ipsa, cum primū omnes potentatus sibi obligare uult. Si enim liberā Synodum habere uellet, hanc obligationē non requireret: Quæ ei nihil profutura est, si quid contra eum in libera Synodo, ex uerbo & scripturis Dei decernatur. Nunc cum obligat Principes, certe per speciem & nomen Concilij, id facit sup potentiaē stabilendaē causa, uultq; habere obnoxias omnium uoluntates &c. Aduersus hæc ita præfatus est Cochleus, in quodam ad Primatem Scotiæ Archiepiscopum S. Andree libello. Quod Lutherani in hos Octo de habendo Cōcilio articulos consentire nolunt, mera uidetur esse tergiversatio. Quid enim in illis est, quæso, uel durum uel iniquum, quod ulla æquitate aut ratione honeste recusari queat? Etenim in primo articulo petitur, ut Concilium sit liberum, ubi scilicet Patribus tuto ac secure decernere liceat, quicquid spiritui sancto uisum fuerit. At illi efflagitant, ut in Germania celebretur, ubi Patres ita forent captiui, ut nisi decernerent ea, quæ Lutheranis placeant, mox armis Nobilium & Lutheranæ plebis furori obijcerentur interficiendi. Petitur in eodem, ut celebretur Concilium iuxta morem Ecclesiæ consuetum, & tot retro sæculis ab initio usq; seruatum. At illi nouum quærunt morem, iuxta quem summo Pontifici præponatur Ro. Imperator; Cardinalibus & Episcopis Principes & Domini sæculares: Pastoribus scilicet oues, Sacerdotibus Laici, Patribusq; filij. Et de fidei questionibus non decernant Episcopi & Theologi, sed clamosi Rhetores & Syllabarij Laici, qui nouam Bibliorum interpretationē, quam Lutherus ædidit, in manibus gestantes, sacræ Theo-

Querela
Lutherano-
rum cōtra
eos articu-
los.

Cochleus
de æquitate
illorum ar-
ticulorum;

Nouum
morem in
Concilio
petunt Lu-
therani.

logiæ Doctõribus insultent & reclamant, contentiosisq; uociferationibus præualeant, quod non aliter intelligendus sit cuiuslibet scripturæ textus, quam ipsi cum suo Luthero intelligunt. In secundo autem articulo petitur, ut Concilij Decretis pareatur. Hoc Lutheranis alienissimum uidetur, Quasi contra libertatem Christianam sit, parere Cõcilio. Vellent potius ita celebrari Concilium, sicut celebrati sunt hæcenus apud nos Germanos pleriq; Conuentus Imperiales. In quibus licuit eis, per saluum conductum, impune contradicere quibuslibet aliorũ Principum Ordinumq; atq; adeo & ipsius Imperatoris decretis: Consumptis frustra tot Milibus atq; etiam Myriadibus Aureorũ, dum fictis uerbis spem cõcordiæ nobis proponerēt &c. Dicebant in eodẽ responso suo Lutherani, Ad officium Cæsareæ Maiestatis pertinere, ut Cæsar curet, rem ex uerbo Dei cognosci ac iudicari, quando cunq; Ro. Pontifex ueritati aduersatur: Ne Papa, cum pars sit, simul etiam Iudex sit. Ad hæc ita respondit Cochlæus. Quomodo in Concilio iudex præcipuus & solus erit scriptura (ut Lutherani uolunt) quæ sententiam per sese neq; sentit, neq; intelligit, neq; eloqui potest? Nihil per hoc derogauerim sacræ scripturæ, quam ut opus spiritus sancti ueneror & sacrosanciam habeo, à qua & pendeo, ac sciens prudensq; ne latum quidem digitum ab ea discesserim. At uerũ eius sensum in controuersijs, non ab ipsamet requiro, quia eloqui nescit: sed à sanctis Patribus, qui uiuo Dei spiritu inspirati, locuti sunt: Aut à Ro. Pontifice, pro cuius fide Christus ipse rogauit: Aut à Generali Concilio, in cuius medio Christus ipse est, & spiritus ueritatis realiter præsens existit, sententiamq; per ora patrum (qui Ecclesiam repræsentant) ueraciter dicat, Habitat enim spiritus ille, non in mortua littera, sed in uiuo corpore Christi, quod est Ecclesia, quam gubernat, sicut anima corpus: Non in uerbis aut syllabis scriptis, sed in cordibus fidelium, quæ sunt Epistola uiua (ut ait Apostolus) nam uere uiuunt per fidem. Sicut enim corpus ex anima: ita & anima ex fide uiuit. Quando ergo clamant Lutherani (uerbi gratia, circa hæc uerba, Hoc est corpus meum) suũ sensum esse uerum: Contra uero clamant alij hæretici, ut Zuingliani, suũ esse ueriorẽ: Catholici uero reclamant utrisq;. Quis hic, quaeso, eloquatur sententiam? Nemo profecto iustius, quam summus Pontifex, aut Generale Cõcilium. Diuina enim scriptura in controuersijs, non ad scripturã mutam,

Parere Decretis Concilij, alienũ est Lutheranis.

Sola scriptura diuina non potest in controuersijs iudex esse.

1. Cor. 3.

Quis debet esse iudex in causis fidei.

+ iudicij ueritas.

Malach. 2.
Matth. 13.

sed ad summũ sacerdotem ire iubet, ut ab eo petatur + iudicium ueritatis, Deut. 17. Sic & Malachias ait. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: Quia angelus domini exercituum est. Sic Christus iubet audire, non mutas literas, sed Ecclesiam

Ecclesiam

Ecclesiam uiuam. Deniq; & Paulus cum Barnaba, in controuersia A. 1. 11.
 de circuncisione exorta, appellauerunt, non ad scripturam, quæ decernere nequit, sed ad Apostolos & Seniores in Hierusalem. Et illi eam controuersiam determinantes, non scripturam, sed spiritum sanctum, & seiplos posuerunt iudices, dicentes. Visum est spiritui sancto & nobis &c. Si enim aduersarij Pauli fuissent tam peruiaces & rebelles Ecclesiæ, quàm hodie sunt Lutherani: nequaquam acquieuisent illi iudicio, sed dixissent. Quæ scriptura decernit, ne circuncidantur gentes? Atq; ita in hunc usq; diem permansisset ea controuersia: Quia non scriptura, sed spiritus sanctus per Apostolos & Seniores eam determinauit. Hæc & id genus alia Cochlaus ad Primatem Scotiæ, contra exceptiones & tergiversationes Lutheranorum. Qui sub idem fere tempus aliam quoq; Apologia Cochlaei pro Episcopis Scotiæ, contra Apostatam.
 Apologiam scripsit, pro Episcopis Scotiæ, aduersus Alexandrum Alesium Scorum, qui Apostatica perfidia c' Scotiæ regno Vittenbergam profugerat, atq; ibi odiosam aduersus Episcopos illius regni, querelam & accusationem ædiderat, ad Sereniss. Regem Scotiæ, Iacobum Quintum: propter quoddam Decretum, quod prohibebat legere Noui Testamenti libros lingua uernacula. Dicebat Alesius. Quid facerent aliud Turcæ, aut aliæ gentes inimicæ nomini Christiano, quàm quod isti faciunt, ne populus attingeret sacros libros, ne cognosceret Christi beneficia & sanctissima præcepta &c. Respondit Cochlaus. Nequaquam faciunt Episcopi per illud Edictū, sicut Turcæ aut aliæ gentes inimicæ nomini Christiano. Turcæ enim omnibus, ubi possunt, Christianis sacros libros adimunt, sacerdotibus iuxta ac Laicis, absq; ullo discrimine & respectu, Episcopi autem optima intentione, non in odium Christi aut plebis Christianæ, sed ad gloriam Christi, & in ædificationem atq; utilitatem plebis, ita statuunt, Vt plebs in Ecclesia à sacerdotibus, rite uocatis & ordinatis, uerbum Dei, beneficia, præcepta & promissa Christi audiat deuote, & addiscat cum fructu. Malab. 2. Scriptum est enim: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirēt ex ore eius. Hoc enim longe melius est, & diuinæ ordinationi conformius, quàm est nouitas Lutherana: Qua rudis populus Prædicatio nes Lutherane sine fructu bono. Esai. 5. Matth. 7.
 retrahitur à concione publica, & seductur angulari prædicatione aut lectione Laicorum, quos nemo in Ecclesia Doctores constituit. Nullum itaq; pariunt fructum bonum: De quibus dicit Dominus per Prophetam. Expectaui ut facerent uuas, & fecerunt labruscas. Et Christus in Euangelio. Nunquid colligunt de spinis uuas, aut de tribulis ficus: De quibus & Erasmus Roterodamus, uir quo nostro longe doctissimus, ita scribit ad Vulturium. Nunquam illorū Eccle-

fiat sum ingressus, sed aliquando uidi redeuntes à concione, ueluti malo spiritu afflatos, uultibus omnem iracundiam, ac miram ferociam præ se ferentibus. Quis uero unquam uidit in illorum concionibus quenquā, pro peccatis suis fundentem lachrymas, tundentem pectus, aut ingemiscentem? Hæc ille. Laudandi igitur, nō redarguendi sunt Episcopi, qui tales deordinationes & perversitates prohibent. In hunc modum respondit Cochläus ad 50. huiusmodi obiectiones Alesij, quas longum foret recitare.

Chronica
Sebastiani
Franci hæretici.

Sed & contra Sebastianū Francum Teuthonice scripsit, nempe contra hominem Zuinglianum, qui Teuthonice grande scripsit uolumen, quod Chronica inscripsit, in tres partes diuisum. In quarum prima, recitat historias ab Adam usque ad Christum. In secūda, à Christo usque ad coronationem Imperatoris nostri Caroli V. Augusti, Bononiæ factam. In tertia uero (quæ ut cæteris est prolixior, ita & longe pestilentior) totis ingenij sui uiribus oppugnat Ro. Pontificum autoritatem gestaque & cōstitutiones. Diuisit eam partem in VIII. libros bene longos. In quorum primo ex Ueleno, alijsque hæreticis probare nititur, Sanctum Petrum Romam nunquam uenisse: Et uitas Pontificum adeo maligne describit, ut multo plures sint ibi criminationes & calumniæ, quàm rerum gestarum historiae. In secundo libro scribit de Concilijs. In tertio de hæreticis. In Quarto de Monachorum ordinibus. In Quinto de sanctorum cultu & de Missa. In sexto de uitijs & malis artibus Ro. Pontificum. In septimo de Ecclesiasticorum Curufanicis negocijs. In octauo de signis, Papam & Antichristum concernentibus, & de extremo Iudicio.

Totum sane uolumen adeo refertū est & impijs erroribus, et odiosis mendacijs seditiosisque calumnijs, in Papam omnemque Clerum, atque etiam in tributa & uectigalia sæcularium Principum: ut Magistratus Argentiniensis, & Typographo interdixerit uenditionem librorū, & autori ciuitatem: Nihilominus multa per fallaciam furtiue in occulto uendita sunt uolumina. Cochläus igitur, ut

Duo Libelli
Cochläi.

Germanis suis breuiter ostenderet, quàm misere ac maligne ab huiusmodi nebulonibus decipiantur: Duos ædidi libellos. Vnum contra Reformationē falso adscriptam pio Principi, Sigismundo Imperatori Augusto: Alterum contra unum duntaxat Capitulum Quinti libri Tertiæ partis Chronicorū Franci iam dicti, Cui hanc fecit Francus ille superscriptionem. Quando, quomodo, & à quo, Occidentalis Ecclesia Europe, Missam & Trāsubstantiationē panis & uini in corpus & sanguinem Christi acceperit. Ad quam sane Cochläus dolenter ita respondit. Vtraque certissime accepimus à Christo Domino nostro: Vtraque enim nō humanis uiribus

De Missa
et Trāsubstantiatione.

aut

aut uerbis, sed mandato, uirtute & uerbo Christi, Omnipotentis filij Dei, sic, qui dixit. Hoc est corpus meum: Hoc facite in meam commemorationem. At Francus iste, uelut hostis tum Milite tum Ecclesie, uult utranq; rem facere nouam ac nuper introductam, & à Diabolo inuentam. Quod tamen necq; ipse, necq; Lutherus, necq; ulli spiritus seditionis, simul cum omnibus demonijs, ostendere unq; poterunt &c. Respondit deinde sigillatim ad LXXXVIII. articulos ex uno illo capitulo excerptos. Circa ultimum ergo sic ait. Mallem equidem multo potius ex sacra scriptura religiosq; scriptis sanctorum patrum, contemplatiuam quærere uitam, & cor meum in Dei laudibus mirabilibusq; cōsolari atq; oblectare, quam huiusmodi uanis impijsq; nugis hæreticorū intendere: Sed oportet me, uelut exiguum & qualecunq; membrum Ecclesie, aduersus inmanes, uirulentos, & importunos istos Ecclesie hostes, facere quod in me est, quantum Deus dederit. Vnde cogor, tantum molestiarum, uaniloquiorum, uenenosarum deceptionum, odiosorum mendaciorum, criminationum, conuictiarum calumniarumq;, ab istis illotis, & à dæmonio obsessis blateronibus pati atq; uidere. E quibus nihil suaue, iocundum aut ædificatorium recipio, sed amarissimum sel omnemq; sordem, hæresimq; & illuuiem rudissimorum Bubalorum & Onagrorum ueteris nequitie & impietatis, nempe Leonistarū, Albigenisum, Pighardorum, Thaboritarum, Hufsitarum &c. cum nauſca conspicio. Quam nouelli isti hæretici pleno uomitu in publicum eructant, iteratisq; sordium uicibus in plebem Dei euomunt. Fuit isto anno apud Lutheranos tanta de nouissimo die & extreme iudicio fama, atq; etiam de certo die huius anni persuasio, ut ex plebe multi nollent ædificare, ex agricolis multi nollēt seminare & arare: ex Nobilibus non pauci sumpserint Eucharistiam, tanquam certo die (qui mundo nouissimus foret) morituri. Verum ubi dies ille, prefixus à Pseudoprophetis, præterijt absq; mundi transiſione: misere decepti atq; illusi homines illi Euangelici, & coram alijs erubuerunt, & se inuicem deriserunt, Vuitenbergæ, atq; in plæriscq; alijs oppidis. Quemadmodum & Anabaptistæ plerunq; terruerunt ea comminatione homines simpliciores: Qui si uere Euangelici aut essent aut unquam fuissent, scirent utiq;, Christum dixisse, Matth. 24. De die autem illa & hora, nemo scit, necq; angeli cælorū, nisi pater solus. Et Act. 1. Non est uestrum nosse tempora uel momenta, quæ pater posuit in sua potestate,

Praefatio
Luth. in li-
brū suum
De angula-
ri Missā.

Minæ Lut.

Disputatio
Luth. cum
Diabolo.

Interea longe immaniorē uirulentiorēq; Teu-
thonice euulgauit librū Lutherus, quem inscripsit
de angulari Missā consecrationēq; sacerdotum.
In quo sane sic præfatur. Nos hæcenus semper,
præsertim uero in Conuentu Imperiali Augustæ,
humiliter obtulimus nos Papæ & Episcopis, quod
uollemus eorum ius Ecclesiasticāq; potestatem dissipare, sed si
nos ad impios non cogent articulos, uellemus libenter ab eis &
consecrari & gubernari: Vellemus præterea coadiuuare ad manu-
tenendum tale ius atq; potestatem. Verum non potuimus id ab eis
obtinere aut imperare, Sed uolunt nos aut ad sua mendacia abo-
minationēq; cogere, aut neci dare. Quod si aliquando euen-
erit eis (quandoquidem sic indurati sunt Pharaones) circa potesta-
tem & consecrationem, sicut euenit circa Indulgentias, Cuius, quæ-
so, erit culpa: Cum enim offerre me de Indulgentijs tacere, si modo
de me tacerent alij, tum neq; Papa, neq; Cardinales, neq; Episcopi
me audire uoluerūt, sed uolebant simpliciter, ut reuocarem, aliosq;
clamare sinerem. Quid inde lucrati sunt? Hic iacent Indulgentiæ,
& literæ simul cum sigillis euanuerūt, nec est quicquam in mundo
Indulgentijs contēptus. Et infra. Quid, si propediem sic eueniet
eis circa Ecclesiasticam potestatem, & circa sacrorū ordinum con-
secrationē, ut quemadmodum Indulgentiæ cum literis disparuerūt
atq; euanuerunt: sic & Chrisma raiaq; coronæ dissipentur, ut
nesciatur ubi Episcopus aut presbyter manserit: Deus est mirabi-
lis, Indulgentias aboleuit, Purgatorium ignem extinxit, peregrina-
tiones suppressit, multosq; alios Dei Mammonæ cultus, atq;
Idolatrias Papistarum prostrauit, per uerbum suum: An etiam
tantū medullę in manibus suis adhuc habeat, ut rancidum Chrisma,
præter suam uoluntatē, per mera pigmenta humana introductum,
possit exufflare? Hæc in præfatione ibi Lutherus. Deinde subiun-
git disputationem Diaboli cum ipso habitam. In qua sane Quinq;
rationibus probauerit ille, Lutherum XV. annis, dum celebrauerit
Missam fere quotidie, meram cōmississe Idololatriam, eò quod
non confecerit ibi corpus et sanguinem Christi, sed merum panem
uinumq; adorauerit, alijsq; adorandum proposuerit. Dein fingit,
se illi respondisse, quod fuerit consecratus sacerdos, & acceperit ab
Episcopo Chrisma & sacros Ordines, idq; totū se fecisse ex man-
dato et obedientia, ac serio protulisse uerba cōsecrationis, magna
cum

cum deuotione Missas celebrasse. Quomodo igitur dicat ille, quod non consecrauerit: Tum respondisse Diabolum, hæc quidem esse uera: Sed Turcas quoq; & Paganos omnia in Templis suis facere ex mandato & obediētia. Ac sacerdotes Ieroboam (ipse Ierabeam dicit) in Dan & Bersabee omnia fecisse, forsitan maiori cum deuotione, quàm ueros sacerdotes in Hierusalem. Quid ergo, si tuus ordo, tuum Chrisma, tuæq; consecratio impia fuerit & falsa, sicut Turcarum ac Samaritarū: Hic ait sibi Lutherus erupisse sudorem, corq; cepisse tremere ac palpitare, tanquā fuerit à Diabolo uictus. Postea subdit illius argumenta, quæ pro inuictis acceptat. Contra has impietates Cochleus protinus ædidit sex libros Innocentij Tertij, doctissimi ac laudatissimi Pontificis: De sacro altaris mysterio, eosq; nuncupauit Nobilissimo Principi, Domino FERDINANDO, Romanorum Vngariæq; & Bohemiæ Regi. Inter cætera sic dicens. Non arbitror, mihi ad Maiestatem tuam scribenti uel decorū uel necessarium fore, exquisitis declarare argumentis, quanto iustius securiusq; credendum sit tam pio ac erudito Pontifici, quàm desperato & in reprobum sensum dato Apostatæ, cuius amarulentia, furor, inconstantia, fastus animi, & excæcatæ mentis malitia, iam pridem uario rerum tractatumq; experimento Maiestati tuæ probe cognita sunt. Nec dignum existimo aut rationabile, ut tam insanus, infans & impius Diaboli satellites, ulla ex parte uel doctrinæ uel uirtutis, cum tanto Pontifice conferatur, aut in comparationē ullam admittatur: cum in eo ne mica quidem ullius uirtutis aut sanæ doctrinæ, amplius sit reliqua. Hæc ibi Cochleus, qui & alios tres eiusdem Pontificis libellos, de contemptu mundi seu de miseria conditionis humanæ tum ædidit, atq; etiam Duos compendiosos libellos Isidori de officijs Ecclesiasticis, ante annos 900. ab illo scriptos: quibus merito rectius creditur, quàm furijs Lutheri. Et ne Germaniæ populos negligere uideretur, Teuthonice quoq; respondit tã impio ac plane Diabolico libro Lutheri. Vbi sic præfari cœpit, Inquietus Ecclesie hostis Lutherus, rursus nouū ædidit librū, hocce cū titulo. De angulari Missa et sacerdotū cōsecratione. In quo sane sanctissimum patrem nostrum Papam, contumeliose uocat Regem Glirium (tanquam Cæsar, Reges, Principes, Cardinales, Episcopi, alijq; Domini, qui eū pro summo Christi Vicario summoq; totius Christianitatis Prælato agnoscunt, pro Gliribus habendi sint) Nostros uero Episcopos & Pastores, uocat fures Dei, sacrilegos, sacerdotes angulares, dānatos, fatuos &c. Missam uocat abominationem: immaculatū altaris sacrificium, uocat stercus, lutum, sordem, illuuiem: sacros Ordines, rancidum putidumq; Chrisma,

Præfatio
 Cochleij
 pro Innocentio III,
 cōtra Lut.

Liber Cochleij de
 Missa, & sacerdotū
 ordinibus cōtra
 Luth.

Contra mi-
nas Luth.

Christina. Quæ sane conuitia, supra modum horrenda, merito de-
bent omnibus Christianis esse intolerabilia, ac uelut ignea tela ser-
pentis, maxime abominanda, nec secus atq; Diabolicæ blasphemie,
in æternas tenenbras reijcienda &c. Aduersus autem minas Lu-
thericæ præfationis ita solatur Catholicos. Quod autem minatur
nunc, se finem imposturum sacris Ordinibus Ecclesiasticæq; pote-
stati, sicut fecisse Indulgentijs se iactitat: hoc nos Catholicos sacer-
dotes (qui potestatem istam Ordinemq; sacrum principaliter habe-
mus non ab eo, neq; ab ullo homine aut Angelo, sed à Deo ipso)
detertere non debet, Lutherus enim iam olim nouas ædedit Bul-
las & Indulgentias, ante XII. annos, in seditioso libro suo, aduer-
sus omnem Statum Ecclesiasticum: Tanquam ij forent ueri Chri-
stiani ac filij Dei, qui & consilio & auxilio coadiuuarent, ut Episco-
patus, Collegia sacerdotum, et omnia Monasteria deleterentur. Cum
autem misere seductis Agricolis, Diabolicus ille conatus male suc-
cederet: nouus iste Papa, nouas ædedit aduersus eos Indulgentias,

Lut. contra
rusticos.

ut quicumq; rusticos illos perimeret quocumq; modo, palam aut oc-
culte, is optimum Deo præstaret obsequium. Quod si in hoc opere
interficeretur ipse, anima eius è uestigio mox in cælum euolaret.
Tale enim esset tunc tempus, ut Princeps aliquis cædibus & san-
guinis effusione melius possit promereri cælum, quàm alij preci-
bus. Quod si nunc ex ira Dei in angulo suo Indulgentias, Mis-
sasq; & sacerdotales ordinationes, per sceleratas calumnias Sophis-
ticasq; nugas reddit redditue contēptibiles: cogitur tamē è con-
tra & audire & experiri, quod non solum in amplissimis regnis
longinquisq; prouincijs Hispaniarum, Galliarum, Italiae, Scotiae,
&c. Verum etiam in proximis coram oculis suis Principatibus Ca-
tholicorum Principum Saxoniae, Marchiae, Misniae & Turingiae,
adhuc quotidie à consecratis sacerdotibus celebratur (Deo sit laus
& gratiarum actio) Missæ, statiq; diebus annunciantur Indulgen-
tiæ. Lutheri autem nomen in plarisq; locis ita exosum est ac ma-
ledictum, ut illud neq; in bono, neq; in malo proferre liceat. Quod
profecto singularis & hæcenus inaudita est plaga atq; contume-
lia, ut Lutheri nomen odiosius sit, quàm Iudæ proditoris, & quàm
Diaboli ipsius: Quorum nomina longe tutius securiusq; in hisce lo-
cis pronuntiari possunt, quàm nomen Lutheri. Hæc ibi contra Lu-
theri minas. Aduersus autem Quinq; argumenta Diaboli, qui-
bus se uictum dicit Lutherus, respondit Cochleus tum generaliter,
tum specialiter. Generaliter quidem, postquam ex proprijs uerbis
Lutherum de Transsubstantiatione redarguit, ita subiungit. Non
foret necessarium, ad argumenta Lutheri, quæ Diabolum propo-
suisse

De Indul-
gentijs ua-
na iactan-
tia Luth.

Nomen
Luth. ex-
crabilius
nomine
Diaboli.

fuisse dicit, respondere: Quandoquidem omnes probe scimus, Diabolum esse uersipellem, hostem ueritatis, malumq; spiritum, qui in malo est ac manet obstinatus in perpetuum, ut nihil boni in mente aut uoluntate sua habere aut proponere possit, Quemadmodum Christus de eo ait. Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit: Quia non est ueritas in eo. Sicut & Petrus, Paulus, Ioannes ^{Ioan. 8.} Apostoli, omnesq; sancti de eo conqueruntur, quod sit fraudulentus, mendax, calumniator & seductor. Nullus igitur Christianorum, boni aliquid ex argumentis eius expectare debet: sed dicit potius intra se, Etiam si argumenta illa per Sophisticos fucos apparerent ualida, quæ soluere non possem, tamen me nihil mouere debent. Quandoquidem certam habeo ueritatem Christi, dicitis: ^{2. Cor. 11.} Quia non est ueritas in eo. Et Pauli, qui ait, Ipse enim Sathanas ^{1. Tim. 3.} transfiguratur se in angelum lucis. Manebo igitur potius in fide Ecclesiæ, quam Paulus dicit esse columnam & basim ueritatis. Responso specialis ad primum argumentū. Specialiter uero declarat circa singula fallacias atq; mēdacia eius. Verbi gratia. In primo argumento mentitur manifeste, dum ait, Nos non credere in Christum, sicut in saluatorē nostrum, & Turcam atq; Diabolum credere in Christum quoq; sicut nos. Quod si Lutherus fatetur, se talem fuisse, de nobis certe id nunquam probare poterit. Quod autem obijcit, nos à Christo ad Mariā aliosq; sanctos fugere, plane mentitur. Non enim inter se contrarij sunt Christus, Mariā & sancti: Ideo nō sequitur, eū à Christo deficere, qui ad matrem eius confugit. At Lutherus per hoc fallaci pruritu mulcet aures populi, tanquam non sit Christus timendus ut iudex, sed inspicendus tantum, ut mediator atq; redemptor: Cum tamen Christus ipse in Euangelio dicat. Neq; enim pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. Et nos quotidie in Symbolo ^{Ioan. 5.} Apostolorum de eo dicamus. Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos, Et Petrus in Actis Apostolorum de eodem dicat. Et precepit nobis prædicare populo & testificari: quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex uiuorum & mortuorum. Recte igitur imploramus Mariam aliosq; sanctos, ut apud Christum Dominum & Iudicem nostrum, pro nobis peccatoribus intercedant. Nam & Psalmista ait. ^{Psal. 11.} Time-te Dominum omnes sancti eius. Per hæc itaq; iacet in luto primum argumentum, uelut putridum uanumq; nugamentum, ex mendacijs confutum, neq; ab acuto Diabolo inuentum. Hæc ibi. Cætera referre nimis longum foret. Declarauit autem Vuicelius Teuthonice per XLIII. Capitula, quale nam sit Vuicelius de Euangelio Luth. Euangelium Lutheri. In quorum sane singulis multos breuiter commemorat errores et nequitias Lutheri: Verbi gratia. In primo

Capitulo de libero arbitrio sic incipit. Iste propheta & Euange-
 lita Martinus Lutherus docet, Omnia que fiunt, siue bona siue ma-
 la, ex necessitate fieri. Item, Deum operari in uno quoq; & bonum
 & malum. Et neminem scire uel bonum uel malum cogitare, sed
 unumquenq; cogitare sicut cogitur. Quod si ita esset, quis posset à
 uitijs cauere? Sequeretur itaq; eum qui homicidium, furtum aut
 adulterium facit, ex necessitate coactum facere, nec posse non face-
 re: presertim cum & Iudam dicat ex necessitate coactum, tradidisse
 Christum. Hæc est Quarta pars primi Capituli, exempli causa reci-
 tata. Adidit autem idem Vuicelius & alios non paucos libros

Teuthonice hoc anno: Vtpote unum de Pœnitētia, Confessione,
 & Excōmunicatione: Alterum de sacra Eucharistia seu de Missa.
 In quibus grauitè ex scripturis et antiquis patribus, refellit multos
 Lutheri errores. Et paulo post alium, de Oratione, Ieiunio & Elce-
 mosyna. In quo sane lepidè traducit Lutheranorum uitia, negle-
 ctumq; bonorum operum.

Verba
 Vuicelij de
 orando,
 cōtra Lut.

De oratione sane sic ait inter alia
 multa. Summa, Nulla gens uiuit super terram, quæ non oret, &
 orationis opus ualere non sinat, siue sint Christiani, siue hæretici,
 siue Iudæi, Pagani, Turcæ, Insulani &c. Sola secta Lutherana mul-
 tis iam annis contra hoc opus in publicis cōcionibus ubiq; pugna-
 uit. Quid orare, quid orare? Orando parum efficias coram Deo.
 Ad hoc citabāt uerba Christi Matth. 6. & 23. ubi Dominus repro-
 bat orationes Phariseorum. Et Ioan. 4. ubi Samaritarum oratio-
 nem reprehendit. Hic obijciebant ex Psalmo. Oratio eorum fiat in
 peccatum: hic damnabant septem horas sacerdotum, præ quibus
 Deo gratius sit, uel asinum rudere, uel infantem uagire: hic reijcie-
 bant consuetas Laicorum preces: hic nihil erat boni in cunctis li-
 bellis precatorijs, siue Latini essent siue Teuthonici: hic nulla reci-
 pienda erat oratio, præterquam Pater noster, quamuis & ea ora-
 tio cum ceteris in dissuetudinem abibat: hic breuis debuit esse ora-
 tio, si omnino orandum erat, quia Deus oris preces non curaret:
 hic irridebantur uiduæ, uelut sanctorum deuoratrices, quæ flexis
 genibus iacebant & orabant: hic exhibebantur ex preces, quæ in
 confessione fuerant iniunctæ. Quæ ergo concio facta est, in qua
 oratio ieiuniumq; non uellicarentur? Id autem uerum esse, ex eo-
 rum plebe cognoscitur, quæ assiduis declamationibus tam longe
 ab hoc opere est abducta, ut perpauca sint, qui uel orent, uel in heb-
 domada semel orare cogitent. Quanta est turba eorum, qui in
 toto mense uno aut altero, ne semel quidem integre dicant unum
 Pater noster? Tam rarum igitur (ne dicam contrarium) eis fa-
 ctum est hoc opus, perinde ac si deserint esse Christiani.

De Ieiunio autem sic eos increpat. Si populus noster per odium operum ab orando potuit auerti, quāto facilius à ieiunando: Nam & antea à ieiunio abhorrebamus: facile igitur aboleri potuit. Corpori enim mundanorum longe durius est ieiunare, quā edere ac bibere. Vnde iam natū est prouerbiū istud. Quis ieiunat libenter? Id quod Christianitati parum honoris affert. Melius igitur fuisset, ut uos operū ofores rem diligentius expendissetis, ac tantum mali Christianitati non intulissetis: Quæ sane non minus ieiunijs, quā orationibus carere neq; uult neq; potest. Cur igitur tam bonum opus impugnastis? Cui in despectum: An opus malum est ieiunare? An inuentum est humanum? An excogitauerunt aut instituerunt illud sacerdotes? An in scripturis fundamentum non habet? Vbi ergo manet nunc gloriatio hæc uestra. Nihil in Ecclesia nisi malū abrogauimus: Quod bonū est, referuauimus: Huic gloriationi uestre nimis diu creditum est: Cum unusquisq; & uideat & palpet, merum esse mendacium, quod in cœlum usq; foetet.

Quale
apud Lu-
theranos
ieiunium.

De Eleemosyna uero adhuc multo plura eis impropere, eò quod multas pias Eleemosynas aboleuerūt: Vt sunt stipes, Balnea, conuiuia, propter defunctos pauperibus exhiberi solita. Item, Censūs & proventus sacerdotiorum, Bona Monasteriorum, Reditus Xenodochiorum &c. Quæ sane & contra charitatem & contra Testatorum ultimas uoluntates, pauperibus sunt ablata, & in diuitum aut Helluonum commodum uersa. Verbi gratia, de Monasterijs abolitis ita differit.

Quales
apud Lut-
Elemosy-
næ.

Quo perueniunt magnorum Monasteriorum bona? Quis deuorat eas Eleemosynas? Monachi eas habere non debēt, Vnde tu habere debes: per mitte iudicium: Ex utra parte iustior est possessio? Propter Dcū fundata sunt, propter quem accipis tu: Illi erant mendici, quid es tu? Dicis, eos nihil pie propter ea fecisse, quid pie propter ea facis tu? Per ea peccauerunt, non omnes, credo: Tu uero ad quid aliud usurpas bona opulentarum Abbatiarum atq; Præpositurarū, quā ad mundanam & pompam & uoluptatem? An non erant illi multo misericordiores benignioresq; erga suos subditos, erga peregrinos, erga omnis generis pauperes, quā nunc estis uos noui Monachi? O tam uerum est hoc, quā ueræ uos estis Harpyiæ. An non plus commodi habuit plebs è Monasterijs antea, quā modo? An non multi Agricola ibi solamen habebant & refugium in suis necessitatibus? quid nunc habent? Hæc & id genus multa Teuthonice Vuicelius, qui per X. annos inter eos uersatus, omnia probe nouerat.

De Mona-
sterijs.

Interea duæ famosæ prodierunt in publicum Epistolæ, aduersus Erasmus Roterodamū, Vna Nicolai Amsdorfij, qui Magdeburgi Luthe-

Duæ Epi-
stolæ fa-
mosæ con-
tra Eras-
mū
Roter-
o-

rismum prædicat: altera Lutheri, Amſdorſius breuiter pronunciat, ſummam Eraſmicæ doctrinæ hanc eſſe. Doctrina Lutheri hæreſis eſt, quia damnata à Cæſare & Papa: ſua uero eſt Orthodoxa, quia Epifcopi et Cardinales, Principes et Reges mittūt & donant ei aurea pocula: ſi aliud eſt in ſuis libris, moriar. Lutheri autem epiſtola, ut multo prolixior, ita & longe atrocior erat. Cui con-

Reſponſio
Eraſmi.

feſtū reſpondens Eraſmus, & à conuitijs temperās, titulum hunc libello ſuo dedit. D. Eraſmi Rote. Purgatio, aduerſus epiſtolam non ſobriam Martini Lutheri. In ipſa autem purgatione inter alia multa ſic ait. Quod mihi Lutherus obijcit, a deo non eſt huma-

Atrociſſi-
ma in Eraſ.
calumnia
Luth.

num, ut ſit plus quàm dæmoniacum. Conatur enim hoc orbi perſuadere, Eraſmum nō ſolum nihil credere de rebus diuinis: Verum etiam illud iam olim dolis, inſidijs, totiq; uiribus agere, ut uniuersam religionē Chriſtianam labefaſtatam, tandem det præcipitem, proq; hac Paganismum in mundum reuocet. Non uereor (inquit Eraſmus) ne tam atrox et impotēs conuitium (nihil enim aliud eſt) in me hæreat apud eos, qui uel legerūt meas lucubrationes, uel domeſtica cōſuetudine propius inſpexerūt mores et ingenium meum: Illis ſatisfaciendum eſt, qui quum nec me norint, nec meos libros euoluerint, ſic Luthero ſunt addiſti, ut oraculum exiſtiment quicquid dixerit. Utinam in uita tam obtemperafſem diuinis præceptis, quàm de his quæ ſunt fidei, liberā & quietem habeo conſcientiam apud Deum. Quod ad mores attinet, quotidie cum ſuſpirijs ac dolore cordis interpello Domini miſericordiam. Quem tamen nolim mihi unquam fieri propiciū, ſi Diabolici facinoris unquam uel leuiſſima cogitatio pupugit animum meum, non dicam, ut uniuersam Chriſti gloriam obſcurarem: ſed ut ipſe à fide Catholica reſilirem. Atq; utinam huius corpusculi iactura queam hoc Ecclēſiæ diſſidium conſopire, Quàm lubens & gaudens eam mortem ſuſciperem. Interim admiſſorum quidem ueniam nocturnis diurniſq; precibus à Domino poſtulo: fidem autem oro, non ut det, ſed ut datam confirmet augeatq;. Hæc coram Deo loquor ex animo, ſumat extemplo de me pœnas, ſi quid mentior. Et infra. Vide (inquit) quàm ſibi non cōſtent hominū iudicia. Martinus clamat, me nihil ſcire, nequaquam intelligere illa ſubtilia, quæ ſcribit in Papiſtas, uix etiam hæc crāſſa, neq; quicquam omnino docere. At hi mihi obijciunt, quod illa ipſa ſubtilia Lutherus magna ex parte hauferit è meis libris. Fatcor me, quæ ſcribo, plerāq; hauſiſſe è libris ueterum Orthodoxorum. Cæterum ſi tollas è libris iſtius hyperbolas, conuitia, facetias, Tautologias, Ectragodiſmos, aſſeuerationes, Ad hæc, quæ illi conueniunt cum Ioanne Hus & Ioanne

Quales
libri Luth.

Vuidepho

Vuidepho, alijsq̄ nonnullis, fortasse non multum restabit, quo ueluti proprio gloriatur. His crasis meum ocium oblectare malo, quam istis subtilibus turbare totius Ecclesiæ tranquillitatem, ac ciuitates cum ciuitatibus, plebem cum Principibus & Episcopis, ipsos Principes inter sese committere. Tamen si non sum usq̄ a deo plumbeus, ut non intelligam Martini Paradoxa, quæ nobis memoriter occidunt textrices & calciarij: De ijs loquor, quæ Latine prodidit. Iam si nihil esset in eius libris falsum aut erroneum, tamen ista tam effrenis in omnes malidicentia inficit lectorum animos, præsertim Idiotarū, nec aliud gignit, quam schismata. Hæc & id genus multa in sui purgationem Erasmus. Tunc autem Anabaptistarum pestis grassabatur in Germania Inferiore: Maxime uero præualuit Monasterij, in celebri ac munita urbe Vuestualig, in qua & Cathedralis Ecclesia est & multus Clerus. Vnde factum est, ut sero in ea ciuitate publice prædicata fuerit Lutheri doctrina, qua semel admissa, mox undiq̄ confluerunt eo ex Inferiore Germania exules Lutherani & Anabaptistæ. Hi primum modesti, & tanquam propter Christi Euangelium proprijs sedibus exturbati, hospitio & Christiana misericordia uidebatur digni. Pestilentes autem Doctores, adiungentes sibi hos conuenas, plurimos ciuium peste sua infece- runt, ac arte pedetentim in perditam sectam illectos pertraxerunt. Tandem ubi conspiratio satis uirium habere uisa est, proruperunt subito in forum, armis decertare parati. Reliqui autem ciues, etsi numero superiores essent, pugnare tamen noluerunt, siue quod cuperent ciuium sanguini parcere, siue quod timerent, ne Episcopus eorum, qui foris proxime urbem habebat & equitatum & peditatum expeditum, per eam pugnam urbe potiretur. Præuales itaq̄ Anabaptistæ, mox omni Magistratum administratione priuarunt: factis autem inducijs paucorum dierum, permiserunt primo abi- re uolentibus res suas exportare, nisi si quid esculentum aut pocu- lentum esset. Horum enim adeo nihil efferri sunt passi, ut mulieri- bus quibusdam, quæ agmen infantium partim ferebant in ulnis, partim ad manus trahebant, uascula ceruicis plena, qua fatigatos in itinere paruulos recreaturæ uidebantur, adimerent: ipsorumq̄ è manibus infantium panes triticeos, quos eis mœstæ matres, uel ad solatium, uel etiam ad leniendam famem dederant, raperent.

Paucis post diebus eos, qui suæ sectæ non erant, spoliatos prius hostilem in modum, ad unum omnes exegerunt, nihil eis suarum rerum relinquentes, nisi si quam uestem non admodum bonam fuissent induiti: adeo, ut Corralia quoq̄ infantibus detraxerint, nec à conuiuijs in abeuntes abstinerint, uocitantes eos impios &

Nidus
Anabapti-
starum fa-
cta urbs
Vuestphal-
iæ nomine
Monastes-
rium.

Violentia
eorum con-
tra alios
ciues.

Expulsio
spoliatioq̄
ciuium.

Paganos, Pro gentibus enim & infidelibus habent quoslibet, qui suæ sectæ non adhærent. Exturbatis itaq; cunctis presbyteris, Monachisq; & omni populo Catholico, atq; etiam Lutheri parte, urbem obtinuerunt Anabaptistæ, ex infima plebe & ex peregrina colluue conuenarum nouum ciuitatis corpus regimenq; constituentes, atq; pulcherrimas, tum Canonicorum, tum Patriciorum, & Senatorum, domos inter sese distribuentes. Episcopus autem foris omnes uias obsidebat, ad prohibendum & noua auxilia, & com meatus. Ei uero auxilia & instrumenta bellica mittebāt uicini Principes & Episcopi, Archiepiscopus Coloniensis, Dux Cliuensis & Iuliacensis, & Episcopi Vuestualix, Penetrauerunt tamen in urbem CCC. milites mercenarij, nequicquam prohibente Episcopo. Quin etiam caesis aliquot eius militibus in confictu, & quibusdam in urbem raptis, quorum capita mox præcisa in muris spectacula proposuerunt Anabaptistæ. Ipsa autem urbs & natura & arte egregie munita erat. Sita namq; in planitiæ, a quam habet, quam nemo auertere facile queat. Neq; ullos habet colles uicinos, quos hostis possit insidre. Com meatu præterea & pecunia satis abunde prouisum erat, ex spolijs opulentorum ciuium atq; Ecclesiarum. Cæterū obsidio multo longius protracta est, quam purasset utraq; pars. Episcopus certe nō paucos perdidit milites inter obsidendum. Nam bona pars oppugnando perijt, pars uenenatis petita sagittis, diro cruciatu animam exhalauit. Anabaptistæ autem, gens a nimæ prodiga, & ad perdendum perendumq; æquè animata, mortem non formidabant, sed magna sperabant auxilia, tum ab alijs uicinis urbibus ea peste infectis, tum præcipue ex Phrysiâ & Hollandiâ magnas expectabant copias. Propheta igitur eorum præcipuus, Ioannes à Leydis oppido Hollandiæ, artificio sartor, post oppugnationem ab Episcopo frustra tentatâ, suis persuasit, Deum sibi per spiritum mandasse, ut Rex fieret Israël & iustitiæ, sicut Dauid fuerat, ac toti dominaretur orbi, perderetq; omne potestatem, tum sæcularem, tum Ecclesiasticam: & nemini parceret, nisi ijs, qui suam reciperent fidem, fierentq; subditi iustitiæ. Cum ergo nemo auderet spiritus oraculo contradicere, constitutus est generalis suorum consensu rex: Qui regno sic obtento, mox magno apparatu regalem instituit Curiam diuersis officijs & magistratibus, atq; insigni pompa se suosq; ministros exornauit holosericis, auratisq; & argenteis indumentis, quæ ex templis abstulerat. Ipse autem gestabat coronam triplicem ex auro præcipuo, & catenam auream gemmis adornatam: pomum item aureum, cui parua crux aurea superposita erat, cum hac inscriptione. Rex iustitiæ super terrâ. Gladium

Urbs munita ac diu obsessa.

Rex in ea factus quidam sartor.

Pompa noui Regis.

dium præterea aureum, cum capulo argenteo. Sic & reginam suam eiusq; uirgines preciosissimo splendore fecit ornari. Ter itaq; in hebdomada sic adornatus processit in forum, ibiq; in sublimi throno refedit, satellitum stipatus caterua. Quicumq; ergo causam illi suam propositurus erat, in accessu bis curuabat genua, ac semel procidebat pronus in terram, antequam negocium proponeret. Rex autem cunctis formidabilis in Maiestate, nouas condidit leges: Permisit unicuiq; uiro Quatuor, Quinq;, sex aut septem uxores: Ipse Quatuor habebat & Quintam superinduxit. Præcepit omnibus puellis XII, annos habentibus, ut nubere: Viris autem præcepit, ut uni uxorum tam diu condormiret, donec grauidam redderet, deinde cum alia concumberet. Paulo post instituit cœnam Domini, circa atrium maioris Ecclesiæ. In qua sane confedis se dicuntur Quatuor Milia & CC. homines, quibus Rex & regina cum ministris suis ad mensam ministrarunt. Dederunt autem primo tria fercula de carnibus elixatis & assatis. Deinde sumpserunt rex & regina placentas triticeas, quas fregerunt alijsq; porrexerunt, dicentes. Accipite & manducate, atq; annunciate mortem Domini. Similiter & cantharum uini cum hisce uerbis. Accipite & bibite ex eo omnes, atq; annunciate mortem Domini. Sic & sedentes postea, alter alteri, porrexerunt, sub hisce uerbis. Accipe frater aut soror, & comede ex hoc: sicut Christus se tradidit pro me: Ita ego me tradam pro te. Sic postea Rex quoq; & regina cum ministris suis, atq; cum ijs, qui ex Vigiljs aduenerant cœnam, itidem celebrarunt assidentes mensæ. Peracta autem cœna, interrogauit Rex in genere totum cœtum, An parati essent omnes, facere ac pati uoluntatem patris: Cunctis annuentibus ait, Hæc est uoluntas patris & hoc eius mandatum, ut aliquos uestrum entitam, ad annunciandum mirabilia eius, quæ nobiscum fecit. Deinde nominatim ex scheda legit eius propheta, Ioannes Vuarendorpius, Sex qui irent Osnaburgum, Sex qui Casfeldiam, Quinq; qui Vuarendorpiam, & Octo (inter quos & propheta ille erat) qui Susatum proficiscerentur. Rex dedit unicuiq; nummum aureum, ualoris IX. Florenorum, & utaticum præterea. Qui mox relicti omnibus, adhuc uespere illo egressi, cum peruenissent in supradictas urbes uicinas, horribili clamore intonuerunt dicentes: Conuertimini, & agite pœnitentiam: tempus enim hic breue est, ut pater sic uobis misericors. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Quod si pacem non receperitis, breui subuertetur urbs uestra.

Deinde procedentes, accesserunt ad Prætorium cuiuslibet urbis & coram Senatu expandentes in terra pallia sua, nummosq;

Terror & superbia regis.

Cœna Domini ab Anabaptistia celebrata:

Rex multos emisit uelut Apostolos in alias urbes.

Prædicatio eorum.

Z iij illos

illos ex auro preciosos super ea proſicientes, dixerunt. Nos à patre huc miſi ſumus, ad annunciandum uobis pacem. Quam ſi recipitis, bona ueſtra in commune tradite: Quod ſi nolueritis, nos hoc aureo nummo proteſtamur coram Deo, quod pacem eius non recipitis, ſed contemnitis. Et addiderunt. Nunc eſſe tempus illud, de quo Prophetæ omnes prædixerunt, quod Deus nihil aliud habere uult ſuper terram, quàm iuſtitiam. Poſtquam ergo rex ſuo ſanctus officio, totum orbem iuſtitia ſubiugauerit, tunc Chriſtus tradet regnum patri ſuo. At miſeri ac phanatici homines illi, etſi grauiſi primùm à ciuibus auditi atq; recepti fuerunt, præſertim Vuarendorpiæ & Caſfeldiæ, quæ urbes ſub Epifcopi Monafterienſis dititione ſunt: Tamen breue fuit gaudium eorum. Epifcopus enim admoſto exercitu, ſtatim compulit eos ciues, ut furioſos prophetas illos in manus ipſius traderent. Oſneburgi quoq; mox qui eo uenerant, compræhenſi fuerunt, ut Epifcopo traderentur: Nam & ea ciuitas illi paret Epifcopo. Alij item Oſto, qui Suſatum uenerant, ubi compertum fuit, quod ſeditionem excitare intenderent, capti ac ultimo affecti ſunt ſupplicio. Eſt enim urbs illa grandis ac populofa, quæ etſi ſubefſe deberet Archiepiſcopo Coloniënſi: tamen illum non recipit, ſed utitur libertate & iure ſuo. At qui Epifcopo traditi fuerunt, tum libere, tum per torturas interrogati, omnia intrepide confeſſi fuerunt, ad mortem parati: adeo, ut ne unus quidem ex ijs, oblata ſibi ultro uenia, reuocare aut errorem ſuum agnoſcere uoluerit, uſq; à deo ualide afflari erant à ſæuo ac ſanguinario ſpiritu. Interrogati itaq; de ſtatu ciuitatis Monafterienſis multa, conformiter reſpondiſſe feruntur, quanta eſſet adhuc abundantia in auro, argento, alijsq; preciſis rebus, Item in ſiligine, in hordeo, in lardo, in puluere tormentario. Cæterum modicum ſuperefſe ſalis Caſeorumq; & Butyri: Eſſe autem ibi adhuc bis Mille ac CC. uiros armis ac bello ualidos, quibus ſenæ ſint uxores, ſinguliſq; noctibus uigilare Quingentos. Regem autem eorum expectare nouas copias ex Phryſia & Hollandia, quibus receptis, uellet egredi, totamq; terram ſibi ſubiugare. Hæc in menſe Oſtobri contigerunt. Cum autem hyems iam inſtaret, & tanta urbis obſidio maximos requireret ſumptus: Epifcopus inito conſilio, ut minori ſumptu nefarios homines obſeſſos teneret, extruxit munitiones aliquot à duerſus portas urbis, quibus impoſiti milites aliquot, omnem ab urbe cōmeatum acceſſumq; prohiberēt. Sumptibus aut iam exhaustus, implorauit opem à Principibus ac Statibus ſacri Ro. Imperij, cum & ipſe Imperij Princeps eſſet. Qui ſane per Oratores ſuos Vuormaciæ conuenerunt, ibiq; pro rata porcione, cuiuslibet

Pſeudo-
poſtoli illi
omnes cap-
ti fuerunt.

Suſatum.

Homines
mortis con-
temptores.

Contribu-
tiones Prin-
cipum ac
Statuum
Imperij.

diuslibet cōmunem contributionem decreuerunt in sumptus militum, ut urbs illa per diurnam obsidionem famæ saltem ad deditiōnem cogereetur. Hoc igitur modo extracta est obsidio usq̄ ad festum natiuitatis Ioannis Baptistæ alterius anni. Tum uero per Transfugam quendam monstrata est militibus uia transeundi per aquam ad portā unam, quæ negligentius custodiebatur: Per quam noctu ingressi milites, occisis custodibus, sese ibi coniungentes, ac primo mane agmina tim irrupentes, quoslibet obuios occiderūt, Deinde commisso prælio circa maiorem Ecclesiam, ubi munitiōnes suas habebant Anabaptistæ: uicti ac cæsi sunt quicunq̄ arma portabant. Rex uero cum duobus præcipuis suis consiliarijs latitans in turre quadam, inde extractus est à militibus, multisq̄ mensibus in carcere cum alijs duobus reseruatus, tandem dirum horrendi supplicij spectaculum factus est, ac terribile seditiōis exemplum suis cum consiliarijs duobus illis præcipuis, in ea ipsa urbe, in qua regnum sibi arroganter constituerat. Eo aut̄ tempore, quo Monasterij obsidebantur Anabaptistæ, circumferebantur XXI. Articuli eorum tam fœde barbari, quàm immaniter impij. In quos sane Cochlæus breuem ædidi libellum, tum Teuthonice propter Germanos, tum Latine propter Polonos. Vbi ostendit, eos articulos originem & radicem habere ex doctrina Lutheri. Verbi gratia. Primus articulus ita habet. Maiorem Ecclesiam, & omnia quæ cultus diuinus dicuntur, deuitare. Ibi sic respondit Cochlæus. Hæc utiq̄ Diabolica est doctrina, per quam diuinus cultus in publicis templis aboletur, & omnis generis hæreses in priuatis angulis disseminantur. Vnde ait Christus: Qui male operatur, odit lucem. Hanc uero doctrinam acceperunt infœlices Anabaptistæ à Lutheri, qui iam ultra XII. annos docuit, Tempia & Monasteria simul cum omnibus, quæ in ipsis fiunt & geruntur, esse meras laruas & facies Antichristi. Qui & Bullas atq̄ Indulgentias edidit omnibus, qui ad hoc conantur, & in hoc exponunt corpus facultatesq̄ & honorem suum, ut deuestentur Episcopatus, & Episcoporum regimen deleatur. Atq̄ etiam nuper, nondum elapsis sex mensibus, scripsit, Monasteria, quæ uocat nidos Glirium, digna esse, ut sic ædificentur & conseruentur, quod non maneat lapis super lapidem: Nec ullam eis in rusticorū tumultu iniuriam factam esse, nisi hanc unicā, quod remanserunt adhuc lapides aliqui ac uestigia quedam.

Si ergo coërceri debent Anabaptistæ ob id, quod deuitant Tempia ac Monasteria: multo magis puniri debet Lutherus, qui ea iubet, non solum deuitari, sed etiam destrui ac deleri: Id quod sectatores eius persæpe fecerunt. Et in fine libelli ita subiunxit, Ex

Vrbs Monasteriensis capta.

Libellus Cochlæi contra XXI. articulos Anabaptistarū.

Luth. contra Catharinū, Et contra statum Eccles.

Idem in parua responsione, contra Nuccem Georgium.

his

his unusquisq; facile cognoscet, Anabaptistas aliosq; Suermeros & sectarum duces, neq; extingui, neq; extirpari posse, quamdiu hæretici libri Lutheri non fuerint extincti & extirpati. Ipsi enim sunt stirps & radix, unde tales surculi quotannis crescunt. Quotquot sane demetuntur, non prodest amputasse, quamdiu integra permanet radix, ex qua alij succrescere possunt. Hæc ibi Cochleus.

Epistola
Luth. de
Missâ.

Cæterum, cum multi, etiam Lutherani, ex libro Lutheri de angulari Missâ, suspicarentur Lutherum consentire iam Zuinglianis & Vualdensibus, qui negant in Eucharistia esse substantialiter corpus & sanguinem Christi: Quidam ex nobilibus ea de re ipsum admonuit, super ea suspicione. Vnde factum est, ut Lutherus nouam ædiderit epistolam Teuthonice. In qua sane uehementer negat, se consentire Zuinglianis. Verum contra Missam adhuc scelerius ibi malignatur, quàm in priori fecerat libro. Inter cætera enim sic ait. Opto equidem & admodum libenter uidere atq;

Verba
Luth. contra
Missam

audire uelim, ut hæc duo uerba, Missâ & Sacramentum, apud omnes tantum abinuicem distare intelligerentur, quantum distant Tenebræ & lux; Immò quantum Diabolus & Deus. Quandoquidem Missâ nihil aliud est, quàm peruersa deordinatio ac nundinatio sancti Sacramenti, etiamsi deuotissime celebretur. Et infra. Det Deus omnibus bonis Christianis tale cor, ut quando audiunt hanc uocem, Missâ, exterrcantur, & cruce muniant sese, tanquam contra Diaboli abominationem. Contra uero, quando audiunt hanc uocem, Sacramentum aut Cœna domini, præ gaudio saltent atq; etiam dulciter fiant. Et rursus. Oportet Missam cadere, nec ullum est remedium. Daniel enim processit in loco suo istud facturus, sicut ostendit ei angelus Gabriel. Ille enim Propheta scribit, se in fine sæculi processurum: Id quod nunc facit, & ait. Antichristus consistet in duobus, nempe, in Idolo, & in celibatu. Idolum uocat Maosim, utens literis, quas hæc uox Missâ dat. Libenter uocasset clare Missam, nisi oportuisset ipsum, iuxta angeli mandatum, signata ponere uerba. Hæc & id genus plura ibi Lutherus.

Falsa Interpretatio
Luth. super
Danielem.

Libellus
Cochleï ad
Iustū Ionā.

Aduersus ea breuem Teuthonice libellum ædidi Cochleus, non ad Lutherum, qui cum responsione sua non putabat dignum: sed ad Iustum Ionam, qui unus erat ex Quatuor Euangelistis Vuitenbergensibus, quorum arma in frontispicio Lutherici libri Quatuor paginæ angulos occupabant. Proposuit ergo ei X. quæstiones ex Lutheri epistola, ut ad eas responderet atq; argumenta eis obiecta dissolueret. XXVIII. præterea mendacia ex eadem epistola, ut ea uera esse probaret Ionas ille, Præpositus Vuitenbergensis. At neq; Ionas, neq; sociorum eius quispiam ad ea respondit, contempnim

temptim omnia dissimulantes, quamuis de hoc aperte arguerentur in præfatione, hisce sane uerbis. Quum te & Vuormaciæ & Augustæ in Conuentibus publicis Imperij uiderim, atq; alloquutus sim: decreui ad te præcipue aliquot scribere quæstiones, simpliciter & ex animo, absq; omni dolo & fraude, in honorem ueritatis, atq; in proximi obsequium atq; ædificationē: Amice te rogans, ut ad eas simili & modo & intentione respondeas, & me (qui senior sum Magister & Doctor, atq; etiam senioris Ecclesiæ Præpositus, quam tu) non usq; adeo cōtemnas, sicut infamis Apostaticusq; Monachus facit: qui neq; sacram scripturam, neq; ius publicum erga me ferre potest, quantumuis me offero, publice ac priuatim, in genere & in specie, ad conuincendum ipsum, quod sit seditiosus hæreticus, ac se ipsum, iuxta naturam hæretici hominis ac ferui nequam, ore suo proprioq; iudicio condemnet. Quod si uere intendetis serio & ex animo Euangelium ueritatemq; defendere: non debuissetis profecto ad tot meas prouocationes meiq; oblationes, sic omnes obmutescere, saltem unus uestrum processisset simili sui oblatione, ad defendendum Magistrū uestrum. Cum autem omnes tam diu iam ultra XIII. annos ad istud, in quo summa rei & caput negocij consistit, penitus taceatis, & nihilominus multa blateretis, crebroq; scribatis libros, magno cum scandalo populi, cum iactura temporis, cum perditione pecuniæ pro inuilibus nugis noxijsq; mercibus; merito deberetis timere, ne sæcularis tandem potestas ægre ac fastidiosè ferat pauidum cor, timidamq; conscientiam uestram: Quum non audeatis in retam ardua, aut iure ullo experiri, aut ullum serio subire periculum &c. Inter quæstiones autē in hunc etiā modum interrogat, Si aboleretur Missa, uti Lutherus optat, quomodo possemus uel habere uel sumere uenerabile Eucharistiæ Sacramentum: Extra Missam enim non potest confici, quandoquidem cōficere, est Missam celebrare: De quo ait Christus ad Apostolos. Hoc facite in meam cōmemorationem: Quod si hoc negatis, dicite quæso, quomodo sine consecratione ex pane & uino, fiat corpus & sanguis Christi: Et ubi Christus, & cui nam mandauerit Christus, ex pane & uino carnem & sanguinem suum conficere: Item, In qua, rogo, scriptura prohibita est hæc uox Missæ: Aut quæ scriptura præcipit, ut caro & sanguis Christi duraxat Sacramentum, & non etiam sacrificium dicatur: Quæ item scriptura iubet mane potius, quàm uespere cornam Domini sumere: Item, Quomodo non contradicit hæc Lutheri epistola, uel libro Lutheri de Visitatione Saxonica, ubi commendat Missas, tum Latine tum Teuthonice factas, quas uiuis præcipue utiles dicit: Vel

Verba.
Cochlæi.

Quæstio
nes Cochl.
ad Ionam.

Lutheranorum

Lutheranorum Confessione & Apologia, ubi dicitur. Falso accusantur Ecclesie nostrae, quod Missam aboleant: Missa enim retinetur, & summa cum reuerentia celebratur &c. Ex XXVIII.

Mendaciū Luth. mendacijs primum sic habet. Libellus meus de Missa angulari persæpe fatetur, quod etiam apud Papistas (si Christi institutionem seruant) etsi sub una detur specie: Verum tamen ibi esse & sumi corpus Christi. Aduersus hoc mendacium citat Cochlaeus hæc uerba Lutheri, ex eodem de Missa angulari libello. Quum sit incertum, an in Missa angulari sit corpus & sanguis Christi necne, & certissime humana sit inuentio: Tu sub corporis & uitæ periculo uide, ne credas, Christi corpus & sanguinem adesse. Enumeratis autem X. quaestionibus, Cochlaeus ad Ionam conuersus ait. Non solum amice te, uelut Euangelistâ & Præpositū Vuittenbergensem, rogo pro responso: Verū etiā confidēs in spiritu ueritatis, te prouoco, ut hæc iuste defendas. Atq; etiam hic protestor publice, coram omnibus, quod te sim dicturus meticulosum campi desertorē, uanumq; Spermologum atq; Logomachum, si non ad ista responderis. Quandoquidem iam ultra XIII. aut XIII. annos semper adiuuisti contra Missam consultare, scribere, prædicare aut belligerari, atq; etiam nunc sceleratum Lutheri librum de Missa angulari in Latinum uertisti, ut omnino particeps fias omnium iniquitatum, scandalorum, scelerumq; Lutheri &c. Quamuis autem neq; Ionas, neq; alius quispiam ad ista responderit, tamen alia ratione acriter de Cochlaeo uindictam sumpsit Ionas. Scripsit sane Cochlaeus ad Vuicelium (in quem turpiter iusserant Lutherici Poëte ludum calumniosum, Dialogumq; irrisione plenum) priuatim Epistolam utcuq; consolatoriam: Quam ille recepit quidem Islebij, sed neglectius custoditam, è fenestra decussam perdidit. Eam ergo Lutherani, eius uicini, repertam & perlectâ protinus miserunt Vuittenbergam, ubi Ionas ipsam illico amarulentis annotationibus ac proluxa præfatione conspurcatam, Typographis excudendam dedit, Cum hac subscriptione. Manum ipsius Cochlaei & Autographon epistolæ, apud nos habemus. Ionas quidem nomen suum nō apposuit: Ne tamen non gloriaretur in illa sua malitia, subiunxit fictam ad Vuicelium epistolam sub nomine cuiusdam Papistæ. In cuius fine sic scripsit, Sunt qui dicant, ad Iustum Ionam peruenisse epistolam Cochlaei, qui eam cum præfatione editurus sit, sed Ionas dicitur te magnifice contemnere & ridere, & uobis conspuratis è sublimi, curare negocia grauiora. Vale & uentos omnes coram Aëolo, quamuis iniusto & tibi suspecto iudice, in ius uoca. Datæ Calendas Octobris 1534.

Epistola
Cochlaei
ad Vuicelium à Lutheranis
ædita.

Scripterat

Scripterat quidem multa in ea epistola sua Cochlaeus Vuicelio, ut amico, quæ Lutheranis ut hostibus nequaquam reuelari uoluisset: nihil tamen addiderat uel accusatione dignum, uel de quo apud bonos & cordatos uiros erubesceret. Ionas autem omnia in pessimam partem arripuit atq; interpretatus est. Verbi gratia, scripsit Cochlaeus. Periculosa sunt hæc tempora, in quibus nobis maxime opus est patientia. Sed noli dubitare, Dabit Deus his quoque finem. Diu quidem descriumur, pauci consyderant labores nostros: at tanto melius consyderabit ipse Dominus, si oculus noster fuerit simplex, ut esse debet. Certe si qua fortuna me mitius respexerit, non obliuiscar Vuicelij. Et spes est, breui futurum esse, ut tui meminisse efficaciter queam: Non sane, quod ambiam ullam dignitatem, sed quod expectem fortunæ largitatem. Nemo enim scit, quanto sub pondere laborum & expensarum (ut omnia alia molesta dissimulem) gemam & anhelem in occulto. Hæc Cochlaei uerba, non solum cauillosis annotationibus irrisit in margine Ionas: uerum etiam peruersis interpretationibus criminatus est in præfatione. Ait enim. Verum, ne iuxta malos atq; indoctos eos esse quisquam dubitet, copiam tibi facio, amice lector, eius epistolæ, quam Cochlaeus propugnator Ecclesiæ, si Dns placet, ad propugnatorem Vuicelum scripsit. Inuenies ibi, cuiusmodi Hypocritæ illi inter sese agitent consilia: Disces non obscure, an gloriam Dei, an uero Præbendas & dignitates, & (ut Cochlaeus ridicula modestia uocat) fortunæ largitatem quærant &c. Legerat nihilominus criminatorem iste in eadem epistola hæc uerba Cochlaei. Ego certe sciens prudensq; contra ueritatem nunquam scribere intendo, quantum uis me calumniatorem dicant Lutherani. Queruntur nunc in Dialogo Coruini, me Sycophanticum, seditiosum ac sanguinarium ædidisse librum, pro defensione Ducis Georgij: Vbi tamen Principis fama & innocentia exigebant, ne tacerem ad tam graues & seditiosas Lutheri calumnias, quas prior emiserat. Ira omnem culpam in nos reijciunt: Sed uideamus nos, ut Deo cor & intentionem nostram probemus, & parum sit curæ nobis, quomodo nos iudicet humana dies &c. Ceterum successor Vuicelij in Parochia Nymecensi, Conradus Cordatus, homo audax & impudens: Quæ Vuitenbergenses ipsi apud se publice cõcionari prohibebant, propter infrenem audaciam impotentemq; linguam: Teuthonice scripsit contra Vuicelium & Cochlaem, quibus calumniose imputabat hæresim & errores aliquot, ut eos Papistis quoq; odiosos faceret. Et speciatim multa in Cochlaem blaterat, inter quæ & hæc habentur uerba.

Ego sum (inquit) Licentiatus Theologiæ etiam sub Papatu, ut

A a ipse

Verba Epi
stolæ.

Interpreta-
tio eorum
à Iona in
pessimam
partem fa-
cta.

Conradus
Cordatus.

Verba eius ipse quoque non nihil iactitem: Sed profecto nos Theologi ualde inique agimus, quando sacram scripturam inhonoramus, sicut Cochleus facit. Vult enim esse Doctor sacrae scripturae, & nihilominus docet manifeste summa cum diligentia, Quaedam credenda esse, quae in sacra scriptura non sunt scripta. Ad quod homo Christianus utique sic respondere illi debet. Id quod in sacra scriptura uerbo Dei scriptum non est, credat tibi sociisque tuis Diabolus, isque uobis gratias agat, quemadmodum & faciet. Idcirco non est Cochleus Doctor sacrae scripturae, sed Doctor Non scripturae, Doctor Theologiae negatiuae: De qua scriptum est. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Docet nos Turcicam fidem. Nam & Turcae credunt atque docent, quae non sunt scripta: Quae autem scripta sunt, illi non recipiunt. Haec ibi Cordatus.

Responso
Cochlezi.

Aduersus nouum hunc aduersarium Cochleus Teuthonice quoque respondit solito asperius, propter atroces calumnias: Diuidens libellum suum in sex Capitula, super sex articulis, nempe, de Trinitate personarum, de uerbis consecrationis, de Missa, de Indulgentiis, de utraque specie, & de sacris Ordinibus sacerdotum. De Trinitate quidem hanc astruebat calumniam Cordatus, quod negaret Cochleus, de Trinitate personarum in una essentia scripturam sacram usquam testari. At non sic scripserat ille, sed ita. Summus articulus fidei nostrae, nempe, Quod sunt Tres personae diuinae in una essentia, non habetur expresse in scripturis. At Cordatus astute omisit & subicit hoc aduerbium, Expresse, quod ille apposuerat. In hanc sane sententiam, quod sicut haec uerba. Tres personae & una essentia, etsi in scripturis expresse non habentur, neganda tamen aut reijcienda non sunt: Ita & ista, Missa, Chrisma, Canon, & id genus alia, non sunt neganda aut reijcienda, quamuis in scripturis expresse non habeantur.

Error Lut.
de Homouision.

Reiecit autem hanc de Trinitate impietatem in Lutherum, qui ante XII. annos aduersus Homouision scripserat, cum graui in Diuum Hieronymum calumnia. Recitatis itaque uerbis Lutheri ait, Audis Cordate, mendax assentator, haec uerba Lutheri: Non potes ea negare: stant enim in libro eius, contra D. Iacobum Latomum aedito. Si probus es, indica mihi, quinam Catholici, & non Arriani Doctores, hoc sacrum uerbum Homouision seu Consubstantiale, reiecerint. Et ubi Diuus Hieronymus scripserit, latere uenenum in literis & syllabis huius uocabuli. Quam diu igitur tu omnesque Lutherani Concionatores id non indicaueritis, ego uos omnes pro infamibus ac perfidis Arrianis habebō atque incubabo: Nisi Lutherum uestrum, propter impium hoc mendacium, ad publicam reuocationem adegeritis atque cogatis. In nunc Cordate, maledic

maledic & calumniare me amplius, magnum scilicet honorem ex
 me uenaberis. Quod autem scribis, me absurda & Turcica dicta
 ista legisse ex libro Episcopi Rossensis: Id sane me multo peius
 habet, quam habet omnes criminationes & calumnie, quas meam
 in personam eiuculatus es, cum ego tanten personam tuam scienter
 nunquam offenderim. Quod si Turcica dicta habentur in li-
 bro Rossensis (uti dicis tu Turcice Mamaluche) bene decussit
 uos Euangelicos (quales uosipfos uocatis) Doctores, eiusmodi li-
 brum in admonitionem Christianorum, ut à Turcicis dictis caue-
 rent, confutasse, & nō tam diu, iam ultra X. annos, ad eum librum
 siluisse. Sed quid uos fœdi histriones in probo ac sancto uiro illo
 (qui decus & corona est omnium Episcoporū & Doctorum huius
 temporis) reprehendatis aut confutetis, qui uel in minimo pedis
 digito plus scripturæ eruditionisq; habet, quam habetis uos omnes
 in toto Behemothico corpore uestro. De uerbis autem conse-
 crationis, inter alia multa sic quoq; respondit. Quod autem Luth-
 erus ridet nos, quando confugimus ad fidem & mentem Ecclesiæ,
 facit ut Apostata, Velim autem contra libenter audire, ex quam
 scriptura Lutherus eiusuē Diabolus (quem contra Missam secum
 disputasse ait) demonstrare queat, quādo sacerdos Luthericus; qui
 baptizatus tantū sit, non etiā sacris ordinibus legitime initiatus: in
 noua sua Missa Euangelica, hæc uerba Christi, Hoc est corpus
 meum, uel altissima uoce decantat aut eloquitur, quod per hoc caro
 & sanguis ueniant in panem & uinum, Vbi hoc scriptum habetur:
 Quantumuis uero nugaces sunt Lutherus & Cordatus, ad hanc
 tamen quæstionem tacent & obmutescunt. Viderint ergo Lu-
 therani, quonam ipsos Diabolus per Lutherū seducat, dum nihil
 uult admittere, nisi quod expresse in scripturis habetur, nempe, in
 sectam Zuinglianorum atq; Pighardorum, qui Transsubstantia-
 tionem negant: sicut & Lutherus eam negat, dicens, Substantiam
 panis & uini æque post consecrationem atq; antea remanere. Si
 ergo non est tibi Transsubstantiatio, hoc est, substantiarum trans-
 mutatio, nihil efficitur per uerba consecrationis: quia panis manet
 panis, & uinum uinum, post sicut antea. Quantumuis autem multa
 inaniter profundit uerba Cordatus, qui præter quam scripturam
 in causa fidei nihil uult admittere uel recipere: Nullam tamen indi-
 cat scripturam, quæ dicat, per uerba consecrationis fieri carnem &
 sanguinem Christi, quando exprimuntur in altari, Non autem,
 quando aliàs dicuntur aut cantantur in passione aut Euangeli-
 ca lectione seu alibi. Item, si dicantur super panem & uinum, Non
 autem, si dicentur super lapidem & aquam aut cereuisiam. Hic

Grauis ca-
 lumnia in
 Episcopū
 Rossen-
 sem.

De uerbis
 cōsecratio-
 nis.

Lutherani
 re ipsa
 Zuinglia-
 nis consen-
 tiunt, quia
 negant
 Transsub-
 stātionē.

aude magnipotens scripturæ iactator Cordate, & ista mihi clare ex scripturis iudica, Adiuro te per æternam ueritatem, Quam diu autem tu omnesq; Lutherani ista non iudicaueris, ego uos pro meris Zuinglianis Pighardicisq; deuoratoribus panis, bibonibusq; uini habebō: Quandoquidem præter apertam scripturam nihil recipitis. Nos autem indubitata fide firmissime credimus, per uerba consecrationis Transsubstantiationem fieri, utpote, ex substantia panis & uini, fieri carnem & sanguinem Christi. Quamuis enim de hoc scripturam non habeamus: habemus tamen fidem & approbationem Ecclesiæ, quæ ore tenus à Christo eiusq; Apostolis hoc didicit atq; accepit. Sublimia enim mysteria ista non sunt exposita in publicis scripturis, ne irriderentur ab infidelibus Paganis, Turcis & Iudæis: Quemadmodum Christus mandauit Matth. 7. dicens. Nolite sanctum dare canibus &c. Adduxit & Paulum, Dionysiumq; & Augustinum in eandem sententiam, quos recitare longum foret. Cæterum de Missa Teuthonice

Verba Ab
batis Vete-
ris Cellæ,
pro Missa.

quocq; scripsit tunc pius aceruditus uir Dominus Paulus, Abbas ueteris Cellæ, Ordinis S. Bernardi, Qui generaliter in prologo pro Missa sic argumētatur. Si Missa esset abouinatio (uti blasphemata eam Lutherus) aut impium danabileq; opus: Diabolus aduersus eam disputaturus non esset, neq; operā daturus, ut Missa aboleretur, sed multo magis, potiusq; eam promoturus esset, ut in despectum & contumeliam Dei in plenissimo ac frequentissimo usu esset atq; permaneret. Quamobrem liber Lutheri de Missa angulari, fidelibus & à Deo uocatis, plus facit ad confirmationem & augmentum deuotionis ad Missam, quàm ad imminutionem & abolitionem eiusdem.

Quales
sunt uisio-
nes Luth.

Aperi quæso sensus, consydera serio ac diligenter, & perquire omnia scripta Lutheri: Nusquam profecto inuenies in eis, ubi gloriatur Lutherus de ulla uisione diuina, aut reuelatione spiritus Dei: sed omne etus commercium, omnis conuersatio, omnis gloriatio & uisio eius, est cum Diabolo. Sæpe quidem eius mentionem in alijs scriptis suis fecit: Hic autem manifeste fatetur, Diabolum esse præceptorem suum, qui di putando ipsum docuerit, Missam nihil esse boni. Persæpe profecto miratus sum, usq; a deo superbire Lutherum, ut à nemine prorsus instructionem aut admonitionem aliquam recipiat, nec ullius iudicium ferat. non Vniuersitatum, non Conciliorum, non Ecclesiæ, ne Angelorum quidem: Cum tamen Paulus Apostolus, qui in tertium raptus cœlum, de Euangelio suo, quod sibi à Domino reuelatum erat, nihil dubitare poterat: nō dedignatus sit cum ceteris Apostolis de Euangelio conferre, eorumq; iudicio se cum Barnaba (qui erat plenus spiritu

Superbia
Lutheri ex
magistro
eius, Dia-
bolo.

spiritu sancto) humiliter submittere. At Lutherus, qui Euāgelium suum à Diabolo (ut hic manifeste fatetur) didicit, nullius prorsus cognitioni doctrinam suam uult submittere iudicandam: Similis nimirum suo præceptori, qui est rex super omnes filios superbix, ut ait liber Iob. Nunc igitur cessat mea de illius elatione admiratio: Quia Dominus ait in Euangelio. Sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius. Hæc Abbas ille uenerabilis in prologo. Cætera prolixiora sunt, quàm ut hic commode recitari queant. Dum autem procul ablegasset famulum suū Cochleus in Scotiam, ad præmonendum Episcopos Scotiæ, atq; etiam Regem ipsum, à dolis Lutheranorū, quos per Alesium Scotum, profugum & exulem (qui abiecta cuculla è Scotia Vuittenbergâ profugerat) Inlyto & per omnia Catholico regno Scotiæ intendebant, sicut regno Angliæ per Vuilhelmum Tyndalum aliosq; Apostatas fecerant: Interea acrem in Cochleum librum, dictante aut adiuuante Philippo Melanchtone, Vuittenbergæ ædidiit Alesius. Cui protinus respondit Cochleus, acrius incufans Philippum, quàm Alesium, quod ex stylo aliusq; indicis probe cognosceret mendaciorum Architectum. Inter cætera igitur ad Regem Scotiæ in altero libello ita scripsit. Quantum mendaciorum atq; calumniarum confictum sit ibi de exilio Alesij, longum esset referre, & fortassis indecorum coram Maiestate tua, Serenissime Princeps, Tantum est enim uanitatis & uirulentix, ut ille non immerito dicatur Melanchton, id est, Nigra terra, cui ludus & consuetudo est, bonorum & Catholicorum uirorum famam denigrare. Quantos enim denigrauit in suo Didymo: Quantos in locis communibus: Quantos in Apologia suæ Confessionis: Enumerat autem speciatim iniurias regno Scotiæ ab eo illatas, Tum quod olim in Didymo suo Exitium Theologum Scotū, qui Doctor Subtilis cognominatur, palam traduxit: affirmans ei nō recte tribui Subtilitatem, adeo non explicanti sua, ut & à tenebris nomen meruerit, eò quod nullius confusior, quàm huius doctrina sit, Quem luce meridiana clarius sit, bis sedecim pedibus à Luthero uinci, si de ingenij acrimonia, de eloquentia, de humanioribus & Cycliis disciplinis contendatur: Tum quod nuper sub Alesij persona, multa in Scotos, quæ nō decent, deblaterauit. Ait ergo inter cætera Cochleus. An uero leuis est hæc & iniuriæ gentis, & infamia regni, dicere, quod Patritius, homo nobilis apud Scotos, crudelissime occisus est, non quia hæreticus aut criminofus esset: sed quia iudicium scripturæ & patrum sequens, abiecti aut repræhendit manifestum aliquem abulum aut errorem: Et infra. Quid barbarius, sceleratius, aut immanius dici queat, q̄ quod

Iob 41.
Math. 10.

Alter libellus ad Regē Scotiæ:

Verba Cochleij in Phil. Melā:

Iniuriæ Phil. Melan. in Scotos:

ille dicit, exerceri in regno tuo sæuitiam in optimos uiros omnium ordinū: Quid enim amplius facere posset uel immanissimus Phalarismus aut Cyclopica barbaries? Deinde, quid irreligiosius, aut magis impium, minusq; Christianum esse queat, quàm atrocissima proponi Edicta, quæ prohibent in Insulam inuehi libros Noui Testamenti: Turcarum enim aut Iudæorum, nō Christianorum est, nouum prohibere Testamentum, in quo sunt Quatuor Euangelia Christi, ac Pauli aliorumq; Apostolorum doctrinæ & res gestæ.

Vafricus
Phil.

At intelligo, Rex, nequissimi Rhetoris callidum uasramerum, quo significat suis, per optimos quidem uiros, eos qui Lutheri doctrinam approbant: per nouum uero Testamentum, nouam sui Lutheri translationem, quæ & Teuthonice pro Germanis, & Latine pro externis, in Lutherismū attrahendis, iam pridem est euulgata. Et rursus. De inuocatione sanctorum, non solum impie mentitur, dicens, eam apud ueteres ante Gregorium non fuisse: sed etiam scelerate blasphematur & irridet Deum in sanctis suis, maxime uero in ijs sanctis, qui notissimi sunt apud Scotos, Niuiano & Budolfo: Quos etiam Dijs gentium Lupercis ignominiose comparat. Hæc & id genus alia Cochlaus ad Regem Scotiæ, Iacobum Quintum, in personatum Alefium. Cum autem multum degerent Vuitenbergæ Poloni, nobiles adollescentes, qui dum bonas literas ibi addicerent: Lutherica simul imbibebant ueneta, ut metus esset, ne domū reuersi, totum Poloniæ regnum, quod egregie Catholicum est, Lutherismo inficerent. Nesciebant autem plerunq; parentes & cognati eorum, ipsos Vuitenbergæ uersari, sed purabant eos Lipsiæ, ubi Catholica est Academia & honesta ciuitas, literis operam dare.

Multi Po-
lonorum
Vuiten-
bergæ stu-
debant.

Libelli Co-
chlæi cōtra
Phil. Melā.

Cochlaus igitur, ut de periculo illo Polonos in tempore admoneret, uarios ædidi Latine libellos, quos ad Episcopos & Proceres illius regni inscripsit, ut ea saltem occasione intelligerēt, sibi suisq; à Vuitenbergensi fermento cauendum esse. Cum autem apud Polonos pleroseq; propter bonas literas gratiosum esset nomen Philippi Melanchtonis, ut penena illius propius clariusq; inspicere possent: ædidi Cochlaus Quatuor Philippicas, & quædam alia in Philippum illum opuscula, quæ per Bibliopolas in Poloniam peruenerunt. Archiepiscopus igitur Gnesnensis Dominus Mathias, alijq; nonnulli Episcopi & Proceres Regni, sua instantia effecerunt, ut Sereniss. Rex Poloniæ, SIGISMUNDVS, ac re promulgauerit à nouo Edictum, quo & reuocabat eos Polonos, qui Vuitenbergæ studebant: & prohibebat alijs, ne quis illo amplius mitteretur. Sic enim orditur. Audimus per multos esse in regno nostro factiosos, & nouandarum rerum

Edictum
Regis Po-
loniæ, quo
reuocabā-
tur Poloni
è Vuiten-
bergæ.

cupidos

cupidos homines, Qui sectas, ab Orthodoxis patribus in Vniuersalibus Concilijs reprobatas, non in occulto solum sectantur: sed & publice profitentur & disseminant, non sine contemptu piarum sanctionum, à sancta Catholica Ecclesia institutarum & receptorum, atq; Edictorum nostrorum. Esse item nō paucos, qui liberos, propinquos & affines suos, Vuitenbergam mittant, ut illic mox ab ineunte ætate, prius quàm nouerint malum à bono discernere, pestifera dogmata, ab ipso Luthero (qui horum malorum caput est) imbibant, & postea in regno nostro diffundant & propagent. Quæ res quàm sollicitè uicinis circum circa regionibus ceciderit, nemini obscurum est. Videmus enim luce meridiana clarius, quantæ seditiones, quantæ cædes, bonorum direptiones, & quanta rerum omnium perturbatio, quanta pietatis ruina, quanta deniq; honestatis euersio, ex his inijs excitata sit. Quam non potuerit hæcenus pestis hæc, semel in hominum animis radicata, extirpari, quamuis multis in id incumbentibus. Quod ne nobis quoq; & subditis nostris unquam usu ueniret, cauimus aliquoties Edictis nostris, grauibus poenis in transgressores constitutis. Et infra. Quod attinet ad eos, qui apud Lutherum uel quoscunq; alios facturum istarum Principes uitam, degunt, ijs omnem aditum ad quasuis dignitates & Magistratus præcludemus in posterum &c.

Quanta mala ex secta Lutheri exorta sunt

Post hoc Edictum aliqui Poloni à Vuitenbergæ domum in patriam reuocati, omnem culpam in Cochlæum reiecerunt. Quorum unus, donatus Canonicatu Metropolitanæ Ecclesiæ Gnesnensis, a crem in Cochlæum scripsit epistolam ad Archiepiscopum suum. In qua sane multis celebrat laudibus Philippum, ueluti præceptorum suum: acerrime autem accusat Cochlæum, tanquam is odio potius Philippi & bonarum literarum, quàm amore Religionis & Reipublicæ, aduersus Philippum contenderet. Sed Deus inspector cordis & cogitationum, iudicabit tandem, & sciet quid unicuiq; iuxta opera eius reddere debeat. Certe Cochlæus palam confessus fuit sæpe, cum alibi, tum in ijs ipsis libris, quos tum in Philippum ædidi, sese non odio Philippi, sed zelo fidei & religionis Catholicæ, in Philippum scripsisse. Nam Philippicæ & Velitationem in eius Apologiam toto Triennio: Confutationem uero Didymi eius ultra XII. annos, domi apud se retinuerat, anrequàm ædidi: quod sperabat illum aliquando ad Ecclesiam, dimisso Lutherismo, reuersurum. Vbi uero uidit, eum indies maiorem in ea secta progressum facere, maluit ædendo, sub corporis sui periculo, Polonos paucos offendere, quàm dissimulando atq; tacendo, contra charitatem in animæ suæ periculum, negligere multos, Deoq; con-

Epistola cuiusdam Poloni in Cochlæum.

Cur in Philippū Mel. scripsit Cochlæus.

scientiam suam male parcendo aut conuiuendo ream facere, Cui
Esa. 56. obijceretur illud Esaia. Canes muti, non ualentes latrare,

*Hæc de Actis & scriptis Lutheri Misnæ scripta fuerunt, Anno
M. D. XXXIII. Quæ autem deinceps usq; ad obitum
Lutheri supplementi uice superaddita sunt; Ratiſponæ sunt scripta.*

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXXV.*

De infaus-
to Regis
Angliæ di-
uortio.

Palsio 10
annis Epi-
scopi Ros-
fensis, &
Thomæ
Mori.

Cecidit hoc anno lamentabilis fidei ac religionis
turbatio, studio & instigatione malignorum ho-
minum, in florentissimo Regno Angliæ, accepta
per infaustum Regis diuortium occasione, dum
Clemens Papa VII. noluisſet diuortium illud per-
mittere. Contra quod & Cochlæus librum ædi-
dit, de Matrimonio Sereniss. Regis Angliæ, Henrici Octauī, in-
scriptum. In quo prolixè probatur sanctitas Matrimonij, contra
quod multi suaſerant Regi diuortium, Cum autem optimi & Do-
ctissimi uiri, Ioannes Fischerus, Episcopus Roffensis, & Thomas
Morus, supremus Cancellarius Regni, dissuasissent diuortium
illud: aliquandiu captiui detentus sunt in carceribus, ac tandem hoc
anno (cum neq; diuortium neq; defectionem Regis, qua ab obe-
dientia Ro. Pontificis & Vnitate Ecclesiæ discessit, seq; ipsum su-
premū Caput Ecclesiæ Anglicanæ cōstituit, approbarēt) ambo ca-
pite truncati, & ultimo supplicio publice affecti sunt. De quo-
rum sane passione scripsit quidam in hæc uerba. Sexto Nonas Iu-
lij, obruncatus est in Britannia Thomas Morus, non minorem
constantiam in iudicio & supplicio præ se ferens, quam iniquissi-
mo Atheniensium Senatusconsulto condemnatus Socrates: Pau-
cis diebus ante illum interfecto Episcopo Roffensi, in quem Regis
furore non alia causa uehementius exarsit, quam quod is in Cardi-
nalem ordinem à Pontifice esset coaptatus. Sed audi, quod uincit
omnem feritatem. Caput Roffensis inditum stipiti, multis diebus
omnium oculis fuit expositum: quod non modo non contabuisset,
uerum etiam multo uenerabilius esse factum ferebatur. Vbi is ru-
mor percrebuit, mox amotum est loco. Et ne quid in Mori capite
existeret, quo populus religione turbaretur, audi iam facinus im-
manissimū, Renouata est Thiestæ fabula, & caput eius non nisi
longa coctura maceratum, quo celerius diffunderet, hastili est impo-
situm, Hæc ibi. Secuta sunt & alia plus satis Tragica & imma-
nia

nia, in plerisque Monachos in publico edita supplicia. Exorti item graues contra Regem motus & seditiones, quæ ui militari & armis sunt suppressæ. Admissa item fuerunt sectarum dogmata, atq; etiã ad tempus in concionibus populo prædicata. Misisti præterea Oratores Vuittenbergam, inter quos fuit Thomas Fuxus, Episcopus Anglus. Æditi quoq; libri apud Anglos aperte Lutherani: Demolita ac penitus deualtata Monasteria, quorum locupletissimi census Regis fisco sunt addiçti. Mortuo aut̃ Papa Clemente VII. unanimi omnium Cardinalium uoto & consensu, electus est Alexander Farnesius, dictus deinceps Paulus Tertius, qui contra defectionem & crudelitatem Regis Angliæ, multis contestus est epistolis ad Reges & Principes. Sed & Erasmus Roterodamus, quanquam à Rege illo sæpe liberaliter honoratus fuerat: de morte tamen Roffensis & Mori in suo Ecclesiaste (quem de modo cõcionandi scripsit) libere suum publice testatus est dolorem. Desertur (inquit) merces naufragio amissæ. At quæ merx tam preciosa, ut cum sincero amico conferri queat? Quid igitur hac tempestate crudelius, quæ me tot spectatissimis amicis spoliauit? Pridẽ Guilhelmo Varramo, Archiepiscopo Cantuariensi: nuper Guilhelmo Montioio, Episcopo Roffensi, & Thoma Moro, qui fuit eius regni supremus iudex. Cui pectus erat omni niuẽ candidius: Ingenium, quale Angliã nec habuit unquam, nec habitura est, alioqui nequaquam infelicium ingeniorum parens. Hec Erasmus.

Magna in Regno Angliæ mutatio.

Papa Paulus III.

Erasmus de Roffensi & Moro.

Lutherus insperatis huiusmodi apud Anglos doctrinæ suæ successibus, ferocior adhuc superbiorq; factus: In Cardinalem Moguntinũ iterũ per multas calumnias Teuthonice inuectus est, & nõ modo in eum, sed etiã in alios quoscuq; Catholicos Imperij Principes ac Status. Christum (inquit) in uerbo suo, & in manifeste agnita ueritate Euangelij, Atq; Christianos eius, ex mera ui obstinataq; malicia condemnant ac persequuntur. Item, Seditiosi sunt & rebelles Cæsari, Deiq; fures, qui neq; Deo, neq; ueræ Ecclesiæ Christi, neq; Cæsari, aut ulli potestati obedire dignantur. Item, Non solum inobedientes sunt, uerum etiã furunt ac sequuntur in Christianos innocentes: quia occidunt ac latrocinij interimunt quencunq; possunt, perinde ac si uellent libenter regnum Dei totum semel delere. Et hinc ita concludit. Possunt igitur etiã secundum ius Pontificium expelli aut occidi: quia non tenemur uim pati, sed uim ui repellere licet. Et specialiter ac nominatim contra Cardinalem illum sic ait. Si ciues Hallenses & subditi prouinciales, Archiepiscopatus Magdeburgensis, Episcopi Moguntinum, Tyrannum suum, Cardinalem, expellerent aut interficerent, iuste facerent

Luth. contra Card. Moguntinum. Calumniæ in Catholicos Principes.

cerent ei iuxta Pontificia iura. Ipse enim optime scit (inquit) quod notoriam facit eis iniuriam, & agnitam persequitur ueritatem.

Pœna leuis
& modica
in hæret.

Aduersus hæc Cochlæus respondens, inter cætera sic habet, Cardinalis iste, subditis suis, qui ab Ecclesiæ Catholicæ obedientia, aduersus proprium dominum suum, ad Lutheri hæresim, per inobedientiam defecerunt, admodum leuem modicamq; pœnam inflixit.

C. de heret. l.
si uero. cii seq.

Quippe præcepit, ut uenditis bonis suis, alio se conferant, ne uelut oues contagiosæ, alios bonos Christianos obedientesq; subditos cohabitando inficiant. Hoc autem facere tenetur Cardinalis, sub

salute animæ suæ, non solum tanquam Catholicus Princeps, Cui hoc etiam in iure Ciuili, legibusq; Imperialibus, iniunctum atq; præceptum est: Verum etiam tanquam legitimus pastor, Ordinariusq; Episcopus, à spiritu sancto uocatus ac positus, uelut supremus speculator, cui animarum cura à Deo commissæ est. Quemadmodum docet cum Paulus Apostolus Act. 20. Et Christus Dominus, Ioan. 10.

Ut bonus pastor, quando uiderit lupum (hoc est hæreticum) uenientem, non fugiat neq; cõnuetat, neq; sinat lupum oues dispergere, maculare ac perdere: sed animam suam ponat pro ouibus suis, a lupi moribus defendendis.

Quemadmodum & Propheta Ezechiel ex ore Dei pronunciat cap. 3. & 33. Cum igitur quilibet hæreticus pro rapaci lupo habendus sit, sicut Christus docet Matth. 7. & Paulus ad Titum 3. Potuisset profecto Cardinalis optimo iure subditos suos Lutheranos, qui à Lutherismo desistere nolebant, punire, non solum in bonis, sed etiam in corpore, eisq; tollere non modo cunctas facultates omnemq; substantiam, uerum etiam corpus & uitam, iuxta dictamen legum Imperialium in Codice de hæreticis: Quandoquidẽ Lutherus publice pro hæretico notorio condemnatus ac declaratus est ab utraq; potestate, Papa & Imperatore.

C. de heret. l.
Quicumq; . S.
nemo. cii seq.

Cardinalis nimis mitis ac clemens fuerit erga eiusmodi obstinatos hæreticos, quam quod nimis dure aut Tyrannice aduersus eos egerit, sicut mendaciter imputat ei Lutherus. Timendum est enim, ne expulsi eiusmodi hæretici, a libi quoq; uelut lupi rapaces, simpliciores Christi ouiculas inficiant, atq; ad defectionem concitent, & in sempiternam mortem abripiant: ne uel literis & libellis uenenosis, quos alij ex locis ad subditos Cardinalis occulte immittant, bonos hætenus & obedientes subditos, ad consimilem defectionem & inobedientiam exemplo suo sollicitent.

Cardinalis
nimis mitis
in hæret.

Cæterum Laicus quidam, Hallensis ciuis, & subditus dicti Cardinalis, nomine Caspar Querhamer, miro studio ex diuersis Lutheri libris collegit XXXVI. Contrarietates, super uno duntaxat articulo, qui est de cõmunionem Eucharistiæ, sub una aut

36. contra-
rictates Lu-
theri in
uno arti-
culo.

sub

sub utraq; specie, Quas Teuthonice ædidit, in longā tabulam productas, ut parietibus domorum affixæ, turpitudinem & inconstantiam Lutheri omnibus ad oculum palam ostenderet: Quas in Latinum conuertit Cochleus, & in præfatione ad Ioannem Mathæum, Episcopum Veronensem sic ait. Nuper uero suscitauit Dominus aduersus Lutherum spiritū Laici cuiusdam Hallis in Saxonia, qui taurum istum cornuperam ita prostrauit, ac proprio ipsius gladio iugulauit, ut nec Goliath ille Philistæus magis prostratus à David, nec duorum seniorum libido & calumnia aduersus Susannam, certius aut apertius à Daniele cōuicta uideri queat. Quomodo igitur timeant eum Docti Theologi, cui sic uellicat barbam, frontemq; fecit atq; confundit simplex Laicus? Titulus autē, quem Laicus ille posuit, sic habet. Tabula, cunctis, qui à Luthero seduci nolunt, utilis & necessaria.

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXXVI.*

Vm hætenus propter diurnam contentionem, quæ erat inter Lutheranos & Zuingianos, male audirent Concionatores utriusq; partis: cœperūt rursus inter se de cōcordia agere, sicut antea fecerant Marpurgi, quādo Zuinglius adhuc uiuebat. Missi sunt itaq; ex Ciuitatibus Imperij Zuinglianis, utpote, ex Argentina Capito & Bucerus, ex Augusta Bonifacius & Musculus, ex Vlma Frechus &c. Vuittembergam ad Lutheranos, ut cum eis concordarent. Egerunt aut præcipue de Baptismo, de Eucharistia & de Pœnitentia, & post multas exprobrationes & querelas inuicē dictas, conscripserunt formulam concordia, sed inefficacem: quia propter aliorū absentiam, & sine suorum Magistratum consensu, concludere non audebant. In reditu igitur suo scripserunt acta illius tractatus, dum Francofordiæ subsisterent, sed ea in lucem ædere timuerunt. Cochleus autem euulgauit Tres libros Diui Iuliani, Archiepiscopi quondam Tolerani. Quorum titulus est, Prognosticon futuri sæculi. Reperit autem eos in Monasterio ueteris Celle, quod in terra Misnensi percelebre est. Ac ea potissimum ratione in lucem ædidit, quod multa cōplectuntur, quibus multi notuarum sectarum errores refelli queant: ij præsertim, quos de mortuorū sepulturis exequijsq;, & de animarū statu post mortem, ac de purgatorio igne, barbaricis contumelijs & abnegationibus in simplicem plebem dispergunt. Ædidit item antiquam

Ficta Inter
Luth. &
Zuing. cō
cordia.

Prognos-
ticon Iu-
liani de fu-
turo sæcu-
lo.

Epistola
Nicolai I.
ad Michae-
lem Imp.

antiquam & insignem epistolam Papæ Nicolai I. ad Michaëlem Imperatorem Constantinopolitanū olim scriptam, cuius plarāq̄ fragmēta in Decretorū uolumine à Gratiano recitata sunt. Quam reperit Colonia in Monasterio Tuitiensi. Adiunxit autē multa eiusdem Nicolai I. Decreta & rescripta, quæ sparsim à Gratiano cæteris interposita cernuntur, & distribuit ea in XX. Titulos. Addidit quoq̄ historiam de Rege Lothario, ex Reginone & Sigeber- to breuiter cōmemoratam, qui à Nicolao I. excommunicatus fuit, propter eiectam uxorem, aliamq̄ per falsos testes ac iudices super- inductā: Vt Rex Angliæ, Henricus VIII, inde cognosceret, quàm nequiter seductus sit contra uxorē suam sanctissimam, quæ Cæsa- ris nostri Generosissima fuit Matertera. Ait igitur ad eum in

Contra Re-
gis Angliæ
Ciuorium,

præfatione sic. Fama deceptus, uolui sublimitatē tuam in bono pro- posito (quod mendax ad me fama de reconciliata tibi coniuge tua sanctissima perferabat) per scripturas & rationes confirmare, co- libello, quem ad PAVLVM III. Pont. Max. de Matrimonio tuo ædidi. Errauit quidem, quantum ad factum tuū atinet: Quantum uero ad iuris æquitatem causæq̄ statum & firmamentum spectat, nō pœnitet neq̄ pudet me illius laboris. Quamuis acceperim, te ob id parum clementi in me esse animo: Vtuncq̄ res mihi ca dat, non libet mihi ueritatē, ab adulatoribus tuis per Galliam & Italiam au- ro illectis oppugnatam, & in Anglia ui sacuitiaq̄ ac cædium imma- nitate oppressam: aut deferere metu mortis, aut dissimulando pro- dere &c. Adiecit præterea Defensionem pro Rossensi & Mo- ro, contra Richardū Samsonem Anglū, qui Regis facta impuden- ter laudans, optimorū uiuorum pietatē & constantiam impie re- pr̄hendebat, Vbi inter cætera sic ait. Certū est, Regi uestro nunq̄ nocētiore fuissē hostes, quàm uos estis, qui ex grauissimis damnis eius, opes ac dignitates quæritis uobis, omnemq̄ partam gloriam eius, in ignominiam sempiternā conuertitis, ut uere possit nunc ei illud Esaia dicit. Argentū tuum uersum est in scoriam. Quid enim profert ipse nunc in suis Edictis, quid noui filij eius Episcopi in suis mandatis, quid uos adultores in Defensorijs libellis, contra Ro. Pont. æditis: quod clarissime per propria Regis uestri uerba, quæ protulit contra Lutherum olim (antequàm uestris fuisset effascina- tus & exæcatus assentationibus) in libro uno de Sacramentis Ec- clesiæ, & in Epistolis duabus (quarum unam ad Duces Saxonix, alteram ad ipsum Lutherum scripsit) reprobari, confutari ac re- dar qui non possit: Ego hic, breuitatis gratia, ex tuo duntaxat li- bello, quem Orationem uocas, pauca referam, ex quibus intelliga- tis confusionem uestram maximam &c.

Contra ad-
ultores
Regis An-
gliæ.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXXVII.

Romanus Pontifex Paulus III. indixit hoc anno Generale Concilium, Mantuæ celebrandum, Ad quod Lutheranos quoque Principes uocauit. Quod ubi intellexerunt Lutherus & complices eius, uarijs machinationibus ac scriptis Concilij autoritatē impugnare cœperunt. Etenim Vuittenbergæ euulgauerunt XXX. propositiones, contra Concilia publice disputandas. Inter quas Duodecima sic habet. Ideo Concilium aut Episcopi congregati, errare possunt, æque bene sicut alij homines. Et Sequens hanc ita ait. Si autem non errent, hoc fit à casu, aut ex merito alicuius sancti ac boni uiri, qui inter eos est, aut etiam generalis Ecclesiæ &c. His autem 30. propositionibus, opposuit Cochlaus 30. Testimonia, ex scripturis, ex legibus, ex Canonibus & sanctis patribus, pro Conciliorū autoritate: Quibus & LXX. propositiones adiunxit, eandem confirmantes.

30. propo-
sitiones Lut.
contra
Concilia

Scriptis & in eorum excusationem, Smalcaldiæ datam, quæ Quadruplici forma euulgabatur, partim Latine partim Teuthonice. Multis namq; uarijs querelis & cauillis, contra Bullam indictionis inuehentes, causam suam palliare quærebant: Tamen si uerba illius nulli bono uiro displicere iure poterāt. Sic enim ait ibi Pontifex. Sperantes & cum Dei auxilio nobis promittentes, per hoc tam sanctum ac salutare remedium (Concilium uidelicet) non solum omnes hæreses & errores ex agro Domini extirpandos, & Christiani populi mores corrigendos: sed & uniuersalem pacem inter fideles componendam, & facta sub uexillo salutiferæ Crucis contra infideles generali expeditione, regna & terras nostras, ab illis occupatas: recuperandas, captiuosq; innumerabiles liberandos, & infideles ipsos, ad sanctam religionem nostram, fauente Domino, conuertendos. Ut sic uniuerso orbe, in unum idemq; ouile Domini coalescente, in uera fide, spe & charitate, sobrie, iuste & pie uiuatur, & inde ab omnipotenti Deo corona iustitiæ expectetur &c. At illi, nihil horum attendentes, ludicris figmentis præoccupabant populi aures, oculosq; & animos, ne animaduertent eorum Laici, quid utilitatis Bulla proposuerit. Effingebant itaque novos Pasquillos, nouas Beelzebub epistolas, fabulosas legendas de Ioanne Chrysostomo, quas imputabant Concilio. Itē, Quatuor epistolas Ioannis Hus, & libellum de Donatione Constantini Magni, contra huiusmodi nugas & figmenta, quæ Germanice fuerant diuulgata.

Contra uer-
nam excu-
sationem
Luth.

Ridicula
figmenta
Luth.

Breues itidem Germanice confutationes ædidi Cochleus, ut ex ijs populi uiderent maligna eorum calumniandi, ac per mendacia circumueniendi studia. Traxerunt præterea in sectam suam Illustriss. Ducem Saxonie Henricum, fratrem Ducis Georgij: eius uidelicet, quem tot iniurijs, molestijsq; & calumnijs, per uarias malignitatis suæ machinationes uexauerat Lutherus. Adebant nouas ordinationes Ceremoniariū, nouos hinc inde Catechismos, etiam illi qui cum Laici essent, pastorem animarum curam administrabant nouo ritu. Per nouos itaq; Visitatores constituit Princeps ille nouos articulos, quos Clericis iuxta ac Laicis sui domini indixit ac promulgauit. Quosdamquidem generaliter ad omnes subditos: Quosdam uero specialiter ad sacras Virgines, in oppido Fribergensi consistentes. In quos sane articulos Cochleus paruum ædidi Teuthonice libellum, quem inscripsit, Breuem Glossam super nouos articulos Visitorum. In quo sic habet exordium, Primum falsus est Titulus & impudens mendacium. Ait namq; articulos istos cõformes esse sacre scripturæ, atq; Confessioni & Apologiæ Augustanæ: Quandoquidem neq; sacra scriptura, neq; Confessio & Apologia illa, interdicit aut abrogant Missam, nec horas Canonicas. Scriptura quippe ait. Ab ortu & occasu magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Item, Septies in die laudem dixi tibi. Item, Media nocte surgebam, ad confitendum tibi. Et Confessio illa sic habet. Falso accusantur Ecclesiæ nostræ, quod Missam aboleat &c. Item Apologia. Iterum (inquit) præfandum est, Nos non abolere Missam, sed seruare atq; asserere eam religiose: sunt enim apud nos Missæ singulis diebus Dominicis & Festis. Contra hæc autem statuunt isti articuli, ut Nobiles de cætero non permittant, Plebanos & pastores suos ullam celebrare amplius Missam. Prohibent insuper pulsam ad Aue Maria: Vetant canere Salue regina, Regina cæli: Interdicunt benedictiones aquæ, salis, placentarum, herbarum, palmarū &c. Quod certe neq; Confessio, neq; Apologia facit: Falsus igitur & mendax est Titulus. Quoniam uero articuli isti ab ijsce hominibus constituti sunt, qui neq; Papalem, neq; Episcopalem habent auctoritatem, sed lupi potius sunt rapaces, quàm legitimi & Ecclesiastici pastores: non possunt ullius hominis ligare aut astringere conscientiam. Confutantur itaq; & ab ipso eorum nouo Idolo Vuitenbergensi. Lutherus namq; in libello suo de seculari potestate, reprobatur eos Principes uelut insanos & peruersos, qui in rebus fidei & Ecclesiæ, suis præsumunt subditis leges dare, præcipere ac prohibere. Hæc

& id genus multa ibi Cochlaus, cōtra nouas illorum articulorum temeritates. Cūq; essent Vratislavia, in præclara & præcipua Slesig ciuitate Duo pastores huiusmodi, quorum unus erat Laicus, alter sacerdos uxoratus & Digamus: scripsit aduersus Laici Catechismum Cochlaus breuem Germanice libellum, contra eorum errores de Baptismo & Eucharistia. Vbi præmittebat in præfatione hanc quæstionem, An scriptum esset uspiam, uel in sacris literis, uel in patrum scriptis aut historijs, quod liceat Laico pastorale gerere officium: Sacramenta administrare populo, consecrare &c. aut sacerdoti, post susceptos sacros Ordines, uxorem ducere, atq; etiam una defuncta ducere alteram. Sed neuter illorum respondit, neq; ad eam quæstionem, neq; ad confutationem errorum, quos de Baptismo & de Eucharistia docebant: opibus interim & uulgi applausu secure fruentes.

Contra Ca-
techismum
D. Moiba-
ni.

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXXVIII.*

T Germani nostri, atq; etiam exteræ Nationes cognoscerent clarius, quod multo minus malus impiusq; fuerit Ioannes Hus, qui per hæresim suam florentissimum Regnum Bohemæ, in omne malum & incommodum perduxit, quàm Lutherus est, qui tam seditiose ac impie Ro. Imperium, Regnumq; Germaniæ perturbat: Cochlaus ex aliquot sermonibus Ioannis Hus, LXX. articulos excerptit, quibus opposuit ex uno Lutheri sermone totidem articulos, sed multo atrociores, quàm illius fuere. Verbi gratia, Hus ait. Sicut Moyses inuenit gratiam in conspectu Domini: Ita sacerdos in præsentia Domini, scilicet in diuino officio. Lutherus uero sic. Hic neminem moretur, digna Saturnalibus & Bacchanalibus illa consecratio. Ridiculum enim coram Deo nugamentum ordines isti & consecrationes habentur. Hus autem, cum diceret: Omnis sanctus est sacerdos, sed nõ omnis sacerdos est sanctus. Et contra hoc obijceret: Ergo uetula sacrificabit in altari. Respondit: Non sequitur, quia non est consecrata ad hoc. Item Hus ait. Si patrem honoras, cui quotidie dicimus. Pater noster, qui es in caelis: honoras & matrem nostrã, uxorem eius legitimam, quæ sursum est Hierusalem, id est, Ecclesiam sanctam, in celo triumphantem, & hic corpore, in celo mente conuersantem, & in Purgatorio à proprijs meritis dormientem: Quæ ex his tribus recollecta, unica mater nostra dicitur. Lutherus autem totam

Comparatio
Ioannis
Hus ad
Luthi.

Sana uerba
Io. Hus, de
Ecclesia.

Ecclesiam errasse dixit, mox ab initio, in primo Concilio, cui inter- fuerūt etiam Apostoli & eorum discipuli, eò quod fuerint in hac sententia, Legem & operā necessaria esse, ad iustitiam & salutem. Cum igitur clare ostēderetur, Luthero minus impium fuisse Ioan- nem Hus: inscriptus est ille libellus, De immensa Dei misericordia, erga Germanos: Vt pote, quod nondum consumpti sumus, qui tot iam annis nos inuicem mordemus, ac noxijs de fide disputationi- bus & dissensionibus digladiamur, cōtra piā Pauli Apostoli ad- monitionem, dicentis. Quod si inuicem mordetis & comeditis, ui- dete, ne ab inuicem consumamini. Ceterū Vuitenbergæ mul- ta fuit contentio Luthero cōtra quosdam Lutheranos, qui legem operum rejciebant, sicut antea docuerat ipsemet Lutherus. Multis igitur disputationibus aduersus eos contendit, quos probrose An- tinomos uocabat, Cochlæus autem, ut ostenderet ipsum magis re- præhensibilem esse, quàm illos: Aduersus Quintam eius disputatio- nem, quæ 70. propositiones continebat, addidit 153. propositiones, Quarū initium sic habet, Considerate, queso, Lutherani, quicunq; doctri estis atq; deserti, qualis sit Euangelij noui Architecius, Dux & Princeps uester Lutherus: Qui repræhensionis contentionisq; incessabili studio, pacisq; & unitatis odio perpetuo, nihil pensi ha- bet, quod sibi ipsi sit contrarius, dummodo alrjs quacunq; occasio- ne contradicere queat &c. Eodem autem anno missus est Co- chlæo ex Anglia liber Ricardi Morysini Angli, prolixus & ama- rulentus, contra ipsum Londini editus. In quo, post loquacissimæ præfationis conuitia, in Quinto denum Quaternione summam libri sui proponens, sic ait. Verum, ut cominus cum hoste congre- diar, omnis, ni fallor, instituta contra Regem à Cochlæo accusa- tio, hæc ueluti præcipua calumniarum capita continet, Vxorem re- pudiatā, Papam ex Anglia ciectum, Papæ defensores occisos, illam retineri debuisse: hunc reuocari, hos sine scelere occidi nunquàm po- tuisse. Inter calumnias autem complures & acerbis cōmemorauit & istam, Cochlæum esse donatum Præbenda Canonica in Eccle- sia Cathedrali Merseburgensi: ea lege, ut ne posthac contra Lu- therum scriberet. Inuehens igitur in cum Anglus iste ait. Tun ista, ueritatis defendendæ causa, ac non potius demerendi tibi Cæsaris & Papæ gratiam scripsisti: Qui fidem das, te posthac in Lutherum nihil moliturum. Quid ingens pecunia abs te non impetret, cum Præbenda ad tantū dedecoris te impellere potest? Ad hæc Co- chlæus, cum mera essent mendacia, breuiter ait, Non solum amicos, sed etiam inimicos suos, uicinos Vuitenbergeses, probe scire, nihil horum uerum esse. Ceterum pro Ro. Pontificis autoritate Eccle- siasticæ

Gal. 5.

Dissentio
inter Luth.
& compli-
ces eius
Vuitten-
bergæ.

Ricardus
Morysi-
nus pro
Rege An-
glia.

Responsio
contra Mo-
rysinum.

fiasticaque potestate asserenda, multas ac ualidas rationes, in suo de Matrimonio Regis libro, ait se produxisse, non ex suo quidem ingenio: sed ex sanctis patribus & magnis Doctoribus, utpote IX, ex S. Bernardo. XXIII. ex S. Thoma. XXVI, ex Patrum Decretis antiquis, & XV. ex Abbate Panormitano. Ad quarum nullam Anglus ille respondit. Pro Rossensi autem & Moro respondens Cochlaeus, inter alia multa sic ait. Non erant uiri illi similes tui, Morysine, ut uentris causa Gnaticam exercerent artem, & contra animam & conscientiam suam laudarent impia & inhonestam: damnarent uero ea, quae nullus uir bonus, etiam si Turca esset aut Ethnicus, damnare posset. Quis enim Turcarum faceret, quod tu facere non erubescis: Quippe Reginam Catherinam, qua nullam habuit Anglia uel Nobiliorē uel sanctiorē, dicis Regi fuisse perpetuo meretricem. Annam uero, affirmas legitimam Regi coniugem fuisse, Regina uxore adhuc uiuente. Quam sane Annam Rex ipse paulo post iussit interfici, propter quam sanctos uiros illos Rex crudelissime XV. menses in carcere captiuos tenuerat, ac tandem occiderat. Sed & tu ipse, Gnato pessime, eosdem uiros, quos impia calumnia patriae proditores dicere audes, aliquando imprudens laudas & excusas. Ais quippe de ambobus, quod non fuerint isti primi, qui maluerint mortem oppetere, quam uersari in summa leuitatis & infamiae nota: Leuius erat malum, cum immortalitatis spe occumbere, quam tot sua uolumina perpetuum testimonium contra se dicere. Et hic manifeste insinuas, licet dicere non auis, Regem uersari in summa leuitatis & infamiae nota. Negare enim non potes, Regem plerisque scriptis suis Ro. Pontificis auctoritatem asseruisse, & ea scripta perpetuum testimonium contra ipsum dicere &c.

Pro
Rossensi
& Moro.

Cumque Concilium Generale indictum esset Vicentiae celebrandum: Lutherus Teuthonice euulgauit articulos, quos a suis uellet Concilio nomine suo proponi. Contra quos Cochlaeus, pro honore & salute Germanicae Nationis respondens: rogauit, ne articuli, usque adeo absurdi & impij, proponantur Concilio, eod quod pudori ac ridiculo forent apud reliquas Nationes. Nam plerique ex his articulis sunt Confessioni Lutheranorum, quae Augustae fuerat Casari & toti Imperio exhibita, contrarij. Verbi gratia. In Confessione, aiunt, falso accusantur Ecclesiae nostrae, quod Missam aboleant: retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur. At secundus Lutheri articulus, quem Concilio proponi uelit, sic habet. Oportet Missam in Papatu maximam & horrendissimam esse abominationem, eod quod directe & uiolenter pugnat contra hunc principalem articulum: Sola fides in Christum nos iustificat. Ait

Contra ar-
ticulos Lu-
theri ad
Concilium

autem Cochläus, grauiorem inde fore ruborem proponentium hæc in Concilio: quia secundus fundatur super primum, qui multipliciter de falso conuictus, & in nulla scriptura fundatus est.

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XXXIX.*

Consilium
ad Papam
pro Refor-
matione.

Vulgatū fuerat, in scio Pontifice, egregium quoddam consilium de Reformanda Ecclesia, & emendandis Ro. Curix̄e abusibus, à septem doctissimis ac Integerrimis uiris ipsi Pontifici in secreto datū: Nempe à Card. Cōtareno, Card. Theatino, Cardin. Sadoletto, Card. Polo Anglico: Archiepiscopis, Salernitano & Brundusino, Episcopo Veronensi, Abbate S. Georgij Veneto, & à F. Thoma Magistro sacri Palatii. Hi igitur circa finem sui consilij, ita subiunxerunt. Hæc sunt, Beatissime Pater, quæ in præsentia protenuitate ingenij nostri, colligenda esse duximus, & quæ nobis corrigenda uiderentur. Tu uero pro tua bonitate & sapientia, omnia moderabere: Nos certe, si non rei magnitudini, quæ nostras uires longe superat, conscientix̄ tamen nostræ satis fecimus, non sine maxima spe, ut sub te Principe uideamus Ecclesiam Dei purgatam, formosam ut columbam: sibi concordem in unum corpus consentientē, cum æterna nominis tui memoria. Sumpxisti tibi nomen Pauli: Imitaberis, speramus, charitatē Pauli. Electus fuit ille, ut uas quod deferret nomen Christi per gentes: Te uero speramus electum, ut nomen iam Christi oblitum à gentibus, & à nobis Clericis restituas in cordibus & in operibus nostris: ægritudines sanes, oues Christi in unum ouile reducas, amoueasq; à nobis iram Dei, & ultionem eam, quam meremur iam paratam, iam ceruicibus nostris imminentem. Contra hoc piua ac salutare optimorum uirerum consilium, duo prodierunt libelli. Vnus à Luthero, qui id in Germanicum uertens, pessimis in margine conspurcauit ac peruerit annotationibus: Alter à Ioanne Sturmio Rhetore Argentinenſi. Ad quem scripsit Cochläus breuem libellum, qui inscriptus est, Æquitatis discussio super consilio Delectorum Cardinalium &c. In quo sanè inter cætera sic ait ad Sturmium. At tamen nihil dubito, epistolam tuam longe æquioris animo à doctis & grauibus uiris legi, quàm Teuthonicam aduersus uiros illos Lutheri interpretationem. Tu enim à conuictis non nihil temperas: Lutherus autem non ueretur, tantos uiros (quorum eruditionem uiræq; integritatem, quam & tu fateris, nouit ac laudat

Ioan. Sturmio
destior Lu-
thero.

laudat uniuersa Italia) dicere perditos ac deploratos Nebulones. Tu Latine scribis, ut illi queant intelligere, quid approbes & quid reprehendas, atq; quid amplius ab eis desideres: Lutherus autem Teuthonice ad rudes Germaniæ plebes, illos nequiter traducit, sicut fecit olim aduersus Ezechiam Regem improbus Rasfaces. Tu eos in quibusdam laudas ac probas: Lutherus absq; discrimine cuncta refutat, aut si tam manifeste bona sunt quæ illi dicunt, ut à nemine, nisi ab impijs & insanis, sensuq; communi carentibus, reprehendi queant: ipse per calumniam in cõtrarium retorquet sensum, tanquam fide ac dolose, aut per Ironiam mentisq; peruersitatem ab eis dicta sint. Tu hortaris illos ad eccepta perficienda: Ille uero dira eis imprecatur, pro eiusmodi pacis & reformationis consilio. Tu Synodum generalem non omnino reneis aut respuis: Ille compluribus libellis uarijsq; figmentis & picturis, atq; Teuthonicis rythmis omnem Synodum Oecumenicam calumniatur ac refutat. Tu spem aliquam ad concordiam nobis relinquis: Ille iampridem minatur nobis bellum perpetuum, ut nec uiuus nec mortuus, ullam nobis pacem aut quietem sit permissurus &c. At Cardinalis Sadoletus ad eundem Sturmium scribens, & quidem humanissime ac modestissime, reprehendit cum de conuitijs. Sic enim ait. Illud nollem, mi Sturmii, ualdeq; mihi id molestum accidit, quod uidi tantum nitorem orationis, quantus in te est, infinitis penè conuitijs & contumeliarum asperitatibus inquinari. At ego arbitrabar, hoc unius Lutheri proprium esse, irruere in omnes homines, uidelicet cum imperu & clamore: à uobis autem hominibus liberalibus cruditis longe id abesse. Quonam igitur modo hæc labe in tuum tale ingenium incidit: Aut quæ nō sunt in tuo libro plena maledictis & acerbis obiurgationibus loca, cū turpitudines nostras, confeceratas uoluntates, crudelitatem nefariam, flagitia, scelera, ubiq; inculcas ac repetis, scilicet nos, qui à uobis dissentimus, uno nomine omnes in uituperationem uocans: cum tamen, si de singulis iudicium faciendum sit, & maior sit copia bonorum uiuorum in urbe Roma, eorum inquam, qui sacerdotijs præsum, quàm malorum &c. Et Cardinalis Contarenus ad Cochlaeum inter cætera sic scripsit. Tu uero Cochlae, pro tua prudentia ac rerum Germanicarū experientia, ac pro Christiana pietate operam dato, ut schisma hoc refarciatur, ut nostra tempestate uideamus, Ecclesiam unam esse uinculo charitatis & pacis, ac uestra Germania, nobilissima & potentissima Christianæ Reipub. pars, tandem quiescat, ac sibi pareat, prouideatq; ne seditionibus his durantibus, suis ipsa se uiribus conficiat. Ad hæc Cochlaeus ita. O quam acute

Epistola
Cardinalis
Sadoleti ad
Ioannem
Sturmium;

Verba
Card. Con
tarenii.

Pia pro pa-
trix salute
solicitude

ac intine pungunt ac penetrant hæc Opt. ac doctissimi uiri uerba
(præsertim ultima) sensus mentemq; & cor meum. Nihil enim
magis anxie timeo, nisi hoc unum præcipue, Ne Germania suis ipsa
se uiribus conficiat, ac misere ciuilibus bellis confecta, Turcarum
randem præda fiat. Quanto esset satius, Doctos homines, sua de
fide & religione disceptationes, non ad Laicos & imperitum uul-
gus: sed ad publicas potius Academias, immò ad Generale Con-
cilium, referre humiliter, ut Ecclesiæ potius, quàm proprio suo iudi-
cio crederet atq; inniterentur. Non enim hunc uel illum hominem,
quantumuis doctum aut eloquentem: Sed Ecclesiam uocat Paulus
columnam ac basim ueritatis. Quantum ad me attinet, nihil profe-
cto in hac uita mihi tam charum aut preciosum est, quod pro resar-
cienda inter nos de fide & religione concordia, non sim quàm lu-
bentissime impensurus atq; derelicturus, si quid per me, pro pace
ac unitate Ecclesiæ, fieri posset &c. Grauisimum autem accepit

Obitus
Ducis Sax.
Georgij &
filij eius.

Catholica religio hoc anno incòmodum ac detrimentum, ex obitu
Illustris. Ducis Saxonix GEORGII, & filij eius uere simplicis &
innocentis, Ducis Saxonix Friderici. Nam successor hæresq; &
frater eius, Dux Henricus, iam antea à Lutheranis seductus, Lu-
theri sectam publicis mādatis introduxit in omnes terras Misnix,
Turingix & Saxonix, quæ sub ditione Ducis Georgij fuerant. Et
in Cathedrali Ecclesia Misnensi (ubi antea diuinis officijs, & diuer-
sis cantandi & psallendi uicibus, laudabatur Deus iugiter die ac
nocte, omni hora, absq; ulla intermissione) cultum diuinum ma-
xima ex parte aboleuit, antiqua religionis facie prorsus mutata. Ex-
pulsus itaq; inde Cochlæus, paulo post, commiseratione Venera-
bilis Capituli Vratislauenfis, assumptus est in Canonicum Cathedra-
lis illius Ecclesiæ. Dumq; subsisteret exul aliquandiu Budisinx
in Lusatia, scripsit ibi libellum super hac quæstione. Vtrum is, qui
non est ab aliquo Episcopo legitime in sacerdotem ordinatus
& consecratus, Eucharistiam per uerba consecrationis conficere
queat. Vbi partem negatiuam probauit ex omni scriptura-
rum sacrarum genere, & ex historijs patribusq;
confutans etiam partis aduersæ
argumenta.

Acta

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XL.*

O anno Cæsar ex Hispanijs, per Gallias magnificētissima hospitalitate deductus, in Germaniam Inferiorem reuersus est feliciter, & Imperialem Conuentū Spiræ habendum indixit. Verum propter pestem, quæ Spiræ tunc erat, translatus fuit Hagenoiam. In quo Cæsaris loco (qui adesse non poterat) Imperij negotia tractabat Rex Romanorum frater eius, qui Cochläum quoq; è Vratislauiā illuc proficisci iussit. A quo sane petijt, ut ex actis Colloquij Augustensis (quæ scripserat ac Maieſtati eius tradiderat D. Hieronymus Vehus, Cancellarius Badenſis) compendium breue colligeret, ac de 29. articulis Augustinæ Confessionis, quidnam bona conscientia & salua fide pacis gratia queat aut debeat admitti, animi sui sententiam explicaret. Is igitur per omnes articulos sigillatim, quid concessum, & quid reprehensum aut negatum fuerit, commemorans: quàm breuissime potuit, affirmavit, se id religioſe summa cum fide fecisse, sicut coram Deo intendat confiteri, & in extrema mortis hora, & in nouissimo die. In fine tamen adiecit, Complures alios esse contra Catholicam fidem Lutheri complicitumq; eius articulos, qui in Confessione illa omiſsi, in alijs eorum scriptis euulgati sint: sine quorum discussione & conciliatione, firma pax aut concordia constitui non poterit. Lutherani autem, illic in publicis tractatibus nolabant ratam habere conciliationem eorum articulorum, qui Augustæ in septenorum Colloquio cōcordati fuerant. Emiserunt autem duo scripta, quæ ad Cæsarem dederāt: Vnum in Latino, alterū in Germanico. In quibus sane sex præcipuos, ac uelut necessarios proposuerunt, & sibi concedi petierunt articulos. Quid aut in iſſe admitti salua fide Catholica possit, Cochläus breui scripto indicauit. Petierunt illi aliud Colloquium, & obtinuerunt, ut Vuormaciæ institueretur post paucos menses eodem anno. Quid aut in illo factum ac disputatū sit, Melancthon & Bucerus æditis libris in publicum euulgarunt. Post longam sane tractationem cum Dominis præſidentibus habitā, Duo disceptauerunt de peccato Originali Collocutores, D. Io. Eckius, et Magister Phil. Melancthon. De quo quidem articulo non fecissent disputandi finem, nisi Cæsaris Commissarius, Illustriſ Dominus de Granuella, qui mox abiturus erat, delectum fecisset, ac binos ex utraq; parte constituiſſet, qui cum articulum in Quatuor puncta redactum, utcumq; concordarunt. De

Reditus
Cæsaris
per Gallias
in Germaniam.

Conuentus
Hagenoiæ
habitus.

Relatio de
Colloquio
Augustano.

Colloquium
Vuormaciense.

reliquis

An liceat,
Duas ha-
bere Vxo-
res simul,

reliquis autem nihil ibi agi potuit. Cochläus autem, ne omnino nihil ibi ageret, suam ædedit Colloquium, quod ante XIX. annos Vuormaciæ cū ipso Luthero priuatim habuerat. Cuncq; magna esset eo anno fama de quodam Principe, quod ultra legitimam uxorem suam adhuc aliam superinduxisset, idq; diceretur fecisse consilio & approbatione Lutheri, & quorundam complicū eius: Cochläus contra nouum hoc scandalum breuem scripsit libellum. In quo sex rationibus ex veteri Testamento, & totidem ex nouo, probauit, Non licere ulli Christiano, Duas aut plures habere uxores simul, & eodem tempore, Quoniam uero alius Conuentus à Cæsare indictus erat Ratisponæ celebrandus, in quo per aliud Colloquium de religione agendum erat: Cochläus Moguntia breuem edidit libellum, & Latine & Germanice, in septimum Augustanæ Confessionis articulum, De uera Ecclesia. Vbi ostendit, eam non esse apud Lutheranos, sed apud Catholicos: Ex eo enim articulo, tota religionis controuersia pendere uidetur. Ædedit & eum libellum ibidem, quē inscripserat, De ordinatione Episcoporum & Presbyterorū, & de Eucharistiæ consecratione, antequam abiret Ratisponā. Et Ingolstadt iam antea Quintā ædiderat Philippicā, quam ipsi Philippo eam uidere cupienti Vuormaciæ exhibuit. Eodem anno magna facta est in Regno Angliæ, quo ad questiones, de religione mutatio. Cum enim ex dissidio (quod erat Regi cōtra Ro. Pontificē, propter latam de Matrimonio eius sententiam) Lutheranis data esset occasio, atq; etiā libertas, irrepēdi in regnum illud, suamq; hæresim concionibus & librorum æditionibus late spargendi, & in populos disseminandi: eā ex re multi motus, multa scandala, multæ seditiones & rebelliones (qualia sane incommoda nouitas afferre solet: præsertim uero nouum Lutheri Euangelium, cui prauo sensu tribuit & applicat ipse hoc uerbum Christi, Non ueni pacem mittere, sed gladium) enascebantur. Quare Rex, Episcoporū & Magnatum consilio, indixit publicum omnium Regni Procerum & Statuum Conuentum, quem Parlamentum uocant. In quo pro constabilienda Religionis concordia, proposuit sex Questiones: De quibus in Actis publicis ita relatum habetur. Tandem post longam super his articulis deliberationem, post cōsultationes plurimas, post deniq; argumenta ultrō citroq; infinita connexa, omnium tam Regiæ Maiestatis, quàm utriusq; Senatorij ordinis ac plebis in hunc Senatū coactæ, summo consensu fuit & est resolutum, decisum ac statutū, eo modo ac forma, qua sequitur. In primis, In beatissimo altaris Sacramento, per uirtutem & efficaciam potētissimi uerbi Christi, simul atq; illud sacerdos

sacerdos ore locutus fuerit, sub forma panis & uini, naturale corpus & sanguinem Dominicum, conceptum ex Maria uirgine, realiter adesse: Et post consecrationem, nullam aut panis aut uini, aut aliam quàm Christi, Dei & hominis, remanere substantiam. Secundo, Cōmunicare sub utraq̃ specie, non est omnibus hominibus iure diuino necesse ad salutem, Credendumq̃ est & non dubitandum, quoniam in carne sub specie panis sit uerus sanguis: Et cum sanguine, sub specie uini, sit uera caro, tam diuisim quàm coniunctim, Tertio, Sacerdotes, postquam sacris initiati sunt, iure diuino non possunt uxores ducere. Quarto, Vota castitatis siue uirginitatis, à uiro feminauē non remere facta Deo, iure diuino sunt obseruanda, Christianiq̃ populi libertate quadam eos priuant, qua nisi uouissent, potuissent uti, frui. Quinto, Missas priuatas in hac Regis Anglicana Ecclesia ac congregatione, admitti ac celebrari, simul & bonum & necessarium est: per quas probi Christiani, quorum uita respondet pariter, & bona & diuina solatia & beneficia inde recipiunt, Missasq̃ celebrari iuri diuino quadrat. Sexto, Expediit, necesseq̃ est, auricularem Confessionem retineri in Ecclesia Dei. Quocirca Regiæ Maiestatis autoritate, ac summo utriusq̃ Ordinis Senatorij plebisq̃ in hunc Senatū coactæ consensu, in hunc modum, qui sequitur, latum est Senatusconsultum. Qui uel in hoc regno Angliæ, uel in alio quouis Regiæ Maiestatis Dominio, post XII. diem Julij, qui proxime sequetur, uerbo, scripto, prælo, fictitijs characteribus, aut alio quouis modo publice concionantur, docent, dicunt, affirmant, declarant, disputant aut ratiocinantur, In Beato Sacramento altaris, sub specie panis & uini, post eius consecrationem, naturale corpus & sanguinem saluatoris nostri Iesu Christi, conceptum ex Maria uirgine, realiter non adesse: Qui post eius consecrationem aliquam substantiam panis & uini, aut aliam substantiam, quàm Christi, Dei & hominis, remanere: Qui post diem supra præfixum, publicant, concionantur, docent, dicunt, affirmant, In carne sub specie panis, nō esse uerum sanguinem Christi, aut cum sanguine sub specie uini, non esse ueram carnē Christi, tam diuisim q̃ coniunctim: Aut docent, concionantur, declarant, aut affirmant, dictum Sacramentū alius esse substantiæ, quàm supra demonstratum est: Aut aliquo pacto contemnunt aut uituperant Beatum Sacramentum altaris: Tam principalis reus, quàm alij subsidiarij, & qui consilio aut re eum iuuerint, ij omnes, posteaquam ea forma iuris, quæ infra sequitur, de illius ac illorum malitia constiterit, habebuntur hæretici, omneq̃ huiusmodi maleficium censebitur hæresis. Huius hæresis condemnati, igne uitæ amissionem sustinebunt, reiectis omnibus abiura-

tionis Cleri aut Asyli beneficijs, bonaq; damnatorum, tam mobilia quàm immobilia, omnia conferentur in fiseum, quæ tempore huius aut post delicti commissi, possidebunt per se uel per alios, ut in crimine læsæ Maiestatis &c. Hęc Rex Angliæ. Nec multũ dissimile promulgauit eodem anno Edictũ Cæsarea Maiestas, in prouincijs suis hæreditarijs Germaniæ Inferioris. Vbi inter cætera sic ait. Nos itaq; maturo ac bene deliberato cõsilio, atq; etiã cum cõsilio & consensu charæ sororis nostræ, Dominæ Mariæ, Reginæ Douagieræ, Vngariæ & Bohemiæ &c. Regentis & Gubernantis in terris nostris huc uersus, Et similiter cũ supremo consilio nostro & sententia, ordinauimus & statuimus, ordinamus et statuimus, pro Edicto & perpetua lege, ut sequitur. Primum, Vt nemo, cuiuscunq; status aut conditionis fuerit, posse debeat apud se habere, uendere, portare, dare, legere, prædicare, docere, tolerare, defendere, imperitari, aut disputare, siue occulte siue manifeste, de doctrina, de scriptis & libris: quos fecerũt aut facere poterũt, Martinus Lutherus, Ioannes Vuicleph, Ioannes Hus, Marsilius de Padua, Oecolampadius, Viricus Zuinglius, Philippus Melanchton, Franciscus Lamperti, Ioannes Pomeranus, Otto Brunfelsius, Iustus Ionas, Ioannes Purpuri & Gorianus, aut alij autores de eorum secta: similiter & omnes aliæ sectæ, ab Ecclesia reprobatæ. Neque etiam doctrinas ab eorum adhærentibus, fautoribus & fœderatis: Neq; etiam noua Testameta, impressa apud Adrianum de Bergis, Christophorum de Remunda, Ioannem Zell: Phrases scripturæ diuinæ, Interpretationem nominum Chaldæorum, Epitomen Topographicam Vadiani, Paralipomena rerum Memorabilium, Historiam de Germanorum origine, Eobani Hefsi opera, Dominicas preces Griphij, Methodum in præcipuos scripturæ diuinæ locos, Erasmi Sarcerij Catechismum &c. Et si quis eiusmodi libros apud se habeat, ut confestim comburat, sub poenis (si quis comperiat, contra ulla supra scripta punçta fecisse) declarandis & exequendis: Nempè uiros gladio ferendos, Mulieres uiuas defodiendas esse, si modo errores suos tolerare aut defendere nolint. Si autem in erroribus & hæresibus perseverare uelint, igne ad mortem adigendi sunt. Et omnis eorum substantia fisco nostro applicanda est.

Hęc Cæsar.

Acta

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XLI.

Æsar tempestiue Ratisponam uenit, & longa ex-
 pectatione ibi permansit, donec alij aduenirent
 Principes & Status Imperij. Aduenit quoq; e
 Roma Cardinalis Legatus de Latere: uir Opt. &
 Doctiss. Gaspar Contarenus, die X II. Martij.
 Aduenerunt etiam Lutherani Principes & Sta-
 tus cum suis Concionatoribus, qui in domibus prophanis ad po-
 pulum concionabatur, & à Catholicorum sacris, ieiunijsq; & riti-
 bus, prorsus alieni erant, & uenationibus operam dabant etiam
 in sacratissimis diebus hebdomadę sanctę, atq; adeo in ipso quoq;
 die Parasceues. Conscriptus autem fuit liber quidam à nonnul-
 lis, quibus & Bucerus fraudulenta simulatione sese admiscuit, isq;
 traditus fuit Cæsari, tanquam pacis & concordię conciliator com-
 modissimus. Constituti sunt itaq; noui rursus ex utraq; parte Col-
 locutores, qui super eo libro amice disceptarent, & omnia ad desi-
 deratam adaptarent in fide & religione concordia. Ex parte sane
 Catholicorum constituit Cæsar Tres, D. Iulium Pflug, D. Ioan.
 Gropperum, & D. Ioan. Eckium, Theologum exercitatisimum.
 Tres item ex parte Lutheranorum constituti sunt, Philippus Me-
 lanchton, Martinus Bucerus, & Io. Pistorius. Additi quoq; sunt
 utrinq; Auditores, & Duo Præsidentes, Illustriss. Dux Bauarię,
 & Comes Palatinus Rheni Fridericus, & Illustris Dominus de
 Granuella. Hi ergo ultra mensis spacium considendo, librum
 discutiebant, ac omnibus interim alijs Imperij negocijs posthabi-
 tis & suspensis, in quibusdam tandem libri illius articulis concor-
 darunt. D. Eckius febre correptus, toti Colloquio interesse non
 potuit: Ideo Duo tantũ ex Catholicis cum alijs tribus aliquandiu
 disceptauerunt. Finito autem Colloquio, Cæsari reddiderunt li-
 brum, non in ea forma, qua eum acceperant: sed in alia, quam con-
 cordiæ magis propinquã existimabant, Cæsar autem eum librum
 expendendum tradidit, non solum Legato Apostolico, Principi-
 busq; & Statibus Catholicis, sed etiam Protestantibus. At nihil
 effectum est: Neutra enim pars eum librum per omnia compro-
 bavit. Catholici certe multas aduersus eum rationes, cur approba-
 re aut recipere non possent, adduxerunt: Legatus quoq; Sedi
 Apostolicę totam causam committendam, & absq; illius autori-
 tate nihil definiendum esse censuit. Lutherani autem Concionato-
 res IX. adiecerant scripta, signata per literas A. B. C. &c. quibus

Conuētus
Imperialis.

Novum
Colloquiũ
super libro
quodam.

Lutherano uaria ambage potius quam declaratione, articulos libri concors
rum intri- datos in Colloquio, magis ambiguos reddebant. Vuittembergens
cationes & ses quoq; paulo post circa ea scripta alias rursus declarationes
ambages. superaddiderunt, ita intricatas, uarijsq; glosis & interpretationis
 bus inuolutas, ut lector non possit uidere, quid in ijs firmum per
 omnia habere uelint. Ipsi autem Principes ac Status Lutherani, in
 suo ad Cæsarem de libro illo responso, neq; librum, neq; concis
 liatos articulos, per omnia comprobabant: sed ad suam Confes
 sionem Augustanam, eiusq; Apologiam, alligabant fidem suam.

Resposum Intelligimus (inquiunt) in libro quosdam articulos iudicio Colo
Protestan- locutorum uideri conciliatos, quosdam uero repræhensos. Dili
gium de li- genter expendimus eos, qui dicuntur conciliati: Quales sunt, De
bro. libertate uoluntatis humanæ, De peccato originis, De iustificatio
 ne, De disciplina, & alijs quibusdam: etsi quædam adhuc opus ha
 bent longiori explicatione, ne breuitas aut ambiguitas pariat no
 ua certamina. Nam nos quidem articulos illos sic intelligimus, ut
 res eadem in nostra Confessione & Apologia traduntur. Reli
 quæ (inquiunt) sunt controuersiæ in libro nondum diremptæ, de
 quibus nostri exhibuerunt articulos: Qui cum sint ueri, & mode
 ratissime scripti, speramus, eos etiam alteri parti satisfacturos esse.
 Et infra, Ideo iudicamus (inquiunt) articulos exhibitos à Colo
 locutoribus defectis ex parte nostra, & moderate scriptos,
 & ueros esse, nec ab eis discedimus: At rogamus, ut Cæsarea
 Maiestas uestra, hanc nostram responsionem boni consulat. Pri
 mum enim, cum de gloria Dei & luce Euangelij agatur, non sunt
 confirmandi uitiosi cultus, aut opiniones, quæ inducunt tenebras
 Euangelio. Quanti abusus confirmantur, recepta opinione libri
 de Inuocatione sanctorum, & alijs cultibus, sine uerbo Dei insti
 tutis. Item. Quale uinculum inijceretur Ecclesijs, si fateremur, pror
 sus nullum lapsum generalium Synodorum repræhendi posse.
 Item. Ac ne cui dubium sit, quod doctrinæ genus in uniuersum in
 Ecclesijs nostris tradatur, iterum testamur, Nos amplecti Confes
 sionem Augustinæ exhibitâ Cæsareæ Maiest. uestræ, & Apologiam
 quæ addita est: Nec dubitamus, hanc doctrinam uere esse consensu
 sum Catholicæ Ecclesiæ Christi. Hæc Lutherani Principes & Sta
 tus. Concionatores autem eorum, etiam in Cardinalem Conta
Querela renum scripto quodam inuecti sunt. Lædimur (inquiunt) ab eo
conciona- iniquo præiudicio, cum quidem uideat nos nihil absurdi sentire,
torum con- nihil profiteri, quod pugnet cum sanis iudicijs piorum & doctos
tra Legati. rum in Ecclesia Christi, immo locos aliquos doctrinæ Christianæ
 in nostris Ecclesijs pie & utiliter illustratos esse: Et tamen ædidit
 censuram,

censuram, in qua ait, nos à communi consensu Catholicæ Ecclesiæ
 dissentire. lubet etiam in altera pagella Episcopos aduigilare, ut
 genus doctrinæ, quod profitemur, deleant. Hæc illi. Cochleus
 aut, qui priuatim ibi agebat, priuatis quibusdam scriptis repræhen-
 debat, tum illorum IX. scripta, quæ libro adiecerant, & articulum
 de Iustificatione: tum duplices propositiones, quæ à Vuittenberga
 transmissæ, illic circumferebantur, nempe 18. de peccato Originali,
 & 21. de fide Iustificante. Perditis tandem frustra tot pro con- Recessus.
 cordia studijs, laboribusq; & impensis, summa cum temporis ia-
 ctura: Cæsar, dato Recessu Imperiali, discedens in fine mensis Iulij,
 per Italiam profectus, pulcherrima instructa classe, contra Alge-
 rum expeditionem fecit, transfretans in Africam mense Octo-
 bri, ubi graue passus est naufragium. Meliora enim nauigandi
 tempora perdiderat Ratisponæ per infructuosum illud Collo-
 quium: Quod ipse quidem optima intentione & sincerissima
 mente instituit, sed a duersarij dolis omnia peruertere satagunt.

Acta & scripta Lutberi, Anno Domini
M. D. XLII.

Hoc anno bini sunt celebrati per Regem Rom. Duo Con-
 uentus Imperiales. Vnus Spi- uentus Im-
 riæ, cuius Reccellus datus est X l. die Aprilis: Alter periales.
 Nurenberge, cuius Reccellus datus est XXVI,
 die Augusti. In utroq; autem præcipue tractatum
 est de expeditione contra Turcas, quæ hoc anno
 facta est in Austria. Ad quam sane cõstitutus fuit supremus Chris-
 tiani Exercitus Capitaneus, Illustriss. Princeps Elector Ioachim,
 Marchio Brandenburgensis, Generali per totum Imperium indi-
 cta contributione. Verum tamen, neq; hoc anno, neq; anno super-
 iore, dum Ratisponæ haberetur Conuentus, prosperè celsit circa
 Budam & Pestum expeditio, licet maximus fuerit, hoc præsertim
 anno, belli apparatus. Cæterum in causa religionis bene longum
 ædedit hoc anno librum Clariss. Theologus D. Io. Eckius, quem
 inscripsit Apologiam pro Catholicis, aduersus calumnias Buceri, Apologia
D. Eckij
contra Bu-
cerum.
 super actis comitorum Ratisponæ. In eo igitur libro primū ostens-
 dit, longe plures & maiores articulos controuersos, non esse con-
 ciliatos aut concordatos per Colloquium illud, quàm sunt ij, quos
 conciliatos dicit Bucerus. Deinde per multas & uarias annotatio-
 nes declarat, quicquid in libro, qui Collocutoribus propositus
 fuerat, repræhensione dignum sit, in quolibet libri capitulo: sunt

Cc ij autem

autem libri cap. XXIII. Postea reprobatur multos errores Lutherorum, qui habentur in IX. scriptis eorum, quæ per literas A. B. C. &c. signauerant. Item, ad longum per XXI. puncta reuellit cauillos & calumnias Bucer, quas edidit contra Responsum Catholicorum Principum & Statuum, de libro Colloquii Cæsari datum. Item, Defendit etiam Card. Contareni Legati Responsum & declarationes, quas Bucerus calumniose suggillauit. Repræhendit uero Responsum, quod à Protestantibus Cæsari, de articulis conciliatis & non conciliatis, datum fuit. Si maledicentia (inquit) Bucerum imitari uellem, non deesset, quo Annotationem (iustiori & meliori causa) huic responso affigerem. At quia maledici regnum Dei non possidebunt, nolo Nobilissimos Principes et Status Protestantium offendere, suspiciens in eis donum à Deo datum: quia omnis potestas à Deo est. Et quia ex se Principes ista non habent, sed spiraculum, non uitæ: sed mortis suggerit illis, quæ cum fide Orthodoxa non conueniunt. Nam desertores Ecclesiæ, Apostatæ, grex Epicuri, Prædicatores hæretici, & schismatici, excellentissimos Principes istos & Status, Deo permittente, lethali poculo alio trahunt. Non deesset amplissimus campus uersandi, quod tam anxie petunt sustolli Recessum Augustanum, ac si diuus Augustus noster CAROLVS, à Deo coronatus, cum tot Catholicis Principibus (qui suæ Maiestati fidem dederunt, de consensu uando recessu isto) sint muliercularum more instabiles & inconstantes, modo uelint, modo nolint: Sed stat sententia, cum sede Apostolica, tum Imperiali & Regia Maiestate perseverare. O quam egregie dicebat Dux Georgius Saxo, Beatæ memoriæ Princeps, Nescire Neochristianos hodie, quidnam futuro anno credituri sint. Hæc & id genus multa in Bucerum Eckius. Eodem quoque anno scripsit in eundem Bucerum D. Albertus Pighius Campensis itidem Apologiam: In cuius præfatione inter cætera sic ait. Quanquam Bucerus multas in me Dei dotes agnoscat & prædicet. Excellenti enim doctrina, & si quem alium, in excutiendis questionibus Methodicum, & in tractandis rebus disertum facit, & deplorat ingenium tantum, tamque præclare & natum & disciplinis excultum: Contra tamen, apertis, impudentibus, atque intolerandis me conuictijs flagellat, nunc sopheram, nunc calumniatorum rem faciens. Hæc ille in præfatione. In ipso autem libro, de multis Bucerum & Lutherum repræhendens, Erasmus quoque alicubi coniungit eisdem. Verbi gratia, de operibus poenitentiae, quæ fecerunt Niniuitæ, ad placandum sibi Deum, sic ait. Quid ergo de his dicturi sunt? Certe secundum Erasmi illud axioma, Deo hæc eorum

Repræhen
sio respõsi
Principum
Luth.

Albertus
Pighius cõ
tra Buce
rum.

Opera poe
nitentiæ
Niniuitæ.
rum.

eorum opera placere non poterant, ut quę præter eius præceptum ultro assumpta, non eo spectabant, ut proximo per ea commodas retur. Secundum aduersariorum uero doctrinam, quam in Confessione suę fidei atq; eius Apologia publice asserunt, atrociori etiam censura percelluntur. Neq; enim solum ingrata Deo, & illis qui ea fecerunt inutilia, sed etiam perniciosa, impia, & Dæmoniorũ doctrinis introducta fuerũt: quia facta ad placandum Deum, ad eius impetrandam gratiam, promerendamq; misericordiam. Et quid diuina scriptura? Vidit, inquit, Deus opera eorum: quia conuersi sunt à uia sua mala, & misertus est super malitia, quam locutus fuerat, ut faceret eis. An hic non uides diuersissimum Dei ab Erasmo & Lutheranis iudicium? Hęc & id genus multa Pighius.

*Acta scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XLIII.*

Hoc anno rursus Nurenbergæ, absente adhuc Cæsare in Hispanijs, per Regem Rom. habitus est Conuentus Imperialis, à mense Ianuario usq; ad Aprilem: Cuius Recessus factus ac publicatus fuit die XXIII. Aprilis. Adiuncti fuerunt Regiæ Maiestati ad id negocij Tres Commissarij à Cæsarea Maiestate, utpote Christophorus Episcopus Augustensis, Fridericus Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, & Ioannes de Nauis: Quorũ primus in illo cõuentu Nurenbergæ obdormiuit in Domino. Tractatum est autẽ et ibi præcipue de ratione belli, aduersus Turcas gerendi, deq; præsidijs subsidijscq; & contributionibus in tempore constituendis. De causa uero religionis, nihil aliud constitui commode potuit, nisi ut publica pax utrinq; seruetur, ne religionis prætextu ulli inferatur uis aut iniuria. Fuit eodem anno indictum à summo Pontifice Generale Concilium ad Ciuitatem Tridentinam, quo Tres misit Cardinales Legatos. Quoniã uero propter bella, quæ inter potentissimos erant Monarchas, perpauci Episcoporum comparuerunt: reuocatis Romam Legatis, suspensum est ad tempus Concilium illud. Fata insuper eripuerunt Catholicis in Germania Duos Clariss. & Doctiss. uiros, D. Eckium, & D. Pighium, fortissimos contra hæreticos Ecclesię fideicq; Propugnatores. Mortuus autem est uterq; intra unius mensis, & quidem primi spaciũ, non sine publico plurimorum luctu & gemitu. Cochlæus Tridentum ad Concilium à Vratislauia proficiscens, dum Campidunum usq; peruenisset, comperit ibi, solutum esse Con-

Conuentus
Imperialis.

Concilium
indictum
& suspensum.

Obitus Ec
kij & Pighij.

Cc ij uentum

Cæsar con-
tra Ducem
Cleuensem

uentum indictæ Synodi. Et uidit ibidem Cæsarem Die 15. Iulij, ex Italia cum exercitu tendentem in Germaniam Inferiorem, aduersus Ducem Cleuensem, qui ab eo ad Regem Franciæ defecerat, atq; Ducatum Geliæ occupauerat, ac multa Brabantinis damna, Cæsare absente, intulerat. Quæ Cæsar, intra paucos menses uictum ac subiugatum, pro innata Clementia sua, rursus in gratiam recepit.

Discordia
Coloniz
inter Clerū
& Episcopum.

Bucerus autem impia fraude Colonienſi insinuatus Archiepiscopo, Hermanno (qui Natalibus Comes erat à Vueda) gratissimam suscitauit inter illum & Clerum eius discordiam in religione. Induxit enim illum in Lutheri hæresim, reclamante frustra, non solum Reuerendo & Illustri Capitulo Maioris Ecclesiæ Colonienſis: sed etiam uniuerso Clero totius Ciuitatis, totaq; Vniuersitate Colonienſi. Cochleus uero, gratia ac benignitate Reuerendissimi Episcopi Eystetensis, nactus Præbendam in Choro S. Vulibaldi, è Campiduno rediit ad Eystet. Ibiq; nouam adiecit præfationem Quintæ suæ Philippicæ, prius ædiæ, quam supra dicto nuncupauit Archiepiscopo.

Præfatio ad
Archiepiscopum
Colonienſem.

Vbi inter cætera, post recitatam S. Ambrosij ad Imperatorem Valentinianum II. responsionem, ita subiunxit. Sic te quoq; Reuerendiss. Princeps ac Domine, Lutheranis ac Zuinglianis suggestoribus & consultoribus pessimis respondere decuisset. Absit, ut ego hæreditatem patrum sanctorum, Seucrini, Cuneberti, Brunonis, Heriberti, Peregrini, Annonis, & omnium retro fidelium Episcoporum, antecessorum meorum, qui per tot Collegia & Monasteria (quæ suo ære & labore fundauerunt) cultum & laudem Dei, & sanctorum eius memoriam ac uenerationem, adauerunt: tradam in manus tam rapacium luporum, ac publice damnatorum hæreticorum, qui Ecclesiarum Collegiatarum & Monasteriorum hostes sunt nefandissimi. Quis Prædecessorum meorum unquam ita fecit? Tali sane responsio seruares bonam ad Deum conscientiam, bonâ fidem Christo, principi pastorum (cuius tibi commissæ sunt ouiculæ) debitâ erga summum Pontificem & Romanorū Imperatorem, Dominos & superiores tuos, obedientiam atq; fidelitatem: apud Exteras nationes Christianas laudem: apud Clerum & populum Colonienſem (qui tot iam annis unanimi tecum consensu istas perditionis damnatas sectas abominati ac detestati sunt) beneuolentiam pristinam: atq; præcaueres infinita in plebibus Christi scandala, quæ de hoc facto tuo non sine multorum gemitu passim audiuntur. Et infra.

Accusatio
sanctorum
cōtra illum
Episcopū.

Quod si à te (inquit) pastore intromissus est lupus iste Bucerus, facile intelligis, quàm grauem de tanto facinore rationem redditurus sis Principi pastorum in die nouissimo, quando stabū contra

te in magna constantia, non solum omnes sancti Prædecessores tui, quorum labores & sanctas foundationes per hos lupos, eorum ouili & populo fideli auferre et abolere conaris, si non primo quoque tempore eos amoueris atque expuleris: Verum etiam numerosa sanctorum Martyrum agmina (quorum sacræ Reliquiæ, in magna per tot sæcula ueneratione Colonix ab omnibus habitæ fuerunt, habenturque adhuc hodie) in te coram Iudice consurgent. Neque surdas interim præbebit Deus aures gemitibus, lachrymisque & suspirijs tot sacrarum uirginum, sacerdotumque & Monachorum, intra muros sanctæ ciuitatis Colonix Deo seruientium, quos per lupos istos tam immaniter conturbas & discrucias. Hæc ibi Cochleus. Qui & in Henricū Bullingerum, Zuinglianorū apud Tigurinos Antesignanū, edidit eodem anno Ingolstadtij libellum, inscriptum De Canonice scripturæ, & Catholicæ Ecclesiæ autoritate: In cuius præfatione sic ait, Quid si solos reprehenderes abusus, qui Prælatorum negligentia (urgente in senium mundo) irruerunt, uitamque duntaxat scandalosam & prauos mores plurimorum ex Clero, qui suo non recte in Ecclesia funguntur officio, palam argueres, aut quantumuis acriter insectareris; non solum tacitus comprobarem, uerum etiam publice collaudare non uererer. Quoniam uero præcipua totius religionis nostræ capita (quibus labefactatis aut subuersis, cunctarum periclitaretur salus animarum) impetis, hostiliterque oppugnas: non licet mihi (stimulante ad debitum officium conscientia) ad omnia tacere aut desidiose dissimulare, quamuis ignorem, quæ tua sit conditio, qui status, quæ functio &c. De animarum quoque Purgatorio igne libellum ædidit, contra duos sermones Andræ Osiandri. Cæterum Clerus secundarius ciuitatis Colonienfis, aduersus Buceri librum recens æditum, egregium matura deliberatione scripsit ac euulgauit iudicium. In quo doctissime deteguntur atque confutantur Buceri complicumque eius errores ac impia dogmata Latine, quod in Germanicum quoque translatum est.

Contra
Bullingerum
de auctoritate
Ecclesiæ.

Cc liij Acta

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XLIIII.*

Cōuentus
Imperialis
Spiræ.

OC anno celebris fuit Conuentus Imperialis à Cæsaremet presente Spiræ habitus, in quo & omnes septē Principes Electores (quod raro fit) personarum liter presentes fuerūt. Tractatū ibi rursus fuit de ratione belli defensusi cōtra Turcas, et de sumptibus atq; contributionibus ad bellum illud necessarijs.

Admonitio
Papæ
ad Cæsarem
scripta

Fuit & de causa Religionis ibi seriō actum, & Lutheranis ad importunam eorum instantiam concessum non nihil, quod summo Pontifici per omnia placere non potuit. Recessus ergo publicus datus fuit Spiræ X. die Iunii. Cuius sane tenorem ubi Ro. Pontifex accepit, paterne admonuit per quendam epistolam Cæs. Maiestatem, ut in causa fidei & Religionis, more maiorum, nihil uelit, in consulto Ro. Pontifice, statuere aut permittere, in sedis Apostolicę præiudicium. Mos (inquit) maiorum est eiusmodi, ut quoties de his, quæ ad religionem pertinent, disceptatur, ad sedem Apostolicam omne iudiciū semper referatur, nihil illa inconsulta statuatur. Tu uero nunc filii, cum uel de Concilio generali, tanquam de remedio omnium opportunissimo afflictijs Ecclesię rebus, & ipsius in primis Germaniæ mentionem facis: uel de Nationali, cuius etiam meministi: uel de futuro ad proximum Autumnum Imperiali Conuentu, in quo de religione cæterisq; rebus, quę ad illam pertinet, tractare promittis: ita agis, ita statuis, ut supprimas eius nomen ubiq; cui diuina & humana iura, approbante tot sæculorum consensu, supremam, cum cogendi Concilia, tum statuendi de his & ordinandi, quæ ad Ecclesię unitatem utilitatemq; spectant, aucto-

Obscenissimus liber
Lutheri cōtra
Papam
& Card.

ritatem dederunt &c. Conterā hanc Papæ Pauli III. epistolam, horrenda conuitia scripserunt Lutherani, quidam Latine, quidam Germanice. Lutherus ipse Teuthonice prolixum aduersus eam ædedit librum, utiq; adeo maledicum & obscenum, ut sine pudore recitari aut legi non queat. Adidit et alium Germanice libellum, in Quatuor partes diuisum. Quarum prima titulum habet, De Principalibus articulis Christianæ fidei, contra Papam & Inferorum portas sustinendis. Secunda cōtinet eius Confessionem. Tertia, De uera & falsa Ecclesia, quomodo discernatur. Quarta, De tribus symbolis aut Confessionibus Catholice fidei. Cochleus quoq; non paucos hoc anno ædedit Latine libellos, partim contra Lutheranos, partim contra Zuinglianos. Verbi gratia. Philippiam sextam, contra Melanctonem & Bucerū, pro Colonensium

Opuscula
Cochlæi.

iudicio:

iudicio: Defensionem Cæremoniarum Ecclesiæ, contra Tres libellos Ambrosij Moibani Vratisiauiensis: De nouis translationibus ueteris et noui Testamenti Disceptionem: Quadruplicem rationem concordie super Confessione Augustana. Hæc contra Lutheranos. Contra Zuinglianos uero, De Inuocatione sanctorum, eorumque intercessione, & de Reliquijs Imaginibusque eorundem, contra Bullingerum: Replicam breuem, contra prolixam responsionem eiusdem Bullingeri: De sacerdotio & sacrificio nouæ legis, contra duos sermones Vuolffgangi Musculi. Item, Historiam de uita Theoderici Regis Ostrogothorum & Italiæ. Germanice item libellum unum, de modo & ulu orandi antiquo. Cæsar autem finitis Spiræ comitijs, Regi Franciæ bellum intulit in ipsa Gallia, eoque foeliciter peracto, in Belgicam eodem anno reuersus est: qui ad Parisios usque cum exercitu penetrauerat. Clero interim Coloniensi, pro fide & religione Catholica, libris & actionibus diuersis uiriliter, Lutherani Archiepiscopi sui conatibus & attentationibus repugnante.

*Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XLV.*

Cōuentus
Imperialis
Vuorma-
cia.
 Oc quoque anno indictus ac celebratus est Vuormaciæ Conuentus Imperialis, qui promissus fuerat in Recessu Spirensi, & constitutus in diem primum Octobris prioris anni. Itaque Cæsar ad eum diem tuos iussit ibi comparere Commissarios. Cæteri tardius aduenerunt: Rex Rom. mense Decembri: Cæsar infirmitate corporali præpeditus, longe tardius aduenit. Ex Principibus autem Electoribus, unus duntaxat personaliter comparuit, Illust. Comes Palatinus Rheni, & Dux Bauriæ Fridericus: cæteri suos miserunt Oratores. Minus igitur frequens ac celebris fuit iste Conuentus, quã fuit Spirensis, licet satis celebris fuerit ex Cæsaris Regisque personali præsentia. Vbi & Reuerendissimus Dominus, Episcopus Augustensis O T T O, Cardinalitia Dignitate ac amplitudine sublimatus, insigniorem eo honore Conuentum illum reddidit. Protractus autem est idem Conuentus usque in mensem Augusti, cuius die Quarto datus est publicus Recessus. In quo propter paucitatem Principum & Statuum, qui in proprijs personis adfuerunt, maiores & grauiores causæ, de quibus tractatum fuit, non sunt definitæ, sed suspensæ atque in alium Conuentum remissæ, quem Cæsar constituit Ratisponæ celebrandum,

Card. Augustensis.

celebrandum, atq; sequenti anno mox inchoandum die festo Epiphaniæ, seu Trium Regum: ad quem omnes Principes & Status personaliter, excepta causa infirmitatis, conuenire debeant. Vt autem illic in causa Religionis facilius ad concordiam perueniret, turt instituit Cæsar rursus, ad petitionem Principum & Statuum Protestantium, non cõsentientibus Catholicis Imperij Ordinibus, nouum Colloquium Ratisponæ, sub festum S. Andrææ inchoandum, & à Quaternis utriusq; partis Collocutoribus, & totidem Auditoribus peragendum, sub Præsidentibus à Cæs. Maiestate constituendis. Scripsit ad hunc Conuentum Germanice Bucerus Tres libros. In quibus prolixè suadet pro Nationali potius, quam pro Generali Concilio, multa inculcat contra Papam & omnem statum Ecclesiasticum, multa contra Edictum Vuormaciense, et contra Recessum Augustensem, multa contra Sacramenta & Ecclesiæ Cæremonias: Et quasi per omnia innocens sit, offerre se ausus est, ad experiendum de iure cum quocunq; aduersario.

Tres libri
Buceri.

Epistola
una contra
eosdem.

Hæc indigne ferens Cochleus, Latine scripsit epistolam ad Principes & Status partis Catholicorum, eamq; per proprium nuncium ex Eÿster Vuormaciã misit: suppliciter admonens, ut à fraudulentis & mendacibus Buceri commentis caueant: atq; etiam ad poenam talionis sese obligauit, si illum sub iudicibus non conuinceret, tum de erroribus in fide, tum de criminibus in uita. Cum aut epistola illa publice in promiscuo Catholicorum & Protestantium confessu lecta esset: cito nactus est eius copiam Bucerus, & Latine aduersus eam prolixum scripsit ac ædidit librum. Cui & Cochleus nactus exemplar, absq; mora Latine respondit, extractis è libro illius XVIIII. articulis, super quibus cum eo uelit sub iudicibus experiri de iure.

Horrendi
errores no.
uz sectæ.

Hoc præterea anno magna fuit fama, seu infamia potius, de diuersitate nouarum in Germania Inferiore exortarum sectarum. Etenim in Phrisia surrexit Laicus quidam, in oppido Emeda, nomine Dauid Georgius, ex Delphis oppido Hollandiæ, qui absurdissimos proposuit articulos. In quibus etiam Sadduceorum renouauit errores: negans resurrectionem carnis, extremum iudicium, Angelos, Dæmones, Baptismum, Matrimonium, scripturas, Paulum, uitam æternam in cælo. Affirmauit autem se Tertium esse Dauid, qui in Regno Christi super terram regnare debet: atroxores uoluit esse communes: docuit non esse peccatum, negare Christum coram hominibus; non spiritum, sed solam carnem peccare: stultos fuisse Apostolos & Martyres, quod tormenta morteq; propter Christi confessionem passi sunt. Quia æque bene saluentur spiritus infidelium, sicut fidelium: & æque bene damnetur

tur

tur caro Apostolorū, sicut infidelium. Cæsar itaq; ubi hæc accepit, magna seueritate usus, gladio & igne in huiusmodi hæreticos animaduertit, & acerrima inquisitione tam nefariam sectam extirpauit: Atq; ut contra omnes nouarum sectarum errores & blasphemias, certos fidei & doctrinæ Catholicæ articulos populi eius haberent, commisit id negocij suis Theologis Louaniensibus.

Vnde factum est, ut Decanus & tota facultas Theologica Vniuersitatis Louaniensis, per iuramentum in Collegio Theologorum congregata, unanimes sententia consignauit et approbavit XXXII. articulos, pro Catholicis & Orthodoxis ab omnibus habendos.

Quos & Cæsar ipse publico Edicto, tum in Latina, tum in Burgundica lingua, comprobauit, ac per omnes populos & prouincias Inferioris Germaniæ diuulgari, doceri ac acceptari, præcepit. Neq; immerito id fecit: Eleganti enim compendio asseritur in ijs doctrina sana & Catholica, contra omnes nouarum sectarum errores & insanias. Hanc autem Cæsaris pietatem ægre ferentes sectarum Antesignani, præsertim uero Lutherus & Bucerus: uarijs calumnijs & conuictijs in autores illorum articulorum, Theologos Louanienses, inuecti sunt. Argentinenfes quidem nouos contra

eos Teuthonice commentarios euulgauerunt: Lutherus autem LXXV. propositiones, superbissima censura, & Latine & Germanice in eosdem emisit. Inter quas, uerbi gratia, iste quoq; continentur, & quidem inter primas, uelut aliarum fundamentum.

Quicquid (inquit) in Ecclesia Dei docetur sine uerbo, mendacium & impietas est: Si idem pro articulis fidei statuitur, impietas & hæresis est. Cui si quis credit, Idolatra, Diabolum pro Deo colit. Hinc ita concludit. Septem esse Sacramenta, sine uerbo asseritur ab hæreticis & Idolatris Louaniensibus. Item, Doctrina Synagogæ Louaniensium de Baptismate, est damnanda ut hæretica. Explodenda item est et abominanda doctrina Nostrollorū Louaniensium, in usu Eucharistiæ, cum sit prophanationis, hæresis, Idolatriarum plenissima. Item, Missam pro defunctis offerri, hæreticū est et blasphemum, insigniteq; mentitur Lerna Louaniensium, esse à Christo institutam. Item, Confutationes Louaniensium sanguinariæ & incendiariæ, pertinent ad Parridas, non ad eruditionem, quam in sacris literis prorsus nullam habent. Quem, quæso, articulum hæresis illi confutarent, qui ipsi sunt pleni & distenti innumcris hæresibus, blasphemijs & Idolatrijs: Deinde nihil ex scripturis, sed omnia ex doctrinis hominum ructant, uomunt et cacant in Ecclesiam, nō suam, sed Dei uiuentis. Item, Ritus ordinandi sacrificos Missales, id est, Crucifixores Christi, est inordinatio Diaboli. Item, Matrimonium

Seuera contra eam sectam executio.

XXXII. articuli Theologorum Louaniensium.

LXXV. propositiones Lutheri contra Louanienses.

trimonium esse Sacramentum, sine uerbo dicitur, & à Magistris
 Nostrollis in speculo Marcolfi uisum est. Item, Cacyca uerius est
 Ecclesia Papæ & Magistrollorum, Ecclesiæ Christi sanguinaria
 aduersatrix & uastatrix. Hæc & id genus multa, furore plus quam
 hæretico plena ibi Lutherus: Qui & in Zuinglianos acerrime no-
 uo inuectus est libello. Cui Tigurini respondentem, tum Latine
 Tigurini
 cōtra Lut.
 tum Germanice, inter cætera sic aiunt. Prophetæ & Apostoli, Dei
 gloriæ, non priuato honori, non suæ pertinaciæ & superbiæ stu-
 debant: sed peccatorum salutem querebant unice. Lutherus autem
 sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & confestim Sa-
 thanæ tradit, quotquot illius sententiæ non illico subscribere uelint:
 Et in omnibus correptionibus suis plurimū maligni spiritus, quam
 Noua hæ-
 resis alia.
 minimum uero amici & paterni ingenij, depræhenditur. Hæc illi.
 Erupit & alia hæresis noua in plerisque Sueuiæ oppidis, quam
 Schuuenkefeldianā uocant, cuius autor Slesita est, genere Nobis-
 lis. Is ergo, ut aliquid noui, per quod innotescat, afferat, ex antiqua
 Manichæorum hæresi dogma uetus arripit ac renouat, docens,
 Christum non fuisse conceptum in utero uirginis Mariæ, ex natu-
 ra & sanguine eiusdem opificio Spiritus sancti: neque ex ea natum,
 sed aliunde à Deo creatum hominem assumpsisse. Inter has insa-
 nientium & undique irruentium hæreticorum diuersas machinatio-
 nes, impiosque conatus, sua pro parte Catholicorum studia exercens
 Libelli Co-
 chlxæi.
 Cochlaus, quædam opuscula sua Latine scripta, uelut antidota
 quædam euulgauit: Vtpote Miscellaneorum libros Tres, qui di-
 uersos continent Tractatus XXX. lib. Considerationem de cons-
 cordiæ tractatu, contra duo scripta Lutheranorum. Item, Velita-
 tionē contra Quatuor cōiecturas Andræ Osiandri, de sine mun-
 di. Item, Replicam in Musculi Anticochlausum, de sacerdotio & sa-
 crificio nouæ legis, & in Antibolen Bullingeri, atque in quædam
 Defensio
 iudicij Cle-
 ri Colo-
 niensis.
 scripta Buceri. Item, in Nyctitoracem noui Euangelij &c. Colo-
 nienses quoque strenue contra sui Archiepiscopi nouam & impiam
 Reformationem, & publicis actionibus institerunt, & æditiis libris
 sana Ecclesiæ dogmata omni probationum genere confirmarunt.
 Inter quos sane insigniter emicuit Defensio iudicij Vniuersitatis &
 Cleri Colonienfis, contra Melancthonis, Buceri, & Oldendorpij
 calumnias, à R. Patre, Everhardo Billick Carmelita, Sacræ Theos-
 logiæ Doctore, & Prouinciali Germaniæ Inferioris, ædita. Et eor-
 dem anno rursus ad Tridentum indixit summus Pontifex Gener-
 ale Concilium, cui præfecit Tres Cardinales Legatos, uirtute ac
 eruditione excellentissimos. Quorū opera consulatur Ecclesiæ, &
 cōtra hereses usque adeo impias uariasque, & contra corruptos mores
 & abusus Ecclesiasticorum.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini
M. D. XLVI.

Colloquium de religione à Cæsare in Conuentu Ratisponense secū
 superiore Vuormaciæ habito, ad festum S. Andrææ indictū, & ab eodem postea ad XIII. diem Decembris ex certis causis per literas prorogātū: propter tardiores eorum, qui ad Colloquium deputati fuerunt, aduentum, non potuit inchoari Ratisponæ ante XXVII. diem Ianuarij. Nam ij, qui ab Electore Saxonix ad Colloquium missi sunt, Doctor Laurentius Zoch, ut auditor, & D. Georgius Maier, ut Collocutor, aduenerunt primum die XXI. Ianuarij, cum cæteri ex utraq; parte iam pridem comparuissent, & Melanctonem (qui nominatim pro Collocutore fuerat Cæsari per literas indicatus) tot diebus frustra expectasset: Quandoquidem pro eo substitutus ab Electore prædicto fuit D. Maier. Die igitur 27. Ianuarij, Domini Præsidentes, post solenniter celebratam ritu Catholico in Cathedrali Ecclesia Missam, in Prætorio cum utriusq; partis Collocutoribus & Auditoribus conuenerunt, factoque confesso Cæsareæ Maiestatis, Commissiones sibi factas exhibuerunt, ac recitari fecerunt utriq; parti. Modum insuper procedendi, à Cæsare præscriptum, utriq; parti in scriptis tradiderunt. Verum, cum Lutherani suspiciosius uarijs causationibus & exceptionibus rē protraherent, atq; Colloquium inire nollent, nisi proprios permitterentur habere Notarios: effecerunt, ut Quinto tandem die Februarij primum, à Catholicis Collocutoribus materia de articulo iustificationis, iuxta præscriptam à Cæsare formulam, proponi potuerit. Die autem sequenti Lutherani, antequam ad materiam propositam responderent, prolixo apparatu præfati ac protestati, & extra propositum querelis et excusationibus uagati: rem scriptis, recitationibus, ac dictationibus extraxerunt, usq; in diem XII. Februarij, antequam Catholicis daretur locus aut copia respondendi. Deinde die XVII. Februarij Lutheranis concessa dicendi facultate, res iterum extra est partim dictationibus & scriptis, partim familiari colloquendi uice ac disceptatione uerbali, usq; ad 24. diem Februarij, qui erat festus Mathix Apostoli ueneratione. Interea Cæsar à Dominis Præsidentibus consultus, & de modo procedēdi (qui Lutheranos peruicacia & importunitate à præscripto aliquantulum mutatus erat) certior factus, nouam eis super quibusdam dubijs cōmissionem misit, & utriq; parti literas Credentiales, ut de sua

D d uoluntate

uoluntate & mandato Præsidentibus crederent, & R. D. Iulium Pflug, Electum et Confirmatum Numbergensem, pro Tertio Præsidente recipere. Quæ die 26. Februarij publicata utriq; parti, à Catholicis quidem obediẽter acceptata sunt, à Lutheranis autem per uarias ambages & excusationes recusata. Quæ sane res inter Præsidentes & Lutheranos, uarijs tractationibus diebus aliquot agitata, non potuit ad consensum perducì, eò quod Præsidentibus non liceret egredi aut recedere à præscripta Cæsaris cõmissione. Lutherani autem à conditionibus & limitationibus, quas contra Cæs. cõmissionem afferebant, nolent recedere. Coacti sunt igitur Lutheranorum peruicacia Domini Præsidentes, ipse de rebus iterum scribere ac referre ad Cæs. Maiestatem (quæ iam iter ingressa erat è terris inferioribus uersus Ratisponam) ut scirent inde, quid Lutheranæ parti, tam obstinate contra cõmissionem excipienti, permittere aut concedere deberent. Lutherani autem, antequam à Cæsare adueniret Rescriptum, contra Præsidentium uoluntatem, die 20. & 21. Martij (quæ erat Dominica Reminiscere) subito præter omnium opinionem, insolita festinatione, tantum non furtiue, discesserunt, & sua contumacia omnem Colloquij fructum præpedierunt, atq; concordie spem præciderunt. Id quod optimis quibusq; qui pacis & concordie desiderio tenebantur, displicuit, & Cæsar ipse permolestè tulit. Nam ubi Ratisponã peruenit, Die X. Aprilis, & per paucos ad iudicium Imperij Conuentum Principes & Status personaliter præsentem reperisset: nouum ad singulos misit mandatũ, ut omnes absq; ulteriori procrastinatione aduenirent. Datum Ratisponæ XXII. die Aprilis. In quo inter cætera sic ait. Cæterum, cum auditores & colloquentes, qui Augustanę confessioni adhærentium nomine, in proximo Colloquio, ad dispares religionis articulos conciliandos, uocati & ordinati fuere, nuperrime ante nostrum aduentum, nobis inscijs, etiam (ut ex alijs accepimus) nostrorum ad id deputatorum Præsidentium, eorũ abitus ratione, cõliberatione habita, ab ipsis neglecta, citra omnem necessariam & legitimam causam (quod forte neminem clam habet) inexpectata festinatione terga dederint: Quorum recessus culpa, actus nunc totius Colloquij silet & iacet: Denuo in hoc necessitas requirit uestrum etiam consilium. Quare sic præmeditatis, & bene instructis omnibus obsequijs nobis deesse minime uelitis. Et tantum de Colloquio. Cæterum per triste aduenit inter colloquendum Lutheranis nunciũ, de obitu sui patris (ut eum uocant) Lutheri. Qui è Vuittenberga Islebium profectus, ut tractatui sæculari in causis prophanis discordiæ, quæ inter Comites à

Fugitiua
Lutherano
rum abitu.

Verba Cæsaris in mandato ad Principes & Status.

Interitus
Lutheri.

Mansfeld

Mansfelt erat, interesser, eò quod sub illis Dominis Islebijn natus esset: Die XVII. Februarij peracta in publico cum alijs coena caq; largiter sumpta, & facetijs hilariter extracta, eadem nocte interiit. De cuius obitu multi multa scribunt. Aliter narrant & scribunt ex uicinis locis Catholici: aliter loquuntur & scribunt Lutherani.

Multos enim agminatim emittunt Germanice libellos, ad persuadendū cunctis, quàm sancte mortuus sit ille sanctissimus (ut aiunt) omnium eorum pater. Circumferuntur præcipue Trium Collegarum eius scripta, Ionæ Cocci, qui falso seipsum iustū uocitat, Phil. Melanchtonis, et Ioan. Pomerani: Qui cum illo in librorū Vuitenbergensium frontispicio, Quatuor primæ paginæ angulos, uelut Quatuor Euangelistæ noui, occupare solent. Ionas interfuit præfens morti illius nocturnæ, subitanæ, & improuisæ: scripsit epistolam confestim eadem nocte, qua ille interiit, ad Electorem Saxonix, ac funebri postea pompæ contexit historiã. Alij Duo funebres habuere cõciones. Pomeranus Germanicã ad populum: Latinam (quæ mox à Crucigero in Germanicam uersa ac ædita est) Melanchton ad scholasticos: Laudis & complorationis plena sunt omnia. Vellent libenter omnibus persuadere, quod mortem ille non gustauerit, sed uelut Enoch, aut Helias, aut Ioannes Euangelista, sine morte translatus sit. Allegant enim illud uerbū Christi Ioan. 8. cap. Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit (aut uidebit) mortem in æternum. Quod dicunt illum paucis ante exitum suum diebus, manu propria Germanice scripsisse in libro quodam hospitis sui, atq; in hunc sensum exposuisse. Si quis serio uerbum Dei meditetur in corde, ei credens, & super hoc obdormiat aut moriatur: is transit hinc, antequam mortem prospiciat aut sentiat. Huic autem eorum impudentiæ obstat mortui cadauer, idq; foetidissimum, quod multorum oculi palam uiderunt in terram sepeliri: Quod de corpore Enoch, Helix, aut Ioannis, uerè affirmare non possunt. Si quis ergo historiam istam, quam Germanice scripsit Ionas, prescius aut propius inspiciat, facile intelliget, omnia referri ad uanam gloriam & sæcularem pompam in funere, & ad carnis delicias mundicæ honores in uita. Et ea omnia longe abfuisse ab instituto uerorum Christi discipulorum. Quis enim sanctorum sic iter fecit pompatica ostentatione, uelut Triumphali curru uectus, cum tribus filijs, damnato & incesto coitu ex Monacho & Moniali conceptis ac procreatis: sicut fecit hic Lutherus? Aut quæ erat eius Dignitas aut nobilitas, ut à tot Generosis Comitibus de Mansfelt misiss, illi obuiam Centum & XIII. equibus in confinio honoris causa exciperetur? Aut quo Maiorū

Varij de eius obitu libelli.

Qualis mors Lutheri.

Historia Ionæ de exitu et funere Luth.

Quales
Lutheri ad
Deum pre
ces.

aut Apostolorum exemplo, ipse hæreticus notorius, & ab utraq; potestate suprema legitimo iuris ordine damnatus, atq; in Episcopum nunquã electus aut ordinatus, nouo ritu, à se se friuole excogitato, ordinauit & consecrauit (ut ait Ionas in ista historia sua) Islebij Duos presbyteros, ipse neq; Missam celebrans, neq; cum alijs tunc communicans? Quid uero sanctitatis aut miraculi hoc habet, quod omni uespere post coenam, opipare paratam & largiter acceptam, distento cibus & potu uentre, in habitaculo suo per fenestram prospiciens, aliquantulum orauit, interdum tam serio ac sedulo (sicut recitat historia) ut circumstantes, dum taciti adessent, quædam eius uerba admirabundi perceperint: cum nihil dicatur ibi uel de horis Canonicis (ad quas dicendas utiq; ut Monachus professus, & presbyter olim rite ordinatus, de iure obligatus erat) uel de alijs ab eo interdum factis (si quas modo fecit) orationibus? O sanctitatem miraculosam, & apud Christianos nunquam prius auditam, quod nouus Saxonix Apostolus, tota die sæcularibus intentus negocijs, prandijq; & coenæ crapula oneratus, omisis totius dici horis Canonicis, paululum, antequam cubitum iret, in fenestræ prospectu orasse depræhensus est: cuius hæresi ac scelere tot per omnẽ fere Saxoniam, Pomeraniam, Daniam, Sueciam, & Noruegiam, Monasteria, & Collegiata Ecclesiæ atq; etiam Cathedralæ (non solum omisis, sed etiam publica uiolentiã prohibitis & interdicitis, Missis & horis Canonicis) desolantur, & à Dei laudibus obmutescunt die nocteq;, et ab omni cultu solemnitateq; ueteri cessant. Quid uero illud, quod ab ipsis rogatus Comitibus, ut ante prandium à prophanis causarum tractationibus abstineret ac quiesceret, in prandijs tamen et cœnis eorum, in suo (uelut proprio et insigniori) sedili semper accubuit? Scilicet oportuit eum custodire illud uerbũ Christi. Amant primos recubitus in cœnis. Non autem in cœnis tantummodo, sed etiam in prandijs: à quibus pleriq; sanctorum patrum & Monachorum perpetuo, exceptis Dominicis & festis diebus, abstinuerunt. Quid item egregium (ut iactitat Ionas) istud eius Apophthegma. Nos senes ideo tam diu uiuere oportet, ut in Diaboli posteriora respiciamus, ac tot mala, infidelitates, miseriaeq; mundi experientes, testes simus. Diabolum tam malum spiritum fuisse: Item. Genus humanum est sicut ouile ouium occisionis. Item illud, quod in historia omissum, in Ionæ ad Electorem Saxonix epistola maiusculis insertum est literis, Solitarium esse, non affert lætitiã. Quasi uero Monachis à Paulo dictum non sit. Gaudete in Domino semper, iterum dico Gaudete. Aut quasi non ad uitam & salutem, sed ad occisionem & perditionem

Primus recubitus in cœnis.

Qualia Apophthegmata Lut.

perditionem à Deo creatum sit genus humanum: Aut falso dixerit Apostolus. Deus uult omnes homines saluos fieri: Aut quasi non fuerit senior Luthero Moyſes, quando dixit ei Deus. Videbis posteriora mea, faciem autem meam uidere non poteris. Ad Dei igitur potius, quam ad Diaboli posteriora, respiciendum est senibus. Quid deniq; dicamus de ultima Lutheri oratione, quam historia maiusculis literis notatam recitat: O mi pater (inquit) ecclestis, Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, Deus totius consolationis, Gratias ago tibi, quod mihi dilectum filium tuum Iesum Christum reuelasti. In quem credo, quem prædicaui & confessus sum, quem amaui et laudaui: Quem abominabilis Papa & omnes impij uituperant, persequuntur & blasphemant &c. Interroget hic Ionas patres, excutiat uel diligentissime omnes scripturarū, legum & Canonū, Conciliorumq; angulos, an apud ullum Christianum inuenire queat talē morituri orationē. In qua quispiam ita sese iactitet: ita præ se cunctios, qui sub Papa Christum coluerunt, contemnat & incuset: ita insectetur & calumniatur Ecclesie Pastorem, summū Pontificem. An non potius credendum est, Christum iudicem mox post hæc uerba eius, in ipso exitu raptæ iam de corpore animulę eius dixisse. De ore tuo iudico te serue nequam: Quia tu ipse antea dixisti & scripsisti, te audire in Papa uocem Christi, in eo loquentis & præſidentis. Item Anathema sit & maledictus, qui contra ueritatem Apostolicarum ueniarum loquitur. Item fateor, sub Papatu plurimum esse boni Christianorum, immo omnium bonum Christianum: Et sub Papa esse ueram Christianitatem, atq; adeo uerum nucleum Christianitatis. Quid igitur spei de salute potest esse homini sic indurato, & in finem usq; contra charitatem in hæresi, schismate, ac rebellione, odioq; contra Papam perpetuo persistenti, ac pertinacem & obstinatam animam effanti: iudicat enim eum non solū Christi, Pauli, Cypriani, Augustini, et similibus sententia multipliciter attestata: sed etiam sermo ipsius & oris proprii iudicium. Stulte igitur ac impie laudat eum de hac oratione Ionas. Quemadmodum & Pomeranus, in fine funebri ad populum orationis sue, cacatam iactitat stulte illius prophetiam, hoc carmine.

Pestis eram uiuus, moriens tua mors ero Papa.

Non enim tam Papæ, quam Germanię, & innumeris animabus pestis fuit uiuus: mortuus quoq; nemini magis quam ihs, qui ei credunt, pestis et exitiū erit: & ipse iam procul dubio scit et experitur, quam læua fuerit sibi metipsi pestis, & uiuus & moriens. Quod si

Dd iij moriens

Ad Phil. 4.

1. Timo. 2.

Exod. 33.

Ultima O-
ratio Luth.

Quale
Christi in
animā Lu-
theri iudic-
cium.
Lut. 19.

Cacata pro-
phetia Lut-
heri contra Pa-
pam.

moriens mors est summa Pontifici, ut uane gloriatur, Quid est, quæso, quod Elector Saxo. in Edicto suo, nuper 14. die Februarij per omnes terras suas promulgato, tam uehementer sibi suisq; confederatis à Papæ practicis (ut ait) timet, & suos domi manere, atq; in continuo armorū apparatu persistere iubet: Nunquid mortuus Papa tam magnopere timendus est: At uulgare est Italorum pro-

Papa manet, hæretici ut aqua dilabuntur.

uerbium. Homo mortuus non facit Guerram. Manet igitur Papa, & manebit usq; ad consummationem sæculi: Hæretici uero uelut aqua dilabuntur, unus post alium. Vbi nunc sunt magniloqui oppugnatores Papæ, Zuinglius, Oecolampadius, Carolstadius, Capito, Grynæus, Lutherus, & complures alij: Mors depascit eos nunc secunda usq; in æternum: Papa & Sedes Apostolica,

Quanta pompa in funere Lutheri.

supra petram firmiter ædificata, perpetuo permanet. Quid uero prodesse potuit animæ Lutheri, ad tribunal Christi raptæ, uanis sima pompa funeris, quando cadauer eius stanneo inclusum loculo, circumlatum per diuersas Ecclesias, & longa seductorum ab eo populorum processione deductum atq; comploratum, & splendido, tam equestri quam pedestri, agmine Vuittenbergam reuectum, uanis complorationibus sepulture traditum est: Imprudentius tamen stanneo, quam ferreo imposuerunt loculo cadauer, non attendentes exemplum & astutiam Sarracenorum, qui ferreum potius, quam stanneū fecerunt Mahumeto suo sepulchrum, quod in aere pendulum à Magnetibus teneri dicitur, in Mesquita Mechaë urbis Arabiæ: Magnes enim lapis, non stannum, sed ferrum attrahere, scribunt Phylisci, & experiuntur artifices. Quo denicq; exemplo Catherina Monialis, uxor Lutherina, post funeris curam, carpento uecta, in publica processione, se suosq; tres ex Luthero filios, Ioannem, Martinum, Paulum (ut enumerat historia) spectandos præbuit: Nunquid tali modo deductum fuit funus olim B. Martini, aut S. Ambrosij, aut Diui Augustini? O miseros et excæcos homines, quos talium non pudet, qui tam cæcum habent & de rebus humanis, & de religione Christiana iudiciū. Vt autem improbis & impijs laudatoribus illis, qui dicunt malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.

Infœlices & perniciosi labores Lutheri.

Considerent autem p̄ij, quid tantis præuæ intentionis laboribus, curisq; ac studijs effecerit Lutherus, cuius rebelli ac seditiosa concitatione, tam multa hominū milia & corpore & anima in æternum perierunt, atq; deinceps adhuc peribunt: & tota per eum Germania confusa & conturbata, omne decus pristinum, perturbato Imperio, amisit, et ad bella tum externa, tum ciuilia spectans, trepidat, à Generali ac pacifico Concilio abhorrens, & à Papa, à quo fidem Christi

Christi suscepit: uelut ab Antichristo per scelera Lutheri dogmata sibi timet. Struka enim ista long historia, refert hanc quoq; Lutheri morituri tam impiam quam ridiculam stultitiam, quod eadem nocte, qua periit, dixerit ipsi Ionæ & Cælio, alijsq; circumstantibus, Orate pro Domino nostro Deo & eius Euangelio, ut ei bene succedat: quia Concilium Tridenti, & abominabilis Papa, grauius ei aduersantur. Quis unquã audiuit, orandũ esse pro Domino nostro Deo: Sunt & aliq; complures in mendaci ac futili hac historia stultitiæ, quæ apud eruditos & cordatos uiros Lutheri famã magis denigrãt, quã celebrant: sed hic breuitatis gratia omituntur. Cochleus autem pro asserenda & confirmanda contra quoslibet hereticos ueritate Catholice fidei, hoc quoq; anno non nullos ædidi Latine libellos. Vnũ contra Lutheri articulos, quos Concilio proponendos esse censuit: Alterũ contra XVIII. articulos Bucerii. Tertium cõtra præfationes & Annotationes Melãchtonis. Quartum de Apostolicis Constitutionibus Epitomen Caroli Capellij &c. Casar deniq; ad celebrandum hic Ratisponæ more solito Conuentum Imperialem, post longam expectationem, presente iam Rege Ro. &c. fratre suo, & bona Principũ, tum Ecclesiasticorum tum sæcularium, parte personaliter parente, heri (hoc est Quinta die Iunij, Sabbato post festum Ascensionis Domini) celebrata solenniter in Cathedrali Ecclesia Missa, presentibus cum Maiestate sua, Rege, cæterisque Principibus, & Statibus Imperij: post imploratum diuinum auxilium, publicam in Prætorio Propositionem super ijs, quæ hoc in Conuentu agenda sint, exhibuit, ac ea promulgatione Comitã ista foeliciter (ut speramus Deumq; precamur) inchoauit.

Sculta historia.

Libelli Cochlei.

Inchoatio Conuentus Imp.

Hæc ex Actorum Lutheri Compendio, quod Ratisponæ, post dissolutum & fugacitabitione Lutheranorum desertum Colloquiũ nouissimum, scriptum est, hortatu & petitione R. D. Hieronymi VERALLI Archiepiscopi Rossanensis, Nuncij tunc Apostolici Apud Cæs. Maiestatem: Nunc uero Authoritate PAVLI III. summi Pontificis (exigentibus eius meritis) creauit & coaptat in Coetum & Collegium S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, Anno Domini M. D. XLIX.

Excusum est hoc Opusculum Apud S. Victorem prope Moguntiam, per Franciscum Behem Typographum, Mense Septembri. M. D. XLIX.

AD LECTOREM.

*V*anuis multorum Lutheri opusculorum in Actis eius mentio sparsim facta sit: tamen non omnium commode fieri potuit commemoratio. Vt igitur habeas generalem per compendium opusculorum eius cognitionem, operæ precii fuerit, exhiberi tibi ipsius Indicem, quem ædidi anno Domini M.D. XXV III. In quo commemorat scripta sua nominatim & distincte, quotquot ædidi ab anno M.D. XV III. usq; ad annum M.D. XXVIII. inclusive. Ex quo sane Indice conijcere licebit, quam grauis, durus, ferox, laboriosusq; ac uehemens sit iste Catholice Ecclesie Aduersarius, impugnator & hostis. Qui tot exantlatis scribendo laboribus non est defatigatus: quin potius contentionibus tam multis ac diuturnis, maiore s uideatur recepisse ad conuictandum ac maledicendum uires. In plerisq; enim scriptis, quæ post annum Domini M.D. XXVIII. permulta ædidi, multo amarulentiore ferocioremq; sese exhibuit, quam fecerat antea: Quæ admodum ex Actis & scriptis eius unusquisq; intelligere potest. Cæterum Numeri, qui post recitados libros cernuntur appositi, non librorum, sed annorum sunt. Ex quibus intelligi debeat, quoto anno unumquodq; opusculorum eius æditum fuerit, secundum minoris numeri annorum à Natiuitate Christi seriem.

INDEX

MARTINI LUTHERI
 INDEX LATINE SCRIPTORVM,
Martini Lutheri.

311

SERMONES.

- D**E poenitentia.
 De Indulgentijs.
 De uirtute Excom̄micationis.
 Anno 19.
 De Præparatione ad Eucharistiam.
 De Triplici iustitia.
 De duplici iustitia.

LIBELLI.

- E**Xpositio Decem præceptorum. 18.
 Ratio confitendi. 20.
 De libertate Christiana ad Leonem X.
 Tessaradecas consolatoria.
 De Captiuitate Babylonica Ecclesie.
 De abroganda Missa priuata. (21.)
 De uotis Monasticis Propositiones.
 Iudicium de uotis Monasticis.
 De instituendis ministris Ecclesie ad Bohemos. 23.
 Formula Missæ & Communionis.

COMMENTARII.

- C**ommētarius in Epistolam ad Galatas, post recognitus. 20.
 Enarrationes Epistolarum & Euangeliorum, per Dominicas Aduentus. 21.

- Operationes in XX. Psalmos.
 Enarratio Psalmi XXI.
 Annotationes in Deuteronomium Moyfi. 25.

PREFATIVNCVLÆ ET
 Epistole aliorum scriptis præfixe.

- E**pistola ad Vuolfgangum Capitonem.
 Epistola in meditationem Saouonorolæ.
 Epistola ad Ionam, affixa Apologiz contra Fabrum.
 Epistola ad Briefmannum, contra Schatzgeyrum.
 Epistola præmissa mandatis duorum Episcoporum.
 Epistola ad Heruagium, aduersus Bucerum,
 Epistola quædam ad Carolum Sabaudie Ducem.
 Octonarius Davidis uersus.
 Præfatio in commentarium suum per Apocalypsim.

APOLOGETICA.

- R**esolutiones Propositionum de Indulgentijs. 15.
 Responso ad Syluestrum Priorem.
 Acta Augustæ in Comitibus.
 Disputatio Lypfica excepta a Notarijs. 19.
 Resolutio propositionum Lypsicæ disputatarum.
 Resolutio

Resolutio propositionis Tertie Decimæ, de potestate Papæ.	Responsum Cæsari Vuorma ciæ. 21.
Apologia super quadam Eckia na purgatione.	Aduersus Ambrosium Catha rinum responsio, cum uisio ne Danielis.
Aduersus malignum Eckijudi cium.	Confutatio Rationis Latomia næ.
Ad Ægocerotem Emseri.	Aduersus Henricū Regem Ang gliæ. 22.
Ad schedulam inhibitionis Epi scopi Misnensis. 20.	Aduersus falso nominatum or dinem Episcoporum.
In Epitomen Syluestri.	Aduersus Cochlæum. 23.
Responsio ad cōdemnationem Colonienſium, et Louanien ſium.	De seruo arbitrio ad Erasmus. (26.
Apellatio repetita & renouata. Aduersus execrabilem Bullam Antichristi.	Propositiones de Digamia Epi scoporum. 28.
Aſſertio Articulorum damna torum.	

INDEX TEVTHONICE SCRIPTO-

rum, *Martini Lutheri.*

EXPOSITIONES.

O Rationis Dominicæ, Pa ter noster, pro Laicis. 18.	Septimi capitis Primæ ad Co rinthios. 23.
Septem Psalmsorum Pœnitent tialium Anno 19. quæ postea correcta est anno 25.	Psalms Centesimi Vicesimi se ptimi Ad Liounienses. 24.
Psalms Centesimi Noni. Dixit Dominus Domino meo.	Postillæ ab Epiphania, usq; ad Pascha. 25.
Psalms LXXVII. De ascensione Domini. 21.	Ionæ Prophetæ. 26.
Psalms XXXVI. ad Vuitten bergenſes.	Habacuc Prophetæ.
Cantici Mariæ, Magnificat.	Epistolæ Natiuitatis Christi Esa ix. IX.
Euangelij de Decem leprosis.	Quatuor Psalmsorum consola toriorum, ad Regiam Vn garix. 17.
Euangeliorum & Epistolarum Aduentus.	Zachariæ Prophetæ.
Item à Natiuitate Christi, usq; ad Epiphaniam.	

SERMONES.

D E Indulgentijs, cum cons futatione Tetzellij. 18.	De
---	----

De præparatione ad Sacramen- tum.		Quod Iesus Christus sit iudæus natus.	
De statu Coniugali.	19.	De ordinatione cultus diuini in genere.	
Sermo in Disputatione Lypsi- ca.		Christianæ Communitati potes- tatem esse iudicandi doctri- nas, & instituendi ministros.	
De oratione ac diebus Roga- tionum.		Institutio Cistæ Communis.	
De Sacramento Pœnitentiæ.		Epistola super hac quæstione, An quispiam, sine fide mor- tuus, saluari queat.	
De Sacramento Baptismi.		Quod parentes non debent li- beros suos ad Matrimonium, uel cogere uel impedire.	24.
De Venerabili Sacramento als- taris.		De Negotiationibus & usuris.	
De Excommunicatione.	20.	De Missis Teuthonicis, & cultu diuino.	26.
De meditatione Passionis Chris- ti.		An milites queant esse in statu salutis.	
De præparatione ad mortem.		An propter pestem fugiendum sit.	27.
De digna sumptione Sacramen- ti.	21.		
De sancto Ioanne Baptista.	22.		
De iniquo Mammonæ.			
De Diuite & Lazaro.			

LIBRI DOCTRINALES, ET
admonitorij.

EXHORTATIONES.

D E bonis operibus.	20.	A D Nobilitatem Germani- cam, pro Reformatione Christianæ religionis & sta- tuum.	20.
De nouo Testamento.		Epistola ad Papam Leonem X. cum libello de libertate Chri- stiana.	
De libertate Christiana.		Epist. ad Status Imperij Vuor- maciæ.	21.
Informatio Confitentium super libris uetitis.	21.	Exhortatio ad præcauendas ses- ditiones.	
De confessione cum expositione Psalmi CXVIII.		Epistola seu Informatio ad Er- phordientes de sanctis.	
De utraq; specie, alijsq; innoua- tionibus.	22.	Interpretatio monstrorum, Vis- tuli Monachalis, et Asini Pa- palis.	22.
De hominū doctrinis uitandis.		Epistola ad Ianū a Schleynitz, in	
De uita Coniugali.			
De abusu Missæ.			
De seculari potestate.	23.		
Orationale, postea emēdatum.			
Liber Baptismalis.			
Causa, propter quam Virgines possunt pie Monasteria des- serere.			

in causa Matrimoniali.

Epistola ad Tres Virgines, pro
pter Euangelium relegatas.

Ad Christianos in Hollandia
& Brabantia.

Ad Christianos in Liuania. 23.

Ad Dominos Teuthonici Or-
dinis, ut Matrimonium ineant.

Epistola Consolatoria ad Au-
gustenses.

Ad Comites de Mansfeldia,
quomodo Deus Monialē quā-
dam eripuerit ē Monasterio.

Epistola Consolatoria ad Mil-
tenbergenses, cū expositione
Psalmi. C X I X.

Ad ciuitates Germaniæ de scho-
lis Christianis. 24.

Epistola ad Duces Saxonie, De
spiritu seditioso.

Epistola ad Argentinenses, De
spiritu Suermerico.

De fratre Henrico in Ditmaria
combusto, cum expositione
Psalmi Noni. 25.

Exhortatio pro pace, ad Agri-
colas.

Terribile factum atq; iudicium,
super Thomā Muncerum.

Ad Præceptorem Liechten-
bergensem, ut se in statum
coniugalem recipiat.

Exhortatio ad Liouinienses, de
cultu Dei externo.

Epistola ad Christianos Antu-
erpiæ.

Epistola Consolatoria ad Hal-
lenses, super interitu eorum
Concionatoris. 27.

De obitu Leonardi Keyseri foc-
lix historia.

LIBRI IN TEUTHONICVM
translati per Martinum Lutherum.

Nouum Testamentum pri-
mo editum, anno 21.

Quinq; libri Moyfi.

Historiæ Iosue, Iudicum, Regū,
Chronica, Esra.

Iob, Psalterium, Solomo.

PRÆFATIONES IN LIBELLOS
quosdam aliorum & Epistole.

Præfatio super Nouum Tes-
tamentum.

Præfatio in Epistolam Pauli, ad
Romanos, & in alias subse-
quentes.

In Quinq; libros Moyfi.

In Psalterium, Iob, & Solomo-
nis libros.

In descriptionem cōcordiæ cum
Agricolis.

In Carollstadij excusationem ac
declarationem.

In libellum Syngrammā dictū,
Concionatorum in Sueuia.

In Visionem fratris Nicolai,
apud Heluetios.

In Papatum cum membris suis.
De nequitia mendicorum.

In ordinationem Visitatorum.
Libelli Cantorum.

EPISTOLÆ.

AD Eslingenses.

Ad Dominū Vuolfgan-
gum à Salhusen.

Ad Communitatem Vuormas-
ciensem.

Ad Reutlingenses.

Ad

Ad Dominum Bartholomęum á Starrenberg.	Aduersus falso nominatum sta- tum spiritualem. 22.
Ad Ducem Georgium.	Responsio in librum Regis Ang- glia.
LIBRI CONTENTIOSI.	In Breue Apostolicum Adria- ni Papę. 23.
L ibertas sermonis de Indul- gentijs. 18.	Contra peruersores & depraua- tores Cęsarei mandati.
Declaratio in sermonem de Sa- cramento altaris. 19.	Contra cęcam & insanam con- demnationem Vniuersitas Ingolstadiensis.
In Schedulam Officialis Stoll- pensis. 20.	Contra nouum Idolum, Misnę elevatorum. 24.
Beneuola exhibitio.	Duo discordia & cōtraria man- data.
Appellatio renouata.	Manifestatio Antichristi.
Aduersus Bullam Antichristi.	Aduersus cęlestes prophetas prima & secunda pars.
De Eckianis Bullis & menda- cijs.	Epistola de duro libello contra Rusticos. 25.
Fundamentum & ratio omniũ articulorum, per Romanam Bullam damnatorum. 21.	De abominatione Canonis Missę.
Cur combusti sint libri Papę.	In titulum Calumniosi scripti Regis Anglię. 27.
In Caprum Lypsensem.	Quod uerba Christi de Sacra- mento, firmiter stent contra Suermeros.
In Responsum Capri.	De Anabaptismo. 28.
In super excellentem librum Ca- pri Emseri.	De Coena Christi Confessio.
Responsum corā Cęsarea Maie- state Vuormacię.	
Reuocatio ad Caprum Emse- rum.	
Apologia contra Theologos Parisienses.	
De Coena Domini, De coena uoratrice cum Psalmo Decis- mo.	

SEQVENTES SERMONES, ET ENAR-
rationes Vuittembergę Impressę.

Prima Epistola Petri.

Secunda Epistola Petri, & una Iudę.

Ec

Pars

Pars Æstiuales Postillæ super Euangelia.
 Postilla Euangeliorum, in festis præcipuis.
 Expositio Cantici, Benedictus.
 In primum librum Moyfi.
 Decem Præcepta Exod. 20. exposita.
 Quomodo legendi sint libri Moyfi.
 Expositio Psalmi CXII. Beatus uir.
 Epistola Hieremiæ, de regno Christi.
 Sermo de fine regni Iudaici & mundi, Matth. 24.
 In Euangelium Matth. XI. Confiteor tibi pater &c.
 De uirtute Ascensionis Christi in cælum.
 De mandato maximo, Matth. 22.
 De summa principali, ac uero usu legis 1. Timo. 1.
 De robore & augmento fidei, Ephes. 3.
 Sermo de funere Electoris Principis.
 Super XV. & XVI. Capita Actorum.
 Sermo de Sacramento contra Suermericos spiritus.

FINIS REGISTRI, ÆDITI ANNO
M. D. XXVIII.

CAROLI

CAROLI QVINTI ROMANORVM IMPERATORIS, SEM-

*per Augusti, Edictum, contra Nouatores Orthodoxæ &
Catholicæ Religionis.*

CAROLVS Quintus, diuina fauente Clemensia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusq; Sici- liæ, Hierusalem, Vngariæ, Dalmatiæ, Croatia, &c. Rex: Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Charinthiæ, Carniole; Comes Habsburgi, Flandriæ, & Tyrolis &c. Vniuersis & singulis sacri Romani Imperij Electoribus, alijsq; Principibus, tã Ecclesiasticis quã Sæcularibus: Archiepiscopis, Episcopis, Prælati- bus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus, Clientibus, Præfectis, Præsidi- bus, Iudicibus, Scultetis, Burgimast- ris, Consulibus, Scabinis: Ciuitatum, Oppidorum, Villarum, Terrarum, & quorumuis aliorum locorum Communitatibus: necnon Vniuersitatum Studiorum siue Gymnasiorum Rectoribus, & locum tenentibus, seu Officialibus eorundem, ac cæteris quibuscunq; nobis, tam iure sacri Imperij quam hæreditario, aut alio quocunq; modo subiectis: & fidelibus dilectis, cuiuscunq; status, gradus, aut conditionis sint, & ad quos præsentis, uel earundem exemplum, nostro, uel alicuius Prælati Ecclesiastici sigillo, siue etiam publici Notarij manus subscriptione, communitum peruenerit, gratiam Cæsaream, & omne bonum.

Consydera
pie Lector,
ex uerbis
Pauli Ro.
13. quanta
per tot an-
nos subse-
cuta sit ani-
marũ per-
ditio, quæ
huic Edic-
to parere
neglexerũt.

Ad ueri Romanorum Imperatoris officium pertinet, non solum fines huius sacri Imperij: quod prædecessores nostri, Germaniæ Principes, ob defensionem sanctæ Romanæ & Vniuersalis Eccle- siæ, suo suorumq; sæpius effuso sanguine, per diuinam gratiam, sibi quæsierunt, ad Orthodoxam uiam adductis, uel expulsis infidelibus, propagare: Verum etiam, ne qua hæreseos læbes aut suspitio, in iam sibi subditis Nationibus sacrosanctã Religionem nostram commaculet, summo studio providere: At si qua iam oriri coe- rit, eam omni ope, omniq; cura, iuxta Normam, à Sancta Ro- mana Ecclesia hæctenus obseruatam, delere penitus & extinguere. Quod si quis alius è Maioribus nostris, tanto nos magis præstare debemus, quanto Dei Opt. Maximi iumentis benignitas Nobis

Officium
Ro. Imper
ratoris &
Germaniæ
Principũ.

Maior Ca-
rolũ V. quã
aliorum an-
tea Impera-
torũ ad fide-
dem obli-
gauo.

Ec ñ plura

plura Regna & Dominia, pluresq; & magis bellicosos populos, maioresq; uires, quàm iam multis seculis alicui Principi, qui hisce titulis sit potitus, ad suæ sanctæ fidei tutelam & incrementum, elargiri dignata est. Accedit, quòd quum ex paterno genere, & Christianissimis Imperatoribus & Archiducibus Austriæ, Ducibusq; Burgundiæ: Ex materno uero, Catholicis, Hispaniarum, Siciliae, & Hierusalem Regibus, simus orti: quorum omnium, pro fide Christiana, res præclare gestas, nulla unquam delebit obliuio: Non sine graui conscientiae nostræ onere, & perpetua nominis nota, quadamq; ueluti nebula, foelicibus ineuntis Principatus nostri aulicis offusa, factum crederetur, si, quæ iam ab hinc triennium pullulare in Germania cœperunt, nouas quasdam hæreses, immo uerius iam sæpe olim per Concilia, & summorum Pontificum decreta, approbante Ecclesia, damnatas, & nunc denuo, ueluti ab Inferis erutas, altiores iacere radices, ulla nostra negligentia passis esse uideamur.

Lutherus à
Leone X.
Pont. & à
Carolo V.
Imp. hære-
ses nota-
tus.

Sane, uestrum neminem ignorare existimamus, quibus erroribus & hæresibus, ab Orthodoxa fide longe alienis, quidam frater Martinus Lutherus, Ordinis S. Augustini, Religionem Christianam, in hac præsertim Inelyta Germanica Natione, omnis infidelitatis & hæresum perpetua oppugnatrice ita inficere conetur, ut nisi maturè occurratur, tota hæc Natio, & deinde serpente contagione uniuersa Christiana Respublica, in abominandum schisma, & bonorum morum pacisq; ac tandem detestandam sui perniciem, prolapsura uideatur. Quapropter, non immerito commotus Sanctissimus in Christo Pater, Dominus Leo X. Sacrosanctæ Romanæ & Vniuersalis Ecclesiæ Summus Pontifex: ad quem sit dem Catholicam, & Ecclesiæ Sacramenta curare spectat, prædictum Martinum à principio clementer et paterne monuit, & hortatus est, ut à nephandis huiusmodi inceptis desisteret, et iam sparsos errores reuocaret. Quod cum ille neglexisset, & peiora semper prioribus adderet: idem Beatissimus Pater, ad opportuna, neq; tamen insueta remedia procedere statuit. Itaq; conuocatis sæpius Reuerendissimis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, Episcopis, ac alijs Prælatibus, necnon Regularium ordinum Prioribus seu Ministris generalibus, accersitisq; pluribus scientia & probitate præstantibus uiris, & in omni doctrinarum & linguarum genere eruditis, ac diuersarum Christianorum Nationum Doctoribus & Magistris: Prædicto tamen Martino prius uocato ac citato, ac in contumacia persistente, ipsius scripta, tam Alemanico quam Latino sermone ædita & ædenda, ut perniciofa, & fidei unitatiq; Ecclesiæ

Processus
iuris cõtra
Luth.

desiæ contraria. Authoritate sua Apostolica, præfatorumq; ad hoc accedente Cardinalium consilio & assensu, ac Episcoporum & Prælatorum, Doctorumq; & Magistrorum matura deliberatione, damnauit, & ubiq; locorum comburenda, prorsusq; abolenda censuit & decreuit. Martinum uero ipsum, nisi infra certum expressum terminum, à publicatione Decreti sanctitatis suæ, mutata sententia, se errores suos reuocasse, & ad pœnitentiam rediisse, docuisset: ut inobedienciæ & iniquitatis filium, ut schismaticum & hæreticum ab omnibus euitandum, & pro ut iura postulant, puniendum declarauit, sub pœnis & censuris, quæ in Apostolicis literis, Bulla plumbea communitis, & super hac re æditis, latius continentur. Quas ad Nos, utpote Christianæ fidei uerum & supremum propugnatorem, & Sedis Apostolicæ, sanctæq; Romanæ & Vniuersalis Ecclesiæ Primarium filium, & Aduocatum, per suum, & dictæ Sedis spiritualem Nuncium & Oratorem, honorabilem uirum nobis dilectum, Hieronymū Aleandrum, eiusdem Sedis Protonotariū, & Apostolicæ Bibliothecæ Præfectum, edita ad hoc opera, misit: petens atq; requirens, ut pro officio ac debito Imperialis dignitatis, in uniuerso primum Romanorum Imperio, deinde (quod Catholicum Regem & Christianū Principem decet) in cæteris etiam Regnis, Dominijs, & Prouincijs nostris, & præsertim in Germania, præstito in auxilium fidei Catholicæ brachio seculari, omnia & singula in iam dictis literis Apostolicis contenta, inuiolabiliter obseruari, & executioni mandari iuberemus. Post quas quidē prædicto Martino factas à Summo Pontifice, Monitionē, Vocationē, Citationē, & ipsius tandē Condemnationem, necnon presentatas Nobis eiusdē Beatissimi Patris literas, Bullæq; Apostolicam, per uaria & diuersa loca Germaniæ publicatam, & nostro iussu & mandato, non solum Louanij in Inferioribus Dominijs nostris: Verum & Colonia, Treueris, Moguntiæ, Leodij, executioni demandatam, tantum abfuit, ut idem Martinus resistere, errataq; sua reuocaret, & petita absolutionis uenia, in gratiam cum Summo Pontifice & sancta Ecclesia redire procuraret, ut etiam detestabiliores peruersi ingenij sui fructus indies æderet, & perinde, ac in manifestam Ecclesiæ perniciem, furens rueret, complures aceruatim libros, non modo nouarum, sed etiam à sacris Concilijs olim condemnatarum hæresum plenos: nec solum Latino, uerum etiam, ut facilius uulgu peruerteret, Alemanico sermone à se compositos, uel saltem suo nomine æditos, ferè quotidie diulgaret. In quibus (bone Deus) obseruatum ab Ecclesia iam tot sæculis, septem Sacramentorum numerū, ordinem, usum,

Aduocatus Ecclesiæ Ro. Imperator.

Hier. Aleander Nūcius Apostolicus.

Executio contra libros Luth.

Maiores inde contumacia Lutheri.

Ec ij dissipat,

dissipat, confundit, deturpat: inuolatas Matrimonij leges, miris
 modis foedissime inficit: Extremam Vnctionem cum Vuiclepho
 fictionem dicit: Communicandæ sacratissimæ Eucharistiæ ritum,
 ad damnata Bohemorum reuocat instituta. At saluberrimam
 Luth. con- tra Confes- sionē pec- catorum, contaminatis peccato mentibus Confessionē primum ita inuoluit,
 ut confusionem eam è Confessione fecerit, mox etiam magna in
 parte conuellit: postremo, adhuc peiora se de ea scripturum minas-
 tur. Vnde nonnulli iam (ut accepimus, quod uel auditu est intoles-
 rabile) sumpta hinc occasione, de Confessionis instituto & modo
 coeperint subdubitare. Alij mutilatam & truncam fecerint: Alij
 uero (proh scelus) & confiteri ipsi destiterint, & nequaquam esse
 Con- tra Or- dinē sacer- dotalem, confitendum publice asserere sint ausi. Porro sacerdotalem ordi-
 nem, & per quod sacrosanctum Christi corpus sanguisq; consi-
 citur, diuinum illud munus clauiumq; cœlestium potestatem, non
 solum uilissimi pendit Lutherus, & Laicis puerisq; atq; adeo fœ-
 minis ipsis, communia facit: sed & eosdem Laicos, ad lauandas sibi
 in Sacerdotum sanguine manus, incitat. Ipsum uero summum no-
 stræ Religionis Sacerdotem, diui Petri successorem, & uerum in
 terris Christi Vicarium, non nisi infamibus & probrosis nominat
 uerbis, & frequentissimis atq; inauditis Inuectiuis contumelijs, &
 blasphemijs insectatur. Liberū arbitrium prorsus nullum esse, sed
 omnia certa lege stare, ex Manichei quidem & Vuiclephi penu
 Con- tra lib- arbitrium, depromit: Sed tanquam irrefragabili argumento Ethnicorum
 Poëtarum carminibus confirmat. Missæ uenerabile Sacramentum
 Alij per- multi erro- res Luth. neq; defunctis, neq; uiuis alijs, quam soli celebranti suffragari scri-
 bit. Ieiuniorum & Orationum institutionem, & consuetudinem,
 ab Ecclesia obseruatam, inuertit & corrumpit. De Purgatorio, &
 Animarum, quæ in eo expiantur, statu, deq; diuini sacrificij &
 ueniarum suffragijs, quæ à nobis fideles defuncti expectant, cum
 Vualdensibus & Vuiclephistis contra Ecclesiam sentit: De Eccle-
 sia uero ipsa militante, cum Pelegianis & Hulsitis. At Sanctorum
 Patrum authoritates & scripta, ab Ecclesia recepta, pro nihilo ha-
 bet. Est ubi etiam sæpe deridet, debitumq; illis cultum & deuotio-
 nem deterit & diminuit. Obedientiam, & Regimen omne prorsus
 Seditiosus Luth. tollit. Vnde populi ad defectionem & rebellionem à suis, tam spi-
 ritualibus quam temporalibus Dominis faciendam, ad rapinas,
 cædes, incendia, cum magno & manifesto Christianæ Republicæ
 discrimine, prouocentur. Quinimmo, quū uitam quandam solutā,
 Exlex Lu- therus. licentiosam, atq; ab omni lege explicitam, & uere ferinam induces
 re conetur, ita exlex homo, leges ipsas omnes damnat & contem-
 nit, ut Decreta sanctorū Patrum, & sacros Canones, publico igni
 combure

comburere non formidauerit: facturus peiora Ciuili iuri, si non magis sæculi gladium, quam Pontificis excommunicationes & cenluras metuiffet.

Lut. contra
Concilium
Constan-
tienfe.

Iam uerò facrosanctis Concilijs palam contradicere, & pro suo arbitratu detrahere, non erubescit. E quibus potissimum Constantiense illud, quod cum perpetua Inclytæ Germanicæ Nationis gloria, pacem & tranquillitatem disidenti Ecclesiæ dedit: ita ubiq; mordet, & impuro sceleratoq; ore lacerat, ut in magnum uniuersalis Ecclesiæ dedecus & offendiculum, sed Germanicæ præsertim Nationis opprobrium & ignominiam, Concilium ipsum nunc pessime omnium errasse scribat: nunc Synagogam Sathanæ quæ in eo conuenerant, & Ioannem Hufsitam hæresiarcham comburi iusserant. Sigismundum utiq; foelicis recordationis Imperatorem, & Sacri Imperij Principes, Antichristum, & suos Apostolos, homicidasq; & Pharisæos, uocet. Quid, quod damnata in eodem Concilio omnia Ioannis Hufsitæ errata, Euangelica & Christiana esse, & se recipere, probaturumq; profitetur: Approbatos uero eiusdem Hufsitæ articulos, nequaquam admittit. In tantamq; prorupit mentis uæsaniam, ut si semel Ioannes Hufsitæ fuerit hæreticus, se plus decies hæreticum Martinus glorietur: homo usq; adeo nouarum rerum ac potius perditionis humanæ cupidus, ut nihil fere scripserit, uel saltem suo nomine diuulgauerit, cui non aliqua pestis, aliquis lethalis insit aculeus: præter illos libros, ne nominandos quidem, ob execrandam eorum materiam, ipsius tamen titulo æditos, & ab eo cum reliquis ut suos agnitos, quorum singula uerba, singula uenena merito quis dicat. Et ne omnia, quæ innumerabilia sunt Luthèri errata, singulatim percenseantur, tanquam si hic unus, non homo, sed Diabolus ipse, sub hominis specie, ad perniciem humani generis, assumpta Mo-nachi cuculla, quam plurimorum hæreticorum damnatissimas hereses, iam diu sepultas, in unam sentinā congefferit, & aliquas etiam nouissime de suo excogitauerit, sub simulata prædicatione fidei, quam ad prætexendos suos dolos, tam sepe, tantoq; opere obijcit: Fidem ueram prorsus destruit, sub libertatis, quam promittit, specie: Diaboli iugum & seruitutem inducit, & sub Euangelicæ professionis nomine, omnem Euangelicam pacem & charitatem, omnemq; rerum ordinem, & pulcherrimam deniq; totius Ecclesiæ faciem inuertere, labefactare, & penitus pessundare molitur.

Pestifens
Luth.

Luth. non
homo, sed
Diabolus,
sub specie
hominis.

Quibus omnibus per Nos, & consilia nostra omnium Nationum nobis subditarum, sæpius & diligenter attentis & Consyderatis,

E c iiii ratis,

Edictum Vuormaciense, omnium & singulorum Principum ac Statuum Imper. consensu constitutum.

ratis, & præsertim in hac parte ab eodem Beatissimo Patre requisiti: absq; insigni macula nostra, atq; Orthodoxæ Religionis iniuria & detrimento, rem tanti ponderis negligere nequaquam potuimus, ut etiam non debuimus, neq; uoluimus; Sed potius prædecessorum nostrorum, Romanorum Imperatorum, uel insignis infestantes, eorumq; pro libertate Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ perpetuo laudabilia facta, ac pias & sanctas, super puniendis & exterminandis hæreticis, constitutiones obseruantes, conuocatis sæpius ad præsentiam nostram, propter hoc præcipue, Electoribus: necnon uniuersis sacri Romani Imperij Ordinibus & Statibus, in hoc Vuormaciensi Conuentu congregatis, de eorum omnium & singulorum unanimitate consilio, matura deliberatione & consensu, in hanc tandem deuenimus sententiam & conclusionem, Vt quamuis hominem, & in sua obstinata peruersitate obduratum, atq; ab usu Catholicæ Ecclesiæ alienum, & Notorium hæreticum audire, omni iure exceptum esset: tamen ad tollendam omnem cauillandi ansam (Idq; quia nonnulli pluresq; libros Martino ascriptos, ipsius esse apertissime inficiebantur) complures audiendum à Nobis prius hominem, quam in eum ad executionem Pontificij Decreti ulterius procederemus, asseuerabant, Martinum sæpeditum, missis ad ipsum, dedita opera, uno è Caduceatoribus seu Præconibus & Heraldis nostris, sub libero huc ueniendi & hinc recedendi saluo conducto, accessiri iuberemus: Quod & factum fuit. Non ut nos de hoc negotio iudicaremus, aut cognosceremus (quum id dubio procul ad Romanum Pontificem, & Sedem Apostolicam pertineat) neq; ut res sacrosanctæ fidei nostræ, nunc tandem, post tot sæcula, per nouas altercationes, cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione, in controuersiam reuocari pateremur: Sed ut cum vulgi & plurimorum iræpetentium satisfactione, hominis animi percontantes, cum bonis monitionibus & suasionibus, ad rectam semitam (si fieri posset) reduceremus. Itaq; Lutherum in nostra, & sacri Imperij Electorū, Principum, Prælatorum, & Statuum, præsentia constitutum, iuxta formam Imperialis mandati, super hac re nuper editi, interrogari iussimus. Primum, Nunquid ipse multos libros sibi ob oculos adductos, & titulatim nominatos, & alios item, qui sub suo nomine circumferuntur, cõposuisset. Deinde, an ea, quæ in ipsis libris contra sacra Concilia, Decreta Patrū, ritus & consuetudines, à nostris maioribus ad hunc usq; præsentem diem obseruatas, scripserit: reuocare uellet, & ad sinū & unitatē uniuersalis Ecclesiæ redire, adhibitis

Sententia & Conclusio Edicti.

Euocatio Luth. sub saluo conductu. Interrogatus Luth. in publico cõfessu Caf. & Prin. Imp. perij.

ad hoc

ad hoc nostrum & Imperij nomine admonitionibus & adhortationibus, quæ obstinatissimum hominem (etiam lapide duriores) emollire, & conuertere potuissent. Qui sane statim libros ipsos antedictos ut suos agnouit, & confessus est, & nunquam se id negaturum protestatus: immo & adhuc alios se composuisse dixit, quorum copia, cum nobis non fuisset facta, idcirco in medium non fuerant allati. Quantum uero ad reuocationem attinet, terminum sibi ad respondendum dari petijt, qui quamuis merito negari potuisset, tum quia nouitates & errores in fide nulla sunt dilatione tractandi, sed statim penitus rescandendi: Tū quia ex mandato nostro sibi legitime insinuato, necnon etiā literis, quas ad eū dederamus, optime admonitus, quam ob causam uocaretur, non nisi statim respondere paratus, ad tantum Imperialis Conuentus confessum uenire debuisset: Tamen ex nostra Clemētia & benignitate, unius adhuc dici terminum ad respondendum sibi dedimus. Quo elapso, rursus coram Nobis, & prædictis Ordinibus Imperij comparens, & similibus adhortationibus sapius, ut ad cor rediret, efflagitatus, pollicentibus etiā nobis, si resipisceret, erroresq; suos agnosceret, & quæ in suis libris damnata & mala essent, reuocaret: facile nos impetraturos, ut à Beatitudine Pontificis in gratiā benigne recipere retur, & adhibito fideli, æquo, & diligēti examine, ex ipsius libris, quæ mala scripserat, secernerentur: quæ uero bona, Authoritate Apostolica approbarentur. Sed ne uerbum quidem in suis libris mutaturum, imprudentibus simul & impudentibus uerbis, orisq; & corporis gestu, quoduis potius, quam religiosum aut sanum hominē præ se ferente, apertissime negauit. Quinimmo, in nostram & sacri Imperij faciem, Summorum Decreta Pontificum, & Concilia ipsa sacrosancta, errasse sapius, & sibi ipsis contradixisse, & tandem nullius apud se momenti fore, asseuerauit: seq; nihil ex his, quæ scripserat, reuocaturum, nisi euidenti sibi ratione, & sacræ scripturæ autoritatibus, ad suæ conscientiæ animiq; satisfactionem & assensum fuerit conuictus: Illud subinde repetens & inculcans (quo fraudum suarū uirus, iam multis detegi coepit, occultaret) conscientia sibi illesa & integra neq; uelle se, nec posse uerbum Dei immutare: Mala mens, malus animus. Quasi uero Nos id ab eo peteremus, ut uerbum Dei immutaret, ac non potius, ut iuxta uerbum Dei uerum, ad gremium sanctę matris Ecclesię, à qua tam impie quam turpiter defecerat, rediret. Cuius Authoritatē, quum tantā uoluerit esse Dominus, idēq; Deus noster Iesus Christus: Vt qui Ecclesiā non audierit, tanq̃ Ethnicus & Publicanus sit habendus. Idcirco non immerito uel eā solam omnibus inuentionibus, &

De reuocādo petijt Luth. terminum deliberandi.

Proteruū responsum Lutheri de non reuocando.

Mala mens malus animus,

Math. 23.

uaframentis hereticorū longe anteferendam nemo nunquam, nisi perditissimus & uere hereticus, et Lutherus iudicauit, qui ut tandē egregia sua hic acta condigno sine clauderet, & quod p̄sime in-
 cceperat, p̄ius terminar, et quid animi habeat, et quā fidelīū clade exultet, uel in nostro & sacri Imperij conspectu dissimulare non

Detortum
 ad dissidia
 uerbum
 Christi:
 Non ueni
 pacem
 mittere, sed
 gladium.

potuit. Nam detorta (ut hereticis mos est) a uero sensu ad suam impietatem Euangelica illa sententia: Non ueni mittere pacem, sed gladium. Omnium sibi, dixit, iucundissimam istam in rebus faciem uideri, ob uerbum Dei, studia, & dissensiones fieri: Id est (quod utinam ne experientia uideremus) ob dissidentes ab Ecclesie ritu Lutheri opiniones, quas uerbi Dei falso titulo prætexit, uere studia contraria, & dissensiones, & dissidia, & schismata, & bella, & cædes, & rapinas, inter Christianos concitari. Tali igitur, & tam subdola, atq; hereticis omnibus peculiari, responsione, Nobis, & sacro Imperio a Luthero data, etsi decreueramus, ipso statim remisso, ad ulteriora progredi (id quod ex sententia nostra, manu nostra scripta, et postera die publicata, nemini non cōstare potest)

Admonitio,
 per
 Principes
 Imperij ha-
 bita cū Lu-
 thero.

Tamen ad preces omnium Imperij Ordinum inclinati, adhuc ipsi triduum ad resipiscendum concessimus. Quo tempore duo Electores, duo Episcopi, duo Principes seculares, duoq; Ciuitatum nomine, Vniuersos Ordines, & Status sacri Romani Imperij representantes, & ad hoc communi omnium iussu & nomine deputati, uocato ad se Martino prædicto, nullum non admonendi & adhortandi eum, ut tandem resipisceret, & nisi id faceret, quæ ipsum a Nobis, & sacro Imperio, legumq; constitutionibus poenæ manerent, declarandi officium frustra insumserunt. Vnus etiam eiusdem sacri Imperij Elector, adhibitis secum duobus Doctoribus, pietate & scientia præclaris, non solum adhortationibus: sed etiam multorum errorum euidentijs redargutionibus, ad ipsius usq; obmutescentiā factis, mox seorsim ipsum prudenter & humane cōmonescit, ut ad Summi Pontificis, & Sedis Apostolicæ, Nosstrumq; & sacri Imperij Statuum, & cæterarum fidelium Nationum, sanam sententiā, iuxta continuatum tot sæculis Ecclesie ritum, potius, quam ad suam unius opinionem, respiceret. A qua si recedens, in ordinem redire uellet, id se primū nonnullorum sanctorum patrum, qui & ipsi aliquando errauerunt, laudabili exemplo, deinde saluis, anima, corpore, & honore, facturum cognosceret. Ad quæ Martinus antedictus, etsi uaria plæraq; & diuersa, cumq; eis, quæ scripserat, pugnantia: nihilo tamen meliora, aut saniora, priuatim respondit, quam publice, coram Nobis, & sacro Imperio, fecerat. Atq; adeo se, nō omnes modo supra memoratos, sed

Proterus
 responsum
 Lut. contra
 Cōsiliū.

sed & Concilium ipsum generale (si quod fieret) suspectum habere protestatus est. Et (ut certissimo, & omni exceptione maiori, testimonio nobis constat) pollutissimo et sceleratissimo ore profari non est ueritus, res Euangelij & Catholicæ fidei, nunquam fuisse in Concilijs generalibus bene tractatas. Vnde non iniuria plurimum nobis mirari subiret, cur nã a Summi Pontificis sententia, ad generale Concilium nuper prouocarit, quum tam impie de Concilijs ipsis loquatur & scribat, nisi manifeste sciremus, ut nihil est hæreticis equè formidabile, atq; œcumenicū Conciliū: ita nihil illis ipsdē magis proprium esse, quàm ut dictis factisq; & scriptis, secum ipsi dissideant. Quod si usquam alibi, præcipue in Lutheri libris (diuina prouidentia sic operante, quo ipsius uana ædificia per se ruant) passim legere & uidere est.

His omnibus & singulis, sic omnino, ut præmittitur, se habentibus, quum prædictus Martinus, tam peruersè & obstinate, in suis adeo manifeste hæreticis opinionibus persisteret, ut ab omnibus ijs, qui sapiunt, partim demens, partim etiam malo aliquo obsessus spiritu, iudicaretur. Nos, iuxta tenorem salui conductus, ipsum statim a conspectu nostro missum fecimus, datoq; sibi in comitatu uno ex Heraldis nostris, & præscripto termino, a die uicesima quinta mensis Aprilis, qua ex Vuormacia discessit, ad uiginti deinde proxime futuros dies, quibus peractis, unã saluus conductus peractus & extinctus censeretur. Nunc tandem ad reliquas opportunas medelas, huic pestilentissimo morbo necessarias, in hunc qui sequitur modum, procedere decreuimus.

Remissus
Luth. in sal
uo condu
ctū.

Primum omnium, ad honorem Dei omnipotentis, Romanicq; Pontificis, & sanctæ Sedis Apostolicæ debitam reuerentiam, pro Imperiali dignitatis officio ac debito, necnon zelo & studio, quo nostrorum maiorum more, & ingenita etiam Nobis ui, ad defensionem Catholicæ fidei, sanctæq; Romanæ & uniuersalis Ecclesiæ honorem, tutelam & protectionem, omnes nostras uires et facultates, Imperium, Regna, Dominia, amicos, uitã deniq; & animam ipsam nostram, exponere sumus parati. Ex Imperiali et Regia auctoritate, necnon consilio & assensu Electorum, & omnium sacri Ro. Imp. Principum, Ordinum, & Statuum, in hac celeberrima & frequentissima Imperiali Dieta Vuormaciæ congregatorum, ad perpetuam rei memoriam, exequendo sanctissimi domini nostri Pape, ueri in hac parte iudicis, sententiam, decretum et condemnationem, in literis Apostolicis (ut supra dictum est) ad Nos directis, contentam, Martinum Lutherum, ut membrum ab Ecclesia Dei abalienatum, ut obstinatum schismaticum & Notoriū hæreticū, a Nobis

Sententia
Cæs. ad exe
quendum
processum
turis cōtra
Luth.

Luth. pro
hæretico
ab omni
bus haben
dus.

ea scripta, quibus tanta & tam noxia animabus uenena passim inserta sunt, nō solum nobis cauenda sunt, sed etiam (ne alijs noceāt) prorsus destruenda & corrumpenda, atq; ab omni hominum memoria ueniunt obliteranda. Accedit ad id, quod quicquid boni in Martini libris reperitur, id antea à sanctis Patribus, quos Ecclesia recepit & approbavit, sæpe dictum & sæpius repetitum, absq; ulius periculi aut mali suspicionem, legi, & haberi potest.

Ea propter, sub eisdem pœnis omnibus & singulis supradictis, uos omnes, & quilibet uestrum, tam Principes quam alijs, ad quos iustitiam quomodolibet pertinet ministrare: & alijs quicunq; in uniuerso Imperio, Regnis, & Dominijs nostris constituti, huiusce modi pestiferos Martini libros, tam Alemanicos quam Latinos, impressos & imprimendos, aut etiam manu scriptos, ubicunq; reperiantur (utpote magnæ seditionis, schismatis, hæreseos, in Ecclesia Dei fomites) diripiendos, & publico igni consumendos, penitusq; abolendos cum effectu curetis, Apostolicisq; Nuncijs, seu eorum Commissarijs, si operam uestram ad hanc rem requisierint, fideliter & diligēter assistatis: Et nihilominus in eorū absentia, per uos ipsos hæc sic fieri, nostro nomine & iussu, omnino & reipsa faciatis. In quo omnibus fidelibus, dilectis, subditis nostris, ut uobis ac Nobis in epijs assistant & pareant, tenore præsentium sub eisdem pœnis iniungimus & mandamus. Verum, quia maxime cauendū est, ne Martini libri, aut ex illis & incerta mala, suppresso aut etiam mutato authoris nomine, publicentur. Quia etiam non sine magna animi nostri offensa, multos quotidie uidemus & audimus, cum alibi, tum maxime in Germania, componi & imprimi libros, pluribus malis traditionibus et exemplis refertos: & ne non omni astu & dolo, humane nature hostis, Christianis laqueos tendat multos, passim diuulgari picturas & imagines, non in opprobrium modo priuatarum personarum, sed & ipsius Summi Pontificis, & Sedis Apostolicæ contumeliam excogitatas. Ex quibus omnibus libris et picturis, Christi fideles in maximos, tam in fide q̄ in uita & moribus, prolābūtur errores, et non solum priuata odia, scandala, & simultrates (pro ut experientia docet) multis in locis exorta fuerunt: Verum etiam seditiones, tumultos, rebelliones, schismata, in Regnis, Prouincijs, & populis, atq; uniuersa Dei Ecclesia (nisi prouideatur) iam iam excitāda formidantur. Idcirco, ad hanc perniciosissimā pestē extinguedā, ex supradictorū Electorū & Statuū concordia animo & sententia, omnibus et singulis supradictis, tā Imperiali quā hereditario iure nobis subditis, sub iam scriptis omnibus pœnis precipimus & mādamus, ne quis huiusmodi famosos

Mandatū
Imp. de cō-
burendis
lib. Luth.

+ excerpta

Cōtra scan-
dalosas scri-
pturas &
picturas.

famosos et pestilētes libros, seu quascunq; alias schedas, scripturas, imagines, picturas, contra Orthodoxam fidem, bonos mores, et id quod sancta Romana Ecclesia hactenus obseruauit: Atq; etiā inueſtiuas criminationes & ignominias, contra Summum Pontificem, Sedem Apostolicam, Prælatos, Principes, Vniuersitates Studiorum, & eorum facultates honestasq; personas, componere, scribere, imprimere, depingere, uendere, emere, tenere, habere: aut imprimi, describi, depingi, uel uendi facere, quauis arte aut dolo audeat, aut attentet. Quinimmo sub eisdē pœnis iubemus omnibus & singulis supradictis, & præsertim ijs, qui iustitiæ ministerio præsunt, ut eiusmodi libros quoscunq; antehac impressos, uel posthac imprimendos, necnon etiam manu scriptos, cuiuscunq; sint authoris, aut ubicunq; locorum per sacrum Imperium, atq; etiam nostra hæreditaria Regna & Dominia, inueniātur: similiter etiā picturas huiusmodi & imagines, nostro iussu & nomine occupent, diripiant, & publico igni comburant. Et

Contra Impressores et Bibliopolas Luth.

nilominus huiusmodi detestabilium librorum, codicum, schedarum, scripturarum, & picturarum, auctores & inuentores, ac etiam post præsentis mandati publicationem, Impressores, Emptores, & Venditores, qui contra iussa nostra facere præsumserint (si modo id legitime constiterit) necnon eorum iura, & bona omnia & singula capiant, apprehendant, & detineāt, ac iure bono quicquid sibi libitū fuerit de illis disponant: ita, quod de hoc nulli hominum, tam in iudicio quam extra, respondere sint obligati.

Atq; ut omnis eiusmodi & aliorum errorum occasio tollatur, & ne talia scribentium uenena longe lateq; diffundantur, sed præclarum imprimendi libros artificium in bonos tantum, & laudabiles usus exerceatur: ex certa nostra scientia, animoq; de liberato, ac Imperiali Regiaq; autoritate, de maturo supradictorum Electorum, & aliorum sacri Ro. Imp. Statuum, consilio, deliberatione, & unanimi cōsensu, uolumus et sub Banni, & Interdicti Imperialis, ac alijs antedictis pœnis præcipimus & iubemus, tenore præsentis Edicti, quod uim inuiolabilis legis habere decernimus, Ne quis de cætero Chalcographus, & librorum Impressor, aut alius quiuis uilibet per sacrum Imperium, atq; nostra prædicta Regna & Dominia constitutus, libros ullos, seu aliam quamcunq; scripturam, in quibus de sacris literis, aut fide Catholica aliquid uel minimū tractatur, non habito prius consensu & uoluntate Ordinarij loci, aut eius ad hoc substituti & deputati, cum Auctoritate etiam facultatis Theologicæ alicuius propinquæ Vniuersitatis, pro prima uidelicet impressione: Alios uero cuiuscunq;

Mandati de examinandis libris antequam exequantur.

rei, & facultatis libros, schædas, & picturas, de consensu saltem or
 dinarij, aut eius ad hoc substituti, ullo pacto imprimere, uel uende
 re, aut imprimi, uel uendi facere, directe uel indirecte, quoquo
 modo præsumat aut attētet. Quod si quis cuiuscunq; sit dignitatis,
 gradus, aut conditionis, hanc nostram mentem, decretū, statutum,
 legem & ordinationē, in omnibus et singulis supradictis, tam Lu
 theranam, quam impressoriam materiam concernentibus, inuola
 biliter obseruandam, ullo pacto, aut quouis quæsito colore uel
 ingenio, contrafacere, aut uenire, ausu temerario præsumpserit:
 Præterquàm quod illud irritum decernimus & inane, etiam in
 læsæ Maiestatis crimen, ac nostram, & Sacri Imperij grauissimam
 indignationem, proscriptionisq; & Banni, ac Interdicti Imperialis,
 necnon alias sepe dictas poenas, se, ipso facto, incurrisse cognoscat.

Harum testimonio literarum, Sigilli nostri munimine roborar
 tarum. Datum in Ciuitate nostra Imperiali Vuormacia, die Octa
 ua Mensis Maij, Anno Domini Milleesimo Quingentesis
 mo Vicissimo Primo Regnorum nostrorum: Roma
 ni secundo: Cæterorū uero omnium Sexto.

FINIS EDICTI VVORMA
 CIENSIS.

*Exemplum ueri Pelicanum cernis amoris,
Qui reficit pullos ipse cruore suos.
Sic amor est Christi, qui nobis sanguine fuso
Restituit uitam, ac in cruce regna dedit.*

